

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЦЕНТР ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ АДАПТАЦІЇ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ»

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АДАПТАЦІЇ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС»**

8 червня 2018 року

Київ
2018

УДК 340.11(477):340.11ЄС(063)

Т 33

Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, протокол № 9 від 21 травня 2018 року

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Мельник Р.С. – *голова оргкомітету*, доктор юридичних наук, професор
Губанова Т.О. – *співголова оргкомітету*, кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України
Малюга Л.Ю. – *співголова оргкомітету*, кандидат юридичних наук
Проневич О.С. – доктор юридичних наук, професор
Музика-Стефанчук О.А. – доктор юридичних наук, професор
Орлеан А.М. – доктор юридичних наук, доцент
Стефанчук М.О. – кандидат юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України
Кравченко М.Г. – кандидат юридичних наук
Чехович Т.В. – кандидат юридичних наук, доцент
Губанов О.О. – кандидат юридичних наук
Солодовнікова Х.К. – кандидат психологічних наук
Солодова К.Ю. – юрист I категорії

Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. проф. Р.С. Мельника, відпов. ред. к.ю.н. Л.Ю. Малюга. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 380 с.

ISBN 978-966-916-562-6

У збірник вміщено матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС», яка відбулася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 8 червня 2018 року.

Тексти статей, тез подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст публікацій, точність наведених фактів, інших відомостей покладено на авторів.

УДК 340.11(477):340.11ЄС(063)

ISBN 978-966-916-562-6

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018

ЗМІСТ

ACQUIS COMMUNAUTAIRE ЯК НОРМАТИВНИЙ ОРІЄНТИР У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПРАВАЗАСТОСОВНИЙ АСПЕКТ

Удосконалення національного законодавства – шлях до його адаптації із законодавством Європейського Союзу Белікова С.О.	15
Правове регулювання розвитку транспортної інфраструктури України в контексті асоціації з Європейським Союзом Бортник Н.П., Єсімов С.С.	17
Main criteria for adaptation of Ukrainian legislation to EU law Khmelko I., Bruslyk O.Yu.	20
Гармонізація національного законодавства з європейським у сфері розвитку електронного урядування Волох О.К.	22
Саморегулювання господарської діяльності: орієнтири для адаптації законодавства України Гончаренко О.М.	25
Проблеми відновної енергетики та законодавство ЄС Гоцалюк С.Ю.	28
Досвід співробітництва України із SIGMA та зміст принципів публічної служби, сформульованих в документі SIGMA «Принципи державного управління» Губанов О.О.	30
Роль та місце коледжів у планах дій щодо зайнятості держав-членів ЄС відповідно до європейської стратегії зайнятості Губанова Т.О.	33
Гармонізація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: теоретико-правовий вимір Гулак О.В., Савенко Г.В.	36
Адаптація українського законодавства до <i>acquis communautaire</i> в межах питання про визнання правосуб'єктності юридичних осіб Карнаух В.С.	38
Деякі аспекти адаптації законодавства України до законодавства ЄС з питань забезпечення безпеки Ковальчук А.Ю.	41

Адаптація законодавства України у сфері профілактики злочинності до законодавства ЄС	
Колодяжний М.Г.	44
Теоретико-правові проблеми європейської інтеграції України	
Костицький В.В.	47
Чотири практичних проблеми реформування сфери управління побутовими відходами в Україні	
Кравченко М.Г.	49
Специфіка реалізації принципу правової визначеності (у контексті адаптації фінансового законодавства України до <i>acquis communautaire</i>)	
Криницький І.Є.	51
Європейські стандарти якості життя як основа для формування соціальної політики України	
Малюга Л.Ю.	54
До питання забезпечення безпеки системи цивільного судочинства при адаптації цивільного процесуального законодавства до законодавства ЄС	
Мельник Я.Я.	57
Підстави для затримання уповноваженою службовою особою: питання узгодження положень КПК України із Конституцією та європейськими стандартами	
Орлеан А.М.	59
Розвиток інклюзивної освіти в Україні в контексті світової освітньої політики	
Орловська І.Г.	61
Захист інформації в платіжних системах: стандарти ЄС та стан їх дотримання в Україні	
Пожидаєва М.А.	64
Законодавство України про охорону здоров'я в контексті адаптації соціальної політики до стандартів ЄС	
Пузирний В.Ф.	67
<i>Acquis communautaire of the European law in a narrow and wide interpretation</i>	
Radzivil O.A., Myronets O.M.	69
Європеїзація як чинник (ре)формування сучасного адміністративного права України	
Радишевська О.Р.	73

Rule of law principle as the «orientation needle» in the approximation of national legislation to the legislation of European Union Remins'ka Yu.Yu.	76
До питання про поняття <i>acquis communautaire</i> у праві Європейського Союзу Рим О.М.	79
Правові питання реалізації нововведень при здійсненні адміністративного судочинства Тащишин І.Б.	81
Зміст та обсяг <i>acquis communautaire</i> Трихліб К.О.	84
Інституційна розбудова України в умовах європейської інтеграції та запровадження <i>acquis communautaire</i> Чаркіна А.О.	87
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗБЛИЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З АКТАМИ ACQUIS COMMUNAUTAIRE У ПРІОРИТЕТНИХ СФЕРАХ	
Зближення вітчизняного законодавства з актами <i>acquis communautaire</i> в контексті небезпек порушення прав громадян Белкін Л.М.	90
Порівняльний аналіз змісту поняття «працівник» відповідно до правозастосовної практики ЄС та України Божко В.М.	93
Європейські стандарти прав людини як засади українського правозастосування: теоретико- та філософсько-правові аспекти Братасюк М.Г.	95
Тенденції розвитку медичного права в умовах адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу Брюховецька М.С.	98
Адміністративно-правовий генезис напрямів медичної реформи в Україні Бухтіярова І.Г.	100
До питання про національну стратегію управління відходами як один із пріоритетних напрямів державної екологічної політики України у сфері євроінтеграції Власенко Ю.Л.	103

Історико-правові аспекти формування новел ЦПК України як шлях адаптації процесуального законодавства України до законодавства ЄС Войнова А.М.	105
Впровадження європейських стандартів у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні: сучасний стан та перспективи Волохов О.С.	107
Проблеми імплементації стандартів ЄС у сфері попередження і ліквідації шкоди, нанесеної навколишньому природному середовищу в Україні Головко Л.О.	110
Актуальні проблеми захисту прав промислової власності: визначення та відшкодування шкоди Гринчук В.А.	112
До питання врегулювання елементів правового статусу державного службовця задля запобіганням корупції: фінансово-правовий аспект адаптації до законодавства ЄС Дерій В.М.	114
Підходи до колізійного регулювання спадкових договорів у спадковому регламенті ЄС та можливість їх адаптації до законодавства України Діковська І.А.	116
До питання правової визначеності в інституті способів забезпечення виконання зобов'язань у цивільному праві як умови верховенства права Довгань М.Р.	119
До питання удосконалення права на шлюб у процесі гармонізації сімейного законодавства до законодавства ЄС Дончак О.Д.	120
Зближення митного законодавства України та Євросоюзу: вимоги сьогодення Дорофєєва Л.М.	121
Напрямки і правові засади розвитку національного інформаційного суспільства в рамках асоціації України з Європейським Союзом Забара І.М.	124
Право на донорство за міжнародними стандартами та законодавством України: сімейно-правовий аспект Зікункова А.Г.	127
Місце оціночних категорій в інститутах укладення та розірвання шлюбу: проблеми правової визначеності в законодавчих дефініціях Зубрицька Х.М.	129

Відповідальність за домашнє насильство: окремі аспекти адаптації законодавства України до європейських стандартів Іващенко В.О.	130
Правове забезпечення багатодітних сімей в Україні та Німеччині: порівняльно-правовий аспект Коротун К.О.	133
Деякі проблеми правового статусу депутата парламенту в контексті європейської інтеграції України Костицька І.О.	135
Адаптація, гармонізація та глобалізація у сфері соціального забезпечення: загальна характеристика Кучма О.Л.	137
Інтеграція екологічної політики в публічні закупівлі України в контексті виконання Угоди про асоціацію з ЄС Малолітнева В.К.	140
Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері надкористування: теоретико-правовий аспект Мачуська І.Б.	143
Модернізація публічного управління в контексті інтеграції України до Європейського Союзу Мельниченко Б.Б.	145
Адаптація законодавства України у сфері охорони земель та ґрунтів до законодавства ЄС Оверковська Т.К.	147
Причинно-наслідковий зв'язок у принципах європейського деліктного права: перспективи застосування в українській правозастосовчій практиці Отрадна О.О.	150
Аналіз регулювання наукової діяльності аграрної сфери ЄС у контексті адаптації вітчизняного законодавства Пахомова А.О.	152
Тенденції конституціоналізації правового порядку в Україні у світлі глобалізації та євроінтеграції Подорожна Т.С.	154
Інститут штрафу в цивільному праві за порушення особистого немайнового права: проблеми захисту Пономарчук К.О.	157
Удосконалення правового регулювання статусу центрального контрагента відповідно до законодавства ЄС Попова А.В.	158

Межі способів забезпечення виконання зобов'язання за цивільним законодавством: деякі проблеми Поправка В.С.	161
Проблеми та перспективи адаптації Проекту директиви Європейського парламенту і Ради 2015/0287 про деякі аспекти, що стосуються договору поставки цифрового контенту до законодавства України Саванець Л.М., Стахира Г.М.	162
Гармонізація як універсальний інструмент приведення законодавства України про судоустрій і статус суддів у відповідність із європейськими стандартами Саленко О.В.	165
Аналіз договору про надання комплексу туристичних послуг і визначення його істотних умов Семенова М.В.	167
До 160-річчя виникнення волонтерського руху: історико-правові аспекти Сіньова Л.М.	171
Порядок припинення порушення авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет у контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС Симонян Ю.Ю.	174
Сурогатне материнство. Основні умови договору між «сурогатною матір'ю» і подружніми парами Слюсар К.С.	177
Реформування сфери охорони здоров'я в умовах євроінтеграції в Україні Смірнов І.С.	179
До проблеми цивільно-правового статусу майна, яке знаходиться на окупованій території Солоніна С.О.	182
Адаптація адміністративного законодавства України у сфері реалізації правозахисної функції держави до законодавства Європейського союзу Стасюк О.Л.	183
Адміністративно-правові тенденції розвитку медичних технологій у сфері обігу лікарських засобів у світлі євроінтеграційних процесів Стрельченко О.Г.	186
Перспективні завдання подальшого законодавчого регулювання відповідальності у сфері місцевого самоврядування в Україні Тарасенко Т.М.	188

Вищі навчальні заклади як інститути забезпечення права на вищу освіту в контексті європейської інтеграції України Тимошенко М.О.	190
Щодо питання сирітських творів в умовах інтеграційних процесів Токарева В.О.	192
Порівняння спадкування права на земельну ділянку за законодавством України та законодавством ЄС Уразовська О.С.	194
Забезпечення прав лікаря при наданні ним стоматологічних послуг: цивільно-правовий аспект Федорова А.В.	197
Особливості правового регулювання надання адміністративних послуг у країнах Європейського Союзу та в Україні Циганов О.Г.	198
Корупційні ризики в діяльності співробітників державної виконавчої служби як передумова до блокування євроінтеграційних процесів в Україні Черниш Р.Ф.	201
Застосування принципу рівності громадян перед законом у правотворчій діяльності суб'єктів публічного управління Чехович Т.В.	204
Притягнення до відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотиків: досвід Європейського Союзу Шевчук О.М.	207
Виконавчий процес України у світлі євроінтеграції Щербак С.В.	209
Проблеми зближення вітчизняного права і правозастосування з європейськими правовими традиціями Юринець Ю.Л.	212
Адаптація законодавства України до <i>acquis communautaire</i> у сфері публічних закупівель Ярошенко А.С., Костенко О.М.	215
ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ АКТИВ АCQUIS COMMUNAUTAIRE У ПРІОРИТЕТНИХ СФЕРАХ	
Особливості перекладу активів <i>acquis communautaire</i> Майстренко С.В.	218

Юридичний переклад актів <i>acquis communautaire</i> у сфері екології як один із актуальних напрямів сучасного перекладознавства Мачуська І.Б., Мачуський В.В.	220
Проблеми правової ідентифікації конструкції «митні платежі» в Україні та Європейському Союзі Оніщик Ю.В.	222
Проблеми перекладу термінів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Чеботарьова А.А.	224
ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	
Імплементация положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо охорони об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО (земельно-правові аспекти) Бевз О.В.	227
Особливості регулювання системи примусових ліцензій на лікарські засоби відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС Волинець І.П.	230
Проблемні аспекти законодавчого забезпечення гарантій свободи мирних зібрань у світлі європейських стандартів Грицаєнко Л.Л.	232
Правові колізії національного законодавства у сфері охорони сортів рослин у світлі вимог Угоди про асоціацію з Європейським Союзом Дегтяренко Ю.В.	235
Проблеми імплементации положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо фінансового контролю Дмитренко Е.С.	236
Взаємовідносини держави і громадянського суспільства в процесі інтеграції України до ЄС Івановська А.І.	238
Правовий аспект реформи децентралізації в Україні в розрізі євроінтеграційних процесів Ковальчук І.В.	241
Деякі питання імплементации положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС у сфері відновлюваних джерел енергії Кострюков С.В.	243
Набуття чинності загальним регламентом захисту даних ЄС та його окремі наслідки для України Марченко В.Б.	247

Імplementаційні проблеми адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС Мигаль С.М.	250
Правовий статус суб'єктів права у сфері соціального захисту в умовах євроінтеграції Обривкіна О.М.	252
Шляхи імplementації рішень Європейського суду з прав людини в рамках модернізації правової системи України Олійник О.Б., Загребельна Н.А.	255
Проблеми трудової міграції з України: порівняльно-правовий аспект Перов Д.А.	258
Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони здоров'я: стан, проблеми і перспективи Проневич О.С.	261
Угода про асоціацію та право ЄС як джерела адміністративного права України Решота В.В.	264
Нові підходи до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом Савенкова В.Г.	266
Перспективи імplementації в Україні стандартів ЄС щодо гармонізації сімейних та професійних обов'язків працівників Сахарук І.С.	268
Стратегія ЄЕК ООН щодо освіти в інтересах сталого розвитку як чинник змін в освітньому законодавстві України Слепченко А.А.	271
Окремі аспекти прямої дії норм права ЄС на національному рівні в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Чернявський А.Л.	274
Проблеми імplementації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері географічних зазначень Ярошевська Т.В.	276
ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ	
Europeanization of legal grounds of public administration Dobkowski J.	279

Sovereign debt crisis in the European Union through the eyes of the Court of Justice of the European Union Dorociak M.	282
Evolution of administrative sanctions in European Union law Klemt T.	285
Same services – same rules? Regulatory strategies for over-the-top services in the European Union’s law Mazur J.	288
Mutual trust and illiberal democracy in the EU law. The Celmer case (C-216/18 PPU) Wiacek M.	291
Позбавлення права власності на необґрунтовані активи в контексті європейських стандартів захисту права власності на майно Антонюк О.І.	294
Закріплення принципу добросовісного виконання міжнародних зобов’язань у національному праві держав Європи Богатчук Д.П.	297
Базові європейські нормативно-правові акти щодо антикорупційної діяльності й перспективи їх застосування за умов України Веклич В.О.	301
Some aspects of criminal liability for violations of the decisions of the European Court of Human Rights Holovko M.V.	303
Адаптація європейських принципів визначеності до українського судівництва Гуйван П.Д.	306
Правове регулювання подання петицій до Європейського Парламенту Дмитренко А.О.	310
Участь України у творенні єдиного європейського експертного простору Дуфенюк О.М.	312
Європейський досвід захисту прав мігрантів, біженців, осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб: проблеми і виклики для України Дяченко В.І.	315
До питання дотримання вимог пілотних рішень Європейського суду з прав людини під час приватизації Задорожний О.В.	317

Новації законодавства Європейського Союзу у сфері захисту персональних даних Іщенко В.А.	321
Інтеграція положень європейського законодавства щодо використання конфіденційного співробітництва у правозастосовну практику Національної поліції України Пічкурєнко С.І., Злагода О.В., Кацан Л.О.	323
Актуальні питання вдосконалення екологічного законодавства України в контексті європейської інтеграції Качурінер В.Л.	325
Реформування деяких положень кримінального процесуального законодавства України у світлі євроінтеграційних процесів Князєв Ю.В.	327
Імплементація практики Європейського суду з прав людини стосовно розумності строків судового розгляду в правовій реалії України Косович В.	330
Європейське законодавство у правозастосовній практиці правового регулювання обігу пестицидів у сільському господарстві Кравцова К.М.	333
Конвенція ООН проти корупції – невід’ємна частина європейського антикорупційного законодавства та правозастосовна практика України Крайник Г.С.	335
Бюджетна децентралізація як одна зі складових процесу втілення принципів розподілу коштів між бюджетами. Порівняльний досвід європейських держав Крупко Я.М.	338
Правові стандарти деяких країн Європейського Союзу щодо надання публічних послуг Легеза Є.О.	340
Визначення меж права публічної фізичної особи на свободу висловлення власної думки на підставі аналізу практики Європейського суду з прав людини Лісніча Т.В.	343
Реформа правового регулювання засобів захисту торгівлі в Європейському Союзі Локшина Ю.В.	346
Підстави застосування арешту та тримання особи під вартою без рішення суду відповідно до Європейської конвенції з прав людини та Конституції України Медвідь А.Б.	348

Формування європейських соціальних стандартів в Україні в умовах євроінтеграції Мотін О.О.	351
Європейське підґрунтя процесів децентралізації влади в Україні Музика-Стефанчук О.А.	354
Особливості адаптації європейських стандартів у галузі відшкодування шкоди, заподіяної в результаті теракту: людиноцентристський підхід Солодовнікова Х.К.	356
Європейські стандарти здійснення права дитини на свободу пересування та їх запровадження в Україні Стефанчук М.О.	358
Свобода переміщення капіталу як принцип внутрішнього ринку ЄС Суходольська А.А.	361
Охорона службових творів в Україні, ЄС та США: спільне й відмінне Хоменко В.Л.	363
Запобігання злочинам шляхом стимулювання позитивної посткримінальної поведінки в кримінальному законодавстві європейських країн Хряпінський П.В.	365
Перспективи використання європейського досвіду у сфері побудови сільськогосподарської консультаційної системи в Україні Чурилова Т.М., Чепур В.О.	369
Суд Європейського Союзу (CVRIA): повноваження та деякі питання організації діяльності суду Шабалін А.В.	371
Адаптація норм податкового законодавства України до норм країн ЄС на прикладі транспортного податку Шаренко М.С.	374
Кластери як нова форма організації соціально-відповідальної підприємницької діяльності Шишовська О.О.	376

ACQUIS COMMUNAUTAIRE ЯК НОРМАТИВНИЙ ОРІЄНТИР У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПРАВОЗАСТОСОВНИЙ АСПЕКТ

УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА – ШЛЯХ ДО ЙОГО АДАПТАЦІЇ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Белікова С.О.

*кандидат юридичних наук,
викладач відділу підготовки прокурорів
з представництва інтересів держави в судах
Інститут спеціальної підготовки
Національної академії прокуратури України
м. Київ, Україна*

Наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу є важливим елементом правової реформи, яка відбувається у нашій державі. Сучасний етап реформування свідчить про те, що на сьогодні виникла необхідність у приведенні національного законодавства у відповідність з *acquis communautaire*.

Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [1] від 18 березня 2004 р. визначено мету такої адаптації, – досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу у певних сферах. Зокрема, митного права, банківського, інтелектуальної власності, охорони праці, державних закупівель та інших сфер права.

Існуючі у правовій системі нормативні прогалини, відсутність низки спеціальних законів, а також наявність суперечностей між законами та нормативно-правовими актами стали основними викликами для запровадження правової реформи і, відповідно, адаптації національного законодавства до законодавства ЄС.

В сучасних умовах така адаптація виглядає як послідовний процес наближення національного законодавства, у тому числі правотворчості, юридичної техніки, практичної діяльності та правозастосування до законодавства ЄС з дотриманням відповідних критеріїв.

Нещодавно у нашій країні відбулося реформування законодавства про виконавче провадження. Виконання судових рішень можна визначити як завершальний етап у процесі реалізації функції захисту порушених прав, свобод та законних інтересів громадянина або держави, оскільки їх поновлення відбувається лише при своєчасному і повному виконанні судового рішення. У цьому контексті зрозуміло, що захист будь-якого права (наприклад, митного права, права інтелектуальної власності) розглядається через призму обов'язковості виконання судових рішень.

Україною було схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [2], затвердженої Указом Президе-

нта України від 20.05.2015 р. № 276/2015, яка водночас передбачає оновлення діючого законодавства. На виконання даної Стратегії розроблено та 2 червня 2016 р. прийнято нову редакцію Закону України «Про виконавче провадження» [3], також прийнято новий спеціальний закон – Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів» [4], що набули чинності 5 жовтня 2016 р. Зазначені закони фактично переорієнтували роботу органів, на які покладено примусове виконання рішень, зробили її більш прозорою ввівши автоматизовану систему виконавчого провадження та запровадивши паралельно з державними виконавцями приватних виконавців.

Запровадження інституту приватних виконавців – це апробована у світі модель примусового виконання рішень, яка працює в багатьох країнах. Наприклад, в країнах Балтії, Франції та Королівства Нідерландів діють суто приватні системи, де виконання судових рішень повністю покладається на приватних виконавців. В інших державах, таких, як Великобританія, Болгарія, Польща та багато інших країн Європи, діють змішані системи, в яких державні виконавці виконують свої функції паралельно із приватними виконавцями.

У подальшому, позитивним кроком стало прийняття 3 жовтня 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [5], запровадження яких у практичну діяльність відбулося 15 грудня 2017 р. Однак, незважаючи на триваючі реформаційні процеси, проблеми правового регулювання правовідносин у відповідній сфері ще певно залишаються.

Зупинимося на законодавстві про виконавче провадження. Так, ч. 2 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» передбачена можливість сторонам, іншим учасникам виконавчого провадження та особам оскаржити рішення, дії чи бездіяльність виконавця і посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів до відповідного адміністративного суду.

Проте, оновлений КАС України прямо не визначає судового контролю за виконанням постановлених адміністративними судами рішень. Стаття 383 цього Кодексу взагалі передбачає право особи-позивача подати до суду першої інстанції заяву про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених лише суб'єктом владних повноважень – відповідачем на виконання такого рішення суду або порушення прав позивача, а не рішень, дій чи бездіяльності виконавця, посадових осіб органу ДВС.

На наш погляд існування вказаної правової норми неможливо, оскільки: по-перше, наявна суперечливість процесуального та спеціального законодавства; по-друге, порушує право сторін та інших учасників виконавчого провадження оскаржити рішення, дії чи бездіяльність виконавців, пов'язаних з забезпеченням виконавчого процесу.

Крім того, новим процесуальним законодавством зовсім не враховано право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавців «іншими учасниками виконавчого провадження» (експертом, спеціалістом, перекладачем, суб'єктом оціночної діяльності) та «особами» (понятими, представниками органів опіки та піклування тощо). Статтями 339 ГПК України та 447 ЦПК України передбачено право на оскарження в судовому порядку тільки сторонам виконавчого провадження (їх представникам).

Отже, удосконалення законодавства в частині виконавчого провадження внесе вагомий виток щодо підвищення ефективності судової влади та обов'язковості виконання судових рішень, призваних на забезпечення захисту певної сфери права.

Таким чином, приведення діючого законодавства до його правової відповідності, усунення правових колізій та удосконалення спеціального законодавства допоможе досягти оптимальної адаптації національного законодавства до законодавства ЄС.

Література:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
2. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
3. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1403-VIII // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.
5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року № 2147/VIII // Голос України. – 2017. – 28 листопада – № 221/222. – С. 3-78 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АСОЦІАЦІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Бортник Н.П.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права
Національний університет «Львівська політехніка»*

Єсімов С.С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Національний університет «Львівська політехніка»*

м. Львів, Україна

Транспорт, як один з провідних елементів виробничої інфраструктури Європейського Союзу (далі – ЄС), з одного боку, забезпечує мобільність товарів і ресурсів, з іншого – полегшує доступність територій, надаючи тим самим можливість вільного пересування товарів, ресурсів і населення. У свою чергу, регіональний економічний розвиток є головною рушійною силою розвитку попиту на послуги з перевезення пасажирів і вантажів в ЄС. Зміна структури виробництва, зростаюча інтернаціоналізація комерційної діяльності впливають на характер правового регулювання. Реформування транспортної галузі через імплементацію положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і поглиблення співпраці з Євросоюзом у цій сфері потребують інтенсифікації з урахуванням тих можливостей, які отримали українські та європейські компанії завдяки дії ЗВТ. Про це йшлося під час зустрічі Віце-прем'єр-міністра з

питань європейської та євроатлантичної інтеграції України І. Климпуш-Цинцадзе з Генеральним Директором з питань мобільності та транспорту Європейської Комісії Х. Хололеєм [1].

У даний час є переваженість транспортної інфраструктури в ЄС (транспортних комунікацій і транспортних вузлів), що зумовлено трьома факторами: дисбалансом у розвитку різних видів транспорту; відсутністю взаємодії між різними видами транспорту; адекватністю зростання обсягів транспортної діяльності економічному зростанню (і в деяких випадках – випереджаючого зростання обсягів транспортної діяльності).

У значній мірі це пояснюється відсутністю належного адміністративно-правового регулювання зазначених проблем, що ускладнюється слабким фінансуванням розвитку та вдосконалення транспортної інфраструктури ЄС в умовах обмеженості національних бюджетів і бюджету Співтовариства, що у свою чергу вимагає удосконалення податкового законодавства.

Україна є одним з пріоритетних у сфері транспортної політики ЄС.

До числа основних проблем, з якими сьогодні стикається національна транспортна система, слід віднести: внутрішню орієнтацію у вирішенні транспортних проблем з недостатнім транснаціональним компонентом, який необхідний для інтеграції; диспропорції між країнами Центральної Європи в поширенні інформаційно-комунікаційних технологій у контексті транспортних технологій експортно-імпортного характеру; зростання використання автомобільних ресурсів завдяки розвитку всіх секторів економіки, пов'язаних з автомобільним транспортом, що надає серйозне екологічне навантаження.

Україна стає територією, на якій просте сусідство перетворюється на партнерство та кооперацію і де реалізація принципів державної транспортної політики – єдино політики, децентралізації, загальнодоступності транспортних послуг, оптимального поєднання територіального та галузевого управління, державної координації ділового партнерства, забезпечення державою єдності керуючої і керованої систем визначених Транспортною стратегією України до 2020 року може здійснитися в першу чергу [2].

Правовою передумовою є Угода про асоціацію України з ЄС. Географічною передумовою формування економічного простору Центральної Європи є сусідство країн, що здійснюють взаємні зв'язки. Найбільш загальний фактор розвитку зовнішньоекономічних зв'язків держав і окремих регіонів є територіальний поділ праці, що супроводжується розвитком обороту товарів і послуг між країнами (при цьому спираючись на економіко-географічні фактори та галузеві господарські структури в основу яких покладено міжнародну правову базу співробітництва яка історично склалася).

Області України володіють зовнішньоекономічною специфікою. Західні області більш тісно пов'язані з іншими європейськими регіонами у гуманітарному вимірі та, тісніше співпрацюють з країнами Центральної Європи, ніж з будь-якими іншими зарубіжними територіями. Тим самим відіграють активну роль у європейських інтеграційних процесах. Їх цілком можна віднести до коридорів розвитку, що з'єднує іншу частину країни з Європейським Союзом, і особливо з його центральноевропейськими країнами.

Регіональне транспортне співробітництво може стати особливим типом інтеграції в Європі. Становлення чотирьох спільних просторів між Україною і ЄС значною мірою може відбуватися в процесі ступеневої взаємодії на більш низькому рівні щодо конкретних питань, причому співпраця на регіональному рівні може виявитися особливо плідною. Ці процеси вплинуть не тільки на майбутній розвиток областей, але й створять кращі можливості для входження всієї держави в спільний європейський економічний простір.

Для підвищення ефективності транспортного співробітництва слід сприяти диверсифікації його форм і напрямів, посилювати підтримку найбільш ефективних варіантів поглибленої виробничої кооперації, підтримувати інтеграційну взаємодію малих і середніх фірм. При цьому слід враховувати, що значна соціально-економічна диференціація в регіонах неоднозначно впливає на інтеграційні процеси: є як пози-

тивні, так і негативні наслідки економічного розриву в сфері зовнішньої торгівлі, виробничої кооперації, інвестування та трудової міграції. У сфері організації роботи муніципального транспорту органи місцевого самоврядування реалізують надані їм повноваження. У той же час, у Законі України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» немає чіткого розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері транспорту. В існуючому варіанті органи державної влади можуть залучати органи місцевого самоврядування до вирішення транспортних питань, які вони в силу закону реалізовувати не зобов'язані, але мають право, застосовуючи адміністративний примус. У зв'язку з цим доцільно внести відповідні доповнення в зазначений Закон, що усувають ці протиріччя, у відповідності до політики децентралізації.

Для України основою політики сприяння розвитку транспортної інфраструктури на має бути максимальне використання з метою реалізації особливого статусу і можливостей транспортної інфраструктури Закарпатської та Львівської областей, інших форм міжнародного співробітництва, включаючи правовий механізм транскордонного партнерства. Слід при цьому мати на увазі, що масштабне реформування економіки в Україні в цілому та транспортної інфраструктури (включаючи оновлення транспортних засобів і зміну економічної політики) є найкращим способом адаптації до нових умов щодо розширення ЄС. У зазначеному контексті вимагає внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 1179-р «Про схвалення Концепції Державної цільової правоохоронної програми «Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2020 р.».

Відповідно до Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом йде робота з гармонізації транспортного законодавства (його складових в адміністративному, господарському та цивільному праві) і митних процедур, що дає можливість використовувати конкурентні переваги сусідства України та Молдови. Водночас країни-сусіди (Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина) знаходяться в пошуку оптимальної моделі євразійського транзиту, який вони могли б запропонувати світовій бізнес-спільноті (наприклад, розвиток трансконтинентального маршруту «Новий шовковий шлях» [3]). На порядку денному стоїть питання про створення транспортно-логістичних центрів за участю України та країн ЄС з підключенням партнерів з Китаю, здатних здійснювати весь набір існуючих на міжнародному ринку транспортних послуг з метою зниження витрат і підвищення швидкості транспортування вантажів. Для початку можна було б створити умови для перерозподілу обсягів транзитних вантажів (насамперед автомобілів) з автошляхів на залізницю, що дозволить помітно полегшити навантаження на мережу прикордонних автодоріг і збільшити обсяг вантажообігу в цілому, перехід до нових транспортних технологій, зокрема до інтермодальних контейнерних перевезень.

Зазначений підхід ставить певні вимоги які повинні бути відображені у нормативно-правовому регулюванні. Доцільно законодавчого закріплення проведення у перевізників-претендентів ліцензії спеціального перевірконого заходу – попередньої ліцензійної експертизи. У зв'язку з цим, необхідно внести зміни і доповнення, що стосуються порядку проведення зазначеної експертизи, до постанов Кабінету Міністрів: від 09.12.2015 № 1168 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів залізничним транспортом», від 02.12.2015 № 1001 «Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним транспортом, міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом».

Це створить основу для розвитку експортних послуг Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини та через ці держави третім країнам з використанням міжнародних транспортних коридорів – упорядкованих сукупностей інфраструктурних об'єктів різних видів транспорту, з якої складається організаційно і економічно збалансована комунікація, що зв'язує різні країни і сприяє збільшенню обсягів експортних, імпорتنних і транзитних перевезень.

Література:

1. Співпраця з ЄС у транспортній галузі потребує посилення. – Іванна Климпуш-Цинцадзе. 19 лютого 2018 року / Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/spivprasya-z-yes-u-transportnij-galuzi-potrebuye-posilennya-ivanna-klimpush-cincadze>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2010 № 2174-р «Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 р.». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80>.
3. Жангожа Р. Проект «Новий шовковий шлях» як чинник диверсифікації транснаціональних торговельно-економічних стосунків / Р. Жангожа // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 10. – С. 38–42.

MAIN CRITERIA FOR ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION TO EU LAW

Khmelko I.

Candidate of Philosophical Sciences (PhD),

University of Tennessee

Chattanooga, USA

Bruslyk O.Yu.

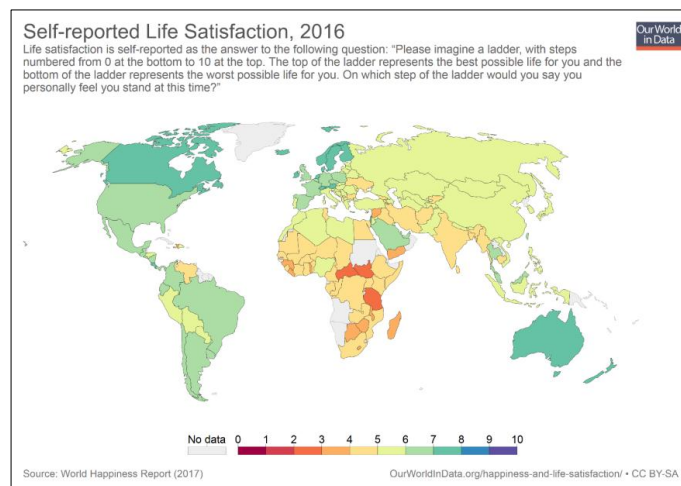
Candidate of Juridical Sciences (PhD), Legal Adviser

Department of Territorial Control of Kharkiv City Council

Kharkiv, Ukraine

Adapting legislation of any country to an already existing body of laws can be a challenging task. This paper contributes a discussion of main approaches to making these decisions and explores some of the main criteria that we can find in the world practice. The paper argues that a new system of laws needs to have a value based set of criteria that allow for evaluating any proposed laws or changes to existing legislation. Specifically, bringing a legislation of a country in compliance with EU laws is important for European Integration. Yet, any country has a certain degree of discretion. Applying a criterion that is generally acceptable in a society can help with bringing a society together and to offer a long lasting solution for a county. This paper argues in favor of using ‘capabilities approach’ as the main benchmark for evaluating any proposed legislation. The paper provides a comparison of this approach to the other approaches. The paper then presents a concrete set of examples of institutional arrangements in a country that can provide this approach and why, such as different types of interest groups, and electoral systems.

Why are some countries being better than others at creating conditions in which citizens can live long and happy lives? People around the world share this desire, but we know that countries differ in how long their people live and how happy their populations are. The following map summarizes data on some of the country and shows that Scandinavia, Canada, and Australia are examples of the happiest countries in the world, while some African countries are most miserable. There is a large range of countries in between [5].

The discipline of a comparative politics can help with answering this question of why some countries are happier than the others (we also know that life expectancy is usually in line with happiness index). Comparative politics looks inside countries and then compares countries around the world.

The two main measures used in the West of what a good society is are: using GDP per capita as a measure of success [1] and the other using national happiness [2] as a measure of success. Both are wanting and have serious shortcomings. GDP per capita includes goods and services that are not indicators of a good society, omits behavior many believe is desirable, and does not take into account how income is distributed in a population. Happiness measures do not examine the different ways people find happiness, have difficulty separating out cultural effects on how people report happiness in surveys, and discriminate against very deprived citizens who tend to have lower standards for judging their happiness than wealthier people.

One solution that the Comparative Politics has found is to apply capability approach [3] which provides the most useful way of measuring the good society. The approach focuses upon individuals' freedom to live the kind of lives they value. Doing so requires four basic capabilities: physical well-being, informed decision making, safety, and being able to participate effectively in the political choices that determine one's life. This approach is not too idealistic, and is not contrary to human nature, and is not guilty of cultural imperialism, using culturally-biased ideas argued from the United States and Europe to judge and evaluate other countries.

One important factor that needs to be examine with regard to capabilities approach is the connection between state and society. State and society are connected to each other through political participation. Political parties, interest groups, social movements, and patron-client relations are among main institutions of political participation. One important distinction that western literature makes is between pluralism and corporatism. Pluralism means that there is a plurality of interest groups, all of which try to influence the decision of the states. The state itself is relatively «weak» vis-à-vis interest groups. The term weak refers to the reduced capacity of the state to push its preferences through as compared to the preferences of the various interest groups. In pluralist systems, the autonomy of the state is limited by its inability to keep interest groups at arm's length. The United Sates is a prime example of a country where interest groups wield significant influence in the policy making process. Corporatism is a formal cooperation between the state and interest groups with the goal of finding mutually acceptable solutions. Pluralism and corporatism have to be seen as the poles of a continuum with many variations corporatism, on the other hand, needs explanation [4].

Political participation takes different forms. Citizens choose different ways of using influence, and who tends to participate and why. It should be noted that political participation occurs in both democratic and authoritarian states, but differs in the direction of the flow of demands from society to state. Democracies encourage participation to

influence state policy. Authoritarian states promote participation to register approval of what the government does. There are different ways in which state organization and electoral rules shape participation. Rules for voting participation are among most important once, such as winner-take-all and proportional-representation electoral rules shape the number of political parties.

Interest groups play important roles in political participation as well. We explain the distinction between interest groups and political parties, and the functions they perform in political participation. Finally, corporatist interest groups have big advantages over pluralist interest groups for citizens who have to rely on the power of their numbers to be politically effective.

We conclude by arguing that the good society depends upon a society's institutional arrangements. The most powerful institution of all is the state. The good society is based on a set of four defensible universal values: people should be able to meet their physical needs, be safe from harm, have the ability to make educated choices about how they live, and have civil and political rights to protect the conditions in which they might freely develop their capabilities. States can promote conditions that develop people's capabilities or impede them. This paper stresses the important of institutions for creating order and predictability in people's lives. This order and predictability requires the exercise of power. We distinguish between power and authority and discuss three forms of power: cultural, economic, and political.

References:

1. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd>.
2. World Happiness Report. URL: https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/whr_web.pdf.
3. Capability approach. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/capability-approach/>.
4. Alan Draper, Ansil Ramsay. 2018. The good society an introduction to comparative politics. Pearson.
5. Ortiz-Ospina E., Roser M. Happiness and Life Satisfaction URL: <https://ourworldindata.org/happiness-and-life-satisfaction>.

ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Волох О.К.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права і процесу

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Діючі стратегії і концепції розвитку в Україні інформаційного суспільства та пов'язаних з цим питань включають в себе багато різних аспектів. Уряд України наголошує на необхідності удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення розвитку інформаційної сфери та прискорення її адаптації до європейських правових норм та стандартів [1].

Серед основних завдань розвитку інформаційного суспільства в Україні урядом визначено гармонізацію національного законодавства з європейським, а також впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного

життя, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, у тому числі в процесі реалізації Ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд»» та електронного урядування [1].

Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства включають в себе у тому числі захист персональних даних.

На цьому робиться акцент і в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. Так, серед принципів цифровізації важливе місце посідає принцип 7 (цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки). Сутність даного принципу полягає у тому, що, зокрема, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій є передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного попередження, усунення та управління супутніми ризиками» [2].

Як було відзначено у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про захист персональних даних» (нині – чинний Закон), сфера захисту персональних даних у різних країнах активно регулюється державою: розробляються та приймаються законодавчі та підзаконні акти, що регулюють відносини різних суб'єктів персональних даних; створюється інфраструктура щодо вирішення проблем технічного та організаційного захисту даних про особу; організовується спеціальний інститут уповноваженого щодо забезпечення нагляду за додержанням прав особи у сфері персональних даних. Ця діяльність засновується на принципах Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (Рим, 04.11.1950 р.).

Європейське право охоплює майже два десятки загальноєвропейських конвенцій, директив та рекомендацій з питань захисту персональних даних, кожна країна ЄС видала свої базові нормативно-законодавчі акти, приймалися конкретні закони: щодо діяльності з персональними даними у медичній, статистичній, державній, журналістській, поліцейській та інших сферах. Аналогічні закони прийнято в багатьох країнах світу.

Враховуючи необхідність застосування сучасних технологій при автоматизованій обробці інформації про особу, а також виникнення загрози для конкретної людини стосовно витоку та несанкціонованого використання персональних даних, багато європейських країн підписали Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (м. Страсбург, 28.01.1981 р.). Принципи, що містяться у Конвенції, уточнюються і розширюються в Директиві 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради від 24.10.1995 р. «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» [3].

Відтак Україні потрібно було привести національне законодавство у відповідність до вказаних нормативно-правових установлень, що визначають європейське уявлення про права і свободи людини в сфері персональних даних.

У Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту персональних даних» (реєстр. № 10472 від 15.05.2012 р.) було зазначено, що Закон України «Про захист персональних даних», власне, і було прийнято для імплементації положень Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року [4].

Але станом на кінець травня 2018 року в законодавстві Європейського Союзу у розглядуваній сфері трапилися помітні зміни: з 25 травня застосовується Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та про вільне переміщення таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних).

Отже, тепер законодавство України має бути приведене у відповідність із вказаним Регламентом (який, до речі, за обсягом є втричі більшим скасованої Директиви 95/46/ЄС).

З незрозумілих причин в офіційному перекладі Регламенту замість усталеного у вітчизняному законодавстві терміну «обробка персональних даних» вжито словосполучення «*опрацювання* персональних даних». Крім того, в деяких місцях офіційний переклад є недосконалим (зокрема, що стосується умов визначення добровільності згоди на обробку персональних даних – друге речення пункту 43 Преамбули).

Офіційний переклад, здійснений Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, звучить, як: «Презумпція ненадання добровільної згоди виникає у разі відсутності окремого дозволу на здійснення різних операцій опрацювання персональних даних, незважаючи на її відповідність окремому випадку, або, якщо виконання договору, в тому числі, надання послуги, залежить від надання згоди, незважаючи на те, що така згода не є обов'язковою для такого виконання» [5].

Що є більшою мірою набором слів з юридичного словника, аніж прийнятним для розуміння текстом.

Офіційний текст Регламенту можна знайти за адресою: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/html/?uri=celex:32016r0679&from=en>. Англійською мовою зазначене речення виглядає так: «Consent is presumed not to be freely given if it does not allow separate consent to be given to different personal data processing operations despite it being appropriate in the individual case, or if the performance of a contract, including the provision of a service, is dependent on the consent despite such consent not being necessary for such performance».

На наш погляд, більш зрозумілий переклад звучатиме таким чином: «Передбачається, що згода не є наданою добровільно, якщо окрема згода не може бути надана відносно різних операцій з обробки персональних даних, незважаючи на те, що в окремому випадку це вважатиметься доречним, або якщо виконання договору, включаючи надання послуги, залежить від згоди, незважаючи на те, що вказана згода не є необхідною для виконання договору».

Питання полягає в тому, що вимагання згоди на обробку персональних даних є актуальною проблемою в Україні. Рівень знання вимог законодавства про захист персональних даних серед вітчизняних суб'єктів владних повноважень є вкрай незадовільним, що неодноразово підкреслювалось у Щорічних доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

В цьому питанні спостерігається дуже тонка грань між дотриманням і порушенням права на приватність особи, оскільки згода на обробку персональних даних є, фактично, добровільним волевиявленням щодо надання дозволу на втручання в її особисте і сімейне життя та відмовою від особистого немайнового права на недоторканність особистого і сімейного життя.

З іншого боку, за Цивільним кодексом України, фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав (частина третя статті 269).

Таким чином, переклад актів законодавства ЄС має бути якісним, позбавленим будь-яких рис правової невизначеності, яка є несумісною з принципом верховенства права.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-p>.

3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про захист персональних даних» (реєстр. № 2273 від 25.03.2008 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=32124.
4. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту персональних даних» (реєстр. № 10472 від 15.05.2012 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10472&skl=7.
5. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та про вільне переміщення таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/evropejska-integraciya/perekladi-aktiv-acquis-yes/rozdil-iii-yusticiya-svoboda-ta-bezpeka>.

САМОРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Гончаренко О.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного приватного,
комерційного та цивільного права
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

Не тільки Україна, а й Європейський Союз сьогодні здійснюють пошук ефективного регулювання, у тому числі у формі саморегулювання. Означена стратегічна мета може бути здійснена при залученні публічних органів та приватних компаній, а також адекватному розмежуванні компетенцій між публічними органами та приватними учасниками ринку. У цьому випадку публічні органи визначають політику у певній сфері та загальні імперативи (наприклад, у зазначених вище законах передбачено формування або ж реалізація державної політики у певній галузі), підходи до контролю, а приватні структури реалізують відповідні напрями балансуєючи на межі дозволеного та забезпечення власних інтересів.

У Директивах Європейського Союзу закріплені такі засоби саморегулювання економічної діяльності: добровільні угоди, кодекси поведінки, позасудові методи – врегулювання спорів (посередництво, медіація, арбітраж), саморегулювнні організації [1, с. 43].

Добровільні угоди суб'єктів саморегулювання є одним з основних засобів саморегулювання. У Директиві Європейського Парламенту та Ради 2010/30/ЄС від 19 травня 2010 р. про надання за допомогою маркування та надання стандартної інформації про споживання енергопов'язаними виробами енергії та інших ресурсів (перероблений варіант) зазначається, що під час підготовки проекту делегованого акта Європейська комісія повинна: провести відповідні консультації із зацікавленими сторонами; враховувати відповідне законодавство ЄС і саморегулювання, таке як добровільні угоди, які, як очікується, забезпечать досягнення цілей політики швидше або з меншими витратами, ніж обов'язкові вимоги [2].

У Великобританії з 1997 року діє схема самосертифікації (selfcertification) компетентних підприємств, яка була запроваджена урядом після тривалих консультацій уряду з представниками будівельної галузі, споживчих асоціацій та інших зацікавле-

них осіб щодо запропонованої схеми, варіантів її реалізації. Консультації показали загальну підтримку пропозиції у секторах, де ризик для здоров'я і безпеки для населення є низьким [3, с. 5]. У наведеному прикладі спостерігаємо, що самосертифікація як один із засобів саморегулювання у будівельній галузі був встановлений тільки після погодження з органами державної влади, суб'єктами господарювання та представниками споживачів у секторах з низьким ризиком для здоров'я та безпеки населення. Отже, одним з критеріїв встановлення певних засобів саморегулювання можуть бути обмеження ризиків щодо безпечності. Крім того, відбувається деталізація обмежень саморегулювання у конкретній галузі. Водночас у зазначеній галузі може відбуватися розширення меж саморегулювання: виконання конкретних видів будівельних робіт визнаною компетентною організацією може не підлягати державному контролю і саме такій організації можуть довіряти до міри наділення її компетенцією видачі сертифікату від свого імені про виконані самими ж роботи. Тобто, при самосертифікації особа виконавця роботи та органу, який видає відповідний акт співпадають. Самосертифікація впливає на конкурентну боротьбу за ринок, мотивує виробників підвищувати якість продукції. Добровільну сертифікацію ще називають «приватні» стандарти.

Держави Європейського Союзу наділяють можливістью приватні асоціації визначати додаткові стандарти з організації виробництва, які як правило є більш жорсткішими. Виробники харчових продуктів та переробні підприємства добровільно долучаються до суворіших схем і проходять інспектування і сертифікацію відповідно до «приватних» стандартів [4]. У Німеччині існує низка приватних організацій з маркування та стандартів, які є переважною власністю фермерських асоціацій (BioLand, Demeter, Naturland Biopark) і мають суворіші вимоги та системи моніторингу порівняно з вимогами Постанови ЄС № 834/2007 від 28 червня 2007 року «Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄС) № 2092/91 [4; 5].

Показовим для усвідомлення сучасного місця саморегулювання господарської діяльності та ролі, яке воно виконує в Україні, є таке повідомлення з новин: 10 травня відбулися перші установчі збори Асоціації виробників традиційних Карпатських сирів. Участь у заході взяли голови полонинських управ, фермерських і особистих селянських господарств. Під час зустрічі члени асоціації узгодили та підписали статут виробників сиру, а також обговорили Специфікацію. Цим документом буде затверджено технологію виробництва, фасування, а також логістику реалізації овечого сиру на продовольчих ринках України та за її межами [6]. Відповідно суб'єкти саморегулювання створюють у певних межах саморегулювнн норми, які і зобов'язуються дотримуватися.

Для європейських виробників сільськогосподарської продукції характерним є дотримання не тільки обов'язкових норм, але й додаткових, так званої «доброї сільськогосподарської практики». Добра сільськогосподарська практика (GAP) – належна сільськогосподарська практика – це сукупність принципів, які повинні застосовуватися щодо виробництва сільськогосподарської продукції та процесів, що слідує за виробництвом, і призводити до отримання безпечних і здорових харчових продуктів і непродовольчих сільськогосподарських продуктів [7]. Норми GAP не обов'язкові для виконання, але впроваджуються виробниками добровільно, наприклад, в обмін на державну підтримку [8, с. 4]. Наприклад, Директива Ради № 91/676 про захист вод від забруднення нітратами з сільськогосподарських джерел, із змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 вимагає, щоб держави-члени розробили кодекс (кодекси) належної сільськогосподарської практики з метою забезпечення загального рівня охорони вод від забруднення, який має впроваджуватися сільгоспвиробниками на добровільній основі при державному сприянні, включаючи навчання і надання інформації [9, с. 20]. І фермер, який прагне отримувати прямі субсидії, повинен дотримуватись встановлених Директивою водоохоронних вимог [9; 21].

Що ж до технічних регламентів, стандартів, кодексів ustalеної практики та технічних умови у Європейському Союзі можуть застосовуватися як обов'язково у певних галузях економічної діяльності так і добровільно. Стаття 15 Господарського кодексу України визначає окремі випадки обов'язкового застосування цих засобів саморегулювання. З інших же обставин суб'єкти саморегулювання можуть на власний розсуд їх приймати та застосовувати. Отже, і Україна на законодавчому рівні долучилася до системи застосування добровільних практик саморегулювання.

Література:

1. Гончаренко О. Засоби саморегулювання господарської діяльності за директивами Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 9. С. 39-44.
2. Директива Європейського Парламенту та Ради 2010/30/ЄС від 19 травня 2010 р. про надання за допомогою маркування та надання стандартної інформації про споживання енергоповязаними виробами енергії та інших ресурсів (перероблений варіант) URL: <http://gisee.ru/upload/2010-30-EU.pdf>. Дата звернення 10 травня 2018 року.
3. Беркута А.В. Осинська В.А., Галінський О.М., Вахович І.В. Організаційні та економічні аспекти зарубіжного досвіду саморегулювання у будівництві. Будівельне виробництво. № 52. 2010. С. 3-8.
4. Organic in Europe. Prospects and Development (2014). URL: <https://shop.fibl.org/chen/mwdownloads/download/link/id/634/?ref=1>. Дата звернення 10 травня 2018 року.
5. Council Regulation (EC) № 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) № 2092/91 URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:EN:PDF>. Дата звернення 10 травня 2018 року.
6. В Україні створили Асоціацію виробників традиційних Карпатських сирів. 12 травня 2018 року. URL: <https://agronews.ua/content/v-ukrayini-stvorili-asociaciyu-virobnikiv-tradiciynih-karpatskih-siriv>. Дата звернення 12 травня 2018 року.
7. Сравнительный анализ некоторых требований пищевого законодательства Европейского союза и Таможенного союза. Международная финансовая корпорация. 2015. С. 106.
8. Інформаційна довідка на тему: «Стандартизація харчової продукції в Європейському Союзі» Київ, 10 лютого 2013 року. Підготував Роман Шваб. URL: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/site/en/consleg/1991/r/01991r2092-20070101-en.pdf>. Дата звернення 10 травня 2018 року.
9. Екологічні новації Спільної аграрної політики ЄС: імплементація в Україні: науково-аналітична зап. / від 10.08.2016 р. № 135-13/440 / Ін-т екон. та прогноз. НАНУ. К., 2016. 37 с.

ПРОБЛЕМИ ВІДНОВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ТА ЗАКОНОДАВСТВО ЄС

Гоцалюк С.Ю.

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри адміністративного права
Міжрегіональна Академія управління персоналом
м. Київ, Україна*

Одним з пріоритетних шляхів трансформації українського законодавства до *acquis communautaire* є процес енергозбереження на основі «відновлюваної» енергетики.

Підвищення вимог до зниження викидів в атмосферу, використання відновлюваних джерел електроенергії, торгівля ліцензіями на викиди – все це вимагає заміни старих електростанцій, а тому інвестицій. За даними RWE, до 2030 року в Європейському співтоваристві повинні бути введені нові електростанції потужністю 500 ГВт, що вимагає 300-350 млрд. євро капіталовкладень. Приблизно такі ж інвестиції повинні бути вкладені в мережу.

Крім того, в основі політики Європейського Союзу щодо забезпечення енергопостачання покладено принцип захисту інтересів споживача, який включає багато пунктів, загальними з яких є такі: надання інформації; захист здоров'я населення і природного середовища; захист економічних і правових аспектів споживачів [1, с. 9].

У державах Європейського Союзу посилений адміністративний захист отримали відносини у сфері виробництва, постачання, продажу енергії, яка виробляється з відновлюваних джерел. Політика цих держав направлена на удосконалення енергозберігаючих технологій, в тому числі і щодо електроенергії, тому встановлення відповідних тарифів має сприяти надійному постачанню цього особливого виду товару до споживачів.

Перехід до використання відновлювальних джерел потребує відповідного нормативного забезпечення, яке розвивається досить стрімко. До законодавства Європейського Союзу, яким регулюються правовідносини щодо відновної енергетики можна віднести, зокрема: Директиву 2005/89/ЄС Європейського парламенту і Ради від 18 січня 2006 року про засоби з метою забезпечення постачання електроенергії та інвестування інфраструктури; Директиву Європейського Парламенту та Ради 2009/28 / ЄС від 23 квітня 2009 року про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлювальних джерел (англ. Renewable Energy Directive) [2]; Директиву 2012/27/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25.10.2012 про енергоефективність (англ. Energy Efficiency directive) [3].

Положення Директиви 2005/89/ЄС Європейського парламенту і Ради від 18 січня 2006 року про засоби з метою забезпечення постачання електроенергії та інвестування інфраструктури передбачають, зокрема, наступне: сприяння виробництва електроенергії і відтворюваних джерел енергії та стимулювання когенерації; державне застосування заходів з метою підтримання балансу між попитом на електроенергію та наявними виробничими потужностями [4].

Директивою Європейського Парламенту та Ради 2009/28 / ЄС від 23 квітня 2009 року про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлювальних джерел встановлюються обов'язкові національні цілі у сфері відновлюваної енергетики насамперед для того, щоб надати певні гарантії інвесторам та заохотити до розвитку новітніх технологій та інновацій у цій сфері. При цьому запроваджуються досить жорсткі вимоги щодо критеріїв сталого виробництва біопалив та скорочення викидів парникових газів в атмосферу.

У низці держав Європи був здійснений процес дерегулювання сектору електроенергетики. Головна увага під час дерегулювання сектору електроенергетики у Європі приділяється питанням ціноутворення й ефективного виробництва, передачі і роз-

поділу електроенергії. Дерегулювання господарської діяльності – це система заходів державного регулювання у вигляді усунення, зменшення та спрощення певних впливів, процедур, передбачених державою [5, с. 73]. У Данії 2 червня 1999 року був прийнятий Закон про поставку електроенергії № 375, який регулює комплекс відносин, пов'язаних з виробництвом, постачанням, передачею електроенергії. Відповідно до цього Закону власники і оператори мереж здійснюють свою діяльність на безприбутковій основі. Також в Законі про поставку електроенергії великої уваги приділено охороні навколишнього природного середовища. Такий процес позитивно вплинув на розвиток ринку відновлюваної енергетики, тому слід підтримати процес дерегулювання і в Україні.

Згідно з Рішенням D/2012/04/MC-EnC Україна взяла на себе зобов'язання до 2020 року досягти рівня 11 відсотків енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії в загальній структурі енергоспоживання країни, що слугуватиме потужним стимулом для подальшого розвитку використання відновлюваних джерел енергії в Україні [6].

Крім того, в Україні схвалено Енергетичну стратегію України до 2020 року, Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року. Однак ринок відновлюваної енергетики досить повільно розвивається не дивлячись на певні пільги. Вважаємо, що однією з причин цього є недосконалість законодавства України. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» оптовий ринок електричної енергії України зобов'язаний купувати у суб'єктів господарювання, яким встановлено «зелений» тариф, всю електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – вироблену лише мікро- міні- та малими гідроелектростанціями), за «зеленим» тарифом незалежно від величини встановленої потужності чи обсягів її відпуску. Енергопостачальники зобов'язані купувати електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії [7]. Однак цим же Законом не встановлена юридична відповідальність за відмову від купівлі, а також за купівлю в меншій кількості електроенергії ніж це передбачено Законом або ж за меншими цінами. На нашу думку, за відмову від придбання електричної енергії, виробленої на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – вироблену лише мікро- міні- та малими гідроелектростанціями), за «зеленим» тарифом незалежно від величини встановленої потужності чи обсягів її відпуску може бути встановлена адміністративна відповідальність. Зокрема, КУпАП слід доповнити статтею 101-2 «Відмова від придбання електричної енергії, виробленої на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії за «зеленим» тарифом» та встановити стягнення у вигляді – накладення штрафу на керівників підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності від восьмидесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Отже, політика держав Європейського Союзу направлена на удосконалення енергозберігаючих технологій, у тому числі на розвиток і підтримку відновлюваної енергетики. У найближчій перспективі планується збільшення використання таких джерел (вітроелектростанції, сонячні електростанції) і в Україні відповідно до міжнародних зобов'язань, які базуються у тому числі на законодавстві ЄС. «Зелена» енергетика посяде чільне місце в системі джерел, з яких виробляється енергія. Встановлення адміністративної відповідальності допоможе захистити сучасного споживача та навколишнє природне середовище від негативних явищ пов'язаних з новими суспільними відносинами, які виникають з приводу виробництва «зеленої енергії».

Література:

1. Колесникова Н.М., Преображенская Л.Б. Обеспечение надежности поставок электроэнергии в условиях перехода на либерализованный рынок в странах ЕС.

- Энергетика за рубежом. Приложение к журналу Энергетик. 2006. Выпуск 6. С. 9-15.
2. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC [Electronic resource]: [website]. – Text data. – Way of access: URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02009L0028-20151005>.
 3. Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32012L0027>.
 4. Директива 2005/89/ЕС Европейського парламенту і Ради від 18 січня 2005 року стосовно заходів з метою забезпечення та постачання електроенергією та інвестування інфраструктури. Official Journal L 033, 04/02/2006. P. 22-27.
 5. Гончаренко О. Співвідносний аналіз дерегулювання та саморегулювання господарської діяльності в Україні. Підприємство, господарство і право. 2017. № 8. С. 71-74.
 6. Про національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів від 01.10.2014 року № 902-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%d1%80>.
 7. Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 20 листопада 2012 року № 5485-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5485-17>.

**ДОСВІД СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ІЗ SIGMA ТА ЗМІСТ
ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ, СФОРМУЛЬОВАНИХ
В ДОКУМЕНТІ SIGMA «ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ»**

Губанов О.О.

кандидат юридичних наук, провідний юрист

юридичного факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Важливим кроком у підвищенні ефективності проведення євроінтеграційних перетворень в Україні є посилення співробітництва вітчизняних інституцій із міжнародними організаціями та європейськими експертами. Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту ОЕСР/SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management) є одним із найпрестижніших аналітичних центрів ЄС, який було започатковано 1992 року за ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку, а також ЄС [1]. У 2017 році SIGMA виповнилося двадцять п'ять років, протягом яких експерти, що входять до її команди, усіляко сприяли вдосконаленню реалізації реформи публічної адміністрації у більш ніж тридцяти країнах [2].

Штаб-квартира програми SIGMA знаходиться у Парижі. Штат програми складає 20 постійних працівників, створено також розгалужену мережу спеціалістів та експертів з великим досвідом роботи в державному секторі з країн – членів та країн –

кандидатів ЄС [3]. Загальна мета SIGMA – підтримка реформ державного управління та розвиток потенціалу органів державного управління [4].

У 2017 році експертами SIGMA було підготовлено нове видання «Принципів державного управління» [5]. Враховуючи значущість окреслених вище питань для сучасного українського суспільства, а також високі показники співробітництва країн-кандидатів в члени ЄС та потенційних кандидатів із експертами SIGMA, ставимо за мету розглянути досвід співробітництва України із SIGMA та зміст принципів державного управління, розроблених експертами, із тим, аби визначитися із напрямками подальшої модернізації державної служби та управління людськими ресурсами в Україні.

Переходячи до безпосереднього розгляду означеної проблематики, в першу чергу зазначимо, що країнам Центрально-Східної Європи допомога в межах Програми надається шляхом консультивання з питань творення політики, а також фінансового контролю, зовнішнього аудиту та розвитку державної служби. Окрім того, країнам-партнерам надається повний спектр інструментів технічної допомоги (за винятком «масового» навчання), які функціонують в рамках партнерських зв'язків. SIGMA також сприяє донорам та Європейській Комісії у формуванні програм та керуванні ними, надає поради Європейській Комісії з питань державного управління [6].

В результаті заходів, які проводяться, очікується, що країни із перехідною економікою внаслідок проведення перетворень на основі спільних здобутків в процесі співробітництва у сфері модернізації державної служби перейдуть на якісно новий етап публічного адміністрування, що сприятиме інтеграції таких країн до ЄС та більш продуктивній подальшій співпраці. Так, наприклад, одним з останніх спільних заходів стало обговорення прогресу у реформуванні державного управління України, завдань та викликів, які стоять перед Українською стороною у цьому процесі. Захід було організовано Європейською Комісією та програмою ОЕСР/SIGMA спільно з Національним агентством України з питань державної служби та Центром адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. Значущість цього заходу пов'язана із тим, що він став формальним початком повної і глибокої оцінки стану справ у системі державного управління за участі Програми SIGMA. Результати цієї оцінки будуть оприлюднені у липні 2018 року [7] та стануть основою короткострокових та середньострокових рекомендацій для належного планування реформи державного управління на наступні п'ять років [8].

В Україні за участі експертів SIGMA оцінка державного управління проводилася лише один раз – у 2006 році – у таких сферах: державна служба; управління державними видатками; внутрішній фінансовий контроль; зовнішній аудит; державні закупівлі; планування та координація державної політики [9]. На виконання перебраних на себе зобов'язань розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2006 р. № 186-р було утворено Координаційну раду з організації проведення оцінки державного управління за базовими показниками SIGMA [10].

Результати проведеної оцінки було відображено у Заключному документі міжнародної конференції «Стратегія адміністративної реформи: рекомендації SIGMA Урядові України» від 5 липня 2006 року. На той момент у сфері адміністративного законодавства та державної служби було виявлено такі проблеми: недостатність прозорості та відкритості державного управління в Україні; нечіткість розмежування політичної та адміністративної сфер; недостатній рівень професійності державної служби; розмитість інституційної відповідальності, низьку спроможність основних інституцій та системи державної служби до реформ; недостатнє утвердження серед державних службовців таких цінностей, як верховенство права, відкритість, політична нейтральність; слабкість механізмів політичного, судового та адміністративного контролю в системі державного управління у порівнянні з країнами Європейського Союзу [11].

Стосовно порядку фінансування названого вище проекту зазначимо, що координація процесу проведення оцінки та сприяння в організації та проведенні необхідних зустрічей здійснювалися в межах асигнувань, передбачених в Державному бюджеті України на 2006 рік на утримання Головного управління державної служби України.

При цьому Українська сторона не понесла додаткових видатків з Державного бюджету України щодо проведення оцінки державного управління за базовими показниками SIGMA [9].

Звернемося до змісту принципів державного управління у сфері державної служби та управління людськими ресурсами. Принципи державного управління є його основою, вказівкою на те, як належне управління виглядає на практиці, ґрунтуються на законодавстві ЄС, досвіді країн ЄС та ОЕСР, міжнародних стандартах та вимогах; є дороговказом для країн в процесі реформ та дозволяють оцінити нинішній стан справ і створюють мірила оцінки майбутнього прогресу [8].

Перелік принципів державного управління, сформульованих в документі SIGMA, які повинні бути покладені в основу модернізації державної служби та управління людськими ресурсами, виглядає наступним чином:

1. Сфера охоплення державної служби є належною, чітко визначеною і застосовується на практиці.

2. Політика і правова база для професійної та чітко впорядкованої державної служби визначені та застосовуються на практиці; інституційна структура дає змогу здійснювати послідовне та ефективне управління людськими ресурсами у всій системі державної служби.

3. Відбір і призначення на посади державної служби ґрунтується на досягненнях і здобутках та однаковому ставленні до кандидатів на всіх етапах процесу; критерії для переведення на нижчу посаду та припинення державної служби є чіткими та зрозумілими.

4. Прямий чи непрямий політичний вплив на вищі керівні посади державної служби унеможлиблюється.

5. Система оплати праці державних службовців ґрунтується на класифікації посад, є справедливою і прозорою.

6. Забезпечується професійний розвиток державних службовців, що включає регулярне навчання, справедливе оцінювання результатів діяльності, а також мобільність і просування по службі на основі об'єктивних, прозорих критеріїв і здобутків.

7. Здійснюються заходи для сприяння доброчесності, запобігання корупції та забезпечення дисципліни на державній службі [5].

Зазначені вище принципи виступають тими керівними положеннями, що вказують напрями подальшої модернізації державної служби та управління людськими ресурсами. Водночас слід акцентувати увагу на тому, що необхідними для визначення шляхів подальших прогресивних перетворень мають стати результати оцінки SIGMA державного управління та державної служби й управління людськими ресурсами зокрема, що стануть відомі у наступному році. Такі результати дозволять оновити завдання та заходи Стратегії реформування державного управління України. При цьому особливого значення набуває те, що SIGMA застосовує системний, а не інституційний підхід, тобто оцінюються не окремі інституції «горизонтальних» урядових систем адміністративного управління, а результат їх діяльності, в тому числі, узгодженість їх дій. Крім того, передбачається, що розглянуті системи пронизують усе управління і не обмежуються центральним відомством [6].

Література:

1. Принципи державного управління програми ОЕСР/SIGMA, основні підходи та технічні аспекти проведення оцінки державного управління в Україні : стаття [Електронний ресурс] // Офіційний Інтернет-ресурс Національного агентства України з питань державної служби. – Режим доступу : <http://nads.gov.ua/>.
2. SIGMA at a glance [Electronic resource] // Official Internet resource of Support for Improvement in Governance and Management. – Access mode : <http://www.sigmaxweb.org/>.
3. Толкованов В.В. Європейські інструменти інституційної розбудови та досвід їх впровадження в Україні [Електронний ресурс] / В.В. Толкованов // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua>.

4. Лемке М. Принципи державного управління: програма для країн ЄПС (державні закупівлі) [Електронний ресурс] / Маріан Лемке. – Режим доступу : <http://ukraine.ppl.ebrd.com>.
5. The Principles of Public Administration : 2017 edition [Electronic resource]. – Access mode : http://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration_Edition-2017_ENG.pdf.
6. Оцінка та розвиток інституційної спроможності органів державної влади Європейського Союзу та його країн-членів щодо виконання покладених на них завдань [Електронний ресурс] // Офіційний Інтернет-ресурс Київського міського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. – Режим доступу : <http://www.cpk.org.ua/>.
7. Міжнародна конференція «Реформа державного управління в Україні: здійснення оцінки стану справ, досягнення та виклики» : стаття [Електронний ресурс] // Офіційний Інтернет-ресурс Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. – Режим доступу : <http://www.center.gov.ua/>.
8. Хіл К. Принципи державного управління [Електронний ресурс] / Карен Хіл // Офіційний Інтернет-ресурс SIGMA. – Режим доступу : <http://www.sigmaweb.org/>.
9. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України, Міністерством Великої Британії у справах міжнародного розвитку та Шведською агенцією міжнародного розвитку стосовно проведення оцінки державного управління за базовими показниками SIGMA : міжнародний документ від 05.05.2006 № 998_245 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_245.
10. Про утворення Координаційної ради з організації проведення оцінки державного управління за базовими показниками SIGMA : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.04.2013 № 186-2006-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/186-2006-%D1%80>.
11. Заключний документ міжнародної конференції «Стратегія адміністративної реформи: рекомендації SIGMA Урядові України» : міжнародний документ від 05.07.2006 [Електронний ресурс] // Офіційний Інтернет-ресурс SIGMA. – Режим доступу : <http://www.center.gov.ua/>.

**РОЛЬ ТА МІСЦЕ КОЛЕДЖІВ У ПЛАНАХ ДІЙ
ЩОДО ЗАЙНЯТОСТІ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ВІДПОВІДНО
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ЗАЙНЯТОСТІ**

Губанова Т.О.

*кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України,
директор*

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Інтеграція України до Європейського Союзу ставить перед нами задачу вирішення не тільки внутрішньодержавних економічних та політичних питань, але й соціальних також. Одним з найбільш суттєвих, таким, що визначає не тільки рівень добробуту кожної окремої людини, але й у підсумку впливає на рівень економічного розвитку країни в цілому, є питання зайнятості населення. Адже не випадково економічно розвинуті країни відносять проблеми зайнятості до тих, вирішення яких впливає на забезпечення соціально-економічної стабільності суспільства в цілому [1, с. 299].

Якщо звернутися до показників зайнятості населення у країнах ЄС, то доцільність запозичення їх досвіду стає більш ніж очевидною. Так, у 2016 році загальний рівень зайнятості серед населення країн ЄС віком від 20 до 64 років сягнув піку та становив 71,1%, що складає на відсоток більше за показники 2015 року. При цьому передбачається, що до 2020 року він становитиме 75%. Проте станом на поточний момент вісім країн вже перевищили ці показники, зокрема серед них: Велика Британія, Данія, Естонія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Чехія, Швеція [2].

В Україні ж за даними Державної служби статистики рівень зайнятості населення станом на 2016 рік становив 56,3% [3], що вказує на необхідність посилення реформацийних процесів у цій сфері та пошуку можливих способів вирішення наявної проблеми. Адже економічна і соціальна вартість безробіття є надзвичайно високою. Вона включає не лише прямі витрати на забезпечення підтримки соціальної безпеки безробітних, а й втрату податку на прибуток, який безробітні мали б сплачувати, як би працювали; підвищене навантаження соціальних служб; зростання рівня бідності, захворювань і злочинності [4, с. 133].

На сьогоднішній день перед Україною стоїть безліч завдань у сфері зайнятості, зокрема: необхідність підвищення стандартів оплати праці; розробка нової моделі соціального захисту, яка б враховувала кращий міжнародний досвід та суто українські умови; забезпечення прозорості системи соціального захисту населення, а також прозорості фінансових потоків системи надання субсидій населенню, правомірність призначення останньої; забезпечення прозорості формування цін та тарифів; широке залучення громадськості під час обговорення соціально важливих питань [5]. З-поміж таких завдань також активізація роботи щодо імплементації в Україні європейських та міжнародних норм, спрямованих на врегулювання питань зайнятості населення.

Європейська стратегія зайнятості (European Employment strategy) була кодифікована в Амстердамському договорі і введена в дію Люксембурзької сесією Європейської ради в листопаді 1997 року (ще до вступу в силу Амстердамського договору) [6]. Значення Амстердамського договору полягало також у тому, що він розширив компетенцію ЄС, надав можливість прийняття директив з питань покращення умов праці та життя, забезпечення гідного соціального захисту, розвитку людських ресурсів у світлі високого рівня безробіття. Разом із тим, Директиви ЄС, якими встановлювалися мінімальні вимоги, мали тільки доповнювати політику держав-членів. Договір також розширив поняття рівної оплати праці за рівну роботу, включивши до його змісту оплату за рівноцінну роботу [7]. Із цього моменту можна було вважати юридичну базу соціальної та трудової політики сформованою.

На сьогоднішній день Стратегія виступає головним інструментом визначення загальносоюзних пріоритетів у сфері зайнятості та координації політики зайнятості держав-членів. Цілями Стратегії стали: забезпечення повної зайнятості; підвищення продуктивності та якості праці; сприяння єдності та згуртованості [8].

У Люксембурзькій стратегії виділені чотири теми: 1) підприємницькі якості (entrepreneurship) – готовність до створення нових робочих місць за рахунок скорочення трудових затрат, які не мають відношення до зарплати та інших форм податкового навантаження зайнятості; 2) відповідність вимогам найму (employability) – сприяння громадянам в отриманні ними додаткових якостей, умінь, які сприятимуть отриманню роботи; 3) адаптивність (adaptability) – вплив на підприємства та індивідів засобами податкового стимулювання; 4) рівність можливостей – сприяння участі жінок у ринку праці, інтеграція інвалідів до трудового життя [9].

Роль та місце коледжів в межах Європейської стратегії зайнятості передбачає формування гнучкої політики про цілі та цільові пріоритети системи коледжів країн ЄС, економічні, соціально-політичні, ідеологічні, організаційні та правові принципи їх існування, включаючи вивчення проблем структурування та змісту основних стадій їх постійного реформування з метою забезпечення повної зайнятості в країнах ЄС, підвищення продуктивності та якості праці, сприяння єдності та згуртованості різних суб'єктів трудових правовідносин.

Отже, можна сміливо констатувати, що саме органи публічної влади відіграють провідну роль у реалізації політики у сфері зайнятості населення. Аналогічне можна простежити на прикладі держав-членів ЄС. Специфіка здійснюваної ними політики конкретизована на рівні національних планів дій щодо зайнятості, укладених відповідно до Європейської стратегії зайнятості. Водночас слід зазначити, що національна політика будь-якої країни ЄС реалізується в межах однієї з охарактеризованих вище моделей.

Політика у сфері зайнятості, що реалізується у країнах ЄС, характеризується такою рисою, як гнучкість, що передбачає: мотивацію професійної підготовки працівників упродовж всього життя для підвищення кваліфікації або навчання іншим видам діяльності, що збільшує шанси їх працевлаштування при зміні кон'юнктури ринку праці; підтримку рівних можливостей для всіх на ринку праці; гнучкість умов зайнятості (організацію роботи та робочого часу, механізми формування заробітної плати, мобільність працівників); зміну форм трудових контрактів з урахуванням потреб працедавців та працівників; сприяння використанню сучасних інформаційних технологій для реалізації гнучких форм зайнятості; адаптацію систем соціального захисту для підтримки мобільності робочої сили.

Окрім того, зусилля країн ЄС спрямовуються також на запровадження зайнятості інноваційного типу, що сприяє формуванню нової системи відношень у цій сфері: підвищенню ефективності та гнучкості зайнятості, інтелектуалізації праці, зростанню зайнятості у високотехнологічному комплексі й інститутах інноваційної інфраструктури, підвищенню якості людського капіталу тощо.

Таким чином, активна, гнучка, інноваційна політика у сфері зайнятості, характерна для країн ЄС, сполучає у собі найбільш прогресивні риси та тенденції, поступова реалізація яких здатна забезпечити вирішення основних соціально-трудова проблем та, перш за все, проблеми безробіття. При цьому ключову роль у цих процесах, як нами було доведено вище, відіграють саме органи публічної влади.

Література:

1. Шабанов Р.І. Особливості правового регулювання зайнятості населення в країнах Європи / Р.І. Шабанов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – Т. 1. – Випуск 1. – 2014. – С. 298-303.
2. Europe 2020 employment indicators [Electronic resource] // Eurostat newsrelease. – № 69 (25 April 2017). – Access mode : <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/>.
3. Економічна активність населення у віці 15-70 років (за даними вибіркового обстеження населення з питань економічної активності): дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/>.
4. Діденко Н.Г. Ринок праці та стратегія зайнятості в ЄС: досвід регулювання та державного управління [Електронний ресурс] / Н.Г. Діденко // Держава і ринок. – С. 131-137. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/>.
5. Політика ЄС у сфері зайнятості та соціального захисту [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Федерації професійних спілок України. – Режим доступу : <http://www.fpsu.org.ua/>.
6. Европейская стратегия занятости : статья [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.webeconomy.ru/>.
7. Право Європейського Союзу : підручник [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://pidruchniki.com/>.
8. Joint employment report 2006/2007, Employment in Europe2007 // European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
9. Богатирьов К.О. Ринок праці та Стратегія зайнятості в ЄС [Електронний ресурс] / К.О. Богатирьов // Ефективна економіка. – 2012. – Режим доступу : <http://www.m.nauka.com.ua/>.
10. Социальная политика ЕС. Политика занятости в ЕС : статья [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://history-konspect.org>.

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Гулак О.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Савенко Г.В.

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

Входження України до складу Російської імперії, а потім і Радянського Союзу, аж до ХХІ ст., прирікало її на те, щоб залишатися в стороні від процесів розвитку права і правової культури, а також від інтеграційних процесів, які відбувалися в країнах Європи.

Для України успішне здійснення інтеграції в загальноєвропейський простір являє собою не тільки економічний, але загальносоціальний і політичний інтерес, заснований не тільки на прагматичних інтересах, а й на загальноєвропейській ідентичності та культурі. Гармонізація законодавства є необхідною на цьому шляху і неминучою, в силу як значущості самого права в житті суспільства, так і його взаємозв'язків з іншими сферами суспільного життя. Питання гармонізації двох правових систем – України та Європейського Союзу набуває в даний час особливої актуальності в силу того, що проблема адаптації складається вже не тільки зі створення нових нормативно-правових актів національного законодавства, які враховують досвід правового регулювання економіки Європейським Союзом, але і в упорядкуванні та гармонізації існуючих та в усуненні протиріч і правових лакун, що виникли вже на новітньому етапі.

Відповідно до ст. 52 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та державами-членами – Закон України від 10 листопада 1994 р. №237/94-ВР, який втратив чинність 01.09.2017 р. на підставі Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] Україна брала на себе зобов'язання привести своє чинне законодавство у відповідність до вимог загальноєвропейського законодавства. Цей механізм включає адаптацію законодавства, послідовну реформу правозастосовних установ, в першу чергу, судових, утворення нових і реформування існуючих інститутів, а також інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Кінцевою метою виділеного процесу є зближення правової системи України з *Acquis communautaire* (*acquis*) [2, с. 576].

У науці відзначається термінологічна невизначеність в питанні зближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що виражається в неоднозначності і недостатній чіткості визначення таких понять, як: «адаптація законодавства», «гармонізація законодавства», «уніфікація законодавства» й «імплементация законодавства» [2, с. 576].

Згідно з юридичною енциклопедією, «адаптація законодавства» (з латинської *adaptatio* – пристосування) – це «форма правової гармонізації, суть якої полягає в узгодженні і пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських чи внутрішньодержавних правових стандартів. Адаптація ґрунтується на принципах системно-функціонального та порівняльно-правового пізнання державно-правових явищ і формування відповідної системи за-

конодавства» [3]. Що ж стосується «гармонізації законодавства», (термін походить від грецького *harmonia* – скріплення, зв'язок, злагодженість, домірність) – це «процес цілеспрямованого зближення і узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів. Гармонізація законодавства відбувається в формах адаптації, імплементації, стандартизації, а також може передувати уніфікації» [3, с. 553]. Наступний термін, що досить часто зустрічається в науковій літературі, це «уніфікація законодавства». Уніфікація (від латинського *unus* – один, *facere* – робити) – це «процес приведення чинного законодавства у єдину систему, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин. Головними методами уніфікації законодавства є систематизація законодавства, імплементація норм міжнародного права в національне законодавство, адаптація норм національного законодавства до вимог міжнародного права і т. д.» [3, с. 215]. Зміст поняття «імплементація законодавства» в науці теорії держави і права визначається як організаційно-правова діяльність держав по включенню в національне законодавство норм права іншої держави або міжнародно-правових угод, з метою реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань або досягнення внутрішньополітичних цілей. Механізм імплементації має два рівня – міжнародний та національний. Міжнародна система складається з створених на підставі міждержавних угод міжнародних організацій. Національну систему складають органи державної влади, уповноважені забезпечувати виконання державою міжнародно-правових зобов'язань. В Україні система органів, що забезпечують імплементацію, визначена Конституцією і Законом України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 № 1906 ІV. Крім зазначених понять, що мають більш-менш давню традицію наукового вжитку, в науці і нормативно-правових актах зустрічаються і такі терміни, які є в більшій мірі публіцистичною конотацією, як «зближення законодавства» і «наближення законодавства». Аналіз обсягу і змісту, а також суті цих слів, дає підстави стверджувати, що вони не є власне науковими термінами і часто взаємозамінні. Головна мета їх застосування полягає в емоційній оцінці головної мети гармонізації – створенні однакових правових умов для суб'єктів співробітництва між Україною та ЄС. Аналіз наукової та публіцистичної літератури дозволяє нам прийти до висновку про те, що розглянуті терміни тісно переплітаються, хоча кожен з них має певний смисловий відтінок.

Найбільш загальне значення має термін «гармонізація законодавства». Згідно Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-ІV, гармонізація законодавства виступає кінцевою метою адаптації законодавства [2, с. 577]. З цього законодавчого положення можна зробити висновок, що адаптація є інструментом гармонізації або її етапом; як кінцева мета, гармонізація може здійснюватися різними способами, які залежать як від об'єктивних умов її здійснення, так і суб'єктивних факторів конкретно правового або загальносуспільного плану. В даному випадку мова йде про те, що вона може здійснюватися шляхом взаємного визнання національних стандартів, приєднання до міжнародних договорів, узгодження положень національних нормативно-правових актів з приписами і постановами інститутів Євросоюзу. Особливістю гармонізації виступає й те, що вона має на меті також прийняття нових законодавчих і нормативних актів, раніше відсутніх в національній правовій системі, але представлених або в загальноєвропейському правовому масиві, або в національних законодавствах країн-членів ЄС. Нам здається, що термін «гармонізація законодавства» доречніше вживати щодо процесів створення адаптованого правового середовища в пріоритетних сферах співробітництва. Самі ж ці сфери є проявом політичної волі та визначені міжнародними документами в контексті стратегічної зміни політики Євросоюзу з розширення останнього на політику сусідства, що відображає волю спільноти на посилену співпрацю з країнами-сусідами, максимальне наближення в стратегічно важливих сферах.

Згідно з визначенням термінів Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV, *Acquis communautaire* (*acquis*) – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, загальну зовнішню політику та політику безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. На початкових етапах, з метою підтримки плановірності процесу і якнайшвидшого досягнення політично та соціально значущих результатів, спочатку Україна гармонізує своє законодавство і правопорядок тільки в напрямках співпраці. Серед пріоритетних напрямків адаптації, визначається адаптація в сфері екологічного та ресурсного права (включаючи земельне) [2, с. 576].

Положення Указу Президента конкретизовані в ряді нормативних актів, які будуть доповнювати формування організаційно-правового механізму управління процесом гармонізації на національному рівні. До цих актів можна віднести Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» від 18 березня 2004 р., постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 15 жовтня 2004 р., а також ряд положень Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. Аналіз останнього дозволив встановити, що практично всі органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень приймають участь в процесах інтеграції, а відповідно і гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [2, с. 577]. Відтак як законодавством України так і практичною доцільністю передбачена необхідність інтеграції національного законодавства до законодавства європейського Союзу.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021.
2. Сагайдак Ю. В. Теоретико-правовые основы гармонизации законодательства Украины с законодательством Европейского Союза в сфере легализации субъектов предпринимательской деятельности. Молодой ученый. 2013. № 6. С. 574-578.
3. Юридическая энциклопедия: в 6 т. редкол: Шемшученко Ю. С. М.: Украинская энциклопедия им. М. П. Бажана, 1998-2004. Т 1: А-Г. 1998. 672 с.

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE В МЕЖАХ ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Карнаух В.С.

кандидат юридичних наук

м. Київ, Україна

Acquis communautaire, що регулює питання визнання правосуб'єктності юридичних осіб, формують джерела з різною юридичною природою. Серед них визначальними є Договір про функціонування Європейського Союзу (далі по тексту – ЄС), що

набув чинності в 2009 році (далі по тексту – Договір), Директива 2017/1132 Європейського Парламенту та Ради від 14 червня 2017 року стосовно деяких аспектів корпоративного права (далі по тексту – Директива), а також окремі рішення Суду ЄС. Слід констатувати, що названі форми права в контексті розроблення проблематики, яка становить предмет даного дослідження, залишаються «terra incognita» для українських правознавців. У зв'язку з цим актуалізації потребують також релевантні положення Угоди про асоціацію України з ЄС (далі по тексту – Угода про асоціацію) та деякі норми вітчизняного законодавства.

Принцип свободи заснування, що визначений у ст. ст. 49 та 54 Договору, поширюється на громадян та юридичних осіб держав-членів ЄС і включає право на зайняття підприємницькою діяльністю, а також на створення юридичних осіб на умовах, які передбачені для громадян (та юридичних осіб – В. К.) правом тієї держави-члена, де здійснюється відповідне заснування з урахуванням положень Підрозділу Договору про рух капіталу. Не допускаються обмеження свободи заснування громадян та юридичних осіб однієї держави-члена на території іншої держави-члена. Така заборона стосується й обмежень при заснуванні громадянами та юридичними особами однієї держави-члена філій та представництв на території іншої держави-члена. Під юридичними особами розуміються організації, створені відповідно до цивільного або торгового права, включаючи кооперативи та інші юридичні особи, діяльність яких регулюється публічним або приватним правом, крім неприбуткових організацій. Необхідною передумовою для поширення цих правил на юридичних осіб є факт створення (а отже й визнання правосуб'єктності – В. К.) останніх згідно з правом держави-члена, а також наявність юридичної адреси, головного управління або основного місця здійснення діяльності в межах ЄС [1].

У п. 56 преамбули Директиви вказується, що положення національного права, на які посилається Директива, не можуть установлювати обмеження свободи заснування або вільного руху капіталу, крім тих обмежень, які обґрунтовані в практиці Суду ЄС, зокрема з огляду на вимоги публічного інтересу, та які є співрозмірними з досягненням таких вимог [2].

Залишаючи поза увагою організаційно-правові форми юридичних осіб з власне Союзнаю генезою [3; 4], для визначення *lex societatis* держав-членів ЄС формально зберігають актуальність теорія інкорпорації та теорія осілості [5, с. 123]. Проте, у практичному сенсі Суд ЄС своїми рішеннями позбавив доктрину «*siege reel*» значимості [6, pp. 1353-1355; 7, pp. 190, 195-196]. У трьох справах («Centros», «Überseering», «Inspire Act») держави-члени відмовилися визнати юридичну особу, засновану в інших державах-членах або спробували застосувати національне право. У кожному з випадків Суд ЄС встановив порушення свободи заснування з боку приймаючої держави-члена [8, р. 2]. У справі «Sevic» положення німецького законодавства, що допускають злиття виключно німецьких компаній та унаслідок застосування яких відбулося невизнання німецьким судом злиття німецької та люксембурзької компаній, були визнані Судом ЄС такими, що суперечать ст. ст. 49 та 54 Договору [9].

Виявлення стану адаптації українського законодавства до *acquis* у відповідній сфері апріорі потребує врахування правового статусу України у відносинах з ЄС. Даний акцент обумовлює поточну неможливість абсолютного пристосування змісту та особливостей реалізації принципу свободи заснування до вітчизняних реалій. Виникнення складних вимірів правозастосування є характерним для загальноєвропейського ринку із значним ступенем свободи суб'єктів. Тому цілком зрозумілим є значно ширший обсяг обмежень між Україною та ЄС, які супроводжують визнання правосуб'єктності юридичних осіб, у порівнянні з державами-членами ЄС.

У контексті аналізу способу визначення *lex societatis*, як колізійної основи для регулювання правосуб'єктності, початковий вибір на користь теорії інкорпорації у ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі по тексту – Закон «Про МПрП») [10] узгоджується з тенденціями практики Суду ЄС. Водночас важливо розу-

міти, що визнання правосуб'єктності юридичних осіб передбачає застосування правового режиму щодо їх заснування та діяльності.

Угодою про асоціацію закріплено взаємні зобов'язання України та ЄС щодо забезпечення стосовно заснування дочірніх підприємств, філій та представництв юридичних осіб кожної сторони, режиму, що є не менш сприятливим, ніж той, який надано їх власним юридичним особам, філіям та представництвам або будь-яким юридичним особам, філіям та представництвам третіх країн, залежно від того, який режим є кращим (п. і ч. 1, п. і ч. 2 ст. 88 Угоди про асоціацію) [11]. Таким чином, дана норма є диспозитивною та передбачає можливість застосування як національного режиму, так і режиму найбільшого сприяння. Залишаються, проте, невизначеними критерії обрання «кращого режиму». Крім цього, для кожної сторони щодо окремих сфер діяльності юридичних осіб встановлюються значні винятки із застосування загального принципу (Додатки XVI-D та XVI-A до Угоди про асоціацію). Аналогічні взаємні зобов'язання України та ЄС щодо забезпечення правового режиму із відповідними винятками передбачені стосовно діяльності дочірніх підприємств, філій та представництв юридичних осіб, які вже були засновані (п. ii ч. 1, п. ii ч. 2 ст. 88 Угоди про асоціацію). Політико-правову спробу досягнення балансу між «сприянням» та «обмеженням» являє собою ч. 3 ст. 88 Угоди про асоціацію, якою закріплюється виключність застережень, що перераховані в Додатках XVI-A та XVI-D до Угоди про асоціацію. Так, не допускається прийняття Сторонами будь-яких нових нормативно-правових актів або заходів, які запроваджують дискримінаційні вимоги стосовно заснування юридичних осіб України або Сторони ЄС на їхній території чи стосовно їхньої діяльності після заснування порівняно з їхніми власними юридичними особами. [11].

Питання правового режиму діяльності іноземних юридичних осіб лише для України як приймаючої держави розкривається в положеннях національного законодавства. Відповідно до ст. 29 Закону «Про МПрП», для діяльності іноземних юридичних осіб в Україні встановлюється національний режим, що означає поширення законодавства України на підприємницьку та іншу діяльність відповідних суб'єктів [10]. Зміст національного режиму визначається також у ч. 6 ст. 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», згідно з якою національний режим означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України [12].

Підписання Угоди про асоціацію стало важливим чинником як оформлення двусторонності в забезпеченні правового режиму щодо заснування юридичних осіб України та держав-членів ЄС, так і подолання односторонності в забезпеченні правового режиму у площині діяльності таких юридичних осіб. Водночас інтенсивність процесу адаптації українського права до *acquis communautaire* об'єктивно обмежується відносинами асоціації, значними відмінностями в структурах систем права України та ЄС, а також протекціонізмом у правовій політиці.

Література:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:12012e/txt>.
2. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:3201711132>.
3. Council Regulation (EC) № 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:32003r1435>.
4. Council Regulation (EC) № 2157/2001 of 8 October 2001 on the Statute for a European company (SE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a32001r2157>.
5. Касаткина А.С. Рудерман И.Ф. Прецедентное право Европейского союза и его влияние на регулирование вопросов признания правосубъектности юридических

- лиц / А. С. Касаткина, И. Ф. Рудерман // Право и экономика. -2017. – № 3. – С. 121-135.
6. Enrico Vaccaro, «Transfer of Seat and Freedom of Establishment in European Company Law» (2005) 16 European Business Law Review, Issue 6, pp. 1348–1365. URL: https://www.disag.unisi.it/sites/st07/files/allegatiparagrafo/14-11-2017/freedom_of_establishment.pdf.
 7. Ringe Wolf-Georg, The European Company Statute in the Context of Freedom of Establishment. Journal of Corporate Law Studies, Vol. 7, № 2, p. 185-212, October 2007. URL: <https://ssrn.com/abstract=998315>.
 8. Gelter, Martin, Centros, the Freedom of Establishment for Companies, and the Court's Accidental Vision for Corporate Law (February 13, 2015). ECGI – Law Working Paper № 287/2015. URL: <https://ssrn.com/abstract=2564765>.
 9. Case C-411/03 SEVIC Systems AG. [2005]. URL: <http://curia.europa.eu/juris/showpdf.jsf?text=&docid=57066&pageindex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=681506>.
 10. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 32. – Ст. 422.
 11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
 12. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – № 29. – Ст. 377.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ

Ковальчук А.Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права
Навчально-наукового інституту права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

Система ідентифікованих ризиків і загроз, що існувала до 2014 року в Україні, показала свою хибність. На жаль, події, що сталися: анексія Криму, часткова окупація окремих районів Донецької та Луганської областей України, показали відносну невідповідність існуючих стандартів безпеки, обставинам, що склалися. Стратегії, концепції й побудовані раніше механізми забезпечення національної безпеки не передбачили наперед загроз, що реалізувалися. Це й призвело до негативних наслідків, що фактично зруйнували економічну, соціальну, культурну й наукову сфери.

Така ситуація, крім негативних наслідків, мала й позитивні – сприяла розширенню міжнародних відносин України з питань безпеки й оборони. Враховуючи, що Україною раніше приймалася активна участь у заходах з підтримання міжнародного миру та безпеки, ствердженні верховенства права у міжнародних відносинах, забезпеченні прав людини, 22 липня 2014 року Радою ЄС із закордонних справ було прийнято рішення щодо розгортання Консультативної місії Європейського Союзу з

реформування сектору цивільної безпеки України (EU Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine (EUAM Ukraine)). Перебування та функціонування Місії ЄС в Україні регулюється Угодою між Україною та Європейським Союзом щодо статусу Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні). З метою ратифікації цієї Угоди Верховною Радою України 4 лютого 2015 року прийнято Закон України № 142-VIII «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом щодо статусу Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні)».

Разом з тим, нові виклики й загрози безпеці спонукали і Європейський Союз переглянути власну систем забезпечення безпеки. 13 листопада 2017 році 23 країни ЄС об'єдналися у оборонний союз PESCO (Постійне структурне співробітництво з питань безпеки і оборони (Permanent Structured Cooperation)). Мета створення такого об'єднання – дати новий поштовх європейській співпраці в області оборони і військової промисловості, сприяння подоланню існуючого застою в сфері оборони ЄС. У рамках PESCO країни ЄС зобов'язуються збільшити військові витрати: буде створено Європейський оборонний фонд обсягом 5 млн. євро для купівлі зброї, спеціальний фонд для фінансування операцій і фонд коштів із загального бюджету ЄС для проведення досліджень в області оборони.

З метою забезпечення миру та безпеки в Україні слід розглянути питання щодо її участі у такому союзі. Необхідно розширювати потенціал України з забезпечення безпеки і розробити механізми, не лише оборонного, захисного характеру, а й наступального, превентивного характеру, ті що дають змогу прорахувати загрозу раніше ніж вона виникне.

Одним з таких проблемних аспектів сьогодення в Україні є питання забезпечення протимінної діяльності. Проблема подолання мінної небезпеки в Україні підіймалася задовго до початку воєнної агресії з боку Російської Федерації та проведення Антитерористичної операції (далі – АТО). З часів проголошення незалежності на Україні розміщувалось 34 колишні військові полігони загальною площею 150 тис. гектарів, які протягом 1991–2007 років повинні були бути розформовані, а територія, на яких вони розташовувались, передано місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування для подальшого використання у господарських цілях. Але, передача земель проводилась без обстеження території, суцільного очищення від вибухонебезпечних предметів, що призводило до трагічних наслідків через несанкціонований пошук і нелегальну реалізацію елементів боєприпасів як металобрухту і вибухових речовин, що вилучаються жителями цих територій для виробництва вибухонебезпечних предметів. Згідно даним наведеним у Постанові Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2009 року № 131 «Про затвердження Державної цільової програми протимінної діяльності Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи на 2009–2014 роки» тільки за період з 1996 року по 2008 рік внаслідок необережного поводження з боєприпасами та їх підривами постраждало 229 осіб (з них 57 дітей), у тому числі загинуло 100 та поранено 129 осіб [1].

Дана ситуація різко погіршилась у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України. Значна частина території Донецької та Луганської областей в районі проведення Антитерористичної операції опинилася забрудненою значною кількістю вибухонебезпечних предметів. За оцінками Офісу ООН з координації гуманітарних питань, оприлюдненими в листопаді 2015 року, тільки уздовж лінії розмежування в зоні АТО (зараз ООС) «забруднена» мінами територія охоплює площу близько 300 кв. км.

Поки що в зоні ООС (операції Об'єднаних сил) проводиться несистемне виявлення забрудненої мінно-вибуховими пристроями місцевості і її розмінування, переважно вздовж лінії розмежування і на окремих об'єктах забезпечення життєдіяльності населення. Тобто, в Україні здійснюється лише військове розмінування територій. За стати-

стикою, спеціальним підрозділом Державної служби надзвичайних ситуацій України станом на грудень 2015 року перевірено близько 95 кв. км території і знешкоджене понад 45 тис. боєприпасів. За повідомленням Міністерства Оборони України, з початку проведення антитерористичної операції і по 10 травня 2016 року військові сапери знешкодили майже 112 093 мінно-вибухових пристроїв. Але залишилося в десятки разів більше. З вищевикладеного видно, що зусиль лише військових недостатньо.

В різних регіонах світу розмінування проводилось, як спеціалізованими державними, так і неурядовими організаціями, а також комерційними компаніями, військовими підрозділами та міжнародними організаціями. На даний час в Україні, незважаючи на заходи що вживаються, для запобігання загибелі та травмуванню громадян внаслідок вибухів боєприпасів, продовжують траплятися нещасні випадки. Задля отримання очищених територій, що безпечні для господарського використання, необхідно проводити гуманітарне розмінування, у структурно-функціональному контексті це означає можливість залучення недержавних організацій для здійснення протимінної діяльності в Україні. Нажаль, слід констатувати той факт, що сучасна система протимінної діяльності в Україні є застарілою, й малоефективною, також відсутній рамковий закон, який би на законодавчому рівні закріпив систему протимінної діяльності, відповідно створив би умови для системності й підвищення ефективності протимінної діяльності в Україні.

2016 році Україною були імплементовані міжнародні стандарти протимінної діяльності (International Mine Action Standards), як пробні національні нормативні документи України. 42 стандарти містять в собі детальний опис процедур і вимоги до проведення розмінування, пропонують рекомендації та висвітлюють фактори що необхідні під час організації національної програми протимінної діяльності. Із запровадженням міжнародних стандартів Україна також отримала право безкоштовно надавати їх не тільки військовим, але й представникам МНС, МВС, іншим відомствам і організаціям, які того потребують [4]. Нажаль, такі стандарти лише уточнили процес протимінної діяльності, але у них відсутні положення щодо відповідальності за порушення стандартів, не визначена система координації протимінної діяльності. Такі положення слід визначити рамковим законом з протимінної діяльності.

Отже, розробка проекту Закону України «Про протимінну діяльність та гуманітарне розмінування в Україні» є вкрай необхідною, саме зазначений Закон України стане правовим фундаментом державної програми спрямованої на здійснення комплексу заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, пов'язаних із вибухами боєприпасів, загибелі та травмуванню громадян внаслідок таких подій, забезпечення безпеки населення, його життєдіяльності та провадження господарської діяльності шляхом очищення території і об'єктів, забруднених вибухонебезпечними предметами. У законопроекті слід законодавчо закріпити визначення основних понять та термінів, які використовуються у сфері протимінної діяльності, складові та основні засади протимінної діяльності, об'єкти протимінної діяльності, суб'єкти, які залучаються до протимінної діяльності, їх повноваження та порядок діяльності у зазначеній сфері.

Література:

1. Про затвердження Державної цільової програми протимінної діяльності Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи на 2009–2014 роки. Постанові Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2009 року № 131.
2. Про протимінну діяльність в Україні. Проект Закону № 4137 від 23.02.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58267.
3. Про здійснення протимінної діяльності в Україні. Проект Закону № 5189 від 28.09.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60261.
4. Україна прийняла міжнародні стандарти з протимінної діяльності. URL: <http://www.me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=10ec4218-5549-4759-9ced-ed23e8470126&title=ukrainapriinialamizhnarodnistandartizprotiminnoidiialnosti>.

5. Про упорядкування робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 р. № 2294. URL: <http://ua-info.biz/legal/basetp/ua-zmpxhu.htm>.

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИННОСТІ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Колодяжний М.Г.

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник,

завідувач відділу кримінологічних досліджень

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В. Сташиса

Національної академії правових наук України

м. Харків, Україна

Як відомо, під *acquis communautaire* у широкому значенні розуміється правова система країн-членів ЄС, а у вузькому – мінімальний пакет нормативно-правових актів у певній сфері, які мають розробити й прийняти держави, що мають намір стати асоційованими, а згодом – повноправним членом ЄС. Не є виключенням й сфера правосуддя й внутрішніх справ, яка пов'язується із запобіганням і протидією злочинності.

Україна протягом останніх років здійснила певні кроки до приведення чинного законодавства до європейських стандартів або ж розробки доктринальних положень, якими національне законодавство має найближчим часом доповнитись. Це, наприклад, стосується формування в Україні інституту кримінального проступку; прийняття антикорупційного законодавства, яке передбачає кримінальну та адміністративну відповідальність за корупційні злочини і правопорушення, регулює діяльність низки антикорупційних органів (НАБУ, НАЗК, САП, згодом – антикорупційних судів); законодавства щодо протидії організованій злочинності або злочинам, пов'язаним із відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом, тощо.

Частиною *acquis communautaire* для України також можна вважати кримінологічне законодавство ЄС щодо створення у нашій державі нормативно-правових передумов для формування сучасних і передусім некаральних (профілактичних, проактивних) підходів до скорочення злочинності, обмеження криміногенного потенціалу суспільства й мінімізації негативних наслідків злочинності. Деякі з них містяться у Рекомендації № R (96) 8 політики боротьби зі злочинністю у Європі, що змінюється, прийняті комітетом міністрів країн-учасниць Ради Європи у 1996 р. У цьому документі підкреслено, що жодне суспільство не зможе розбагатіти за рахунок злочинності, тому основну мету політики протидії злочинності може визначати не її викорінення, а утримання у менших масштабах. У зв'язку із цим європейські країни мають будувати політику запобігання злочинності на таких основних напрямках, як:

1) соціальна превенція (продумана соціально-економічна політика, освіта, інформація тощо);

2) ситуаційна превенція (зменшення можливостей для вчинення злочинів і правопорушень);

3) індивідуалізація кримінальних проявів, розвиток альтернативних заходів покарання замість тюремного ув'язнення, ресоціалізація засуджених, надання допомоги жертвам злочинів [1].

Цей та інші нормативно-правові акти ЄС у сфері запобігання злочинності у цілому кореспондуються і спрямовані на виконання положень резолюції Економічної і соціальної ради ООН 1995/9 «Керівні принципи запобігання злочинності у містах», а також резолюції цього ж органу ООН 2002/13 «Керівні принципи запобігання злочинності». У них наголошується, що успіх запобігання злочинності полягає у його комплексності, що виражається у необхідності вжиття як загальносоціальних заходів, так й інших заходів: зменшення можливостей, збільшення ризиків злочинної діяльності, мінімізації її вигод, проектування навколишнього простору та вжиття інших заходів ситуаційного запобігання [2; 3].

Як бачимо, головною ідеєю сучасного європейського законодавства у сфері протидії злочинності є, з одного боку, положення про неможливість ліквідації злочинності, а лише тримання її у певних безпечних для суспільства межах, а, з другого, – закріплення інновацій у правоохоронній діяльності. Такі інновації можна пов'язувати із так званою стратегією зменшення можливостей учинення злочинів, а також стратегією «community policing» (участь громадськості у запобіганні злочинності). Вони вперше були згадані у матеріалах Сьомого конгресу ООН із запобігання злочинності та поведження із правопорушниками (м. Мілан, 1985 р.). Вказані запобіжні стратегії охоплюють такі малознайомі для вітчизняної практики профілактики злочинності напрями і заходи, як ситуаційне запобігання злочинності, просторова профілактика злочинності (концепція CPTED), програми «Сусідське спостереження» (пілотні проекти створюються в окремих українських містах лише з 2017 р.), «Зупини злочинця» та ін.

Слід зазначити, що низка вказаних вище та інших як міжнародно-правових актів, так й законодавчих актів ЄС, є правовою основою для формування відповідного законодавства у сфері протидії злочинності окремих країн-членів ЄС. Так, у Фінляндії було прийнято кілька державних програм запобігання злочинності (Національна програма запобігання злочинності 1999 р.; Програма «Більш безпечне суспільство» 2004 р.; Національна програма скорочення насильства 2007 р.; Програма внутрішньої безпеки на 2011–2014 рр.), які містять різні заходи стратегії зменшення можливостей учинення злочинів. При чому відповідальність за їх реалізацію покладається не лише на органи поліції, а й на 6 міністерств уряду Фінляндії, різні громадські організації.

Чітко на національному законодавчому рівні визначені шляхи протидії злочинності у Чехії. У цій країні, починаючи із 1996 р., розробляються програми запобігання злочинності середньострокової дії (на 3-4 роки). Планування діяльності щодо запобігання злочинності у Чехії покладається на спеціальний орган – Міжвідомчий урядовий комітет із запобігання злочинності. Цей орган є підзвітним міністру внутрішніх справ цієї держави й відповідальний за фінансування, координацію роботи різних суб'єктів у сфері запобігання злочинності. Міжвідомчий урядовий комітет із запобігання злочинності Чехії бере участь у розробленні Стратегії запобігання злочинності. В одній з них, розрахованій на 2012–2015 рр., вказується, що злочинність має скорочуватись заходами загальносоціального і ситуаційного запобігання. Причому вагоме значення відводиться другому напрямку діяльності, оскільки воно спрямоване на обмеження можливостей учинення злочинів, максималізацію шансів затримання злочинців, зменшення вигідності злочинної діяльності, проектування фізичного простору міст і сел [4]. Можна констатувати, що нормативне забезпечення правоохоронної діяльності у країнах ЄС якісно відрізняється від такого в Україні, де державне і регіональне планування заходів запобігання злочинності у відповідних комплексних програмах має неконкретний, декларативний, нереальний, іноді безвідповідальний характер, а більшість заходів банально не виконується через відсутність належного фінансування, або ж бюрократичні перепони у роботі органів кримінальної юстиції. Загалом повноцінна профілактика злочинності в Україні, за великим рахунком, відсутня, адже правоохоронні органи лише реагують на факти кримінальних подій, ігноруючи невикористані можливості завчасного запобігання злочинності.

Із вищевикладеного випливає, що подальше поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні не уявляється можливим, окрім іншого, без адаптації вітчизняно-

го законодавства до законодавства ЄС у сфері запобігання злочинності. Вбачається, що наразі в ЄС найбільш ефективними напрямками профілактики злочинності є стратегія зменшення можливостей учинення злочинів й стратегія «community policing» (участь громадськості у запобіганні злочинності). Звідси національне законодавство України має доповнитись нормативно-правовими актами, які передусім спрямовані на упровадження перелічених запобіжних стратегій.

Для більш глибокого упровадження в Україні стратегії зменшення можливостей учинення злочинів й стратегії «community policing» рекомендується доповнити Закон України «Про Національну поліцію» 2015 р. на предмет грошового заохочення викричачів злочинців (подібна законодавча база і усталена практика має місце у США, Великій Британії, ФРН, Республіці Казахстан, Російській Федерації) [5; 6, с. 198-255]. Також пропонується прийняти низку нових законів, які привели б національне законодавство у сфері протидії злочинності до найкращих європейських зразків й, відповідно, підвищили ефективність діяльності правоохоронних органів:

- «Про запобігання і скорочення злочинності» (щодо створення модернізованої системи запобігання злочинності у державі);
- «Про участь громадян у запобіганні і протидії злочинності» (щодо урахування нових форм участі громадськості при профілактиці злочинів й правопорушень);
- «Про Національну раду профілактики злочинності» (щодо організації роботи нового органу, відповідального за упровадження новацій у сфері запобігання злочинності на державному, регіональному і місцевому рівнях);
- «Про програми профілактики злочинів» (щодо формування якісно нової системи розробки, реалізації і звітування про виконанні заходи таких програм);

Література:

1. Politique criminelle et droit penal dans one Europe en transformation. Conseil del'Europe. Mars 1999. P. 7–38.
2. Guidelines for the prevention of urban crime: Resolution 1995/9 / United Nations, Economic and Social Council. URL: <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1995/eres1995-9.htm> (дата звернення: 10.05.2018).
3. Guidelines for the Prevention of Crime: Economic and Social Council resolution 2002/13. URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/un_standards_and_norms_in_crime_prevention_at_your_fingertips.pdf (дата звернення: 10.05.2017).
4. The Czech Republic Crime prevention strategy 2012 to 2015 / Ministry of the Interior of the Czech Republic. Praha. 2012. 45 p.
5. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність: монографія; за ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2017. 252 с.
6. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамко та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Харків: Право, 2017. 284 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Костицький В.В.

*доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
Президент Асоціації українських правників,
професор кафедри теорії права та держави
юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Соціально-економічна атмосфера сьогодення демонструє неспроможність сучасної держави надати адекватну відповідь на глобальні виклики, з якими зустрілася наша цивілізація. Це і проблеми бідності та масових переселень, корупція і тероризм, проблеми дефіциту прісної води і забруднення довкілля, глобального потепління і наступу пустель, загрози ядерної війни та руйнівних наслідків регіональних воєнних конфліктів, які перетворюють землю на космічний ландшафт, перетворення транс-національних корпорацій у глобальних наддержавних політичних гравців та інш. Питання про соціальну і правову природу сучасної держави потребує врахування таких важливих у загальному доктринальному розумінні новітніх явищ, як глобалізація і збереження національного характеру держави, курс на європейську інтеграцію та проблеми державного суверенітету за умови появи нових наддержавних утворень, що здійснюють публічну владу, диверсифікація частини державних функцій на рівень інституцій наддержавних політичних утворень, транснаціональних корпорацій, інститутів громадянського суспільства та місцевого самоврядування, стрімке поширення тенденцій регіоналізації, децентралізації та деконцентрації державної влади тощо [1].

Сучасна держава змушена сьогодні виступати своєрідним «спільним знаменником» універсальних рис розвитку людської цивілізації та унікальних рис розвитку конкретної країни, що зумовлює специфіку конкретних проявів феномену сучасної держави в усій сукупності її інституційних, структурних, функціональних, аксіологічних та комунікативних вимірів. Зокрема, маються на увазі такі об'єктивно обумовлені новації, як соціалізація сучасної держави, акцентування уваги на нових формах взаємодії між державою та громадянським суспільством і його інституціями, втрата державою монополії на легітимне насильство і виключну приналежність державі права, на проблемах наддержавної лімітації, відчуженні елементів державного суверенітету, глобалістичних вимірах функціонування й еволюції сучасної держави, перспективах влаштування інфраструктури наддержавного урядування, «дефіциті керіваності та легітимації» в сучасній державі (Ю. Габермас [2]), «пастка денаціоналізації» (У. Бек [3]), тощо.

У цьому контексті, зокрема, до проблем, які змушена вирішувати сучасна Українська держава, як необхідність гуманізації її функцій, що відповідає антропологічному повороту в діяльності державного механізму та у функціонуванні системи правової регуляції державно організованого суспільства на сучасному етапі його розвитку, поєднання у розвитку законодавства національних традицій та європейського і світового досвіду, консолідація зусиль на спільне вирішення державами проблем протидії агресії, тероризму, корупції, екологічним ризикам, участь у формуванні міждержавного механізму захисту прав і свобод людини, .

Відтак, держава сучасного типу сприймається, за такого підходу, переважно як демократична конституційно-правова держава [4]. Дещо ширший – функціональний –

погляд на проблему пропонує С. В. Джолос, вважаючи, що «сучасна держава – це така держава, яка спроможна функціонувати за певних конкретно-історичних обставин [5].

Погодимося з вченими, які називають сучасну державу інформаційною, зазначимо оправданість постановки питання про необхідність ефективної реалізації державою екологічної функції як умови віднесення її до сучасної та іменування екологічною.

Зазначимо, що період поширення у світі етатичних держав пройшов, а столітнє панування ідей лібералізму унеможлиблюють повернення до моделі держави, що вивищується над суспільством. Однак і ліберальна модель держави з одного боку зазнала «моральної амортизації», а з другого демонструє свою неспроможність у ХХІ столітті перед світовим тероризмом, насуванням екологічних кризових явищ, бідністю та демографічними викликами.

Очевидно, що є спроби відповісти на цю потребу сьогодення. Тут мусимо згадати про пострадянські уявлення про державу, яка виходить з первісного общинного ладу і проходить рабовласницьку, феодальну, буржуазну і соціалістичну стадію. У європейські традиції знаходимо іншу періодизацію: доіндустріальна держава, індустріальна, постіндустріальна держава. А що ж приходить на зміну постіндустріальній державі? У якості теоретико-методологічного обґрунтування того, яку модель держави робити зараз в умовах нового світового порядку, а також у спробах подолати виклики сьогодення, про які уже говорилося, скажемо про доцільність поєднання посилення функцій держави і з необхідністю збереження ліберальної сутності, гарантованості прав і свобод людини. Одним із варіантів відповіді на такий запит є можливість творення соціальної правової держави, яка дозволяє поєднати названі два підходи. Тому стає питання про зміст та формулювання статті першої Конституції України, у якій наша держава названа «соціальною, правовою». Отже, йдеться про сакраментальну кому, яка у відомій фразі «карати не можна помилувати» вирішує питання життя і смерті людини. У нашому випадку є можливість у майбутньому прибрати кому у згаданій частині статті 1 Конституції України, зафіксувавши поєднання двох тенденцій у розвитку та моделюванні влади [1].

Питання про нову соціальну роль держави, пов'язану з розповсюдженням ліберальної демократії як однієї з головних тенденцій процесу глобалізації суспільного життя, об'єктивно обумовлено самим розвитком глобального громадянського суспільства. Сучасна держава вимушено стає елементом громадянського суспільства, втрачає можливість домінувати над ним або ж займати позицію стороннього спостерігача, що обумовлено як глобалізаційними процесами в економіці, так і особливостями розвитку соціуму.

Література:

1. Костицький В.В. До питання про сучасну державу / Костицький В.В. // Соціологія права. – 2016. – № 4. – С. 3-14; Тойбнер Г. Контуры конституционной социологии: преодоление исключительности государственного конституционализма / Г. Тойбнер // Сравнительное конституционное обозрение. – 2016. – № 1(110). – С. 41-5.
2. Хабермас Ю. Политические работы / Ю. Хабермас; сост. А.В. Денежкина; пер. с нем. Б.М. Скуратова. – М.: ПРАКСИС, 2005. – С. 299.
3. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / пер. с нем. А.Б. Григорьева, В.Д. Седельника; послесловие В.Г. Федотовой, Н.Н. Федотовой. – М.: ПРОГРЕСС-Традиция; Издательский дом «Территория будущего», 2007. – С. 274.
4. Хёффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства / О. Хёффе; пер. с нем. – М.: Гнозис; Логос, 1994. – С. 52.
5. Джолос С. Етатистська держава як вид сучасної держави / С. Джолос // Право України. – 2010. – № 6. – С. 190.

ЧОТИРИ ПРАКТИЧНИХ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

Кравченко М.Г.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник юридичного факультету*

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Європейська інтеграція України є пріоритетним напрямком розвитку Української держави. Вона також є каталізатором багатьох реформ у різних сферах життя Української держави та суспільства. Однією із таких є сфера управління побутовими відходами в Україні. Юридичною підставою реформування цієї сфери є зобов'язання, які взяла на себе Україна, підписавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1]. Конкретними орієнтирами реформи сфери управління побутовими відходами в Україні є Директиви ЄС, перелік яких визначений в Додатку ХХХ до цієї Угоди.

Реформування сфери управління побутовими відходами в Україні є досить складним та багатоаспектним. У зв'язку з цим виникає досить багато проблем із втіленням таких реформ в життя. Із усього переліку проблем, пов'язаних із реформуванням сфери управління побутовими відходами в Україні, ми б хотіли зупинитися на чотирьох, які, на наш погляд, мають пріоритетне значення.

Перша проблема – це проблема реальності впливу *acquis communautaire* на нормативне регулювання управління побутовими відходами в Україні. Як ми зазначали вище, підписавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС українська сторона зобов'язалася імплементувати у національне законодавство України положення юридичних актів ЄС, які визначені у Додатках до цієї Угоди. Якщо говорити про сферу управління побутовими відходами, то мова йде про дві Директиви ЄС, а зокрема: Директиву 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 р. про відходи та скасування окремих Директив [2], яка є базовою у цій сфері, та Директиву № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 [3]. Маємо в цій частині відзначити те, що це далеко не всі юридичні акти ЄС, які зачіпають питання управління побутовими відходами.

Повертаючись до проблеми реальності впливу *acquis communautaire* на нормативне регулювання управління побутовими відходами в Україні, на наш погляд, необхідно говорити про наступне: чи є юридичні акти ЄС реальними регуляторами суспільних відносин у сфері управління побутовими відходами в Україні? Яким має бути результат імплементції юридичних актів ЄС у законодавство України?

Говорячи про перший аспект, ми можемо відзначити наступне: на сьогодні, враховуючи те, що Україна не є членом ЄС, юридичні акти ЄС не є і не можуть бути реальними джерелами права для України. Як справедливо зазначає Р. С. Мельник «...юридичні акти ЄС є насамперед юридичною основою (джерелом) для правотворчої діяльності суб'єктів публічної адміністрації» [4, с. 95]. Отже, на сьогодні функціональне призначення юридичних актів ЄС виявляється у ролі еталону, певного спрямовуючого чинника, який дозволить юридичним актам національного законодавства України наблизитися до європейських аналогів.

Говорячи про другий аспект, ми можемо відзначити, що на сьогодні у законодавстві України використовується досить багато різних термінів для визначення того як мають взаємодіяти юридичні акти ЄС та національне законодавство. Фактично, реалізація юридичних актів ЄС в Україні здійснюється через адаптацію, імплементцію, апроксимацію, гармонізацію їх положень із законодавством України. На практиці мова йде про запозичення положень відповідних джерел права ЄС у національ-

не законодавство України. Разом із тим, ми маємо пам'ятати про те, що юридичні акти ЄС мають самостійне регулятивне значення у країнах ЄС. В перспективі, у випадку набуття Україною членства в ЄС, такі акти ЄС отримають статус діючих джерел права і стануть невід'ємною складовою законодавства України.

Друга проблема – це проблема відсутності диференційованого нормативного регулювання управління побутовими відходами в Україні, яка ускладнює адаптацію законодавства України до законодавства ЄС у цій сфері. Говорячи про цю проблему, варто відзначити те, що ані базовий Закон України «Про відходи» від 05 березня 1998 р., ані значна частина законодавства України про відходи не диференціює правове регулювання управління окремими видами відходів. Інакше кажучи, із всього масиву норм, які нормативно закріплені у законодавстві України про відходи, фактично необхідно постійно виокремлювати ті, які стосуються побутових відходів. Така ситуація створює проблеми для: а) приватних осіб, які не знають у повній мірі свої права та обов'язки, межі дозволеного у сфері управління побутовими відходами в Україні; б) суб'єктів публічної адміністрації України, які чітко не розуміють ті завдання, які перед ними ставляться у цій сфері, межі і зміст своїх повноважень, а також межі своєї діяльності по відношенню до приватних осіб; в) суддів, які при здійсненні правосуддя у справах, пов'язаних із побутовими відходами, досконало не знають зміст прав, свобод та законних інтересів приватних осіб та повноваження суб'єктів публічної адміністрації у сфері управління побутовими відходами в Україні.

Відсутність диференційованого регулювання управління побутовими відходами в Україні також ускладнює роботу із адаптації законодавства України до законодавства ЄС, адже досить заплутані повноваження суб'єктів публічної адміністрації у цій частині. Так, на сьогодні лише Міністерство екології та природних ресурсів України запропонувало реальні кроки щодо імплементації положень Директив ЄС у законодавство України про відходи. У той же час Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, яке фактично виконує більшість функцій із управління побутовими відходами в Україні, офіційно не запропонувало жодних заходів із імплементації положень Директив ЄС у частині управління побутовими відходами в Україні.

Третя проблема – це проблема забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини у процесі управління побутовими відходами в Україні. Права людини є центральною категорією в європейській юридичній науці і практиці. Що ж стосується України, то Конституція України заклала у ст. 3 нормативний фундамент концепції людиноцентризму в Україні. Фактично, мова йде про те, що всі зусилля держави мають бути спрямовані на утвердження і забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. Саме людина та належні їй права, свободи та законні інтереси визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Це у повній мірі стосується сфери управління побутовими відходами України.

На практиці про права людини у цій сфері або не згадують, або згадують досить фрагментарно. Основна ж увага приділяється операціям із побутовими відходами та розподілу прав і обов'язків між суб'єктами публічної адміністрації України. На наш погляд, такий підхід до прав людини, зокрема у сфері управління побутовими відходами, суперечить згадуваним положенням Конституції України.

Окрему проблематику становлять законні інтереси у сфері управління побутовими відходами. Безперечно, у демократичній державі управління будь-якою сферою, у тому числі побутовими відходами, має здійснюватися із обов'язковим врахуванням публічних і приватних інтересів. Що ж стосується України, то як сама категорія «законний інтерес», так і такі її різновиди, як публічний та приватний інтерес, визначені в законодавстві України досить загально. Інакше кажучи, у чому ж полягають публічні і приватні інтереси суб'єктів права у сфері управління побутовими відходами? Наскільки реально вони враховуються публічною адміністрацією під час управління побутовими відходами в Україні? Відповідей на ці питання на сьогодні немає.

Четверта проблема – це проблема залучення громадянського суспільства до реформування сфери управління побутовими відходами в Україні. Від управління по-

бутовими відходами в Україні відстороняється такий важливий суб'єкт як громадянське суспільство. На сьогодні порядок взаємодії держави і громадянського суспільства в Україні фактично чітко не регламентований.

Що стосується сфери управління побутовими відходами в Україні, можна назвати декілька підзаконних нормативно-правових актів, які присвячені певним формам залучення громадянського суспільства до управління побутовими відходами. Мова йде про громадський контроль щодо певних аспектів управління побутовими відходами в Україні. На наш погляд, така роль громадянського суспільства у сфері управління побутовими відходами не дозволяє йому бути реальним інтелектуальним опонентом держави у цій сфері, який зможе реально коригувати здійснення державою функції щодо управління побутовими відходами в Україні. Крім того, такий статус громадянського суспільства у цій сфері не робить обов'язковості настанов громадянського суспільства у нормотворчій та правозастосовній діяльності у сфері управління побутовими відходами в Україні. Безперечно, ця ситуація має змінитися.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 83.
2. Директива № 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 р. про відходи та скасування окремих Директив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua> > activity-adaptation.
3. Директива № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua> > Dir_1999_31.
4. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. – К.: Ваїте, 2014. – 376 с.

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕННОСТІ (У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE)

Криницький І.Є.

*доктор юридичних наук, професор,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри кримінального
та адміністративного права і процесу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Полтава, Україна*

Acquis communautaire цілком справедливо вважається однією з основоположних концепцій правового порядку ЄС, однією з видатних доктрин, сутністю управління ЄС [1, с. 3]. При цьому етимологічно фраза «acquis communautaire» (набуте або досягнуте Співтовариство) позначає сутність та унікальні досягнення політико-правового порядку Співтовариства [2, с. 1100]. Зараз склався своєрідний консенсус про те, що acquis communautaire як концепція, що втілює внутрішній правопорядок Союзу (його акумульовані досягнення), включає в себе: зміст, принципи та політичні цілі установчих договорів;

вторинне право (регламенти, директиви та рішення), що прийняті на основі Договорів і прецедентні судові рішення Суду ЄС та Суду першої інстанції [3, с. 376]. Унікальність правової системи ЄС характеризується верховенством і прямою дією її норм в країнах-членах ЄС, а також наявністю правових досягнень – «*acquis communautaire*», які повинні поділяти й застосовувати як країни-члени ЄС, так і країни, що претендують на отримання членства ЄС [4, с. 13]. Саме наведені обставини зумовлюють особливу вагу «*acquis* Союзу» не тільки як своєрідних орієнтирів, але й «каналів» через які відбувається впровадження європейських правових стандартів. «*Union acquis*» відбивають процеси які відбуваються в ЄС, вони: з одного боку – супроводжують його нормальне (щоденне) функціонування, з іншого боку – забезпечують реалізацію інтеграційного (перспективного) вектору.

Наразі адаптація вітчизняної правової системи до «*acquis*» Європейського Союзу набула особливого значення для нашої держави не тільки у зв'язку з необхідністю виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, але й через намагання провести низку реформ для побудови сучасної соціально-спрямованої держави. Цілком зрозуміло, що інтеграція України до європейського правового простору потребує суттєвої трансформації національного законодавства. Не є винятком у цій площині й вітчизняне фінансове законодавство. Тим більше, що як мінімум п'ять глав *Chapters of the acquis* безпосередньо торкаються фінансово-правового регулювання (гл. 9. Фінансові послуги, гл. 16. Оподаткування, гл. 17. Економічна та монетарна політика, гл. 32. Фінансовий контроль, гл. 33. Фінансові та бюджетні положення). Саме тому приведення нормативно-правових актів України у сфері публічної фінансової діяльності до еталонів донорської правової системи стає одним з нагальних завдань нашої держави.

Запровадження європейських стандартів не повинно відбуватися хаотично, у довільній формі. Одним з найважливіших шляхів просування до поставленої євроінтеграційної мети безумовно є максимальне зближення принципів вітчизняної та європейської правових систем в цілому, і фінансово-правових принципів України й ЄС, зокрема. Саме на цьому фундаменті можна буде істотно зменшити відмінності й досягти уніфікації та гармонізації наших правових систем, забезпечити «якість» законодавства та ефективність і стабільність фінансово-правового регулювання.

На наш погляд, серед всього наявного «арсеналу» принципів правової системи ЄС (принцип законних очікувань, принцип захисту основних прав людини тощо) у контексті адаптації вітчизняного фінансового законодавства до *acquis communautaire* на особливу увагу, на прискіпливий науковий аналіз заслуговує принцип правової визначеності. Згідно з цим принципом (англ. *legal certainty*), норми права ЄС мають бути чіткими і передбачуваними для всіх суб'єктів. Наведений принцип заперечує зворотну силу правових актів, що погіршують становище осіб порівняно з чинним правовим регулюванням і зобов'язує забезпечити доступність з'ясування права адресатами відповідних правових актів [5, с. 247]. Водночас, вважаємо, що слід розглядати принцип правової визначеності більш у широкому розумінні. На наше переконання він передбачає не тільки те, що застосування права у конкретній ситуації повинно бути передбачуваним. Не менш важливою у цьому контексті є добротність законодавчого акту: простота та зрозумілість його змісту, стислість (зокрема, дотримання термінологічної економії), чіткість викладу тощо. Повинно бути обґрунтовано структуру акту, визначено його юридичну силу та місце в системі законодавства, логічно викладено нормативні розпорядження.

Таким чином сучасне фінансово-правове регулювання, що є надзвичайно колізійним, динамічним і конфронтаційним, для усунення наявних «больових точок» потребує невідкладної та чіткої реалізації принципу правової визначеності. При вирішенні зазначеного проблемного моменту варто враховувати, що до специфіки фінансового законодавства нашої держави можна віднести відсутність єдиного Фінансового (галузевого) кодексу й наявність двох «флагманських» кодексів, головним завданням яких є регулювання бюджетної та податкової сфери (відповідно, Бюджетного кодексу України (далі – БК України) та Податкового кодексу України (далі –

ПК України)). При цьому часто законотворець керується девізом «сам встановлюю – сам порушую». Враховуючи на ту обставину, що зміни та доповнення до законів вносить той же орган, що їх приймає (Верховна Рада України), вони мають таку ж юридичну силу як і чинні законодавчі норми. Отже, у разі конфлікту норм різних законів чи протиріччя в межах одного законодавчого акту, відсутнє єдине дієве правило подолання такої проблемної правової ситуації. При цьому суперечності в системі вітчизняного фінансового законодавства виникають, як в межах наведених кодексів (внутрішні протиріччя), так і по лінії «ПК України – БК України чи бюджетні закони» (галузеві неузгодженості), а також по лінії «ПК України або БК України – інші нефінансові закони» (загально-правова колізійність).

На підтвердження окресленої тези наведемо кілька прикладів. Так, підстави для надання податкових пільг та порядок їх застосування визначаються виключно ПК України (п. 7.4 ст. 7) [6]. Водночас згідно до ст. 2 Закону України «Про звільнення від оподаткування грошових коштів, які спрямовуються на проведення новорічно-різдвяних свят для дітей та на придбання дитячих святкових подарунків» [7] від оподаткування ПДВ звільняється низка операцій.

З свою чергу, Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» [8], що не є складовою податкового законодавства, встановлює специфіку справляння податків на території зазначеної ВЕЗ (ст. 5) і таким чином порушує вимоги ст. 1 ПК України щодо сфери дії окресленого кодексу та ст. 5 ПК України стосовно співвідношення податкового законодавства з іншими законодавчими актами. І останній приклад, ст. 212 Кримінального кодексу України [9] регламентує відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку. Натомість, навряд чи можна ігнорувати ту обставину, що терміни «обов'язкові платежі» та «система оподаткування» у ПК України відсутні. Така колізійність тільки загострює ситуацію у цій сфері, провокує масштабне протистояння між суб'єктами фінансових правовідносин.

Одним з варіантів нейтралізації наведених негативних факторів може стати знаходження ефективної моделі фінансового законодавства України. Вважаємо, що визначення оптимального варіанту структури окресленого галузевого законодавства призведе до балансу наявного законодавчого масиву, диференціації його за юридичною силою та зрештою до суттєвого зменшення рівня контраверзи суб'єктів та нормативної конфліктності. Задля вирішення окресленої проблеми ми пропонуємо перейти до трьох-ланкової моделі фінансового законодавства. Вищий (Конституція України) та нижчий (звичайні закони України) шаблі залишаються з системи, що існує зараз, натомість вводиться додатковий (середній) рівень – конституційні закони. Тобто фінансове законодавство матиме чітку вертикально-інтегровану структуру: Конституція України – конституційний закон (Основи фінансового законодавства України) – ординарні закони. До специфіки конституційного закону варто віднести: а) особливий порядок прийняття (він вважатиметься прийнятим, якщо за нього в один тур проголосувало не менше як дві третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України); б) особливе місце в ієрархії законодавчих актів України (він матиме вищу юридичну силу щодо ординарних законів); в) його особливе змістовне наповнення.

Реалізація подібним чином принципу правової визначеності, на наш погляд, дозволить закласти підвалини стабільності галузевого законодавчого регулювання (передусім, узгодити податкове та бюджетне законодавство), забезпечити його цілісність, суттєво нівелювати суперечливість (як зовнішню, так і внутрішню), досягнути чіткості та уніфікації галузевої термінології. Запровадження зазначеного компенсатора недоліків чинного законодавства допоможе вирішити існуючі техніко-юридичні проблемні моменти, досягти нового рівня кодифікаційної роботи, зробити ще один крок до забезпечення єдності галузевого регулювання.

Література:

1. Jorgensen K.E. The Social Construction of the Acquis Communautaire: A Cornerstone of the European Edifice // Europ. Integration online Papers. – 1999. – Vol. 3. – № 5.
2. Gialdino C.C. Some reflections on the acquis communautaire // Common Market L. Rev. – 1995. – Vol. 32.
3. Magen A. Transformative Engagement Through Law: The Acquis Communautaire as an Instrument of EU External Influence // Europ. J.L. Ref. – 2007. – Vol. 9.
4. Петров Р.А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу в правові системи третіх стран: Монографія. – К.: Істина, 2011. – 384 с.
5. Назаренко О.А. Загальні принципи права ЄС в правовій системі ЄС // Правове регулювання економіки. – 2015. – № 15. – С. 242-249.
6. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.
7. Урядовий кур'єр від 22 грудня 2000 р. № 239.
8. Голос України від 26 вересня 2014 р. № 184.
9. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Малюга Л.Ю.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Основним інструментом реалізації державної соціальної політики в Україні є розробка і впровадження соціальних програм. Про високу ефективність чинного в ЄС інституту соціальної політики свідчить, зокрема, усталена тенденція зростання протягом останніх десятиріччя індексу людського розвитку, майже десятикратне зниження рівня бідності, висока якість соціальних послуг тощо. Імплементация досвіду Європейського Союзу на територію України потребує додаткового дослідження та розробки певних рекомендацій для забезпечення ефективного функціонування моделі інституту соціальної політики в Україні.

Європейська система соціального захисту, основи якої були сформовані в першій половині ХХ ст., зараз є найбільш розвинутою у світі [1; 314]. Рада Європи ухвалила більше 150 актів із питань прав людини, у тому числі й тих, що містять соціальні стандарти. Основні стандарти в соціальній сфері закріплені в Європейській соціальній хартії (1996 р.), Європейському кодексі соціального забезпечення (1990 р.), Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права трудящих (1989р.), Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.).

Соціальні стандарти рівня життя населення країн ЄС стосуються встановлення мінімальних соціальних норм, які гарантують гідний рівень життєдіяльності суспільства. Вони включають на сьогодні 14 стандартів соціальних норм, які використовують співробітники ООН при розрахунку індексу людського розвитку (ІЛР) країн та використовуються для аналізу й прогнозування соціально-політичної ситуації у тій

чи іншій державі: показник очікуваної тривалості життя при народженні (від мінімальної – 25 років до максимальної – 85 років); показник грамотності дорослого населення (на рівні 100%); середня тривалість навчання (не менше від 15 років); реальний ВВП на душу населення (від мінімальних 200 дол. до максимального рівня 40 тис. дол. США); сумарний коефіцієнт народжуваності (на рівні 2,14-2,15); коефіцієнт старіння населення (не більше 7%); розрив у рівні доходів граничних децильних груп населення (не повинен перевищувати 10:1); частка населення, яке проживає за межею бідності (не більше 10%); співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати, що не перевищує 1:3; мінімальний рівень погодинної заробітної плати – не менше 3 дол. США; рівень безробіття, що не перевищує 8-10%; кількість правопорушень на 100 тис. населення – до 5 тис. випадків; рівень депопуляції – 50:50; кількість психічних патологій на 100 тис. населення – не більше 284 осіб [2, с. 125]. Можна зробити висновок, що європейські соціальні стандарти як сукупність соціальних норм, які містяться в актах Європейського Союзу, слугують підґрунтям для впровадження соціальних стандартів в законодавство держави, яка взяла на себе обов'язок виконання відповідної угоди.

Основний вектор розвитку європейських соціальних стандартів, які слугують орієнтирами стратегічних цілей соціального розвитку країн ЄС відображені в програмі «Європа 2020», прийнятій у 2010 р. В межах даної програми ЄС знову заявляє про свою прихильність європейській соціальній моделі, прагнення створити більше робочих місць кращої якості на всій території Євросоюзу. На досягнення цих цілей Європейською стратегією зайнятості передбачено заходи щодо забезпечення виконання трьох завдань на період до 2020 р., а саме: забезпечення зайнятості 75% осіб у віці 20-64 років; здобуття третього рівня освіти 40% 30-34-річних осіб; зниження масштабів бідності та соціального виключення на 20 млн осіб. Зазначені європейські стандарти соціальних прав та європейські стандарти рівня життя населення мають важливе значення для формування євроінтеграційних цілей соціального розвитку та подальшої модернізації інституту соціальної політики України на основі утвердження засадничих принципів європейської соціальної моделі, основними з яких є нерозривний зв'язок між економічним розвитком і соціальним прогресом, високий рівень соціального захисту, розвинене трудове законодавство, що захищає найманого працівника, ключова роль держави у розв'язанні соціальних проблем, роль арбітра у відносинах між соціальними партнерами, боротьба за зайнятість і викорінення соціального відторгнення і бідності, гідна оплата праці[3]. Розглядаючи вектор розвитку ЄС і України, можна говорити про те, що законодавство України ще не повною мірою відповідає міжнародним соціальним стандартам.

Усвідомлюючи складність соціально-економічної ситуації в країні, Уряд України у 2016 році головним пріоритетом визначив для себе підвищення якості та рівня життя українських громадян. При цьому, поставивши перед собою одне з найнагальніших завдань не пасивне пристосування соціальної політики до обмежених фінансово-матеріальних ресурсів країни, а визначення основних пріоритетів та активне впровадження реформ, які дають змогу втілювати в життя принципи соціальної справедливості й забезпечити постійне підвищення добробуту населення. Першим пріоритетом була визначена комплексна реформа системи оплати праці, запровадження європейських стандартів у сфері соціально-трудова відносин. Другим пріоритетом – реформа системи пенсійного забезпечення. Третім – забезпечення адресності в наданні державної соціальної допомоги. Останнім важливим напрямом було

визначено децентралізацію системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад.

Крім того, для впровадження соціальних реформ і європейських соціальних стандартів була укладена 23 серпня 2016 року Генеральна угода «Про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні», відповідно до якої Кабінет Міністрів України зобов'язується згідно п 2.93 розробити та затвердити соціальні стандарти і нормативи [4]. В 2017 році Мінсоцполітики на виконання пункту 2.98.3 підготувало узагальнену інформацію про стан розробки, затвердження та запровадження державних соціальних стандартів та нормативів відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», де розробили Державні соціальні стандарти у сфері доходів населення: прожитковий мінімум у розрахунку на місяць на одну особу; прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років; прожитковий мінімум для дітей віком від 6 до 18 років; прожитковий мінімум для працездатних осіб; прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність. З огляду на зазначене вище, слід наголосити, що впровадження таких розробок є досить важливим, оскільки фундаментальною величиною встановлення державних соціальних гарантій є прожитковий мінімум як вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [5]. Виконання даного завдання є значним кроком уперед, оскільки ще у 2013 році О. В. Тищенко вже на необхідності цього наголошувала, зазначаючи, що з врахуванням європейського досвіду, потребує перегляду Методика визначення розміру прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення, зокрема, варто змінити визначений чинним законодавством України перелік продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, що складають споживчий кошик, необхідний для існування [6, с. 102].

Підсумовуючи викладене, можемо зазначити, що у цілому українське законодавство містить необхідні основи для впровадження європейських соціальних стандартів якості життя, проте, в той же час, задекларовані в нормативно-правових актах стандарти, є значно нижчими в порівнянні з європейськими, внаслідок недостатнього рівня економічного розвитку та через наявність прояву корупції стосовно реалізації даних норм. З огляду на те, що Україна провела ряд реформ у сфері соціального захисту та завершила перший і другий етапи запровадження європейських соціальних стандартів, залишилось їх реалізувати на практиці, а також провести децентралізацію системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад.

Крім того, неможливо оминати те, що першочерговими завданнями в процесі запровадження європейських соціальних стандартів залишається удосконалення вітчизняного законодавства, відносно інститутів: соціального захисту, охорони здоров'я, сфери пенсійного забезпечення, мінімальних соціальних гарантій рівня життя населення з метою стимулювання економічного розвитку та забезпечення соціальної справедливості в Україні.

Література:

1. Рудик В.А. Етапи розвитку міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення / В.А. Рудик // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучас-

- ної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 5-7 червня 2014 р.) / ред. кол.: В.С. Венедік-тов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика ; за ред. В.С. Венедікто-ва, А.М. Куліша. – Суми : СумДУ, 2014. – С. 313-317.
2. Черленяк І.І. Про методику дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І.І. Черленяк // Стратег. пріоритети. – 2008. – № 4 (9). – С. 121-128.
 3. European social model [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eurofound.europa.eu/.
 4. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні // Урядовий кур'єр .від 14.09.2016 – № 172.
 5. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=966-14>.
 6. Тищенко О.В. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа соціального забезпечення в Україні / О.В. Тищенко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2013. – № 4. – С. 97-102.

**ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СИСТЕМИ
ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ПРИ АДАПТАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС**

Мельник Я.Я.

*кандидат юридичних наук, докторант
Інститут законодавства Верховної Ради України,
заступник директора з наукової роботи
Приватний вищий навчальний заклад
«Фінансово-правовий-коледж»
м. Київ, Україна*

Про архіважливе значення цивільного судочинства в державі можливо сказати так: «покажіть мені яка у вас систем цивільного судочинства – і я скажу як у вашій країні захищаються права та свободи громадян, на якому вони знаходяться рівні та які основні цінності привалюють в праві загалом».

Так, Конституцією України визначено, що людина, її життя, здоров'я і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю в державі (ст.3). В додаток цього, Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV (надалі – Закон від 19.06.2003р. № 964-IV) віднесено суди загальної юрисдикції до суб'єктів забезпечення національної безпеки (ст. 4). А до основних принципів забезпечення національної безпеки віднесено – пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки, тощо (ст. 5).

Розділом III Угоди про асоціацію України та ЄС від 27.06.2014р., а саме ст. 14 та ст. 24 чітко визначено зобов'язання сторін в рамках сектору безпеки, де: (а) в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають *особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. А співробітництво спрямовується, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією.*

Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки повинно відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод; (б) сторони домовились і про те, щоб надалі розвивати *судове співробітництво у цивільних та кримінальних справах*, повною мірою використовуючи відповідні міжнародні і двосторонні документи та ґрунтуючись на *принципах юридичної визначеності і праві на справедливий суд*.

На виконання вимог про асоціацію, в 2017 р. було прийнято новий ЦПК України який набув чинності в 2018 р.

Цивільне процесуальне право, як і будь яка галузь права, на сьогодні характеризується своєрідною системою, предметом та методом правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин.

Аналізуючи новели ЦПК України неважко помітити значне посилення взаємозв'язку та посилення впливу законодавства ЄС на вимощення системи цивільного судочинства для відправлення правосуддя у цивільних справах.

Однак не вдаючись у дискусію новітніх фахових дискусій чи то вже розпочатого процесу щодо ефективності практичного застосування норм ЦПК України, дії процесуальної форми, важливо звернути увагу на те, під яким кутом зору слід розглядати систему цивільного судочинства в доктринальному (теоретичному) та практичному сенсі в умовах адаптації цивільного процесуального законодавства України до законодавства ЄС?

З огляду на викладене відповідь постає очевидною – в аспекті забезпечення дії режиму цивільної процесуальної безпеки. Абстрактність відповіді спонукає одночасно до потреби переосмислення доктрини цивільного процесуального права, як і здійснення цивільного судочинства в цілому, орієнтуючись на *безпековий сегмент*.

Вищевикладене дає нам одночасно підстави прийти до *висновку* у тому, що на сьогодні слід ширше бачити правову дійсність та можливість при правозастосуванні, при розробці доктринальних позицій та концепції. Тому якщо в практиці основна мета для суду щодо здійснення судочинства націлена на встановлення справедливості у праві, у правозастосуванні, тощо. Однак масив «безпекових норм» на те, що основними цілями (із широкої точки зору) на сьогодні в теорії та практиці є: виявлення та усунення уразливих елементів системи тої чи іншої галузі права; розвиток та вдосконалення інституту процесуальних ускладнень; виявлення небезпечних та загрозливих факторів та тенденцій; вироблення судової політики процесуальної безпеки; розробки методології усунення прогалин та колізій, тощо. Зрештою, основною гранню наукового підходу якраз і вираз чи то фокусування погляду на безпековій складовій. Вона пронизує усю теорію та практику застосування процесуального закону. Тому Угода про асоціацію насправді не є нічим новим в рамках задіяння насамперед «струн» безпеки, адже це природньо і юридично виправданий аспект дії права при асоціації. Це слід розуміти будь якому правнику як «табличку множення» для школярів. Іншими словами перед нами стоять наступні завдання – оцінка безпекової складової заради забезпечення правових гарантій, реалізації прав, їх дотримання. Все інше – деталі, позбавлені ідеї права загалом.

Література:

1. Конституція України: Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про основи Національної безпеки України: Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством [...] Україна, Європейський Союз, Євратом [...]; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014р. [Електронний ресурс]. – URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон в редакції від 24.02.2018р. № 1618-15 / [Електронний ресурс] – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

**ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ
ОСОБОЮ: ПИТАННЯ УЗГОДЖЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ КПК УКРАЇНИ
ІЗ КОНСТИТУЦІЄЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ**

Орлеан А.М.

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної частини
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Кожній людині згідно з Конституцією України гарантується право на свободу та особисту недоторканність. Зокрема, відповідно до статті 29 Основного закону «ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом».

Натомість, зважаючи на потреби протидіяти злочинності, цією статтею Конституції передбачено можливість уповноважених органів застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. При цьому, таке затримання Конституція пов'язує лише із необхідністю «запобігти злочинові та його припинити». Виходячи з буквального тлумачення цих положень, можливість затримання особи без попереднього отримання на це дозволу суду виникає з моменту готування до вчинення злочину, й припиняється разом із його завершенням, тобто обумовлюється наявністю загрози та незавершеністю посягання.

Разом із тим, на практиці виникають ситуації, коли існує нагальна потреба затримати особу вже після того, як злочин було закінчено. Починаючи з випадків, коли факт злочину помітили й правоохоронці переслідують особу «по гарячих слідах» й закінчуючи випадками, коли особу, котра вчинила злочин було встановлено пізніше, через певний час після вчинення нею злочину.

Правоохоронці в таких випадках проводять затримання, посилаючись на статтю 208 КПК України¹, котра дозволяє це робити без ухвали слідчого судді та суду за наявності однієї з трьох підстав.

Перша цілком узгоджена із вимогою Конституції про наявність загрози або незавершеність посягання й має місце у випадку, коли особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення.

Суть другої полягає в тому, що безпосередньо після вчинення злочину очевидець або сукупність очевидних ознак вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Й вже тут ми спостерігаємо певний дисонанс між цією, реально необхідною для щоденного застосування в практиці правоохоронних органів підстави із

¹ Проблемою, що підлягає окремому вивченню тут є поширена практика проведення затримання патрульними поліції не як спеціально уповноваженими на це службовими особами, а на загальних, передбачених для кожного громадянина України підставах відповідно до ст. 207 КПК України

положеннями Конституції щодо обов'язкової спрямованості затримання лише на запобігання злочинів або на його припинення.

Варто зауважити, що поряд із цими двома підставами у правоохоронців може виникати потреба затримання особи через певний проміжок часу після вчинення нею злочину. Таке затримання за КПК України може бути проведене лише на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання (ст. 188-191 КПК). Натомість чітке дотримання цієї процедури пов'язане із завчасним (ще до звернення із клопотанням про судовий дозвіл на затримання) повідомленням особі про підозру та не нейтралізує ризики втечі та переховування від органів досудового розслідування вже обізнаної про наміри правоохоронців особи.

Третю підставу в КПК України пов'язано із можливою втечею з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України (НАБ України). Як бачимо, КПК України також не передбачає прив'язку цієї підстави до спрямованості затримання на запобігання злочинів або на його припинення. Тут варто відзначити, що по значній частині підслідних НАБ України проваджень затримання проводиться не під час вчинення злочину, а через певний проміжок часу після його завершення, коли про це стало відомо детективам НАБ України. Отже існування та застосування на практиці цієї підстави певною мірою дисонує із положеннями Конституції про обов'язкову спрямованість затримання лише на запобігання злочинів або на його припинення.

В результаті спостерігається певний розрив між: потребами органів досудового розслідування й передбаченими КПК України підставами для затримання та встановленими Конституцією України обмеженнями.

Для з'ясування вірного напряму вирішення наведених протиріч було би доцільно звернутись до європейських стандартів дозволеного спеціально уповноваженим органам обмеження права особи на свободу та особисту недоторканість. Насамперед, такі стандарти визначено у статті 5 Конвенції про захист прав людини і основних свобод.

Так, за сією статтею, арешт або затримання особи дозволяються у разі необхідності запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення. Як бачиться, аналогічним чином цей стандарт відображено в п. п. 1 та 2 ч. 1 ст. 208 КПК України.

Проте поряд із цим, Конвенцією передбачено й іншу, відсутню у КПК України підставу затримання – з метою «допровадження її до компетентного судового органу». Адже в якості виключення Конвенція дозволяє затримувати й через певний час після вчинення злочину. Головне, щоби затримання мало на меті доставлення особи до суду, котрий вже має підтвердити законність його проведення та санкціонувати подальше тримання під вартою.

Без сумніву наявність такого, більш широкого стандарту підстав затримання породжуватиме існування ризиків зловживань у цій сфері. Тому подальші кроки щодо його запровадження в Україні потребуватимуть додаткового ґрунтовного аналізу. Проте ці кроки мають бути зроблені, оскільки наявний стан справ неузгодженості потреб практики із положеннями КПК та Конституцією України не сприяє дотриманню прав людини. Йдеться як про проблеми із відновленням порушених вчиненим злочином прав потерпілих так і про права осіб, котрі були затримані без належного юридичного оформлення цієї процедури, що в описаних вище умовах є доволі поширеним явищем.

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Орловська І.Г.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права

та теоретико-правових дисциплін

Інститут права та суспільних відносин

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

м. Київ, Україна

Ратифікація Україною Конвенції про права інвалідів та затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року поставили перед вітчизняними вищими навчальними закладами низку завдань, які стосуються забезпечення відкритості і доступності освіти для людей будь-якого віку, стану здоров'я і матеріального становища, усунення будь-яких проявів дискримінації, створення рівних можливостей для отримання якісної освіти, запровадження інклюзивної освіти на всіх рівнях [1].

Затверджена 1 жовтня 2010 року Наказом Міністерством освіти і науки України № 912 Концепція розвитку інклюзивної освіти визначила мету, завдання і принципи розвитку інклюзивної освіти, шляхи її впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах, окреслила очікувані результати від її реалізації [2]. У той же час положення Концепції стосуються в основному середньої освіти і не враховують специфіки вищої школи.

Саламанкська декларація та «Програма дій щодо освіти осіб із особливими освітніми потребами» наголошують на посиленні соціальної місії та відповідальності вищої освіти перед особами з особливими потребами/інвалідністю: «Тому ми підкреслюємо соціальні характеристики вищої освіти і ставимо за мету забезпечення рівних можливостей доступу до якісної освіти. Доступ до вищої освіти має бути розширеним через сприяння можливостям студентів з малопредставлених груп і забезпечення відповідних умов для завершення ними навчання. Це включає покращення навчального середовища, зняття усіх перешкод у навчанні, створення відповідних економічних умов заради того, щоб студенти могли користуватися навчальними можливостями на усіх рівнях. Кожна країна-учасниця має встановити вимірні цілі для розширення загальної участі і підвищення участі малопредставлених груп у вищій освіті, що мають бути досягнуті до кінця наступного десятиріччя. Зусилля щодо досягнення рівності у вищій освіті мають супроводжуватися діями в інших частинах освітніх систем» [3].

Відповідно до міжнародних актів та актів ЄС відбувається розвиток інклюзивної термінології в Україні. Користуючись розумінням інклюзивної освіти виникає дефініція, що потребує законодавчого закріплення – діти з особливими освітніми потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової навчальної, медичної і соціальної підтримки в освітньому процесі.

До даної категорії, ми вважаємо за доцільне віднести: дітей з порушеннями психофізичного розвитку, дітей з інвалідністю, дітей-біженців, працюючих дітей, дітей-мігрантів, дітей – представників національних меншин, дітей – представників релігійних меншин, дітей із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульних

дітей, дітей-сиріт, дітей із захворюваннями СНІД/ВІЛ, обдарованих дітей («діти індиго») та інші).

В українському законодавстві цей термін використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю, якщо порівнювати із аналогічним законодавством країн-учасниць ЄС.

Згідно з Комюніке Лювенської конференції, країни-учасниці Болонського процесу зобов'язалися створювати всі навчальні умови для осіб із особливими потребами/інвалідністю. Україна, ратифікувавши Лісабонську конвенцію та приєднавшись до Болонської декларації, також повинна виконувати всі взяті на себе зобов'язання. Це передусім стосується стратегічного пріоритету забезпечення рівності та соціальної взаємодії в рамках Європейської співпраці в освіті («ЕТ 2020») [4].

Вища освіта та післядипломна освіта в більшості країн світу відіграють значущу роль у сприянні розвитку соціально справедливого суспільства, в якому культивується соціальна рівність, соціальна мобільність, реалізація особистості, незалежно від рівня її емоційно-психічних і фізичних можливостей. З метою усталення національної термінологічної системи, пов'язаної з навчанням осіб із особливими потребами/інвалідністю, Україна повинна законодавчо врегулювати такі терміни, які загально визнані в міжнародній практиці у європейському співтоваристві та які застосовуються в основних міжнародних документах.

Якщо розглянути інклюзивну освіту в порівняльному зіставленні з освітньою інтеграцією осіб з особливими потребами/інвалідністю, то слід відзначити, що термін інтеграція має латинське походження (*integratio* – відновлення, заповнення, *integer* – цілий) та позначає комплексний багатофункціональний процес, що має вираження в самих різноманітних формах [5, с. 5]. Інтеграція може розвиватися як в окремих країнах, так і на регіональному та глобальному рівнях. Інтеграція у світовій освіті є тенденцією, яка в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. стає однією з базових категорій сучасної педагогіки. Інтеграція в освіті – частина складного і всеохоплюючого наближення, взаємодії, взаємопроникнення національних структур [6, с. 7-8].

На противагу інтеграції, інклюзія – це політика та процес, який дає змогу всім дітям з особливими освітніми потребами/інвалідами брати участь у всіх програмах навчання.

У 1989 року було прийнято Конвенцію про права дитини, яка зазначає, що всі права дитини мають забезпечуватись незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин [7].

Ще одним міжнародним документом, який декларує право дітей з фізичними або розумовими вадами на повноцінне життя (зокрема правом на освіту) є Конвенція про права інвалідів, яку було прийнято 2006 року. Зокрема ст. 7 цього документу присвячена дітям-інвалідам та декларує забезпечення повного здійснення дітьми-інвалідами всіх прав людини й основоположних свобод нарівні з іншими дітьми, зокрема й реалізацію права на освіту [1].

Проаналізувавши ряд міжнародних (акти ООН та ЄС) та національних актів у сфері впровадження інклюзивної освіти слід зазначити, що законодавство України станом на сьогодні декларує право на освіту особам з особливими потребами. Проте немає реальних механізмів реалізації цієї освіти, а без зазначеного не відбудеться розвиток і становлення прав на освіту для досліджуваної категорії громадян.

Проте запровадження інклюзивного навчання у ВНЗ України є на сьогодні багатоаспектною проблемою, що вимагає комплексного підходу до її вирішення, а саме: інтегрованого та одночасного розвитку спеціалізованої матеріально-технічної бази (наприклад, без бар'єрний архітектурний дизайн вищих навчальних закладів), навчально-методичної складової (упровадження сучасних наукових досягнень та новітніх педагогічних технологій) та інклюзивної компетентності студентів, їх батьків та науково-педагогічних працівників.

У цілому для соціальної й освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами / інвалідністю важливою є трансформація державної соціальної політики в напрямі беззаперечного визнання їхніх прав і свобод, розвитку різнобічної підтримки і включення в суспільство. Необхідно проводити цілеспрямовану і систематичну роботу щодо подолання існуючого ігнорування їх потреб та подекуди негативного ставлення.

Література:

1. Конвенція ООН про права інвалідів від 13.12.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 706 від 1 серпня 2012 р. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%d0%bf>.
3. Саламанкська декларація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/3053515/>.
4. Комюніке конференції Європейських Міністрів, відповідальних за вищу освіту «Болонський процес 2020 – Простір європейської вищої освіти у новому десятиріччі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/lovenske-komyunike.html>.
5. Бердашкевич А.П. Интеграция образования и науки: федеральный закон и социальные процессы / А.П. Бердашкевич // Образовательные технологии. – 2008. – № 1. – С. 3-9.
6. Лиферов А.П. Интеграционные тенденции в мировом образовании / А.П. Лиферов // Педагогика. – 2009. – № 6. – С. 3-11.
7. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМАХ: СТАНДАРТИ ЄС ТА СТАН ЇХ ДОТРИМАННЯ В УКРАЇНІ

Пожидаєва М.А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права*

Навчально-науковий інститут

«Юридичний інститут»

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

На сьогодні здійснення платежів є однією зі складових повсякденного життя кожного з нас. Тому при виборі способу оплати, а також того чи іншого платіжного інструменту разом з платіжною системою та банком, поряд з можливостями оплати за їх допомогою потрібних нам товарів, робіт, послуг та розміром комісійної винагороди за надані послуги, постає питання щодо безпеки проведення таких платіжних операцій, коректності проходження всіх етапів трансакції для успішного завершення оплати. У даному випадку розглядається питання надійності платежів та їх захисту від можливого шахрайства, а отже – гарантія збереження власних коштів. Як відомо, здійснення будь-якої платіжної операції супроводжується передаванням переважно у реальному часі якісної та достовірної інформації, яка є ціннісним ресурсом платіжної системи та водночас може бути неправомірно перехоплена і використана зловмисниками через несанкціонований доступ до неї. У зв'язку з цим інформація, яка циркулює у платіжній системі, потребує безперервно надійного захисту на кожній ланці організаційної та технологічної інфраструктури платіжної системи.

Так, для ефективного переказу коштів платіжні системи мають у своїй основі розподілені бази (сховища) даних, що надають можливість оперативного доступу до даних з будь-якої точки мережі. З одного боку, це зручність для здійснення платежів, а, з іншого боку, ймовірність інформаційних атак та несанкціонованих дій щодо інформаційно-телекомунікаційних систем платіжних інфраструктур, що може привести до таких негативних наслідків, як втрати грошей, так і глобальних катастроф.

Порядок захисту та використання засобів захисту інформації щодо переказу визначається законами України, нормативно-правовими актами Національного банку України та правилами платіжних систем (див. п. 38.3 ст. 38 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»). У той же час для міжнародних платіжних систем законодавець передбачає визначення порядку захисту інформації правилами цих систем, а у разі відсутності в таких правилах відповідних положень – тоді вже законами України та нормативно-правовими актами Національного банку України (надалі – НБУ).

При цьому НБУ зобов'язує керівні органи платіжної організації забезпечити відповідність системи захисту інформації у платіжній системі законодавству України. Таким чином, підтримання належного рівня захисту інформації на усіх етапах її формування, обробки, передачі, зберігання із забезпеченням цілісності, конфіденційності, доступності та спостережності даної інформації покладається на платіжну організацію відповідної платіжної системи (див. п. 4 розділу 5 постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні» від 28.11.2014 р. № 755). Також у свій час НБУ були розроблені рекомендації щодо складання правил платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент, та розміщені на офіційній сторінці центрального банку держа-

ви [1]. Пункт 11 зазначених вище рекомендацій присвячено опису компонентів системи захисту інформації у платіжній системі.

Також необхідно зауважити, що популярний безпосередній доступ користувачів до інфраструктури платіжної системи шляхом реалізації ними свого права самостійно здійснювати операції через банкомати, термінали самообслуговування та мережу Інтернет деяким чином ускладнює забезпечення захисту інформації у платіжній системі від зовнішнього протиправного втручання (несакціонованих дій). Це пов'язано, у першу чергу, з наявністю можливого ризику порушення безпеки персональних даних користувачів платіжних систем, що вказує на актуальність проблеми належного захисту персональних даних, у т.ч. біометричних, для світової спільноти.

Так, з 25 травня 2018 року в Європейському Союзі набирає законної сили новий нормативно-правовий акт – Регламент (ЄС) Європейського парламенту та Ради № 2016/679 від 27.04.2016 про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та про вільне переміщення таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС (General Data Protection Regulation (GDPR) – Загальний Регламент про захист даних), який є обов'язковим для усіх держав – членів ЄС. Дія норм Регламенту поширюється не тільки на осіб та установи, які обробляють персональні дані в державах-членах ЄС, але й на суб'єктів, які хоч і знаходяться поза межами ЄС, але обробляють персональні дані резидентів ЄС. У сфері здійснення платежів це можуть бути, наприклад, банки, платіжні системи, додатки, хмарні рішення, віртуальні платформи та багато інших платіжних сервісів. У разі недотримання вимог GDPR застосовуються штрафи у розмірі до 20 млн євро або 2-4% від річного обороту правопорушника [2].

На сьогодні щодо забезпечення цілісності та конфіденційності інформації в Україні діють Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 р., яка ратифікована Україною 6 липня 2010 року, Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. та ряд ін. нормативно-правових актів.

Не слід забувати і про чинний в ЄС Регламент (ЄС) 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23.07.2014 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для цілей електронних трансакцій в межах внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС [3]. Цей Регламент спрямовано на підвищення рівня довіри до електронних трансакцій на внутрішньому ринку шляхом надання загальної основи для безпечної електронної взаємодії між підприємствами, громадянами і державними органами, тим самим підвищуючи ефективність державних і приватних он-лайн послуг, електронного бізнесу та електронної торгівлі в ЄС.

При визначенні стандартів ЄС у сфері захисту інформації у платіжних системах потрібно зазначити, що з 9 травня 2018 року в ЄС набула чинності Директива (ЄС) Європейського парламенту та Ради 2016/1148 від 06.07.2016 р. щодо заходів по забезпеченню високого загального рівня безпеки мережевих та інформаційних систем у всьому Союзі (NIS Directive) [4]. Ця Директива ЄС закладає єдині правила та вимоги в сфері кібербезпеки для всіх країн-членів ЄС, але залишає за кожною державою – членом право вжити власних заходів щодо імплементації норм цієї Директиви в національне законодавство до 9 травня 2018 року. Також даний акт ЄС закріплює спільні для всього ЄС критерії визначення умов роботи операторів базових послуг та провайдерів цифрових послуг.

Водночас, основоположним нормативним актом у сфері кібербезпеки є Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23.11.2001 р., яка ратифікована Україною 7 вересня 2005 року. Також з 9 травня 2018 року набув чинності Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. Відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 8 даного Закону одним з основних суб'єктів національної системи кібербезпеки є НБУ, який визначає порядок, вимоги та заходи із забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки у банківській системі України та для суб'єктів переказу коштів, здійснює контроль за їх виконанням; створює центр кіберзахисту Націона-

льного банку України, забезпечує функціонування системи кіберзахисту у банківській системі України; забезпечує проведення оцінювання стану кіберзахисту та аудиту інформаційної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури у банківській системі України.

Виходячи з факту надання в Україні більшості платіжних послуг саме банками, можна зробити висновок, що розвиток платіжних систем в Україні нерозривно пов'язаний з банківською системою. Тому НБУ, посилюючи вимоги до інформаційної безпеки та кіберзахисту саме в банках України, ще 28 вересня 2018 року приймає постанову «Про затвердження Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України» № 95, яка у два етапи набирає чинності: з 1 березня 2018 року усі основні положення, крім розділу V «Додаткові заходи безпеки інформації», вимоги якого наберуть законної сили з 1 вересня 2019 року. Проте, на сьогодні НБУ ще не деталізував вимоги щодо забезпечення інформаційної безпеки та кіберзахисту саме для суб'єктів переказу коштів. На жаль, законодавством України не передбачено ні конкретного переліку суб'єктів переказу коштів, ні критеріїв визначення суб'єкта переказу коштів.

У цілому всі зазначені вище акти ЄС та України мають позитивно впливати на побудову системи захисту інформації під час здійснення платежів як в Україні, так і країнах – членах ЄС. Хоча до сьогодні Урядовим офісом з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України ще не перекладені такі акти права ЄС, як GDPR та NIS Directive у сфері інформаційної безпеки, на українську мову відповідно до орієнтовного плану перекладів актів *acquis* ЄС на 2017-2018 роки (див. п. 332 та п. 415, згідно з якими граничний строк виконання – грудень 2017 року) та відповідної постанови КМУ від 31.05.2017 № 512 [5].

Таким чином, безпеку платежів та захист платіжної інформації, а також надійні заходи їх забезпечення можна вважати фундаментом довіри користувачів до платіжних систем.

Література:

1. Рекомендації Національного банку України щодо складання правил платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=56198275>.
2. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.119.01.0001.01.ENG
3. Регламент (ЄС) 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23.07.2014 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для цілей електронних трансакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС 28.8.2014 UA // Офіційний вісник Європейського Союзу L 257/73. URL: https://czo.gov.ua/download/docs/reg_910_2014_ua.pdf
4. Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ:L:2016:194:TOC&uri=uriserv:OJ.L_.2016.194.01.0001.01.ENG.
5. Переклади актів права ЄС. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://eu-ua.org/pereklady-aktiv-acquis-communautaire-yes>.

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Пузирний В.Ф.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету
м. Чернігів, Україна*

Право людини на охорону здоров'я та медичну допомогу – одне з основних у системі соціальних прав. Здоров'я населення загалом і кожної людини зокрема як члена суспільства має визначальне значення для існування та розвитку держави.

Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я – це вміщені в міжнародно-правових актах принципи й норми, які визначають зміст та обсяг прав людини у сфері охорони здоров'я [1, с. 35].

Основні об'єкти стандартизації в охороні здоров'я: 1) права й обов'язки населення і медичних працівників; 2) медична інформація та звітність; 3) управління та організація охорони здоров'я, кадри, освіта, лікарські засоби, медичні послуги тощо.

Основна мета розробки стандартів у сфері охорони здоров'я: охорона і зміцнення здоров'я населення; захист прав людини (пацієнта); підвищення якості життя суспільства через зміцнення служб охорони здоров'я; розробка законів у сфері охорони здоров'я; забезпечення соціального прогресу [2, с. 4].

Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я, як і стандарти в інших галузях, закріплюються в міжнародно-правових актах, які, здебільшого, поділяють на: 1) *всесвітні* (універсальні); 2) *регіональні*.

Серед найважливіших *всесвітніх міжнародно-правових документів з прав людини*, у яких закріплено міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я: *Загальна декларація прав людини*; *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права*; *Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права*; *Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права*.

Зокрема, пакти становлять *своєрідний міжнародний кодекс прав людини і громадянина*. Ними закладено міжнародний фундамент права на охорону здоров'я.

Серед *регіональних міжнародно-правових актів*, що містять міжнародні стандарти у сфері охорони здоров'я, – *Європейська соціальна хартія* (переглянута).

Взагалі, як правильно зазначає Т. С. Ласиця, стандарти в охороні здоров'я визначають як і що діагностувати або лікувати, як організувати профілактичний огляд, яким повинен бути результат тощо [3, с. 65].

Згідно з *Загальною декларацією прав людини*, *Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права*, а також *Європейською соціальною хартією* (переглянутою) *обов'язком держави є піклування про здоров'я людини й забезпечення його охорони*. *Європейська соціальна хартія* (переглянута) окремими статтями передбачає право на охорону здоров'я (ст. 11) і право на соціальну та медичну допомогу (ст. 13).

Серед основних документів, де закріплені європейські стандарти медичної допомоги, – *Європейський кодекс соціального забезпечення* (переглянутий), схвалений 6 листопада 1990 р. державами-членами Ради Європи. Згідно зі ст. 8 цього Кодексу медична допомога повинна включати лікування і медичну допомогу профілактично-

го характеру. Стаття 10 зазначеного Кодексу конкретизує ці загальні положення. Вона встановлює, що медична допомога має включати допомогу лікарів загальної практики і спеціалістів, яка надається в лікувальних закладах і поза ними, включаючи необхідну діагностику та візити додому; забезпечення необхідними лікарськими засобами, прописаними лікарями чи іншими кваліфікованими фахівцями; перебування в разі необхідності в лікарні або в іншому лікувальному закладі; стоматологічну допомогу, у тому числі протезування; медичну реабілітацію, включаючи протезні й ортопедичні пристосування; транспортування пацієнтів.

Мета реформ у сфері політики охорони здоров'я, які проводяться в більшості країн ЄС: 1) розширення кількості застрахованих; 2) децентралізація державної системи охорони здоров'я; 3) збільшення первинної допомоги; 4) розширення автономії стаціонарів; посилення приватного сектору; 5) поліпшення якості медичних послуг; 6) пріоритетність профілактики та медичної освіти перед процесом лікування як таким.

Загалом стратегія ЄС щодо охорони здоров'я має такі напрями: а) вдосконалення системи інформації щодо здоров'я на всіх рівнях суспільства; б) створення механізму швидкого реагування на основі загрози для здоров'я; в) зосередження на детермінантах здоров'я, зокрема на шкідливих чинниках, пов'язаних зі стилем життя.

В Україні законодавча база у сфері охорони здоров'я включає: Конституцію України; Основи законодавства України про охорону здоров'я; Закони України: «Про забезпечення санітарного і епідемічного благополуччя населення»; «Про запобігання захворюванню на СНІД та соціальний захист населення»; «Про донорство крові та її компоненти»; «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»; «Про захист населення від інфекційних хвороб»; «Про психіатричну допомогу»; «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз»; «Про трансплантацію органів та інших анатомічних тканин людині»; «Про лікарські засоби»; підзаконні нормативно-правові акти в питаннях медичного та наркологічного огляду, репродуктивної діяльності, корекції (зміни) статі тощо.

Конституція проголошує право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49). Серед гарантій, закріплених у Конституції України, зокрема, передбачено, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава бере на себе обов'язок щодо створення умов для ефективного й доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Конституційними гарантіями також є безоплатність медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; заборона скорочення кількості таких закладів; державне забезпечення норм санітарно-епідемічного стану.

Основи законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи) у своїй преамбулі визнають, що «кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя».

Згідно зі ст. 5 Основ, охорона здоров'я – загальний обов'язок суспільства та держави. Державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності, не завдавати шкоди здоров'ю населення й окремих осіб, у межах своєї компетенції подавати допомогу хворим, інвалідам та потерпілим від нещасних випадків, сприяти працівникам органів і закладів охорони здоров'я в їхній

діяльності, а також виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я.

Окремі категорії населення мають право на особливий соціальний захист у сфері охорони здоров'я. Насамперед це стосується охорони здоров'я матері та дитини, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку тощо.

Медична допомога в Україні надається в державних, комунальних та недержавних закладах охорони здоров'я. Прийнято відповідні нормативно-правові акти, які встановлюють нормативи надання медичної допомоги та показники якості медичної допомоги в амбулаторно-поліклінічних і стаціонарних умовах. Держава гарантує надання безоплатної медичної допомоги громадянам України в державних та комунальних закладах охорони здоров'я.

З огляду на вищевикладене доходимо висновку, що коли йдеться про практичну реалізацію соціальної політики України у сфері охорони здоров'я в контексті адаптації до стандартів ЄС, то виникає велика кількість проблем різного характеру – від неналежної нормативно-правової бази в цій сфері до скрутної економічної ситуації в Україні. Суттєвою гарантією для забезпечення права на охорону здоров'я та медичну допомогу, на нашу думку, виступає медичне страхування. Тому необхідним є прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні».

Література:

1. Сенюта С. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я / С. Сенюта // Вісник Львів. ун-ту: Серія юрид. – 2004. – Вип. 40. – С. 24–36.
2. Якубовяк В. Международный опыт стандартизации в здравоохранении / В. Якубовяк // Проблемы стандартизации в здравоохранении. – 2002. – № 4. – С. 3–5.
3. Ласиця Т. С. Можливість підвищення ефективності лікування хворих на бронхіальну астму за рахунок упровадження стандартів якості / Т. С. Ласиця // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2000. – № 1. – С. 64–67.

ACQUIS COMMUNAUTAIRE OF THE EUROPEAN LAW IN A NARROW AND WIDE INTERPRETATION

Radzivil O.A.

*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Professor of Constitutional and Administrative Law Department
Educational and Research Law Institute
of National Aviation University*

Myronets O.M.

*Senior Lecturer of Constitutional and Administrative Law Department
Educational and Research Law Institute
of National Aviation University
Kyiv, Ukraine*

As it is known, in the Association Agreement between Ukraine and the European Union, references to the European Union *acquis* are quite common. In the text of the Agreement, not counting additions, it occurs twenty times – twice in the Preamble of the

Agreement (adaptation to the key elements of the EU acquis and the obligation to ensure the gradual adaptation of the Ukrainian legislation to the EU acquis in accordance with the directions specified in the Agreement, and further in the text – Ukraine is obliged to implement the provisions of the EU acquis in the articles of its legislation 56, 58, 144, 124, 133, 138, 148, 151, 153, 256 and 290 [1]. For comparison, in the Lisbon Treaty (the Treaty of Lisbon. Amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, 2007) the reference to the *acquis communautaire* is drawn up once in the sense of *acquis* of the European law (p. 4, art. 10) and again in the sense of the development of the «Schengen *acquis*» (p. 3, art 69 F). The reference to the «Schengen *acquis*» is also found in the Protocol on transitional provisions (p. 5, art. 10) [2]. It should be noted that in earlier acts of the law of the European Communities and the European Union the full version of the term «*acquis communautaire*» has been used that is translated from French as a «common property» or «joint work» (it is most common). What does the concept of *acquis communautaire* mean in the European law in general and in the law of the European Union, in particular?

This concept became the key according to adopted on February 7, 1992 the Maastricht Treaty on the European Union (entered into the force on January 1, 1993), in the development of which in June 1993 so-called «Copenhagen criteria» were approved, the observance of which was regarded as obligatory for joining the Union by new members. These criteria, which were grouped into three groups, included: political criteria (institutional stability; adherence to the principles of democracy and the rule of law; human rights ensuring and respect of national minorities and their protection); economic criteria (market economy, ability to withstand competitive pressure on the domestic EU market) and the «*acquis communautaire*» criterion *id est* the readiness of a state to accept obligations and objectives according to the EU membership [3]. In the interpretation of the EU Commission, the content of the *acquis* is disclosed as «The *acquis* is the body of common rights and obligations that are binding on all the EU member states. It is constantly evolving and comprises: the content, principles and political objectives of the Treaties; legislation adopted pursuant to the Treaties and the case law of the Court of Justice; declarations and resolutions adopted by the Union; instruments under the Common Foreign and Security Policy; international agreements concluded by the Union and those entered into by the member states among themselves within the sphere of the Union's activities [4]».

So, the *acquis communautaire* should be considered in a narrow and wide sense. In the narrow sense (*sensu stricto*) it is a complex of principles and norms that include: constituent agreements, over 14 thousand acts of secondary law and 9 thousand decisions of the EU Court. «Constituent agreements» can also be interpreted narrowly and widely: *sensu stricto* is two fundamental texts updated by the Treaty of Lisbon: «The Treaty Establishing the European Economic Community», 1957 (now the Treaty on the Functioning of the European Union) and the Treaty on the European Union of 1992; *sensu lato* is all acts of the primary law, the constituent treaties of the Communities, as well as the treaties that made changes to them and to the Treaty on the European Union, and the minutes determined certain explanations, special positions of the member states, and other clarifications.

Efforts of Ukraine are now aimed at adaptation to the *acquis* of the EU in the narrow sense. However, it is important to fully understand the *acquis communautaire* in its wide sense. Since the end of the XVIII century, when the elites of European nations began to realize their place in history, the *acquis communautaire* has been understood in its widest

sense of the concept. It is understood as the legacy of ancient philosophy and Roman law, preserved by Byzantium and accepted by medieval Western Europe. Since the 1990s, attention to this heritage has been intensified again (studies by G. Berman, J. Sebayne and T. Thorson, D. Kelly, etc.).

In particular, as the transhistorical legal basis, the «*acquis communautaire*» in its widest interpretation is understood according to a concept of G. Berman as «Western legal tradition» [5]. If one realizes it in the context of the separation of «legal families,» on the one hand [6, p. 17], and regional civilizations, united by their own cultural tradition, on the other hand [7, p. 364], then its main attribute is the intensive «emancipation» of law from an array of more ancient elements of culture (power, religion), while «legal families» of other regional civilizations remained in the bosom of their cultural-religious traditions (class-clan in their basis).

The Western legal tradition that developed the West Christian civilization as the youngest of the regional civilizations from the beginning of its formation, which G. Berman connects with the «Pontifical Revolution» of the XI-XII centuries, there was a constant renewal of legal consciousness, the technology of justice and law-making. The conditions of the rapid emancipation of law from the «older» systems to regulate social relations in the Western legal tradition provided its three main attributes: «poly-source» (the customary law of the peoples of Europe, ancient philosophy, Roman law, the Bible); polysystemic (coexistence of several autonomous legal systems, in particular, canonical, royal, trade law, etc.); a concept of «two swords.» The latter, as the continuation of the New Testament principle, «Give back to *Caesar* what is *Caesar's* and to *God* what is *God's*,» became an early embodiment of the political idea «check and balance», dividing the competence of secular and spiritual authority over an individual and communities, thereby ensuring the process of the Western law's development as a growing system of flexible compromises between religious and secular governing and interests of self-governing communities. Unlike Byzantine law, where the authority of Roman lawyers of the past epochs preserved in the Digest was the main source, and the Muslim law that all the legal norms derived from the Quran and Hadiths (Sunnah of the Prophet), for the Western legal tradition an essential factor in the development and emancipation of the law was the need to coordinate various contradictory sources, which required its constant updating and creative approach to legal practices, texts and procedures.

After the Pontifical Revolution of the XI century, in Western Europe two lines of the law development developed together, competing and complementing each other. The first, represented by the royal, feudal and the manorial law, as well as (with a certain conditionality) codes of the Knight Orders, was ethically and legally redefined ancient traditions of warriors already existed in the Indo-European peoples of the era of great relocations. In medieval Europe, these systems regulated individual relationships of feudal knights (including kings) with each other and with representatives of other classes, including relations in power and administrative matters. The second line of the development, which was based mainly on Roman civil law, was a right of communities: guild, corporate, a right of elected magistrates, communities, urban and commercial law, as well as the «old» canonic law, which became the basis of a new canonic law, which for several centuries after the Pontifical Revolution subordinated to its authority all other systems.

Due to the mentioned attributes, the Western legal tradition during five revolutions [5, p. 35] more and more moved away from political (force) and religious criteria of the law, forming a legal culture, multiplying the texts of legal content, developing the practice of justice on the base of the common understanding of justice and the interpretation cus-

toms, texts, precedents, and other permissible sources in its favor. In these processes, the «class-caste» legal systems of Western Europe were consolidated into two «legal families» that are English-American and Continental Law, acting as complementary approaches to the law, without interrupting the interactions until now. The first focused on improving the process; the second focused on the improvement of codified legal texts. Nowadays, the Western legal tradition is being implemented at the regional level in the closely interrelated the law of the Council of Europe, the law of the European Union and acts of the Organization for Security and Co-operation in Europe. At the universal level during the twentieth century, the processes of emancipation of the law covered the peoples of all regional civilizations, and the law of the Western legal tradition became the model for them, embodied in the temporary (historically) «westernization» of non-Western legal families, as well as in the formation of the international law, in which the legacy of the Western legal tradition is embodied.

So, implementing the EU law, the *acquis communautaire*'s philosophical and legal context should be understood in its widest sense. Reforms oriented on «European values» are difficult to implement in Ukraine, not only because of the lack of interest from the side of a corrupt establishment, but also because of the total incompleteness at the worldview level of the achievements of the Western legal tradition, in particular, knowledge about a human, a society and the law that harmonizes them.

References:

1. Association Agreement between Ukraine and the EU [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community [Electronic resource]. – Access mode: <https://europa.eu>.
3. Copenhagen criteria. Centre for European Information. URL: http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf.
4. Definition of the EU *acquis* [Electronic resource] – Access mode: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/acquis_en.
5. Berman G. J. *Western Tradition of Law: the epoch of formation*. – Moscow: Publishing House of Moscow State University: Publishing Group INFRA*M-NORMA, 1998. – 624 p.
6. David R. Joffre-Spinozi K. *Basic legal systems of the present / Translation from French by V. A. Tumanov*. – M.: International relations, 1999. – 400 p.
7. Toynbee A. J. *The comprehension of history*. – Moscow: Aries Press, 2004. – 640 p.

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК (РЕ)ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Радишевська О.Р.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права

директор Центру польського права юридичного факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

З початку 1990-х років термін «європеїзація» часто вживається у фаховій літературі з європейських студій, політології, соціології, історії, правничих наук, а також у засобах масової інформації, зважаючи на глобалізаційні та євроінтеграційні процеси, що охопили всю географічну територію Європи та держави за її межами. У поточній українській мові поняття «європеїзуватися» лаконічно визначено як «ставати європейським, перебудовуватися на європейський лад, зразок» [1, с. 494]. Проте цей процес є настільки комплексним, динамічним та міждисциплінарним феноменом, що розкрити зміст поняття не є простою справою ні для теоретиків, ні для практиків.

Європеїзація – це «модне поняття процесу змін», «суперечлива концепція», що, з однієї сторони, заповонила думками сучасну академічну спільноту, а з іншої – залишилася дослідженою лише на рівні окремих статей та підрозділів у монографіях [2, с. 925]. Дане поняття є настільки громіздким, що даремно шукати його дефініції; важливіше досліджувати яким чином здійснюється європеїзація, а також які її юридичні наслідки [3, с. 139].

Однак спроби розкрити зміст терміна «європеїзація» у фаховій літературі існують. Так, на думку шведського вченого Йохана П. Олсена, варто зосередитися на комплексному характері цього процесу і тлумачити його з урахуванням щонайменш п'яти потенційних проекцій, які вживаються для розкриття різних, але споріднених між собою явищ, зокрема таких як:

1) зміна і розширення зовнішніх кордонів ЄС: формування єдиного політичного простору у Європі як континенті з єдиними правилами врядування;

2) розвиток організаційних інститутів на європейському рівні, що функціонують на принципах координації та конвергенції;

3) проникнення європейського порядку до національних і наднаціональних систем врядування, який базуються на принципах відповідальності та дієвості багаторівневої моделі врядування;

4) експорт європейської моделі політичної організації та врядування за межі Європи у прямій та опосередкованій формі;

5) політичний проект уніфікації ЄС, що передбачає функціонування єдиного сильного гравця на континенті з чіткими географічними кордонами, єдиними централізованими правилами врядуванням тощо [2, с. 925-935].

Також під час аналізу профільної літератури стосовно напрямків розвитку концепції «Майбутнє Європи» [4] неодноразово констатовано, що Європейська Комісія зосереджує свою увагу саме на питаннях врядування у Європі, його організаційно-структурних елементах, розподілі повноважень між суб'єктами публічної влади, а також проблемах моніторингу та контролю за їхньою діяльністю. Отже, питання європеїзації є, зокрема, і питанням про врядування в контексті функціонування багаторівневої моделі врядування.

Німецька дослідниця Т. Боржель навіть висуває гіпотезу, що «можливо європеїзацію потрібно розглядати як нову форму врядування» [5, с. 57]. Далі дослідниця

констатує, що поняття «європеїзація» можливо тлумачити також як дискурс та інституціоналізацію. У першому випадку робиться наголос на тому, що сучасна Європа – це дискурс, не тільки мовний, а й ідейний, а тому може бути засобом вираження, через який, наприклад, дискурс про глобалізацію інституціоналізується у національних політиках. У другому випадку, європеїзація – це інституціоналізація, що передбачає виникнення характерних структур врядування. Інституціоналізація ґрунтується на твердженні, що найсуттєвішим фактором у спричиненні національних змін є невідповідність політичних інституцій ЄС і держав-членів ЄС [5, с. 58-80].

Однак підхід до визначення терміну «європеїзація» італійського вченого Клаудіо М. Радаеллі є найбільш комплексним: «Європеїзація складається з процесів творення, поширення та інституціоналізації формальних і неформальних правил, процедур, політичних парадигм, стилів, «того, як робляться справи», і спільних переконань та норм, які спочатку визначаються й утверджуються в політичному просторі ЄС, а потім включаються в логіку внутрішньодержавного (національного й наднаціонального) дискурсу, політичних структур і публічних політик» [6, с. 27].

Отже, якщо ми візьмемо за основу, що витoki європеїзації лежать на європейському континенті, тоді всі суб'єкти, що на ньому розташовані, приймають (поглинають) все, що є дійсно «європейським» (культуру, історію, політику, право). Але сьогодні цей термін тлумачиться набагато глобальніше: він застосовується до широкого кола відносин, характеризуючи внутрішні та зовнішні трансформації держави та суспільства. Внутрішнім проявом європеїзації, як зазначає український вчений Р. Петров, є вплив динамічного *acquis* ЄС на правопорядок держав-членів ЄС, а також необхідність наближення їх інституційних та правових інститутів до вимог ЄС. Водночас зовнішнім проявом європеїзації дослідник вбачає зростання ролі ЄС як глобального гравця [7, с. 325-326].

Неодноразово ЄС у своїх документах підкреслював, що зовнішня політика відносно третіх країн повинна базуватися на ідеї (концепції) європеїзації. Так, яскравим прикладом європеїзації є адаптація «акцесійного» *acquis* ЄС низкою країн Центрально-Східної Європи, що було частиною виконання критеріїв членства до Європейського Союзу. Однак поширення європейських спільних демократичних цінностей в третіх країнах, до яких застосовується підхід ЄС «інтеграція без повного членства», створення спільного економічного, політичного та правового простору, є надзвичайно складним завданням. Зрозуміло, що ЄС сприяє європеїзації, але ефективність та результативність цього процесу залежить від готовності та спроможності третіх країн «європеїзуватися». Це стосується, в першу чергу, країн Східного партнерства, зокрема Грузії, Молдови та України.

Стверджувально можемо підкреслити, що з початком інтеграційних процесів в Україні національна правова система знаходився під сильним впливом права ЄС. Як наслідок з'являється явище «європеїзації права», яке коротко можливо охарактеризувати як «взаємовплив права ЄС з/на право(ом) держав-членів ЄС» [8, с. 14]. Однак цей вплив має характер багатовекторності і може розповсюджуватися на право третіх країн. Так, виділяють декілька моделей відносин «право ЄС – право держав-членів ЄС – право третіх країн», що можемо застосувати і до адміністративного права:

1. Європеїзація адміністративного права (*top-down*) – передбачає прямий вплив норм європейського адміністративного права на адміністративне право держав-членів ЄС. Основним акцентом впливу є сам факт виокремлення самостійної галузі права у межах ЄС – європейського адміністративного права. Оскільки право ЄС перебуває в умовах конституціоналізації, то цей тип європеїзації є пріоритетним, адже правові європейські стандарти проникають у «європейське публічне право», зокрема «європейське конституційне право», що, у свою чергу, визначає основні орієнтири розвитку національного адміністративного права держав-членів ЄС [9, с. 1548]. У фаховій літературі, зокрема роботах ученого Й. Шваце, цей процес ототожнюють із гармонізацією права держав-членів ЄС з правом ЄС, а також національних і європейських принципів діяльності суб'єктів публічної адміністрації [10, с. 285]. Проте,

на думку дослідника А. Врубеля, це більш інструменти європеїзації, а не сам процес гармонізації чи уніфікації права [11, с. 21].

2.Європеїзація адміністративного права (*bottoms-up*) – передбачає прямий вплив адміністративного права держав-членів ЄС на європейське адміністративне право. Цей тип європеїзації характеризує відсутність формалізованих процедур та інститутів, що забезпечують формування, реалізацію, моніторинг та контроль за виконанням єдиних публічних політик, а також процесу впливу правових норм і принципів адміністративного права кожної з держав-членів ЄС на інший правопорядок (ЄС). Вони не закріплені на законодавчому рівні, а є лише складовими національної правової системи.

Окреслені типи європеїзації адміністративного права відбуваються у вертикальній площині і застосовується виключно у сферах, у яких не діють правила змішаної або виключної компетенції ЄС. Проте таку вертикальність потрібно відрізнити від відносин владно-управлінського характеру, в яких існують підпорядкування та можливість застосування примусу.

3.Європеїзація адміністративного права (горизонтальна) – відбувається між правопорядками європейських держав через низку форм та методів інституалізації, зокрема укладення багатосторонніх міжнародних угод, запозичення зарубіжної судової практики та методик тлумачення норм права зарубіжних судових органів, проведення спільних міжнародних наукових досліджень тощо. Так, яскравим прикладом впливу національної судової практики однієї країни на тенденції розвитку права інших європейських держав є діяльність Федерального конституційного суду Німеччини.

4.Європеїзація адміністративного права (*ad extra*) – це вплив європейського права (у широкому розумінні) на адміністративне право європейських країн, а також європейських міжнародних організацій.

Слід зазначити, що процес горизонтальної європеїзації притаманний адміністративному праву України вже довгий час. Нині реформування правових систем європейських країн ґрунтується, у більшості випадків, на німецькій та французькій доктрині адміністративного права. Польський вчений Я. Ягельські вказує на загальний характер такої європеїзації, що притаманний усім країнам Європи. Адже для адміністративного права ХХ – ХХІ ст. притаманні тенденції до уніфікації (безпосередньо або опосередковано) норм права, ідей, концепцій та правових рішень, в основі яких лежать універсальна система цінностей, що характерні для європейської культури [11, с. 36].

Отже, під європеїзацією адміністративного права України необхідно розуміти постійний систематичний процес прямого/опосередкованого впливу європейського права (права ЄС, європейських міжнародних організацій) на формування (структуру й зміст) адміністративного права, шляхом включення до нього норм європейського правопорядку, а також повага до європейських стандартів та принципів, використання взірцевих моделей у національній нормотворчій діяльності органів публічної влади, із врахуванням особливостей національної правової системи, специфіки правозастосування та судової практики в Україні.

Література:

1. Словник української мови: [в 11 т.] / АН УРСР, ін-т мовознавства імені О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – К.: наук. Думка, 1970–1980. – Т. 2: Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. – 1971. – 550 с.
2. Olsen J. P. The Many Faces of Europeanization / Olsen J. P. // Journal of Common Market Studies: Blackwell Publishers Ltd, 2002. – Vol. 40. – № 5. – P. 921-952.
3. Kassim H. The European Administration: Between Europeanization and Domestication / H. Kassim // Governing Europe; ed. J. Hayward, A. Menon. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 516 p.

4. The White paper on the Future of Europe: Reflections and scenarios for the EU27 by 2025 / European Commission. – COM(2017) 2025. – 1 March 2017. – 32 p.
5. Börzel T. Conceptualizing the Domestic Impact of Europe. In: Kevin Featherstone / Börzel T., Risse T. // *The Politics of Europeanization*; ed. K. Featherstone, C. M. Radaelli. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – P. 57-80.
6. Börzel T. Conceptualizing the Domestic Impact of Europe. In: Kevin Featherstone / Börzel T., Risse T. // *The Politics of Europeanization*; ed. K. Featherstone, C. Radaelli. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – P. 57-80.
7. Radaelli C. M. The Europeanization of public policy / Radaelli C. M. // *The Politics of Europeanization*; ed. K. Featherstone, C. M. Radaelli. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – P. 27–56.
8. Petrov R. The Europeanization of Third Country Judiciaries Through the Application of the EU Acquis: The Cases of Russia and Ukraine / Petrov R., Kalinichenko P. // *International & Comparative Law Quarterly*. – 2011. – № 60. – P. 325–353.
9. Wróbel A. Europeizacja prawa administracyjnego – pojęcie i konteksty / A. Wróbel, D. Miąsik // *Europeizacja prawa administracyjnego*; red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel. – Warszawa, 2014. – 834 s.
10. Dann P. Thoughts on a Methodology of European Constitutional Law / P. Dann // *German Law Journal*. – 2005. – V. 6. – № 11. – P. 1548-1567.
11. Schwarze J. *European Administrative Law* / J. Schwarze. – revised 1st ed. – London: Sweet & Maxwell Ltd, 2006. – 1562 p.
12. Wróbel A. Europeizacja prawa administracyjnego – pojęcie i konteksty / A. Wróbel, D. Miąsik // *Europeizacja prawa administracyjnego*; red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel. – Warszawa, 2014. – 834 s.
13. Jagielski J. Europeizacja prawa administracyjnego materialnego (na przykładzie prawa migracyjnego) / Jagielski J. // *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*; red. Z. Janku, M. Szewczyk, M. Waligórski, K. Wojtczak, Z. Leoński. – Wrocław, 2005. – 696 s.

***RULE OF LAW PRINCIPLE AS THE «ORIENTATION NEEDLE»
IN THE APPROXIMATION OF NATIONAL LEGISLATION
TO THE LEGISLATION OF EUROPEAN UNION***

Remins'ka Yu.Yu.

PhD Law Student

Theory of Law and State Department

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

Introductory remarks. European Union as the supranational organization has a great impact on the national legal systems. Its policy aims at regulation of various aspects of human activity with special references to the Rule of Law as the vital principle, which provides foundational framework for the Union functioning. That is what accounts for EU to become an «exporter» of universally recognized values and principles.

Taking this into account, the primary aim of the present research is to represent the Rule of Law as the constitutional principle of foundational nature, which enables Union enforce its policy not only within the bounds of association, but all over the world. Thus,

current conference abstracts have descriptive nature and depict key aspects of the Rule of Law understanding in the European community.

In the European context, Rule of Law idea has multifaceted and quite complex nature. Principally, it indicates mutual trust to the future EU members. This is due to the fact that EU should be confident in the future decisions made by domestic legal systems. In more detail, there is a *substantial requirement* that national legal systems, including their legislation, must be certain and predictable (that is, not «amorphous»). Both regulatory and normative frameworks built on the Rule of Law standards has direct effect on the countries' economic development as citizens and investors who are working in various EU member states should feel certain that they will face the equivalent legal regulation everywhere in the EU. In this vein, we are talking also about independent and impartial court systems, decisions of which will be based on relevant legal argumentation.

With an aim to get make methodologically clear research, it should be stated that in EU Rule of Law concept is not seen apart from national legal practices. This principle acts as the element of the common constitutional tradition of all EU'S Member-States, thus obtaining supranational character.

It is beyond argument that there are some doubts regarding the usefulness of the concept in legal terms. Crucially, the references are made to the «goal destination» of the Rule of Law, as it is reasonably treated as the «metaphysical dogma without any real use». The arguments chiefly are based on the assumptions that the Rule of Law is not represented in deterministic concept and its components are in the need of permanent specification depending on particular context and circumstances. Another argument against the Rule of Law relevance is that this principle is a «static and system-stabilising concept which is blind in regard to the need for social change»[1]. Nevertheless, all abovementioned premises are based on the experts' skeptic attitude to the unfixed and quite broad understanding of the Rule of Law teleological predetermination.

According to the EU legislation, the concept of the Rule of Law predominantly is operated in two dimensions: 1) *internal dimension* – as a foundational and common value for the whole European community; being a keystone, Rule of Law reflects aim and character of the EU's politico-legal system; in case of violations of such overriding principles, EU is able to use sanctions against member-State; also, this principle is in synergies with other well-known tenets – democracy and protection of human rights; in this contexts, they EU has «sharp contour» of how this institution is organized and what values it promotes; 2) *external dimensions* – as a benchmark and guiding principle for both EU member-States and candidates in their legislative systems and government actions; in this case, Rule of Law is a concurrent foreign policy objective; this dimension presupposes active cooperation between EU and states on the Rule of Law promotion and unification its standards at the national level [2; pp. 9-13].

For this reason, EU constantly enriches the meaning and particular scope of this principle thereby enabling it with dynamic and flexible character. Even without fixed definition of the Rule of Law, comprehensive approach to its essence can be suggested. Instead of static Rule of Law determination, taking into account intensification of globalization processes, there is a good reason to consider this principle through the application of structural-systemic approach, which is premised on the diversification of the Rule of Law principle into the mutually-referenced components (sub-principles) which in their unity convey Rule of Law target orientation and its distinctive axiological aspects. Organically, there are dozens of scientific discussions about attributes possessed by the Rule of Law. Holding the complex approach to the legal phenomenon analysis, in the EU normative framework this concept has both substantive and formal (procedural) components.

In this regard, there is official recognition of the Rule of Law basic components. According to the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, there are «principles and standards stemming from the rule of law». Among them are: *legality which presupposes a transparent, accountable, democratic and pluralistic process for enacting laws; legal certainty, prohibition of arbitrariness of the executive*

powers; independent and impartial courts; effective judicial review including respect for fundamental rights; equality before the law [1; p. 4]. These crucial elements enable the Rule of Law to become dynamic concept. Consequently, only through them it may be argued the «faithful substance» of the Rule of Law.

From the perspective of EU's external policy, the conversation drifts to the systemic Rule of Law issues, namely EU cohesion policy on enforcement and defense mechanisms for the Rule of Law operation in countries. Specifically, particular attention should be drawn to the enforcement mechanisms for the Rule of Law principle among national legal systems. Hence, such mechanisms are configured with the application of special legal instruments designed for the Rule of Law analysis and promotion its standards to other states.

EU *instruments* linked with the Rule of Law promotion are diverse in their nature and can be classified in accordance with the various criteria. Essentially, such taxonomy is based on the legal nature of such instruments. Particularly, a well-known Rule of Law researcher L. Pech suggests following division aimed at Rule of Law promotion: a) soft instruments which correspond to the so-called human rights dialogues; b) legally binding unilateral trade, technical and financial instruments, which include: a) unilateral trade instruments and b) technical and financial assistance instruments; c) Bilateral instruments represented in EU's external agreements [2; pp. 14-22].

Conclusion remarks. Being founded on the Rule of Law and other universally recognized principles, EU has great normative power and is able to foster not only economic, politic or cultural standards of behavior but also effective legal norms which should be implemented or transformed and adapted into the national legal systems and therefore in their legal orders. In its actions, EU operates with the Rule of Law principle in two main policy directions: 1) internal and 2) external. Particularly, the latter actualizes itself in a wide range of strategies aimed at strengthening and promoting this principle in global sense.

Despite of the quite abstract nature and absence of official fixed definition in EU legislation, both Rule of Law researchers and practitioners emphasized on its substantial content and importance in the functioning not only at the supranational level, but also in the domestic framework. Following on from the results of current research, *crucial aspects*, which help understand the Rule of Law comprehensively, can be circumscribed: a) reflects the nature of EU as the «community based on Law»; b) as the maxim according to which international judicial bodies (namely, European Court of Justice and European Court of Human Rights) exercise protection; c) is the part of EU's constitutionalization strategy (in the sense of entrenchment new Rule of Law manifestations into the national legal contexts); d) as the indispensable part of the EU's legal order (in this sense, Rule of Law is the principle of normative legal binding nature and serves as the «building block» for the mutual recognition of legal decisions of both Member States and associated members of the Union).

Thus, it is appropriate to shape an inclusive *algorithm* of how Rule of Law principle is externalized in EU context. Firstly, EU's external policies regarding the Rule of Law mostly represented in the promotion and strengthen processes. Secondly, such processes are manifested through special defense and enforcement mechanisms, which, in their turn, represented through different approximation procedures. And, finally, these compliance procedures usually are accompanied with great variety

In the EU framework, Rule of Law principle is commonly associated with the following *legal values*: 1) access to justice, the independent and impartial character of judicial branch of power; 2) effective, comprehensive and systematic legal and institutional reforms; 3) good governance and effective public administration system; 4) the instrument and «descriptor» in the fight against corruption and fraud; 5) strengthening democratic institutions; 6) effective and accessible means of legal redress and independent legal system which guarantees equality before the law; 7) the requirement to the executive branch of power to be subject to the law and others.

References:

1. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A new EU Framework to strengthen the Rule of Law [Електронний ресурс] // European Commission. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EN/1-2014-158-EN-F1-1.Pdf>.
2. Pech L. Rule of law as a guiding principle of the European Union's external action [Електронний ресурс] / Laurent Pech // Centre for the Law of EU External Relations. T.M.C. Asser Instituut inter-university research centre. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.asser.nl/upload/documents/2102012_33322cleer2012-3web.pdf.
3. Schroeder W. Strengthening the Rule of Law in Europe: From a Common Concept to Mechanisms of Implementation [Електронний ресурс] / Werner Schroeder // Boomsburry Publishing. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://books.google.com.ua/books?id=FESWDQAAQBAJ&dq=C.+Hillion+overseeing+the+rule+of+law&hl=uk&source=gbs_navlinks_s.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ACQUIS COMMUNAUTAIRE У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Рим О.М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри соціального права

Львівський національний університет

імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Європейський вектор розвитку нашої держави, що сьогодні активно підтримується вітчизняним державним менеджментом, однак повільно впроваджується, вимагає глибокого наукового вивчення механізму правового регулювання суспільних відносин, що нині функціонує в Європейському Союзі. Процес адаптації українського законодавства до законодавства ЄС утруднюється відсутністю офіційних перекладів актів ЄС та гальмується слабким розумінням правової системи ЄС як серед практикуючий юристів, так і серед науковців-правників. У більшості випадків, цей процес полягає у запровадженні у чинне вітчизняне законодавство положень директив ЄС та є точковою зміною правового регулювання. Адже часто вимога наших європейських партнерів щодо імплементації актів ЄС у різних сферах тлумачиться буквально. А саме, відповідні положення ухвалюються без належного механізму їхньої дії. У підсумку отримуємо формальне, а не дієве, запровадження європейських стандартів.

Процес наближення чинного законодавства України до законодавства ЄС потерпає від недостатнього розуміння сутності права Європейського Союзу. Поверхневе бачення нового правопорядку ЄС позбавляє можливості повно скористатися з винятковості права Європейського Союзу. Зокрема, пряма дія норм права ЄС в державах – членах, а також існування *acquis communautaire*, які повинні поділяти та застосовувати як держави – члени ЄС, так і держави, що претендують на членство в ЄС, визначають унікальність правової системи ЄС. Пізнання сутності *acquis communautaire* та вивчення механізму дії норм права ЄС, вважаємо запорукою успішної адаптації європейських правових стандартів у вітчизняну правову систему.

Щоправда, єдності у розумінні поняття *acquis communautaire* не має ані серед науковців, ані практиків у Європейському Союзі [1, с. 10-11]. Однак, відсутність єдиного тлумачення *acquis communautaire* не створює труднощі, адже дозволяє змі-

нювати його обсяг та зміст залежно від мети застосування. Сповідуючи політику розмитості поняття *acquis communautaire*, інститути ЄС, тим самим, отримують динамічне та комплексне поняття без чіткої фіксації його змісту. Підтримуємо думку Петрова Р. А. про те, що такий підхід не сприяє встановленню правової визначеності в правовій системі ЄС, що необхідно для захисту інтересів третіх країн в ході їх співробітництва з ЄС та державами – членами ЄС. Водночас, вчений влучно зазначає, що така ситуація надає суттєвий *carte blanche* інститутам ЄС для використання поняття *acquis communautaire* з метою захисту політичних, економічних і правових інтересів ЄС і держав-членів у відносинах з третіми країнами [1, с. 19]. Наприклад, для держав – членів ЄС «*acquis communautaire*» містить так звану «спільну правову спадщину» ЄС – все те, чого було досягнуто за понад півстоліття європейської інтеграції. Всі держави – члени ЄС визнають та приєднуються до «спільної правової спадщини» для того, щоб ефективно виконувати свої зобов'язання, які виникають із членства в ЄС.

Офіційні документи інститутів ЄС не дають чіткого уявлення про обсяг та зміст поняття «*acquis communautaire*». Це зумовлює часте вживання цього терміну як синоніму до поняття «законодавство ЄС». Подібний підхід було застосовано і в проєкті Конституційного договору ЄС, де поняття «*acquis communautaire*» було вжито як еквівалент поняттю «правова система ЄС» [1, с. 20].

Словник термінів ЄС тлумачить поняття «*acquis communautaire*» як сукупність взаємних прав та обов'язків, що є обов'язковими для всіх держав – членів ЄС. *Acquis communautaire* постійно розвивається і включає у себе: зміст, принципи та політичні цілі установчих договорів ЄС; законодавство, прийняте з метою застосування установчих договорів ЄС, та прецедентне право Суду ЄС; декларації та резолюції ЄС; заходи щодо спільної зовнішньої та безпекової політики; заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ; міжнародні угоди, укладені ЄС, і угоди, укладені державами-членами між собою в межах повноважень ЄС [2].

Представники сучасної європейської правової науки активно дискутують щодо обсягу та змісту поняття *acquis communautaire*. Проте вони є солідарними у тому, що велика кількість складових, які власне і формують *acquis communautaire*, може бути поділена на нормативні та ненормативні елементи. До першої групи належать первинне та вторинне законодавство ЄС, тобто установчі договори ЄС і правові акти, ухвалені в рамках цих договорів. Другу групу наповнюють судова практика ЄС, декларації, резолюції, спільні цінності, позиції, роздуми, цілі і практики, що пов'язані з ЄС та визнані її інститутами.

Для третіх країн поняття *acquis communautaire* має більш динамічний характер. Держави-кандидати зобов'язані перенести *acquis communautaire* в національне законодавство на дату їхнього вступу до ЄС, і вони зобов'язані застосовувати його з цієї дати. При цьому, країни – кандидати на вступ до ЄС можуть імплементувати *acquis communautaire* в обсязі, який різнитиметься від обсягу *acquis communautaire*, обов'язкового для держав – членів ЄС. А характер і стан двосторонніх відносин між ЄС та іншими державами можуть прямо чи опосередковано вплинути на зміст *acquis communautaire* для держав, що не мають членства в ЄС [1, с. 11].

Наведене дозволяє констатувати, що імплементация та ефективне застосування *acquis communautaire* є умовою завершення переговорів щодо вступу до ЄС для держави-кандидата.

Обравши європейський вектор розвитку, Україна поспішила нормативно визначити *acquis communautaire*. Зокрема, цей термін тлумачиться у Законі України «Про Загальнонаціональну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 року № 1629-IV. У розділі II «Визначення термінів» під ним розуміють правову систему Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Джерелами *acquis communautaire* згідно з цим Законом названо Договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 року, Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії 1957 року з наступними змінами, внесеними до них Маастрихтським договором 1992 року, Амстердамським договором 1997 року та Ніщьким договором 2001 року; Договір про Європейський Союз 1992 року, із змінами, внесеними Амстердамським договором 1997 року та Ніщьким договором 2001 року; Договір про злиття 1965 року; акти про приєднання нових держав-членів; акти інститутів Євросоюзу (директиви, регламенти, рішення, рекомендації або висновки); джерела права у формі міжнародних угод; загальні принципи права ЄС; загальні положення або принципи у сфері зовнішньої політики та політики безпеки; рішення Суду ЄС. Водночас, у ньому відсутні такі джерела *acquis communautaire*, як міжнародні звичаї, що склалися в процесі діяльності Євросоюзу; декларації та резолюції інститутів ЄС; програмні документи інститутів ЄС; рамкові угоди ЄС з соціальних питань.

Вважаємо, вітчизняна законодавча інтерпретація *acquis communautaire* є поспішною. Адже *acquis communautaire* це не лише обов'язкові правові норми, але і доктринальні напрацювання та рекомендації, котрі почали формуватися з часу зародження європейських інтеграційних рухів, і досі наповнюються конкретним змістом.

Література:

1. Петров Р.А. Транспозиція «*acquis*» Європейського Союзу у правовій системі третіх країн: Монографія. – К.: Істина, 2012. – 384 С. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1714/Petrov_Transpozycja%200%20C%20ABacquis%20BB%20Yevropeiskoho%20Soiuzu_ukr.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2. EUROPA. EU law and publications. EUR-Lex. Summaries of EU Legislation. Glossary of summaries. URL: <http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/acquis.html>.

ПРАВОВІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОВВЕДЕНЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Тацишин І.Б.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Навчально-науковий інститут права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Нещодавні зміни у деяких процесуальних кодифікованих актах України викликали численні дискусії з приводу правових нововведень, як у наукових колах, так і серед практикуючих юристів.

Відповідно до пункту 22 частини 1 статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України (далі по тексті – КАС України), зразкова адміністративна справа – це типова адміністративна справа, прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення. Для кращого розуміння вищенаведеного визначення необхідно з'ясувати, що законодавець розуміє під терміном «типova адміністративна справа».

У відповідності до пункту 21 частини 1 статті 4 КАС України, типові адміністративні справи – це адміністративні справи, відповідачем у яких є один і той самий

суб'єкт владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи), спір у яких виник з аналогічних підстав, у відносинах, що регулюються одними нормами права, та у яких позивачами заявлено аналогічні вимоги [1].

За своєю суттю ця новела, що є частиною лише адміністративного процесу і передбачає процесуальний механізм розгляду типових справ (у яких відносини сторін та правові норми, якими вони регулюються, є схожими) за прикладом зразкового рішення Верховного Суду в одній з таких справ (зразковій справі). Цю процедуру було розроблено за прикладом «пілотних рішень», які приймає Європейський суд з прав людини [2].

Пілотними рішеннями є рішення Європейського суду з прав людини, в яких зазначається природа системної проблеми, що призводить до порушень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року та вказується на заходи, які держава-порушник повинна зробити для усунення системних та грубих порушень [3].

Метою впровадження наведеної вище процедури в адміністративному судовому є зменшення навантаження на суддів та забезпечення єдності правозастосовчої практики, що повинно забезпечити швидкий розгляд великої кількості однотипних справ.

За порівняно недовгий проміжок часу Верховний Суд вже ухвалив рішення у зразкових справах, зокрема:

– Рішення Верховного Суду від 15.02.2018 № 820/6514/17 (Пз/9901/8/18) – щодо перерахунку пенсій пенсіонерам МВС з урахуванням грошового забезпечення поліцейських [4];

– Рішення Верховного Суду від 12.03.2018 № 802/2196/17-а (Пз/9901/1/18) – щодо нескладання Ліквідкомісією МВС довідки для перерахунку пенсій пенсіонерам МВС [5];

– Рішення Верховного Суду від 26.03.2018 № 806/3265/17 (№ Пз/9901/2/18) – про оформлення паспорта громадянина України [6];

– Рішення Верховного Суду від 30.03.2018 № 812/292/18 (№ Пз/9901/22/18) – щодо нарахування пені та штрафів платникам податків, розташованих у зоні АТО [7];

– Рішення Верховного Суду від 04.04.2018 № № 822/524/18 (№ Пз/9901/23/18) – щодо переведення з пенсії по інвалідності на пенсію державного службовця [8];

– Рішення Верховного Суду від 16.04.2018 № № 825/506/18 (№ Пз/9901/16/18) – про відмову прокуратури у видачі довідки про зарплату для перерахунку пенсій [9] та ін.

Поряд з тим слід зазначити, що із запровадженням інституту «зразкових справ» виникає ряд питань, які є дискусійними та потребують врегулювання на законодавчому рівні.

За своєю юридичною природою зразкові рішення, які прийматиме Верховний Суд після розгляду зразкової справи будуть своєрідним «судовим прецедентом» на всій території України. Адже, на відміну від Кодексу адміністративного судочинства у попередній редакції, у новому КАС України відсутня норма частини 1 статті 244-2, відповідно до якої суд мав право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів.

У відповідності до ст. 242 Кодексу адміністративного судочинства рішення суду повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим [1].

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи.

Як визначено в Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі» законним є рішення

ня, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з урахуванням юридичної сили правового акта в ієрархії національного законодавства, що регулює спірні правовідносини, подібні правовідносини (аналогія закону), або за відсутності такого закону – на підставі конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права), принципів верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини при дотриманні норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені під час судового розгляду справи (у судовому засіданні, у порядку скороченого чи письмового провадження) з урахуванням вимог статті 70 КАС УКРАЇНИ (в редакції до 15.12.2017р.) щодо належності та допустимості доказів або обставин, які не підлягають доказуванню, та висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними [10].

У відповідності до ч. 2 ст. 6 КАС України суд при здійсненні адміністративного судочинства застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. На думку суду, пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною залежно від характеру рішення (рішення у справі «Руїс Торіха проти Іспанії» (Ruiz Torija v. Spain) від 9 грудня 1994 року, серія А, № 303А, п. 29) [11].

Хоча національний суд має певну свободу розсуду щодо вибору аргументів у тій чи іншій справі та прийняття доказів на підтвердження позицій сторін, орган влади зобов'язаний виправдати свої дії, навівши обґрунтування своїх рішень (рішення у справі «Суомінен проти Фінляндії» (Suominen v. Finland), № 37801/97, п. 36, від 1 липня 2003 року) [12]. Ще одне призначення обґрунтованого рішення полягає в тому, щоб продемонструвати сторонам, що вони були почуті. Крім того, вмотивоване рішення дає стороні можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищестоящою інстанцією. Лише за умови винесення обґрунтованого рішення може забезпечуватись публічний контроль біля здійснення правосуддя (див. рішення у справі «Гірвісаарі проти Фінляндії» (Hirvisaari v. Finland), № 49684/99, п. 30, від 27 вересня 2001 року) [13].

Запроваджений інститут «зразкових справ» в адміністративному судочинстві потребує законодавчих змін, шляхом передбачення у КАС України правової можливості для судів першої та апеляційної інстанцій на відступ від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, з одночасним наведенням відповідних мотивів, що в повній мірі відповідатиме практиці Європейського суду з прав людини.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005р. № 2747-IV. Дата оновлення 07.01.2018 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 19.03.2018).
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до господарського процесуального кодексу України, цивільного процесуального кодексу України, кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/gh4t400a.html (дата звернення: 19.03.2018).

3. Пілотні рішення Європейського суду або хто насправді винен. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/92524-hto-vinen-sho-roboti-abo-deshho-pro-plotn-rshennya-spl-yak-formu-dyalnost-spl> (дата звернення: 19.03.2018).
4. Рішення Верховного Суду від 15.02.2018р. № 820/6514/17. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/rishenna_zrazkova_820_6514_17 (дата звернення: 20.05.2018).
5. Рішення Верховного Суду від 12.03.2018 № 802/2196/17-а. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/rishenna_zrazkova_9901_1_18 (дата звернення: 20.05.2018).
6. Рішення Верховного Суду від 26.03.2018 № 806/3265/17. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkova_806_3265_17_pasport (дата звернення: 20.05.2018).
7. Рішення Верховного Суду від 30.03.2018 № 812/292/18. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkova_812_292_18 (дата звернення: 20.05.2018).
8. Рішення Верховного Суду від 04.04.2018 № № 822/524/18. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkove_822_524_18 (дата звернення: 20.05.2018).
9. Рішення Верховного Суду від 16.04.2018 № № 825/506/18. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkova_825_506_18 (дата звернення: 20.05.2018).
10. Про судові рішення в адміністративній справі: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013р. № 7. Дата оновлення 20.05.2013 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13> (дата звернення: 20.05.2018).
11. Рішення у справі «Руїс Торіха проти Іспанії» (Ruiz Torija v. Spain) від 9 грудня 1994 року, серія А, № 303А. URL: <https://taxlink.ua/ua/court/sprava-ruis-toriha-proti-ispanii/> (дата звернення: 20.05.2018).
12. Рішення у справі «Суомінен проти Фінляндії» (Suominen v. Finland) від 1 липня 2003 року № 37801/97. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/ac7e4fdea1043c2ac22580f8003e2afa/\\$FILE/Суомінен%20проти%20Фінляндії.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/ac7e4fdea1043c2ac22580f8003e2afa/$FILE/Суомінен%20проти%20Фінляндії.pdf) (дата звернення: 20.05.2018).
13. Рішення у справі «Гірвісаарі проти Фінляндії» (Hirvisaari v. Finland) від 27 вересня 2001 року № 49684/99 URL: <https://roseurosud.org/r/st-6/st-ba1/postanovlenie-espch-suominen-protiv-finlyandii> (дата звернення: 20.05.2018).

ЗМІСТ ТА ОБСЯГ ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Трихліб К.О.

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії держави і права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Важливою особливістю правопорядку ЄС є те, що його основу становить «спільний доробок» (*acquis communautaire*). Концепція *acquis ЄС* гарантує однорідність правової системи ЄС, оскільки ґрунтується на неможливості зміни її складових у процесі співробітництва з іншими суб'єктами міжнародного права. Посилання на

acquis communautaire міститься у Договорі про ЄС, Договорі про заснування ЄС, проекті Договору про Конституцію для Європи, документах, ухвалених органами ЄС, міжнародних угодах ЄС та в рішеннях Суду ЄС [1]. Зокрема, у висновках Європейської Ради у Лісабоні 26–27 червня 1992 р., визначаючи умови та критерії набуття членства в ЄС, Європейська Рада зазначила, що «членство передбачає взяття на себе прав та обов'язків як тих, що вже існують, так і потенційних, системи співтовариства та інституційних рамок, – відомих як *acquis* співтовариства. Складовими його виступають: зміст, принципи та політичні завдання договорів, включаючи Маастрихтський договір; законодавство, ухвалене з метою імплементації договорів, та практику Суду; декларації та резолюції, ухвалені в рамках співтовариства; міжнародні угоди та угоди між державами-членами, пов'язані з діяльністю співтовариства» [1]. У Повідомленні Комісії ЄС від 10 травня 2004 р. «Європейська політика сусідства. Стратегічний документ» підкреслено: «Зближення законів та інших нормативних актів країн-сусідів буде здійснюватися на засадах спільно погоджених пріоритетів, зосереджуючись на тих елементах *acquis*, що в першу чергу заохочують торгівлю та економічну інтеграцію, враховуючи економічну структуру країни-партнера та сучасний рівень гармонізації її законодавства із законодавством Євросоюзу» [1]. В офіційних документах ЄС поняття «*acquis ЄС*» часто вживається як синонім до поняття «законодавство ЄС» [2, с. 2, 3].

У доктрині європейського права під *acquis communautaire*, як правило, розуміють сукупність правових норм, судових рішень, доктринальних понять, рекомендацій, домовленостей тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних об'єднань та мають сприйматися країнами-претендентами на вступ до ЄС беззастережно. *Acquis ЄС* можна класифікувати залежно від його видів: *acquis* щодо приєднання, інституційний *acquis*, *acquis* стосовно асоціації з третіми країнами, *acquis* Європейського економічного простору [1].

Отже, зміст *acquis communautaire* ширший за поняття «право ЄС» і може отожднюватися з правопорядком об'єднання. Крім того, виокремлюють внутрішній і зовнішній *acquis ЄС*: внутрішній становить основу правопорядку ЄС, натомість зовнішній може мати різний зміст, залежно від рівня відносин ЄС з третіми країнами. В усіх випадках конкретний зміст «спільного доробку» ЄС, який повинні визнати треті країни у межах відносин, окреслених міжнародними угодами ЄС, встановлюють інститути ЄС [1].

В Україні на нормативному рівні термін *acquis communautaire* вперше було застосовано у Програмі інтеграції України до Європейського Союзу від 14 вересня 2000 р. Тут *acquis ЄС* визначалось як правові і нормативні стандарти Європейського Союзу [3]. На сьогодні дана Програма втратила чинність.

У 2004 р. Верховною Радою України була затверджена Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Програма) [4]. У Програмі був представлений механізм досягнення нашою країною відповідності критеріям набуття членства в ЄС, що включає, насамперед, адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші заходи, необхідні для ефективного правотворення і правозастосування. Мета адаптації законодавства України до законодавства ЄС – досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire*. При цьому поняття *acquis ЄС* визначалось як правова система ЄС, що включає акти законодавства ЄС (але не обмежується ними), прийняті в рамках ЄС, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і співпраці у сфері юстиції і внутрішніх справ. Джерелами *acquis ЄС* визнаються: первинне законодавство, а саме Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (1957 р.) (з 1993 р. – Договір про заснування Європейського співтовариства), Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (1957 р.), з наступними змінами, внесеними Маастрихтським договором (Договір про утворення Європейського Союзу 1992 р.), Амстердамським договором (1997 р.) та Ніццьким договором 2001 р., а також актами про приєднання; Договір про злиття (1965 р.); ак-

ти про приєднання нових держав-членів; вторинне законодавство – директива; регламент; рішення; рекомендація або висновок; міжнародна угода; загальний принцип права Європейського співтовариства; рішення Суду ЄС; спільна стратегія, позиція, дії, загальне положення або принцип у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки; рамкове рішення щодо гармонізації законодавства, спільна позиція, рішення у контексті положень Договору про ЄС про співробітництво правоохоронних та судових органів у кримінальних справах [4].

У Програмі зроблено спробу охопити *acquis* ЄС в цілому, а не лише норми економічного права ЄС [1]. Фактично Програма спрямована на досягнення такого рівня гармонізації законодавства України і права ЄС, якого необхідно досягти державам, які вже пройшли підготовчий етап в рамках асоціації і безпосередньо готуються до вступу в ЄС [5, с. 316]. Водночас слід розуміти, що приєднання до євроінтеграційних об'єднань – це також і суспільний процес. Як слушно зазначає Європейська комісія, недостатньо адаптувати правові тексти, потрібно створити нове правове поле, інфраструктуру, культуру [6, с. 113].

У свою чергу, в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода), зокрема, у ст. 124 («Нормативно-правове наближення») закріплено, що «Україна зобов'язується забезпечити поступове приведення своїх чинних законів та майбутнього законодавства у відповідність до *acquis* ЄС» [7]. Крім того, у ст. 114 зазначено, що адаптація законодавства України до законодавства ЄС розпочинається з дати підписання Угоди і поступово буде поширюватися на всі елементи *acquis* ЄС, зазначені у Додатку XVII до Угоди. Адаптація законодавства здійснюватиметься поетапно згідно із періодами, визначеними у Додатках XXI-A та в Додатках XXI-B – XXI-E, XXI-G, XXI-H та XXI-J до Угоди. При цьому Додатки XXI-F та XXI-I визначають необов'язкові елементи, які не вимагають впровадження у законодавство України, натомість Додатки XXI-K – XXI-N містять елементи *acquis* ЄС, які залишаються поза сферою законодавчої адаптації. Наголошується, що у процесі адаптації належна увага має приділятися прецедентному праву Суду ЄС й імплементаційним заходам Єврокомісії. Досягнуто згоду щодо ефективного і взаємного відкриття ринків, яке має здійснюватися поступово та одночасно. Рівень доступу до ринку залежить від прогресу адаптації законодавства. Україна зобов'язується поступово впровадити звід Європейських стандартів (EN) як національні стандарти і скасувати конфліктні національні стандарти (міждержавні стандарти (ДСТУ), розроблені до 1992 р.) [7].

Угодою передбачено зближення технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності. Зауважено, що Україна вживатиме необхідних заходів із метою поступового досягнення відповідності технічним регламентам ЄС та системам стандартизації, метрології, акредитації, роботам з оцінки відповідності й ринкового нагляду ЄС, а також зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених у відповідних рішеннях і регламентах ЄС. Сторони поступово будуть створювати зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду (до 10 років), починаючи з дати набрання чинності Угоди, відповідно до її положень та ст. XXIV Генеральної угоди про тарифи та торгівлю 1994 р. [7].

У Плані заходів з виконання Угоди тільки на 2018–2019 рр. заплановано понад 1940 завдань з адаптації законодавства України до законодавства ЄС у таких пріоритетних сферах, як політичний діалог, національна безпека та оборона; юстиція, свобода, безпека, права людини; інтелектуальна власність; санітарні та фітосанітарні заходи; митні правила і т. д. [8].

Література:

1. Право Європейського Союзу [Електрон. ресурс]: підруч. / за ред. В. І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1328102248587/pravo/ponyattya_zmist_acquis_communautaire.

2. Петров Р. А. «Acquis вступу» як складова феномена права Європейського Союзу [Електрон. ресурс] / Р. А. Петров. – 21 с. // Електрон. архів Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1718/1/Petrov_Acquis%20vstupu.pdf.
3. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу [Текст]: Указ Президента України від 14 верес. 2000 р. № 1072/2000 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 39. – Ст. 1648.
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Текст]: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.
5. Муравйов В. Проблеми гармонізації законодавства держав-членів та третіх країн в контексті європейської інтеграції / В. Муравйов // Український щорічник міжнародного права. – 2007. – С. 286 – 353.
6. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС: підручник [Текст] / І. В. Кравчук, М. В. Парапан. – К.: Слово, 2004. – 320 с.
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.
8. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджений Кабінетом Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%d0%bf>.

**ІНСТИТУЦІЙНА РОЗБУДОВА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ACQUIS COMMUNAUTAIRE**

Чаркіна А.О.

*аспірант кафедри державного управління
філософського факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Цінностями інституційної розбудови України в умовах європейської інтеграції є демократія, верховенство права, «належне врядування», принципи ринкової економіки та сталого розвитку, повага прав людини та соціальна згуртованість.

Європейська Комісія акцентує увагу на 6 пріоритетних сферах реформування публічної адміністрації: стратегічні рамки для реформи державного управління; розробка політики та її координація; публічні послуги та управління кадрами; підзвітність та прозорість управління; надання послуг; управління державними фінансами.

Здатність ЄС приймати нових членів, зберігаючи при цьому динаміку та рушійні сили європейської інтеграції, є спільним інтересом і ЄС, і держав-кандидатів. А тому Україна як країна-кандидат має виконати ряд вимог за політичним, економічним та інституційним критеріями. Зокрема, останній передбачає можливість взяти на себе зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема, адаптація, імплементація

тація, застосування та дотримання країною-кандидатом «*acquis communautaire*»; прихильність політичним, економічним та монетарним цілям Союзу [1].

Слід вказати й інші назви критеріїв, які пов'язуються окремими науковцями з пріоритетністю норм «*acquis communautaire*». Однак надання пріоритету певному критерію вважаємо неможливим, оскільки дотримання та виконання кожного з них: політичного, економічного та інституційного, є необхідною передумовою вступу до ЄС, а відсутність одного з них позбавляє такого права. В даному відношенні не можна не зауважити, що насправді ні одна держава Центральної та Східної Європи в період підписання угод зі вступу не досягли повної відповідності даним критеріям.

8 жовтня 2014 року Європейська Комісія затвердила Стратегію розширення та головних змін [2]. При складанні Висновку щодо дотримання державою-кандидатом критеріїв вступу Європейська Комісія аналізує наявні політичні інститути держави, відносини між ними. А також на основі ряду досить детальних критеріїв оцінює, чи має демократія реальний характер, здійснюється перевірка конституційних прав і свобод. Впровадження «*acquis*» в національне законодавство є необхідним для завершення процесу вступу держави-кандидата в ЄС.

Таким чином, офіційні критерії членства в Європейському Союзі, які на даний час визначаються в трьох документах (Маастрихтському договорі, Декларації Європейської Ради (Копенгагенські критерії та Мадридські критерії)) та Схемі переговорів з окремою країною-кандидатом є відображенням посилення вимог до виконання критеріїв новими країнами-кандидатами порівняно з попередніми етапами розширення ЄС. У ході проведення переговорів ЄС може доповнювати перелік критеріїв [3].

Східне партнерство, ініційоване в 2009 р., чітко створило нові багатосторонні інститути в політиці ЄС щодо Сходу. Однак, паралельно приділяється увага зміцненню договірних відносин з сусідами шляхом переговорів щодо угоди про асоціацію (АА), зону вільної торгівлі (ДСФТА), лібералізацію візового режиму, співпрацю в галузі енергетики, підтримки економічної і соціальної політики, і, нарешті, допомоги, спрямованої на зміцнення інституційного потенціалу з метою задоволення потреб (АА), ДСФТА та інших подальших заходів.

Таким чином, в умовах проведення політики європейської інтеграції від України вимагається: забезпечення дотримання норм і вимог ЄС; виконання взятих державою зобов'язань; пристосування національних систем планування та управління до процедурних вимог і правил ЄС; створення ефективних інституційних механізмів для здійснення співробітництва з органами ЄС; удосконалення системи комунікації і координації, як всередині уряду, так і між національними урядовими структурами та структурами ЄС; внесення змін до процесів і процедур підготовки й прийняття урядових рішень; реструктуризація органів державної влади, розвитку їх адміністративної спроможності.

В рамках своєї Європейської політики сусідства, ЄС працює зі своїми південними і східними сусідами, щоб встановити якомога більш тісну політичну асоціацію та максимально можливу ступінь економічної інтеграції. Ця мета ґрунтується на спільних інтересах і цінностях – демократії, верховенстві права, поваги прав людини та соціальної згуртованості. ENP є ключовою частиною зовнішньої політики Європейського Союзу.

Країни-партнери погоджують з ЄС план дій з ENP або асоційований порядок денний, який демонструє їх прихильність демократії, правам людини, верховенство закону, «належному врядуванню», принципам ринкової економіки та сталого розвитку. ЄС підтримує досягнення цих цілей шляхом: фінансової підтримки; економічної інтеграції і доступу на ринки ЄС; спрощений перетин кордонів в межах країн-членів ЄС; технічної та політичної підтримки. ENP є двосторонньою політикою між ЄС і кожною країною-партнером. При цьому вона доповнена ініціативами регіонального та багатостороннього співробітництва: Східне партнерство; Союз для середземноморського партнерства; Чорноморська синергія [4].

Таким чином, встановлено, що розширюючись, Європейське співтовариство розробляє нормативно-правові та організаційні основи для країн-кандидатів, які прагнуть набути членства ЄС. З часу першої хвилі розширення ЄС ці вимоги і критерії перманентно посилюються та конкретизуються, що вимагає від країни-кандидата на членство в Євросоюзі прикладання все більших зусиль та відповідальності у сферах: реформування державного управління; встановлення верховенства закону; забезпечення стійкості економіки; розвитку людських ресурсів; розвитку сільського господарства і сільських районів.

Література:

1. Прудченко Є.Д. Копенгагенські критерії [Електронний ресурс] / Є.Д. Прудченко. – Режим доступу: http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf (дата звернення 24.10.2017). – Назва з екрана.
2. Enlargement Strategy and Main Challenges 2014–2015. [Electronic resource] // Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions; COM(2014) 700 final. – 2014, Brussels. – Mode to access: http://www.ab.gov.tr/files/000etkinlikler/2014_enlargement_strategy_paper.pdf (viewed on February20, 2017). – Title from the screen.
3. Методичні матеріали: «Професіоналізація державної служби» [Електронний ресурс] / Уклад: Баранцева К. К. доцент кафедри державного управління та податкової політики, канд. філос. наук, – К.: ДПС України, 2012. – 36 с. – Режим доступу: <http://www.centre-kiev.kiev.ua/bib/files/nmm/13.pdf> (дата звернення 20.02.2017). – Назва з екрана.
4. European Neighbourhood Policy (ENP) [Electronic resource] // European Union External Action. – Mode to access: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/330/european-neighbourhood-policy-enp_en (viewed on February20, 2017). – Title from the screen.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗБЛИЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З АКТАМИ ACQUIS COMMUNAUTAIRE У ПРІОРИТЕТНИХ СФЕРАХ

ЗБЛИЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З АКТАМИ ACQUIS COMMUNAUTAIRE В КОНТЕКСТІ НЕБЕЗПЕК ПОРУШЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН

Белкін Л.М.

*кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник, адвокат
м. Київ, Україна*

Актуальність теми обумовлена тим, що під виглядом «зближення з актами європейського законодавства» чиновники лобіюють або дійсно європейські норми, але без європейських запобіжників владному свавілля, або під виглядом «європейських» норм запроваджуються норми, які насправді не є «європейськими» або такі норми, від яких прагнуть відмовитися і самі європейці [1]. Зокрема «диктаторські» закони від 16.01.2014 р. також називали «європейськими».

В. К. Забігайло зазначає, що помилкою було б розглядати процес гармонізації права України з європейським правом переважно в контексті юридико-технічних зусиль прийняття окремих нових або часткових доповнень існуючих нормативних правових актів. Завдання значно серйозніше: йдеться про фундаментальну реконструкцію, на основі принципів, норм, стандартів і культури європейського права, правової системи України, її складових елементів, «скроєних» свого часу за радянською моделлю [3, с. 235]. Однак такий підхід в Україні здебільшого відсутній. Голова Ради Української Асоціації інвестиційного бізнесу Д. А. Леонов з цього приводу, зокрема, зазначає: «Ми вже два роки спостерігаємо хаотичне «соцзмагання» різних міністерств і відомств, які в бюрократичному пориві намагаються «наздогнати і перегнати» інші органи влади за швидкістю застосування вимог євро-законодавства у своїй сфері... Практично досі на рівні держави не забезпечена централізована координація впровадження вимог єврозаконодавства в цілому по національній економіці і поетапного аналізу наслідків здійснюваних дій» [4].

Так, при законодавчому запровадженні положень про так зване «маніпулювання» цінами на фондовому ринку (2011 р.) Головне науково-експертне управління Верховної Ради України зазначало, що запропонована редакція законопроекту «дасть можливість лише формально «доповісти» міжнародному співтовариству про виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо боротьби із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. На практиці ж запропоновані норми навряд чи будуть дієвими через їх неясність, розпливчастість та відсутність механізму їх практичної реалізації». Крім того, зазначалося, що запропоновані дефініції будуть «мати суб'єктивний характер і можуть бути використані для незаконного впливу на професійну діяльність учасників фондового ринку» [5]. Зазначені застереження повністю справдилися.

У ще більшій мірі вказані недолатності проявляються з'являються зараз. Так, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) постійно лобіює небачене розширення своїх повноважень [4; 6]. І усе це подається як виконання вимог ЄС,

МВФ, IOSCO. Натомість ретельний аналіз, виконаний автором [6], показав, що під виглядом імплементації правил IOSCO НКЦПФР фактично намагається проштовхнути для себе такі повноваження, які сама IOSCO не передбачає. Натомість існує ціла низка положень IOSCO, які НКЦПФР впроваджувати не збирається, оскільки це обмежить її свавілля, наприклад: передача регуляторних повноважень саморегульним організаціям; збирання широкої звітності тільки з публічних компаній; побудова системи об'єктивного встановлення ознак маніпулювання тощо [6]. Що стосується нібито вимог МВФ, то, як образно відмічає Д. А. Леонов, «просто дивно, як ця муха ще не лопнула від роздування її до розміру слона» [4].

Дуже схожа ситуація склалася при прийнятті у 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України. У пояснювальній записці до нього автори стверджували, що «проект нового КПК покликаний... привнести у нього європейські цінності та принципи, перетворити неухильне дотримання прав людини у ключову ідею всього кримінального процесу, а також забезпечити реальну, а не задекларовану рівність процесуальних можливостей сторін кримінального провадження та утвердити змагальність процесу» [7]. Однак насправді вийшло з точністю до навпаки. Наприклад, запровадження поняття «розумний строк» замість чітко вказаних строків приводить до того, що кримінальні провадження тривають роками, порушуючи права громадян.

Нищівним ударом по правам власників майна було введення у ч. 1 ст. 170 КПК України право щодо арешту майна не тільки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, але й будь-яких третіх осіб (ЗУ від 10.11.2015 р. № 772-VIII), що призвело до катастрофічного сплеску арештів майна. Як зазначив 24.10.2017 р. Прем'єр-Міністр України В.Б. Гройсман, «в Україні обшуки й арешти майна підприємців стали холерою» [8]. При цьому у пояснювальній записці до ЗУ № 772-VIII вказувалося, що він приймається з метою імплементації Директиви ЄС від 03.04.2014 р. 2014/42/EU про арешт та конфіскацію предметів злочинної діяльності та доходів від неї в ЄС та Рішення Ради ЄС 2007/845/JHA від 06.12.2007 р. щодо співпраці між офісами з повернення активів у сфері розшуку та виявлення доходів від злочинців [9].

При прийнятті КПК України 2012 р. в український кримінальний процес був запроваджений інститут так званих угод про визнання винуватості. Цьому інституту присвячена окрема глава 35 КПК, а також окремі процесуальні норми в інших, спеціальних, розділах. Один з авторів проекту КПК 2012 р. А. Портнов вважав цей інститут втіленням кращої практики зарубіжних країн [10]. Однак будучи підсадженою на ґрунт свавілля та безвідповідальності українських слідчих та прокурорів, ця «краща практика» створила гримучу суміш беззаконня та невігластва. При підготовці проекту КПК 2012 р. та відразу після його прийняття деякі українські автори прямо попереджали про небезпеки тиску на підозрюваного (обвинуваченого) з боку сторони слідства з метою примушування укладання таких угод. Сучасне українське «правозастосування» у повній мірі підтвердило ці побоювання [11]. Деякі українські експерти вважають, що 70% «вироків» за угодами про визнання винуватості є приховуванням виправдовувальних вироків.

14.10.2014 р. був прийнятий ЗУ № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». У пояснювальній записці до проекту цього закону вказано, що метою розробки цього законопроекту є виконання домовленостей в рамках угоди «стенд-бай» (SBA) з Міжнародним валютним фондом і урахування пропозицій до національного законодавства експертів FATF, МВФ та Комітету Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) [12]. Однак по суті цей закон фактично спрямований на підвищення рівня тиску на суб'єктів підприємництва, про що зазначається навіть в апологетичній статті [13]. Однак жодних додаткових обов'язків не покладено на чиновників. Достатньо нагадати, що українська влада не змогла добитися у Міжнародному суді ООН в Гаазі додаткових санкцій проти Росії за фінансу-

вання тероризму на Донбасі. Суд визнав, що документи, які спромоглися підготувати українські чиновники, не відповідають вимогам.

Література:

1. Белкін Л.М. Гасло «адаптації до права Європейського Союзу» як чинник небезпеки для прав громадян / Л.М. Белкін // Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 08.12.2016 р.): у 2 ч. – Полтава: ПУЕТ, 2016. – Ч. 1. – С. 230-233.
2. Забігайло В. Європейське право: міфічний постулат чи об'єктивний орієнтир розвитку законодавства України / В. Забігайло // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 232-236.
3. Леонов Д.А. Законодательство изменить легко, а восстановить рыночную инфраструктуру – сложно / Д.А. Леонов // StockWorld [Электронный ресурс]. – 14.07.2016. – Режим доступа: <https://www.stockworld.com.ua/ru/news/dmitrii-leonov>.
4. Висновок від 05.04.2011 р. Головного науково-експертного управління (реєстр № 8274 від 21.03.2011 р.). – Офіц. веб-портал ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39960.
5. Белкін Л. Під виглядом виконання Угоди про асоціацію НКЦПФР прагне отримати небачені повноваження / Л. Белкін // Юридична газета. – 22.09.2015. – № 37-38 (483-484). – С. 38-39.
6. Пояснювальна записка від 12.01.2012 р. (реєстр № 9700 від 13.01.2012 р.). – Офіц. веб-портал ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=42312.
7. В Україні обшуки й арешт майна підприємців стали холерою: Прем'єр-міністр навів дані збільшення кількості обшуків з 2014 року [Електронний ресурс]. – 24.10.2017. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/polityka/hroisman-v-ukraini-obshuky-i-aresht-maina-pidpryemtsiv-staly-kholeroiu-417312.html>.
8. Пояснювальна записка від 04.09.2015 р. (реєстр № 3040 від 04.09.2015 р.). – Офіц. веб-портал ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56383.
9. Портнов А.В. Мы не пошли на компромисс с правоохранительными органами / ZN.UA [Электронный ресурс]. – 24.02.2012. – Режим доступа: https://zn.ua/politics/andrey_portnov_my_ne_poshli_na_kompromiss_s_pravoohranitelnyimi_organami_vse,_chto_vy_hoteli_znat_o.html.
10. Белкін Л.М. Гримаси «вироків» за угодами про визнання винуватості у кримінальному процесі та перспективи цих інститутів / Л.М. Белкін // Вісник Національної асоціації адвокатів України. – 2018. – № 1-2 (40). – С. 20-23.
11. Пояснювальна записка від 11.09.2014 р. (реєстр № 5067 від 12.09.2014 р.). – Офіц. веб-портал ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52162.
12. Козка О. Новий закон про фінмоніторинг: ще один крок до міжнародних стандартів / О. Козка // Фінансовий моніторинг [Газета]. – 2014. – № 12. – Режим доступу: <http://drive.expert-fm.com/docs/fm-law-2015-changes.pdf>.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ПРАЦІВНИК» ВІДПОВІДНО ДО ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ ЄС ТА УКРАЇНИ

Божко В.М.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
та адміністративного права і процесу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Полтава, Україна*

Відповідно до статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Оскільки більшість наших співгромадян заробляють собі на життя власною працею, реалізуючи правовий статус працівника, це зумовлює не лише теоретичний, але й практичний інтерес до порівняльно-правового дослідження змісту вказаного поняття в Україні та ЄС.

Актуальність такого дослідження зумовлена ще й тим, що 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, а вже 1 вересня 2017 року вона набула чинності у повному обсязі. У преамбулі цієї Угоди зазначено, що Україна взяла на себе зобов'язання забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС та забезпечувати її ефективне виконання.

Актуалізує таке дослідження ще й той факт, що в Україні уже упродовж кількох десятиліть триває робота над підготовкою проекту Трудового кодексу України, у якому розкрито поняття «працівник», на відміну від чинного Кодексу законів про працю України.

Термін «працівник» використовується як у первинному², так і у вторинному законодавстві ЄС. Але у праві ЄС не сформульовано загального поняття працівника. Наприклад, відповідно до статті 3 (а) Директиви Ради 89/391/ЄЕС від 12 червня 1989 року про впровадження заходів, що сприяють покращенню безпечних і здорових умов праці працівників, «працівник – будь-яка особа, прийнята на роботу роботодавцем, включаючи практикантів і учнів, за винятком домашніх робітників».

Згідно із статтею 1 (1) Директиви Ради 91/533/ЄЕС від 14 жовтня 1991 року щодо інформування роботодавцем працівників про умови трудового договору чи трудових відносин, «Директива застосовується до кожного оплачуваного працівника, що має трудовий договір чи трудові відносини, що визначаються чинним законодавством в державі-члені та/або регулюються чинним законодавством у державі-члені».

Відповідно до пункту 3 Директиви Ради 1999/70/ЄС від 28 червня 1999 року щодо рамкової угоди про роботу на визначений термін, укладений Європейською асоціацією профспілок, Союзом конфедерацій промисловців та підприємців Європи та Європейським центром підприємств із державною участю, «термін «працівник з визначеним робочим терміном» означає особу, що має трудовий договір або відносини, в які вступають безпосередньо підприємець та працівник».

² Так, наприклад, у договорі про функціонування Європейського Союзу (The treaty on the functioning of the European Union) глава і розділу IV «Вільний рух осіб, послуг та капіталу» називається «працівники».

Така правова невизначеність щодо змісту досліджуваного терміну усувається правозастосовною діяльністю Суду ЄС. Зокрема, у своєму Рішенні від 21 лютого 2018 року у справі C-518/15 Суд ЄС наголосив, що «концепція «працівника» ... не може тлумачитися по-різному відповідно до законодавства держав-членів, але має автономне значення, специфічне для закону ЄС». І далі: «Відповідно до виправданої прецедентної практики будь-яку особу, яка здійснює реальну та справжню діяльність, за винятком таких заходів, які слід вважати суто маргінальними та допоміжними, слід розглядати як «працівник». Визначальною рисою трудових правовідносин є те, що протягом певного періоду часу така особа служить для іншої особи та під її керівництвом, за що отримує винагороду» (параграф 28 вказаного Рішення).

«...правовий характер трудових прав *sui generis* в національному законодавстві ніяким чином не впливає на те, чи є ця особа працівником для цілей права Європейського Союзу», – вказано у параграфі 31 Рішення Суду ЄС у справі C-316/13. Схожа позиція відображена і в параграфі 26 Рішення Суду ЄС у справі C-116/06.

«Згідно із виправданою практикою Суду, найважливішою особливістю трудових правовідносин є те, що протягом певного періоду часу одна особа надає послуги для та під керівництвом іншої особи, за що отримує винагороду; юридична ж характеристика та форма цих відносин, відповідно до національного законодавства, а також характер правових відносин між цими двома особами, не є вирішальними в цьому відношенні», – наголошує Суд ЄС у параграфі 27 свого Рішення від 17 листопада 2016 року у справі C-216/15.

З іншого боку, у параграфі 68 Рішення у справі C-256/01 Суд ЄС наголошує: «...автори Договору не мали наміру, щоб термін «працівник» у значенні статті 141 (1) ЄК міг охоплювати незалежних постачальників послуг, які не мають відносин підпорядкованості з особою, якій такі послуги надаються».

У своєму Рішенні від 13 січня 2004 року у справі C-256/01 між Дебра Аллонбі і Коледж Accrington & Rossendale (Debra Allonby and Accrington & Rossendale College) Суд ЄС наголосив, що «формальна класифікація самозайнятої особи відповідно до національного законодавства не виключає можливості того, що така особа повинна бути класифікована як працівник у значенні статті 141 (1) ЄК, якщо його незалежність є лише умовною, яка лише маскує трудові відносини» (параграф 71 Рішення у справі C-256/01).

«...відповідно до виправданої практики Суду термін «працівник» ... повинен визначатися відповідно до об'єктивних критеріїв, які відрізняють трудові відносини за посиланням на права та обов'язки зацікавлених осіб. Отже, будь-яка особа, яка здійснює справжню діяльність, за винятком заходів у невеликому масштабі, щоб вважатись чисто маргінальними та допоміжними, має розглядатися як «працівник». Суттєвою рисою трудових правовідносин є те, що протягом певного періоду часу така особа виконує послуги під керівництвом іншої особи та під її керівництвом, за що отримує винагороду» (параграф 27 Рішення у справі C-316/13). Схожі висновки відображені в параграфі 28 Рішення у справі C-428/09 та параграфі 23 Рішення у справі C-337/10.

«Навіть суб'єктивний характер трудових правовідносин за національним законодавством не може мати жодних наслідків щодо того, чи є ця особа працівником для цілей законодавства ЄС. Це означає, що ... той факт, що люди з особливими потребами ... підпадають лише під деякі з цих умов, це не може перешкоджати потенційній класифікації таких осіб, як «працівники» (параграф 30 думки Генерального адвоката Менгоззі у справі Case C-316/13 від 12 червня 2014 року).

Таким чином, особа, яка володіє статусом працівника, відповідно до правових позицій Суду ЄС, одночасно має:

- надавати послуги для та під керівництвом іншої особи;
- здійснювати реальну та справжню діяльність, за виключенням діяльності у невеликому масштабі, схожої на маргінальну та допоміжну;
- отримувати за це винагороду.

Натомість в Україні, під працівником законодавець розуміє «особу, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом)» (стаття 1 Закону України «Про охорону праці»), а під трудовим договором, відповідно до статті 21 КЗпП України, угоду між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Аналіз матеріалів правозастосовної практики засвідчив, що вітчизняні суди, розмежовуючи зміст трудових та цивільних відносин, працівників та підрядників, керуються наступним: «Основною ознакою, що відрізняє підрядні відносини від трудових, є те, що трудовим законодавством регулюється процес організації трудової діяльності. За цивільно-правовим договором процес організації трудової діяльності залишається за його межами, метою договору є отримання певного матеріального результату. Підрядник, який працює згідно з цивільно-правовим договором, на відміну від працівника, який виконує роботу відповідно до трудового договору, не підпорядковується правилам внутрішнього трудового розпорядку, він сам організовує свою роботу і виконує її на власний ризик. Трудовий договір це угода щодо здійснення і забезпечення трудової функції. За трудовим договором працівник зобов'язаний виконувати не якусь індивідуально-визначену роботу, а роботу з визначеної однієї або кількох професій, спеціальностей, посади відповідної кваліфікації, виконувати визначену трудову функцію в діяльності підприємства. Після закінчення виконання визначеного завдання, трудова діяльність не припиняється. Предметом трудового договору є власне праця працівника в процесі виробництва, тоді як предметом договору цивільно-правового характеру є виконання його стороною певного визначеного обсягу робіт» (абзаци 32-35 мотивувальної частини постанови Верховного Суду від 8 травня 2018 року, справа № 127/21595/16-ц).

Таким чином, узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що Суд ЄС більш розширено тлумачить зміст поняття «працівник», аніж вітчизняні суди, до того ж він зосереджує свою увагу на аналізі не форми, чи юридичного оформлення взаємовідносин між замовником та виконавцем робіт, а на вивченні їх фактичного змісту.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО- ТА ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Братасюк М.Г.

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії

Львівський національний університет

імені Івана Франка

м. Львів, Україна

1. Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, нині дуже важливо підвести під правозастосовну діяльність і особливо під правозахисну політику, європейські стандарти права, які, відповідно до офіційного тлумачення та застосування КСУ та

ЄСПЛ, є принциповими вимогами у ставленні держав до прав людини. Держави, безвідносно до політичних, економічних і культурних систем, повинні заохочувати і захищати усі права людини та основні свободи, оскільки ці права постають гарантіями індивідуальної автономії та свободи, засобом захисту суб'єктів від державного свавілля та свавілля інших людей. Правовий захист індивідуальної автономії перешкоджає деморалізації та деперсоналізації людини-особистості, яка є найвищою цінністю [1, с. 8].

У пункті 1 частини першої Закону України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р., на основі якого було ратифіковано ЄКПЛ та окремі протоколи до неї, зазначено, що: «Україна повністю визнає на своїй території [...] щодо визнання

обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції» [1]. А 23.02.2006 прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV. Таким чином, і ЄКПЛ, і рішення Європейського суду є джерелами права в сучасній Україні.

З позицій сучасного гуманістичного праворозуміння стандарти прав людини – це сукупність принципів, норм, інститутів, процедур тощо, які визнані міжнародним співтовариством, і які мають лежати в основі ставлення держави до людини, втілювати достатній рівень поваги до неї, її гідності. Особливе місце в стандартах прав людини відводиться принципам права, що втілюють та виражають загальнолюдські та європейські цінності. Принципи права в силу цього є своєрідними взірцями-вимогами, які органічно сформувалися в результаті духовно-культурної еволюції людства загалом та європейського метаєтносу зокрема, і з якими мають бути відповіднені всі прояви правової реальності.

Для того, щоб правозастосування досягало своєї мети, необхідно відповідно, без розходжень з європейською наукою та практикою, засвоїти, потрактувати та використати в правовій діяльності стандарти прав людини. Ця проблема має окремі теоретико-правові аспекти, на які варто звернути увагу.

2. Найперше, це проблема неоднозначного розуміння та використання принципів права, що є наслідком домінування в нашому правовому розвитку легістсько-позитивістської доктрини, яка, ототожнюючи право та закон, знецінює принципи права, 1) потрактовуючи їх як загальні ідеї, які не мають практичного значення; 2) ототожнюючи їх з нормою. Аналіз існуючої наукової літератури показує, що сучасна теорія розуміння принципів права в вітчизняній юридичній науці не дає сучасній практиці однозначних підходів стосовно того, як використовувати принципи права, не пояснює однозначно, в чому конкретно вони полягають, звідки і яким чином виникають та т. ін. [28, с. 192].

Проф. А. Кучук стривожено пише про те, що із 200 опитаних слідчих Національної поліції та 150 дільничних інспекторів (Дніпропетровська обл.) щодо розуміння Розділу 2 Закону України про «Національну поліцію» (принципи діяльності Національної поліції (засади кримінального провадження), «...96% фактично ототожнили право із законом, і відповідно, «верховенство права» із «верховенством закону», не зважаючи на те, що у Законі «Про Національну поліцію» верховенство права закріплено у ст. 6; ст. 8 Кримінального процесуального Кодексу України має назву «Верховенство права», а ст. 9 – «Законність» [3, с. 245]. До того ж, слушно зазначає А. Кучук, згідно з ч. 5 ст. 9 КПКУ «Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини», а ч. 6 ст. 9 закріплює аналогію права: « У випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою ст. 7 цього Кодексу» [4]. Вище зазначене засвідчує несформованість в сучасній Україні європейської юс натуралістичної гуманістичної теорії права, в контексті якої тільки й можливе розрізнення права і закону, принципу верховенства права та принципу законності, який є його складовою, аналогію права та аналогію

закону тощо. Домінування законницького підходу в теорії права зумовлює нерозуміння сучасними правниками суті та значимості принципів права в правовій реальності. Очевидно, що ці правознавці не здатні працювати зі стандартами прав людини, розуміти їх по-сучасному і застосовувати відповідно.

Принципи права – це універсальні, фундаментальні, базові положення, ідеї, що відображають глибинні засади людського буття, загальні зв'язки, що утворюються учасниками правовідносин в результаті суспільної взаємодії і є засадами для правового розвитку. З позицій юридичного підходу наголошується, що відступ від цих засад, заперечення їх при правовому нормотворенні та правозастосовчій діяльності загрожують руйнацією права як такого, дестабілізацією суспільного життя, державно-владної діяльності, нищенням демократичних цінностей тощо. А тому стверджувати ці принципи і захищати їх – це нагальне завдання як для кожної особистості, всього громадянського суспільства, так і для державної влади. Стандарти права загалом та верховенство права, зокрема – це морально-правова ідеологія, яка розвивається практикою ЄСПЛ і покликана стати підґрунтям для сучасного правового розвитку. Засвоєння і реалізація цього досвіду – одна із передумов глибинної правової реформи в Україні. Нашим правознавцям необхідно інтенсифікувати зусилля по створенню сучасної європейської теорії права, виховання на її засадах студентів-правників, бо існуюча еkleктична теорія права, що являє собою суміш законницького та юснатуралістичного підходів до розуміння права, не здатна відповідати запитам сучасності.

3. Сучасній Україні необхідно також переосмислити філософію закону, оскільки традиційно, відповідно до законницької доктрини, він мислиться втіленням волі влади, її довільним продуктом, що в умовах творення демократичних засад життя, ствердження демократичних цінностей виглядає нонсенсом.

Преамбула Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини містить вказівку на те, що «Державі ... не дозволяється обмежувати здійснення прав і свобод в силу простого положення закону» [5, преамбула, 2.87]. А слово «закон» в формулі «передбачено законом» охоплює не тільки статути (закони, писане право), але і неписане право [5, преамбула, 2.87]. Останнє явно суперечить легістському мисленню, що поширене в українському правовому просторі, в якому право ототожнено із законом, а неписане право практично не визнається.

Відповідно до вимог верховенства права, державна влада має підпорядковуватися низці загальнолюдських цінностей, найбільш значимими з поміж яких є: недоторканна людська гідність, невідчужувані права людини, які трактуються як реально діючий закон і спрямовані не лише проти зловживань адміністрації і судів, інших гілок влади. Верховенство права передбачає, що досягнення урядових цілей має бути підпорядковане громадянським гарантіям свободи та безпеки, що має усунути загрозу агресії держави проти індивіда. На нашу думку, верховенство права необхідно пов'язувати не тільки і не стільки з вимогами до змісту законів, а й насамперед – з процедурами їх прийняття. Прийнятий за демократичними процедурами закон не може суперечити верховенству права.

На питання, чи у всіх випадках національний суд повинен застосовувати положення Конвенції, а отже, і закріплені у ній принципи та стандарти, В. Паліюк слушно наголошує, що це доцільно лише за умови дотримання певних вимог, серед яких використання в судовій практиці України таких основних принципів Конвенції, як «верховенство права», «справедливість», «справедливий баланс», «справедлива сатисфакція», «справедливий суд», «розумний строк» тощо [6]. Тобто, без втілення в правову реальність України природно-правової доктрини навряд, чи можливо адаптувати та інтегрувати нашу правову систему до європейського правового простору.

Література:

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції [Електронний ресурс]: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Любимов А.П. Рецензия на книгу Скурко Е.В. Принципы права. – М.: Ось-89, 2008. – 192 с. – Режим доступу: <http://www.pvlast.ru/archive/index.497.php>.
3. Кучук А.М. Принципи права: еkleктизм вітчизняної юридичної парадигми / А. М. Кучук // Актуальні питання юриспруденції: теоретичні та практичні виміри. М.-ли міжнародної науково-практичної конференції (25-26 квітня 2018 року, м. Суми). – Суми, 2018. – 280 с. – С. 244-246.
4. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10; 11-12. Ст. 88.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, підписана 4 листопада 1950 року, зі змінами, внесеними Протоколом № 11 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13 / № 32.
6. Паліюк В. П. У яких випадках українські судді зобов'язані застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основних свобод? [Електронний ресурс] / В. П. Паліюк. – Веб-портал Апеляційного суду. – Режим доступу: <http://www.apcourtkiev.gov.ua>.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ПРАВА В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Брюховецька М.С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри

Полтавський університет економіки і торгівлі,

головний спеціаліст відділу претензійно-позивної роботи

департаменту правового забезпечення

Міністерства освіти і науки України

м. Полтава, Україна

Сучасний розвиток медицини визначає актуальність відносин між медичними працівниками та пацієнтами у сфері права, моралі та релігії. Проблемні питання моралі в медичному праві набула важливого значення з початкових етапів його виникнення та розвитку. Зазначена сфера відносин визначає предмет медичної етики, завдання якої вирішити етичні проблеми, що виникають під час медичної діяльності.

На сьогодні медична етика теж зазнала принципівих змін. Виникаючі нові відносини у сфері трансплантації, донорства, генетики, репродуктивних технологій ставлять перед медициною нові етичні проблеми.

Не встановлення чіткої юридичної відповідальності за порушення етичних норм позбавляє гарантій їх дотримання. Медичні працівники постійно зобов'язані приймати рішення, що стосуються здоров'я, життя та прав особи. У таких випадках особливо важливим є застосування в медичній практиці, окрім правових норм, етичних принципів, тому важливо чітко визначити межу їх взаємодії.

Етика та право тісно взаємопов'язані між собою в регулюванні правовідносин, що виникають у медичній сфері. Проте, в сучасних умовах такий взаємозв'язок викликає багато питань, оскільки система законодавства охорони здоров'я знаходиться

на стадії реформування. Медичне право в Україні лише формується як галузь права. У зв'язку з цим виникають труднощі у формуванні механізму законодавчого регулювання та у завершеності системи захисту прав пацієнтів та медичних працівників, заснованої на правових та етичних принципах.

У м. Євпаторії 27 вересня 2009 року Всеукраїнським з'їздом лікарських організацій та Х з'їздом Всеукраїнського лікарського товариства був прийнятий та підписаний Етичний кодекс лікаря України. В ньому визначається, що життя та здоров'я людини є головною, фундаментальною цінністю. Моральні засади систематизовані в Етичному кодексі лікаря України з урахуванням положень Міжнародного кодексу лікарської етики, Гельсінської декларації, Конвенції про захист прав та гідності людини з огляду на застосування досягнень біології та медицини. Слід зауважити, що у п. 1.3 Етичного кодексу лікаря зазначається, що у разі порушення Кодексу лікарями медичних, наукових, освітніх закладів, членами федерацій, асоціацій, товариств або інших громадських організацій, що діють у галузі охорони здоров'я та визнають цей Кодекс, до них можуть бути застосовані санкції з боку етичних комісій або комітетів цих закладів і організацій. А крайньою формою громадського осуду за порушення фахових і загальнолюдських морально-етичних принципів є виключення лікаря або науковця з професійної асоціації, членом якої він є [1].

Такої міри відповідальності недостатньо для попередження недотримання медичними працівниками норм Кодексу. Доречно було б у медичному законодавстві визначити дисциплінарну відповідальність або накладення штрафних санкцій за недотримання норм Етичного кодексу.

Таку ж думку має О. Г. Рогова, яка досліджувала процеси створення Етичних кодексів в медицині. Автор робить висновки, що у сучасних умовах етичні кодекси у медичних законодавствах існують у вигляді документів, які мають назву «кодекси», «настанови», «рекомендації», «формуляри» та розрізняються за юридичною чинністю. Не можна не погодитись з її думкою, що для реалізації норм етичного кодексу, необхідно ухвалити його у встановленому законодавчому порядку, що забезпечує нормативність його застосування всіма суб'єктами правовідносин та матиме юридично обґрунтовані наслідки в разі недотримання його норм. Вчена пропонує збільшити обсяг аудиторних годин у навчальних закладах для детального вивчення співвідношення етичних та юридичних норм у медичній практиці. А також доцільною є пропозиція щодо створення спеціалізованих етичних кодексів [2, с. 33].

Дотримуватись принципів медичної етики на суб'єктивному та об'єктивному рівні повинен, в тому числі, кожен пацієнт. Це повинно бути не просто правом, а обов'язком. Якщо говорити про відповідальність за недотримання етичних норм лікарями, необхідно зазначити про відповідальність хворих перед медичним персоналом. Незалежно від статусу та хвороби слід дотримуватись непорушності прав лікаря не лише особистих, а й професійних. Виключенням можуть бути особи з психічними хворобами, та ті, які з інших причин не усвідомлюють своїх дій. Відповідальність пацієнтів може бути у вигляді штрафу або, наприклад, відшкодуванні моральної шкоди. Лише при повній взаємоповазі можна говорити, про доцільність розв'язання етичних проблем.

Зарубіжні держави використовують різні форми для законодавчого закріплення прав пацієнтів, а також дотримання етичних вимог. З 1983 року у Франції діє Національний комітет по етиці в області наук про життя та здоров'я, до завдань якого входить забезпечення відповідного контролю за дотриманням етичних норм поведінки лікарів по відношенню до пацієнтів, колег і суспільства в цілому [3, с. 41].

В Ізраїлі в Міністерстві охорони здоров'я функціонує спеціальне бюро з розгляду скарг пацієнтів до персоналу державних медичних закладів, а в кожному медичному закладі, згідно Закону про захист пацієнтів передбачається створення трьох комісій: перевірна – працює зі скаргами пацієнтів та їх родичів; контролю якості – її висновки є конфіденційними та не підлягають розголошення, але повинні фіксуватись в медичних документах хворого пацієнта; етична – до складу якої входять юристи, психологи, громадські діячі та лікарі [4].

З першого січня 2018 року в Україні діє нова медична реформа, метою якої є наближення до світових стандартів у сфері медичного обслуговування та створення

умов доступного лікування для кожного громадянина. На нашу думку, вітчизняне законодавство має ряд прогалин та колізій, що склались в результаті невідповідності одного закону іншому, в деяких нормативних актах відсутні визначення основних понять, залишаються поза увагою важливі питання, вирішення яких перекладається на медичних працівників.

Таким чином, доречно було б вибудувати єдину концепцію реформування законодавства та систематизувати в єдиний Медичний кодекс України, що ґрунтувався би на основних суспільних реаліях та відповідав нормам моралі та етики у сфері медичної діяльності.

Література:

1. Етичний кодекс лікаря 27 вересня 2009 [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.apteka.ua/article/17132>.
2. Рогова О. В. Застосування етичних кодексів в медицині / О. В. Рогова. // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 2. – С. 30–38.
3. Tsyganova O. A. Formation of patient rights protection systems in foreign countries / O. A. Tsyganova, T. G. Svetlichnaya // Northern State Medical University. – 2013. – № 3. – С. 39–45.
4. Patient's Rights Act [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.iracm.com/wp-content/uploads/2013/01/loi-sur-les-brevets-1996-anglais-3539.pdf>.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ГЕНЕЗИС НАПРЯМІВ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Бухтіярова І.Г.

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри адміністративного права та процесу

Національна академія внутрішніх справ України

м. Київ, Україна

Наше сьогодні диктує нам обов'язковість реформування багатьох сфер нашого життя. В Україні спостерігається велика демографічна криза. Здобувши державну незалежність у серпні 1991 р., Україна мала на той час одну з найбільших в Європі (майже 52 млн. осіб) чисельність населення. Надто швидка трансформація політичної економічної та соціальної сфер життя спричинила глибоку соціально-економічну кризу, яка вразила всі верстви населення. Якщо не розпочати роботу зі збереження людського потенціалу країни сьогодні, внаслідок інертності демографічних процесів та їхньої слабкої керованості з боку держави, ситуація погіршуватиметься, загрожуючи стабільному та незалежному існуванню самої держави. В Україні, коли вона була в складі Радянського Союзу, демографічна політика зводилася до заохочення багатодітності й здійснення комплексу заходів, що забезпечували матеріальне і моральне стимулювання родини. Останні роки у демографічній історії України були роками боротьби населення за виживання, тому державі вкрай потрібно розпочати політику захисту та стимулювання підростаючого покоління, вживати різні способи для підтримки здоров'я нації. Одну з найголовніших ролей у цьому напрямку відіграє Міністерство охорони здоров'я України. Зараз вони впроваджують в життя медичну реформу, яка вступила в силу 1 січня 2018 року. Але як завжди все нове здійснюється методом спроб та помилок. Не завжди можна відразу отримати очікуваний результат, не всі служби, заклади, установи, а дуже часто і люди готові до змін, кардинальних змін. Реформування медицини не ста-

до виключенням. Приймаючи нові законопроекти не завжди продумані механізми втілення їх у життя. Так, наприклад, не можу однозначно висловити підтримку щодо Наказу Міністерства охорони здоров'я України № 110 від 14 лютого 2012 року «Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування» [1], яким скасовується низка форм первинної облікової документації. Відповідно, від цього часу медичні працівники не зобов'язані заповнювати, опрацьовувати та зберігати облікові форми, які вже давно втратили свою актуальність, але роками продовжували залишатися рудиментом радянської паперовоорієнтованої системи охорони здоров'я.

Так, згідно із зазначеним вище наказом скасовані останні талони та звітність по диспансерному нагляду. Водночас, Міністерство охорони здоров'я починає перехід на цивілізовану модель викликів лікарів додому та використання міжнародної класифікації первинної медичної допомоги ІСРС-2³ у щоденній практиці лікарів. Ну і не менш важливо, що Міністерство охорони здоров'я визнає студентів звичайними людьми, а медична карта дитини для вступу в школу та дитячий садок є відтепер непотрібною.

Звичайно, не можливо не погодитися, що ліквідація заповнювання документів вручну таких символічних, наприклад: талони амбулаторного хворого, талони прийому до лікаря, талони заключних діагнозів є доречним, так як буде зберігати багато часу працівників первинної медичної допомоги, який безпосередньо відіймає лише час на заповнення, а ніякої користі хворому пацієнту і лікарю не приносить. З цією інформацією далі нічого не відбувається. Зазвичай ці форми і талони збираються в коробки для збору пилу. Все, що потрібно лікарю, він фіксував в картці хворого. А цей час можливо раціонально використати на «живому» прийомі. Відразу постають зауваження до внесених змін. Перше, це те, що не можливо відразу всі лікарні забезпечити потрібним обладнанням для комп'ютеризованого ведення документації і збільшення часу саме для прийому пацієнтів не надає гарантії на поліпшення медичних послуг. При запровадженні конкурентної спроможності лікарів, яка буде виражатися у більшій кількості пацієнтів, але цей же наказ говорить про те, що звернутися до лікаря можливо буде, наприклад, лише за консультацією, чи поспілкуватися про відмову від шкідливих звичок, тому вважаю за доцільним більш детально законодавчо врегулювати про надання саме медичної допомоги, а потім вже на надання консультацій, або зовсім розмежувати ці функції, так як вбачаю в цьому не зовсім рівні умови для конкурентності лікарів в якій бачать поліпшення надання медичних послуг. Так, наприклад, у декількох сімейних лікарів може бути одна кількість пацієнтів, але один з них буде надавати саме медичні послуги у здійсненні лікування цих пацієнтів, поліпшення їх самопочуття. В той час, як інший лікар буде надавати більш консультативну допомогу або перенаправляти пацієнтів до спеціалістів більш вузької спеціальності. Надання медичних послуг у вигляді консультацій по телефону і відмова від виїздів лікарів до дому, на жаль не поліпшує їх якість. Ми же з Вами знаємо, що дуже часто не можливо поставити точний діагноз пацієнту без особистого огляду і найпростіших аналізів. Особливо не можливо призначати лікування маленької людини без огляду. Це наче зворотній бік піклування про наше підростаюче покоління. В лікуванні маленькою дитиною невелика помилка може коштувати зруйнованого здоров'я. Тому я і наполягаю у відокремленні лікарів, які консультують по телефону і приймають на особистому прийомі. Або хоча б чітко розмежувати законодавчо в яких випадках і при наявності яких симптомів можна надавати телефонні консультації з приводу лікування, а в яких лише особистий огляд лікаря, що в свою чергу приведе до сумлінного виконання своїх професійних обов'язків лікарів і не-

³ Міжнародна класифікація первинної медичної допомоги (ІСРС) – це найбільш поширена класифікація, яка використовується на первинній ланці в багатьох країнах світу. головний принцип системи – розуміння того, що в ПМД важливим є не тільки погляд лікаря на проблему пацієнта (діагноз) але і причина звернення пацієнта за медичною допомогою, тому в ІСРС-2 можна кодувати причину звернення пацієнта

можливим повторення знову тяжкої праці одних лікарів і «відсиджування» інших за одні і ті ж самі гроші [2].

Другим негативним наслідком цього закону вважаю, що медична картка дитини для вступу в школу та дитячий садок є непотрібною.

Так, дійсно цей документ є великим за обсягом і містить багато не потрібної інформації, але в той же самий час ми спостерігаємо, що маючи не дуже сприятливе для здоров'я людини навколишнє середовище наші діти народжуються вже з деякими хворобами. Тому вбачаю залишити доцільним медичних карток для навчання дітей в школі та дитячих садках. Згідна, що персональні медичні данні не повинні зберігатися в установах, які не мають медичної ліцензії, але ж нам, як батькам, все одно доведеться проінформувати навчальний заклад про стан здоров'я нашої дитини. Особливо, яка страждає алергіями або проблемами з дихальними шляхами. Хто буде відповідати за життя дитина з якою станеться напад в закладі освіти. Працівники нічого не знали, а батьки не попередили. Саме цьому і вважаю, що картка повинна бути! Вона може бути у вигляді одного папірця, але на якій точно буде викладено стан здоров'я дитини! Наші діти – це ж наше найбільше багатство!

Так само пригадайте сумний досвід смертності дітей на уроках фізкультури. Вчитель фізкультури не лише має право знати, а зобов'язаний знати фізичний стан дітей, які займаються на уроках. Саме він несе відповідальність за дітей під час уроку. І щоб надати навантаження, яке не нашкодить здоров'ю, а лише поліпшить його [3].

І знову повертаюся до наших повсякденних умов життя, виділяючи третє негативне явище хочу висловити думку, що не можна відмінити диспансерний огляд, нехай і здорових людей у країні в якій офіційно визнана епідемія туберкульозу. Піклування про стан нації це і є постійне обстеження і нагляд за станом здоров'я. Безперечно погоджуюсь, що часто це відбувається для «галочки», але саме від нас, отримувачів медичних послуг залежить якісний огляд! Невже в нас немає випадків коли про хворобу пізно дізналися і це привело до незворотних наслідків або зовсім летального наслідок. Щорічний огляд має бути, а якість якого залежить лише від нас з Вами. Отже, на мою думку, наша медицина в період реформування і пристосування до стандартів країн Європейського Союзу повинна не лише втілитися у вигляді прийняття нових законопроектів, які обов'язково повинні бути пристосовані до наших умов життя, але і поліпшенні надання медичних послуг і підвищенні професійного рівня медичних працівників [4].

З вище всього перерахованого вважаю доцільним розмежування і законодавчо врегулювати захворювання для телефонних консультацій, не відмінити викликів лікарів до дому. Залишити медичні картки для дітей, які вступають до школи і дитячих садків, а також покращити умови диспансерного огляду, який теж має право на існування. Давайте не будемо забувати, що саме від нас з Вами, від кожного громадянина країни залишить майбутнє нашої держави. Її соціальне і економічне зростання. Здорова нація – розвинута країна!

Література:

1. Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 110 від 14 лютого 2012 р. (Зі змінами та доповнення внесеними Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 157 від 26 січня 2018 р.) // Офіційний вісник України. 2012 р. № 41.
2. Міністерство охорони здоров'я скасувало морально застарілі форми первинної облікової документації. URL: <http://moz.gov.ua/article/news/moz>.
3. Демографічна політика. URL: <https://studfiles.net>.
4. Як зміниться робота лікарів первинної ланки із впровадженням ІСРС-2. URL: <http://moz.gov.ua/icpc-2>.

**ДО ПИТАННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ СТРАТЕГІЮ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ
ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ
ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
У СФЕРІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Власенко Ю.Л.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сьогодні в Україні збільшуються обсяги накопичення відходів, кількість полігонів і звалищ для їх захоронення, погіршується санітарний стан населених пунктів. Основним нормативно-правовим актом у сфері поводження з відходами є Закон України «Про відходи» від 5 березня 1998 року, який визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням і захороненням, а також з відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини на території України. Особливості регулювання поводження з окремими видами відходів визначаються також спеціальним законодавством (наприклад, Законом України «Про металобрухт» від 5 травня 1999р.) Існує досить широка база підзаконних нормативно-правових актів, санітарних і технічних норм.

Згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, яка повністю вступила в силу 1 вересня 2017 року, передбачається наближення галузевого законодавства України до вимог принаймні трьох джерел права ЄС у сфері управління відходами, а саме: Директиви 2008/98/ЄС про відходи (рамкова директива), Директиви 1999/31/ЄС про захоронення відходів та Директиви 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості. Основоположним принципом законодавства ЄС у сфері управління відходами є зменшення кількості відходів, які спрямовуються на остаточне захоронення, шляхом застосування ієрархії поводження з відходами, а саме: запобігання утворенню; підготовка до повторного використання; перероблення (рециклінг); інша утилізація, зокрема відновлення енергії; видалення.

Важливим напрямом сучасної державної екологічної політики є розробка і прийняття доктрини Національної стратегії управління відходами до 2030 року (далі – Стратегія), яку було ухвалено розпорядженням Кабінету Міністрів від 8 листопада 2017 р. № 820. Стратегія запроваджує в Україні європейські принципи поводження із усіма видами відходів: твердими побутовими, промисловими, будівельними, небезпечними, відходами сільського господарства тощо. Нова Стратегія передбачає: 1) запровадження принципів циклічної економіки та розширеної відповідальності виробника, які мають заохотити бізнес до мінімізації утворення відходів та зацікавленості в їх переробці; 2) впровадження п'ятиступеневої ієрархії поводження з відходами, яка працює в Європейському Союзі тощо.

Стратегія передбачає значне скорочення обсягу захоронення відходів і збільшення рівня їх переробки, а також запровадження роздільного збирання побутових відходів. Зокрема, передбачається зниження рівня захоронення побутових відходів з 95% до 30% і мінімізація загального обсягу відходів, які підлягають захороненню, з 50% до 35%. Також передбачається створення для промислових відходів фондів, операторами яких стануть облдержадміністрації, а наповнювачами – підприємства, які не мають екологічно безпечних технологій утилізації. При поводженні з побуто-

вими відходами пропонується впровадження роздільного збирання, визначення оптимальних районів для розміщення регіональних сміттєперевантажувальних станцій, сортувальних ліній, сміттєпереробних заводів і полігонів. Це вимагає будівництва такої мережі за гроші місцевого самоврядування. Також органи місцевого самоврядування повинні організувати пункти прийому відходів, які придатні для повторного використання, наприклад, меблів, побутової техніки, одягу.

У відповідності зі ст. 32 Закону України «Про відходи», Україна з 1 січня 2018 року Україна зобов'язалася сортувати все сміття за видами матеріалів, а також розділяти його на придатне для повторного використання, для захоронення та небезпечне. Цей пункт відповідає двом Директивам ЄС – 1999/31/ЄС про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом ЄС № 1882/2003 та 2008/98/ЄС про відходи, які врегульовують поводження із сміттям у країнах Європи.

25 квітня 2018 року Уряд прийняв рішення створити Координаційну раду з питань реалізації Стратегії. Координаційна рада, яка складається з представників 17 профільних міністерств та відомств, стане тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України. Уряд координуватиме діяльність міністерств та відомств щодо розроблення та прийняття нового законодавства та допомагатиме виконавчій владі на місцях переходити до нової моделі поводження з відходами.

З 1 лютого 2018 року на виконання Програми діяльності КМУ, схваленої постановою ВРУ № 1099-VIII та Стратегії в пілотному режимі запрацював електронний сервіс здійснення операцій у сфері поводження з відходами в частині видачі дозволів на відходи. Запровадження електронного сервісу має спростити процедуру отримання адміністративних послуг суб'єктами господарювання, зробить його оперативнішим і відкритим. Зокрема, це пришвидшить процес видачі дозволів, дасть змогу удосконалити систему ліцензування при наданні дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, а також забезпечить реалізацію заходів, передбачених Стратегією.

На сьогодні триває робота над підготовкою національного та регіональних планів і нової законодавчої бази, що дозволить втілити її на практиці. Мінприроди працює над десятьма сегментарними законами для запровадження в Україні нової моделі управління відходами, які будуть відповідати Стратегії та найкращим міжнародним моделям поводження з відходами. Мають бути внесені суттєві зміни в базовий Закон України «Про відходи», який буде базуватися на європейській директиві та ще дев'ять законів, які будуть секторально регулювати кожен із окремих видів відходів.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що поряд із запровадженням нових норм законодавства про відходи, необхідно посилювати контроль і відповідальність за їх невиконання. Так, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму правового регулювання та посилення відповідальності у сфері поводження з відходами» № 5402-17 від 02.10.2012 р. з 1 січня 2018 року набули чинності зміни не лише до Закону України «Про відходи» в частині заборони захоронення неперероблених (необроблених) відходів, а й до ст. 82-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає адміністративну відповідальність за захоронення не перероблених (необроблених) побутових відходів у формі штрафу для громадян (від 340 до 1360 грн.) та на посадових осіб підприємств, установ і організацій, СПД (від 850 до 1700 грн.) (частина 1 статті). тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Проте не потрібно забувати, що і законодавство ЄС в сфері управління відходів активно розвивається. Так 23 лютого 2018 послы країн ЄС схвалили тимчасову угоду про чотири законодавчих пропозиції так званого «пакету відходів», досягнутого Європейським Парламентом 18 грудня 2017 року. Зміни до законодавства ЄС в сфері поводження з відходами спрямовані на досягнення певних цілей, зокрема: покращити шляхи управління відходами; стимулювати повторне використання цінного мате-

ріалу, в складі відходів; встановити юридично зобов'язуючі цілі для переробки відходів та зменшення розміщення відходів на полігонах; зменшення кількості муніципальних відходів, що призведе до створення кругової економіки. Державам-членам, які погодились на такі цілі, доведеться впровадити, до 1 січня 2025 року, окреме збирання для відходів текстилю та небезпечних відходів домогосподарств. Крім того, вони повинні забезпечити, щоб до 31 грудня 2023 року відходи, що біологічно розкладаються були зібрані окремо або перероблені у місцях утворення (наприклад, домашнє компостування). Нагадаємо, що в ЄС вже діє система сортування для паперу та картону, скла, металів та пластику. Важливо зазначити, що даний законодавчий пакет також встановлює мінімальні вимоги до всіх розширених схем відповідальності виробника. Так, за цими схемами, відповідальність за поводження з відходами своєї продукції та за усі види їх упаковки покладається на виробника, які будуть зобов'язані платити фінансовий внесок.

Відомо, що звалища відходів призводять до забруднення поверхневих та підземних вод, ґрунту та повітря, тому законодавство містить конкретну ціль, спрямовану на їх скорочення. Держави-члени повинні намагатись забезпечити, щоб з 2030 року усі відходи, придатні для вторинної переробки або іншої переробки, зокрема в муніципальному смітті, не приймалися на полігоні. Єдиний виняток стосується відходів, для яких полігон є найкращим екологічним результатом. Крім того, держави-члени забезпечать, щоб до 2035 р. кількість муніципальних побутових відходів знизилась до 10% або менше від загального обсягу побутових відходів. В цілому, держави-члени вважають, що ці цілі в масштабах ЄС створюють мінімальну шкалу для промисловості ЄС для інвестування в нові методи та технології переробки.

При цьому звертаємо увагу на те, що відповідно до частина 3 ст. 288 Договору про функціонування Європейського Союзу директива є обов'язковою щодо результату, якого необхідно досягти, для кожної держави-члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів. Тобто, у національному законодавчому акті, спрямованому на імплементацію Директив ЄС, слід не тільки повторювати положення директив, а й визначити механізми їх реалізації.

Враховуючи наявний стан інфраструктури та об'єктів захоронення відходів, які потребують суттєвої модернізації або закриття, а також постійне збільшення обсягів накопичення відходів, кількості полігонів і звалищ для їх захоронення, повна апроксимація до вимог ЄС у сфері поводження з відходами може передбачатися лише в довготривалій перспективі. Найбільшими в цій сфері видаються проблеми фінансового, технологічного та організаційного характеру.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НОВЕЛ ЦПК УКРАЇНИ ЯК ШЛЯХ АДАПТАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Войнова А.М.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Реформування цивільного процесуального законодавства завжди позначається на захисті та охороні прав, свобод та інтересів людини. Як думається, це пов'язано саме із тим, що закладаються принципово нові підходи до розуміння права, його ро-

звітку, форм захисту, тощо. Все це не може не зумовлювати потребу аналізу історико-правового аспекту передумов змін. Отож, для цього, варто зупинитись на деяких основних моментах.

Так, для Київській Русі період VI – XIII ст. ознаменувався як період розвитку особливостей судових органів, де судом був суд общини, який судив відповідно до звичаєвого права [3, с. 26; 1, с. 18]. На той час, основними джерелами права України-Русі були звичаєве право, договори Русі з Візантією, поточне князівське законодавство, канонічне (церковне) законодавство, «Руська Правда» [3, с. 26]. Також, на той час окремого нормативно правового документа, який б регулював захист приватних інтересів (цивільне судочинство – *A. B.*) не було.

Розподілення судового процесу на цивільний та кримінальний, настало під час впровадження судової реформи 1864 р. 20 листопада цього ж року було затверджено Статути цивільного і кримінального судочинства [4, с. 687]. Але не дивлячись на це, згодом, цивільне процесуальне законодавство набуло здебільшого інквізиційного характеру. Адже буржуазні принципи процесу стосувалися цивільно-процесуальних дій, які регламентувалися Цивільно-процесуальними кодексами 1786, 1807 та 1895 рр. і Положенням про екзекуції 1896 р., зокрема – діяв суд присяжних та вільна оцінка доказів сторонами і суддями, усність, *ГЛАСНІСТЬ*, змагальність процесу [2].

У ЦПК УСРР 1929р. хоч детально врегульовані були питання процедури представництва, але своєчасність її застосування була доволі обмеженою, з чим слід пов'язувати звуження права на захист. Негативним було залишення інституту штрафів [3, с. 145].

Дещо пізніше, у ту ж радянську добу, затвердженим ВР УРСР 18.07.1963 р. нового ЦПК України, цивільний процес того часу був побудований на засадах диспозитивності, яка дозволяла сторонам вільно диспонувати своїми матеріалами і процесуальними правами. Але це право сторін було обмежене тим, що прокурор та інші громадські установи можуть заявляти позов незалежно від безпосередньо зацікавлених осіб, вносити протести у кожній стадії процесу, коли цього вимагають інтереси держави. Суд, за ЦПК України 1963 р., може вирішувати справу незалежно від домагання сторін (позивача) та може брати до уваги навіть такі докази, яких сторони не пропонували, якщо він вважає, що таким чином захищає державні або громадські інтереси. Рішення та ухвали цивільного суду можна було оскаржувати до суду вищої інстанції, який шляхом так званої касації може скасувати, відкинути або змінити рішення нижчого суду [5, с. 375].

В 2004 році було прийнято новий ЦПК України. Він вступив у дію 01.09.2005 р. одночасно із впровадженням КАС України. Основними перевагами того процесуального законодавства було те, що було виокремлено три провадження – позовне, окреме та наказне. Кожне з яких надавало можливість здійснювати цивільне судочинство у спеціальному режимі, в якому цивільна процесуальна форма характеризувалась особливою дією принципів цивільного судочинства. Надалась можливість в окремому провадженні у деяких категоріях цивільних справ здійснювати цивільне судочинство завдяки участі представників народу – народних засідателів. Із цивільного процесу вилучено було такий захід процесуального примусу як штраф, в силу того, що це не була функція цивільного процесу. Доволі на початкових етапах було впроваджено в цивільне судочинство інститут зловживання правом. Ввівся інститут заочного рішення.

Система цивільного судочинства навіть завдяки прийняття значних нововведень, не справлялась із забезпеченням справедливого та ефективного судочинства. Його доступність нівелювалась можливістю учасникам процесу затягнути розгляд справи, а судові рішення – не виконувались.

Вже прийняття в 2017 році нового Цивільного процесуального кодексу України значною мірою розширено інститут зловживання правом, ввівся інститут штрафу, цивільне судочинство доповнилося новими учасниками процесу та інститутами (ек-

сперт з питань права, помічник судді; підготовче та скорочене провадження, врегулювання спору за допомогою судді; електронне судочинство), тощо.

За таких обставин, можливо прийти, що висновку у тому, на сьогодні відбулась значна оптимізація деяких цивільних процесуальних інститутів. Вони надають можливість більш ефективніше здійснити механізм правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин. Проте слід констатувати, що не дивлячись на значні позитивні моменти, все ж таки стає до необхідності удосконалити ряд нововведень – інститут штрафу, електронного судочинства, врегулювання спору за участі судді, тощо.

Література:

1. Актуальні проблеми інновацій в наукових технологіях сьогодення: Монографія / Мельник Я.Я., Мигаль С.М., Смірнов О.О., Єсуюков О.Ф., Романенко Ю.А., Нечипоренко В.В., Яковенко Т.В., Крючкова І.В., Познякова О.Л., Сілявіна Ю.С., Гордієнко Н.М. – Кіровоград, КП «Поліграфія», 2014. – 353 с.
2. Історія держави і права України. – К.: Істина, 2006. – 416 с. / Книги / [Електронний ресурс]. – Історія України. – Режим доступу: <http://histua.com/knigi/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-zaruba/sistema-prava-ukrainskih-zemel-u-skladi-imperii-gabsburgiv>.
3. Музиченько П.П., Долматова Н.І. Історія держави і права України в питаннях і відповідях. Ч.1: Навч. посібник для підготовки до іспиту. – Х.: «Одіссей», 2006. – 256 с.
4. Правова доктрина України: у 5 т. – Х.: Право. 2013. Т. 3: Доктрина приватного права України/ Н.С. Кузнецова, Є.О. Харитонов, Р.А. Майданик та ін.; за заг. ред. Н.С. Кузнецової. – 760 с.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр.енцикл.», 1998 – Т. 6: П-С. – 2004. – 768 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Волохов О.С.

*кандидат юридичних наук, адвокат,
партнер*

*Адвокатське об'єднання «CEE Attorneys»
м. Київ, Україна*

Євроінтеграційні процеси вимагають від України подальшого розвитку та вдосконалення системи правової охорони інтелектуальної власності. У лютому 2018 року Торговою палатою США було оприлюднено щорічний Звіт із захисту прав інтелектуальної власності, відповідно до якого наша держава посіла останнє місце серед країн ЄС за Міжнародним індексом захисту прав інтелектуальної власності (The U. S. Chamber International IP Index). Так, надаючи оцінку Українському законодавству, експерти Торгової палати США відзначили низький рівень захисту інтелектуальної власності у мережі Інтернет; відсутність гарантій захисту торгових марок від незаконного використання; високий рівень контрафакції та піратства; прогалини у митній діяльності та відсутність чіткої процедури знищення підробок; прогалини в адмініструванні інтелектуальної власності з боку держави [1, с. 4; 160].

Власне близько половини положень економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС присвячено питанням захисту інтелектуальної власності, а глава 9 «Інтелектуальна власність» та додатки до Угоди спрямовані на запровадження європейських стандартів охорони й захисту прав інтелектуальної власності в національне правозастосування.

Розуміючи, що використання об'єктів інтелектуальної власності (від комп'ютерних програм до товарних знаків та лікарських засобів), що походять з країн ЄС лише зростатиме, експерти ЄС, працюючи разом з українською владою з 2015 року, підготували низку законопроектів для проведення реформи законодавства у сфері прав інтелектуальної власності. Законопроекти стосувалися зокрема організації колективного управління; створення національного офісу інтелектуальної власності; патентування винаходів та корисних моделей; авторського права і суміжних прав [2].

Нещодавно було прийнято Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15 травня 2018 року (далі – Закон № 7466), який встановлює систему колективного управління майновими правами у сфері авторського права та суміжних прав.

Закон № 7466 вносить в українське законодавство нові правила гри для організацій колективного управління (далі – ОКУ), визначаючи їх як установи, яким автори творів або інші правовласники можуть передавати свої повноваження на управління авторськими або суміжними правами. ОКУ можуть від імені правовласників укладати договори з користувачами, погоджувати розмір винагороди (роялті), збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду, забезпечують захист прав інтелектуальної власності правовласників. ОКУ виступає важливим посередницьким ланцюжком між суб'єктами авторського права і суміжних прав та користувачами таких прав, вона дає змогу вирішити проблеми отримання дозволу на використання кожного об'єкта авторського права і суміжних прав від кожного суб'єкта таких прав [3, с. 308].

Закон № 7466 створює умови для прозорої діяльності організацій колективного управління, передбачає залучення авторів до прийняття рішень щодо розподілу зібраних ОКУ коштів, що стимулюватиме авторів та інших суб'єктів авторського права активніше долучатися до захисту результатів своєї інтелектуальної праці. Важливим є запровадження електронної системи адміністрування – інформаційно-телекомунікаційної системи, що зв'язує за допомогою мережі Інтернет ОКУ з правовласниками й користувачами та забезпечує автоматизоване ведення обліку об'єктів майнових прав, включаючи їх декларування правовласниками, обліку надходжень, розподілу та виплати доходів від прав організацією колективного управління.

При аналізі нововведень Закону № 7466 необхідно дослідити законодавство ЄС для гармонізації з яким власне й було прийнято цей закон. Відповідно до Директиви Європейського парламенту і Ради 2014/26/ЄС від 26 лютого 2014 р. про колективне управління авторськими і суміжними правами та мультимедійне ліцензування музичних творів, які використовуються онлайн на внутрішньому ринку, розрізняють організації колективного управління та незалежні організації управління. Організації колективного управління – це будь-яка організація, яка уповноважена на підставі закону, договору уступки, ліцензії або будь-якої домовленості на управління авторськими або суміжними правами в інтересах більш ніж одного правовласника, єдиною і основною метою діяльності якої не є отримання прибутку правовласниками, і яка відповідає одному або двом наступним критеріям: належить своїм членам або контролюється ними; створена без мети отримання прибутку (ст. 3 Директиви). Незалежна організація управління – це будь-яка організація, яка уповноважена на підставі закону, договору уступки, ліцензії або будь-якої домовленості на управління авторськими або суміжними правами в інтересах більш ніж одного правовласника, єдиною і основною метою діяльності якої є отримання прибутку правовласниками, і яка відповідає одному або двом наступним критеріям: не належить правовласникам і не контролюється ними, повністю або частково; і створена з метою отримання прибутку.

На відміну від Директиви 2014/26/ЄС Закон № 7466 не розрізняє категорій правовласників (авторів і володарів суміжних прав, які часто мають різні інтереси) та не містить вимог щодо сфер (видів) використання об'єктів інтелектуальної власності, чітких процедур узгодження між собою інтересів правовласників і користувачів.

Досить актуальним питанням у сфері посилення захисту прав інтелектуальної власності в Україні є формування окремого судового органу – Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності. З однієї сторони, створення спеціалізованого суду відповідає європейській практиці (особливо зважаючи на створення Єдиного патентного суду ЄС і тривале функціонування відповідних патентних судів у низці країн ЄС) та має підвищити рівень суддівського правозастосування. З іншої, у законодавстві лишається чимало невирішених питань як процесуального, так і організаційного характеру, а успішна робота новоствореного судового органу буде переважно залежати від якості проведення призначених ним же судових експертиз. Останні, попри їх тривалість проведення та відсутність єдиних методологічних засад, подекуди надають неоднозначні, а іноді навіть суперечливі висновки, що взагалі ставить під сумнів доцільність звернення за судовим захистом прав інтелектуальної власності в Україні.

Основними проблемами судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні є тривалий судовий розгляд та невиконання судових рішень. Створення Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності навряд чи вирішить ці негаразди, оскільки існує потреба у зміні цілої низки процесуальних норм, підходів до призначення та проведення судової експертизи.

Так, у разі незаконного використання авторського права власник звертається до суду із позовом про заборону незаконного використання авторського права або про стягнення компенсації із порушника. Останній абсолютно законно звертається до суду із позовною заявою про визнання недійсною реєстрацію авторського права. Як наслідок, суддя зупиняє провадження у справі про заборону незаконного використання авторського права або про стягнення компенсації до розгляду позову про визнання недійсною реєстрацію авторського права. Враховуючи усі можливі експертні дослідження такі справи розглядаються роками, що не припустимо з точки зору європейської та світової практики, яка наголошує на судовому розгляді у розумні строки.

Яскравим прикладом недосконалості судового захисту порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності, крім іншого, є поширення «патентного тролінгу» в Україні. Поняття «патентний тролінг» започатковано у США, як назва фірми, яка не займається виробництвом, а реєструє та скуповує патенти, розпочинаючи судові процеси з вимогою заборони виробництва або сплати роялті, заробляючи таким чином гроші. Протягом кількох останніх років «патентні тролі» в Україні одержували та вносили до митного реєстру патенти на паперові стаканчики, планшетні комп'ютери, вішалки для одягу, колби та пробки для фармацевтичної продукції тощо. Останнім досягненням стало патентування нанесення на товар QR-коду та зчитування з нього інформації за допомогою пристрою з камерою, хоча технологія була винайдена та почала застосовувати ще у 1994 році японською компанією DENSO Wave Incorporation.

Проблему «патентного тролінгу» ефективно вирішує процесуальне законодавство країн ЄС, оскільки патентні суди там активно застосовують механізм покладання витрат по справі на сторону, що програла спір. Крім цього, суд може зобов'язати власника патенту до розгляду спору забезпечити грошову заставу в розмірі потенційних витрат сторін на судовий процес.

Як висновок, можна стверджувати, що Україна впроваджує європейські стандарти охорони й захисту прав інтелектуальної власності. Позитивним є прийняття Закону про систему колективного управління майновими правами у сфері авторського права та суміжних прав, створення Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності. Пріоритетним є подальша судова реформа, вдосконалення про-

цесуального законодавства, що посилить позиції України за рівнем захисту прав інтелектуальної власності серед країн світу.

Література:

1. U.S. Chamber International IP Index Sixth Edition. URL: http://globalipcenter.wpengine.com/wp-content/uploads/2018/02/GIPC_IP_Index_2018.pdf.
2. ЄС розчарований повільним прогресом України в реформі законодавства щодо прав інтелектуальної власності. URL: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/28023/ес-розчарований-повільним-прогресом-україни-в-реформі-законодавства-щодо-прав-інтелектуальної_ук.
3. Капіца Ю. М. Авторське право і суміжні прав в Європі: моногр. / Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, О. В. Жувака. К.: Логос, 2012. 696 с.

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ ЄС У СФЕРІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ЛІКВІДАЦІЇ ШКОДИ, НАНЕСЕНОЇ НАВКОЛИШНЬОМУ ПРИРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩУ В УКРАЇНІ

Головко Л.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна*

В країнах ЄС найпопулярнішою формою фінансового забезпечення у випадку нанесення шкоди навколишньому природному середовищу є інститут екологічного страхування через його комплексність і набір послуг, які надаються клієнтам, у порівнянні з іншими формами фінансового забезпечення (банківськими гарантіями, цільовими фондами тощо). На все ширше використання інституту банківського страхування має вплив прийняття в окремих країнах більш жорсткого законодавства щодо встановлення відповідальності за нанесення шкоди навколишньому природному середовищу, а також зростаюче усвідомлення суспільством небезпеки потенційного забруднення.

Зобов'язання здійснювати екологічне страхування в країнах ЄС впливає з Директиви 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» від 21 квітня 2004 року [1], яка зобов'язує операторів особливо екологічно небезпечних видів діяльності гарантувати фінансове забезпечення запобігання і подолання наслідків шкоди навколишньому природному середовищу. Згідно Директиви, оператор зобов'язаний запобігти виникненню шкоди навколишньому природному середовищу і безпосередній загрози нанесення шкоди навколишньому природному середовищу. Директива ЄС «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» має на меті встановити для попередження та ліквідації наслідків екологічної шкоди рамки екологічної відповідальності, що ґрунтуються на принципі «забруднювач-платник».

Певна робота в сфері нормативного регулювання обов'язкового екологічного страхування ведеться й в Україні. Зокрема, на розгляд Верховної Ради України вине-

сено проект Закону «Про обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку» від 09.07.2015 р. № 2327а [3].

Проект Закону «Про обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку» від 09.07.2015 р. № 2327а встановлює єдині умови та порядок проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку, і спрямований на відшкодування шкоди, заподіяної майновим інтересам фізичних та юридичних осіб внаслідок аварійного забруднення довкілля. Згідно Пояснювальної записки до Проекту закону цивільно-правова відповідальність підприємств полягає в відшкодуванні шкоди, яка спричинена екологічними правопорушенням конкретними особами третім особам [2]. Натомість метою Директиви 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» від 21 квітня 2004 року є встановити для попередження та ліквідації наслідків екологічної шкоди рамки екологічної відповідальності, що ґрунтуються на принципі «забруднювач-платник». Директива не застосовується ні до тілесних ушкоджень та шкоди, завданої приватному майну, ні до економічних втрат, а також не впливає на права, що походять з таких категорій шкоди. Таким чином, основною метою Директиви 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради є захист навколишнього природного середовища, а Проекту закону України «Про обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку» – захист майнових прав фізичних та юридичних осіб.

На нашу думку, положення Проекту Закону «Про обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку» від 09.07.2015 р. № 2327а є недостатніми для забезпечення попередження і ліквідації шкоди, нанесеної навколишньому природному середовищу. З метою адаптації вітчизняного законодавства до вимог європейського законодавства щодо охорони навколишнього середовища пропонуємо прийняти Закон «Про попередження і ліквідацію шкоди, нанесеної навколишньому природному середовищу», який має містити положення Директиви 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради про запобіжні заходи і відновлювальні заходи.

На нашу думку, до Закону України «Про попередження і ліквідацію шкоди, нанесеної навколишньому природному середовищу» також необхідно включити положення про можливість громадськості впливати на прийняття рішень про необхідні запобіжні заходи в наступній редакції: «Недержавні організації, що працюють на захист навколишнього середовища, та особи, що зазнали несприятливого впливу або здатні зазнати останній від екологічної шкоди, мають право вимагати від компетентного органу вжити необхідні запобіжні заходи». Вищезазначене положення є необхідним, оскільки в Україні фактично відсутній реальний вплив громадськості на прийняття екологічно значущих рішень.

На нашу думку, Закон України «Про попередження і ліквідацію шкоди, нанесеної навколишньому природному середовищу» має також передбачити створення загальнодержавної автоматизованої інформаційної системи попередження та ліквідації наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди. Інформаційна система попередження та ліквідації наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди має містити наступну інформацію: а) тип шкоди, завданої навколишньому середовищу або її безпосередньої загрози, місце і дату виникнення цієї шкоди або загрози, її обсягу, дати початку і закінчення провадження у випадку виявлення правопорушення; б) назву або ім'я і прізвище, адресу суб'єкта господарювання; в) прийняті і здійснені превентивні і відновлювальні заходи, у тому числі заходи щодо пом'якшення наслідків нанесення шкоди навколишньому середовищу, результати відновлювальних заходів, г) розмір видатків на превентивні заходи і розмір видатків на відновлювальні заходи.

Висновки. Пропонуємо в Україні прийняти Закон «Про попередження і ліквідацію шкоди, нанесеної навколишньому природному середовищу» і запровадити обов'язкове екологічне страхування.

Література:

1. Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage // OJ L 143, 30.4.2004, p. 56–75.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH1SN68A.html.
3. Проект Закону «Про обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку» від 09.07.2015 р. № 2327а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/jh1sn68a.html.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

Гринчук В.А.

*студент юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Питання особливостей судового захисту прав промислової власності є одним з найактуальніших питань сьогодення в Україні. Рішучі дії держави в частині реалізації механізмів євроінтеграції України ставить перед законодавцем нові виклики в імплементації нових стандартів правовідносин, цивільного обороту, процесуальних норм, судового захисту тощо. Необхідність впровадження ефективних механізмів судового захисту зумовлюється не лише умовами Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом, проведенням судової реформи чи реформи інтелектуальної власності, а й необхідністю приведення національного законодавства у відповідність із сучасними потребами суспільства.

Питання судового захисту прав промислової власності досліджувались у роботах О. П. Орлюк, Н. М. Мироненко, О. О. Підпригори, М. Ю. Потоцького, О. О. Штефан, О. В. Зайчука, В. С. Ковальського, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина та інших.

Попри законодавчу вказівку про можливість стягнення компенсації у спорах про захист прав на винахід (корисну модель), промисловий зразок, порядку та механізму її стягнення законом не передбачено. Відтак такий спосіб захисту як стягнення компенсації у патентних спорах не застосовується. Однак застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання винаходу (корисної моделі) могло би бути дієвим способом захисту. Цей спосіб захисту передбачений також і п. 5 ч. 2 ст. 432 ЦК України для захисту прав щодо всіх об'єктів інтелектуальної власності. Розмір стягнення повинен визначатися відповідно до спеціального закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення. На сьогодні таку компенсацію можна стягнути за порушення авторських або суміжних прав. Відповідно до Статті 52 Закону України «Про авторсь-

ке право і суміжні права» суд має право постановити рішення про виплату компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу. В Законі України «Про охорону прав на сорти рослин» також є аналогічна норма щодо розміру у компенсації (п. г). ч. 1 ст. 55). Для належного захисту прав власника патенту на винахід (корисну модель) доцільно запозичити такий спосіб захисту з унесенням відповідних змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Стягнення компенсації за порушення прав інтелектуальної власності є штрафною санкцією, яка застосовується незалежно від наявності (обґрунтованості) збитків. Розмір такої компенсації повинен бути визначений законом. Відповідної норми у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» немає.

Таким чином, сьогодні українські суди стикаються з труднощами визначення розмірів разової грошової компенсації. Дана проблема є надзвичайно важливою та потребує обов'язкового вирішення на законодавчому рівні.

При обчисленні шкоди необхідно спиратися на певні фактори які можуть зумовлювати збитки. Зокрема, упущена вигода, що розуміється як результат множення числа контрафактних товарів на прибуток на одиницю товару, є таким фактором.

У Великобританії існує практика дозволу правопорушникам зберігати деякі зі своїх доходів або мати інші економічні стимули продовжувати протиправну діяльність. Компенсаційні виплати можуть бути скорочені або обмежені, якщо порушник отримує ліцензію після порушення. Порушники можуть навіть не позбавлятися деяких прибутків від порушення, законодавство дозволяє порушнику в деяких випадках отримувати частину ліцензійної винагороди чи дохід від дистрибуції, які мав би сплачувати покупець точно такі, як сплачують при використанні законних каналів збуту [1].

Відповідно до пункту 5 частини 2 Статті 432 Цивільного кодексу України, Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення [2].

Зважаючи на досвід європейських держав, можна дійти висновку, що визначення розміру разового грошового стягнення потребує встановлення певних меж, які дозволять здійснювати відшкодування завданих збитків у повній мірі на засадах розумності та справедливості.

Розмір разової грошової виплати необхідно визначати з урахуванням упущеної вигоди. Упущену вигоду, як правило, розраховують множенням кількості контрафактних товарів на прибуток на одиницю товару.

При цьому разова грошова виплата, для забезпечення ефективності та стримуючого впливу повинна включати в себе фіксовану суму, як у Законі України «Про авторське право та суміжні права» та розмір упущеної вигоди.

Література:

1. Прохоров-Лукин Г. Проблеми визначення та відшкодування шкоди у цивільних справах про порушення прав інтелектуальної власності в країнах ЄС // Актуальні проблеми судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. – 2016. – С. 25-28.
2. Цивільний кодекс України // Голос України. – 2003. – № 45.
3. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Ст. 66.
4. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» // Верховна Рада України»; Закон від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. – Відомості Верховної Ради України. – 1994 р., № 7.

5. Закон України «Про авторське право і суміжні права»; Закон від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. – Відомості Верховної Ради України. – 1994 р., № 13, стаття 64.

**ДО ПИТАННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ ЗАДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ:
ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ АДАПТАЦІЇ
ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС**

Дерій В.М.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Інститут державної служби є одним із найважливіших у функціонуванні державного апарату країни. А під час реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, значення інституту державної служби набуває особливого значення. Адже в такому випадку, вітчизняне законодавство повинно бути націлене на усунення та нейтралізацію корупційного сегменту, що і є одним із завданням України на шляху до європейської інтеграції.

Проте як відомо, особи, які посідають керівні місця і є державними службовцями в прямому сенсі вирішують долю громадян та всієї держави в цілому. Тому, дослідження інституту державної служби є особливо актуальною, особливо зважаючи на прийняття нового Закону України «Про державну службу».

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про державну службу» державний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [1].

Відповідно до статті 11 Закону України «Про державну службу», державні службовці мають наступні права: користуватися правами і свободами, які гарантуються громадянам України Конституцією і законами України; брати участь у розгляді питань і прийнятті в межах своїх повноважень рішень; одержувати від державних органів, підприємств, установ і організацій, органів місцевого та регіонального самоврядування необхідну інформацію з питань, що належать до їх компетенції; на повагу особистої гідності, справедливе і шанобливе ставлення до себе з боку керівників, співробітників і громадян; вимагати затвердження керівником чітко визначеного обсягу службових повноважень за посадою службовця; на оплату праці залежно від посади, яку він займає, рангу, який йому присвоюється, якості, досвіду та стажу роботи; безперешкодно ознайомлюватись з матеріалами, що стосуються проходження ним державної служби, в необхідних випадках давати особисті пояснення; на просування по службі з урахуванням кваліфікації та здібностей, сумлінного виконання своїх службових обов'язків, участь у конкурсах на заміщення посад більш високої категорії; вимагати службового розслідування з метою зняття безпідставних, на думку службовця, звинувачень або підозри; на здорові, безпечні та належні для високопродуктивної роботи умови праці; на соціальний і правовий захист відповідно до

його статусу; захищати свої законні права та інтереси у вищестоящих державних органах та у судовому порядку [1].

Конкретні обов'язки та права державних службовців визначаються на основі типових кваліфікаційних характеристик і відображаються у посадових положеннях та інструкціях, що затверджуються керівниками відповідних державних органів у межах закону та їх компетенції. Це є бланкетне положення, яке відсилає нас до інших нормативних актів, наприклад таких як Закон України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію» тощо.

Новий Закон України «Про державну службу» впроваджує механізми, за якими частка посадового окладу у загальному розмірі заробітної плати державного службовця повинна мати превалююче значення. Річний розмір місячної або кварталної премії державного службовця не може перевищувати 30 відсотків суми його посадового окладу за рік.

Наразі найменша посадова ставка для посадовця найнижчої категорії становить 900 гривень. Найнижча посадова ставка має становити 2 мінімальні зарплати, а це на сьогодні приблизно 2700 гривень. Далі ця зарплата має рости з кожним оцінюванням, підвищенням, з кожною посадою та кожним роком його роботи. Ухвалення нового закону України «Про державну службу» є однією із найважливіших позицій коаліційної угоди, програми діяльності уряду, міжнародних зобов'язань України. Останні, зокрема, включають можливість отримання Україною фінансової допомоги від Європейського союзу у розмірі понад 20 мільярдів гривень.

Нововведення, що пропонуються нам у новому законі є, безперечно, прогресивними. Сьогодні розмір премій державним службовцям не обмежений, але посадові оклади встановлені і є мізерними. Ще існує такий факт, що отримання премій працівником державного апарату напряму пов'язане від волі його керівника. Отже, запропоновані зміни є вкрай необхідними.

Досліджуваний Закон України ухвалено з пропозиціями, оголошеними під час обговорення. Планується, що він набере чинності 01.05.2016 р., але перед цим його чекає техніко-юридичне доопрацювання. Положення про поступове підвищення рівня оплати праці державних службовців, яке відтермінується в часі до 01.01.2017 р.

Однією з найактуальніших на сьогодні проблем державної служби в Україні є корупція. Характерною рисою корупції в будь-якій країні є зловживання службовим становищем державних службовців. Корумповані посадові особи можуть домагатися отримання грошей, подарунків, привілеїв або прибуткових умов для здійснення підприємницької діяльності в обмін на здійснення чи нездійснення будь-яких офіційних дій. І немає жодної різниці, від кого виникає ініціатива зловживання (хабарництво чи вимагання).

Однією з причин, яка підштовхує державних службовців в Україні до корупції є те, що їхня заробітна плата не відповідає покладеній на них відповідальності і обсягу робіт, які вони виконують. Проблема невеликої заробітної плати є однією із актуальних, яка гостро стоїть в Україні. Без перезавантаження механізму влади, без зміни осіб, які знаходять при владі подолати корупцію буде складно.

За таких обставин, в межах *висновку*, ми вважаємо, що слід привести у відповідність адміністративне законодавство, яке регулює статус державного службовця чим й усунути корупційні ризики, що ускладнює реалізацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Література:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст. 43.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством [...] Україна, Європейський Союз, Євратом [...];

ПІДХОДИ ДО КОЛІЗІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ДОГОВОРІВ У СПАДКОВОМУ РЕГЛАМЕНТІ ЄС ТА МОЖЛИВІСТЬ ЇХ АДАПТАЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Діковська І.А.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

I. Колізійне регулювання спадкових договорів у спадковому регламенті ЄС.

Регламент № 650/2012 Європейського парламенту і Ради від 4 липня 2012 року про юрисдикцію, застосовуване право, визнання і виконання рішень, прийняття і виконання автентичних інструментів з питань спадкування та створення Європейського свідоцтва про спадкування (надалі- Спадковий регламент ЄС) [1] є одним із найновіших регламентів у сфері Європейського міжнародного приватного права і таким, що акумулює у собі останні досягнення доктрини, здійснені на підставі аналізу практики, у цій сфері. Як результат, Спадковий регламент ЄС пропонує вирішення проблем колізійного регулювання розпоряджень на випадок смерті, які до його прийняття не регулювалися у національних законодавствах з міжнародного приватного права окремих держав.

Одним із них є колізійне регулювання спадкових договорів. Зокрема, відповідно до ст. 25 Спадкового Регламенту ЄС: «1. Допустимість спадкового договору, його матеріальна дійсність, зобов'язуючі наслідки для сторін, включаючи умови розірвання, регулюються за правом держави, яке б застосовувалося до спадкування цієї особи, якби вона померла у той день у який договір був укладений. 2. Спадковий договір декількох осіб є допустимим, якщо він є таким відповідно до права, яке б застосовувалося до спадкування усіх осіб, які беруть у ньому участь, якби вони померли у день, в який договір був укладений. Допустимість спадкового договору, про який йдеться у першому підпункті цього параграфу, його матеріальна дійсність, зобов'язуючі наслідки для сторін, включаючи умови розірвання, регулюються за правом однієї із держави, згаданих у попередньому підпункті, з якою він має найтісніший зв'язок. 3. Не зважаючи на параграфи 1 та 2, сторони можуть обрати право, яке особа або одна з осіб, чийого майна стосується спадковий договір, можуть обрати відповідно до ст. 22, на умовах, викладених у ній, у якості застосовуваного до допустимості спадкового договору, його матеріальної дійсності, зобов'язуючих наслідків для сторін, включаючи умови розірвання».

Аналіз цієї статті дозволяє зробити декілька висновків. По-перше, Спадковий регламент ЄС встановлює спеціальне колізійне регулювання спадкового договору, а не відсилає до положень Регламенту (ЄС) № 593/2008 Європейського Парламенту та Ради «Про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань («Рим I»)» від 17 червня 2008 року, що звичайно пов'язано із правовою природою спадкового договору, яка хоча і є договірною, проте має свої особливості, що зближують її з інститутами спадкового права. По-друге, сфера дії права, застосовуваного до спадкового договору визначається як «допустимість спадкового договору, його матеріальна

дійсність, зобов'язуючі наслідки для сторін, включаючи умови розірвання», тобто, відрізняється від сфери дії права, застосовуваного до договірних зобов'язань», тобто відрізняється від сфери дії застосовуваного права згідно зі ст. 12 Регламенту Рим I. По-третє, із аналізу ст. 25 (1) та ст. 21 (1) Спадкового регламенту ЄС випливає, що правом, яке застосовується до нього, є право держави, у якій відчужувач за спадковим договором мав своє звичайне місце проживання у момент укладення договору. Проте, як виняток може застосовуватися право держави, з якою відчужувач явно мав більш тісний зв'язок, ніж з правом держави звичайного місця проживання. По-четверте, вибір права до спадкового договору, є можливим, проте, він обмежується, правом країни, громадянином якої є відчужувач або один з них. По-п'яте, Спадковий регламент вказує на спосіб вибору права, коли відчужувачами за спадковим договором виступають декілька осіб (наприклад, подружжя).

II. Колізійне регулювання спадкових договорів у законодавстві України.

Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV (надалі – ЗУ «Про МПрП») [2] не містить спеціальних колізійних норм, застосовуваних до спадкових договорів. Загальновідомим є те, що колізійне регулювання інституту, стосовно якого відсутні спеціальні колізійні норми, здійснюється шляхом використання колізійних прив'язок, застосовуваних до відносин аналогічної правової природи.

За загальним правилом в Україні визначення правової природи відносин з іноземним елементом (здійснення первинної кваліфікації) відбувається на підставі права України (ст. 7 (1) ЗУ «Про МПрП»). Таким чином, для визначення колізійних норм, що можуть застосовуватися до спадкових договорів при вирішенні спору українським судом, необхідно з'ясувати правову природу відносин, що виникають із спадкового договору у праві України.

Не зважаючи на те, що норми про спадковий договір містяться у книзі шостій ЦК України «Спадкове право», більшість дослідників [3, с. 174, 175; 4, с. 140-142], вважають, що відносини, що виникають із цього договору не є спадковими, а є зобов'язальними, зокрема, договірними. Ця підтверджується переконливими аргументами [3, с. 174, 175; 4, с. 140-142].

У контексті колізійного регулювання це означає, що до відносини із спадкового договору повинні застосовуватися не колізійні норми щодо спадкування (статті 70-72 ЗУ «Про МПрП»), а колізійні норми, що визначають право, застосовуване до договірних зобов'язань (статті 43, 44, 47 ЗУ «Про МПрП»). Аналіз цим норм вказує на те, що сторони спадкового договору можуть обрати право, що застосовується до нього. За відсутності такого вибору, спадковий договір повинен регулюватися правом, що має найтісніший зв'язок із договором, яке повинно визначитися шляхом аналізу суті договору і сукупності обставин справи (ст. 32 (3) ЗУ «Про МПрП»). У разі неможливості дійти висновку про право, що має найтісніший зв'язок із спадковим договором в результаті вчинення цих дій, воно повинно визначитися як право «держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину (спадкового договору) (*вставка автора*), має своє місце проживання або місцезнаходження» (ст. 32 (3) ЗУ «Про МПрП»).

Водночас, слід відмітити, що стаття 44 (1) ЗУ «Про МПрП», яка визначає таку сторону для окремих видів договорів, не згадує спадкового договору, що посилює невизначеність колізійного регулювання спадкових договорів у праві України. Звичайно, беручи до уваги, що стороною, яка здійснює вирішальне виконання у ЗУ «Про МПрП» є продавець у широкому розумінні, можна припустити, що стороною, яка здійснює вирішальне виконання за договором спадкування, буде відчужувач. Відтак, за неможливості визначити право, що має найтісніший зв'язок із договором спадкування, шляхом аналізу суті договору і сукупності обставин справи, воно швидше за все буде визначитися як право держави, у якій відчужувач за спадковим договором має своє проживання або місцезнаходження.

Проте, ст. 44 (1) ЗУ «Про МПрП» не дозволяє визначити застосовуване право до спадкового договору, коли відчужувачем виступає подружжя, якщо один із подружжя має місце проживання у одній країні, а інший – у іншій.

Якщо у якості майна, що набуватиметься за спадковим договором у разі смерті відчужувача, вказується нерухоме майно або майно, що підлягає державній реєстрації, то право, що має найтісніший зв'язок із спадковим договором, буде визначатися за правилами ст. 44 (2) (1) ЗУ «Про МПрП», а саме як «право держави, у якій це майно знаходиться, а якщо таке майно підлягає реєстрації, – право держави, де здійснена реєстрація».

Висновки. Підходи до колізійного регулювання в Україні та ЄС мають принципові відмінності. Зокрема, законодавство України не містить спеціальних колізійних норм, застосовуваних до цього інституту. Із системного аналізу норм ЗУ «Про МПрП» випливає, що до його колізійного регулювання в Україні застосовуються ті ж колізійні прив'язки, що й до усіх договірних зобов'язань, що не відповідає повною мірою правовій природі спадкового договору. Спадковий Регламент ЄС містить спеціальні норми щодо колізійного регулювання спадкових договорів, що є свідченням того, що Європейські законодавці виділяють його серед інших розпоряджень на випадок смерті. З іншого боку, не поширення на спадковий договір норм Регламенту Рим I вказує на те, що правова природа спадкових договорів визнається такою, що має особливості порівняно з іншими договорами. В основі колізійного регулювання спадкових договорів у Спадковому регламенті ЄС – принципи колізійного регулювання спадкових відносин. Адаптація їх до законодавства України потребує подальших досліджень регулювання спадкових відносин у Європейському міжнародному приватному праві, зокрема, дослідження категорії «звичайне місце проживання» відчужувача, її співвідношення із відомими українському міжнародному приватному праву категоріями «останнього місця проживання спадкодавця», «постійного місця проживання спадкодавця».

Література:

1. Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=oj:l:2012:201:0107:0134:en:pdf>.
2. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
3. Рябоконт Є.О. Спадковий договір // Спадкове право: навч. Посіб. / Ю.О. Заїка, Є.О. Рябоконт. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 159-199.
4. Кухарев О. Виконання спадкового договору нотаріальна практика // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2016. – № 5. – С. 140-149.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ІНСТИТУТІ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЯК УМОВИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Довгань М.Р.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Правове регулювання способів забезпечення виконання зобов'язання, завжди пов'язане із процедурою їх реалізації. Адже остання є невід'ємною частиною не тільки способів забезпечення, але й гарантією будь якого інституту, що спрямовується на виконання основного зобов'язання.

Відповідно до ст. 509 ЦК України зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Метою зобов'язання є необхідність забезпечувати товарообіг і гарантувати майнові та особисті немайнові права та охоронювані законом інтереси фізичних і юридичних осіб [2, с. 125].

Важливо вказати і на те, що будь які зобов'язання в цивільному праві дістали свою систему: загальна частина та спеціальна. Якщо загальна частина містить норми, що належать до всіх зобов'язань, а зокрема, щодо забезпечення виконання зобов'язань (Гл. 49 ЦК України) та спеціальної частини, яку складають такі підсистемні елементи як договірні зобов'язання та не договірні зобов'язання [2, с. 124].

Традиційно, способи виконання зобов'язання поділяються на такі види як (а) речові види забезпечення виконання зобов'язання (застава (іпотека, заклад, застава товарів в обороті або переробці, застава цінних паперів та застава майнових прав), притримання) та (б) зобов'язально-правові види забезпечення виконання договірних зобов'язань (неустойка (штраф та пеня), порука, гарантія, завдаток) [3, с. 443-460].

В той же час, аналізуючи способи зобов'язання виконання зобов'язання, важливо задатись питанням, які із таких є характерними для застосування в позадоговірних зобов'язаннях?, – адже в ЦК України не визначена можливість поширення способів зобов'язання виконання зобов'язання на позадоговірні зобов'язання.

Н. Є. Голубева відмічає, що сіл відрізнити предмет зобов'язання від об'єкту: об'єктом зобов'язання є те, на що спрямовані права й обов'язки учасників зобов'язання, тобто ті дії, здійснення яких (чи утримання від яких) кредитор має право вимагати від боржника; предметом зобов'язання служать ті матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких сторони вступають у відносини й на які спрямовані дії [1, с. 7].

Окрім цього, ст. ст. 1163-1165 ЦК України визначено:

(1) що фізична особа, життю, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека, а також юридична особа, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює;

(2) а у разі не усунення небезпеки загрози життю, здоров'ю, майну фізичної або майну юридичної особи заінтересована особа має право вимагати: (а)вжиття невідкладних заходів щодо усунення загрози; (б)відшкодування завданої шкоди; (в)заборони діяльності, яка створює загрозу.

Отже, у першому випадку, важливо звернути увагу на те, що фізичній чи юридичній особі, якій загрожує небезпека (майну чи то здоров'ю), законодавець надає можливість «вимагати усунення» такої від того, хто створює загрозу. Натомість про додатковий характер позадоговірних зобов'язань не йдеться. Не йдеться і про можливість застосування способів забезпечення виконання зобов'язання, адже по суті вони й не визначені загальною частиною зобов'язального права.

До прикладу, ст. 546 ЦК України визначено, що виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, при триманням, заставою. А договором чи законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання.

Таким чином, виходячи із вищевикладеного, можливо прийти до висновку та вказати на те, що наразі в ЦК України наявна суттєва прогалина, яка потребує належного врегулювання. Адже не зрозуміло який із способів забезпечення виконання цивільного зобов'язання буде прийнятним на реалізацію положень, що закріплені в ст. ст. 1163-1165 ЦК України. На нашу думку, таким, і чи не єдиним способом є неустойка, але її застосування до квазі-деліктів, тобто, тих правопорушень, які засновуються на презюмованих фактах, фактичних складах є вкрай складним, що й потребує чіткості та передбачуваності. Тому наша думка зводиться до того, аби надати можливість до врегулювати зміст ст. 546 ЦК України положенням про те, що «способи забезпечення виконання зобов'язання є застосовними до договірних так і не договірних зобов'язань».

Література:

1. Голубева Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: автореф. дис.... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Н.Ю. Голубева; наук. консультант Є.О. Харитонов; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2013. – 40 с.
2. Матвеев П.С. Цивільне право (в схемах): Навч. посіб. – К.: Алерта, 2013. – 256 с.
3. Цивільне право України. Загальна частина: підручник/ За ред. І.А. Бірюкова, Ю.А. Заїки. – КНТ.: КНТ, 2006. – 480 с.

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВА НА ШЛЮБ У ПРОЦЕСІ ГАРМОНІЗАЦІЇ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Дончак О.Д.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Право на материнство та батьківство є основним не тільки сімейно-правовим благом, яке доповнює реалізацію інституту сім'ї в сімейному праві, але й тісно пов'язане із цивільними особистими немайновими правами – репродуктивними правами, правами на сім'ю, тощо.

Виходячи із дуальної природи права на батьківство та материнство (за суб'єктивним критерієм) важливо звернути увагу на деякі дихотомічні обставини, що бодай на методологічному рівні створюють суттєвий конфлікт у правовому регулюванні права на батьківство та материнство.

Так, аналізуючи зміст статей, які визначають право на материнство та батьківство (ст. ст. 49, 50 СК України) слід вказати на наступне:

(а) за ч. 1 ст. 49 СК України – «...*дружина* має право на материнство... (курсив власний – О. Д.)».

(б) за ст. 50 СК України – «...*чоловік* має право на батьківство... (курсив власний – О. Д.)».

Виходячи з вищевикладеного неважко помітити неординарність підходу до вживання законодавця до вживання статусного терміну «чоловік» та «дружина». Адже виходить, що кожен чоловік (особа чоловічої статі) може мати право на батьківство, тобто право стати батьком. Натомість вживання терміну «дружина» є доволі некоректним, адже за логікою можливо припустити, що таким правом можуть бути наділені тільки ті жінки, які перебувають у шлюбі (ч. 1 ст. 49 СК України).

В той же час ч. 4 ст. 49 СК України визначено, що «...*вагітній дружині* мають бути створені у сім'ї умови для збереження її здоров'я та народження здорової дитини...» (курсив власний – О. Д.)». Тут, на нашу думку також міститься положення, яке обмежує права жінок, адже йдеться тільки про те, що «вагітній дружині», а не «вагітній жінці» «...мають бути створені у сім'ї умови для збереження її здоров'я та народження здорової дитини...».

За таких обставин, ми вважаємо, що дані норми слід привести у відповідність та внести належні зміни. Адже Сімейний кодекс України закріплює те, що (а) «...жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї ...»; (б) а відповідно до ст. 4 СК України визначено, що «...сім'ю може створити особа, яка народила дитину, незалежно від віку...».

Приходячи до висновку, важливо відмітити, що внесення змін до ст. 49, ст. 50 СК України надасть можливість забезпечити повноту реалізації право на батьківство та материнство суб'єктам сімейних правовідносин та сприятиме захисту та охороні їхніх прав.

ЗБЛИЖЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОСОЮЗУ: ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ

Дорофєєва Л.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Ужгородський національний університет,
начальник юридичного відділу
Закарпатської митниці
Державної фіскальної служби України
м. Ужгород, Україна*

З часу проголошення Україною своєю стратегічною метою повноправного членства в Євросоюзі інтеграція до ЄС стала одним з її основних зовнішньополітичних пріоритетів, спрямованих на створення передумов та здійснення реальних кроків для вступу до Європейського Союзу і послідовне запровадження в життя європейської моделі розвитку загалом.

Як і всі інші кандидати на вступ до ЄС, наша країна взяла на себе зобов'язання поступового приведення національного законодавства у відповідність до існуючого

в Європейському Союзі. На Копенгагенському саміті Європейської Ради, що відбувся у червні 1993 р., були визначені умови вступу країн до Європейської Спільноти, основним з яких визнано адаптацію національного законодавства до права Європейського Союзу, яке не обмежується лише суто законодавством ЄС, а включає спільні принципи, цінності та правову культуру.

Прийнятий в листопаді 2002 року Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», визначає адаптацію як поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства Європейського Союзу [1].

Метою вказаної адаптації, насамперед, є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього. Під *acquis communautaire* розуміється правова система Євросоюзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Такі зміни законодавства України передбачають реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність із європейськими стандартами і охоплюють не лише приватне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя та здоров'я, навколишнє природне середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, а також інші галузі, визначені Угодою про партнерство та співробітництво, а й митне законодавство. Етапами правової адаптації є імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів і законодавства України у відповідність із нормами ЄС [2].

Офіційне визначення поняття «адаптація законодавства» міститься в Законі України від 21 листопада 2002 року «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, яка затверджена Законом України від 18 березня 2004 року [3] та у Наказі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16 березня 2005 року «Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм» [4], та означає процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis communautaire*.

Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в ЄС, який включає адаптацію законодавства, утворення належних інституцій та ряд додаткових заходів, необхідних для ефективного правотворення та правозастосування. Державна політика України щодо адаптації законодавства вже півтора десятка років формується як складова частина вітчизняної правової реформи та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, у тому числі обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроєктного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України.

Таке наближення національної нормативно-правової бази до стандартів ЄС та СОТ та приведення у відповідність української системи нормативно-правових актів до положень європейського права буде мати своїм результатом підвищення ефективності вітчизняної економіки та рівня життя наших співвітчизників, зміцнення засад демократії.

Першим етапом процесу наближення національної системи права, включаючи також правову культуру, доктрину та судову і адміністративну практику, до системи права Європейського Союзу відповідно до критеріїв, що висуваються Європейським Союзом щодо держав, які мають намір приєднатися до нього, науковці називають адаптацію законодавства України, розуміючи під цим процесом як нормотворення, так і нормозастосування, які неодмінно повинні бути обов'язковим для всіх органів державної влади та місцевого самоврядування, та наполягають, що при цьому адаптація національного законодавства України до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм має здійснюватися з огляду на національні інтереси України, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства. Важливим є сприйняття адаптації митного законодавства до законів ЄС як підґрунтя правової бази для майбутнього членства України в Митному союзі Європи [5, с. 15, 165-166].

Розглядаючи адаптацію законодавства України до законодавства ЄС як зближення із сучасною європейською системою права, фахівці прогнозують, що завдяки цим процесам можна розраховувати на забезпечення розвитку політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і поступове зростання добробуту громадян, приведення його до рівня, який склався у державах – членах ЄС [6, с. 640], та застерігають і від сліпого перенесення на національний ґрунт чужого досвіду, який може так і залишитися декларацією або навіть стати одним з джерел небажаних наслідків [7, с. 34]. При цьому вважаємо, що процеси впровадження європейських та світових стандартів митної діяльності, якими б привабливими вони не здавались, слід проводити з урахуванням національних традицій права та усталених підходів до формування системи органів публічної влади, існуючих соціальних потреб.

Аналіз змін, що відбулись в українському митному законодавстві, і у першу чергу – в Митному кодексі, дозволяє констатувати, що вже 15 років у вітчизняні норми активно впроваджуються міжнародні стандарти такої діяльності. І хоча науковці не відносять вимоги про попереднє декларування, управління ризиками, взаємодію митних адміністрацій, а також і співпрацю з учасниками ЗЕД до інституційно-правових, проте відмічають їх спрямованість на ефективну і одноманітну реалізацію положень митного законодавства з метою прискорення проходження митниці і забезпечення належної безпеки міжнародного товарообігу [8, с. 45].

Основні міжнародні стандарти митної справи та організації діяльності митних адміністрацій містяться у трьох джерелах: Кіотській конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, Рамкових стандартах безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі ВМО, а також Митних прототипах, що сконцентрували найкращі принципи та стандарти ЄС у галузі митної справи. Відтак, для вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності вітчизняних митних органів з метою створення в Україні сучасної європейської митної служби сьогодні існує нагальна потреба в усесторонньому вивченні практики застосування митними адміністраціями європейських країн норм зазначених документів.

Література:

1. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 21 листопада 2002 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-15> (дата звернення 17.05.2018).
2. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/615/98> (Дата звернення 17.05.2018).
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст. 367.

4. Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16 березня 2005 року № 62. Офіційний вісник України. 2005. № 17. Ст. 926.
5. Доротич С. І. Механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог: дис.... канд. юрид. наук: Київ, 2010. 225 с.
6. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. за ред. Л. В. Губерського. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ: Знання, 2012. 759 с.
7. Селіванов В. М. Методологічні аспекти національного законотворення в процесі реалізації Конституції України. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1998. № 2. С. 14-35.
8. Халипов С. В. Проблемы соответствия законодательства Российской Федерации о таможенном деле международным стандартам в сфере таможенного регулирования: дис.. канд. юрид. наук: Москва 2011. 174 с.

**НАПРЯМКИ І ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА
В РАМКАХ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ**

Забара І.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Співробітництво України з ЄС у розвитку інформаційного суспільства, з прийняттям Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони 2014 р. (далі – Угода) [1] конкретизовано на регіональному рівні і, з урахуванням перспектив, має на меті наступне:

(I) імплементацію національних стратегій інформаційного суспільства,

(II) розвиток всеохоплюючої нормативно-правової бази для електронних комунікацій та

(III) розширення участі України у дослідницькій діяльності ЄС у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і інновацій.

Імплементація національних стратегій інформаційного суспільства, як *перша головна мета співробітництва України з ЄС у розвитку інформаційного суспільства*, передбачає врахування досвіду розвитку інформаційного суспільства, досягнутого завдяки стратегії ЄС у інформативній політиці. Його врахування є необхідним для розуміння процесу формування європейського інформаційного суспільства, прийняття першочергових і перспективних законодавчих кроків для його забезпечення.

Друга мета співробітництва України з ЄС у розвитку інформаційного суспільства полягає у розвитку всеохоплюючої нормативно-правової бази для електронних комунікацій (ст. 390 Угоди).

Надання переваги саме правовому регулюванню розвитку електронних комунікацій, пов'язується з орієнтацією на уже розроблену і впроваджену законодавчу базу (пакет, що містить п'ять директив, які визначають існуючі правові рамки ЄС для

електронних комунікаційних мереж та послуг), та врахуванням результатів завершення реформи європейського законодавства щодо ринку електронних комунікацій і створенням його третьої організаційно-правової моделі.

Враховуючи досвід розвитку європейського інформаційного суспільства, розвиток співробітництва України з ЄС передбачається здійснити через наступні напрями: по-перше, забезпечення загальнодоступності ІКТ та, по-друге, надання кращої якості послуг електронних комунікацій за доступними цінами.

До речі, такі умови щодо загальнодоступності і якості електронних послуг запроваджені Директивою 2002/21/ЄС від 7 березня 2002 року про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг (Рамкова Директива; з наступними доповненнями) та Директивою 2002/22/ЄС від 7 березня 2002 року про універсальні послуги та права користувачів стосовно електронних комунікаційних мереж і послуг (Директива про надання універсальних послуг; з наступними доповненнями) сприяли позитивному розвитку європейського інформаційного суспільства.

Як підтверджує європейська практика, запроваджені і спрямовані на користь фізичних і юридичних осіб («приватних осіб і бізнесу») ці визначені напрями (а) полегшують доступ до ринків електронних комунікацій, (б) сприяють конкуренції та (в) заохочують інвестиції у галузь комунікацій, що власне було враховано і закріплено Угодою про Асоціацію 2014 р.

Третя мета співробітництва України з ЄС у розвитку інформаційного суспільства спрямовується на розширення участі України у дослідницькій діяльності ЄС у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) (ст. 390 Угоди).

Співробітництво України з ЄС у розвитку інформаційного суспільства (ст. 391 Угоди) охоплює чотири ключові сфери: а) сприяння доступу, безпеці і послугам в мережах електронних комунікацій; б) координація політик у галузі електронних комунікацій; в) регулювання діяльності національного регулятора в галузі електронних комунікацій; г) сприяння спільним проектам досліджень у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та інновацій.

Сприяння доступу, безпеці і послугам в мережах електронних комунікацій спрямовано на розвиток найперспективніших і найактуальніших напрямків інформаційного суспільства. Враховуючи європейський досвід, першочерговими у розвитку і правовому забезпеченні співробітництва України з ЄС, в аспекті розвитку інформаційного суспільства, зокрема визначено: електронні комунікації; електронний бізнес; електронний уряд; електронну охорону здоров'я; електронне навчання; боротьбу із кіберзлочинністю.

Кожен із цих напрямків має правову основу в рамках законодавства ЄС. Угода про асоціацію 2014 року передбачає умови досягнення Україною відповідного рівня їх законодавчого забезпечення.

Координація політик у галузі електронних комунікацій передбачає вирішення кількох задач. Йдеться про оптимальне використання радіо спектру та забезпечення функціональної сумісності мереж електронних комунікацій України та ЄС. Орієнтиром для проведення відповідної політики виступають: Рішення № 676/2002/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 березня 2002 р. про правові рамки для радіо спектральної політики у ЄС, Регламент (ЄС) № 544/2009 Європейського Парламенту та Ради від 18 червня 2009 р. і Регламент (ЄС) № 717/2007 щодо роумінгу у мережах мобільного зв'язку загального користування у межах ЄС, Директиви: 2002/21/ЄС про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг, 2002/19/ЄС про доступ та з'єднання комунікаційних мереж, 2002/20/ЄС про дозвіл та Директива 2009/140/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 р.

Регулювання діяльності національного регулятора в галузі електронних комунікацій спрямовано на запровадження гармонізованої правової основи і структури органів для регулювання електронних комунікаційних послуг, мереж та пов'язаних з ними засобів та послуг. Це передбачено положеннями Директиви 2002/21/ЄС від 7 березня 2002 р. про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж

та послуг, та Директиви 2009/140/ЄС), яка в цьому питанні визначає повноваження національних регулятивних органів та запроваджує низку процедур для забезпечення гармонізованого застосування правових рамок в межах ЄС.

Сприяння спільним проектам досліджень у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) передбачається в межах Рамкової програми Європейського Співтовариства з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», розрахованої на період до 2020 року.

Законодавчою основою для її запровадження і використання є Регламент Європейського Парламенту і Ради № 1291/2013/ЄС від 11 грудня 2013 року про створення Рамкової програми Горизонт 2020 з досліджень та інновацій (2014–2020) [2], Регламент Європейського Парламенту і Ради № 1290/2013/ЄС від 11 грудня 2013 року, що встановлює правила участі у програмі Горизонт 2020, включаючи делеговані акти та будь-які інші подальші правила [3], Рішення Ради № 743/2013/ЄС про створення Спеціальної програми з реалізації «Горизонт 2020» [4].

Варто зазначити, що правовою основою для участі України у Рамковій програмі *FP8 (Horizon 2020)* є *Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020»* від 20 березня 2015 року (Закон України про ратифікацію зазначеної Угоди було прийнято 15 липня 2015 року).

«Горизонт 2020» – нова програма ЄС з досліджень та інновацій. Вона триватиме з 2014 року до 2020 року, із загальним бюджетом приблизно 70 млрд. євро. «Горизонт 2020» є фінансовим інструментом реалізації флагманської ініціативи Інноваційного союзу з метою зміцнення конкурентоспроможності Європи у глобальному вимірі, її економічного зростання та створення нових робочих місць. По факту, «Горизонт 2020» є не лише наступною восьмою Рамковою програмою з досліджень та технологічного розвитку. «Горизонт 2020» об'єднує Рамкову програму з досліджень та інноваційного розвитку (РІ), Рамкову програму конкурентоспроможності та інновацій (СІР) та Європейський інститут інновацій та технологій (ЕІТ).

Структурно Програму «Горизонт 2020» поділено на три компоненти. Питання сприяння розвитку ІКТ містяться у «Компоненті № 2: Індустріальне лідерство», що передбачає мету: зміцнення індустріального лідерства (з бюджетом приблизно 17 млрд. євро).

В рамках Компоненту № 2 передбачено фінансування ключових технологій, зокрема напрям «Лідерство в індустріальних технологіях з підтримкою для: *Інформаційно-комунікаційні технології*: Нове покоління компонентів та систем; Нове покоління комп'ютеризованих систем; Розвиток мереж Інтернету; Технології управління інформаційними потоками; Новітні інтерфейси та роботи; Мікро- та наноелектроніка та фотоніка.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf).
2. Регламент Європейського Парламенту та Ради про створення Горизонту 2020 – Рамкової програми з досліджень та інновацій (2014–2020) (ОJ L347, 20.12.2013, р. 104).
3. Регламент Європейського Парламенту та Ради, що встановлює правила участі у Програмі Горизонт 2020 (ОJ L347, 20.12.2013, р. 81).
4. Рішення Ради № 743/2013/EU про створення Спеціальної програми (ОJ L347, 20.12.2013, р. 965).
5. HORIZON 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=h2020.

ПРАВО НА ДОНОРСТВО ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: СІМЕЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Зікункова А.Г.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Життя та здоров'я людини відноситься до основних і фундаментальних особистих немайнових благ, які зумовлюють самостійні права – право на життя та право на здоров'я, як унікальні, даровані природою та невід'ємні, абсолютні права.

Утім, їх зміст з об'єктивних чи то суб'єктивних причин може бути применшений, постати під загрозою чи то взагалі втрачений. Тому як думається, абсолютно не випадково законодавець передбачив можливість забезпечити людину у необхідних для збереження життя та здоров'я іншим благом – можливістю стати донором або отримати певні анатомічні матеріали людини від іншої.

Проте в деяких випадках, недостатньо цивільно-правового регулювання правовідносин донорства, а сімейно-правове регулювання, яке здавалося б, могло до регулювати відносини по забезпеченню збереження життя та здоров'я, унеможливило оперативне їх врегулювання.

Так, деякі дослідники справедливо звертають увагу на те, що рядом міжнародних документів вказано на неприйнятність донорства. Зокрема, в пункті 8 Декларації про трансплантацію органів людини (1987), що прийнята Всесвітньою медичною асамблеєю, визначено, що «...засуджується купівля і продаж людських органів для трансплантації...». У Положенні про торгівлю живими органами (1985) зазначено, що Всесвітня медична асоціація засуджує придбання і продаж людських органів для трансплантації. Конвенція про права людини і біомедицину (1996) містить у ст. 21 положення про те, що тіло людини і його частини не повинні бути джерелом отримання фінансової вигоди [4].

В той же час, ст. 290 ЦК України передбачено, що повнолітня та дієздатна фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин. А нормативно-правове регулювання здійснюється відповідно до закону. Договірна природа, як бачимо, відповідно до основної диспозитивної природи цивільного права (вільного волевиявлення, ініціативності, рівності прав, тощо – по методу регулювання – А. З.) виключається, чи то принаймні не висвітлюється законодавцем, а, навпаки, в імперативній формі вживається такі словосполучення «здійснюється відповідно до закону».

В той же час, варто звернути увагу і на зміст ч. 3 ст. 290 ЦК України яка вказує на те, що фізична особа може дати письмову згоду на випадок своєї смерті на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів, або взагалі заборонити донорство.

У даній нормі акцентується увага на тому, що особа донора не повинна бути відомою реципієнту, особа реципієнта – родині донора, крім випадків, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами.

Не вдаючись у дискусію меж та процедури реалізації права донорство, слід звернути увагу на те, що в СК України закладено норму, яка визначає підстави визнання шлюбу недійсним.

Підставою недійсності шлюбу є порушення вимог, встановлених статтями 22, 24-26 СК України (відсутність шлюбного віку; був укладений в зв'язку із примушенням (не добровільно); хтось із подружжя вже перебуває у шлюбі; є родичами, є рідними, повно рідними братом чи то сестрою, є двоюрідними братом та сестрою, рідними тіткою, дядьком та племінником, племінницею, тощо).

Частиною 2 ст. 39 СК України визначено, що «...недійсним є шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення, а також між рідними братом і сестрою...».

Правовими наслідками недійсності шлюбу є не тільки його анулювання актового запису (ч. 6 ст. 39 СК України) але й те, що він не породжує ні прав ні обов'язків подружжя (ст. 45 СК України). Такий шлюб визнається недійсним від дня його державної реєстрації (ст. 44 СК України).

Отже наявність таких обставин вказує на заборону реалізації права на донорство за обставин недійсності шлюбу. Проте право на донорство як виявляється за умов наявності кровного споріднення не зникає, адже кровне споріднення залишається та відповідає змісту ч. 3 ст. 290 ЦК України.

З іншого боку, право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним мають дружина або чоловік, інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу, батьки, опікун, піклувальник дитини, опікун недієздатної особи, прокурор, орган опіки та піклування, якщо захисту потребують права та інтереси дитини, особи, яка визнана недієздатною, або особи, дієздатність якої обмежена (ст. 45 СК України). Тут варто задатись знову питанням про те, чи враховано законодавцем можливість виникнення конфлікту інтересів?

Звісно, при вирішенні справи про визнання шлюбу недійсним суд бере до уваги, наскільки цим шлюбом порушені права та інтереси особи, тривалість спільного проживання подружжя, характер їхніх взаємин, а також інші *обставини*, що *мають істотне значення* (ч. 2 ст. 41 СК України).

Законодавець також передбачає таку підставу визнання шлюбу недійсним як фіктивний шлюб.

Отже, слід прийти до *висновку*, що законодавцем серед таких підстав абсолютно нічого не сказано про правове регулювання процедури відновлення тих прав, які пов'язані із набутим правом на донорством у подружжі. Адже ми вважаємо, що за умови розвитку медичного права, слід подбати про вдосконалення механізмів захисту та охорони права на донорство та права на життя і охорону здоров'я.

Література:

1. Декларація стосовно трансплантації людських органів: ООН, Всесвітня медична асоціація; Декларація, Міжнародний документ від 30.10.1987 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_330.
2. Про донорство крові та її компонентів: Верховна Рада України; Закон від 23.06.1995р. № 239/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/239/95-%d0%b2%d1%80>.
3. Положення про торгівлю живими органами: Всесвітня медична асоціація; Положення, Міжнародний документ від 01.10.1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/990_024.
4. Пустовіт А. Трансплантологія в Україні: недоліки законодавства та рекомендації з його розвитку // Юридична газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-lawyer.com.ua/transplantolog-ya-v-ukra-n-nedol-ki-zakonodavstva-ta-rekomendats-z-iogo-rozvitku-yuridichna-gazeta>.
5. Сімейний Кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

МІСЦЕ ОЦІНОЧНИХ КАТЕГОРІЙ В ІНСТИТУТАХ УКЛАДЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕННОСТІ В ЗАКОНОДАВЧИХ ДЕФІНІЦІЯХ

Зубрицька Х.М.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Інститут шлюбу займає важливе місце в системі сімейного права, а процедура його укладення та розірвання характеризується потребою в наявності певних умов та підстав, які як правило визначаються в СК України. Проте не всі законодавчо вживані терміни, що складають, до прикладу, підставу для розірвання шлюбу, мають чіткий термінологічний апарат.

Як відмічають деякі дослідники (Р. О. Опалев [2], Т. В. Кашаніна [3], С. М. Черноус [4], Я. Я. Мельник, М. Б. Мельник та Ю. О. Мельник [1], тощо), це пов'язано із самою властивістю не тільки вжитих термінів законодавцем у тій чи іншій нормі, але й за наявності таких, норма права набуває ознак «каучукової» в силу вмісту ряду оціночних понять. А тому, акцентуація уваги на останніх і становить предмет нашого дослідження.

Так, ч. 3 ст. 56 СК України визначено, що кожен з подружжя має право припинити шлюбні відносини.

Статтею 104 СК України вказано на те, що шлюб припиняється в наслідок його розірвання. Натомість шлюб розривається на підставі рішення суду за наявності умов, які визначені в ст. 110 СК України.

Право на розірвання шлюбу має кожен із подружжя (ч. 1 ст. 110 СК України). Проте ст. 110 СК України не містить переліку підстав, які б вказували на причину розірвання шлюбу судом. Фактично, аналізуючи попередньо наведені ст. ст. 56, 110 СК України можливо відмітити, що таке право є абсолютним в силу наявності тісного зв'язку із правовою природою права на свободу кожної людини. Таке цивілістичне право регламентоване ст. 288 ЦК України, відповідно до якої забороняється будь який примус (фізичний чи то психічний), щодо визначення своєї поведінки.

Натомість аналізуючи судову практику розірвання шлюбу, цілком слушно деякими дослідниками [1, с. 68-69] було звернуто увагу на те, що в мотивувальній частині судових рішень про розірвання шлюбу суд оперує поняттями «не зійшлись характером», «втратили почуття довіри та поваги», «втратили почуття любові», тощо.

За своєю суттю, оціночні поняття – це узагальнення різноманітних предметів, явищ, дій, процесів, і воно є «узагальненнями» цих же фактів, предметів, явищ. Також, воно є одним із засобів, за допомогою якого законодавець забезпечує піднормативне індивідуальне правове регулювання. Причому оціночні поняття виконують різноманітні функції [3].

В рамках вищевикладеного, можливо прийти до висновку в тому, що місце оціночних понять в інституті розірвання шлюбу полягає в тому, що такі надають можливість реалізувати право на розірвання шлюбу. По суті зміст права на розірвання шлюбу зумовлюється наявністю тих понять, які надають можливість розширити спектр обставин, що складають несумісність спільного проживання; виражають свободу в реалізації погляду на зміст особистого сімейного життя подружжя; норма права розширюється і набуває гнучкості заради того, аби суд мав можливість мотивувати рішення суду більш абстрактними і в той же час узагальненими поняттями.

Література:

1. Мельник Я., Мельник Ю., Мельник М. Дефініційні особливості оціночної категорії «любов» та її місце в системі сімейного права // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – № 4 (14). – 2015. – С. 66–71.
2. Опалев Р.О. Оценочные понятия в арбитражном и гражданском процессуальном праве / Р.О. Опалев – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 248 с.
3. Оценочные понятия в советском праве / Т. В. Кашанина // Правоведение. – 1976. – № 1. – С. 25–31. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleid=188031>.
4. Черноус С.М. Оціночні поняття у трудовому праві України [Текст]: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Черноус Світлана Миколаївна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 20 с.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Іващенко В.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Домашнє насильство є однією з найбільш поширених у світі форм порушення прав людини. Повною мірою це стосується і України, де криміналізували домашнє насильство та посилили відповідальність за правопорушення, пов'язані з ним.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 р. [1] передбачено встановлення кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства (ст. 126-1 КК України – далі КК), примушування до абортів та стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи (ст. 134 КК), примушування до шлюбу (ст. 151-2 КК), невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (ст. 390-1 КК). У новій редакції викладені злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Також у КК з'явиться новий розділ про обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство (Розділ XIII-І ЗЧ КК).

Домашнє насильство як злочин буде охоплювати умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводять до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Таке діяння буде каратися громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі до двох років. За ступенем тяжкості домашнє насильство – злочин невеликої тяжкості.

Низку суттєвих змін передбачає також і кримінальне процесуальне законодавство. Мова йде про можливість судів застосовувати до особи, яка підозрюється у вчиненні домашнього насильства, одного або декількох обмежувальних заходів. Зокре-

ма, суд одержить право заборонити насильнику перебувати в місці спільного проживання з постраждалою особою, обмежити спілкування з дитиною, якщо насильство вчиненого щодо неї або у її присутності, направити для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих.

Законодавством також передбачено, що в кримінальних провадженнях у формі приватного обвинувачення, які можуть бути розпочаті слідчим, прокурором на підставі заяви потерпілої особи, жертви домашнього насильства уже не зможуть відмовитися від своїх заяв і просити закрити провадження. В той же час укласти угоду про примирення в кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, можна буде лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника. Ініціатива підозрюваного, обвинуваченого не враховується.

Розглянуті положення Закону України повинні вступити в силу з 11.01.2019 р. Разом з тим уже діють його норми щодо обставин, які обтяжують покарання (ст. 67 КК). До таких обставин тепер відносяться вчинення злочину на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності; щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю або особи, яка перебуває в безпорадному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад, зокрема на недоумство, має вади розумового розвитку, а також вчинення злочину щодо малолітньої дитини або у присутності дитини; вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

Також з 7 січня 2018 року в Україні почав діяти Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. [2]. Він спрямований на адаптацію українського законодавства до європейських стандартів і передбачає комплексний підхід у боротьбі з домашнім насильством.

Законом визначені організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб які постраждали від такого насильства.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону домашнє насильство – діяння (дія або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Конкретизовані також поняття фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство.

Передбачено створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Документ закріпив спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. Це може бути терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис; взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи; направлення на проходження програми для кривдників.

Терміновий заборонний припис до десяти діб виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Такий припис виноситься як за заявою постраждалої особи, так і за власною ініціативою поліції за результатами оцінки ризиків. Припис може передбачати для кривдника зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, заборону на вхід та перебування там, заборону в будь-який спосіб контактувати з постраждалою.

Якщо учасники конфлікту спільно проживають в одному місці, то кривдник може бути обмежений в правах незалежно від майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Обмежувальний припис за рішенням суду видається від одного до шести місяців. Припис може стосуватися обмеження деяких прав кривдника і покладення на нього обов'язків (знаходитись в місці спільного проживання, користуватись майном, розшукувати постраждалу особу, контактувати з нею та ін.).

Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи здійснюється уповноваженим підрозділом органу Національної поліції (служби дільничних офіцерів поліції).

Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Така програма може тривати від трьох місяців до року.

Крім розглянутого, законодавство передбачає право постраждалого вимагати від кривдника компенсації витрат на лікування, одержання консультацій чи оренду житла, яке він винаймав, уникаючи домашнього насильства, а також видатків, пов'язаних із утриманням цього житла.

Разом з тим, на практиці можуть виникнути деякі ризики і прорахунки, що містить прийняте законодавство. Наприклад, не визначені місця перебування кривдника, якщо йому буде заборонено перебувати у місці спільного проживання з постраждалою особою, не визначені заходи щодо захисту осіб, які стали свідками домашнього насильства.

Отже, в Україні прийнята спеціальна правова база щодо протидії домашньому насильству. Кабінет Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» має привести свої нормативно-правові акти у відповідність з його положеннями, а також забезпечити, щоб це зробили міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Адже реалізувати на практиці положення зазначеного закону можливо лише прийнявши відповідні підзаконні нормативно-правові акти.

Розглянуте законодавство дозволить частково втілити міжнародні та європейські стандарти з протидії домашньому насильству. Разом з тим, Верховна Рада України так і не спромоглася ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), яка була укладена ще в 2011 р. та набула чинності з 1 серпня 2014 р. Стамбульська конвенція звертає увагу на питання гендерної рівності та наголошує, що обов'язком кожної демократичної європейської держави є повністю викоринити насильство у всіх його формах, а також створити систему запобігання насильству над жінками та належного покарання винних. Тому доцільно проводити подальшу імплементацію основних її положень у вітчизняне законодавство України.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Коротун К.О.

студентка II курсу юридичного факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сьогодні важливим завданням держави є формування ефективної системи соціального захисту, побудованої на принципах першочергового надання допомоги тим громадянам, які її дійсно потребують. Ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС визначає норми-принципи про досягнення таких цілей як посилення рівня соціального захисту та модернізація системи та зобов'язує Україну як правову та соціальну державу забезпечити поступове наближення до права, стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та фінансової стабільності.

З метою аналізу діючої системи соціального захисту багатодітних сімей як важливої складової соціальної політики населення, важливу роль відіграє вивчення зарубіжного досвіду країн ЄС, який свідчить, що існування ефективної системи соціального захисту забезпечує високу якість життя наших громадян та підвищення народжуваності. Слід відмітити, що сьогодні в Європі спостерігається процес скорочення населення та зниження народжуваності, які у середньому становлять 1,1-1,3 дитини на одну жінку. Країни ЄС вдаються до практики стимулювання народжуваності у тих родин, які вже мають дітей та бажають збільшити їх чисельність. Таким чином, європейські країни намагаються зберегти рівень відтворення населення за рахунок популяризації багатодітності [1]. В Україні проживають близько 400 тисяч багатодітних сімей; близько 76,4% від загальної кількості українських сімей з трьома і більше дітьми, які живуть за межею бідності.

Порівнюючи рівень народжуваності в Україні та Німеччині, можна стверджувати, що показники приблизно однакові. Проте, в Україні у зв'язку з низьким рівнем соціальної допомоги близько 80% багатодітних сімей знаходяться за межею бідності. В ФРН з січня 1996 р. створений спеціальний комплекс заходів для багатодітних родин, який передбачає введення нової системи, відповідно до якої допомога багатодітним сім'ям надається у формі додаткової податкової знижки. Так, при розрахунку прибуткового податку з суми оподаткування віднімається певна сума допомог на дітей. Крім того, за народження кожної дитини матір отримує додатково податковий бонус. Сім'ям, що мають дітей, надається допомога на професійне навчання, а також податкові пільги на індивідуальне будівництво. Так звана «дитяча допомога» у Німеччині надається до 18 років включно, для дітей, що отримують освіту – до 25 років [2]. Як бачимо, соціальна політика в Німеччині передусім спрямована на підтримку середнього класу і його представників із малого та середнього бізнесу. Також для дітей з багатодітних сімей, котрі отримують вищу освіту, збільшено віковий рівень отримання пільг до 25 років (в Україні – до 23 років).

В рамках соціальної допомоги багатодітним сім'ям у Німеччині надається допомога на засоби існування (гуртожиток, предмети гігієни, опалювання і на особисті потреби), а також допомогу при особливих життєвих обставинах (вагітність, пологи або призначений лікарями відпочинок для матері та дитини). Дуже важливим є те, що у Німеччині, як і в багатьох країнах ЄС (Фінляндія, Швеція, Нідерланди) для багатодітних батьків створюються сприятливі умови в трудових правовідносинах. Крім цього, в країнах ЄС держава активно залучає до роботи в соціальній сфері національні та міжнародні громадські організації, які виконують великий обсяг роботи. Проте, хоч Німеччина і витрачає багато коштів на сімейну політику – народжува-

ність там низька. Одна з причин: погано функціонує система дитячих садків, що робить материнство соціально ризикованим. Водночас, нам необхідно почерпнути з досвіду Німеччини позитивний момент та виробити в Україні комплексну програму підтримки багатодітних сімей, яка б включала як допомогу багатодітним сім'ям з боку держави на засоби існування, так і на розвиток системи дитячих садків.

Ще один цікавий факт, притаманний Німеччині, згідно із даними Федеральної статистичної служби, кожна четверта сім'я у Німеччині – іммігрантська, як правило, це багатодітні сім'ї. У німців всього лише 9% сімей багатодітних – в іноземців Німеччини – 16%. Можливо це і стало причиною проблем, які існують у системі сімейної політики Німеччини. Загалом же німці до багатодітності відносяться з прагматизмом і віддають належне ідеї взяти на себе відповідальність за таку кількість дітей, яку одна сімейна пара зможе утримати. Грошова державна підтримка в Німеччині коливається так: за першу і другу дитину батькам виплачують по 184 євро в місяць, за третю 190 євро. За кожну дитину, починаючи з четвертої, – по 215 євро. За європейськими стандартами це не велика сума коштів, а тому німецькі реалії розраховані більше на стимуляцію самостійного виживання, аніж розрахунок на державну підтримку [3].

Отже, проаналізувавши основні напрямки державної політики з підтримки багатодітних сімей в Німеччині, вважаємо за необхідне запровадити в Україні підтримку багатодітних сімей через надання додаткових податкових пільг за народження дітей, а також розробити дієву програму допомоги таким сім'ям на засоби існування та гарантоване забезпечення дітей з багатодітних сімей безкоштовним перебуванням у дитячих садочках.

В Україні багатодітні родини наділені наступними пільгами: право здобувати позашкільну освіту безоплатно; плата за харчування дітей у державних і комунальних дошкільних навчальних закладах знижується на 50%; 50-% зниження плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством; 50-% зниження плати за користування комунальними послугами; щорічне медичне обстеження і диспансеризація в державних і комунальних закладах охорони здоров'я із залученням необхідних фахівців, а також компенсація витрат на зубопротезування; першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних установах, аптеках та першочергова госпіталізація; безкоштовний проїзд у всіх видах міського пасажирського транспорту (крім таксі), в автомобільному транспорті загального користування в сільській місцевості, а також у залізничному і водному транспорті приміського сполучення, автобусах приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрішньорайонних, внутрішньо- та міжобласних, незалежно від відстані; жінці, яка працює і має двох або більше дітей, одинокій матері або батьку, який виховує дитину без матері, відтепер надається щорічно додаткова оплачувана відпустка протяжністю не 7, а 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів [4].

Однак такий перелік пільг для багатодітних сімей ще не свідчить про високий рівень їх захищеності. Вибіркові обстеження домогосподарств України, які регулярно проводить Державний комітет статистики України, свідчать про надзвичайно велике майнове розшарування населення України залежно від наявності у домогосподарствах певної кількості дітей. Оскільки в багатодітних родинях 3 і більше дитини, то значно більше витрачається коштів на розвиток дитини. Тому це часто позначається на рівні добробуту сім'ї, внаслідок чого багато з них існують поза межею бідності [5].

Члени багатодітних сімей значно менше коштів витрачають на освіту, відпочинок, культуру та здоров'я. Головною проблемою таких сімей є низький рівень життя, який не забезпечує належних умов розвитку дітей у таких родинях. Внаслідок такого розшарування у суспільства автоматично створюється негативне враження щодо багатодітних родин, адже держава не в змозі належним чином забезпечити багатодітні та малозабезпечені родини. Це, в свою чергу, призводить до того, що в Україні знижується народжуваність, а це призводить до «старіння нації» та зниження кількості населення в країні у цілому, також в певній мірі призводить до міграції.

Проаналізувавши статистичні дані, рівень законодавчого закріплення соціального захисту багатодітних сімей та їх фактичного захисту можна зробити висновок про те, що Україна на даний момент хоч і впровадила та нормативно закріпила соціальний захист населення, належним чином поки не може підтримати життя членів багатодітних родин. Задля розвитку інституту багатодітної родини необхідно, на нашу думку:

1) використати зразки державних соціальних програм країн Німеччини і запровадити в Україні податкові пільги для багатодітних сімей, а з народженням кожної наступної дитини зменшувати податки для сімей у відсотковому плані;

2) ухвалити програму виховання дітей дошкільного віку, яка б включала в себе створення нових дошкільних установ та можливість надання державою допомоги по догляду за дітьми шляхом надання послуг вихователя;

3) оптимізувати систему державного управління щодо соціальної допомоги багатодітним родинам, наділивши цими повноваженнями лише один центральний орган виконавчої влади;

4) поширювати серед населення інформацію, яка спрямована на популяризацію позитивного образу багатодітної родини, а також родини в загалом, адже родина – це один із найважливіших соціальних інститутів, що існують в суспільстві. Саме із сім'ї починається життєвий шлях кожного з нас, і те, як ми його почнемо, в подальшому сприятиме розвитку нашої держави.

Література:

1. Соціально-економічні аспекти функціонування багатодітних сімей в Україні. Анотація [Електронний ресурс] Rosenschon A. Familienforderung in Deutschland – eine Bestandsaufnahme [Text] / A. Rosenschon. – Kiel: Inst. Für Weltwirtschaft an der Univ. Kiel, 2001. – 64 S.
2. Федеральна статистична служба Німеччини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.destatis.de/en/homepage.html>.
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 за ред. 27.03.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
6. Державна статистична служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПУТАТА ПАРЛАМЕНТУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Костицька І.О.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач сектору*

Інститут законодавства Верховної Ради України

м. Київ, Україна

Стрімкий розвиток глобального громадянського суспільства, стратегічний напрям державно-правового розвитку сучасної України до європейських цінностей зумовлює актуальність дослідження системи публічної влади органів народного представництва, зокрема, правового статусу парламентарів, у державах-членах ЄС. Кожна держава має унікальні й неповторні інститути влади. Необхідність використання досвіду європейського парламентаризму обумовлено прагненням України стати повноцінним членом європейського правового простору, саме тому дослідження право-

вого статусу парламентарів у державах-членах ЄС і депутатів Європарламенту набуває актуальності.

Сучасний стан досліджень питань правового статусу депутатів зарубіжних парламентів характеризується поєднанням трьох визначальних, на нашу думку, тенденцій: 1) трансформацією наукових здобутків у цій сфері радянської школи конституційного права зарубіжних країн, які певною мірою показали свою методологічну вичерпаність внаслідок відомої ідеологічної заангажованості; 2) запозиченням та використанням здобутків зарубіжних наукових шкіл дослідження конституційно-правових та парламентських традицій, включно з їх методологічними настановами та прийомами аналізу; 3) залученням до аналізу змісту як правового, так і фактичного статусу парламентарів зарубіжних країн методів та здобутків неюридичних суспільствознавчих наук (зокрема, політології, соціології, антропології, теорії управління тощо), що сприяє комплексності відповідних досліджень. При цьому не можна не відзначити продуктивність застосування, поряд із традиційними юридико-позитивістськими підходами, також соціолого-правових та соціолого-антропологічних підходів (в основі яких лежать ідеї «живого права», «живої конституції» тощо [1]).

Так само слід відзначити, суттєву, сказати б, «європеїзацію» відповідних досліджень, коли наголоси зміщуються переважно вбік аналізу відповідних європейських (частково – також США) моделей правового статусу парламентарів, яким невинно надається часом гіпертрофованого, універсального звучання і значення, що видається далеким від об'єктивності. Ми ж виходимо з того, що європейські моделі правового статусу парламентарів, попри суттєвий «енергетичний» потенціал для їхнього запозичення, імплантації до інших, неєвропейських правових систем, все ж не можуть вважатися універсальними та зразковими.

Деякі сучасні українські дослідники безпідставно стверджують, що рівень реалізації повноважень парламентарів у розвинених демократичних країнах взагалі наближується до рівня автоматизму [2]. Проте з таким висновком, який відбиває українське некритичне та поверхове ставлення до розуміння тих реальних проблем, з якими стикається у своєму розвитку інститут правового статусу парламентарів у зарубіжних країнах, не можна, на наш погляд, погодитися. Відтак, необхідним та актуальним видається більш зважений та реалістичний підхід до наукового аналізу відповідних правових явищ.

Своєрідною «точкою відліку» в дослідженні правового статусу члена зарубіжного парламенту є з'ясування змісту поняття такого статусу. Не заглиблюючись до дискусій довкола цього поняття, зазначимо, що у науці конституційного права поняття «депутат» (з лат. *deputatus* – уповноважений) позначає посадову особу, обрану народом до складу представницького органу влади і покликану представляти інтереси народу у відповідному органі влади [3]. Водночас статус характеризує місце парламентаря у системі суб'єктів правовідносин, найважливіші їх прав та обов'язки, форми (порядок) їх реалізації і ухвалювані при цьому акти або вчинювані дії [4]. Статус парламентаря є фундаментальною умовою існування та функціонування парламенту, реалізації ним своїх функцій та повноважень. Водночас і ефективність роботи представницького органу багато в чому визначається правовим статусом саме депутатів [5]. Реформування системи представництва в Україні має враховувати як національні традиції демократичного розвитку, так і європейський досвід визначення правового статусу депутата парламенту.

Література:

1. Рабінович С. Фактична Конституція: перспективи соціолого-правового осмислення // Право України. – 2014. – № 3. – С. 161-170.
2. Держалюк О. Міжнародний досвід здійснення депутатського контролю та доцільність його запозичення в Україні // Україна дипломатична. – 2011. – Науковий щорічник. – Вип. 12. – С. 713.

3. Конституционное право: Словарь / отв. ред. В. В. Маклаков. – М.: Юрист, 2001. – С. 127.
4. Конституционное право: энциклопедический словарь / отв. ред. С. А. Авакьян. – М.: Норма-Инфра-М, 2001. – С. 559.
5. Український парламентаризм: минуле і сучасне. монографія / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Парламентське вид-во, 1999. – С. 161.

**АДАПТАЦІЯ, ГАРМОНІЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ
У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТКА**

Кучма О.Л.

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Сучасний етап розвитку суспільства проходить під девізом глобалізації. Це явище характеризується не лише масштабністю, що охоплює майже всі сфери суспільного життя, а й глибиною процесів, що відбуваються та змінюють світ. Постає питання, по-перше, наскільки право за цих умов здатне залишитися найефективнішим інструментом регулювання відносин (у чому виявляється інструментальна цінність права), по-друге, наскільки можливе збереження самобутності права, як найважливішого мірила справедливості і свободи у суспільстві (у чому виявляється власна цінність права) [1, с. 143]. На сьогодні у сфері соціального страхування не реалізовані потреби суспільства, зокрема, в частині медичного страхування та накопичувального рівня пенсійного забезпечення, що має свої причини. Суспільство очікує дієвих реформ в даній сфері.

Україні слід переймати позитивний досвід. Адже, якщо вже є перевірена практика правового врегулювання певної групи правовідносин, яка не йде в розріз із правовими принципами в певній сфері, немає потреби створювати шляхи для врегулювання відносин в інший спосіб.

Г. Г. Дігіченський і Н. М. Рімашевська визначають глобалізацію як процес розширення меж спілкування в усіх сферах людської діяльності та виникнення глобального економічного, екологічного, інформаційного простору, що викликає глибокі взаємозалежності та необхідність розроблення узгоджених дій народами і державами [2, с. 64-65].

Глобалізація є дієвим механізмом для соціального страхування. На сьогодні, коли є нагода мігрувати світом, схожість систем соціального страхування в подальшому спростить укладення двосторонніх угод в сфері соціального страхування, що неодмінно покращить соціальне забезпечення застрахованої особи та зменшить залежність соціальних виплат від країни проживання застрахованої особи. Законодавство Європейського Союзу є яскравим прикладом механізму наднаціональної правової регуляції.

В світовій практиці поширений наступний підхід до оптимізації операцій із страховими та пенсійними внесками: передача права на збір страхових внесків особам, що збирають податки, чи виконання загальних для страхових фондів функцій якійсь визначеній структурі з можливим введенням так званого соціального внеску [3, с. 42]. Вдосконалення податкової системи та системи загальнообов'язкового дер-

жавного соціального страхування в частині сплати єдиного внеску є позитивним зрушенням, що полегшує співпрацю страховиків та платників єдиного внеску.

Україна «переживає» складний процес докорінної зміни свого правоустрою і його адаптації до нових соціально-політичних і економічних реалій. Перед державою постало складне завдання – створити передумови для подальшого розвитку в умовах політичної і економічної свободи [4, с. 305]. Враховуючи те, що економічна свобода сприяє різноманіттю діяльності страхувальників та застрахованих осіб, правовий механізм у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування потребує оновлення, в тому числі, шляхом гармонізації законодавства.

Гармонізація – поняття більш широке і охоплює адаптацію та імплементацію законодавства як складові загального процесу гармонізації. Адаптація – це не лише процес приведення національного законодавства у відповідність з нормами ЄС, а також детальний аналіз законодавства Європейського Співтовариства з позиції доцільності, впровадження норм не з позиції «будь-якою ціною», а з точки зору соціальної та економічної необхідності, з урахуванням особливостей [5, с. 35]. Враховуючи те, що Україна фінансово залежна від Міжнародного валютного фонду, проведення реформ, в тому числі, у сфері соціального страхування, інколи продиктовано економічною необхідністю і для інших сфер (наприклад, економіки). Але стан економіки впливає на платоспроможність платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Таким чином, зміни в соціальному страхуванні через необхідність отримання фінансових траншів для української економіки опосередковано є змінами з точки зору необхідності для соціального страхування.

Вітчизняні погляди на структуру норми права походять зі спільного європейського культурно-правового простору і тому мають глибоке європейське коріння. З часу їх рецепції вони зазнали модифікацій як у радянський, так і у новітній періоди розвитку вітчизняного права. Розуміння їх витоків і аналіз напрямів, змісту та особливо результатів розвитку цих поглядів безумовно сприятиме зближенню українського права з його європейською сім'єю, глибшій адаптації європейських підходів в українській правовій системі [6, с. 21].

Проводячи кодифікації, слід враховувати політику держави та взяті Україною зобов'язання щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Зокрема, Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» визначає мету адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу – досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього [7].

Державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроекування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроекування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроектного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України [7].

Під адаптацією соціально-забезпечувального законодавства України до законодавства Європейського Союзу, на думку О. В. Тищенко, слід розуміти, процес приведення у відповідність з соціальними стандартами та гарантіями, встановленим Європейським законодавством, соціально-забезпечувального законодавства України та налагодження механізму його реалізації з метою сприяння створенню правових підстав для членства України в Європейському Союзі [8, с. 247].

І. С. Ярошенко виокремлює чотири форми взаємодії Європейського і національних рівнів регулювання соціального забезпечення: 1) регулювання та координація Європейським Союзом національних систем соціального забезпечення стосовно мігрантів; 2) гармонізація регулювання норм соціального забезпечення; 3) сприяння

гармонізації шляхом «м'якого» правового впливу та фінансової підтримки; 4) видозміна регулювання відповідно до вимог Спільного ринку [9, с. 206].

Використання зарубіжного досвіду вносить зміни до українського законодавства і, тим самим, сприяє його зближенню із законодавством зарубіжних, особливо європейських, країн. А оскільки щось подібне відбувається і з боку останнього, виникає процес конвергенції. Ідея конвергенції не передбачає злиття правових систем із втратою їхніх специфічних рис. Вона не передбачає і швидкого процесу їх зближення [5, с. 5].

Прагнення України вступити до Європейського Союзу повинно бути підкріплене відповідною правовою базою. Вважаємо, що проведення роботи по упорядкуванню законодавства слід вести з врахуванням законодавства Євросоюзу, але зі збереженням найкращого у національному законодавстві.

Література:

1. Бехруз Х. Н. Праворозуміння, розуміння права і правова система / Х. Н. Бехруз // Право України. – 2010. – № 4. – С. 143-147.
2. Краснов Є. В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України: монографія / Є. В. Краснов. – Одеса: Фенікс, 2012. – 178 с.
3. Мужикова Н. М., Пузирний В. Ф., Семиног Л. А. Адаптація соціальної політики та трудового законодавства України до стандартів ЄС: навч. посіб. / Н. М. Мужикова, В. Ф. Пузирний, Л. А. Семиног // Сіверський інститут регіональних досліджень. – Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2007. – 170 с.
4. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: Дослід порівняльного правознавства: [монографія] / Л. О. Корчевна. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – 360 с.
5. Гармонізація трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу: [монографія] / Н. М. Хуторян, Ю. В. Баранюк, С. В. Дріжчана, Л. П. Гаращенко, І. П. Лаврінчук, О. В. Макогон, М. П. Стадник, Г. І. Чанишева; [відп. ред. Н. М. Хуторян]. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 304 с.
6. Корнута Р. Вітчизняні погляди на структуру норми права / Р. Корнута // Право України. – 2007. – № 7. – С. 19-21.
7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України: від 18.03.2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
8. Тищенко О. В. Проблеми євроінтеграції України в сфері соціального забезпечення / О. В. Тищенко // Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21-22 квітня 2016 р.) / за ред. проф. М. І. Іншина, проф. В. І. Щербини, відпов. ред. к.ю.н. І. С. Сахарук. – Київ: Принт-Сервіс, 2016. – С. 243-247.
9. Ярошенко І. С. Становлення права соціального забезпечення в системі європейського права / І. С. Ярошенко // Правове регулювання економіки. зб. наук. праць Вип. 2. – Київ. – 2001. – С. 199-206.

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

Малолітнева В.К.

кандидат юридичних наук,

вчений секретар

Інститут економіко-правових досліджень

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Захист навколишнього середовища становить одну з основних цілей, яка повинна враховуватись у різних політиках Європейського Союзу (далі – ЄС). Так, Ст. 11 Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЄС) закріплює, що вимоги з охорони довкілля повинні бути невід’ємною частиною визначення та реалізації політик і дій Союзу. У контексті необхідності врахування вимог з охорони навколишнього середовища у всіх видах політик ЄС, саме публічні закупівлі становлять важливу сферу для дослідження питання інтеграції екологічних критеріїв у процес їх здійснення, адже закупівлі можуть відіграти значну роль у реалізації цілей з охорони довкілля у інших галузях, таких як енергетика, транспорт та ін.

Втім, постає питання, наскільки ЄС і його країни-члени вільні у формуванні політики у сфері закупівель, враховуючи принцип інтеграції екологічних питань у розроблення та застосування політик ЄС, та наскільки виправдним є використання саме публічних закупівель для вирішення проблем у сфері охорони навколишнього середовища, адже у науковій літературі триває дискусія щодо суперечності такої цілі, як охорона довкілля, основній меті закупівель – придбання товарів, робіт та послуг на найкращих умовах за наявних ресурсів, що, як правило, передбачає досягнення вищої якості за нижчу ціну [1]. Включення таких, як називають у науковій літературі, «горизонтальних» цілей до закупівель перетворює їх з процедурного механізму забезпечення «як купувати» на засіб держаного регулювання господарської діяльності, що ставить головним питанням «що купувати». Зазначене є актуальним для України, яка згідно з Угодою про асоціацію з ЄС (Глава 8, Додаток XXI) взяла на себе зобов’язання щодо адаптації як діючого так, так і майбутнього законодавства ЄС у сфері публічних закупівель. У межах виконання вказаних положень Угоди про асоціацію з ЄС було прийнято Стратегію реформування системи публічних закупівель («дорожню карту»), у п. 26 якої передбачено адаптацію законодавства до положень Директив ЄС у сфері публічних закупівель, зокрема щодо умов інтеграції екологічних стандартів та вимог до виконавців контрактів або до продукції, що закуповуються для державних потреб, як характеристик та елементів оцінки пропозицій у процедурах закупівлі. Таким чином, мета даної роботи полягає у дослідженні досвіду ЄС щодо інтеграції екологічної політики у публічні закупівлі та розробці відповідних пропозицій для формування політики у сфері публічних закупівель України.

Важливо зазначити, що положення Лісабонської угоди ЄС передбачають більш широку концепцію внутрішнього ринку, яка враховує й неекономічні цілі, серед яких слід вказати захист навколишнього середовища. Охорона довкілля стала загальною метою, що є властивою для різних видів політики ЄС. Наприклад, у рішенні Суду ЄС *Commission v Council* від 2007 р. захист навколишнього середовища має вважатися ціллю, яка формує також і спільну транспортну політику [1]. Втім, крім захисту навколишнього середовища Лісабонська угода ЄС закріпила і інші інтереси, які мають враховуватись у політиці ЄС. Тобто захист навколишнього середовища виступає лише одним із багатьох інтеграційних принципів, що закріплені у ДФЄС. Так, ряд положень ДФЄС передбачають врахування у політиці ЄС таких цілей, як

сприяння високому рівню зайнятості та належному соціальному захисту (ст. 9 ДФЄС); рівність жінок та чоловіків (ст. 8 ДФЄС); захист прав споживачів (ст. 12 ДФЄС); добробут тварин (ст. 13 ДФЄС). При цьому із самого тексту ДФЄС та формулювання положень можна дійти висновку, що у порівнянні з іншими інтеграційними принципами ст. 11 ДФЄС є єдиним положенням, яке може тягти за собою саме зобов'язання. Якщо вимоги щодо захисту прав споживачів *враховуються*, а вимоги, пов'язані зі сприянням високому рівню зайнятості *беруться до уваги* у діяльності ЄС, то вимоги щодо охорони довкілля *повинні* бути (авторське виділення) невід'ємною частиною визначення та реалізації політик і дій ЄС. У справі Суду ЄС PreussenElektra Генеральний адвокат зазначив, що вимога з інтеграції захисту навколишнього середовища у різні політики ЄС, є не просто програмною, але і покладає певні юридичні зобов'язання [2]. Тобто можна припустити, що саме інтеграційний принцип із захисту навколишнього середовища виступає не лише заохоченням, але і юридичним зобов'язанням обмежувати економічну діяльність у разі необхідності досягнення відповідного рівня захисту, про що зазначають і деякі зарубіжні автори [3, с. 116].

Враховуючи значні обсяги використання державних коштів, закупівлі виступають важливою частиною економіки як України, так і ЄС. Тим самим вони становлять привабливий засіб для реалізації неекономічних цілей, таких як захист навколишнього середовища. Наприклад, шляхом зміни своєї закупівельної поведінки та підходів у бік надання переваги екологічним товарам і послугам держава може, наприклад, стимулювати розвиток інфраструктури для відновлювальної енергетики, сприяти виробництву товарів, які піддаються переробці тощо. На сьогодні у ЄС вже приділяється значна увага можливостям досягнення цілей із захисту навколишнього середовища за допомогою публічних закупівель. Закупівлі, під час яких замовники закуповують товари, роботи та послуги з обмеженим впливом на навколишнє середовище протягом всього життєвого циклу у порівнянні з товарами, роботами та послугами однакового функціонального призначення у ЄС отримали назву «зелених» закупівель. У Стратегії «Європа-2020» одним із трьох рушійних чинників економічного розвитку виступає розвиток низьковуглецевої та ресурсозберігаючої економіки. Згідно з новими Директивами ЄС у сфері публічних закупівель саме закупівлям відведено важливу роль для досягнення вказаної цілі. Директиви ЄС у сфері публічних закупівель створюють нові більш зручні умови для використання закупівель з метою захисту навколишнього середовища. Крім того, у ЄС у 2016 р. вийшла третя оновлена версія поради «Купуй зелену продукцію» (Buying Green), у якій було розроблено кілька нових критеріїв «зелених» публічних закупівель, частину було оновлено і процес їхньої модернізації триває. Втім, не зважаючи на тенденції запровадження обов'язкових «зелених» закупівель, зокрема закупівель певних товарів та послуг у сфері транспорту та енергетики, все одно їхнє здійснення носить переважно добровільний характер, залишаючи питання їх застосування на розсуд кожної країни-члена ЄС. Враховуючи різницю між різними галузями та ринками, буде не доцільним встановлювати загальні обов'язкові вимоги щодо «зелених» закупівель. При цьому, деякі автори приходять до висновку, що вимога з інтеграції екологічної політики передбачає саме обов'язок для законодавця ЄС забезпечити, щоб національні замовники не могли повністю ігнорувати питання охорони навколишнього середовища під час здійснення закупівель [3, с. 130].

Згідно із сьогоднішнім законодавством України у сфері публічних закупівель вимоги щодо охорони навколишнього середовища можуть не братися до уваги, особливо якщо обирається критерій найнижчої ціни, якому на сьогодні віддається пріоритет. Тобто здійснення так званих «зелених» закупівель носить добровільний характер, і з положень, пов'язаних з майбутньою адаптацією законодавства щодо інтеграції екологічних вимог у публічні закупівлі також не зрозуміло, чи передбачається їхнє обов'язкове врахування під час здійснення закупівель. Втім, в Україні діє Закон України «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період

до 2020 року» від 21 грудня 2010 р., який серед основних цілей визначає інтеграцію екологічної політики та вдосконалення системи екологічного управління, що передбачає розроблення та впровадження нормативно-правового забезпечення інтеграції екологічної політики до інших документів, що містять політичні та/або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку. Більш того, на розгляді Верховної Ради України знаходиться проект Закону про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України № 8328 від 26.04.2018 р., у якому наголошується, враховуючи досвід ЄС, на необхідності саме законодавчо обов'язкового врахування екологічної складової при складанні стратегій, планів і програм розвитку, впровадження екологічних аспектів до галузевих політик, що може стати підставою для зобов'язання замовників враховувати питання охорони навколишнього середовища під час здійснення закупівель. Крім того, саме публічні закупівлі можуть сприяти інтеграції екологічної політики в політику інших галузей, про що наголошують деякі науковці, які досліджують тему інтеграції екологічної політики в Україні [4, с. 118].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що наразі свобода ЄС з розробки політики у сфері публічних закупівель обмежена обов'язковою вимогою інтеграції екологічної політики, що тягне за собою забезпечення умов, за яких екологічні аспекти не повинні повністю ігноруватися замовниками під час здійснення закупівель. Такий підхід має бути запроваджено і в Україні, беручи до уваги тенденції встановлення обов'язкового врахування екологічної складової у галузевих політиках. Крім того, необхідність інтеграції екологічних аспектів у публічні закупівлі дає підстави для зміни традиційного підходу до закупівель у якості лише механізму забезпечення «як купувати» і інтегрує до закупівель ціль з охорони навколишнього середовища в якості горизонтальної поряд з метою придбання товарів, робіт та послуг на найкращих умовах за наявних ресурсів. Це, у свою чергу, потребує запровадження спеціальних засобів для забезпечення досягнення вказаних цілей без конфлікту між ними та механізмів вирішення таких конфліктів у разі виникнення.

Література:

1. Sanchez-Graells A. Truly competitive public procurement as a Europe 2020 lever: what role for the principle of competition in moderating horizontal policies. *European Public Law*. 2016. № 22(2). P. 377–394.
2. Judgment of the Court «Commission v Council». Case C-440/05 of 23 October 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62005CJ0440>.
3. Opinion of Advocate General Jacobs of 26 October 2000. URL: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?docid=45750&doclang=EN>.
4. Wiesbrock A. An obligation for sustainable procurement? Gauging the potential impact of article 11 TFEU on public contracting in the EU. *Legal Issues of Economic Integration*. 2013. Volume 40. Issue 2. P. 105–132.
5. Марушевський Г.Б. Інтеграція екологічної політики в Україні в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 113–119.

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Мачуська І.Б.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного та трудового права

Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут»

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

В умовах розростання світової енергетичної кризи збільшується значення ефективного законодавчого регулювання раціонального використання мінерально-сировинних ресурсів України. Корисні копалини є одним із найважливіших елементів навколишнього природного середовища, що забезпечують розвиток та належну роботу більшості секторів економіки.

Україна входить до числа провідних мінерально-сировинних держав світу, що має в своїх надрах 5% мінерально-сировинного потенціалу світу. В надрах України виявлено майже 20 000 родовищ і проявів 117 видів корисних копалин, з яких 8 172 родовища [1, с. 157].

Незважаючи на значний мінерально-сировинний потенціал країни, галузь надрокористування має значні недоліки. Так, довготривале інтенсивне використання ресурсів надр у гірничопромислових регіонах України призвело до значних змін геологічного середовища та виникнення надзвичайних ситуацій. Негативною тенденцією у сфері надрокористування залишається продовження військових дій, на території Донецького регіону, що унеможливує повноцінне використання корисних копалин. Також, одним із вагомих чинників залишається вдосконалення законодавства про надра та норм гірничого законодавства. У цьому контексті, доцільно погодитись з думкою Леонової О. В., яка вказує, що сучасна законодавча база, що регулює відносини у сфері надрокористування, безсистемна і не завжди узгоджується з іншими галузями права [2]. Значні проблеми виникають при використанні надр, зокрема, як території для розміщення відходів. Наведений перелік питань, свідчить про доцільність вдосконалення законодавства у сфері використання та охорони надр.

Вирішення екологічних проблем, у тому числі і у сфері надрокористування, неможливе без міжнародного співробітництва. Інтеграційні та глобалізаційні процеси останніх двох століть об'єктивно визначили тенденції до єдиних підходів у формуванні права європейських країн [3; 191]. У цьому контексті співробітництво між Україною та ЄС у сфері надрокористування є завданням, що безпосередньо впливає з Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. [4].

Адаптація вітчизняного екологічного законодавства до вимог ЄС тісно пов'язані з удосконаленням національного законодавства у відповідності з європейськими стандартами. Так, відповідно до п. 4.8 Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» реалізація екологічної політики спрямована на наближення до відповідних директив ЄС, екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна [5].

Видобувна промисловість ЄС приділяє значну увагу застосуванню екологічних норм, стандартів та технологій [6, с. 75]. Стратегічним планом ЕТР-SMR у межах країн ЄС передбачаються заходи щодо забезпечення промисловості власними мінеральними ресурсами; удосконалення законодавчої бази; розробку систем раціонального поєднання видобутку корисних копалин та охорони довкілля [7]. Мінерально-сировинна ініціа-

тива ЄС (МСІ) передбачає запровадження сучасних європейських та світових технологічних та інвестиційно-фінансових механізмів, що сприяють ефективнішій розбудові мінерально-сировинного комплексу у країнах, що розвиваються [8].

В політиці ЄС досягнення сприятливого стану навколишнього природного середовища та вироблення відповідних стандартів його захисту займає провідне місце і є однією з пріоритетних вимог розвитку країн-членів ЄС [9, с. 113]. Директиви ЄС спрямовані на встановлення єдиних стандартів у сфері надрокористування та управління відходами видобувної промисловості. Так, Директивою 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості передбачені заходи, щодо попередження та зменшення, негативного впливу на навколишнє середовище, що може виникнути в результаті управління відходами видобувної промисловості, переробці та зберіганні мінеральних ресурсів та роботі кар'єрів. Важливе значення для забезпечення газопостачання й постачання нафтою, має Директива 94/22/ЄС про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів. Гармонізація правил щодо розвідки і розробки вуглеводнів є істотним кроком для підтримки функціонування внутрішнього енергетичного ринку.

Таким чином, євроінтеграційні прагнення України потребують застосування не лише кращих практик країн ЄС, а й європейських стандартів як правових умов модернізації у сфері надрокористування. Розвиток правового регулювання у сфері надрокористування через механізм адаптації законодавства України до правової системи ЄС має забезпечувати виконання вимог європейського енергетичного законодавства та законодавства у сфері надрокористування відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Програми інтеграції України до ЄС.

Література:

1. Мачуська І.Б. Екологічне право: навчальний посібник / І.Б. Мачуська. – К.: КНЕУ. – 2009. – 301 с.
2. Леонова О.В. Нормативно-правове регулювання відносин надрокористування в Україні: сучасний стан і перспективи вдосконалення. URL: [file:///c:/users/%d0%98%d1%80%d0%b0/desktop/vamsup_2010_2\(5\)_12.PDF](file:///c:/users/%d0%98%d1%80%d0%b0/desktop/vamsup_2010_2(5)_12.PDF).
3. Федунь М. Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу у сфері поводження з відходами. / М. Федунь // Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2014. – Випуск 36. Частина 2. – С. 191-199.
4. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI // Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 26. – Ст. 218.
6. Гошовський С.В. Мінерально-сировинна стратегія Європейського Союзу. Концептуальні засади. / С.В. Гошовський // Соціально-економічна та регіональна політика. Стратегічні пріоритети. – № 1(6). – 2008. – С. 74-79.
7. European Technological Platform on Sustainable Mineral Resources. – Leaflet, Dusseldorf: Breuedruk, 2007.
8. TAIEX workshop on Sustainable Mineral Resources. Ljubljana, Slovenia, December 10-11, 2007. URL: <http://www.geo-zs.si/taiox/taiox.html>.
9. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу / Ольга Івасечко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: збірник наукових праць / Національний університет «Львівська політехніка» [та інші]. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – Випуск 25. – С. 113–118.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНСТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мельниченко Б.Б.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Вибір Україною шляху євроінтеграції зумовлює необхідність орієнтації на впровадження європейської моделі врядування. Врахування в діяльності органів публічного управління європейських норм та стандартів, принципів належного врядування відповідає вимогам до країн-кандидатів щодо членства у ЄС. Сьогодні у більшості розвинених країн відбувається становлення нової моделі державного управління – публічного управління (врядування), що передбачає відкриту діяльність виконавчої влади, прозорість діяльності апарату державного управління для громадян через право впливу останніх на діяльність органів влади, урахування думки громадськості при прийнятті державно-управлінських рішень.

Термін «врядування» з'явився два-три десятиліття тому і набув в сучасному дискурсі про державне управління вагомого значення. Врядування можна визначити як здійснення управління через взаємодію з багатьма «гравцями», яке з'являється там і тому, що традиційні методи управління не дають бажаних результатів. Це відбувається з таких причин:

1) для досягнення мети необхідно значно більше зусиль та ресурсів, ніж їх має уряд;

2) органи державної влади під тиском громадськості чи обставин готові поділити відповідальність з громадянським суспільством, приватним сектором, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, регіональними або міжнародними структурами [1, с. 218].

Необхідність у трансформації традиційних систем державного управління зумовлена не просто сумою накопичених локальних проблем, а глибокими політичними та економічними викликами, що призвели до появи феномену глобальної постіндустріальної цивілізації. Нові реалії вимагають використання модерних підходів до державного управління, а саме заміни чинних адміністративних інструментів управління, що базувалися на ієрархічних структурах та сталих бюрократичних процедурах, на такі, що потребують активної участі організованої громадськості у процесі визначення суспільних потреб та надання якісних публічних послуг [2].

Як свідчить досвід зарубіжних країн, модернізація публічного управління дає змогу вирішити наступні ключові завдання: підвищити ефективність діяльності органів виконавчої влади та зменшити затрати на їх утримання; зміцнити довіру до держави з боку населення та приватного сектору, сприяти формуванню активного громадянського суспільства шляхом збільшення можливостей участі у процесі прийняття рішень; збільшити прозорість системи державної влади, підзвітної суспільству, де кожен знає, хто за що відповідає і кому підконтрольний; сприяти економічному розвитку держави, підвищенню її конкурентноздатності на світовому ринку; протидіяти таким негативним явищам як корупція, зловживання службовим становищем, надмірне регулювання соціально-економічних процесів; полегшити інтеграцію у наднаціональні об'єднання, зокрема Євросоюз, оскільки процеси глобалізації та універсалізації мають місце і у сфері публічного управління [3, с. 287].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р схвалено Стратегію реформування державного управління України на 2016–2020 роки, яка була прописана у тісній співпраці з експертами Програми підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (SIGMA), Європейської Комісії та громадянського суспільства. Основна мета Стратегії – формування ефективної системи державного управління, що здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток та адекватне реагування на внутрішні і зовнішні виклики. Ухвалення Стратегії дозволило створити координаційні структури, необхідні для впровадження реформи державного управління, та заручитися фінансовою підтримкою з боку ЄС для її імплементації [4].

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Стратегія ґрунтується на спільних цінностях, а саме дотриманні демократичних принципів, верховенстві права, належному врядуванні. Зокрема, відповідно до ст. 3 Угоди про асоціацію, належне врядування визначається як один з принципів, що є головними для посилення відносин між сторонами [5].

Ще одним кроком у напрямку модернізації публічного управління стало подання Президентом України на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» від 1 липня 2015 р [6]. Метою законопроекту є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності місцевого самоврядування.

Успішність реформ щодо децентралізації влади безпосередньо залежить від цілеспрямованого розвитку розгалуженого місцевого самоврядування з пошуком найоптимальнішої моделі територіальної організації влади, у якій будуть чітко визначені повноваження, ресурси та відповідальність, закріплені за кожним суб'єктом владно-управлінської діяльності [7, с. 32].

Відмітимо, одним з перших законодавчих актів у цьому напрямку стало Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Метою Концепції є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [8].

Таким чином, модернізація публічного управління полягає у прозорості діяльності органів виконавчої влади, участі компетентних, організованих та відповідальних інститутів громадянського суспільства в процесі формування державної політики та тісній взаємодії виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства. Також важливим завданням є визначення та запровадження в Україні власної моделі децентралізації в управлінні, яка дасть змогу досягти значно більшого рівня ефективності публічного управління для забезпечення громадян необхідною кількістю та якістю соціальних і адміністративних послуг.

Література:

1. Оржель О. Ю. Особливості європейського врядування. Стратегічні пріоритети. 2009. № 3 (12). С. 217–223.
2. Забейворота Т. В. Децентралізація влади як спосіб імплементації принципів належного врядування (Good Governance). Державне будівництво. 2016. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/2/08.pdf>.

3. Береза А. В. Реформа публічного управління: сучасні тенденції та перспективи для України. Актуальні проблеми політики. 2012. Вип. 46. С. 287–295.
4. Стратегія реформування державного управління України на 2016–2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-p>.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): проект Закону України від 01 липня 2015 року № 2217а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
7. Гройсман В. Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні. Теорія та історія державного управління. 2015. Вип. 2 (25). С. 26–37.
8. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ТА ГРУНТІВ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Оверковська Т.К.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», що схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, передбачено, що ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень. Виконання цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноправним членом в Європейському Союзі. Проте зазначений процес зумовлює не лише тільки економічні перетворення в Україні, але й поступове наближення національного законодавства до законодавства ЄС у пріоритетних сферах, однією із яких виступає довкілля, базовою складовою якого є земля. З огляду на те, що у відповідності до положень ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, а земельні відносини – пріоритетною сферою суспільного життя, дана публікація присвячена аналізу адаптаційних процесів законодавства України у сфері охорони земель та ґрунтів до законодавства ЄС.

Зауважимо, що наближення законодавства України до законодавства ЄС відбувається внаслідок адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, тобто процесу приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідності до *acquis communautaire*, що являє собою поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України щодо охорони земель, розроблених з урахуванням вимог законодавства ЄС [1, с. 90].

Зважаючи на ту обставину, що ґрунти є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй

властивості – родючості, а також невідновлювальним природним ресурсом, в законодавстві ЄС значна увага приділялась та приділяється саме охороні ґрунтів земельних ділянок. Підтвердженням цього може слугувати Звернення (Комунікація) Європейської комісії від 16 квітня 2002 року – «В напрямку до стратегії захисту ґрунтів» та Звернення Європейської комісії від 22 вересня 2006 року під назвою «Тематична стратегія захисту ґрунтів». Головною ціллю стратегії визначено забезпечення та гарантування стійкого використання ґрунтів та її основні принципи: унеможливлення подальшого погіршення якості ґрунтів і збереження їхніх природних властивостей; повернення у використання ґрунтів, якість яких погіршена, але які повинні бути відновлені в найближчій перспективі та на це повинні бути передбачені кошти як державами – членами ЄС, так і фондами Євросоюзу загалом. При цьому заходи повинні проводитись на трьох рівнях – локальному, національному, на рівні ЄС. Заходи, які будуть здійснені на рівні Євросоюзу, стануть обов'язковими доповненнями до проведених у державах – членах ЄС [2, с. 45].

З точки зору адаптації законодавства України до законодавства ЄС щодо охорони земель та ґрунтів, зазначений документ ЄС сприяв тому, що Кабінетом Міністрів України в січні 2012 року був підготовлений та поданий на розгляд Верховної Ради України проект закону «Про ґрунти та їх родючість». Згодом у Верховній Раді України було зареєстровано проект закону «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості», який спрямовано на законодавче забезпечення своєчасного запобігання і усунення явищ деградації ґрунтів та можливих еколого-економічних ризиків, пов'язаних з неправомірним, екологічно небезпечним землекористуванням. Вважаємо, що необхідність прийняття зазначеного закону є очевидною з огляду на незадовільний стан земель та ґрунтів.

Загальновідомо, що негативний вплив на якісний стан земель та ґрунтів може бути зумовлений певними видами господарської та іншої діяльності. З метою запобігання негативному впливу такої діяльності окремі норми законодавства ЄС запроваджують оцінку впливу деяких планів та проектів на навколишнє середовище. Так, Директива 2011/92/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про оцінку наслідків деяких публічних та приватних проектів на довкілля [3] (зі змінами, доповненими Директивою 2014/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 квітня 2014 року [4]) встановлює вимоги щодо проведення оцінки впливу на довкілля публічних та приватних проектів, які можуть зумовити будь-які негативні наслідки для безпечності навколишнього середовища, його окремих елементів та життєдіяльності людей. Так, відповідно до ч. 1 ст. 3 Директиви оцінка наслідків для довкілля ідентифікує, описує та оцінює належним чином в залежності від кожного конкретного випадку прями та непрямі наслідки від проекту на наступні фактори: (а) населення і здоров'я людини; (б) біорізноманіття з особливою увагою до видів і місць проживання; (с) ґрунти, ландшафт тощо.

Також Директивою встановлено, що держави – члени можуть встановити граничні межі або критерії для того, щоб визначити, які проекти повинні підлягати оцінці в залежності від розмірів їх наслідків для довкілля (10). Крім цього, держави – члени приймають законодавчі положення, необхідні для того, щоб перед наданням дозволу проекти, що можуть мати відчутні наслідки для довкілля, зокрема з огляду на їх характер, їх обсяги або їх локалізацію, підлягають процедурі запиту дозволу, а також оцінці, що стосується їх наслідків (ч. 1 ст. 2 Директиви 2011/92/ЄС).

Кроком вперед до гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у сфері оцінки впливу на довкілля, у тому числі на стан земель та ґрунтів, на нашу думку, слід вважати прийняття Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 6 червня 2017 року № 2078-VII, який запроваджує нову європейську модель процедури оцінки впливу на довкілля. З урахування державних, громадських та приватних інтересів оцінка впливу на довкілля сприятиме забезпеченню запобігання шкоди довкіллю як в цілому, так й такої важливої його складової як земля, а також забезпеченню раціонального використання і відтворення земельних ресурсів у процесі

прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати негативний вплив на стан земель та ґрунтів.

Одним із джерел забруднення та засмічення земель є відходи. Значні обсяги накопичених в Україні відходів та відсутність ефективних заходів у сфері поводження з відходами, що поглиблює екологічну кризу, зумовило необхідність прийняття Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 820-р. Стратегія визначає головні напрями державного регулювання у сфері поводження з відходами з урахуванням європейських підходів з питань управління відходами, що базуються на положеннях: 1) Рамкової Директиви № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року «Про відходи та скасування деяких директив»; 2) Директиви Ради № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року «Про захоронення відходів»; 3) Директиви № 2006/21/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 березня 2006 року «Про управління відходами видобувних підприємств, та якою вносяться зміни до Директиви 2004/35/ЄС»; 4) Директиви 94/62/ЄС Європейського парламенту та Ради від 20 грудня 1994 року «Про упаковку та відходи упаковки»; 5) Директиви 2012/19/ЄС Європейського парламенту та Ради від 4 липня 2012 року «Про відходи електричного та електронного обладнання (ВЕЕО)».

У фаховій літературі пропонується виходити із таких концептуальних засад адаптації законодавства про відходи до законодавства ЄС: 1) адаптація не обмежується виключно цілями економічного характеру, але в рівній мірі має на меті й екологічну мету, тобто більш широким застосуванням екологічних підходів при розробці національних екологічних концепцій та стратегій адаптації; 2) процес адаптації потребує збереження взаємозв'язку із національною сферою поводження з відходами, що надасть можливість вибрати найбільш оптимальні способи досягнення поставлених директивних цілей з точки зору внутрідержавних тенденцій утворення та накопичення відходів; 3) процес адаптації законодавства про відходи до законодавства ЄС потрібно забезпечити комплексною оцінкою та аналізом можливих негативних наслідків для національної правової системи та законодавства про відходи [5, с. 316]. Отже, нормативно-правові акти і нормативні документи, що розроблятимуться та будуть прийматися на виконання Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, з огляду на адаптацію законодавства України до законодавства ЄС, повинні базуватися виключно на принципах і положеннях відповідних актів Європейського законодавства, що, в свою чергу, сприятиме адаптації національного законодавства про охорону земель та ґрунтів до законодавства ЄС.

Таким чином, проблеми адаптації національного законодавства у сфері охорони земель та ґрунтів слід розглядати в контексті динаміки розвитку співробітництва України з європейськими інституціями, зокрема: у сфері збереження ґрунтів та їх родючості; процедури оцінки впливу деяких публічних та приватних проєктів на довкілля; у сфері поводження з відходами як джерел забруднення та засмічення земель.

Література:

1. Оверковська Т. Адаптація законодавства України про охорону земель від забруднення та псування до законодавства Європейського Союзу. Юридична Україна. 2010. № 9. С. 90-94.
2. Миронюк В.М. Стратегія охорони земель у ЄС (економіко-правовий аспект). Правничий вісник Університету «Крок». 2012. № 14. С. 44-48.
3. Директива 2011/92/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13.12.2011 р. про оцінку наслідків деяких публічних та приватних проєктів на довкілля. Official Journal of the European Union. 28.1.2012. L 26/1.
4. Директива 2014/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16.04.2014 р. Official Journal of the European Union. 25.4.2014. L 124/1.

5. Трегуб А.А. Адаптация законодательства Украины об отходах к праву Европейского Союза в условиях ассоциации. Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 14-15 травня 2015 р.). Вінниця: ДонНУ, 2015. С. 315-317.

**ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИЙ ЗВ'ЯЗОК У ПРИНЦИПАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДЕЛІКТНОГО ПРАВА: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОЗАСТОСОВЧІЙ ПРАКТИЦІ**

Отрадна О.О.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права,
заступник декана юридичного факультету
з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Принципи Європейського деліктного права (PETL) – науково-практичний проєкт гармонізації основних положень деліктного права Європейських країн, підготовлений Європейською групою з питань деліктного права (European Group on Tort law) у 2005 році. Керівниками робочої групи з розробки Принципів Європейського деліктного права були відомі Європейські вчені – деліктологи Яап Шпайєр (Jaap Spier), професор університету Амстердама, на той час генеральний адвокат при Верховному суді Нідерландів; та Бернард Кох, професор університету Інсбруку. Метою розробки принципів Європейського деліктного права була гармонізація правил про цивільно-правові делікти, беручи до уваги особливості правової системи загального права (Велика Британія), а також норми деліктного права країн континентальної правової сім'ї, зокрема Німеччини, Франції та Нідерландів.

Початково ідея створення Принципів Європейського деліктного права була породжена загальною тенденцією гармонізації законодавства у приватноправовій сфері, розробкою єдиного Європейського цивільного кодексу. Попри те, що вищезгадана ідея так і не була реалізована у сучасній Європі, ряд положень Принципів Європейського деліктного права були втілені у національне цивільне законодавство Європейських країн, адже являють собою результат багаторічної роботи найкращих фахівців у сфері цивільно-правових деліктів, квінтесенцію деліктологічної думки Європейських вчених. Одним з таких положень є вчення про причинно-наслідковий зв'язок як одну з важливих та обов'язкових умов покладення на делінквента обов'язку відшкодувати заподіяну позадоговірну шкоду. Аналіз різноманітних видів причинно-наслідкового зв'язку як юридичної категорії діліктного права та розробка правил його врахування є безсумнівним досягненням розробників Принципів Європейського деліктного права. Це досягнення варто застосувати і в цивільному праві України при вирішенні деліктних спорів.

Тлумачний словник Д. М. Ушакова визначає причину як явище, обставину, яка слугує підставою чогось або обумовлює появу іншого явища. Причинно-наслідковий зв'язок між діянням особи та заподіянням шкоди полягає в тому, що шкода є наслідком саме протиправного (а у передбачених законом випадках – і правомірного) діяння особи, а не якихось інших обставин.

Судова практика України, у питанні про необхідність аналізу причинного зв'язку виходить із поняття безпосередності причини та наслідку. Так, Пленум Верховного Суду України у постанові від 27 березня 1992 року № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» зазначив, що «розглядаючи позови про відшкодування шкоди, суди повинні мати на увазі, що шкода, заподіяна особі і майну громадянина або заподіяна майну юридичної особи, підлягає відшкодуванню в повному обсязі особою, яка її заподіяла, за умови, що дії останньої були неправомірними, між ними і шкодою є безпосередній причинний зв'язок та є вина зазначеної особи, а коли це було наслідком дії джерела підвищеної небезпеки, незалежно від наявності вини». Подібною позиції дотримується і Вищий господарський суд України (роз'яснення від 01.04.94 р. № 02-5/215 «Про деякі питання практики вирішення спорів пов'язаних з відшкодуванням шкоди», у редакції від 29 грудня 2007 року).

Термін «безпосередній причинний зв'язок» можна буквально тлумачити як причинний зв'язок «без посередників», тобто прямий зв'язок, в якому саме конкретна поведінка без якихось додаткових факторів стала причиною заподіяння шкоди. Таке тлумачення є допустимим, якщо причинний зв'язок є простим, коли діяння делінквента дійсно безпосередньо спричинило шкоду потерпілого. Разом з тим, у житті часто трапляються випадки, коли так звана безпосередність не є настільки однозначною. Йдеться про випадки, коли шкода заподіяна кількома причинами у сукупності, причому такі причини можуть існувати як послідовно, так і паралельно. Крім того, причини можуть бути альтернативними, потенційними, частково визначеними тощо. У таких випадках підхід щодо безпосереднього причинного зв'язку не дасть можливість розібратися, хто конкретно має відшкодувати потерпілому заподіяну шкоду. Тут треба мати спеціальні правила, які ґрунтуються на засадах логіки та теорії вірогідності.

Загальна теорія причинності, на якій базуються Принципи Європейського деліктного права, це теорія *condition sine qua non* або теорія неодмінної умови, умови, без якої не було б наслідку. Загальне визначення теорії *conditio sine qua non* надається у ст. 3:101 PECTL, відповідно до якої будь-яке діяння або поведінка (далі – діяння) є причиною шкоди, заподіяної потерпілому, якщо за відсутності такого діяння, шкода не була би заподіяна. Звісно у даному випадку йдеться про ті діяння делінквента, які тим чи іншим чином пов'язані із заподіянням шкоди. Адже буквальний аналіз такої теорії може призвести до того, що як причина може розглядатися, наприклад, факт народження делінквента або знайомство його батьків, що не є прийнятним для юридичного аналізу причинно-наслідкового зв'язку як умови деліктного зобов'язання.

Теорія *conditio sine qua non* розвивається у наступних статтях Принципів Європейського деліктного права. Зокрема у ст. 3:102 йдеться про рівнозначні причини, якими є множинні діяння, кожне з яких окремо може бути причиною заподіяної шкоди. Відповідно до рекомендацій Принципів, кожне з таких діянь може розглядатися як причина заподіяної шкоди. Це варто тлумачити таким чином, що всі особи, що вчинили такі діяння, мають вважатися делінквентами, та їхня відповідальність матиме солідарний характер.

На відміну від рівнозначних причин, кожна із яких однозначно тягне заподіяння такої саме шкоди потерпілому, альтернативні причини є діяннями, заподіяння шкоди кожним із яких ґрунтується на ступені вірогідності. Тому за наявності альтернативних причин, вони у цілому всі беруться до уваги, однак суд має аналізувати ступень вірогідності заподіяння шкоди потерпілому кожним із таких діянь, і відповідно встановлювати розмір відповідальності кожного делінквента відповідно до цього ступеня. Подібне правило діє і у разі множинності потерпілих, якщо складається ситуація, що конкретне діяння делінквента є причиною заподіяння шкоди конкретному потерпілому, але не обов'язково є причиною заподіяння шкоди всім потерпілим. У такому випадку даний делінквент притягується до відповідальності відповідно до ступеня вірогідності того, що його діяння могло би бути причиною заподіяння шкоди кожному конкретному потерпілому (ст. 3:103 Принципів Європейського деліктного права).

Також у Принципах проводиться аналіз так званих потенційних причин, тобто діянь, що йдуть послідовно за умови, що перше із них або кожне із них саме по собі є достатнім для заподіяння конкретної шкоди. У такому випадку, за загальним правилом, береться до уваги тільки перша причина. Всі подальші діяння не мають юридичного значення. Виключенням із цього загального правила є ситуація, коли подальші діяння стали причиною більш серйозної або додаткової шкоди.

Невизначений частковий причинно-наслідковий зв'язок відповідно до Принципів Європейського деліктного права, це ситуація, коли є множинність діянь, які лише у сукупності призвели до заподіяння шкоди, але кожне із них окремо не є єдиною причиною кінцевої шкоди. У такому випадку всі діяння, які хоча б мінімально сприяли заподіянню шкоди, вважаються рівнозначними причинами. А делінквенти, які скоїли такі діяння, зобов'язані відшкодувати заподіяну шкоду у рівних частках. При цьому ступень впливу діяння на факт заподіяння шкоди не має значення. Діяння буде вважатися рівнозначною причиною навіть у випадку, якщо його вплив на кінцевий результат був мінімальним. Дещо інші правила діють у ситуації, коли діяння самого потерпілого сприяли заподіянню йому шкоди. У такому випадку делінквент може частково звільнитися від обов'язку відшкодування шкоди пропорційно вірогідності заподіяння такої шкоди діями самого потерпілого.

Як підсумок можна зазначити, що у практиці відшкодування позадоговірної шкоди виникають непоодинокі випадки складного причинно-наслідкового зв'язку, коли шкода заподіюється кількома діяннями або невідомо, яке конкретно діяння стало причиною шкоди. У таких випадках українським судам варто брати до уваги рекомендації Принципів Європейського деліктного права та застосовувати правила рівнозначних причин, альтернативних причин, невизначеного часткового причинно-наслідкового зв'язку тощо.

АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЄС У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Пахомова А.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Київська область, Україна

Фундаментом співпраці європейської спільноти в сфері сільського господарства, безперечно, є Спільна аграрна політика (САР). Починаючи із 1962 року вона постійно розвивається, щоб задовольняти мінливі потреби суспільства та аграрного сектору. САР оновлюється кожні сім років, тому поточна ітерація САР являє собою значну відстань від першостворенної та має на меті вирішення ряду проблем, таких як: продовольча безпека, конкурентоспроможність, управління природними ресурсами, зміна клімату та скорочення викидів парникових газів (ПГ), а також зростаючі потреби національних сільськогосподарських споживачів.

Пріоритети САР на період фінансування 2014–2020 рр. зосереджені на спрощеному виробництві продуктів харчування, сталому управлінні природними ресурсами та кліматичним заходам, а також збалансованому розвитку територій [1]. В рамках визначених глобальних цілей передбачено перспективні напрями, які сприяють зростанню в аграрній сфері через інновації, що вимагає застосування нових технологій,

розробки нових продуктів, зміни виробничих процесів та підтримки нових моделей попиту.

Виконання цих цілей вимагає створення, спільного використання та впровадження нових знань, нових технологій, нових продуктів та нових способів організації, навчання та співпраці. Політика розвитку сільських територій має довгий шлях, який має стимулюватися інноваціями. Тому вперше в поточному періоді програмування 2014–2020 рр. Регламент (ЄС) № 1305/2013 чітко визначила, що інновації є наскрізним пріоритетом та залучаються в нову політику розвитку сільських територій в якості особливо нового елемента [2].

Для вирішення поставлених завдань в аграрній сфері фермери, лісники, харчові та біоіндустріальні підприємства потребують нових знань, які можуть бути реалізовані на місцях. Як підвищити конкурентоспроможність у все більш складних економічних умовах, забезпечуючи при цьому стале використання ресурсів і послуги екосистеми? Яким чином зробити внесок у забезпечення продовольчої безпеки? Як допомогти сільським жителям активізувати і диверсифікувати свою економіку? Це питання, на які можуть допомогти дослідження та інновації в аграрній сфері.

Європейське інноваційне партнерство в аграрному секторі (EIP-AGRI) було створено як новий спосіб допомоги аграрній сфері та лісовому господарству з метою підвищення продуктивності та стійкості [3]. Партнерство було започатковано для забезпечення відповідності діяльності інноваційних суб'єктів реальним потребам аграрного сектору на первинному рівні, а також щоб наукові розробки мали подальше впровадження серед фермерів. Інноваційне партнерство краще пов'язує політику CAP та політику досліджень, а також сприяє більш широкому використанню інноваційних рішень на місцях та розробці дослідницьких програми, яка більш орієнтована на потреби аграріїв та лісників.

Синергія з програмою «Горизонт 2020», а також з екологічною та регіональною політикою проявляються у розглянутих законодавчих та програмних документах, а також в пріоритетах, встановлених керівними органами держав-членів та регіонів. Зв'язки з програмою «Горизонт 2020» є найбільш конкретними на основній стадії реалізації інноваційного партнерства.

Програма «Горизонт 2020» є головним інструментом для фінансування науково-дослідницької співпраці між установами різних країн-членів та далекого зарубіжжя. Запуск у 2014–2020 роках з бюджетом майже 80 мільярдів євро став найбільшим у світі кейсом, призначеним для підтримки науково-дослідної діяльності [4].

Політика розвитку сільських територій та «Горизонт 2020» спрямовані на інновації на основі попиту та доповнюють один одного в наданні можливостей для оперативних груп інноваційного партнерства, які займаються чітко визначеною проблематикою. Програми розвитку сільських територій застосовуються в межах певної країни або регіону, тоді як політика досліджень фінансує інноваційні дії на транснаціональному рівні. Для того, щоб мати право на підтримку в рамках дослідницької політики, проекти повинні включати партнерів з щонайменше трьох держав-членів, що сприяє транскордонному співробітництву між партнерами в різних регіонах. Соціальним викликом, який підтримує «Горизонт 2020» в аграрній сфері є «Продовольча безпека, стале сільське та лісове господарство, дослідження морських, приморських і внутрішніх вод та біоекономіка». Окрім науково-дослідних проектів, «Горизонт 2020» надає конкретні можливості для підтримки транснаціональних інтерактивних інноваційних проектів у сільському господарстві та лісовому господарстві через тематичні мережі та через проекти, що складаються з декількох виконавців.

Література:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the

- future COM(2010)672. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52010DC0672>.
2. Regulation (EU) № 1305/2013 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R13>.
 3. Європейське інноваційне партнерство щодо сільськогосподарської продуктивності та сталого розвитку (EIP-AGRI) URL: <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/about/thematic-networks-%E2%80%93-closing-research-and>.
 4. Горизонт 2020. URL: http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/HORIZON-20201.pdf.

ТЕНДЕНЦІЇ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Подорожна Т.С.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права*

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Повною мірою вимога конституціоналізації набуває великого значення в контексті правової глобалізації та об'єктивної необхідності взаємодії суверенних правових систем [1, с. 26]. Не випадково одна із секцій XVII Конгресу Міжнародної академії порівняльного права (липень 2006 р., Утрехт, Нідерланди) була присвячена обговоренню проблематики конституціоналізації міжнародного правового порядку. На VII Конгресі конституціоналістів, що відбувся 11–17 червня 2007 р. в Афінах, проблематиці підвищення ролі конституційного права як у внутрішньодержавному, так і в міжнародному правопорядках приділялося багато уваги. На пленарному засіданні та під час секційних засідань у наукових доповідях неодноразово загострювалася увага до нового етапу розвитку конституційного права, який виражається в глобальній конституціоналізації всіх сфер життєдіяльності суспільства, зміцненні державного суверенітету навіть в умовах міждержавної інтеграції. Ці положення були представлені і в рекомендаціях цього міжнародного форуму [2].

Відзначимо, що актуалізація питань гармонізації національного та міжнародного законодавства стала можливою у зв'язку з політико-правовими змінами, що відбуваються у світі наприкінці XX – на початку XXI століття. Становлення сучасного процесу гармонізації пов'язане з утворенням Європейського Союзу – об'єднання держав, яке виникло на підставі Маастрихтського договору в 1992 р., хоча передумови його існування з'явилися задовго до цього і склалися ще з моменту утворення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом) в середині XX ст.

Засновником сучасної теорії інтегративної юриспруденції є Гарольд Джозеф Берман, який наголошував на створенні нового світопорядку під так званими цивілізаційними стандартами, заклавши тим самим підвалини інтеграційних відносин між державами. Зокрема вчений зауважував, що наприкінці XX – на початку XXI століття, вперше за свою тисячолітню історію, людство стало перевтілюватись у світову спільноту [3, с. 10]. Сьогодні вплив «спільного доробку» Європейського Союзу та наднаціональних органів асоціації на внутрішні правопорядки асоційованих країн

успішно досліджують В. Денисов, А. Зайчук, В. Лемак, Д. Лук'янов, Л. Луць, О. Львова, В. Муравйов Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Пархоменко, М. Савчин, К. Смирнова, О. Столярський, О. Стрельцова, Ю. Тихомиров, М. Хаустова, Л. Удовика, Ю. Шемшученко та багато інших.

У новітніх реаліях зміни, пов'язані з глобалізаційними процесами в сучасному світі, особливо важливі як для самої Європи, так і для країн світу. З цього приводу академік Ю. Шемшученко зауважує: «Глобалізація суспільного життя в останні роки загострила питання про гармонізацію різних правових систем. Стало зрозумілим, що держави багато втрачають, якщо діють розрізнено, не дотримуючись спільних правил, що вироблені в процесі розвитку цивілізації» [4, с. 35]. Процес глобалізації різко посилив взаємозалежність держав: у сферу міжнародних відносин втягується все ширше коло інтеграційних об'єднань, урядових і неурядових організацій. Керівність усіх цих процесів може бути забезпечена тільки через міжнародно-правове регулювання. Сьогодні здійснюється розробка міжнародно-правових норм у галузі боротьби з тероризмом, торгівлею наркотиками і транснаціональною злочинністю. Характерно, що при цьому не відбувається зниження ролі національного права. Як зауважує М. Савчин, процес конституціоналізації глобального права – це забезпечення легітимності міжнародного права у національній правовій системі та у діяльності супранаціональних владних інститутах шляхом закріплення відповідних положень у національних конституціях [5, с. 232]. Можливо тому глобальний правопорядок, на думку багатьох вчених, досконаліший, ніж національний. Норми, розроблені на міжнародному рівні, все частіше включаються в національне законодавство різних держав і тим самим сприяють їх зближенню. Особливо це стосується інститутів демократії та демократичного управління суспільством.

Сьогодні, як зауважують юристи-міжнародники, має місце стійка тенденція розширення впливу права Євросоюзу на правопорядок України у зв'язку із подальшим поглибленням співпраці між партнерами. Відповідно до ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р., Україна зобов'язана вжити необхідні заходи для забезпечення гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством Європейського Союзу. Вбачається, що наближення та приведення у відповідність національного конституційного і галузевого законодавства України до правових стандартів ЄС здійснюється за допомогою таких гармонізаційних способів: реформування та модернізації конституційних засад європейської правової інтеграції України; прийняття Україною внутрішніх законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення процесу правової адаптації; гармонізація вітчизняного галузевого законодавства зі стандартами ЄС, європейськими стандартами та міжнародно-правовими стандартами [6, с. 77]. Отож, метою процесу гармонізації є забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що випливають із Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством і його державами-членами, інших міжнародних договорів щодо співробітництва України і ЄС, розвиток національного законодавства у напрямі його зближення із законодавством ЄС і забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів актів законодавства, створення правової бази для інтеграції України в ЄС. Асоціація з ЄС розглядається як перший крок до інтеграції країни у Союз.

Одним із засобів такої інтеграції є гармонізація національного законодавства з правом ЄС. Гармонізація законодавства відіграє ключову роль у здійсненні інтеграції, а також у напрямі розвитку співпраці з ЄС. Гармонізація – один з методів правової інтеграції, суть якої полягає в перетворенні правових норм шляхом приведення їх до єдиного знаменника. Розглядаючи питання гармонізації національного законодавства України з міжнародним правом, В. Опришко зазначає, що важливою умовою гармонізації є приведення конституцій держав та їх національних правових систем у відповідність до норм і принципів міжнародного права і виділяє гармонізацію законодавства України з правовими системами міжнародних організацій, зокрема ЄС, як один із найважливіших

напрямів узгодження законодавства України з міжнародно-правовими актами [7, с. 12]. Таким чином, гармонізація законодавства України та ЄС означає процес зближення національної правової системи та її підсистем з правовою системою Європейського Союзу та вимогами міжнародно-правових норм і стандартів.

Гармонізація національного законодавства з європейським та міжнародним правом передбачає узгоджену діяльність всіх суб'єктів, що здійснюється в межах їх компетенції, послідовно та поетапно. Гармонізація – більш м'який метод правової інтеграції, вона відбувається на основі зближення внутрішньодержавного права з якоюсь законодавчою моделлю. Гармонізація не має на увазі одноманітності, а ґрунтується на зближенні законодавства різних держав. Відповідно, гармонізація українського законодавства об'єктивно прискорює інтеграцію України до Європейського Союзу; водночас цей процес має враховувати характер відносин сторін, що визначає особливі способи та принципи його здійснення. Результатом гармонізації є те, що у різних держав з'являється спільна система не лише загальних, а й галузевих принципів права, спільні цілі та завдання у зовнішній політиці, єдиний механізм правового регулювання суспільних відносин.

Література:

1. Крусс В. И. Диалектика конституционализации и взаимодействие правовых систем в контексте глобализации. Российский юридический журнал. 2014. № 5. С. 26–39.
2. VII World Congress of Constitutional Law, Athens, Greece, 11–15 June 2007. Athens: Resolution, 2007.
3. Берман Гарольд Дж. Мировое право: экуменическая юриспруденция святого духа. Представительная власть XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. 2005. Вып. 1 (61). С. 9–13.
4. Шемшученко Ю. С. Теоретические проблемы гармонизации законодательства Украины с европейским правом. Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / под общ. ред. Е. Б. Кубко, В. В. Цветкова. Киев: Юринком Интер, 2003. 583 с.
5. Савчин М. В. Природа конституції, конституціоналізація глобального права та супранациональна влада. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: зб. матер. Міжнар. наук. симпозіуму «Дні порівняльного правознавства» (м. Київ, 8–11 квітня 2009 р.) / ред.: Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський, І. С. Гриценко; упоряд. О. В. Кресін. Київ: Логос, 2009. С. 230–236.
6. Стрельцова О. В. Способи впливу права Європейського Союзу на конституціоналізацію правової системи України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 1 (147). С. 70–77.
7. Опришко В. Питання гармонізації законодавства України з міжнародним правом і національними правовими системами. Право України. Київ, 1999. № 8. С. 12–16.

ІНСТИТУТ ШТРАФУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗА ПОРУШЕННЯ ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ

Пономарчук К.О.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Особисті немайнові права фізичної особи є основоположними елементами її правоздатності, як здатності бути суб'єктом права, рівнозначно як і їх носіями від природи. Їх порушення складає підставу для їх захисту та відновлення.

Будучи закріпленими в нормах ЦК України (*надалі* – ЦК України) та гарантованими до охорони в цивільний процесуальний спосіб, при детальному аналізі таких норм, виникають декілька методологічних неточностей та колізій, які потребують більш детального аналізу та врегулювання.

За змістом ст. 280 ЦК України, визначено, що особисте немайнове право при його порушенні відновлюється підлягає відшкодуванню.

В той же час, ст. 279 ЦК України визначено, що якщо особа, яку суд зобов'язав вчинити відповідні дії для усунення порушеного особистого немайнового права, ухиляється від виконання судового рішення, на неї може бути накладений штраф відповідно до Цивільного процесуального кодексу України (*надалі* – ЦПК України). І, при чому, сплата такого штрафу не звільняє особу від обов'язку виконати рішення.

На нашу думку, проблема полягає у тому, що дана норма діяла як на час чинності ЦПК України в редакції від 2004 р., в якому «штраф», як захід процесуального примусу не передбачений був (ст. ст. 90-94 ЦПК України), так і в редакції ЦПК України від 2017 р.

Хоча щодо останнього *нна*, то наразі такий інститут вже передбачений, проте, є виключно засобом процесуального примусу, а не матеріальним способом захисту права.

До прикладу, ст. 148 ЦПК України (в редакції 2017 р.) передбачено, що суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід держави з відповідної особи штраф у сумі від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, за (а) невиконання процесуальних обов'язків; (б) зловживання процесуальними правами; (в) неповідомлення суду про забезпечення позову або доказів; (г) порушення заборон, за ч. 9 ст. 203 ЦК України. Тобто, йдеться про виключно процесуальний характер порушень, а не матеріальний.

За таких обставин, ми приходимо у *висновку* до того, що на сьогодні слід детальніше врегулювати моменти захисту цивілістичного особистого немайнового права, внівши відповідні зміни до ЦК України та ЦПК України в редакції 2017 р.

Література:

1. Цивільний Кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 18.03.2004р. № 1618-IV / [Електронний ресурс] – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1501-06>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон в редакції від 24.02.2018р. № 1618-15 / [Електронний ресурс] – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ
ЦЕНТРАЛЬНОГО КОНТРАГЕНТА ВІДПОВІДНО
ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС**

Попова А.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В умовах європейської інтеграції на ефективне функціонування інфраструктури фінансового ринку впливає діяльність центрального контрагента. З огляду на це, предметом даного дослідження буде визначення основних напрямів удосконалення регулювання правового статусу центрального контрагента в контексті адаптації національного законодавства до законодавства ЄС.

У межах аналізу категорії «центральный контрагент» необхідно звернути увагу, що в основі даної категорії знаходиться «контрагент». Якщо досліджувати етимологію слова «контрагент», то його можна пов'язати з латинським словом *contrahens* – той, хто домовляється, і англійським *contractor* – підрядник, контрагент, виконавець. З юридичної точки зору, контрагент – це сторона у двосторонньому або багатосторонньому договорі. У двосторонніх договорах права і обов'язки одного контрагента відповідають правам і обов'язкам другого [1, с. 411]. У свою чергу, Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) використовує термін «контрагент», розглядаючи свободу договору: «сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента...» (ст. 627).

Першим нормативно-правовим актом, що визначив поняття центрального контрагента було рішення ДКЦПФР від 19.01.2010 р. № 54 «Про затвердження рекомендацій щодо розкриття інформації про обсяг торгівлі з цінними паперами на фондовій біржі за участю центрального контрагента». Згідно з п. 1 якого центральный контрагент – це юридична особа, яка в процесі торгів і розрахунків стає покупцем відносно кожного продавця та продавцем відносно кожного покупця в угодах, укладених на фондовій біржі.

Але це рішення має рекомендаційний характер, тому Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (далі – Закон про ЦП) було доповнено ст. 19-6, відповідно до ч. 1 якої центральный контрагент є юридичною особою, що здійснює клірингову діяльність, набуває взаємні права та обов'язки сторін правочинів щодо цінних паперів, зобов'язання за якими допущені до клірингу, та стає покупцем для кожного продавця і продавцем для кожного покупця.

Законодавство ЄС також визначає поняття центрального контрагенту (англ. *Central Counterparty* – ССР). Зокрема, згідно зі ст. 2 Регламенту 2012/648/ EU від 4 липня 2012 р. «Про позабіржові деривативи, центральных контрагентів і торгових депозитаріїв» і ст. 15 Директиви 2014/65/EU від 15 травня 2014 р. «Про ринки фінансових інструментів» центральный контрагент – юридична особа, яка встає між контрагентами контрактів, що торгуються на одному чи декількох фінансових ринках, становлячись покупцем для кожного продавця і продавцем для кожного покупця.

У чинному законодавстві не розкрито належним чином основну функцію центрального контрагента. З огляду на законодавче визначення центрального контрагента, який розглядається як юридична особа, що здійснює клірингову діяльність, його правовий статус ототожнюється зі статусом будь-якої клірингової установи. Тоді як функції, які виконує центральный контрагент, відрізняються від стандартного змісту

клірингової діяльності. Зокрема, в літературі основною функцією центрального контрагента виділяють забезпечення своєчасного і повного проведення розрахунків за нетто-зобов'язаннями сторін торговельних угод [2]. Д. Руссо і Т. Харт зазначають, що стабільне функціонування центрального контрагента як важливої складової структури фінансових ринків веде до ефективнішого використання застави, більшої ліквідності та зменшення загального попиту на забезпечення [3, р. 7].

Насамперед, з'ясуємо значення таких правових категорій як кліринг, клірингова діяльність і централізований кліринг.

Так, відповідно до п. 10-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про депозитарну систему України» кліринг – визначення взаємних зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, у тому числі шляхом неттінгу. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначає кліринг як механізм, що включає збирання, сортування, реконсиляцію та проведення взаємозаліку зустрічних вимог учасників платіжної системи, а також обчислення за кожним із них сумарного сальдо за визначений період часу між загальними обсягами вимог та зобов'язань.

Відповідно до законодавства ЄС кліринг розглядається як процес встановлення позицій, зокрема, розрахунок чистих зобов'язань, і забезпечення наявності фінансових інструментів та/або грошових коштів для забезпечення вимог, що випливають з цих позицій (ст. 2 Регламенту 2012/648/EU Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. «Про позабіржові деривативи, центральных контрагентів і торгових депозитаріїв»).

Здійснення клірингу є змістом одного із видів професійної діяльності на ринку цінних паперів – клірингової діяльності. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» закріплює клірингову діяльність (професійну діяльність на ринку цінних паперів) як один із видів фінансових послуг, але не дає її визначення. Зрозуміло, що не діяльність, а клірингові послуги можуть бути різновидом фінансових послуг. Це ще один із проявів недосконалості чинного законодавства про ринки фінансових послуг.

Клірингова діяльність – діяльність з визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, підготовка документів (інформації) для проведення розрахунків, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів. (ч. 1 ст. 19-1 Закону про ЦП). У цьому законодавчому визначенні клірингової діяльності з'являється поряд з класичною складовою клірингу (визначення взаємних зобов'язань) така складова, як створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами. Одним з елементів цієї системи гарантій можна виділити технологію «центрального клірингу».

Національне законодавство не визначає поняття центрального клірингу. З огляду на це, складно розмежувати такі правові категорії як кліринг і централізований кліринг та визначити їх принципові відмінності. По суті централізований кліринг – це кліринг, що здійснюється особливим суб'єктом господарювання – центральним контрагентом, який, на відміну від клірингової установи, виступає центральною стороною договору щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Цікавим буде міжнародний досвід здійснення центрального клірингу. Зокрема, у Великій Британії система клірингу побудована на принципі ССР і передбачає два способи здійснення клірингу: новація/відкрита пропозиція. У США клірингова діяльність також функціонує за принципом ССР, але передбачає лише новацію як спосіб здійснення клірингу. Німецька система клірингу використовує відкриту пропозицію [4].

Функція центрального клірингу дозволяє управляти різними ризиками, які виникають при укладанні договорів щодо фінансових інструментів, за рахунок створення спеціальної конструкції виконання зобов'язань на фінансовому ринку. З огляду на таку особливу функцію центрального контрагента Регламент 2012/648/EU Єв-

ропейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. від 4 липня 2012 р. «Про позабіржові деривативи, центральних контрагентів і торгових депозитаріїв» зазначає, що центральний контрагент повинен мати потужну систему управління ризиками для управління системними, кредитними ризиками, ризиками ліквідності та іншими видами ризиків, які він несе або створює для учасників клірингу. З цією метою передбачається створення комітету із ризиків (ст. 61). Національне законодавство про клірингову діяльність створення такого органу центрального контрагента не передбачає. На сьогоднішній день чинне законодавство передбачає обов'язок центрального контрагента лише розробити і затвердити документ, що визначає систему управління ризиками та гарантій.

В усіх країнах Євросоюзу при визначенні вимог до капіталу використовуються кредитні рейтинги. Відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду (Базель-II та Базель-III) необхідно враховувати кредитні рейтинги при розрахунку розміру регулятивного капіталу. У зв'язку з цим, доцільно законодавчо визначити певний рівень кредитного рейтингу, який повинен мати центральний контрагент, підтверджений відповідної організацією. З огляду на те, що центральний контрагент є кредитною установою, оскільки здійснює кредитування учасників клірингу у разі неможливості виконання ними зобов'язань, то така фінансова організація повинна мати високий довгостроковий кредитний рейтинг, не нижче інвестиційного рівня uaA за Національної рейтинговою шкалою.

Отже, з огляду на специфіку фінансової послуги централізованого клірингу доцільно законодавчо відмежувати і окремо врегулювати правовий статус клірингової організації і центрального контрагента. На сьогоднішній день з огляду на вимоги законодавства ЄС правовий статус центрального контрагента недостатньо врегульований і потребує законодавчого закріплення додаткових вимог до осіб, що виконують функції центрального контрагента. Зокрема, встановити вимоги до організаційно-правової форми, розміру статутного капіталу, рівня кредитного рейтингу центрального контрагента, передбачити створення комітету з ризиків тощо.

Література:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
2. Коваленко В. Центральний контрагент: місце і роль на біржовому ринку. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/rzp/175.htm.
3. Russo D., Hart T., Schonemberger A. The evolution of clearing and central counterparty services for exchange-traded derivatives in United States and Europe. European Central Bank. Occasional paper series. № 5. Sept. 2002. 62 p.
4. Потьомкін О. Клірингова діяльність на фінансових ринках світу. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/051.htm.

МЕЖІ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ

Поправка В.С.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

В теорії права устоялася загальна думка про те, що безмежних прав та обов'язків не має, що і в цілому пояснює концепцію меж певних благ у праві. Цивільне право не є виключенням в необхідності врахування меж суб'єктивного права того чи іншого учасника цивільних правовідносин.

Зокрема, ст. 13 ЦК України визначено, що цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. При цьому наголошується на тому, що при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватись від дій, які б могли порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині.

М. О. Стефанчук відмічає, що «...межі здійснення права» є об'єктивними та відображають позитивний аспект у здійсненні суб'єктом свого права, тобто ними встановлюються можливі (дозволені чи незаборонені) варіанти поведінки суб'єкта. Суб'єктивні чинники залежать від заснованої на законі волі суб'єктів чи судових органів. Суб'єктивні умови визначають «обмеження права» та «обмеження в здійсненні права». «Обмеження» виражають негативний аспект, а саме – звужують чи виключають окремі можливості для здійснення суб'єктом свого права...» [2, с. 10].

Аналізуючи зобов'язальні правовідносини, які виникають з приводу способів забезпечення виконання зобов'язань, можливо вказати на деякі законодавчі прогалини в правовому регулюванні стосовно тих речово-правових способів, щодо застосування яких, законодавець не врегулює питання меж реалізації прав. *До прикладу*, притримання (ст. 594 ЦК України), як спосіб забезпечення виконання зобов'язання характеризується тим, що таким є право кредитора, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або пов'язаних з нею витрат та інших збитків, притримати річ у себе до виконання боржником зобов'язань.

Забезпечувальною дією при тримання є те, перебування речі, що підлягає передачі або собі, вказаній боржником, у кредитора сковає дії боржника щодо фізичного впливу на цю річ, що негайно впливає на нього і стимулює його до виконання зобов'язання. А права кредитора зводяться в основному до того, щоб притримувати в себе річ, яка правомірно перебуває у нього, але належить боржникові у разі невиконання боржником у строк зобов'язання з оплати цієї речі або пов'язаних з нею витрат чи інших збитків [1, с. 133].

В той же час, слід мати на увазі, що при тримання є речово-правовим способом забезпечення виконання зобов'язання і пов'язане із правовідносинами не тільки щодо вчиненням певної дії, алей стосовно певної речі, власне, конкретної речі. Такі речі можуть бути не тільки рухомими, визначені індивідуальними ознаками, коштовними, споживчими, але й живими (ст. ст. 180, 181, 183, 184, 185, 186, 189 ЦК України). А тому потребуватимуть дотримання спеціальних правил їх утримання. З іншого боку, слід також враховувати, що на час притримання та чи інша річ може бути виведена із цивільного обороту, або перебувати на окупованій території (АТО), чи то набути ознак, які вказують на її токсичність чи то шкідливість для оточуючих. Становлячи підвищену небезпеку.

За даних обставин, ми вважаємо, що слід керуватися принципами виконання цивільних зобов'язань та принципами цивільного права.

Отож, на підставі викладеного, можливо прийти до висновку в тому, що на сьогодні необхідно до врегулювати інститут притримання в цивільному праві, передбачивши норми (чи то навіть підінституту), який би надавав можливість швидкого регулювання даного виду правовідносин, щоб призводив до заміни на більш адекватний спосіб забезпечення виконання зобов'язання.

Література:

1. Матвеев П.С. Цивільне право (в схемах): Навч. посіб. – К.: Алерта, 2013. – 256 с.
2. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав [Текст]: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Стефанчук Микола Олексійович; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2006. – 16 с.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ПРОЕКТУ ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2015/0287 ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Саванець Л.М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного права,

міжнародних відносин та дипломатії

Тернопільський національний економічний університет

Стахира Г.М.

аспірант кафедри цивільного права і процесу

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

Підписавши Угоду про асоціацію із Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, Україна узяла на себе низку зобов'язань, серед яких забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* Європейського Союзу (далі – ЄС) [1]. Таким чином Україна виразила готовність імплементувати у національне законодавство існуючі акти інститутів ЄС відповідно до визначених в угоді напрямків. Один із важливих векторів співробітництва відображений у главі 20 Угоди про асоціацію є захист прав споживачів. Серед норм, що регулюють правовідносини між споживачем та суб'єктом підприємницької діяльності особливе місце займають положення пов'язані із обігом цифрового контенту. Адже на даному етапі розвитку науково-технічного прогресу, споживачі у своєму повсякденному житті стикаються із використанням хмарних технологій для зберігання даних, переглядом фільмів та музики у режимі он-лайн, купівлею товарів, в мережі Інтернет, що не мають фізично вираженої форми, як наприклад мечі чи зброя у мережеских комп'ютерних іграх типу MMORPG (Massive Multiplayer Online Role-Playing Games).

При цьому варто зауважити, що Європейський законодавець чималу увагу приділяє розробці та впровадженню нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних із обігом цифрового контенту. Так, Європейським парламентом і Радою

було розроблено Проект директиви про деякі аспекти, що стосуються договору поставки цифрового контенту № 2015/0287 від 09.12.2015 р. [2]. Даний документ виступає частиною нового законодавства, що формується у процесі реалізації Стратегії єдиного цифрового ринку для Європи COM(2015) 192 final від 6.05.2012 р. Прийняття стратегії покликане забезпечити розбудову спільного для держав-членів ЄС ринку цифрових технологій, що розвиватиметься у трьох основних напрямках. По перше – у гармонізації законодавства, з метою усунення відмінностей між он-лайнними та офлайнними світами та подолання бар'єрів для транскордонної комерції. По-друге, у створенні належних умов для функціонування цифрових мереж та надання супровідних послуг, а саме розвиток інфраструктури та контент-послуг, надання яких буде залежати від створення нормативно-правової бази, здатної забезпечити належні умови для гармонійного удосконалення інноваційних технологій, інвестування у розвиток цифрового контенту, та забезпечення рівності споживачів та постачальників таких послуг, здорової конкуренції. По-третє, у максимізації зростання європейської цифрової економіки, а саме інвестування у інформаційні комп'ютерні технології, підвидом котрих виступають технології хмарного сховища даних, та, так звані «великі дані», а також дослідження та впровадження інновацій, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності промисловості, покращення якості публічних послуг та інше [3].

Основною метою прийняття вищезгаданої стратегії є усунення відмінностей у законодавчому регулюванні транскордонної торгівлі товарами та наданням послуг, в тому числі у відносинах пов'язаних із обігом цифрового контенту.

Варто відзначити, що законодавство України не містить жодних спеціальних нормативних положень, покликаних регулювати укладення, зміну чи припинення договорів, предметом котрих виступає цифровий контент, проте, необхідність впровадження законодавства у даній сфері продиктована вимогами часу.

На думку Європейської комісії, розбіжності у контрактному законодавстві держав-членів ЄС створюють додаткові транзакційні витрати при укладенні транскордонних договорів, а також виступають механізмом, що стримує як постачальників послуг так і споживачів від укладення вищезгаданих договорів, в тому числі, в Інтернеті [4].

Для виконання взятих на себе зобов'язань по гармонізації законодавства України із *acquis* ЄС, в тому числі, щодо відносин пов'язаних із обігом цифрового контенту, вітчизняному законодавцю слід поступово напрацьовувати нормативну базу у даній галузі, закріплюючи у національне законодавство фундаментальні положення нормативних актів інституцій ЄС.

Перш за все, у вітчизняному законодавстві необхідно закріпити поняття цифрового контенту, розробленого на аналізі його доктринального та нормативного визначення у законодавстві країн-членів ЄС.

Відповідно до положень Проекту директиви про деякі аспекти, що стосуються договору поставки цифрового контенту № 2015/0287 від 09.12.2015 р. цифровим контентом виступають:

а) дані, що генеруються та поставляються у цифровій формі, зокрема відео- та аудіо- додатки, комп'ютерні ігри та інші види програмування.

б) послуга, уможлиwiająча створення, обробку або зберігання у цифровій формі даних, отриманих від споживача.

с) послуга, що надає можливість поширювати або іншим чином впливати на дані у цифровій формі, отримані від інших користувачів такої послуги [2].

Визначення поняття цифрового контенту є надзвичайно важливим для подальшого нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних із його обігом. Так, до прикладу, для купівлі цифрового обладунку у мережевій он-лайн грі *World of Warcraft* користувач передає постачальнику грошові кошти за товар, що не має речової форми. У зв'язку із цим, постає питання можливості застосування законодавства про захист прав споживачів, у випадку виявлення недоліку такого товару. Подібна

проблема з'являється і у відносинах, пов'язаних із зберіганням інформації та інших даних споживача у хмарних сховищах. Специфіка цифрового контенту, а саме відсутність його матеріальної форми вираження, приводить до неможливості застосування до даних правовідносин норм, що регулюють відносини зберігання. Адже, відповідно до ст.936 Цивільного кодексу України зберігач зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності. Відсутність нормативного закріплення правового режиму цифрового контенту унеможливує застосування положень Цивільного кодексу України щодо названих договорів до відносин, пов'язаних із обігом цифрового контенту, що у свою чергу обмежує права споживачів, та постачальників послуг, особливо у випадках транскордонної торгівлі.

Проблемним залишається питання імплементації регулятивні положення щодо договорів поставки цифрового контенту в українське законодавство. На нашу думку, підхід до зближення законодавства у даній сфері повинен бути комплексним. Так, необхідним видається розробка окремого нормативно-правового акту, що стане *lex specialis* у регулюванні відносин пов'язаних із обігом цифрового контенту. У ньому слід передбачити як поняття цифрового контенту, так і поняття договорів за якими здійснюється його обіг, вимоги відповідності цифрового контенту з умовами договору, положення про захист прав споживачів та відшкодування шкоди у випадку невідповідності цифрового контенту із умовами договору та інше.

Новелізації вимагають і положення Цивільного кодексу України та Закону України «Про захист прав споживачів». Зокрема, необхідним видається закріпити у даних актах норми, що дозволяють застосовувати названі договори до правовідносин обігу цифрового контенту, та додаткові гарантії для захисту споживачів у таких правовідносинах.

Підсумовуючи, варто зазначити, що зближення законодавства України до *acquis* Європейського Союзу – виклик, що взяла на себе українська держава, проте, імплементація норм, що регулюють договори поставки цифрового контенту – необхідна вимога для функціонування цифрової економіки, та забезпечення рівних прав як споживачам, так і постачальникам послуг, під час укладення транснаціональних договорів поставки цифрового контенту.

Література:

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України. 2014. № 75. С. 83.
2. Proposal for a Directive of the European Parliament and the council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content. The data base of legislation of the European Union URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/en/1-2015-634-en-f1-1.pdf> (дата звернення 18.05.2018).
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions A Digital Single Market Strategy for Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/all/?uri=celex:52015dc0192> (дата звернення 18.05.2018).
4. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – A more coherent European contract law. An action plan COM/2003/0068 final URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a52003dc0068> (дата звернення 18.05.2018).

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО СУДОУСТРІЙ І СТАТУС СУДДІВ У ВІДПОВІДНІСТЬ ІЗ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Саленко О.В.

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри правосуддя юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Існуючі у сучасному світі активні процеси глобалізації та регіоналізації економічної, культурної, політичної, правової та інших сфер життя сприяють актуалізації питань взаємодії та зближення національних правових систем. У межах представленого дослідження зосередимо увагу на практичній реалізації ідеї єдності як підстави гармонізації національного законодавства про судоустрій і статус суддів із європейськими стандартами.

Дуже часто процеси адаптації, апроксимації, відсилки, гармонізації, імплементації, інкорпорації, інтеграції норм міжнародного права у внутрішнє право держави, «модельної законотворчості», рецепції, стандартизації, створення спеціального правового режиму, процеси трансформації, уніфікації тощо є надто схожими, що зумовлює складність їх розмежування та застосування.

Зважаючи на значну кількість наукових досліджень, пов'язаних із характеристикою різних аспектів зближення національної системи законодавства із європейськими стандартами, вважаємо за доцільне провести їх частковий аналіз і шляхом співвідношення суміжних за змістом процесів визначитись із необхідним та універсальним способом зближення й досягнення національним законодавством про судоустрій та статус суддів відповідності європейським стандартам.

Укладення Україною Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами і їх державами-членами 14 червня 1994 р. поклало початок євроінтеграційного курсу нашої держави. У зв'язку з цим у вітчизняну правничу термінологію було запроваджено поняття «адаптація».

Український текст Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, окрім терміну «адаптація» (ст. 77), оперує й іншими термінами, зокрема: «зближення» (ст. ст. 6, 51, 69 та 76), «наближення» (ст. 60), «встановлення еквівалентних норм» (ст. 68). Такий спосіб інтеграції України в європейський правовий простір, як «гармонізація», у вказаному документі не згадується. Указом Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р. № 615/98 на рівні національного законодавства було запроваджено термін «адаптація законодавства», що отримало подальший розвиток й у інших актах національного законодавства в межах євроінтеграційного курсу. Адаптація законодавства вживається у контексті зближення та поетапного приведення законів України й інших нормативно-правових актів у відповідність із правом Європейського Союзу (ЄС) (*acquis communautaire*). Термін «*acquis communautaire*» визначає сукупність норм, судових рішень, доктринальних понять тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних організацій і мають сприйматися країнами – претендентами на вступ до ЄС беззастережно [1, с. 74]. Очевидно, що процес адаптації законодавства в Україні вживається у контексті зближення лише в межах євроінтеграційного курсу.

Процес приведення законодавства України у відповідність із стандартами ЄС можна розділити на два темпоральних періоди з відповідною короткою назвою – «адаптація законодавства» до набуття чинності Угодою про асоціацію між Украї-

ною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію) «ante pacta», та «правове наближення» після цього – «post pacta» [2, с. 236].

Для національного законодавства у період до закінчення дії Угоди про партнерство та співробітництво і вступу в силу Угоди про асоціацію (період «ante pacta») характерним є проведення саме процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Процес адаптації повинен здійснюватися відповідно до затвердженої на законодавчому рівні програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, складовою якої є організація роботи з наукового дослідження процесів уніфікації та гармонізації права в Україні та державах-членах ЄС, державах Центральної і Східної Європи, що є кандидатами у члени ЄС; підготовка розширеної програми гармонізації законодавства України із законодавством ЄС [3]. Саме у період «ante pacta» актуальності набуває необхідність створення передумов для забезпечення ефективності процесу правового наближення законодавства України до правової системи ЄС у період «post pacta». Як зауважують експерти у сфері дослідження заходів наближення права України до *acquis* ЄС, подальші кроки з приведення права України у відповідність до права ЄС повинні здійснюватися не в рамках наступного (другого) етапу адаптації законодавства на виконання Загальнодержавної програми, а виходити із суттєво нового підходу «правового наближення» [4, с. 109].

Особливості процесу приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС у період «post pacta» обумовлюються правовою природою Угоди про асоціацію та характером закріплених у ній міжнародно-правових зобов'язань, що вимагає переходу до нового етапу приведення законодавства України у відповідність до системи права ЄС, сформованого на основі досягнутих напрацювань і досвіду, здобутого в рамках здійснення адаптації законодавства у період «ante pacta».

Ураховуючи наведене та зміст положень Угоди про асоціацію, відповідно до яких політична асоціація та економічна інтеграція України до ЄС залежатиме від процесів «гармонізації» (ст. ст. 28, 56, 57, 76 та 267), виправданим буде висновок, що приведення національного законодавства у сфері судоустрою та статусу суддів у відповідність із правовою системою ЄС у період «post pacta» має здійснюватися шляхом проведення процесу «гармонізації». Безсумнівно, важливим елементом успішної інтеграції України до ЄС є процес попередньої адаптації, яка, своєю чергою, сприяє повній правовій гармонізації у період набуття статусу члена відповідної міждержавної організації та наближає потенційну уніфікацію у певних правових сферах. Процес адаптації є лише окремою стадією або ж конкретним методом загального процесу зближення законодавства України про судоустрій і статус суддів із європейськими стандартами.

Науковці, юристи та фахівці з міжнародного права зауважують, що саме «гармонізація» адекватно відображає суть процесу створення гомогенного правового середовища в межах європейських інтеграційних організацій відповідно до моделей, запропонованих інститутами Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, ЄС і є більш поширеним у застосуванні, хоча зміст цього поняття визначається по-різному [5, с. 21].

Базуючись на теоретичних і практичних дослідженнях з предмету інтеграційних процесів, слід зауважити, що гармонізація законодавства адекватно співвідноситься із планомірним процесом зближення, узгодження та взаємодії національних правових систем на підставі загальних міжнародних правових вимог (стандартів), закріплених у межах відповідного правового простору, який спрямовано на узагальнення правових приписів в окремих країнах, досягнення несуперечливого законодавства, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів, усунення юридичних колізій шляхом формування та утвердження єдиної правової політики, спільних юридичних принципів, правил, правових стандартів стосовно різних правових систем, що передбачає узгоджену діяльність усіх суб'єктів держави, яка здійснюється в межах їх компетенції послідовно та поетапно. Гармонізація – універсальний, узагальнюючий та раціональний спосіб приведення національного законодавства про судоустрій і статус суддів у відповідність із європейськими стандартами.

Література:

1. Муравйов В. Засоби впливу права Європейського Союзу на внутрішні правопорядки третіх країн / В. Муравйов // Міжнародне право. – 2002. – № 6. – С. 74.
2. Всебічна підтримка європейської інтеграції та наближення законодавства України: Компендіум вибраних доробків українсько-європейського дорадчого центру з питань законодавства (UEPLAC) – Етап V / [за заг. ред. Йоланти Тачинської; уклад. Р. Б. Хорольський]. – К.: Батискаф. Майстер кника, 2012. – 504 с.
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15.](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15;); Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]: Закон України від 21 листоп. 2002 р. № 228-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-15.>; Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]: схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 16 серп. 1999 р. № 1496. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-п.>
4. Всебічна підтримка європейської інтеграції та наближення законодавства України: Компендіум вибраних доробків українсько-європейського дорадчого центру з питань законодавства (UEPLAC) – Етап V / [за заг. ред. Йоланти Тачинської; уклад. Р. Б. Хорольський]. – К.: Батискаф. Майстер кника, 2012. – С. 109.
5. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матер. наук.-практ. конф. (Київ, жовтень 1998 р.) / редкол.: В. Ф. Опришко та ін. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 21.

АНАЛІЗ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ КОМПЛЕКСУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ І ВИЗНАЧЕННЯ ЙОГО ІСТОТНИХ УМОВ

Семенова М.В.

кандидат юридичних наук,

молодший науковий співробітник

відділу правового забезпечення функціонування

національної інноваційної системи

Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України,

керуючий партнер

ПП «Юридична фірма «Семенова и Партнери»

м. Харків, Україна

Розвиток туризму в Україні зумовлюється рядом чинників, серед яких основним є формування сучасної нормативно-правової бази, що здатна забезпечити ефективне регулювання туристичної діяльності. Зробити це можливо у тому числі шляхом використання міжнародного, насамперед європейського, досвіду,

Разом із чинним законодавством, договір про надання туристичних та супутніх послуг є найважливішим засобом, що регулює взаємовідносини, що виникають у сфері туризму. Для визначення змісту та надання доктринального поняття договору на туристичне обслуговування необхідно врахувати наступні елементи: 1) туристична послуга – будь-яка окрема послуга, що спрямована на задоволення вимог відвіду-

вачів; 2) декілька туристичних послуг, поєднаних туроператором, є комплексом туристичних послуг, які з метою необхідного регулювання визначаються як турпакет; 3) комплекс туристичних послуг (турпакет) може містити всі види послуг, які надаються при здійсненні туристичної діяльності.

Наведене дає підстави запропонувати таке визначення: комплекс туристичних послуг (турпакет) – це послуга з організації подорожі, яка за змістом складається з обов'язкової сукупності окремих послуг з перевезення та розміщення, з поєднанням їх з іншими додатковими послугами.

Питання щодо аналізу та визначення істотних умов такого договору та його найменування в законодавстві слід розглядати через призму договору про надання послуг, і тому такому договору буде відповідати назва «договір про надання комплексу туристичних послуг». Ця назва точніше відображає сутність відносин, які має регулювати цей договір.

У міжнародному і національному праві існує ціла низка особливостей укладення договору про надання комплексу туристичних послуг. Визначення таких особливостей і їх належне відображення при укладенні відповідних договорів допомагає найбільш повно й правильно захищати інтереси споживача послуги.

Статтю 6 Глобального етичного кодексу туризму, схваленого 1 жовтня 1999 р. на сесії UNWTO у м. Сантьяго (Чилі), встановлено, що працівники сфери туризму зобов'язані надавати туристам об'єктивні відомості про місця призначення та про умови поїздки, прийому та перебування; вони повинні забезпечувати ясність положень договорів, запропонованих їхнім клієнтам, як у плані характеру, ціни і якості послуг, які вони зобов'язані надати, так і в плані фінансових зобов'язань у разі одностороннього порушення договірних зобов'язань з їхнього боку [1].

Особливості предмета договору на туристичне обслуговування не тільки визначають правову природу цього договору, але й впливають на його зміст та інші характеристики, зокрема, порядок укладення та виконання [2, с. 16].

Слід зазначити, що досягнення згоди сторонами договору щодо всіх його істотних умов, які прямо передбачені цивільним законодавством, є складним юридичним фактом, на основі якого виникають договірні відносини та момент набуття договором законної сили.

Аналізуючи чинне законодавство, можна стверджувати, що від ступеня правової регламентації істотних умов безпосередньо залежить стабільність та доцільність виконання договірних зобов'язань [3, с. 97]. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 638 ЦК України істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Як було вказано, однією з функцій договору про надання комплексу туристичних послуг є забезпечення захисту слабкої сторони – споживача, тому істотні умови такого договору мають бути встановлені у Законі України «Про туризм». Аргументом на користь цієї думки є практика Вищого господарського суду України. Зміст Постанови Вищого господарського суду України від 08 лютого 2011 р. № 43/253 [4] підтверджує, що залежність туриста від умов договорів між туроператорами та перевізниками або посередниками перевізників вимагає усунення відповідних ризиків щодо штрафів та відмов повернення вартості перевезень у разі скасування перевезень. Якщо туристичний оператор та перевізник є професіональними учасниками цих відносин, вони самі можуть розраховувати економічні ризики і при наявності відповідного економічного стану страхувати свої інтереси, то останній є економічно слабкою стороною у відносинах з оператором та перевізником, тому відмова туриста від перевезень повинна бути підставою для страхування таких випадків і відшкодування вартості туристичних послуг. Разом з тим, для здешевлення туристичної послуги для громадян можливо вводити обов'язкове страхування їх інтересів на випадок відмови від послуг тільки при наданні комплексу туристичних послуг, який досягає

певної суми, а при послугах на меншу суму – страхування здійснювати тільки за бажанням туриста.

Форма договору на туристичне обслуговування та істотні умови такого договору встановлено ст. 20 Закону України «Про туризм».

У Директиві 2015/2302/ЄС[5] вказано, що країни-учасниці повинні вжити необхідних заходів для того, щоб організатор і, якщо пакет продається через роздрібного продавця, – роздрібний продавець у чіткій та зрозумілій формі надали туристу таку інформацію, коли це стосується пакета, до укладення туристом договору про пакетну подорож чи про відповідну пропозицію: 1) основні характеристики туристичних послуг: а) туристичний напрямок (напрямки), маршрут і строк перебування, дати; б) способи, характеристики та категорії транспорту, пункти, дати і час відправлення та повернення або, якщо точний час ще не визначено, орієнтовний час відправлення та повернення, тривалість і місця проміжних зупинок і пересадок; в) місцезнаходження, основні характеристики і туристська категорія місця розміщення; г) харчування, якщо передбачене, опис; ґ) поїздки, екскурсія (екскурсії) та інші послуги, включені до загальної ціни, узгодженої для пакета; д) мова (мови), на якій (яких) будуть проводитися заходи; е) наявність гарантії доступності послуг у поїздки чи відпочинку для осіб з обмеженими можливостями пересування; 2) фірмова назва, географічна адреса організатора і, коли це слушно, роздрібного продавця, а також номер телефону і електронну адресу; 3) загальна ціна пакета, включаючи податки, і, коли це слушно, усі додаткові комісійні винагороди, збори та інші витрати або, коли такі витрати не можуть бути розраховані заздалегідь, повідомлення про те, що турист може зазнати таких додаткових витрат; 4) організація платежу і, коли це слушно, наявність та умови для депозитів та інших фінансових гарантій, що сплачуються або надаються туристом; 5) мінімальна кількість осіб, необхідна для організації пакета, і строк не менше 20 днів до початку пакета для можливості відміни, якщо вказаної кількості не досягнуто; 6) загальна інформація про паспортні та візові вимоги, у тому числі орієнтовний строк отримання віз, для громадян відповідної (них) країни-учасниці (країн-учасниць) та інформація про медичне забезпечення; 7) інформація про те, що турист може розірвати договір будь-коли час до початку пакета в обмін на сплату відповідної суми збору; 8) інформація про факультативне або обов'язкове страхування для покриття витрат, розірвання туристом договору або вартість допомоги, включаючи репатріацію, у разі нещасного випадку, хвороби або смерті.

Країни-учасниці повинні вжити необхідних заходів, щоб організатор не зміг змінити переддоговірну інформацію, якщо він не залишив за собою право на внесення таких змін і не повідомив про такі зміни туриста в чіткій та зрозумілій формі до укладення договору.

Директивою 2015/2302/ЄС передбачено, що договір повинен містити всю переддоговірну інформацію, а також таку додаткову інформацію: 1) спеціальні вимоги туриста, які організатор погодився задовольнити; 2) інформацію про те, що організатор: а) несе відповідальність за неналежне виконання усіх включених туристських послуг; б) зобов'язаний надати допомогу, якщо турист опинився в скрутному становищі; в) зобов'язаний надати захист у разі банкрутства, повернення сплачених сум і повернення до країни постійного перебування, а також повідомити назву юридичної особи, що надає захист у разі банкрутства та її контактну інформацію, у тому числі географічну адресу; 5) контактна інформація контактної пункту, куди турист може направити скаргу про будь-який випадок невідповідності, виявлений ним на місці; 6) назву, географічну адресу, номер телефону і електронну адресу місцевого представництва або контактної пункту організатора, чиєї допомоги потребує турист, що опинився у скрутному становищі, або, якщо такого пункту або представництва немає, телефон екстреного зв'язку або вказівка іншого способу зв'язку з організатором; 7) інформація про те, що турист може розірвати договір у будь-який час до початку пакета у разі сплати відповідної компенсації або розумної стандартної комісії за розірвання, якщо таку комісію встановлено; 8) за участі неповнолітніх дітей у пакетній подорожі інформація про спосіб прямого зв'язку з неповнолітнім або з упов-

новаженою особою в місці розміщення неповнолітнього; 9) інформація про наявність альтернативних та онлайн механізмів урегулювання спорів.

Таким чином, Директивою 2015/2302/ЄС встановлено широкий перелік умов, які мають бути включені до договору, що укладається між туроператором/турагентом та споживачем, перелік яких складається із переддоговірної інформації, яка носить обов'язковий характер, та додаткової інформації.

Закон Республіки Польща «Про туристичні послуги» також передбачає обов'язковий характер переддоговірної інформації, яка разом з додатковою складає перелік істотних умов договору, що укладається між туроператором чи турагентом, з однієї сторони, і споживачем – з іншої [6].

Обов'язковий характер переддоговірної інформації та вимоги щодо її повноти, достовірності та незмінності повністю відповідають принципам, викладеним у Директиві № 2005/29/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС про недобросовісну комерційну практику по відношенню до споживачів на внутрішньому ринку (далі – Директива 2005/29/ЄС), яка використовується до відносин, що виникають до, під час та після укладання угоди між споживачем та продавцем з приводу вибору та придбання товарів споживачем, і прямо захищає економічні інтереси споживачів від недобросовісної комерційної діяльності у відносинах між підприємцем та споживачем. Директива № 2005/29/ЄС забороняє використання у комерційній діяльності засобів та методів, що значно обмежують можливість споживача прийняти зважене, обдумане рішення, коли така діяльність веде або може вести до вчинення споживачем угоди, яка за інших обставин не була б ним вчинена, якби споживач мав достовірні дані [7].

Отже, розглянуті приклади регулювання підтверджують необхідність законодавчого закріплення обов'язку туроператора, турагента на етапі, що передуює укладенню договору, надавати повну інформацію, оскільки фактично саме цьому етапу споживач приділяє значну увагу, саме на цьому етапі він робить вибір туру та визначається з можливістю укладення договору, і, як правило, підписання самого договору сприймає як просту формальність.

Аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів ЄС, законодавства України дозволяє стверджувати, що до істотних умов договору про надання комплексу туристичних послуг, крім характерних для стандартного договору про надання послуг, доцільно також віднести такі обов'язки, які можливо вважати інформаційними: 1) найменування суб'єкта господарювання та номер запису у Реєстрі турагентів та туроператорів, ідентифікаційний номер платника податків, ім'я, посада особи, що підписала договір; 2) інформація про те, хто несе відповідальність за неналежне виконання умов договору і, у випадку, коли договір укладається турагентом, за неналежне виконання усіх включених туристичних послуг або (порядок і строк висунення претензій щодо надання послуг туроператором або особою, яка співпрацює з ним); 3) спеціальні вимоги туриста, які організатор погодився задовольнити; 4) вид і обсяг страхування туристів, найменування і адресу страховика; 5) назва, географічна адреса, номер телефону та електронна адреса місцевого представництва або контактної пункту організатора, чия допомога знадобиться туристу, що опинився у скрутному становищі, або, якщо такого пункту або представництва немає, телефон екстреного зв'язку або вказівка іншого способу зв'язку з організатором; 6) посилання на обов'язкове виконання нормативних актів у сфері технічного регулювання туристичної діяльності (стандарти, кодекси ustalеної практики та інше).

Таким чином, з урахуванням спрямованості договору, за договором про надання комплексу туристичних послуг одна сторона (туроператор, який діє безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати іншій стороні (туристу; екскурсанту, що здійснює одну ночівлю у відвідуваному місці, або третій особі, що діє на користь цих суб'єктів) комплекс туристичних послуг (туристичний пакет) із залученням третіх осіб, а інша сторона зобов'язується сплатити за це встановлені кошти.

Література:

1. Global Code of Ethics for Tourism. URL: <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/gcetbrochureglobalcodeen.pdf> (дата звернення: 17.05.2018).
2. Гудима М. М. Предмет договору про надання туристичних послуг за законодавством України: автореф. дис... канд. юрид. наук / М. М. Гудима. Київ, 2013. 20 с.
3. Коросташивець Ю. Істотні умови договору на туристичне обслуговування за законодавством України. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 8. С. 96–99.
4. Постанова Вишого господарського суду України від 08.02.2011 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13778609> (дата звернення: 17.05.2018).
5. Директива (ЄС) 2015/2302 Європейського парламенту та Ради ЄС від 25 листопада 2015 р. про пакетні тури та пов'язані з ними туристичні послуги, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 і Директиви 2011/83/ЄС Європейського парламенту та Ради та скасовує Директиву Ради 90/314/ЄЕС. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1504626811216&uri=CELEX:32015L2302> (дата звернення: 17.05.2018).
6. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19971330884> (дата звернення: 17.05.2018).
7. Директива № 2005/29/ЕС Європейського парламенту і Ради ЄС о недобросовестной коммерческой практике по отношению к потребителям на внутреннем рынке (Директива о недобросовестной коммерческой практике). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b43 (дата звернення: 17.05.2018).

ДО 160-РІЧЧЯ ВИНИКНЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Сіньова Л.М.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри трудового права та права соціального забезпечення

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Основним напрямком державної політики в реформуванні суспільних відносин в Україні є європейська інтеграція, тобто досягнення європейських міжнародно-правових стандартів у всіх сферах суспільного життя [1, с. 51].

В 2019 році людство буде відзначати 160-річчя виникнення волонтерського руху. Його початком прийнято вважати 1859-й, коли швейцарський підприємець і громадський діяч Жан Анрі Дюнан, вражений страшними наслідками однієї з найкривавіших битв австро-італо-французької війни (під Сольферіно на полі бою лишилися вмирати більше дев'яти тисяч скалічених солдат), фактично ініціював створення Міжнародного комітету Червоного Хреста – організації, що на добровільних засадах надавала би першу медичну допомогу пораненим. Пізніше Дюнан став першим лауреатом Нобелівської премії миру. Принципами, які він започаткував в цій організації, почали користуватись активні громадяни в багатьох країнах світу, і цей рух поступово охоплював різні види діяльності: допомога бідним, важкохворим, сиротам, навчання грамоті, боротьба з пияцтвом. В ХІХ столітті особливо розвивається благодійницька діяльність, яка ставить собі ту ж мету [2].

Міжнародний день волонтерів світова громадськість відзначає 5 грудня. Рішення про це свято було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 році. Добровольці (а в останні роки все частіше можна почути трансформоване з англійської – волонтери) – це люди, які витрачають свій вільний час на благо суспільства. Вони присвячують суспільству свій талант, час, енергію, не чекаючи винагороди. Наприклад, такі люди добровільно зголошуються допомагати прибирати громадську територію, поширювати плакати чи брошури соціальної кампанії, готові безкоштовно проводити екскурсії рідним містом, бути перекладачами на великих міжнародних спортивних змаганнях. Більш того, добровольці допомагають персоналу в дитячих будинках і будинках престарілих, поспішають на допомогу при ліквідації наслідків стихійних лих [3].

В Україні волонтерство з'явилося на початку 90-х років минулого століття, а офіційно його визнано Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р., якою також затверджено «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». Волонтери – багатство народів. Волонтерство засновується на добровільності, співчутті, солідарності з потребами та ідеями інших, а також глибокій повазі до всіх людей. Свій вільний час волонтери присвячують суспільним справам, беручи участь у всіляких акціях, програмах соціальної взаємодопомоги, культурного просвітництва тощо. Також цей день можна вважати святом людей, які допомагають персоналу дитячих будинків, будинків престарілих, лікарень швидкої допомоги і т. д. Досить часто волонтери ризикують своїм життям, беручи участь у ліквідації наслідків глобальних катастроф та природних катаклізмів чи інших надзвичайних ситуацій. У Загальній декларації волонтерів, прийнятій на XVI Всесвітній конференції волонтерів 2001 року в Амстердамі, визначено такі принципи діяльності волонтерів:

- визнання права на закріплення за всіма чоловіками, жінками та дітьми, незалежно від їхньої раси, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального становища;
- поважання гідності й культури всіх людей;
- надання допомоги, безкоштовних послуг особисто чи організовано в дусі партнерства та братерства;
- визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх забезпеченню;
- перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи при цьому ініціативу та творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем [4].

Слід зазначити, що згідно статистичних даних, оприлюднених Організацією Об'єднаних Націй, по всьому світові нараховується близько 140 мільйонів волонтерів.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про волонтерську діяльність» [5] від 19.04.2011 року № 3236-VI волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Особи віком від 14 до 18 років здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника. Особи віком від 14 до 18 років не можуть надавати волонтерську допомогу Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції та сприяти уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи, а також у медичних закладах. Іноземці та особи без громадянства здійснюють волонтерську діяльність через організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, інформація про які розміщена на офіційному

веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності.

Волонтер – покликання, спосіб життя. Сьогодні волонтери сприяють перемозі України та збереженню її державності, не чекаючи за це винагороди. Волонтерська діяльність, як прояв милосердя і добротності, буде існувати доти, доки існує потреба людей у тій чи іншій допомозі та обмежена державна участь у задоволенні потреб своїх громадян, їхній соціальній підтримці [4].

Слід зазначити, що роль волонтерства у соціальній сфері визнана на державному рівні, що знаходить підтвердження в окремих законодавчих документах, зокрема у законах України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», в яких добровільна праця волонтерів визнається як необхідна та суспільно корисна. Волонтерство або волонтерська діяльність (від фр. *volontaire* (доброволець), (лат. *voluntarius* – лат. *voluntas* (вільне волевиявлення) – лат. *volō* (бажання, намір)) – добровільна безкорисна суспільно корисна діяльність. Може здійснюватись і окремими людьми, і організаціями. Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає її як добровільну неприбуткову соціально спрямовану діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги (безоплатних робіт та послуг). Згідно з цим законом, волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності і ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності та неприбутковості. Вона не включає діяльність, що здійснюється на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин. Волонтерство є однією з форм благодійності і однією з підвалин громадянського суспільства. За деякими оцінками, кожного року в світі у волонтерській діяльності беруть участь понад 100 млн. осіб, і в багатьох країнах вона забезпечує 4-8 % ВВП [6].

Проте в цілому до 2014 року волонтерський рух в Україні розвивався досить слабо, у порівнянні з іншими країнами світу. Згідно рейтингу *World Giving Index* в 2010 році Україна займала лише 150 місце (тільки 5 процентів населення було залучено до волонтерської роботи). Але Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі все змінили. Не буде перебільшенням сказати, що саме завдяки волонтерам у 2014 році країна зберегла свій суверенітет, зупинила російську агресію на сході та відновила боєздатну армію з високим моральним духом [2].

Вивчаючи питання волонтерської діяльності слушно зазначити, що спектр благодійної діяльності волонтерів дуже широкий: 1) це допомога особам з інвалідністю, особам похилого віку, безробітним, бездомним, безпритульним, багатодітним сім'ям, сиротам та малозахищеним верствам населення; 2) добровільна праця на підтримку громадських та благодійних організацій; 3) можуть організовувати змагання або мистецькі фестивалі; 4) волонтери можуть виступати організаторами заходів, пов'язаних із охороною довкілля чи збереженням культурної спадщини; 5) надавати безкоштовні консультації юристів, фінансистів, PR-фахівців, дизайнерів, веб-розробників, перекладачів тощо; 6) участь волонтерів у зборі фінансів на ту чи іншу благодійну ініціативу.

Таким чином, волонтерська діяльність спрямована на допомогу одній із вищезазначених категорій. На сьогодні, в Україні їх участь та потреба дуже високо цінується і необхідна нашій державі.

Література:

1. Ціборовський О.М. Шляхи систематизації законодавства України у сфері охорони здоров'я / О.М. Ціборовський, С.В. Істомін, В.М. Сорока. – К., 2011. – 72 с.
2. Матяш М. Українське волонтерство – явище унікальне. йому завдячуємо суверенітетом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>.

3. Міжнародний день волонтерів святкують у світі 5 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.dyvensvit.org/news/9983.html>.
4. Міжнародний день волонтера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.work.ua/ua/holidays/209/>.
5. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст. 435.
6. Волонтерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%d0%92%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%bd%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%be>.

**ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА
І СУМІЖНИХ ПРАВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ
У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС**

Симонян Ю.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

У зв'язку з глобальними процесами, що відбуваються на сучасному етапі розвитку держави, прагненням України вступити у ЄС, наша країна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу у багатьох сферах, в тому числі і у сфері інтелектуальної власності. На сьогоднішній час необхідне чітке регулювання і захист авторського права і суміжних прав, особливо в мережі Інтернет.

Що недавно українське авторське законодавство не мало чіткого механізму захисту авторського права і суміжних прав та не визначало процедуру припинення порушення авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. Однак, у зв'язку з імплементацією положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] 23.03.2017 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні», яким вводиться абсолютно новий механізм боротьби з порушеннями авторського права і суміжних прав в Інтернеті [2]. З прийняттям цього Закону було введено низку змін та доповнень до Закону України «Про авторське право і суміжні права». В першу чергу були введені нові терміни та поняття, зокрема, веб-сайт, веб-сторінка, власник веб-сайту, власник веб-сторінки, гіперпосилання, постачальник послуг хостингу та інші.

Також Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) було доповнено статтею 52-1. Відповідно до ч. 1 цієї статті, при порушенні будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права і суміжних прав (заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на яких розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення [3]. Така заява надсилається власнику веб-сайту з одночасним направленням її копії постачальнику послуг хостингу, який надає послуги або ресурси для розміщення відповідного веб-сайту.

Отже, встановлено абсолютно новий для України порядок припинення і запобігання порушенням авторського права і (або) суміжних прав у мережі Інтернет та локальних мережах. Однак, цей порядок, згідно ч. 1 ст. 52-1 Закону застосовується тільки до відносин, пов'язаних з використанням аудіовізуальних творів, музичних творів, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення. При цьому виникає питання: чи використовується така процедура припинення порушення в мережі Інтернет до інших об'єктів авторського права? На наш погляд, не потрібно робити цей перелік вичерпним, а необхідно доповнити цю норму переліком об'єктів авторського права, які теж підлягають захисту в Інтернеті, наприклад, фотографії, бази даних, літературні, наукові твори, карти, плани, креслення або інші твори.

У ч. 2 ст. 52-1 Закону встановлюється порядок подання заяви про припинення порушення авторського права і (або) суміжних прав. Новелами в цьому випадку є: по-перше, процедура припинення порушення авторського права і суміжних прав врегульована на законодавчому рівні, причому така процедура не є обов'язковою для суб'єктів авторського права і суміжних прав; по-друге, визначення суб'єктів, до яких може бути звернута вимога у формі заяви про припинення порушень; по-третє, заявник звертається із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката, по-четверте, наголошується чітка регламентація дій та строків розгляду заяви.

Так, заява про припинення порушення авторського права і суміжних прав з використанням Інтернет має містити: відомості про заявника, необхідні для його ідентифікації; вид і назву об'єкта (об'єктів) авторського права і (або) суміжних прав, про порушення права на який (які) йдеться у заяві; вмотивоване твердження про наявність у заявника майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав, зазначених у відповідній заяві, з посиланням на підстави виникнення таких прав та строк їх дії; гіперпосилання на електронну (цифрову) інформацію, розміщену або в інший спосіб використану на веб-сайті; вимогу про унеможливлення доступу до електронної (цифрової) інформації на веб-сайті; відомості про постачальника послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного веб-сайту; твердження заявника, що наведена в заяві інформація є достовірною, а наявність у заявника прав, про порушення яких заявлено, перевірено адвокатом, за представництвом (посередництвом) якого подається заява.

Вважаємо, що окремі положення ч. 2 п. в ст. 52-1 має бути уточнені. Так, якщо розглядати положення щодо вмотивованого твердження про наявність у заявника майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав, зазначених у відповідній заяві, з посиланням на підстави виникнення таких прав, то можна зазначити, що авторське право на твір виникає в результаті його створення, згідно Цивільному кодексу України та ч. 2 ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права» для виникнення авторського права на твір не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей, тому не зрозуміло про які посилання чи певні документи на підстави виникнення таких прав йде мова.

На думку А. С. Штефан це положення вочевидь конфліктує з принципом автоматичної охорони твору, оскільки потребує наявності у автора документів, отримання яких не вимагається відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону [4, с. 20].

Крім того, в ч. 2 п. в ст. 52-1 зазначено про строк дії майнових прав на об'єкти авторського права і суміжних прав, який повинен бути вказано в заяві. Однак, якщо заявником є автор об'єкта авторського права і (або) суміжних прав, то він не зможе вказати такий строк на підставі того, що за чинним законодавством майнові авторські права діють протягом усього життя автора і 70 років після його смерті.

Згідно Порядку заявник звертається із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката. Адвокат надсилає відповідну заяву, за умови ідентифікації заявника, встановлення його контактних

даних та підтвердження наданими заявником документами факту наявності у заявника прав, про припинення порушення яких висувається вимога.

На думку О.С. Яворської законодавче закріплення необхідної участі адвоката у поданні заяви власнику веб-сайту (веб-сторінки), постачальнику послуг хостингу про усунення порушень, вчинених з використанням мережі Інтернет, видається необґрунтованим обмеженням права особи на захист [5].

Вважаємо, що звернення особи – власника майнових авторських прав і (або) суміжних прав до власника веб-сайту з заявою про припинення порушення в мережі Інтернет є його правом, а не обов'язком, тому не зрозуміла позиція законодавця щодо участі адвоката при поданні цієї заяви не до суду, а тільки власнику веб-сайту. Крім того, процедура залучення адвоката до вирішення питання про припинення порушення авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет є оплатною, що для багатьох суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав приведе до матеріальних витрат. Позитивним, на наш погляд, є те, що якщо раніше власники авторського права і (або) суміжних прав могли звертатися до власників веб-сайтів та веб-сторінок зовсім безрезультатно, адже ці заяви могли бути взагалі проігноровані, але з урахування внесених змін до Закону, розгляд заяви про припинення порушення власником веб-сайту носить обов'язковий характер, і заявнику обов'язково повинна бути надана відповідь, навіть про відмову у задоволенні заяви.

Особливості відповідальності інтернет – посередників в країнах – членах Європейського Союзу визначені в ст. ст. 12-15 Директиви 2000/31/ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» [6], які відображені в ст. ст. 245-247 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1].

Зміни та доповнення у Закон України «Про авторське право і суміжні права» щодо порядку припинення порушення авторського права і (або) суміжних прав з використанням Інтернет є позитивним моментом, однак необхідно на науковому рівні детальніше провести аналіз та уточнення положень статей 52-1 та 52-2 для усунення прогалин в сфері захисту авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України від 23.03.2017 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1977-19>.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
4. Штефан А., Зеров К. Припинення порушень авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет: огляд законодавчих новел / А. Штефан, К. Зеров // Теорія і практика інтелектуальної власності. – Вип. 3. – 2017. – С. 18-26.
5. Яворська О.С. Способи захисту авторських і суміжних прав в Інтернет: законодавчі новели / О.С. Яворська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipcenter.lviv.ua>.
6. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market («Directive on electronic commerce») [Electronic resource]. – Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:32000l0031>.

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО. ОСНОВНІ УМОВИ ДОГОВОРУ МІЖ «СУРОГАТНОЮ МАТІР'Ю» І ПОДРУЖНІМИ ПАРАМИ

Слюсар К.С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права

та теоретико-правових дисциплін

Інститут права та суспільних відносин

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

м. Київ, Україна

Не викликає сумніву той факт, що сурогатне материнство є явищем, яке потребує належної уваги, розвитку та правового підґрунтя, оскільки програма, так званого, сурогатного материнства надає можливість подружнім парам, які не мають власних дітей через проблеми зі здоров'ям, відчутти радість батьківства шляхом застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Сурогатне материнство (відоме ще під назвою заміenne) полягає у заплідненні за допомогою репродуктивних клітин, отриманих від подружньої пари. Розвинуті ембріони, отримані в результаті такого запліднення, переносять у порожнину матки іншої жінки, так званої сурогатної матері, яка виношує та народжує дитину для цієї подружньої пари [1].

Програма сурогатного материнства передбачає обов'язкове укладення угоди між зацікавленими сторонами. Угода (договір) про сурогатне материнство може бути комерційною та некомерційною, тобто альтруїстичною. У першому випадку сурогатна мати отримує платню або заздалегідь обумовлену матеріальну винагороду, а в іншому майбутні батьки беруть на себе лише оплату витрат, пов'язаних із вагітністю, у т.ч. із медичним наглядом. Втім, нотаріальне засвідчення такого договору в Україні не є обов'язковим [2].

У відповідності до чинного законодавства в типовому договорі про сурогатне материнство щонайменше мають бути чітко визначені такі моменти:

- предмет договору (імплантація ембріону, його виношування та народження сурогатною матір'ю за грошову винагороду з боку подружжя);
- компенсація витрат на медичне обслуговування;
- компенсація витрат у заробітній платні;
- компенсація побутових витрат (напр. придбання одягу для вагітних, тощо);
- розмір та порядок оплати послуг сурогатної матері;
- місце проживання сурогатної матері на час вагітності;
- медичний заклад, у якому буде проведено штучне запліднення та/або народження дитини;
- дії сторін у разі народження двійні;
- наслідки народження неповноцінної дитини;
- дії сторін у випадку, якщо сурогатна матір матиме негативний результат (визидень, народження мертвої дитини, тощо);
- дії сторін у випадку припинення шлюбу подружжя або смерті одного з них протягом вагітності сурогатної матері;
- обов'язки сурогатної матері дотримуватися усіх порад лікаря, протягом вагітності та під час пологів, спрямованих на народження здорової дитини;
- зобов'язання сурогатної матері передати дитину після її народження генетичним батькам;
- обов'язок генетичних батьків прийняти дитину;
- строк дії договору;

– санкції за недотримання умов договору, які повинні бути суттєвими, забезпечуючи дисциплінованість сторін договору.

Договір може також включати і додаткові умови: страхування життя та здоров'я сурогатної матері протягом вагітності, пологів та у післяпологовий період; додаткові виплати з боку подружжя за сумлінне дотримання сурогатною матір'ю всіх вказівок медичних працівників та своєчасне проходження періодичних медичних оглядів, тощо [3].

У разі, якщо сурогатна матір залишається анонімною, доцільне укладення декількох договорів:

1. Між сурогатною матір'ю та медичним закладом, де буде проведено штучне запліднення та подальше спостереження за перебігом вагітності.

2. Між цим медичним закладом та подружжям-замовниками.

Якщо сурогатна матір на момент укладення договору була заміжня, письмова згода її чоловіка на участь дружини в програмі є обов'язковою умовою дійсності договору. Включення акушера або медичного закладу в якості третьої сторони договору сурогатного материнства необхідне для того, щоб безплідна пара могла отримати повну інформацію про стан сурогатної матері протягом вагітності [4].

Зокрема, для того щоб батьки-замовники додатково захистили себе у майбутньому, ми наполегливо радимо подружжю, одночасно з підписанням договору про надання послуг із сурогатного материнства, вимагати від сурогатної матері написати та нотаріально посвідчити її згоду на запис подружжя батьками дитини, яка знадобиться в подальшому при реєстрації дитини в органах державної реєстрації актів цивільного стану (РАЦС) та для отримання Свідоцтва про народження дитини.

Так, багато аспектів сурогатного материнства в Україні, взагалі не визначені законом або допускають неоднозначне тлумачення. Відсутнє законодавчо затверджене визначення поняття «сурогатного материнства» й традиційне сурогатне материнство (штучна інсемінація сурогатної матері спермою чоловіка) не затверджене законодавчо. Відсутня чітка регламентація комерційної програми сурогатного материнства, не врегульованими лишаються питання щодо цілком реальної ситуації, коли подружжя-замовники під час участі в програмі розлучаються або помирають. Варто також захистити сурогатну матір на випадок відмови подружжя-замовників від народженої дитини з різних причин, зокрема, у випадку народження хворої дитини [5].

Декілька слів варто сказати із приводу громадянства генетичних батьків. На сьогоднішній день не існує жодних обмежень для іноземних громадян. У зв'язку із тим, що не всі країни визнають сурогатне материнство, виникають проблеми виїзду іноземців із дитиною до місця свого проживання.

Наводимо список основних країн Європейського Союзу де законодавчо впроваджені такі заборони та обмеження: Франція, Португалія, Німеччина, Латвія, Австрія, Данія, Італія, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Норвегія. Слід зазначити, що даний перелік країн ЄС де заборонено сурогатне материнство, або обмежено не є вичерпним!

Як приклад наводимо ст. 12 глави 5 Закону Італійської Республіки «Норми застосування методів штучного запліднення» №40 від 19.02.2004 року де вказано, що «якщо хтось, у будь-якій формі реалізує, організує або пропагандує комерцію статевих клітин, ембріонів або сурогатне материнство караються позбавленням волі від 3-х місяців до 2-х років, а також штрафом у розмірі від 600 тис. до 1 млн. євро» [6].

Тому для сурогатних матерів наполегливо рекомендуємо, перед тим як вступати у репродуктивні програми, пересвідчитись з якої країни походження є батьки-замовники. Сурогатна мати повинна дотримуватись певних морально-етичних норм, тому що в подальшому, в разі якщо правоохоронні органи тих країн, де сурогатне материнство суворо заборонено, встановлюють данні факти, відповідальність настає безпосередньо для батьків, а заручником цієї ситуації стає малолітня дитина. Сурогатна мати не повинна давати «спритним підприємцям в халатах» отримувати надприбутки, нівелюючи законодавство розвинутих Європейських країн.

Також в якості поради для сурогатних матерів та для батьків-замовників, важливо перевіряти саму медичну установу де буде проводитись програма на її благонадійність.

Якщо клініка входить до Української асоціації репродуктивної медицини (надалі – УАРМ), це значною мірою може мінімізувати правові ризики як для самої подружньої пари, так і для сурогатної матері, проте, у будь-якому разі, аби захистити свої права, варто звернутися до досвідчених юристів.

Література:

1. Наказ МОЗ України № 787 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» Київ, 09.09.2013 із змінами, внесені згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я. № 165 від 06.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>.
2. Цивільний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16.01.2003 р. із змінами і доповненнями від 18.01.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Закон України «Про страхування» Прийнятий Верховною Радою України 07.03.1996 р. із змінами і доповненнями від 20.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%d0%b2%d1%80/page>.
4. Сімейний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 10.01.2002 р. із змінами і доповненнями від 19.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page>.
5. Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 – № 2801-ХІІ із змінами і доповненнями від 14. 11. 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
6. LEGGE 19 febbraio 2004, № 40 «Norme in materia di procreazione medicalmente assistita» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.studiocataldi.it/normativa/legge-procreazione-assistita.asp>.

РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Смірнов І.С.

студент II курсу юридичного факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сьогодні ефективна інтеграція України до європейського простору є нагальним завданням розбудови державності та економіки. 1 вересня 2017 року набула чинності Угода про асоціацію України та Європейського Союзу, в умовах прийняття якої передбачалось, в першу чергу, здійснити ряд реформ у різних сферах, зокрема у сфері охорони здоров'я. Умови Угоди передбачають, що сторони розвиватимуть Співробітництво в галузі охорони здоров'я з метою підвищення рівня його безпеки та захисту здоров'я людини як передумови сталого розвитку та економічного зростання [4, с. 5]. Крім того, Україна взяла на себе зобов'язання зміцнити систему охорони здоров'я та її потенціалу за допомогою впровадження медичних реформ, розвитку первинної медико-санітарної допомоги та покращення обізнаності персоналу [4, с. 11].

Враховуючи багатоаспектний та комплексний характер проблем системи охорони здоров'я в Україні, реформа відповідної державної політики має одночасно вирішувати завдання забезпечення розвитку медицини та насичення її достатньою кількістю кваліфікованих кадрів та формування економічного механізму системи охорони здоров'я, який відповідає принципам соціальної доступності та інклюзії, безпосередньої безоплатності та справедливості.

Першим кроком для початку реформування системи охорони здоров'я стало прийняття Урядом 30 листопада 2016 року «Концепції розвитку системи громадського здоров'я в Україні», мета якої полягала у зміцненні здоров'я населення, запобіганні захворюванням та збільшенні тривалості життя людини.

1 січня 2018 року вступив в силу закон, який повинен забезпечити повну реорганізацію медичного стану в державі «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», який визначає державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів державного бюджету України за програмою медичних гарантій.

Зауважимо, що Україна витрачає на медицину 4% ВВП – що значно більше, ніж будь-яка країна з аналогічним рівнем доходів. Третина цих коштів фактично витрачається – через утримання непотрібних приміщень, неефективне використання, корупцію. Лікуватися ж українці змушені за власний кошт. За оцінками Світового банку, витрати українців на медицину складають 3,5% ВВП України. А тривалість життя українців, яка є визначальним показником рівня охорони здоров'я, одна з найнижчих в Європі. Україна посідає 104 місце серед 183 країн.

Відповідно до п. 3 ст. 4 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» програмою медичних гарантій визначаються перелік та обсяг медичних послуг та лікарських засобів, оплата яких гарантується за рахунок коштів Державного бюджету України, тобто є певні види медичних послуг та медикаментів, оплата яких відбуватиметься не за рахунок держбюджету, а за кошти громадян. Існують колізії стосовно конституційності таких положень, оскільки статтею 49 Конституції України передбачено, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування [1, с. 12]. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно, крім того існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. Міністерство охорони здоров'я аргументувало це тим, що платні види послуг, окрім іншого, насамперед, будуть слугувати додатковим стимулом для населення стежити за своїм здоров'ям, проходити профілактичні медичні огляди, вакцинацію, вести здоровий спосіб життя та допоможе підтримувати здоров'я населення завжди на належному рівні, вчасно виявляти проблеми й не допускати ускладнень і переходу пацієнта на вторинний–третинний рівень медичної допомоги.

Звертає увагу право пацієнта (його законного представника) на вибір лікаря шляхом подання надавачу медичних послуг декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу. З лікарем напряму або через лікарню будуть підписувати договори про намір лікуватися саме у нього. Таким чином, зникне зв'язок людей та лікарень за місцем реєстрації. Лікаря можна буде вільно змінити. Лікування у сімейного лікаря, а також базові аналізи будуть безкоштовними. У 2018 році на одного пацієнта для первинної допомоги держава виділятиме 370 грн, в 2019 – 450 грн. [3, с. 1].

У пошуку шляхів реформування охорони здоров'я у більшості країн СНД спостерігається збереження та навіть укріплення ролі держави в охороні здоров'я. Водночас, в Україні запроваджуються не лише процеси децентралізації галузі охорони здоров'я, а навіть здійснюються спроби запровадити оплатну медицину за рахунок пацієнтів, що тим самим порушує не лише конституційні гарантії щодо права на охорону здоров'я, а й вимоги міжнародних інституцій. І саме кризові явища та інтегрування економіки країни у систему тіньових фінансових потоків є головною причи-

ною спроб з боку Уряду розробити концептуальні документи подальшого розвитку системи охорони здоров'я в Україні такого змісту.

Більше того, надання первинної медичної допомоги забезпечують заклади охорони здоров'я та фізичні особи – підприємці, які одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку. Існує ймовірність, що погано обладнані і малозавантажені заклади змінять свій профіль – наприклад, на реабілітаційні центри чи хоспіси. Водночас кращі лікарні обіцяють технічно посилити [2, с. 2]. Лікарні хочуть перетворити на підприємства, які самостійно розподілятимуть кошти. Володітимуть медзакладами, як і раніше, громади. У лікарнях рахуватимуть, які послуги надали пацієнтам – лікування, операції, і виставлятимуть рахунки державі. Ціни на медичні послуги в лікарнях мають бути однаковими, де б вони не знаходились [2, с. 3]. Вирахувати цю вартість у МОЗ сподіваються за кілька років. Нову модель фінансування для медзакладів планують почати з 2020 року. До того часу вони працюватимуть у режимі, як і раніше. Проте вже у 2018 році у деяких лікарнях запустять пілотні проекти, де держава напряму буде оплачувати медичні послуги. У МОЗ хочуть розпочати пілотний проект з районними пологовими будинками, де на одні пологи і супровід виділятимуть 10 тис. грн. [5, с. 1].

Все більше людей стверджують, що реформа не матиме успіху через брак коштів. У МОЗ неодноразово заявляли, що гроші у медицині є, їх просто неефективно використовують. На 2019 рік витрати на медицину заплановані у розмірі близько 112 млрд гривень – це 3,4% ВВП [3, с. 1]. За три роки фінансування медицини обіцяють збільшити на 25 млрд грн. В ухваленому Радою законі прописано, що в подальшому на медицину витратять не менше 5% ВВП. Медичні послуги у лікарнях і у медиків закуповуватиме Національна служба здоров'я, яку тільки мають створити у 2018 році.

Аналізуючи вищезазначене, можна прийти до висновку, що ухвалення та прийняття проаналізованих правових норм – це лише перший крок до реформування медичної галузі загалом. Маємо надію, що реформа та запроваджені новели покращить стан охорони здоров'я в Україні та забезпечать реалізацію принципу доступності та якості медичного обслуговування. На нашу думку, це змінить якість соціального захисту в нашій державі та стане початком низки перетворень, що призведе до покращення стану життя в Україні.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 30.
2. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення».
3. Медична реформа в питаннях так відповідях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41687466>.
4. Угода «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».
5. Реформа первинної медицини: покроковий план, як все відбуватиметься у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/medichna_reforma_2018_ukrayina_novi_pravila_pervinnoyi_medicsini_n934532.

ДО ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ МАЙНА, ЯКЕ ЗНАХОДИТЬСЯ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

Солоніна С.О.

студентка III курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

На сьогоднішній день реалізація права власності на майно, яке знаходиться на окупованій території є як ніколи актуальною темою, особливо з урахуванням недостатності та недостатньої практики вирішення таких питань.

У статті 1 зазначається Правовий статус тимчасово окупованої території України і те що тимчасово окупована територія України є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України. Але як відомо, діє законодавство та новоутворені органи влади Російської Федерації, а згідно зі статтею 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 15.04.2014 р.: «...Будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків».

На тимчасово окупованій території право власності охороняється згідно із законодавством України. А також зберігається право власності та інші речові права на майно, у тому числі на нерухоме майно, включаючи земельні ділянки, що знаходиться на тимчасово окупованій території.

Набуття та припинення права власності на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території, здійснюється відповідно до законодавства України за межами тимчасово окупованої території. У разі неможливості здійснення державним реєстратором повноважень щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на тимчасово окупованій території орган державної реєстрації визначається Кабінетом Міністрів України.

Набуття та припинення права власності на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території, здійснюється відповідно до законодавства України за межами тимчасово окупованої території. У разі неможливості здійснення державним реєстратором повноважень щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. На тимчасово окупованій території будь-який правочин щодо нерухомого майна, у тому числі щодо земельних ділянок, вчинений з порушенням вимог Законодавства, вважається недійсним з моменту вчинення і не створює юридичних наслідків.

Набуття права власності на майно на тимчасово окупованій території допускається лише у разі спадкування за законом чи за заповітом, якщо спадкоємці відносяться до однієї з черг спадкоємців за законом України Закон заборонив укладання будь-яких правочинів щодо нерухомого майна фізичних осіб, які тимчасового вибули з окупованої території. Тобто, держава не визнає відчуження майна у громадян України, яке відбудеться без їхньої волі.

Держава Україна буде визнавати тільки ті угоди купівлі-продажу майна в Криму, які були здійснені відповідно до українського законодавства. Уряд буде зобов'язаний визначити спеціальний орган, який буде реєструвати такі угоди в Україні [1].

Відповідно до вимог Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 № 1952-IV, державна реєстрація права власності та інших речових прав проводиться незалежно від місцезнаходження

нерухомого майна в межах Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя.

Однак, наказом Міністерства юстиції України від 28.03.2016 № 898/5 «Про регулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29.03.2016 за № 468/28598 (далі – Наказ МЮУ) встановлено порядок проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України.

Так, приписами Наказу МЮУ, встановлено:

1) державна реєстрація права власності та інших речових прав на нерухоме майно, що розташоване в межах території Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, а також тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей, проводиться незалежно від місцезнаходження такого майна;

2) ведення реєстраційних справ у паперовій формі щодо нерухомого майна, що розташоване в межах території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, забезпечує Головне територіальне управління юстиції у Херсонській області;

3) ведення реєстраційних справ у паперовій формі щодо нерухомого майна, що розташоване в межах тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей, забезпечують відповідно до компетенції Головне територіальне управління юстиції у Донецькій області та Головне територіальне управління юстиції у Луганській області.

З цього можна зробити *висновок*, що жодний правочин щодо прав на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території України, вчинений з порушенням вимог Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 № 1952-IV, вважається недійсним з моменту вчинення і не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю, а також, документи видані на тимчасово окупованій території України не приймаються суб'єктами державної реєстрації.

Література:

1. Інтернет-портал. URL: www.dcz.gov.ua (дата звернення – 20.04.2018 р.).

АДАПТАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стасюк О.Л.

*кандидат юридичних наук, здобувач
Державний науково-дослідний інститут
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Однією з визначальних тенденцій сьогодення є ефективне функціонування інституту захисту прав та свобод людини і громадянина, який пов'язується з виокремленням правозахисної функції сучасної держави. Особливе значення у напрямку реалізації правозахисної функції держави займає її адміністративно-правове забезпечення, яке сприяє організації та належному функціонуванню вітчизняної правозахисної системи.

Після розпаду Радянського Союзу Україна стала на шлях демократичного розвитку, приєднання до базових європейських цінностей, інтеграції у цивілізовану євро-

пейську спільноту. Бажання відразу відстоювати європейські принципи співіснування, серед яких пріоритетне місце посідає повага та дотримання прав та свобод людини, Україна підтвердила підписанням Угоди про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [1], у якій було визначено, що Українська держава бере на себе зобов'язання привести своє чинне законодавство у відповідність до вимог загальноєвропейського законодавства. Підтверджуючи остаточний вибір на користь європейської моделі суспільного та економічного розвитку на зміну Угоди про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 21 березня 2014 року було укладено нову посилену Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [2], згідно якої Україна взяла на себе низку зобов'язань щодо її реалізації на національному рівні.

Досягнуті домовленості між Україною та Європейським Союзом включають адаптацію законодавства, послідовну реформу правозастосовних установ, в першу чергу, судових, утворення нових і реформування існуючих інститутів, а також інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Кінцевою метою є зближення правової системи України з *Acquis communautaire* – правової системи Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського Співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ [3]. Необхідно відмітити, що під час адаптації українського законодавства враховуються положення актів законодавства Європейського Союзу настільки, наскільки це доцільно для України з огляду на економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття відповідних правових норм, адаптованих до вимог законодавства Європейського Союзу [4].

В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 року визначено пріоритетні напрями співробітництва Європейського Союзу та України у правозахисній сфері. Згідно ст. 14 цієї Угоди в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод. У ст. 15 цієї Угоди встановлено, що сторони домовились співробітничати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів. Ці напрями вказують на те, що налагодження дієвого співробітництва у сфері захисту прав та свобод людини є невід'ємною умовою набуття Україною статусу держави – члена Європейського Союзу.

У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання, пов'язані з адаптацією адміністративного законодавства України у сфері реалізації правозахисної функції держави до законодавства Європейського Союзу. Важливість адаптації адміністративного законодавства у сфері захисту прав та свобод людини полягає в тому, що саме його норми забезпечують взаємодію між органами публічної влади та приватними особами в правозахисній сфері, що за сучасних умов є основним критерієм оцінювання якості внутрішньої та зовнішньої політики держави. Тому сьогодні виникла нагальна потреба у формуванні нової якості національного адміністративного законодавства, яке всім своїм змістом повинно всіляко сприяти забезпеченню реалізації захисту прав, свобод та законних інтересів людини [5, с. 9] з урахуванням європейських стандартів. Цьому має сприяти процес адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу. Водночас, слід враховувати, що йдеться

про відповідність рівня українського законодавства європейському, а не про абсолютну його ідентичність з останнім [6, с. 94].

В залежності від того, наскільки під час адаптації адміністративного законодавства України у сфері реалізації правозахисної функції держави до законодавства Європейського Союзу буде забезпечено втілення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод, залежать перспективи подальшої співпраці України та Європейського Союзу, в тому числі і набуття статусу повноправного члена Європейського Союзу.

Аналіз особливостей правової системи Європейського Союзу дає підстави стверджувати, що принцип верховенства права безпосередньо пов'язаний із принципом належного врядування. Це передбачає наявність прозорого, стабільного та ефективного законодавства, належних правозахисних органів, ефективного врядування та місцевого та загальнодержавному рівнях, кваліфіковану, незалежну та ефективну судову владу, систему відповідальних правоохоронних органів, вільні засоби масової інформації [7, с. 116].

Таким чином, адаптація адміністративного законодавства України у сфері реалізації правозахисної функції держави до законодавства Європейського Союзу має відбуватися на основі таких принципів як верховенство права та поваги до прав людини та основоположних свобод. Чітке їх дотримання сприятиме стабільності та збалансованості адміністративного законодавства у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина та ефективної реалізації правозахисної функції Української держави.

Література:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
4. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 року № 1496. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF>.
5. Авер'янов В.Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 8-14.
6. Заєць А.П. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС як пріоритет реалізації державної політики інтеграції України до Європейського Союзу. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2003. № 1. С. 93-100.
7. Ноговіцина Ю. Верховенство права в Україні як складова інтеграційного процесу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2007. № 35-36. С. 115-119.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
МЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ
У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Стрельченко О.Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Державна політика щодо обігу лікарських засобів має спрямовуватися на гарантоване забезпечення якості, безпеки та ефективності лікарських засобів, які знаходяться в обігу на ринку країни, рівного доступу населення до основних препаратів при їх помірній вартості та раціонального застосування ліків, тобто створення умов для того, щоб лікарі призначали, а пацієнти застосовували препарати відповідно до клінічних показань за оптимальною вартістю [1, с. 21].

Загальне охоплення медико-санітарними послугами або універсальне покриття послугами охорони здоров'я забезпечує доступ до основних якісних медико-санітарних послуг, безпечних, ефективних і прийнятних за вартістю основних лікарських засобів та вакцин, а також захист пацієнтів від фінансових ризиків.

З точки зору ВООЗ – спеціалізованої установи ООН, яка опікується проблемами охорони здоров'я у глобальному масштабі, загальне охоплення медико-санітарними послугами не означає безкоштовне охоплення всіма можливими медико-санітарними заходами незалежно від їх вартості, оскільки жодна країна не може забезпечити безкоштовного надання всіх послуг на сталій основі.

Загальне охоплення медико-санітарними послугами ґрунтується не лише на певних аспектах фінансування охорони здоров'я, воно враховує всі компоненти цієї системи – трудові та матеріальні ресурси, технології охорони здоров'я, інформаційні системи, механізми забезпечення якості, інструкції і законодавство та ін.

Загальне охоплення передбачає не лише забезпечення мінімального набору послуг, а й поступове їх розширення у міру надходження додаткових ресурсів [2, с. 15].

Один з ключових компонентів системи охорони здоров'я – медичні технології. Дуже важливо розуміти, як вони формуються та впроваджуються, який взаємозв'язок між різними рівнями технологій.

Перший найважливіший рівень – це стандарти (протоколи) медичної допомоги. Вони містять опис надання медичної допомоги, включаючи діагностику, медикаментозне та немедикаментозне лікування.

Наразі для України актуальним є питання, на які протоколи слід орієнтуватися для забезпечення надання медичних послуг на сталій та стійкій основі? Тут є декілька проблем. По-перше, всі існуючі в світі протоколи неможливо застосувати в одній країні – у жодній державі не вистачить на це ресурсів. По-друге, розрахувати на основі міжнародних протоколів обсяги необхідних ресурсів неможливо. По-третє, цілі та пріоритети регуляторних органів та агенцій з оцінки медичних технологій різні. По-четверте, мінливість (варіабельність) дії лікарського засобу породжує розрив ефективність – результативність (efficacy – effectiveness gap).

У кожній країні можуть бути власна агенція з оцінки медичних технологій (Health Technology Assessment – HTA) й власні підходи залежно від фінансових ресурсів системи охорони здоров'я. Тобто клінічна практика в різних країнах ЄС може суттєво відрізнятися. Відповідно, розрахувати потребу в лікарських засобах та необхідні ресурси, базуючись на клінічних настановах, складених професійними асоціаціями країн – членів ЄС, досить проблематично. Ці настанови є ідеалом, до якого треба прагнути, але навіть не всі країни ЄС мають ресурси на їх забезпечення.

Стосовно цілей та пріоритетів регуляторних органів та агенцій з оцінки медичних технологій, то різниця полягає у наступному. Регуляторні органи оцінюють лікарський засіб з огляду на докази щодо його біологічного або фармакологічного ефекту та співвідношення користь/ризик, отримані в ході передреєстраційних досліджень.

Чи буде реалізований потенціал лікарського засобу повною мірою при його застосуванні у клінічній практиці та чи буде це економічно обґрунтованим – інше питання. Відповідь на нього, перш за все, важлива для агенцій з оцінки медичних технологій, які визначають доцільність включення препарату в економічно обґрунтовані протоколи лікування та реімбурсацію.

Часто буває так, що застосування лікарського засобу в медичній практиці дає інший результат у контексті ефективності та безпеки, ніж під час рандомізованих контрольованих клінічних випробувань. Ця проблема отримала назву розрив ефективність – результативність (efficacy – effectiveness gap). Погіршення співвідношення користь/ризик і, як наслідок, зниження економічної доцільності застосування лікарського засобу в клінічній практиці може бути пов'язане зі збільшенням несприятливого впливу препарату у зв'язку з розширенням кола пацієнтів, які його приймають. Мінливість (варіабельність) дії лікарського засобу обумовлена різними факторами, у тому числі біологічними та поведінковими, а також особливостями системи охорони здоров'я.

Особливо звертаємо увагу на практики призначення та застосування лікарського засобу професіоналами охорони здоров'я. Цей фактор часто залишається недооціненим або взагалі поза увагою. Регулятори схвалюють лікарський засіб з певними показаннями і певними умовами прийому, однак щоденне застосування лікарського засобу в системі медикаментозного використання (medical use system) – це інша справа.

Система медикаментозного використання – це комплексна взаємодія між лікарями, медсестрами, провізорами, фармацевтами, іншими професіоналами сфери охорони здоров'я, які можуть вплинути на застосування лікарського засобу в щоденній практиці.

Йдеться, наприклад, про неправильне призначення лікарського засобу, призначення не за схваленими показаннями (off-label use), призначення лікарського засобу в комбінації з несумісним препаратом, продовження застосування лікарського засобу у разі відсутності реакції на лікування, призначення лікарського засобу пацієнтам, яким воно протипоказане, або просто медичні помилки.

У деяких випадках застосування лікарського засобу не за схваленими показаннями базується на доказах, які не розглядалися регуляторними органами, але можуть принести користь. Разом з тим застосування препарату не за схваленими показаннями зумовлює розширенню розриву ефективність – результативність і призводить до підвищення частоти виникнення побічних реакцій.

Медичні помилки при застосуванні лікарського засобу включають помилки при відпуску препарату, порушення способу його застосування, неправильне зберігання лікарського засобу. До речі, наприклад, у США через медичні помилки, в тому числі пов'язані з неправильним призначенням лікарських засобів, у 2017 р. померли 7 тис. осіб [2].

Дотримання пацієнтами режиму лікування – також важливий поведінковий фактор, який суттєво може відрізнятись у різних країнах. У ході досліджень виявилось, що у розвинених країнах частка пацієнтів, які дотримуються режиму лікування при терапії хронічних захворювань, становить близько 50%.

У США прихильність до лікування у пацієнтів з гіпертонічною хворобою досягає 51%, у пацієнтів з депресією – 40-70%. У пацієнтів з ВІЛ/СНІД цей показник варіює від 37 до 83% залежно від застосовуваного лікарського засобу. Дослідження за участю ВІЛ-інфікованих пацієнтів підтвердили взаємозв'язок між дотриманням режиму лікування та ймовірністю розвитку стійкості до антивірусних лікарських засобів для лікування ВІЛ [3].

Недотримання режиму лікування може мати різні форми, починаючи з порушення часу прийому до пропуску або непостійного застосування лікарського засобу,

призначеного для лікування хронічного захворювання. Недотримання режиму прийому лікарського засобу відмічають і при проведенні передреєстраційних клінічних випробувань, особливо в тривалих дослідженнях, спрямованих на оцінку результатів лікування.

Отже, в Україні теж можливий багаторівневий інтегрований підхід із прозорим взаємозв'язком між рівнями технологій охорони здоров'я. Має бути певна стратегія щодо формування регуляторних переліків. Важливо, щоб ця стратегія забезпечувала прозоре формування переліків на основі сучасних стандартів лікування з доведеною ефективністю, з урахуванням розвитку системи охорони здоров'я та економічних можливостей держави.

В ідеалі вартість усіх лікарських засобів, які включені до Національного переліку, необхідно реімбурсувати, а у віддаленій перспективі можливість відшкодування має бути у препаратів, що включені до Національного формуляра.

Література:

1. Стрельченко О.Г. Гармонізація національних лікарських політик відповідно з Європейськими стандартами / О.Г. Стрельченко // Journal World Scier. Multidisciplinary Scientific Edition 3 (31), Vol. 4, March 2018. – С. 21-24.
2. To Err is Human: Building a Safer Health System. Institute of Medicine (US) Committee on Quality of Health Care in America; Kohn L.T., Corrigan J.M., Donaldson M.S. Washington (DC): National Academies Press (US); 2017.
3. Patient adherence to prescribed antimicrobial drug dosing regimens. Vrijens B., Urquhart J. J. Antimicrob Chemother. 2005.

ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАВДАННЯ ПОДАЛЬШОГО ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тарасенко Т.М.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України
м. Дніпро, Україна*

Роль та значення інституту відповідальності у забезпеченні прав і свобод громадян щодо вирішення питань місцевого значення обумовлює наукову та практичну значущість цієї проблематики. Поряд із тим, вона залишається малодослідженою, що ускладнюється дискусійністю наукових поглядів стосовно розмежування та засобів забезпечення різних її видів.

Відповідальність належить до переліку основних понять у визначені місцевого самоврядування, які закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування, Всесвітній декларації місцевого самоврядування. У цих документах застосовується формулювання відповідальності органів місцевого самоврядування через фіксацію концепту «під власну відповідальність», «під особисту відповідальність», «в інтересах місцевого населення» [3; 1]. У Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплено положення про те, що місцеве самоврядування є реальною здатністю те-

риторіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого [5]. Тим самим, формулювання «під відповідальність» органів місцевого самоврядування, є спільним для міжнародних актів й українського законодавства.

В Конституції України закріплено положення про те, що питання відповідальності має знайти відображення в окремому законі, яким є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Однак, його положення характеризуються наявністю невизначеності в розмежуванні видів і форм відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Крім того, на сучасному етапі залишається проблемним питання реалізації норм цього закону щодо притягнення до відповідальності територіальною громадою суб'єктів владних повноважень у цій сфері. Це, серед іншого, пояснюється прогалинами регламентації процедур здійснення вже законодавчо визначених засобів притягнення до відповідальності, засадами проведення місцевих виборів, які обмежують здатність виборців відкликати депутата місцевої ради, відсутністю законодавчого регулювання такої форми безпосередньої участі населення у вирішенні питань місцевого значення як місцевий референдум.

У якості окреслення деяких аспектів проблематики закріплення та розмежування різних видів відповідальності в місцевому самоврядуванні можна зазначити наступне. Так, одним із актуальних питань вбачається утвердження інституту політичної відповідальності у цій сфері, який, на наш погляд, може розглядатися як важлива складова сучасного простору місцевого самоврядування, що базується на міжнародних стандартах місцевої демократії. У науковій літературі, обґрунтовується підхід до розгляду політичної відповідальності як позитивної відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, яка не є юридичною відповідальністю. Зазначається, що це відповідальність за правомірну діяльність, яка існує незалежно від правопорушення й полягає у належному та ефективному виконанні зазначеними суб'єктами покладених на них повноважень [4, с. 4]. Виходячи з цього, підкреслюється необхідність розмежування підстав позитивної політичної відповідальності та ретроспективної конституційно-правової відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування [4, с. 8]. Продовжуючи цю думку, зазначимо на важливості конкретизації підстав настання політичної відповідальності для органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Утвердження цього виду відповідальності здатне позитивно вплинути на розвиток відносин відповідальності, забезпечення кращих можливостей для здійснення впливу територіальної громади на суб'єкти владних повноважень, відповідальних за вирішення питань місцевого значення від імені та в інтересах територіальної громади.

Окремого розгляду, також, потребує питання визначення правових засад щодо відділення політичної відповідальності від кримінальної відповідальності органів публічної влади. Оскільки відсутність сталих демократичних традицій може мати наслідком ускладнення у застосуванні політичної відповідальності та підміну її кримінальною відповідальністю в процесі здійснення публічного управління. Цей аспект, зазвичай, пов'язується із центральним рівнем органів державної влади. Наприклад, рекомендації для України про розмежування політичної та кримінальної відповідальності уряду знаходять своє відображення в документах Парламентської Асамблеї Ради Європи, Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії). В них розглядається питання взаємовідношення політичної та кримінальної відповідальності на рівнів міністрів, наголошується на тому, що оцінка політичних рішень та їхніх наслідків є прерогативою парламентів, виборців, а не судів [2; 6]. Вирішення цього питання нерозривно пов'язано з успішністю подальшого реформування системи публічного управління в Україні, у тому числі, що стосується місцевого самоврядування.

Таким чином, особливості формування системи відповідальності у місцевому самоврядуванні обумовлюється специфікою місцевого самоврядування як форми публічної влади. Розглядаючи правову природу місцевої демократії, необхідним є

врахування особливостей регулювання відносин, пов'язаних із здійсненням безпосередньої та представницької демократії. Питання відповідальності у забезпеченні організації й функціонування системи місцевого самоврядування тісно пов'язано з конкретизацією статусу різних суб'єктів місцевого самоврядування, побудовою системи відносин на засадах взаємовпливу її учасників. Зокрема, перспективним є розвиток практики застосування нових засобів забезпечення відповідальності за допомогою можливостей електронної демократії.

Література:

1. Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Муніципальне право України / В. Ф. Погорілко. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/65592--3-vseshvnyaya-deklaratsiya-mstseвого-samovryaduvannya.html>.
2. Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія). Report on the relationship between political and criminal ministerial responsibility № 682/2012, Strasbourg, 11 March 2013. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=cdl-ad\(2013\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=cdl-ad(2013)001-e).
3. Європейська хартія місцевого самоврядування м. Страсбург, 15 жовтня 1985 р. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
4. Пилипишин П. Б. Конституційно-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.02 / Пилипишин Павло Богданович; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2017. – 21 с.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280: із змінами. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
6. Резолюція 1862 (2012) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 26 січня 2012 р. – Режим доступу: <https://constituanta.blogspot.com/2012/02/1862-2012-2012.html>.

ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ЯК ІНСТИТУТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Тимошенко М.О.

кандидат юридичних наук, проректор

Європейський університет

м. Київ, Україна

Сьогодні вчені під правом на вищу освіту пропонують розуміти не тільки одне із основних право індивіда, але й природне, фундаментальне право людини, яке у сучасному суспільстві знань стає умовою соціалізації особи, гарантією соціальних перетворень, професійного вирішення кадрових проблем усіх сфер суспільного життя. Таким чином, право на вищу освіту стає не просто нормативною гарантією, а засобом забезпечення розвитку людського потенціалу, спрямованого на досягнення особистої конкурентоздатності індивіда, що дозволяє йому домогтися належного соціального статусу, а способом задоволення суспільної потреби у кваліфікованих кадрах.

Реалізацію права на вищу освіту узалежнюється від попереднього здобуття середньої освіти, а відтак і від реалізації права на середню освіту, а тому під правом на вищу освіту розуміють гарантовану державою можливість особи, яка вже має необхідний рівень базової освіти, одержати у вищому навчальному закладі (ВНЗ) або науковій організації за встановленими освітніми програмами і стандартами фахові знання, навички, уміння, компетенції і їх офіційне визнання задля задоволення пот-

реб суспільства і держави у підготовці фахівців вищої кваліфікації, а також особистості в інтелектуальному, культурному, психологічному і моральному розвитку [1, с. 7].

При цьому, вважаємо, що в сучасному світі право на вищу освіту, попри його історично (генетично) природний (а відтак, невід'ємний, невідчужуваний) характер, все ж зазнало істотної позитивізації як на рівні національних, так і на рівні міжнародно-правових документів. Підтвердженням тому є положення, зафіксовані зокрема у: статті 26 Загальної декларації прав людини 1948 року, статті 2 Протоколу I до Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, статтях 13, 14 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1960 року, статтях 3, 4 Конвенції про боротьбу з дискримінацією у галузі освіти 1960 року, статті 5 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року, статті 10 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок 1979 року, статтях 28, 29 Конвенції про права дитини 1989 року, статті 43 Міжнародної конвенції про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей 1990 року, статті 14 Хартії ЄС про основні права 2000 року, статті 24 Конвенції про права інвалідів 2006 року та ін. [2].

Якщо класичні права людини, відомі також як права першого покоління, були здебільшого націлені на те, щоб обмежити державну владу [4], то право на вищу освіту, як і інші освітянські права, належить до позитивних, правозобов'язуючих державу прав (так званих прав другого покоління), оскільки задля своєї реалізації воно об'єктивно потребує цілого комплексу дій держави в особі її компетентних органів у напрямі забезпечення реалізованості цього права.

Загалом, у багатьох випадках дослідження права на вищу освіту у працях вчених супроводжується розглядом питань соціальної відповідальності держави, що взаємозгоджує публічно-правовий характер вищої освіти. Дійсно, реалізація права на вищу освіту передбачає і зумовлює конструювання багатоманітних зв'язків і взаємодій людини в соціальному, культурному, політичному, економічному, духовному та інших вимірах.

Література:

1. Мышенко С.А. Право на высшее образование в России и Германии (сравнительно-правовое исследование): Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.02 – конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право / С.А. Мышенко; Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Байкальский государственный университет экономики и права». – Иркутск, 2015. – С. 7.
2. Красняков Є. Міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їхній вплив на формування державної політики в галузі освіти України [Електронний ресурс] / Є. Красняков // Віче. – 2012. – № 14. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3215>; Павлюх О.А. Право на освіту: міжнародний та національний вимір (в контексті аналізу міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів) / О.А. Павлюх, Н.В. Василенко // Науковий Вісник Ужгородського національного університету, 2014. – Серія право. Випуск 24. Том 4. – С. 179; Гусейнова К.Н. Право человека на высшее образование по международному праву и проблемы его обеспечения в условиях глобализации. дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.10 – международное право; европейское право / К.Н. Гусейнова; Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего образования «Российский университет дружбы народов». – М., 2015. – С. 34-35.
3. Павлюх О.А. Право на освіту: міжнародний та національний вимір (в контексті аналізу міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів) / О.А. Павлюх, Н.В. Василенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2014. – Серія Право. Випуск 24. Том 4. – С. 179;

4. Тодыка Ю.Н., Тодыка О.Ю. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине. монография / Ю.Н. Тодыка, О.Ю. Тодыка. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2004. – С. 7-8, 54-55.

ЩОДО ПИТАННЯ СИРІТСЬКИХ ТВОРІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Токарева В.О.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

України, що взяла курс на євроінтеграцію ще на початку 2000-х років, та активно його реалізує, політика захисту прав інтелектуальної власності набувають додаткового змісту.

Зокрема, у 1994 році Україна уклала Угоду про партнерство та співробітництво з ЄС [1]. У 2008 році вступила до Світової організації торгівлі (СОТ), що вплинуло на застосування Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди TRIPS)) [2].

В Угоді про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованій 16 вересня 2014 р. Верховною Радою України та Європейським парламентом [3], глава 9 присвячена питанням інтелектуальної власності. А ст. 157 Угоди передбачає у цьому аспекті задачі а) спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін; і b) досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності [4].

Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити рівень захисту сфери інтелектуальної власності, аналогічний існуючому в ЄС.

Зміни у законодавство з авторського право ЄС внесло прийняття у 2012 році Директива ЄС 2012/28 про певні випадки дозволеного використання сирітських творів, що набула чинності 28 жовтня 2012 року, яка стала основою внесення зміни в національне законодавство держав членів ЄС, визнавши, що сирітські твори (правовласники яких не встановлені або не виявлені) мають важливе культурне та освітнє значення [5].

Необхідність вирішення протиріччя в авторському праві, стосовно творів, які залишаються під авторсько-правовою охороною автори яких невідомі, послужило причиною розробки та прийняття Директиви 2012/28. Використання творів автори яких не відомі, аналогічно як використання творів, автори яких відомі, вимагає надання згоди правовласника, що виявляється складним. В результаті того, що автор або правовласник невідомий твору випадають з обігу або їх використання здійснюється в порушення норм закону. Прийняття Директива 2012/28 направлено на забезпечення правомірного доступу суспільства до творів, автори та правовласники яких не встановлені, а також ввести в дію ефективні механізми, що дозволяють використовувати такі твори в законному порядку [6].

Вважається, що ухваленню даної Директиви ЄС сприяло проведення і обговорення низки питань та проведення досліджень діючої системи авторських прав і її впливу на сучасну економіку, які здійснюються з 2003 року Я. Харгревсом, професо-

ром дослідницького університету Уельсу, на замовлення уряду Великобританії. Результатом чого став опублікований в 2011 році звіт щодо перспектив зростання цифрової економіки та розвитку права інтелектуальної власності, який закликає до модернізації національного законодавства держав членів та законодавства ЄС з інтелектуальної власності для забезпечення сталого розвитку економіки, [7].

Зазначене протиріччя у питаннях правової охорони існує також в національному праві. У ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» надано автору особисте немайнове право, вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання.

Згідно із ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» яка визначає порядок виникнення і здійснення авторського права, та презумпцію авторства, передбачено, якщо твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом (за винятком випадку, коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору (його ім'я чи назва мають бути зазначені на творі) вважається представником автора і має право захищати права останнього. Це положення діє до того часу, поки автор твору не розкриє своє ім'я і не заявить про своє авторство.

Таким чином, відсутність інформації про автора не є підставою для вільного використання твору та вимагає від користувача вчинення певних дій для отримання дозволу, поки твір не перейде в до сферу суспільного надбання. Строки охорони творів, автори яких невідомі через об'єктивні причини, дещо коротші загальних строків авторсько-правової охорони, водночас досить тривалі. Згідно із ст. 7 (3) Бернської конвенції передбачено, що для творів, випущених анонімно або під псевдонімом, строки охорони закінчуються через п'ятдесят років після того, як твір було правомірно зроблено доступним для загального відома.

Водночас в умовах поширення цифрових технологій та Інтернету особа видавця втрачає значення для надання та донесення твору до суспільства.

Аналіз положень Директиви 2012/28 та норм Бернської ^[15]конвенції про охорону літературних та художніх творів, а також норми Закону України «Про авторське право і суміжні права», в яких уніфіковані положення Бернської конвенції, можна зустріти протиріччя щодо обов'язку з реєстрації творів та їх авторів або осіб, яким належить авторське право на твір.

Водночас, провідною засадою сучасного авторського права є надання охорони твору без виз вимоги дотримання будь-яких формальностей відповідно до ст. 5(2) Бернської конвенції. Уявляється цей принцип має бути збережений і встановлення будь-яких формальних процедур, як-то реєстрація або депонування твору є неприпустимими. Саме добровільність реєстрації об'єктів авторського права, наприклад, реєстрація комп'ютерних програм, є запорукою балансу інтересів авторів і користувачів [8]. ^[16]

Разом з йим Директива 2012/28 вважається досить вдалим, гнучким і зваженим нормативно-правовим актом. Прийняття Директиви є прогресивним кроком у розвитку авторського права в епоху цифрових технологій[6].

З огляду на зазначене, враховучи інтенсивні інтеграційні процеси, положення Директива 2012/28 можуть використовуватись для подальшого розвитку національного та міжнародного права.

Література:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами // Офіційний вісник України. 2006. – № 24. – Ст. 1794.

2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована 16 вересня 2014 року Верховною Радою України та Європейським парламентом [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535.
4. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції / О.П. Орлюк // Вісник Національної академії правових наук України. – 2016. – 3 (86). – С. 59-74.
5. Директива Европейского парламента и Совета ЕС № 2012/28/ЕС от 25.10.2012 г. об отдельных случаях легального использования произведений с неизвестной принадлежностью (сиротских произведений), WIPO, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=13043> Дата обращения 07.05.2016.
6. Леанович Е.Б. Развитие правового регулирования в отношении сиротских произведений в Европейском союзе / Е.Б. Леанович // Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права. – 2013. – № 5. – С. 205-215.
7. Digital. Opportunity. A Review of Intellectual Property and Growth. An Independent Report by. Professor Ian Hargreaves. May 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://orca.cf.ac.uk/30988/1/1_Hargreaves_Digital%20Opportunity.pdf.
8. Штефан О. О. Правовий режим використання сирітських творів / О.О. Штефан // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 2(2). – С. 184-191.

ПОРІВНЯННЯ СПАДКУВАННЯ ПРАВА НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Уразовська О.С.

адвокат,

здобувач кафедри цивільного права

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС вимагає нового підходу до юридичної практики. Активізація інтеграційних процесів робить необхідним приділення особливої уваги до досвіду європейських країн щодо вирішення завдань, що постають перед юридичною наукою і практикою задля найкращого забезпечення охорони та захисту прав та законних інтересів громадян. Ефективність такої діяльності значною мірою забезпечується врахуванням особливостей як наднаціонального законодавства – законодавства ЄС, так і національного законодавства країн-членів ЄС, оскільки слід пам'ятати, що інтеграційні процеси не означають повної уніфікації, оскільки вони не відмінюють національної самобутності їх учасників, у тому числі що стосується традицій національного законодавства.

Підходи до спадкування земельних ділянок в різних країнах відрізняються в залежності від приналежності держави до тієї чи іншої системи права. При цьому можна виділити загальні тенденції – перешкоджання дробленню земельних ділянок та прагнення до цілісності.

З урахуванням приналежності до певної правової традиції можна виділити три групи держав.

До першої групи слід віднести ті держави, на право яких вплинуло німецьке право, вони орієнтовані на німецький цивільний кодекс і на німецьку юридичну практику. Йдеться про Німеччину, Австрію, Швейцарію, Грецію. Досить близькі до них правові системи скандинавських країн, а саме Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії [1].

Традиція зазначених країн в області успадкування землі така, що заповідач не в праві довільно заповідати своє земельне майно, і воно, як правило, має переходити лише до одного із спадкоємців, а всі решта отримують відповідні грошові компенсації. Так, наприклад, в північних землях Німеччини після встановлення факту смерті заповідача земля, а так само вся нерухомість і сільськогосподарський інвентар передаються лише одному із спадкоємців, зазвичай або старшому в родині, або в найбільшою мірою пов'язаного з веденням господарства. У разі суперечок такий спадкоємець визначається судом.

У Норвегії земля і господарство переходять до старшого з дітей – сина або дочки. Закон є обов'язковим і не дозволяє заповідача вчинити інакше.

В країнах, де спадкове право і цивільне право в цілому сформувалося на основі римського права (Франція, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Італія, Іспанія, Португалія) завжди діяв принцип рівності прав, який поширювався і на успадкування. Це означає, що всі спадкоємці мають рівні права на отримання спадщини. Ухвалення цього принципу мало серйозні наслідки у вигляді послідовного дроблення земельних наділів. Таке дроблення спонукало кожен країну цієї групи приймати спеціальні закони, щоб вирішити цю проблему [2].

У Франції був прийнятий принцип «преференційного спадкоємця», який застосовується в тому випадку, якщо ферма підлягає розподілу між декількома спадкоємцями. Виходячи з цього принципу, місцевий суд визначає найбільш кваліфікованого кандидата у власники ферми. Йому передається все господарство, а він, у свою чергу, повинен відшкодувати іншим спадкоємцям вартість спадщини протягом 10 років.

В переважній більшості країн норми, що регулюють успадкування права на земельну ділянку, включені складовою частиною до цивільних кодексів. Так, Цивільний кодекс Франції 1804 року містить відповідні положення стосовно успадкування у книзі III «Про різні способи набуття права власності», а саме Титул I «Про успадкування» та Титул II «Про дарування між живими та про заповіти». Водночас спадкові відносини можуть регулюватися і окремим законом, як, наприклад, в Іспанії. Слід відмітити, що завдяки рецепції положень римського приватного права спадкове право континентальної Європи має багато спільних рис. Щодо країн англо-саксонської системи права, то провідну роль тут грає судовий прецедент.

У третій групі країн, де панує англосаксонське право (Великобританія, Ірландія), питання про успадкування землі є принципово іншим. Заповідач не пов'язаний жодними зобов'язаннями з передачі землі. Він може її залишити кому завгодно, частіше одному із спадкоємців [3].

Очевидно, що, у всіх державах діє один принцип – недопущення дроблення земельних ділянок.

В Україні, як і в усіх пострадянських країнах – Росії, Білорусії та інших, законодавством передбачені рівні права для всіх спадкоємців, земельні ділянки можуть бути розділені між спадкоємцями, винятком є лише земельна ділянка фермерського господарства, яка успадковується, поділу між спадкоємцями не підлягає і передається тому із членів господарства або із членів спадкоємців будь-якої черги, хто виявив бажання вести фермерське господарство.

Хочеться відмітити, що існує універсальна конвенція з питань спадкового права – Конвенція щодо міжнародного управління майном померлих осіб, схвалена на 12-й сесії Гаазької конференції з міжнародного приватного права і підписаного 2 жовтня 1973 року з працею набула чинності 1 липня 1993 р набравши мінімально необхідне число ратифікацій. Її учасниками є Чехія, Португалія та Словаччина.

Як і законодавство України, законодавство європейських країн встановлює два порядки спадкування: за законом та за заповітом, причому останній є пріоритетним. Спадкування за законом настає лише в разі відсутності заповіту.

Якщо казати про основні відмінності у спадковому праві європейських країн та України, то можна виділити наступні: 1.) *може відрізнятися вік настання спадкової дієздатності* (у деяких країнах він такий саме, як і в Україні – 18 років проте у деяких країнах спадкова дієздатність настає раніше. Наприклад, у Словенії це 15 років, в Іспанії – 14 років, у Франції та Німеччині вік настання спадкової дієздатності також менший, ніж в Україні – 16 років); 2.) *форма заповіту* (основною відмінністю від українського законодавства, яке передбачає укладання заповіту виключно у письмовій формі з наступним нотаріальним засвідченням, є можливість укладання передбаченого законодавством деяких країн ологріфічного та надзвичайного заповіту. Так, можливість укладання ологріфічного (власноручного) заповіту, який являє собою заповіт, повністю написаний заповідачем та ним підписаний, передбачена законодавством Німеччини, Польщі, Франції та деяких інших країн. Щодо надзвичайного заповіту (заповіту у надзвичайних умовах), то, наприклад, за законодавством Польщі, допускається вчинення такого заповіту навіть в усній формі у присутності трьох та більше свідків); 3.) *спадкування за законом* (історично в залежності від системи визначення кровного споріднення, розрізняють римську та германську системи. Перша, походячи коріннями до римського права, визначає ступень споріднення за кількістю народжень. Подібна система існує і в Україні, проте у кожній країні може бути власна специфіка стосовно розподілу майна. Щодо германської системи, то тут йдеться про так звану близькість коліна в лінії родичів, що походять від спільного предка: правнук буде вважатися таким, що належить до власного коліна спадкодавця, племінник – до батьківського, дядька – до дідівського) [5].

Можна зробити висновок про те, що на спадкування права на земельну ділянку в різних країнах світу впливає безліч історично сформованих факторів, головним з яких є належність до тієї чи іншої системи права. Не існує єдиної теоретичної правової бази для спадкування права на земельну ділянку, єдиної юридичної, економічної, адміністративної практики.

Література:

1. Шмелев Г.И. К вопросу о концентрации сельскохозяйственных земель в рыночных условиях // Право и политика. – 2002. – № 8. – С. 69.
2. Джиоварелли Р., Хэнстед Т. Земельная собственность // Правовые препятствия для эффективных сельских земельных отношений в Восточной Европе и Центральной Азии. Сравнительный анализ. – М.: Изд-во «Весь мир», 2000. – С. 41-43.
3. Європейська бізнес асоціація. В центрі уваги: права власності на землю // Земельне право України. – 2007. – № 3. – С. 33-34.
4. Спадкове право. Загальні проблеми спадкування в міжнародному приватному праві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stud.com.ua/56559/pravo/spadkove_pravo.
5. Ракул О.В. Спадкове право України та Європейських країн: деякі основні відмінності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-1204/>.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛІКАРЯ ПРИ НАДАННІ НИМ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Федорова А.В.

студентка II курсу

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

Порушення прав лікарів-стоматологів – є досить актуальним питанням у цивільно-правових відносинах. Кількість позовів до суду на стоматологів з кожним роком зростає. Це обумовлене тим, що у кожного пацієнта є чітко визначені права, які регулюються цивільним законодавством. Як наслідок, однією із основних підстав позову є порушення прав пацієнта, відшкодування шкоди, тощо. Проте у такому разі слід задатись питанням і стосовно прав лікарів.

Лікарі-стоматологи, окрім професійних обов'язків, мають також професійні, загальнолюдські права, пільги та свободи. Такі права регулюються Конституцією України, Кодексами та іншими нормативно-правовими документами.

Натомість що стосується професійних прав лікарів-стоматологів, то слід вказати на наступне: згідно Основ законодавства України про охорону здоров'я, лікар-стоматолог має право на заняття медичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації; належні умови професійної діяльності; вільний вибір апробованих форм, методів і засобів діяльності; судовий захист професійної честі та гідності (ст. 77). Лікар має право відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо останній не виконує медичних приписів або правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я, за умови, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров'ю населення; лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму (ст. 34). Також, лікар-стоматолог має право використовувати інформацію, яка представляє лікарську таємницю, в навчальному процесі, науково-дослідній роботі, у тому числі у випадках її публікації в спеціальній літературі, належним чином забезпечивши анонімність пацієнта (ст. 40). Має право проводити медичне втручання, пов'язане з ризиком для здоров'я пацієнта, як виняток, в умовах гострої потреби, коли можлива шкода від вживання методів діагностики, профілактики або лікування буде менше ніж можна чекати у разі відмови від втручання, а усунення небезпеки для здоров'я пацієнта іншими методами неможливе (ст. 42). Має право не брати згоду хворого, або його законних представників на медичне втручання в невідкладних випадках, коли є реальна загроза життю хворого. Якщо пацієнт після інформування лікарем про медичне втручання відмовляється від лікування, лікар вправі узяти від нього письмове підтвердження про відмову, а при неможливості його отримання – засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків (ст. 43).

Окрім професійних прав, стоматолог має і загальнолюдські права, як у інших пересічних громадян, які регламентуються Конституцією України: усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (ст. 21); громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (ст. 24); кожен має право на повагу до його гідності (ст. 28); кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49). Права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ст. 55). За Цивільним Кодексом, лікар має право: на захист цивільних прав та інтересів судом (ст. 16); на відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (1. Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування; 2. Збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила

або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) (ст. 22); на відшкодування моральної шкоди (1. Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав; 2. Моральна шкода полягає: 1) у фізичному стражданні; 2) у душевних стражданнях; 3) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (ст. 23).

В межах *висновків*, важливо констатувати, що при порушенні пацієнтом прав лікаря-стоматолога (професійних або загальнолюдських-приниження гідності лікаря, вираження невдоволення щодо роботи лікаря в присутності інших пацієнтів та інші дії, що привели до відмови пацієнтів від лікування у цього лікаря або формування негативної думки про нього, та до втрати певної вигоди, лікар-стоматолог має право подати скаргу до суду та вимагати матеріальної (втрата можливої вигоди) та моральної (приниженні честі та гідності, ділової репутації фізичної або юридичної особи) згідно ст.23 Цивільного Кодексу України.

Література:

1. Конституційне право України: Підручник /За ред. В. Ф. Погорілка. – 2-е вид., доопр. / НАН України; Ін-т держави і права. – К.: Наук. думка, 2000. – 732 с.
2. Цивільний Кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [HTTP://ZAKON3.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/435-15](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15).
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Верховна Рада України; Закон від 19.11.1992р. № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА В УКРАЇНІ

Циганов О.Г.

*кандидат технічних наук, доцент,
головний науковий співробітник*

*Науково-дослідна лабораторія проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел, які присвячені послугам, що надаються органами публічної влади, свідчить про різноманітність вживання та тлумачення поняття послуги щодо функціонування публічної адміністрації. Крім того, дослідження послуги як юридичної конструкції вказує на відсутність в Україні єдиного підходу до розуміння її сутності. Так, термін «послуга», що до останнього часу застосовувався у вітчизняних нормативно-правових актах для регулювання суспільних відносин у сфері надання послуг органами влади, використовувався у словосполученнях «державна послуга», «управлінська послуга», «адміністративна послуга» або

«публічна послуга», що, у свою чергу, призводило до неадекватності його розуміння й потребувало глибокого вивчення й унормування.

В європейській адміністративно-правовій доктрині категорія «послуга» відносно публічного сектору вживається у найширшому і дуже гнучкому значенні, окремого правового інституту адміністративних послуг не виділяється. Науковці держав – членів ЄС для позначення вказаного явища оперують поняттями «*public services*» (публічні послуги), «*services of general interest*» (послуги, що становлять загальний інтерес), «*services for citizens*» (послуги для громадян), «*services for business*» (послуги для бізнесу), до яких окрім інших публічних включають послуги, що в Україні зараховують до адміністративних послуг. Західними родоначальниками теорії публічних послуг акцент робиться не на термінологічну та юридичну складову, а на те, що всі результати діяльності органів публічної адміністрації (як-от рішення, дії тощо) у відносинах з особами приватного права є послугами.

В Україні через особливості категорійного апарату, замість терміну «публічні послуги» спочатку усталився термін «державні послуги», так само, як термін «публічна адміністрація» помилково перекладався як «державне управління». Крім того, у Концепції адміністративної реформи в Україні, ухваленій Указом Президента України від 22 липня 1998 року [1] паралельно використовувалися терміни «державні послуги» й «управлінські послуги». При цьому особливого розмежування між ними не проводилося. Останнім часом у вітчизняній науковій літературі та нормативно-правових актах закріпився термін «адміністративні послуги».

Якщо звернутися до досвіду ЄС щодо реалізації теорії публічних послуг, слід відзначити, що у зміст поняття «*public services*» («публічні послуги») європейські фахівці вкладають ширше значення, ніж в українській доктрині вкладається в поняття «адміністративні послуги», а саме: публічні послуги – це будь-які послуги, надання яких становить публічний (загальний) інтерес. Пошук єдиного тлумачення терміну «*public services*» («публічні послуги») в європейському адміністративному праві, який мав місце на початку 2000-х років у контексті обговорення Білої книги про послуги та в процесі ухвалення Директиви про послуги, призвів до поділу зазначених послуг на два види – 1) «*services of general interest*» (послуги, що становлять загальний інтерес) та 2) «*services of general economic interest*» (послуги, що становлять загальний економічний інтерес), котрі є життєво важливими для суспільства в цілому, оскільки суттєво впливають на якість життя людей та є необхідними для соціального, економічного та регіонального згуртування в Європі [2]. Публічними вважаються послуги, які не можуть надаватися на комерційній основі, в умовах ринкової конкуренції.

Зокрема, у французькій доктрині адміністративного права публічні послуги поділяються на так звані адміністративні публічні послуги, надання яких регулюється нормами публічного права, та економічні публічні послуги, що регулюються нормами приватного права [3, с. 61]. Відповідно, у Франції функціонування установ охорони здоров'я, навчальних закладів, правосуддя, поліції й навіть в'язниць розуміється як діяльність з надання публічних послуг, з передбаченою можливістю їх створення на приватній основі [4, с. 80].

У ЄС питання надання послуг населенню є настільки важливим, що воно регулюється як первинним, так і вторинним законодавством Європейської Спільноти, зокрема статтями Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу, окремого Протоколу № 26 до нього («Про послуги загального інтересу»), а також кількома Директивами, Хартією засадничих прав Європейського Союзу тощо [5].

Окрім зазначених нормативно-правових актів, значну роль у регулюванні діяльності публічної адміністрації як загалом, так і щодо надання публічних послуг, відіграє так зване прецедентне право ЄС, а саме: рішення Європейського суду справедливості (Суду Європейського Союзу), Європейського суду з прав людини та інших судових органів держав – членів ЄС.

Водночас, Європейською Комісією затверджено Стандарти якості послуг, що становлять загальний інтерес («*A Quality Framework for Services of General Interest in Europe*») [6]. У цих Стандартах проведено розмежування суміжних понять, що використовуються в законодавстві ЄС для позначення сфери публічних послуг. Так, застосовується термін «послуги, що становлять загальний інтерес» (*services of general interest*), яким позначаються послуги, котрі надаються органами публічної влади держав – членів ЄС для задоволення загального інтересу, що є предметом спеціальних публічно-сервісних зобов'язань. Цим терміном охоплюються послуги, що стосуються як економічних, так і неекономічних інтересів, хоча останні й не підпадають під правове регулювання законодавства ЄС [7, с. 40].

На основі проведеного аналізу національного законодавства держав – членів ЄС Я.Б. Михайлюк резюмує, що право на отримання послуг загального інтересу міститься у конституційних актах багатьох держав, проте окремих законів, які б регулювали виключно сферу адміністративних послуг, що має місце в Україні, у національному праві країн ЄС не спостерігається [8, с. 115].

Зазвичай правове регулювання надання публічних послуг на теренах ЄС здійснюється законодавчими актами, що поширюють свою дію на весь спектр адміністративно-процедурних відносин, в тому числі й на сферу зазначених послуг. Наприклад, у Німеччині, Австрії, Швейцарії діють закони про адміністративну процедуру, у Фінляндії – Акт про адміністративні процедури, у Нідерландах – Акт із загального адміністративного права, у Швеції – Закон про державне управління, у Польщі – Кодекс адміністративного провадження, у Чехії – Кодекс адміністративних процедур, у Литві – Закон про публічне адміністрування тощо.

У розвинених демократичних державах ідеологію публічного управління як системи, спрямованої на надання послуг населенню, викладено у спеціальних нормативних актах, як-от: «Хартія громадян» (Велика Британія), «Хартія Маріанна» (Франція), «Хартія державних службовців» (Італія), «Ініціатива стандартів якості» (Канада), «Хартія дотримання якості при наданні державних послуг» (Португалія), «Хартія клієнтів» (Бельгія) тощо. Запровадження стандартів публічних послуг разом із системою показників та інструментарієм вимірювання ступеня реалізації встановленого стандарту в Європейському Союзі вважають практичним виконанням конституційного права громадян на отримання загальнодоступних публічних послуг однакового рівня та якості [9, с. 121].

Водночас, окреме значення для правового регулювання надання публічних послуг у більшості держав – членів ЄС мають нормативно-правові акти, прийняті на локальному, місцевому рівні. Відповідно, кожний орган місцевого самоврядування забезпечує надання таких послуг з урахуванням місцевих особливостей, що передбачає найоптимальніше задоволення потреб мешканців окремого муніципалітету.

Література:

1. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. Офіційний вісник України. 1999. № 21. С. 32.
2. Single market for services (White Paper on Services of General Interest, «Services Directive»). URL: http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/single_market_services/index_en.htm (дата звернення: 11.12.2016).
3. Seerden, R., Stroink, F. A. M., & Maastrichts Europees Instituut voor Transnationaal Rechtswetenschappelijk Onderzoek. (2002). Administrative law of the European Union, its member states and the United States: A comparative analysis. Antwerpen: Intersentia, 2002. 360 p.
4. Исаков А.Р. Обеспечение качества государственных услуг: административно-правовой аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Саратов, 2014. 208 с.

5. Шереметьєва Л.А., Беца І.І. Концептуальні підходи, типи та види державних послуг в Європейському Союзі та в Україні: порівняльний аналіз. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10slaupa.pdf> (дата звернення: 11.12.2016).
6. A Quality Framework for Services of General Interest in Europe. URL: http://ec.europa.eu/services_general_interest/docs/comm_quality_framework_en.pdf (дата звернення: 11.12.2016).
7. Михайлюк Я.Б. Теоретичні засади надання адміністративних послуг у країнах Європейського Союзу та Україні. Адміністративне право і процес. 2015. № 2 (12). С. 37-44.
8. Михайлюк Я.Б. Загальна характеристика правового регулювання надання адміністративних послуг в Європейському Союзі та Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. №34. Том 2. С. 113-117.
9. Буханевич О.М. Особливості правового регулювання адміністративних послуг в країнах Європейського Союзу. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2014. № 12. Том 1. С. 120-122.

**КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ ЯК ПЕРЕДУМОВА
ДО БЛОКУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ**

Черниш Р.Ф.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правознавства

Житомирський національний агроекологічний університет

м. Житомир, Україна

У 2013 році українцями, як нацією, було остаточно прийнято доленосне рішення про реальну реалізацію євроінтеграційних процесів. Зазначений вектор знайшов своє відображення й у правовому полі.

Однак, незважаючи на ряд позитивних кроків у вказаному напрямку, нажаль, залишаються чинники, які не дозволяють Україні остаточно інтегруватися до європейської спільноти. На думку більшості політиків, громадських діячів, експертів, пересічних громадян тощо одним із основних серед них є корупція.

Зокрема, вказаний тезис підтримує й С. Солодкий – експерт Інституту світової політики. Так, він наголосив: «...головний ризик на шляху європейської інтеграції полягає, звичайно, у тому, наскільки українська влада готова виконувати свої зобов'язання, відповідати тим очікуванням, які на сьогодні існують у суспільстві. Фундаментальні питання у цьому контексті лежать у площині боротьби з корупцією і у судовій реформі» [5].

При цьому, окрім негативних наслідків пов'язаних із блокуванням євроінтеграційних починань, корупція в Україні призводить до відмови від фінансування з боку європейських партнерів та, як наслідок зменшення обороноздатності на фоні триваючої військової агресії на сході нашої держави.

Зокрема, речниця Євросоюзу М. Косьянчич повідомила, що внаслідок реалізації окремих корупційних схем припинилось фінансування європейських проектів на загальну суму €29,2 мільйона, головним бенефіціаром яких була Державна фіскальна служби України, а кошти, які ще не розтратили, Україна повинна повернути на рахунок Єврокомісії [7].

Беручи до уваги викладене, можна прийти до висновку, що корупція ставить під сумнів відповідність нашої держави цінностям Європейського Союзу.

Корупція є системним явищем, яке проникло у всі сфери суспільного життя. Тому, необхідно не лише реформувати антикорупційне законодавство, а й забезпечити внесення змін і до інших його галузей [3].

Однак, не зважаючи на окреслене завдання, подекуди національне законодавство доповнюється положеннями, які не дивлячись на необхідність протидії корупції, створюють чинники, що сприяють її поширенню.

Зокрема, у 2016 р. Верховною радою України було прийнято Закон України «Про виконавче провадження» № 1404 (далі – Закон № 1404, набув чинності 05.10.2016 р.). Положення вказаного нормативно-правового акту суттєво збільшили повноваження державних виконавців, розширили підстави для доступу до єдиних державних реєстрів та збільшили міру покарання за невиконання виконавчого провадження.

Зокрема, змінено строки пред'явлення виконавчих документів до виконання – згідно зі ст. 12 Закону № 1404 відтепер вони становлять: загальний строк – протягом трьох років; строк пред'явлення до виконання посвідчень комісій по трудових справах, виконавчих документів, за якими стягувачем є держава або державний орган – протягом 3 місяців. На відміну від попереднього Закону № 606, відсутня така підстава для переривання строку давності пред'явлення виконавчого документа до виконання, як часткове виконання рішення боржником, а для початку примусового виконання рішення обов'язковою є сплата авансового внеску (ст. 26 Закону № 1404).

Також, значно розширюється інформаційне забезпечення виконавчого провадження – запроваджується автоматизована система виконавчого провадження (далі – Система) на заміну Єдиному державному реєстру виконавчих проваджень, що набагато розширює доступ до інформації виконавчого провадження. Зазначене пов'язано з тим, що в Системі передбачені реєстрація виконавчих документів, документів виконавчого провадження та фіксування виконавчих дій (ст. 8 Закону № 1404), за результатами чого формується Єдиний реєстр боржників (ст. 9 Закону № 1404).

Крім цього, суттєво збільшено розмір суми стягнення, при якій не здійснюється звернення стягнення на єдине житло боржника та земельну ділянку, на якій розташоване таке житло, – з 10 до 20 розмірів мінімальної заробітної плати (ст. 48 Закону № 1404). Також, зростає розмір відповідальності за невиконання рішення, що зобов'язує боржника вчинити певні дії, та рішення про поновлення на роботі: збільшено розмір штрафу щодо боржника-фізичної особи – до 100, посадової особи – до 200 та щодо боржника-юридичної особи – до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [6].

Запроваджені зміни законодавства призвели до створення працівниками державної виконавчої служби нових корупційних схем. Зокрема, за результатами документування тіньового механізму по отриманню неправомірної вигоди в УДВС Головного територіального управління юстиції в Житомирській області, працівниками ГУ НП в Житомирській області під процесуальним керівництвом прокуратури Житомирської області затримано начальника відділу примусового виконання рішень УДВС ГТУЮ у Житомирській області.

26.04.2018 р. посадовця затримано в одному з торговельних закладів м.Житомира після одержання ним неправомірної вигоди в розмірі 1 тис. доларів США від мешканця обласного центру за зняття іпотечної заборони з придбаної квартири.

27.04.2018 р. вказаній особі повідомлено про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України. Наразі, за вказаним фактом, триває досудове розслідування [2].

Разом з тим, з метою посилення захисту права дитини на належне утримання, у лютому 2018 р. набули чинності зміни в законодавстві, що передбачають посилення відповідальності за несплату аліментів.

Так, Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено ст. 183-1, якою передбачено адміністративну відповідальність за несплату аліментів на утримання дитини. Наразі при виникненні у батька чи матері дитини заборгованості по сплаті аліментів за 6 місяців, таку особу може бути притягнуто до адміністративної відповідальності у вигляді виконання суспільно корисних робіт на строк від 120 до 240 годин. Уповноваженим на складання протоколів про вчинення такого правопорушення визначено лише державних виконавців, які і будуть надсилати їх до суду за місцем знаходженням органу ДВС.

У випадку, якщо особа має заборгованість зі сплати аліментів за 6 місяців або ухиляється від виконання будь-яких інших зобов'язань, покладених на неї судовим рішенням, її може бути тимчасово обмежено у праві на виїзд з України. Право виносити такі постанови отримали державні виконавці [4].

Вказані нововведення отримали значний суспільний резонанс. Зазначене пов'язано у т. ч. з тим, що спрощений порядок накладення стягнень на майно дозволяє співробітникам виконавчої служби створювати штучні умови до обтяжень у користуванні майном громадянами України. Це, у свою чергу, дозволяє отримувати неправомірну вигоду за зняття вищевказаних обмежень і не накладення штрафних санкцій.

Підсумовуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, що з метою усунення окреслених корупційних ризиків, які в числі інших блокують Євроінтеграційні процеси, вважається за доцільне розробити та запровадити заходи дієвого контролю за виконанням виконавчих проваджень та доступом до єдиних державних реєстрів, а також ініціювати збільшення санкції для суб'єктів, які вчиняють протиправні діяння, що містять ознаки злочинів передбачених ст. ст. 361, 362, 363 Кримінального кодексу України.

Література:

1. Волошенк А.В. о Проблема подолання корупції на євроінтеграційному шляху України / Волошенко А.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apr_2016_2_14.pdf.
2. В отриманні хабара підозрюють начальника відділу управління юстиції в Житомирській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://insider.zt.ua/zhitomir/8707-v-otrimann-habara-pdozryuyut-nachalnika-vddlu-primusovogo-vikonannya-rshen-golovnogo-upravlnnya-yusticyi-v-zhitomirsky-oblast.html>.
3. Мороз В.А. Подолання корупції в Україні як одна з умов євроінтеграції / Мороз В.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
4. Корупція – головний ризик євроінтеграції України – експерти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zik.ua/news/2015/11/10/zahid_vvazhaie_shcho_ievrointegratsii_ukrainy_zavazhaie_koruptsiya_ekspert_641124.
5. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. Ст. 542.
6. Українській євроінтеграції перешкоджають корупція в уряді Гройсмана [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://galinfo.com.ua/news/ukrainskiy_ievrointegratsii_pereshkodzhayut_olzha_i_koruptsiya_v_uryadi_groyimana_281812.html.
7. Черниш Р.Ф. Корупція в Україні, як один із головних антидержавних чинників / Р.Ф. Черниш // Літописець. Збірник наукових праць. Випуск 10. – Житомир; видавничий центр ЖДУ, 2015. – С. 117-121.
8. Юридична відповідальність за корупційні діяння. Навч. посібник. / Авторі-упорядники Р.Ф. Черниш, І.М. Осауленко. – Ж., 2017. – 264 с.

**ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ГРОМАДЯН
ПЕРЕД ЗАКОНОМ У ПРАВОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Чехович Т.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права,
провідний юрист юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Конституцією України у статті 24 закріплено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Але на сучасному етапі життєдіяльності Української держави гостро постала проблема застосування на практиці принципу рівності громадян перед законом, що зумовлено суттєвими розбіжностями між його закріпленням та політико-правовими й соціально-економічними реаліями сьогодення, оскільки, наразі в Україні відбуваються кардинальні перетворення, а практика застосування принципу рівності громадян перед законом є однією з найважливіших проблем суспільства й держави, що перебувають в умовах реформування як інститутів, так й суб'єктів публічного управління.

Так, зокрема, на етапі опрацювання проекту нормативно-правового акту на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу розробник повинен здійснити перевірку і на предмет відповідності актам *Aquis communautaire* та зобов'язанням. Зазначимо, що на даному етапі правотворчої діяльності до суб'єктів публічного управління поставлено вимогу з приводу дотримання принципу рівності в окреслений спосіб – перевірка на відповідність європейським стандартам й дотримання зобов'язань України щодо забезпечення цього принципу. Проте, викладене нашою хує нас і на іншу думку. А саме, на даному етапі суб'єкти публічного управління виконують вимоги з приводу дотримання принципу рівності лише у тих випадках, коли предмет правового регулювання пропонується проектом нормативних актів пов'язаний з питанням дотримання принципу рівності або суміжний з предметом правового регулювання названих директив. Поза цим, спеціальних перевірок на відповідність принципу рівності суб'єкти публічного управління на цій стадії на здійснюють.

Схожа ситуація має місце, коли розробник переходить до наступного етапу нормотворення – «опрацювання на відповідність європейським стандартам у сфері дотримання прав людини», під час якої він зобов'язаний визначити: чи містяться у проекті акта положення, що зачіпають права та свободи, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [1], яких положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стосується проект акта, та забезпечити врахування у проекті акта Кабінету Міністрів положень цього міжнародно-правового документу. Але, у даному разі перевірка здійснюється лише на предмет визначення факту наявності прав та свобод, які регламентуються названою Конвенцією. Тому, як на нас, про повноцінну перевірку на предмет дотримання принципу рівності на даному етапі навряд чи можна вести мову.

Перша ж нормативно закріплена вимога з приводу забезпечення принципу рівності («принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків») зустрічається у положеннях, якими регламентується наступна стадія підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України – стадія проведення їх правової експертизи (ч. 1 § 45) у контексті їх перевірки на відповідність Конституції України, актам законо-

давства та чинним міжнародним договорам України, стандартам Ради Європи у сфері демократії, верховенства права та прав людини. Нагадаємо, що порядок та окремі аспекти проведення правової експертизи врегульовано низкою спеціальних нормативно-правових актів: постановами Кабінету Міністрів України «Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів» від 30 січня 2013 р. № 61, «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. № 996, «Про проведення гендерно-правової експертизи» від 12 квітня 2006 р. № 504, «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» від 28 грудня 1992 р. № 731, Наказом Міністерства юстиції України «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів» від 12 квітня 2005 р. № 34/5 та ін. До того ж, варто зазначити й про акт рекомендаційного характеру, який містить конкретний порядок проведення правової експертизи, – Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, схвалені Постановою колегії Міністерства юстиції України від 21 листопада 2000 р. № 41.

Повертаючись до викладу вимог з приводу застосування принципу рівності, зазначимо, що подальші згадки про нього пов'язані з необхідністю подання довідки про відсутність ознак дискримінації (крім позитивних дій) у якості додатку до проекту акта Кабінету Міністрів України під час внесення його на розгляд Уряду (п. 1 ч. 1 § 50 Регламенту). Тобто застосування принципу рівності на цій стадії правотворчого процесу полягає у підтвердженні якості змістовного наповнення проекту нормативного акта з точки зору його відповідності принципу рівності, включаючи відсутність у ньому ознак дискримінації. Відповідно, без такого підтвердження принцип рівності не буде забезпечено, а суб'єктами правотворення не буде здійснено усіх необхідних дій для забезпечення рівних можливостей громадян України. До решти стадій правотворчості, урегульованих Регламентом Кабінету Міністрів, не встановлено вимог з дотримання принципу рівності ані безпосередньо, ані у якості складової більш загальних правових приписів.

У свою чергу, порядок реалізації правотворчої функції іншими суб'єктами публічного управління, закріплений у їх регламентах, містить меншу кількість вимог, які можна було б зв'язати із дотриманням принципу рівності громадян перед законом. Наприклад, у Регламенті Київської міської ради, затвердженому рішенням Київської міської ради від 7 липня 2016 р. № 579/579 [2] (обраному у якості зразку регламенту органів місцевого самоврядування) та у Типовому регламенті місцевої державної адміністрації, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 р. № 2263 [3], відсутні вимоги, які стосуються дотримання прав і свобод громадян, принципу верховенства права й законності, принципу рівності, недискримінації тощо як загалом у правотворчому процесі, так і на його конкретних стадіях. Мають місце лише згадки про законність як загальну засаду діяльності Київської міської ради та про обов'язковість правової експертизи проектів розпоряджень голови місцевої державної адміністрації.

Розглянуте свідчить, по-перше, про відсутність єдиних вимог та однакової практики підготовки проектів та прийняття нормативно-правових актів суб'єктами публічного управління, і, по-друге, про відсутність усвідомлення цими суб'єктами необхідності регламентації вимог, які стосуються дотримання принципу рівності, впровадження механізму його застосування у правотворчій діяльності. Принаймні, даний висновок стосується розглянутих вище нормативних документів.

Підсумовуючи викладене, наголосимо на незадовільному стані нормативно-правового забезпечення застосування принципу рівності громадян перед законом у правотворчій діяльності суб'єктів публічного управління, що виражається у практичній (тобто у переважаючій більшості випадків) відсутності закріплених вимог до

застосування цього принципу у нормативно-правових актах присвячених регламентації правового статусу, порядку діяльності суб'єктів публічного управління, правотворчій діяльності суб'єктів публічного управління тощо. Зокрема, слід констатувати відсутність принципу рівності у переліках засад діяльності суб'єктів публічного управління, відсутність принципу рівності серед загальних вимог правотворчої діяльності (тобто у нормативно-правових актах не висунуто вимогу щодо дотримання цього принципу як невід'ємної умови здійснення правотворчої діяльності загалом, участі у ній тощо), відсутність принципу рівності серед вимог до порядку, процедур підготовки й прийняття нормативно-правових актів на кожному етапі правотворчого процесу окремо. Виключення складають: 1) вимоги дотримання принципу рівності, розміщені у спеціальних нормативних актах, прийнятих з питань дотримання цього принципу. Однак, у них не закріплено механізм застосування цього принципу, що не сприяє його ефективному забезпеченню; 2) поодинокі випадки закріплення обов'язковості дотримання принципу рівності в окремих нормативних актах. Проте, вони стосуються вимог до правозастосовної діяльності або її результатів, які хоча й виконують роль допоміжного інструмента суб'єктів публічного управління у досягненні цілей правотворчості та є обов'язковими при підготовці та прийнятті нормативно-правових актів, але не є правотворчою діяльністю. Все це вказує на необхідність проведення роботи із вдосконалення чинної нормативно-правової бази у напрямку запровадження механізму забезпечення принципу рівності громадян перед законом у правотворчій діяльності суб'єктів публічного управління. При цьому, на нашу думку, необхідно приділяти окрему й належну увагу двом основним напрямкам застосування цього принципу в окресленій сфері публічного управління: забезпечення рівних можливостей участі у діяльності з прийняття нормативних актів та забезпечення відповідності змісту нормативно-правових актів принципу рівності.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: від 4 листопада 1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Про Регламент Київської міської ради: Рішення Київської міської ради від 7 липня 2016 р. № 579/579 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmr.gov.ua/uk/content/reglament-kyuivrady>.
3. Про затвердження Типового регламенту місцевої державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 р. № 2263 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2263-99-%D0%BF>.

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИКІВ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Шевчук О.М.

доктор юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права

та адміністративної діяльності

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Дослідження законодавства держав Європейського Союзу при притягненні винних осіб до відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, як метод пізнання особливостей регулювання суспільних відносин у цій царині, має важливе науково-практичне й теоретико-пізнавальне значення, адже завдяки отриманим результатам з'являються додаткові можливості для вибору оптимальних шляхів вдосконалення національного законодавства з цих питань. Приміром, про ефективність політики держав Європейського Союзу у цій царині свідчать такі відомості: у Швеції за останні 5 років спостерігається значне зниження рівня споживання наркотичних засобів чи психотропних речовин, який є найнижчим у Європі [1], крім того також варто врахувати позитивний досвід, деяких інших країн Європейського Союзу (Данії, Великобританії, Іспанії, Австрії, Франції, Німеччини та ін.).

Законодавство більшості держав Європейського Союзу при притягненні винних осіб до відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотиків передбачає врахування уповноваженими органами відповідних національних списків (переліків) наркотичних засобів, речовин і прекурсорів. Наприклад, у Швеції до наркотичних засобів відносять усі фармацевтичні речовини, які підпадають під дію положень The Narcotic Drugs Act 1968 р. і які вказані у списках наркотичних засобів [2], виданих The Swedish Medical Products Agency. Ці списки містять усі контрольовані на міжнародному рівні речовини, а також такі додаткові речовини, як «кат». Відмітимо також, що використання складників Списку № 1 (приміром, марихуани) заборонено навіть для медичних цілей [3]. На рівні законів переліки (списки) наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів передбачені в таких країнах, як Нідерланди [4] й Великобританія [5]. У Великобританії списки наркотиків готуються Радою з нагляду за зловживанням медикаментами й затверджуються парламентом у вигляді поправок до The Misuse of Drugs Act 1971 [6]. Нагадаймо, що в Україні таким переліком є Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджений постановою КМ України від 6 травня 2000 р., № 770 [7].

Однак, на нашу думку, названий Перелік потрібно передбачити як додаток до Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [8] з метою підсилення законності принципу про відповідальність, який виявляється в застосуванні його підстав і міри покарання в межах і формах, установлених законом.

Перейдемо далі до розгляду відповідальності, передбаченої в країнах Європейського Союзу за таке правопорушення, як незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотиків без мети збуту в невеликих розмірах. У ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачено адміністративну відповідальність за такі правопорушення [9]. А у Франції, приміром, індивідуальне споживання наркотиків без мети збуту з 1970 р. стало кваліфікуватися як кримінальне правопорушення, хоча відповідальності за нього не передбачено [10, с. 16]. У Швеції The Narcotic Drugs Punishment Act визначено, що вживання, збе-

рігання і володіння ними є кримінальним правопорушенням. Покарання за незаконне володіння може бути незначним, звичайним або серйозним [1]. Статтею 2015 р. The Law on the Protection of Citizens' Security встановлено відповідальність за особисте споживання наркотиків у громадських місцях у виді адміністративних санкцій (у першу чергу штраф від 600 до 30 000 євро). На неповнолітніх штраф може не накладатися, якщо правопорушник добровільно бере участь у лікуванні чи реабілітації [12]. В Італії зберігання наркотиків для особистого споживання без мети збуту підлягає адміністративним санкціям. Law 79 of 16 May 2014 визначено: якщо людина незаконно зберігає наркотики для власного споживання вперше, адміністративних санкцій не застосовується, а порушник отримує попередження від префекта й формальне прохання утриматися від немедичного споживання. У випадку добровільного його лікування чи реабілітації провадження по справі буде припинено. Неявка або незавершення програми лікування може призвести до застосування санкцій [13].

Таким чином, найбільш поширеними в Україні є незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотиків без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Подібні правопорушення заборонені, практично, в більшості країн ЄС, і підлягають адміністративним санкціям (Італія), у деяких країнах (Швеція, Франція) вважаються кримінальними правопорушеннями, в окремих державах відповідальність за такий проступок не настає (Франція). У більшості випадків це пояснюється тим, що міжнародно-правові зобов'язання не поширюються на криміналізацію цього правопорушення, оскільки за змістом ч. 1 ст. 1 Єдиної конвенції 1961 р. немедичне споживання наркотичних засобів, їх зберігання без мети збуту не охоплюється поняттям «незаконний обіг наркотичних засобів» [14].

Література:

1. Sweden country overview: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.emcdda.europa.eu/countries/sweden#laws>.
2. Narcotic Drugs Act (Narkotikastrafflag). – March 8. –1968, Sec. 1. – §6.
3. Sweden, Drug Use in [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.encyclopedia.com/doc/1g2-3403100436.html>.
4. The Netherlands drug 2013 [Electronic resource]. – Mode of access: file:///c:/users/%d0%ba%d0%be%d0%bc%d0%bf/downloads/emcdda_nr%202013_netherlands.pdf.
5. Misuse of Drugs Act 1971 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/38/contents>.
6. Misuse of Drugs Act 1971 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/38/contents>.
7. Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: пост. КМ України від 06.05.2000 р, № 770 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 19. – Ст. 789.
8. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р., № 60/95 – ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 60.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7.12.1984 р., № 8073-Х // Відом. Верхов. Ради України. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
10. Должанская Н. А. Правовое регулирование в сфере оказания наркологической помощи, профилактики ВИЧ/СПИД, противодействия незаконному обороту наркотиков: междунар. опыт / [Н. А. Должанская, С. В. Полубинская, Б. П. Целинский и др.]. – М., Вид-во Ин-т «Открытое общество». – 2002. – 96 с.
11. Spain country overview: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.emcdda.europa.eu/countries/spain>.

12. Italy country overview: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.emcdda.europa.eu/countries/italy#>.
13. Единая конвенция о наркотических средствах 1961 года с поправками, внесенными в нее в соответствии с Протоколом 1972 года о поправках к Единой конвенции о наркотических средствах 1961 года: междунар. док. от 30.03.1961 г. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_177.

ВИКОНАВЧИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Щербак С.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

Адаптацію законодавства України до законодавства ЄС слід розглядати як складову процесу інтеграції до Європейського Союзу, що, в свою чергу, є одним з пріоритетних напрямів української зовнішньої політики.

Розглядаючи сучасний стан законодавства про виконавче провадження, варто зауважити, що в рамках судової реформи відбулася суттєва змістовна трансформація як моделі виконання в Україні (з державно-правової моделі на змішану, що супроводжувалося появою нової юридичної професії – приватного виконавця), так і нормативного регулювання виконавчого процесу, що мало ознаки інституційного та процесуального характеру.

Саме з адаптацією національного законодавства про виконавче провадження до європейських стандартів пов'язується прийняття Законів України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів» та «Про виконавче провадження» від 02 червня 2016 року, головним завданням яких було підвищення ефективності виконання судових актів та рішень інших органів, створення модернізованих процесуальних механізмів задля забезпечення дієвості судових рішень.

Разом з тим, адаптація – це тривалий динамічний процес, визначена послідовність взаємопов'язаних дій щодо зміни існуючого правопорядку, кожна ланка якого логічно пов'язана з іншими елементами, що разом формують програму саморозвитку правової системи [1]. При цьому процеси адаптації є проявом еволюційного виміру права держави та фактично визначають шлях її розвитку.

Системний аналіз норм законодавства про виконавче провадження свідчить про застосування недосконалих юридико-технічних прийомів та методів юридичної техніки при структурній побудові обох профільних законів, що регулюють процес виконання рішень та систему органів виконання.

З першої статті Закону України «Про виконавче провадження» вбачається відсутність єдиної стратегії законотворчості в сфері виконання судових актів та рішень інших органів, що чітко видно із запропонованого законодавцем визначення виконавчого провадження як завершальної стадії судового провадження (ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження»).

На сучасному етапі розвитку держави не викликає жодних сумнівів самостійність нової галузі процесуальної науки – виконавчого процесу зі своїм предметом, методом, принципами, суб'єктним складом та юридичною цілісністю норм, що його

складають, що, відповідно, виключає її належність до суду, судочинства та судової гілки влади, при цьому якісне законодавство, що регулює процес виконання рішень має випстувати суттєвим чинником дієвості судових рішень. Подібна редакція визначення виконавчого провадження дискредитує зазначений нормативно-правовий акт в той час як законодавча визначеність з приводу даного питання сприятиме формуванню в суспільстві в цілому та у суб'єктів виконавчого процесу, зокрема, належної правосвідомості.

Доволі невдалим слід визнати й законодавчий підхід щодо конструювання Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів», що побудований таким чином, що переважна більшість його положень стосуються статусу приватного виконавця, порядку його отримання, вимог, що пред'являються до осіб, які мають намір стати приватним виконавцем, органів самоврядування приватних виконавців, притягненню до відповідальності тощо. При цьому складається враження, що про державного виконавця, як і про саму Державну виконавчу службу просто «забули», обмеживши обсяг їх правового регулювання до мінімуму. Це призводить до виникнення безпідставної ієрархічності та зумовлює необхідність підзаконного нормативного регулювання доволі значних питань, що мають бути врегульовані не нижче законодавчого рівня.

Одним з очевидних недоліків обох профільних законів одночасно слід визнати тавтологічне формулювання принципів виконавчого провадження.

Звертає увагу те, що законодавче закріплення засад виконавчого провадження відбулося відразу у двох галузевих законах, причому не лише в Законі України «Про виконавче провадження», що безпосередньо унормовує процес виконання судових актів та рішень інших органів, та логічно зумовлює розміщення принципів саме в його нормах, але й у Законі України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів», що регулює організацію та правовий статус органів державної виконавчої служби та приватних виконавців. При визначенні способу законодавчого закріплення законодавець пішов шляхом викладення переліку принципів, допустивши їх дублювання та називаючи одні й ті самі принципи одночасно і засадами виконавчого провадження (ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження») і принципами діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців (ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів»).

Водночас саме принципи виконавчого процесу мають визначати спрямованість правового регулювання діяльності в сфері виконання судових актів та рішень інших органів, визначати заінтересованість суспільства та держави у значимості виконавчого процесу та підвищенні його ефективності.

В контексті адаптації національного законодавства про виконавче провадження до законодавства ЄС, можна зазначити на конкретні способи його зближення, які вже відбулися на національному рівні.

Виходячи з аналізу досвіду співпраці третіх країн з ЄС, В.І. Муравйов [2, с. 242]. виділяє такі основні способи зближення їх національного права з правом ЄС:

- 1) прийняття національних правових актів, які враховують в тій чм іншій мірі положення права ЄС;
- 2) приєднання країни – не члена ЄС до міжнародних угод, що є обов'язковими для ЄС та його держав-членів;
- 3) інкорпорація у національне право правових актів ЄС;
- 4) взаємне визнання сторонами діючих у кожній з них стандартів;
- 5) паралельне ухвалення країнами нормативних актів, які є ідентичними або схожими за свом змістом з актами ЄС.

Екстраполюючи наведену класифікацію щодо шляхів процесу адаптації в Україні, слід зазначити про реалізацію більшості способів, включаючи оновлене унормування виконавчого провадження в межах національного законодавства, ратифікацію Україною Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод та прий-

няття у зв'язку з цим Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23.02.2006 року, врахування Рекомендацій Rec (2003) 17 Комітета Міністрів Ради Європи «Про примусове виконання» разом з Керівними принципами примусового виконання та Рекомендацій Ради Європи по примусовому виконанню: керівництво по застосуванню (GuideLines on Enforcement CEPEJ 2009) тощо.

Не менш важливим та корисним є вивчення основних тенденцій розвитку європейського виконавчого провадження, що достатньо відображені у проекті Глобального кодекса примусового виконання, розробленого Міжнародним союзом судових виконавців. Саме глобальні стандарти примусового виконання мають забезпечити ефективні виконавчі процедури, гарантувати високу кваліфікацію державних та приватних виконавців, забезпечити баланс інтересів стягувача та боржника.

З-поміж елементів «acquis» ЄС зовнішньої сфери застосування, Глобальний кодекс примусового виконання слід віднести до «м'якого права» ЄС. Порівняно з базовим «acquis» ЄС (правовою категорією, яка містить у собі елементи нормативного характеру, обов'язкові для всіх суб'єктів права ЄС, за своєю юридичною природою «м'якое право» ЄС охоплює усі норми, правила поведінки, які не мають обов'язкової сили, але на розсуд інститутів ЄС, що їх видали, мають чи можуть мати певну юридичну силу ЄС.

Вироблення спільних європейських стандартів примусового виконання перш за все спрямоване на покращення існуючої ситуації в сфері виконання судових рішень.

Досягнення ефективності виконавчого процесу України потребує концептуального удосконалення чинного законодавства, що регулює процес виконання судових актів та рішень інших органів, адже ефективність виконавчого процесу – це й ефективність обраної державою моделі виконання, що включає досягнення цілей та задач виконавчого процесу найбільш результативними способами. Перспективним є й запровадження сучасних стандартів європейського виконання рішень, вивчення нових технологій виконання, а тому процес адаптації українського законодавства про виконавче провадження до законодавства ЄС має продовжуватися.

Література:

1. Яковюк І.В. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення // Вісник Академії правових наук України. 2012. – № 4. – С. 29-42.
2. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами: дисс... д-ра. юрид. наук 12.00.11 / Вітор Іванович Муравйов. – К., 2003.

ПРОБЛЕМИ ЗБЛИЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВА І ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПРАВОВИМИ ТРАДИЦІЯМИ

Юринець Ю.Л.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного
та адміністративного права*

Юридичний інститут

Національного авіаційного університету

м. Київ, Україна

Після 24 років начебто виконання Україною Угоди про партнерство і співробітництво (з 1994 р.) з ЄС, а також не менш тривалого перебування у Раді Європи, науковці та юристи-практики в Україні продовжують питання зближення вітчизняного права і правозастосування з європейськими правовими традиціями розглядати як проблему. Зазначене свідчить про системні проблеми у вирішенні питань такого зближення, що потребує системного аналізу причини такого стану справ. Розглянемо ці причини.

А. Пріоритет норм міжнародного права, перш за все, міжнародних договорів, не закріплений безпосередньо у Конституції України. У ст. 9 Конституції лише зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, є частиною національного законодавства України. Натомість на пріоритет міжнародних договорів не вказується. Зазначене створює ситуацію, коли такий пріоритет не обов'язково передбачати в законах. Це не сприяє системному впровадженню принципу пріоритету норм міжнародного договору. Ситуація відсутності у законах такого пріоритету не є неконституційною. У той же час, наприклад, у Конституції Франції чітко і недвозначно вказано, що міжнародні договори або угоди, належним чином ратифіковані або схвалені, мають силу, що перевищує силу закону, за умови застосування кожного договору чи угоди іншою стороною (ст. 55) [1, с. 119].

Б. У законодавстві України не визначено, як практично застосовувати «загально-визнані принципи і норми міжнародного права», що передбачені у ст. 18 Конституції України, і вимога застосування яких міститься, наприклад, у ст. 1 протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Це питання досі залишається дискусійним [2]. Зокрема, у Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ (далі – ВССУ) від 19.12.2014 р. № 13 дано визначення (п. 20): «Під загально-визнаними принципами міжнародного права... судам слід розуміти основні імперативні норми міжнародного права, які приймаються і визнаються міжнародною спільнотою держав у цілому і відхилення від яких є неприпустимим...». Однак це роз'яснення не може бути керівним для судів інших юрисдикцій, а окрім того може втратити своє значення в результаті ліквідації ВССУ у ході реформи.

Згідно ст. 25 Конституції Німеччини, загально-визнані норми міжнародного права є складовою частиною права Федерації. Вони мають перевагу перед законами і безпосередньо породжують права і обов'язки для жителів федеральної території [1, с. 165]. Легітимізоване визначення міжнародно-правового звичаю та принципів права надане у ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН: «Суд, який зобов'язаний вирішувати передані йому спори на підставі міжнародного права, застосовує: b) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної в якості правової норми; c) загальні принципи права, визнані цивілізованими націями; d) судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм.

Українське право та правозастосування до таких вершин правової думки ще не піднялися, хоча у процесуальних кодексах 2017 року передбачається можливість отримувати і враховувати експертну думку спеціалістів з права.

В. Не визначене місце міжнародно-правових норм, які закріплені не у міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана ВРУ (крім, можливо, рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ)). Такі норми можуть міститися не тільки у договорах чи конвенціях, які підлягають ратифікації ВРУ, але й у інших правових документах. В українському законодавстві, перш за все у Конституції України, не вирішене питання про співвідношення національного законодавства з міжнародними договорами, які не потребують ратифікації ВРУ, обов'язковими рішеннями міжнародних органів та організацій, судових установ та ін., крім, можливо, рішень ЄСПЛ (ч. 1 ст. 17 ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»).

Невизначеність статусу міжнародних договорів, інших, ніж такі, що підлягають ратифікації ВРУ, є загальною вадою законодавства України. Так, у Зауваженнях Головного юридичного управління ВРУ до проекту Закону України «Про культуру» (реєстр. № 6469), зокрема, зазначається, що стаття 2, відповідно до якої законодавство України про культуру складається, зокрема із міжнародних договорів з питань культури, не враховує договори, укладені Президентом України, Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – від імені Уряду України тощо. Це цілком стосується і інших законів.

У Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства ЄС визначені такі джерела *acquis communautaire*: вторинне законодавство: директива; регламент; рішення; рекомендація або висновок; джерело права у формі міжнародної угоди; загальний принцип права ЄС; рішення Європейського суду; спільна стратегія у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки; спільні дії в рамках спільної зовнішньої політики та політики безпеки; спільна позиція у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки; рамкове рішення щодо гармонізації законодавства в контексті положень Договору про ЄС про співробітництво правоохоронних та судових органів у кримінальних справах; спільна позиція в контексті положень цього Договору про ЄС; рішення в контексті положень цього Договору про ЄС; загальне положення або принцип у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Однак питання системного практичного застосування цих джерел права наразі не вирішено.

Г. Невиправдна затримка в ратифікації міжнародних угод. Аналіз динаміки ратифікації Україною міжнародних угод, у тому числі і тих, які повинні були б якнайшвидше ратифіковані внаслідок членства України у відповідних міжнародних організаціях та зобов'язань перед ними, свідчить про невинуваті затримки в такій ратифікації. Наприклад, у монографії [3] підраховано, що загальна кількість конвенцій, угод, кодексів, протоколів Ради Європи, що стосуються прав і свобод людини, становить 173 документи. Україна приєдналася лише до 32 і підписала ще 10.

Д. Низька якість вітчизняного законодавства. Така якість вітчизняного законодавства пов'язана, по-перше, з постійним розширенням повноважень органів влади без встановлення адекватної відповідальності, що часто відбувається, зокрема, під гаслом адаптації до права ЄС [4, с. 35-43], по-друге, із широкими можливостями застосування суб'єктами владних повноважень дискреційних повноважень, що надаються вітчизняним законодавством [5, с. 97-98], а також із зловживаннями суб'єктами владних повноважень правом видавати різноманітні акти ненормативного характеру, зокрема, листи роз'яснення, які суперечать закону [5, с. 130-131]. Так, у рішенні ЄСПЛ від 14.06.2007 р. у справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України», п. 130, Суд висловив сумнів, що положення закону були «передбачуваними» та надавали достатньо гарантій проти свавільного їх застосування державними органами.

Е. Неготовність українського правозастосувача застосовувати норми міжнародного права у внутрішньодержавних відносинах як безпосередньо діючі. Як зазначає О. Мережко [6, с. 84], навіть при теоретичному сприйнятті моністичної теорії юрис-

ти-практики схильні надавати перевагу писаним національним нормам. Практичний бік збереження пострадянських позитивістських підходів в Україні описаний В. Донцем: «...більшість юристів, що сьогодні працюють в Україні, отримали освіту в радянських вищих начальних закладах і звикли застосовувати позитивістський підхід до тлумачення норм права. А проблема стосовно прав особи, метою захисту яких була ратифікація Конвенції у 1997 р., якось пройшла повз нас. Це все через те, що ми є вихідцями з радянської системи, і тому все це природно» [7, с. 32].

Є. Загальна неготовність суб'єктів публічної адміністрації дотримуватися гуманістичних засадничих принципів, закладених у Конституцію України, та й законодавства взагалі, відсутність реальної відповідальності владних суб'єктів за порушення законодавства, зокрема, за порушення прав громадян. Наприклад, В.Я. Малиновський зазначає, що в Україні проблемі відповідальності СВП за помилкові рішення, дії чи бездіяльність не приділяється достатньої уваги. Це призводить до вкрай негативних наслідків у здійсненні державного управління [8, с. 457-458].

Література:

1. Конституции зарубежных государств: учебное пособие. – М.: Издательство БЕК, 1996. – 432 с. – ISBN 5-85639-126-8; ISBN 3-406-40581-9.
2. Третьяков Д. Ієрархія законів і принцип «*pacta sunt servanda*»: до питання про статус та місце міжнародних договорів у правовій системі України / Д. Третьяков // Віче. – 2008. – № 13/14. – С. 53-57.
3. Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми / За ред. В.П. Горбатенка: монографія. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 332 с. – ISBN 966-8602-36-6.
4. Белкін Л.М. Співвідношення реформ та контрреформ у процесі законотворення в Україні: конституційно-правовий аспект / Л.М. Белкін // Конституційно-правові академічні студії. – 2017. – № 4. – С. 35-43.
5. Белкін Л.М. Забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади: адміністративно-правовий вимір: монографія / Л.М. Белкін. – Ужгород: ФОП Бреза, 2014. – 552 с. – ISBN 978-966-2668-66-7.
6. Мережко О. Співвідношення міжнародного і національного права / О. Мережко // Юридичний журнал. – 2009. – № 4. – С. 82-88.
7. Родюк А. Бізнес – під протекцію ЄСПЛ: Експерти розповіли, як захистити порушені права та інтереси бізнесу за допомогою прецедентної практики Європейського суду з прав людини / А. Родюк // Юридична газета. – 15.12.2015 р. – № 50-51 (496-497). – С. 32-33.
8. Малиновський В.Я. Державне управління: навч. посіб. / В.Я. Малиновський. – вид. 2-ге, доп. та перероб. – К.: Атіка, 2003. – 575 с.

**АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ**

Ярошенко А.С.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри загальноправових
дисциплін та адміністрування*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Костенко О.М.

аспірант

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Історично зовнішня політика України має на меті інтеграцію до Європейського Союзу. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України до *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього. Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Програма) визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування [1].

Словник понять та термінів у галузі європейської інтеграції, який знаходиться на офіційному сайті ЄС, визначає «*acquis communautaire*» як «сукупність загальних прав та зобов'язань, дотримання яких об'єднує держави – члени ЄС» [2].

До обсягу «*acquis communautaire*» входить не лише первинне та вторинне право ЄС, «м'яке» право ЄС, а й «неформальні» джерела. Враховуючи універсальний характер «*acquis communautaire*», вчені пропонують уточнювати зміст кожного елемента «*acquis communautaire*» в кожному конкретному випадку застосування цього поняття. Поняття «*acquis communautaire*» перестало сприйматись виключно як правова категорія. Останнім часом це поняття набуло універсального та міждисциплінарного характеру. У все більшій кількості випадків поняття «*acquis communautaire*» широко застосовують в політичному, соціологічному, історичному, культурному контекстах європейської інтеграції [3, с. 25].

Сучасні загальносвітові процеси інтеграції та глобалізації вимагають ефективної економічної взаємодії як між окремими країнами, так і між юридичними особами різної національної приналежності, рух капіталів, товарів і послуг набуває інтернаціонального характеру. Шлях до економічної інтеграції держав лежить через уніфікацію і гармонізацію їх законодавства. Інтеграція європейських держав, що припускає координацію економічної політики, створення загального ринку, передбачає також зближення, уніфікацію і гармонізацію законодавств держав-членів ЄС у сфері економіки. Наявність єдиних правових правил регулювання економічних відносин дозволить забезпечити свободу руху товарів, робіт, послуг, капіталів між державами. Зближення, уніфікація і гармонізація законодавств закладає легітимне підґрунтя для розвитку правових механізмів взаємодії всіх видів суб'єктів економічних відносин у межах єдиного європейського правового простору [4, с. 5].

В Європейському Союзі існування цього «досягнення співтовариства» дає можливість зберегти єдність у правовій сфері, незважаючи на збільшення кількості членів.

Все, що було досягнуто в результаті Європейської інтеграції для нового члена співтовариства, що має намір до нього приєднатися, являє собою єдине ціле і останній повинен його прийняти та здійснювати [5].

Глава 8 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) передбачає забезпечення взаємного доступу до ринків державних закупівель на основі принципу національного режиму на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях для державних контрактів та договорів концесії у традиційних галузях економіки, а також у комунальному господарстві. Це передбачає послідовне наближення законодавства України у сфері державних закупівель до *acquis* ЄС у сфері державних закупівель, що супроводжуватиметься інституційною реформою та створенням ефективної системи державних закупівель [6, с. 2125].

Отже, для адаптації українського законодавства до *acquis communautaire* має значення визначення *acquis communautaire* як умови вступу до ЄС та як умов забезпечення взаємного доступу до ринків державних закупівель.

Постає питання як співвідносяться ці визначення та чи є вони тотожними? Якщо обсяг та порядок адаптації українського законодавства до *acquis* як умови забезпечення взаємного доступу до ринків державних закупівель, чітко визначений в Угоді про асоціацію, то порядок та обсяг адаптації українського законодавства до *acquis*, як умови для вступу до ЄС, не є сталим.

У ході розширення Європейського союзу *acquis* змінювались, на теперішній час *acquis communautaire* включає 35 глав, зокрема главу щодо публічних закупівель. У зазначеній главі *acquis* в сфері публічних закупівель включає загальні принципи прозорості, рівного ставлення, вільної конкуренції та недискримінації. Крім того, спеціальні правила ЄС застосовуються до узгодження оплати за державні контракти по виконанню робіт, послуг та поставок за участю традиційних підрядних організацій та спеціальних секторів. *Acquis* також передбачає правила процедури розгляду та наявності засобів правового захисту. Передбачає необхідність створення спеціалізованих виконавчих органів [2].

В цьому розумінні *acquis communautaire* є спільною законодавчою основою, конкретний зміст котрої в кожному випадку визначається окремо, під час переговорів щодо укладання таких угод. Зміст *acquis* залежить і від політичного діалогу між конкретними державами та ЄС.

Структурний склад «*acquis* вступу» має суттєві відмінності від «*acquis communautaire*» у внутрішній області його застосування. Наприклад, у ст. 49 Договору про ЄС закріплюється мінімальний обсяг «*acquis* вступу». Згідно з цією статтею країни-кандидати на вступ до ЄС не зобов'язані імплементувати весь обсяг «*acquis communautaire*», але зобов'язані виконати «політичні умови» вступу до ЄС [7].

Законодавство країн-членів Європейського Союзу у сфері закупівель не є тотожним, проте країни-члени ЄС дотримуються вимог чотирьох директив, що охоплюють різні сфери закупівель.

Згідно міжнародних зобов'язань, Україна також дотримується принципів директив ЄС у сфері закупівель, проте з виключеннями, які в цих же угодах передбачені, зокрема ст. 153 Угоди про асоціацію. Очевидно, що Україна не може повністю використовувати законодавство ЄС, хоча б з тієї причини, що інституції ЄС не мають повноважень на території України.

Як висновок можна зазначити, що для адаптації українського законодавства до законодавства ЄС найбільш актуальними є визначення *acquis communautaire*, як умови для вступу до ЄС та як умов забезпечення взаємного доступу до ринків державних закупівель. *Acquis communautaire*, як умова для вступу є динамічним поняттям та має різний обсяг в залежності від сфери застосування, є ширшим за умови забезпечення взаємного доступу до ринків державних закупівель та може включати не лише вимоги до законодавства, проте і вимоги до політичних рішень, в той же час *acquis* вступу не передбачає необхідності повної імплементации законодавства ЄС.

Література:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
2. European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations.Acquis URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/acquis_en.
3. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн: Монографія. – К.: Істина, 2012. – С. 25.
4. Турченко О. Г. Правове регулювання державних закупівель товарів, робіт та послуг Європейського Союзу (Зближення законодавства України з правом ЄС). Дис ... канд. юрид. наук. – К., 2008. – С. 5.
5. Соляник К. Є. Відповідність *acquis communautaire* – необхідна складова процесу прийняття рішення органом влади / К. Є. Соляник // Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації: матеріали міжнар. наук. семінару, м. Харків, 16 трав. 2008 р. – Харків, 2008. – С. 40–42.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015. Офіційний вісник України. 2014 р. № 75. Ст. 2125.
7. Петров Р. А. «Acquis вступу» як складова феномена права Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Р.А. Петров. – 2012. – Режим доступу до ресурсу:http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1718/Petrov_Acquis%20vstupu.pdf?sequence=1.

ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ АКТІВ ACQUIS COMMUNAUTAIRE У ПРІОРИТЕТНИХ СФЕРАХ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АКТІВ ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Майстренко С.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри права і соціально-гуманітарних дисциплін
Черкаський інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»
м. Черкаси, Україна*

Проблема правової комунікації особливо гостро постала в наш час у зв'язку із задекларованими намірами України адаптувати своє законодавство до відповідної нормативної бази Європейського Союзу. Водночас це питання інтеграції національної правової системи до спільноєвропейського законодавчого простору, що має на меті сприяти загальному праворозумінню та правотворчості, активізує участь нашої держави у загальносвітових економіко-політичних процесах.

Вивчення гносеологічної природи запозичених дефініцій у сфері юриспруденції, лексико-семантичних особливостей термінологічних новоутворень та їх контекстної значимості, змістовна відповідність перекладу правових текстів, методи та засоби адаптації до *acquis communautaire* – далеко не повний перелік тем, що потребують детальної мовознавчої розробки, оскільки категоріальний апарат певної галузі має відповідати інноваційним процесам, що відбуваються в ній. Когнітивний лінгвістичний підхід, що дозволяє осмислити пізнавальну поняттєву значимість у дослідженні механізмів оперативного мислення через мовні явища, сприяє здійсненню адекватного перекладу правових актів, що забезпечує правильність розуміння, а відтак і правозастосування.

Термін «*acquis communautaire*» (франц. – спільний доробок, надбання) розглядається як стала сукупність норм, проте має різні значення при використанні у праві Євросоюзу, оскільки згідно з доктриною до *acquis communautaire*, окрім норм договорів та постанов інститутів Євросоюзу, входять такі акти, що не мають обов'язкового характеру, та практика Суду ЄС, рішення якого не є джерелами права європейського інтеграційного об'єднання. Таким чином, зміст *acquis communautaire* ширший за поняття «право Євросоюзу» і може бути ототожнений з правопорядком об'єднання [4]. Крім того, відбуваються процеси оновлення «спільного доробку» та його зміни відповідно до результатів переговорних процесів з країнами-аплікантами. «Європейське право не є застиглою категорією, при цьому його розвиток – це дорога з двостороннім рухом: впливаючи на національне законодавство, воно водночас вбирає в себе все найкраще, що є в цьому законодавстві» [5, с. 27]. Це в свою чергу утруднює процес перекладу, призводить до мовних інтерференцій, зокрема фрагментарних запозичень, та мовної конвергенції (збільшення кількості загальних рис двох чи більше мов через запозичення) [1, с. 62], що впливає на правильність розуміння самого змісту *acquis communautaire*.

Переклад юридичного акта українською мовою має ряд специфічних особливостей, що є поєднанням гносеологічних, психологічних, лінгвістичних констант. Природна впливова інтенційність мови, що реалізується на різних рівнях: фонетичному, лексичному, семантичному, синтаксичному, призводить до порушення однозначності у тлумаченні та сприйнятті навіть цілком інформативного висловлювання. Ураховуючи психологічні особливості сприйняття та розуміння іншомовного тексту можна визначити два підходи до перекладу: імпліцитний та експліцитний [2]. Імпліцитний переклад має свої переваги і недоліки, оскільки відбувається лише у свідомості окремої особи, є відображенням її мовознавчих і правових знань, лінгвоментальної природи, яка корелює з екстралінгвальними ознаками соціального та психологічного налаштування, що ускладнює сприйняття й може породжувати неоднозначність у трактуванні термінів, ураховуючи кількість осіб, що здійснюють переклад. Не виключається також наявність у тексті прагматично-оцінних елементів, що робить його семантично маркованим. Водночас відповідний рівень володіння мовами та знання з права при перекладі сприяють найглибшому та найповнішому розумінню акта права ЄС та комплексному порівнянню національного права з *acquis* щодо знаходження найоптимальніших шляхів його адаптації. Експліцитний переклад розглядається як створення відповідної бази об'єктивованих перекладів джерел *acquis communautaire*, тобто їх україномовної версії, як єдиного варіанту перекладу. Проте об'єктивність експліцитного перекладу перебуває у прямій залежності від імпліцитного перекладу окремого перекладача. Тому необхідним етапом є вироблення чіткого понятійно-категоріального апарату, уніфікація правничої термінології, що сприятиме здійсненню адекватного перекладу.

Слід розрізняти й дослівний (буквальний) та довільний переклад. При перекладі законодавчих актів ЄС і оригінал, і транслат мають однакову юридичну силу, тому переклад повинен точно відтворювати зміст правових приписів вихідного тексту. Водночас інформативні тексти, що мають лише ознайомчо-пізнавальну мету, не потребують такої деталізації [6].

Крім того при перекладі слід враховувати своєрідність словотвірних моделей правничої термінологічної системи, зокрема наявність структурно-понятійних, дериваційних, лексичних одиниць, що набувають певного контекстного значення саме у сфері юридичної діяльності, та відмінності у мовностилістичному оформленні текстів законів і підзаконних нормативних актів. Ураховуючи темпи поповнення правової терміносистеми шляхом термінологізації загальнонавжаних лексичних одиниць, транстермінологізації, транспозиції, морфологічними способами словотворення, калькування та власне перекладу можна говорити про виокремлення в мові права – підмови європейського права – правового євролекту [3]. Ураховуючи наявність політико-економічних та соціально-культурологічних особливостей розвитку держав-членів ЄС, їх філософсько-ментальних та правових відмінностей, багатомовність Європейського Союзу, а також суто лінгвістичні особливості перекладу великих за обсягом текстів (наявність слів-синонімів у різних мовах, невмотивоване вживання термінів з англійської та французької мов, особливості граматики-синтаксичної будови, специфічну варіативність функцій тексту, що певною мірою залежить від передінформативних знань реципієнтів перекладу та їх намірів) цілком слушним є здійснення порівняльного аналізу не лише правових інститутів, концепцій та норм права, але й юридичних понять і термінів, запровадження єдиних вимог до перекладів актів *acquis communautaire* українською мовою, створення централізованої системи перекладів.

Отже, інформативна точність та адекватність перекладу правових текстів залежить від його цільового призначення, що потребує добору відповідних засобів вираження і є предметом вивчення у функціональній лінгвістиці; від структурно-змістових категорій, що формують понятійний апарат, та правил побудови зв'язного тексту, що досліджується у лінгвістиці тексту. Неможливим є усунення суб'єктивно-оціночної складової у мовному вираженні, проте мінімізація цього впливу є можли-

вою за умов вироблення сталих термінологічних норм щодо однозначності контекстного уживання, зважаючи на високий ступінь узагальненості й абстрактності основної правотвірної лексики.

Література:

1. Дуброва Н.І. Українська юридична термінологічна система у контексті глобалізації. Одеський лінгвістичний вісник. Одеса, 2015. С. 58-64.
2. Качка Т., Мовчан Ю. Нова практика перекладу актів *acquis communautaire*. Сайт Міністерства юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2405.
3. Ковтун О., Вдовиченко С. Соціокультурні та прагматичні аспекти перекладу правових документів Європейського Союзу. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць. Київ: Аграр Медіа Груп, 2017. С. 189–193.
4. Муравйов В. Міжнародні угоди Європейського Союзу та *acquis communautaire*. Право України. 2012. № 3-4. С. 306-320.
5. Пронюк Н.В. Проблеми впровадження європейських стандартів у законодавство України шляхом демократичних реформ. Український часопис міжнародного права. 2002. № 4. С. 26–32.
6. Чередниченко О.І. Євролект і проблеми його перекладу. Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 41, Ч. 2. С. 400–405.

ЮРИДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД АКТИВ ACQUIS COMMUNAUTAIRE У СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ ЯК ОДИН ІЗ АКТУАЛЬНИХ НАПРЯМІВ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Мачуська І.Б.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та трудового права
Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

Мачуський В.В.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Інтеграція до Європейського Союзу є одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики України. Інтеграційні процеси викликають необхідність адаптації законодавства України до норм *acquis communautaire*. Початковим етапом вказаної адаптації є уніфікація юридичної термінології України і Європейського Союзу.

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», адаптація законодавства має проводитись у пріоритетних сферах, у тому числі і у сфері охорони довкілля [1]. У цьому контексті Кабінетом Міністрів України встановлений *Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського союзу *acquis communautaire** [2].

Враховуючи викладене значення мають дослідження особливостей перекладу норм *acquis communautaire* як одного із актуальних напрямів сучасного перекладознавства.

Активні процеси інтернаціоналізації європейського права віддзеркалюються у термінологічному складі документів ЄС. Доцільно погодитись з Ковтун О. у тому, що важливою вимогою до якісного перекладу юридичних документів ЄС є суворе визначеність фраз, виразів, термінів, терміносполук. [3, с. 190].

Видається доцільним, звернути увагу на лінгвокультурну специфіку євротекстів, оскільки всі робочі мови ЄС слугують одночасно офіційними мовами, а відповідні тексти держав-членів ЄС – оригіналами в межах єдиної Європи. [3, с. 190].

Водночас, переклад норм *acquis communautaire* у сфері екології має певні особливості. Так, специфіка перекладу визначається співвідношенням певного компонента лінгвоконцепту «екологія» з тією чи іншою екологічною лексемою в кожному конкретному контексті. Відтак, обов'язковим для перекладача постає збереження не лише екологічної семантики, а й додаткових (оцінних, емотивних, асоціативних) семантичних комплексів [4, с. 10].

Отже, переклад юридичних текстів, як об'єктів юридичного перекладу, є досить складним процесом, що передбачає застосування особливих підходів під час перекладу, а саме: врахування розбіжностей у правових системах країн, збереження семантико-структурної близькості перекладу оригіналу, застосування перекладацьких трансформацій.

Таким чином, особливостями юридичного перекладу актів *acquis communautaire* є точність, імперативність, об'єктивність, документальність, конкретність, офіційність, лаконічність, що утворюють у правових документах замкнену систему, основу якої становлять специфічні одиниці трьох рівнів: лексичного, морфологічного та синтаксичного.

Література:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. Ст. 367.
2. Про порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського союзу *acquis communautaire*: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 № 512 // Урядовий кур'єр від 19.07.2017 № 132.
3. Ковтун О. Соціокультурні та прагматичні аспекти перекладу правових документів Європейського Союзу / О. Ковтун // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць. – К.: Аграр Медіа Груп, 2017. – С. 189–193.
4. Руденко Н. С. Екологічна лексика як об'єкт перекладу (на матеріалі словникової статті, анотації, звіту, а також публіцистичної статті на екологічну тематику): автореф. дис... канд. філос. наук: 10.02.16 / Н. С. Руденко. – Херсон. – 2011. – 22 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ КОНСТРУКЦІЇ «МИТНІ ПЛАТЕЖІ» В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Оніщук Ю.В.

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та господарського права
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Однією із головних сфер, яка потребує приведення у відповідність до вимог загальноєвропейського законодавства, є митне законодавство. Особливе місце у суспільних відносинах, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон, посідають митні платежі, які виступають інструментом впливу на зовнішньоекономічні зв'язки нашої держави з країнами Європейського Союзу. Однак, необхідно відмітити, що в українському та європейському законодавстві відсутній єдиний підхід щодо сутності правової конструкції «митні платежі».

У Митному кодексі України не міститься визначення категорії «митні платежі», а лише у п. 27 ч. 1 ст. 4 наведено перелік таких платежів: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [1]. Натомість це поняття розкрито у пп. 14.1.113. п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України, згідно з яким митні платежі визначені як податки, що, відповідно до цього Кодексу або митного законодавства, справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи [2].

Відповідно до ст. 9 Податкового кодексу України мито, податок на додану вартість, акцизний податок належать до системи загальнодержавних податків. Водночас ці податки віднесені законодавцем і до системи митних платежів. Правила оподаткування митом товарів, що переміщуються через митний кордон України, регламентовано Митним кодексом України (Глава 42 Розділ IX), акцизного податку та податку на додану вартість – Податковим кодексом України (Розділи VI та V). Звідси слідує, що інститут митних платежів об'єднує в собі норми як податкового, так і митного законодавства. Це значною мірою ускладнює застосування правових норм у межах єдиного юридичного поля, що породжує юридичні колізії. Поряд з цим, необхідно зазначити, що, згідно із ст. ст. 241, 242 Податкового кодексу України, митниці здійснюють контроль за сплатою екологічного податку податковими агентами, які здійснюють ввезення палива на митну територію України. Однак цей платіж не віднесено до митних.

Слід також звернути увагу на той факт, що митниці уповноважені адмініструвати єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України [3]; плату за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установлених для них [4]; витрати органів доходів і зборів на зберігання товарів, транспортних засобів на складах органів доходів і зборів [1]. Зараз ці платежі не віднесені законодавцем до митних платежів. Не входять вони і до системи оподаткування. Згідно з класифікацією доходів бюджету такі платежі належать до неподаткових надходжень [5].

Не містить чіткого розмежування між окремими видами митних платежів і європейське законодавство. В Частині 2 Главі 1 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 ро-

ку до митних платежів віднесено мита, збори та інші платежі [6]. При цьому, слід зауважити, що у ст. 27 цієї Угоди зазначено, що «мито» включає будь-яке мито або інший платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару, зокрема будь-який додатковий податок або додатковий платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару. «Мито» не включає: а) платежі, еквівалентні внутрішньому податку, що стягуються згідно зі статтею 32 цієї Угоди; б) мита, що стягуються згідно з Главою 2 («Засоби захисту торгівлі») Розділу IV цієї Угоди; с) збори та інші платежі, що стягуються згідно зі ст. 33 цієї Угоди [6].

Це дає підстави стверджувати, що європейське законодавство до митних платежів відносить будь-які платежі, що справляються при перетині товарами митного кордону. В одному із своїх рішень Суд Європейського Союзу навіть вказав, що у якості такої категорії як митні платежі буде розглядатися послуга зі складання або оформлення спеціального документа – достатнім буде дотримання умови, що дане обтяження пов'язане з фактом перетину кордону, а не викликано економічною необхідністю [7, с. 6].

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що розуміння конструкції «митні платежі» ні в українському, ні в європейському законодавстві не можна вважати досконалим. Це пояснюється наступним.

Насамперед, зауважимо, що податки, які справляються під час перетину товарами митного кордону не доцільно відносити до митних платежів, адже ці платежі врегульовані нормами податкового законодавства. Ознаку часу та місця сплати конкретного податку не можна вважати достатнім аргументом, за яким цей податок визначають як інший, новий податковий платіж. Податки залишається тим самим податком, навіть якщо його сплачують із ввезених на митну територію товарів (продукції). Тобто, юридичні, економічні та фіскальні властивості податку не змінюються. Тому немає підстав вважати податки, що справляються при перетині товарами митного кордону «іншим податковим платежем», наприклад «митним платежем». Водночас є сенс вести мову про податки, які справляються під час перетину товарами митного кордону.

Що стосується мита, то цей платіж доцільно розглядати як особливий митний платіж, що справляється лише при переміщенні товарів через митний кордон. З одного боку, мито досить близько примикає до непрямих податків (наприклад, цей платіж, як і акцизний податок, сплачується за рахунок споживача й включається в ціну товару, тим самим збільшуючи його ціну), з іншого боку, йому властивий ясно виражений умовний характер – переміщення через митний кордон, що не дозволяє віднести їх до податків у чистому вигляді. На відміну від податків, які є платежами індивідуально безвідплатними, справляння мита пов'язано з одержанням конкретною особою, що його сплатила, права на переміщення товару через митний кордон, що дозволяє платникові користуватися певними благами.

Натомість інші платежі, що справляються при перетині товарами митного кордону, варто віднести до митних, оскільки їм властиві ознаки зборів, тобто вони сплачуються з метою покриття витрат митниць на здійснення заходів щодо товарів при переміщенні через митний кордон.

Таким чином, правова конструкція «митні платежі» як в українському, так і європейському законодавстві, потребує перегляду та уніфікації. На наш погляд, під митними платежами слід розуміти виключно встановлені митним законодавством платежі, що справляються під час або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон. До митних платежів доцільно віднести: мито та митні збори. Водночас податки, що справляються при перетинанні митного кордону, необхідно вилучити з переліку митних платежів, адже вони врегульовані податковим законодавством.

Література:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 року // Голос України. 2012. № 73-74 (5323-5324). С. 21-62.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

3. Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1999 року № 1212-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 51. Ст. 454.
4. Про затвердження Порядку справляння плати за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них: наказ Міністерства фінансів України від 23 жовтня 2017 року № 862. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1385-17>.
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51. Ст. 572.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.
7. Жамкочьян С.С. Единое таможенное законодательство Европы: от Римского договора к Модернизированному Таможенному кодексу. Митна справа. № 4 (70). 2010. С. 3-12.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Чеботарьова А.А.

аспірант кафедри теорії та практики

перекладу з англійської мови

Інститут філології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Над неточностями та проблемами перекладу в галузі ЄС працюють не лише закордонні (К. Беднарова-Гібова, Л. Біель) та вітчизняні перекладачі і науковці в галузі інституційного перекладу (О. Шаблій, О. Чередниченко), але й правники (Г. Друзенко, Т. Качка, В. Муравйов, А. Петров).

Наразі гостро стоїть проблема якості перекладу акту європейського права українською мовою. Лише точно перекладені терміни європейського законодавства чи знайдені адекватні відповідники, у випадку якщо такого терміну в українській мові не існує, забезпечать ефективну реалізацію положень директив в Україні [2, с. 12].

Проблема правильного перекладу актів міжнародного чи європейського права є актуальною не лише для України. На важливості автентичності документів на різних мовах наголошували і «нові» держави-члени ЄС. Над офіційним перекладом та формуванням спеціальних словників термінів повинні працювати не лише перекладачі, а й спеціалісти в тих чи інших сферах та юристи [2, с. 12].

Терміни законодавства ЄС, укладеного особливою юридичною мовою ЄС яка більш відома під назвою «евролект», спричиняють багато труднощів в процесі їхнього відтворення. Більше того, як зауважує Г. Друзенко, ні для кого не секрет, що Євросоюз розробив і активно використовує своє багатомовне арго, далеке від мов Шекспіра, Бальзака, Гете чи Міцкевича, тому складність та певна заплутаність мови правових документів ЄС робить важкими їх сприйняття навіть для фахівців, які вільно володіють однією з офіційних мов ЄС [3].

Відповідно до Постанови КМУ № 512 від 31 травня 2017 р. «Про Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської

інтеграції» (чинний), «переклад акта *acquis* ЄС – адекватний та еквівалентний виклад українською мовою тексту акта *acquis* ЄС».

Це теорія, а сама практика демонструє реальність, далеку від адекватного тлумачення. Так, в Угоді застосовується вузькогалузевий термін «*economic operator*», що в п. 1b ст. 76 Угоди адекватно перекладено як «економічний оператор». Але далі в п. 1f цієї ж статті цей термін відтворюють як «суб'єкт господарювання», а в п. 14 ст. 86 «суб'єкт господарської діяльності». Проте, в україномовному трансляті в п. 5 і п. 8 ст. 86 можна зустріти термін «господарська діяльність», що відповідає англomовному «*business*». Що більше, в п. 17 тієї ж статті термін «*business*» чомусь перекладається як «суб'єкт господарської діяльності». [5, с. 172]

Згідно з абз. 2 Р. 2 ЗУ «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 01.10.2011 № 1629-15 (чинний), «адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*», а не навпаки. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС відбувається повільно, але впевнено, тому існує можливість, що ці хиби у подальшому виправлять [5, с. 172].

Одноставні і юристи, і перекладачі щодо поради зверталися до паралельних текстів Угоди, якщо виникають спірні питання [7, с. 63]. Так, читаємо в Постанові КМУ № 512 від 31 травня 2017 р.: «для забезпечення достовірності перекладу акта *acquis* ЄС з англійської мови враховується текст, складений іншою офіційною мовою ЄС».

Під спірними питаннями тут мається на увазі переклад синонімічних термінів англomовного євролекту Угоди. Йдеться не про терміни-дублети, властиві юридичній мові, а про терміни-синоніми, які, як показав порівняльний аналіз, слід розрізняти, а не вилучати, як це зробили з наступною терміносполукою: Art. 235, para. 1: «*justified and proportionate request*»), українським еквівалентом якому є «*обґрунтований запит*», а треба «*обґрунтований та пропорційний запит*»

Як зазначає Р. Майданик (в статті «Принцип пропорційності (співрозмірності) в цивільному праві України», 2010), принцип співрозмірності (пропорційності) є загальним, універсальним принципом права, що вимагає співрозмірного обмеження прав та свобод людини для досягнення публічних цілей. Принцип співрозмірності є українською назвою принципу пропорційності (*principle of proportionality*), прийнятого в праві ЄС. Отже, лексема «*proportionate*» має словниковий відповідник «співрозмірний» (такий варіант пристосований до цільової мови) та дослівний еквівалент «пропорційний» (тобто, перекладений за допомоги прямого запозичення) [6, с. 25].

Цей термінологічний компонент зазнав ще одно хиботлумачення, що складає іншу проблему перекладу термінів законодавства ЄС, а саме, відсутність чіткої унормованості термінів євролекту та істотне вживання синонімічних слів: Art. 76 para. 1 «*provisions and procedures shall be proportionate*», що в україномовному трансляті подано так: «*положення і процедури мають бути пропорційними*». Тут термінолексема «*proportionate*» так само стосується принципу пропорційності і в цьому можна знайти доказ, якщо зазирнути до німецькомовної версії Угоди цього фрагменту: «*die Bestimmungen und Verfahren verhältnismäßig...sind*» (від нім. «*Verhältnismäßigkeitsprinzip*», що відповідає англ. «*Proportionality principle*» [8]).

На думку І. Білодіда, такі морфологічні варіанти прикметників, як-от пропорційний – пропорціональний і под., в сучасній українській літературній мові широко функціонують без будь-якої помітної відмінності в їхньому значенні. Проте, помітна в ній тенденція й до розмежування цих варіантів, внаслідок чого окремі з них починають набувати специфіки щодо сфери їх використання. Так, у математичній термінології майже послідовно вживають тепер «диференціальний», а не «диференційний» [1, с. 88], як і «пропорціальний». Отже, геть недоречно було використовувати паронім, бо це зробило текст Угоди мовно заплутанішим.

Л. Біель визнає, що використання в євролекті термінів, що вже існують в цільовій правовій системі, часто перешкоджає в тлумаченні документів ЄС [7, с. 44]. Інша знана перекладачка в інституційній царині Емма Вагнер у своїй праці наводить пояснення юристів ЄС щодо того, що використання правильного, проте

притаманного національному законодавству терміну неминуче призводить до плутанини; бажаним є наднаціональний термін, що не має прямого, тотожного з національним законодавством, значення [10, с. 64]. Продемонструймо це на прикладі:

Art. 73 para. 2 «On the basis of serious public, animal or plant health grounds, the importing Party may take provisional measures necessary for the protection of public, animal or plant health»	«На підставі серйозних ризиків для здоров'я людей, тварин або рослин Сторона-імпортер може застосовувати відповідні запобіжні заходи, необхідні для захисту людей, тварин та рослин»
--	--

На перший погляд, переклад адекватний. Проте дослідження доводить, що це не так. У кембриджському словнику «*provisional*» означає «*for the present time but likely to change*» [9] і дослівно перекладається, як «*тимчасовий, попередній*». В українському законодавстві надаються такі визначення терміну «запобіжні заходи»: «заходи, направлені на забезпечення захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру...» [4] У ст. 176-206 КПК України надається інше визначення поняття «запобіжні заходи» (зокрема, до запобіжних заходів відносять особисте зобов'язання, особиста поруку, заставу, домашній арешт, тримання під вартою).

Тобто, варто було не змінювати термін євролекту на національний термін, а перекласти дослівно. Цікаво, що в інших фрагментах Угоди маємо адекватні відповідники цієї англомовної терміносполуки – або «попередні заходи» (ст. 47, п. 1 ст. 234, п. 5 і п. 6 ст. 236), або «тимчасові заходи» (п. 4 ст. 236).

Література:

1. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова: лексика і фразеологія (за заг. ред. акад. АН УРСР) / І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 439 с.
2. Гнидюк Н., Павлюк С. Наближення законодавства України до права ЄС відповідно до Угоди про асоціацію: між правовими зобов'язаннями та аналізом політики? / Наталія Гнидюк, Святослав Павлюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29067.pdf> (дата звернення 20.05.2018)
3. Друзенко Г. Будет ли у Украины Лиссабонский договор по-украински? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zn.ua/politics/budet_li_u_ukrainy_lissabonskiy_dogovor_po-ukrainski.html (дата звернення 19.05.2018).
4. Термін «Запобіжні заходи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/term/9533> (дата звернення 20.05.2018).
5. Чеботарьова А. Деякі проблеми перекладу угоди про асоціацію між Україною та ЄС / А. Чеботарьова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – 2017. – № 31 (том 3) – С. 168-173.
6. Чеботарьова А. Розрізнення синонімічних термінів у перекладі правового євролекту українською мовою / А. Чеботарьова // Science and Education a New Dimension. Philology. – 2018. – VI(48). – Issue: 161. – СС. 23-26.
7. Biel Lucja. Lost in the Eurofog: The textual fit of translated law / Lucja Biel. – Bern: Peter Lang, 2014. – 347 p.
8. Eur-lex Glossary of summaries [Electronic resource]. – Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/proportionality.html?locale=en> (дата звернення 20.05.2018).
9. Meaning of «provisional» in the English Dictionary [Electronic resource]. – Access mode: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/provisional> (дата звернення 20.05.2018).
10. Wagner Emma. Translating for the European Union / Emma Wgner. – London and New York: Routledge, 2002. – 162 p.

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЩОДО ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО (ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

Бевз О.В.

кандидат юридичних наук, асистент кафедри екологічного права

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

27 квітня 2017 року Європейський парламент прийняв рішення відзначити 2018 рік як Рік Культурної Спадщини в Європі. Він офіційно розпочався 7 грудня в Мілані під гаслом «Наша спадщина: де минуле зустрічається з майбутнім» [1].

Україна в свою чергу не залишилася осторонь від цих процесів – 18 жовтня 2017 року за ініціативою Міністерства культури України Кабінет Міністрів України підтримав проект Указу Президента України про оголошення 2018 року Роком охорони культурної спадщини [2]. І хоча до сьогодні відповідний Указ не був прийнятий, питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері охорони культурної спадщини, а особливо тих об'єктів, які мають універсальну цінність, виявляються особливо актуальними у світлі проголошення року культурної спадщини в Європі.

«Метою Європейського року культурної спадщини є заохочення більшості людей до відкриття та взаємодії з культурною спадщиною Європи та посилення почуття приналежності до спільного європейського простору», – йдеться на сайті Європарламенту [2].

Схожою за духом є мета галузевого співробітництва у сфері культури, якому в тому числі присвячені положення Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Відповідно до ст. 439 Угоди (гл. 24 «Культура») сторони тісно співробітничать у рамках відповідних міжнародних форумів/організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) та Ради Європи (РЄ), з метою, *inter alia*, розвитку культурного розмаїття, збереження і оцінки культурної та історичної спадщини⁴.

Саме під егідою ЮНЕСКО була прийнята Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 р. Конвенцією було запроваджено ведення Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (далі – Список), до якого вносяться об'єкти природної та культурної спадщини, що мають унікальну цінність, з метою зробити відомими та захистити їх. Кожна держава, яка підписала Конвенцію 1972 р., надає Комітету всесвітньої спадщини перелік цінностей, розташованих на її території, які можуть бути включені до Списку. На основі переліків, що надаються державами, Комітет вносить об'єкти, які за його висновками мають видатну універсальну

⁴ Тексти нормативно-правових актів наводяться відповідно до сайту rada.gov.ua

цінність згідно з встановленими ним критеріями, до Списку. У даний Список від України були включені: Софіївський собор та Києво-Печерська лавра в м. Києві (1990 р.), історичний центр м. Львова (1998 р.), збережені пункти геодезичної дуги Струве (2005 р.), букові праліси Карпат (2007 р.), Чернівецький національний університет, колишня резиденція Буковинських митрополитів (2011 р.), стародавнє місто Херсонес Таврійський (2013 р.), дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі та Україні (2013 р.) [4]. Крім того, до попереднього списку ЮНЕСКО внесені 16 об'єктів [4].

Представлення нових об'єктів культурної спадщини України у відповідних списках ЮНЕСКО шляхом підготовки номінаційних досье об'єктів культурної спадщини України та подання заявок щодо їх включення до списків ЮНЕСКО передбачалося у межах здійснення заходу «Забезпечення охорони та збереження об'єктів культурної спадщини», втілення якого покладалося на Мінкультури протягом 2017–2019 років Планом заходів з імплементації *РОЗДІЛУ V* «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2017–2019 роки, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 503-р. Цікаво, що в процесі здійснення цього заходу Україною було подано до Списку тільки один об'єкт – будівлю Держпрому у м. Харкові (2017 р.). Хоча термін виконання даного завдання не збіг, розпорядження втратило чинність у зв'язку із прийняттям нового Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106.

Цим Планом з метою виконання завдання «Вжиття комплексу заходів з метою підвищення ефективності охорони, збереження та управління культурною спадщиною» до 31 грудня 2019 р. серед іншого передбачено розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо об'єктів всесвітньої спадщини та опрацювання законопроекту з експертами ЄС, а також розроблення, видання та реєстрація в Мін'юсті наказу Мінкультури щодо порядку інформування Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО про наміри щодо проведення реставраційних робіт, нового будівництва на об'єкті.

Необхідно звернути увагу на те, що хоча факт внесення того чи іншого об'єкта в Список повинен свідчити про підвищений рівень його охорони з боку держави, законодавство України, як і законодавство більшості держав, об'єкти яких внесені до Списку, не містить особливих вимог з охорони та використання даних об'єктів. На жаль, в Законі України «Про охорону культурної спадщини» не підкреслюється особливе значення об'єктів культурної спадщини України, які внесені до Списку ЮНЕСКО. У класифікації об'єктів культурної спадщини вони окремо не виділяються. Положення Закону України «Про охорону культурної спадщини» (ст. ст. 4, 49 Закону) стосуються виключно процедур внесення пропозицій щодо включення пам'яток до Списку.

Охорона об'єктів культурної спадщини здійснюється в тому числі шляхом визначення правового режиму земель історико-культурного призначення. Відповідно до ч. 1 ст. 53 Земельного кодексу України, якою визначений склад земель історико-культурного призначення, до таких земель належать землі, на яких розташовані пам'ятки культурної спадщини, їх комплекси (ансамблі), історико-культурні заповідники, історико-культурні заповідні території, охоронювані археологічні території, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби. Проте жодної згадки про особливості правового режиму земельних ділянок, що знаходяться під об'єктами культурної спадщини, внесеними від України до Списку, земельне законодавство не містить. В той же час, мають місце чисельні випадки незаконної господарської, насамперед будівне-

льної, діяльності, яка тягне за собою небезпеку руйнування пам'яток культурної спадщини, включених до Списку від України. У разі такої небезпеки об'єкти можуть бути виключені з зазначеного Списку і внесені до Списку об'єктів, які знаходяться під загрозою, на що неодноразово вказував Комітет Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Так, на 41-й сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, яка проходила у місті Кракові (Республіка Польща) у липні 2017 р., було розглянуто звіт спільної моніторингової місії Центру Всесвітньої Спадщини та ІКОМОС щодо стану збереження об'єкту всесвітньої спадщини «Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами, Києво-Печерська лавра» (Україна)». Експерти моніторингової місії наголосили, що вплив попередньої неналежної містобудівної діяльності, відсутність регулятивних норм і загального стратегічного бачення становлять загрозу для візуальної цілісності об'єкту та, відповідно, для його визначної універсальної цінності. Комітет рекомендував Україні: інвентаризувати всі заплановані та погоджені у попередні роки та не реалізовані проекти спорудження висотних будівель в межах охоронних зон об'єкта всесвітньої спадщини та на його території; запровадити жорсткі регулятивні норми з метою заборони висотних будівель в межах буферної зони, а також дотримання параметрів висотності будівель, що підлягають реконструкції; внести зміни до Закону України «Про охорону культурної спадщини» в частині визначення всесвітньої спадщини; тощо [5].

За інформацією Міністерства культури України держава вже фактично почала виконувати ті рекомендації, які є в рішеннях: посилено режими в буферних зонах і затверджені межі буферних зон, підготовлено зміни до Закону «Про охорону культурної спадщини», складено перелік запланованих містобудівних перетворень та прийнято рішення не видавати дозволи на проведення земляних робіт по тих об'єктах, по яких є погоджена документація, але немає висновку Центру Всесвітньої Спадщини щодо можливості реалізації проекту [6]. Також Мінкультури розроблено порядок інформування Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО про заплановані містобудівні перетворення в буферних зонах об'єктів всесвітньої спадщини. В той же час, зазначені заходи потребують в першу чергу наявність відповідного нормативно-правового врегулювання, яке на сьогоднішній день поки що відсутнє.

Таким чином, можна зробити висновок, що охорона культурного надбання держави, враховуючи те, що руйнування об'єктів культурної спадщини однієї країни є втратою для всього людства, є зобов'язанням України перед світовою спільнотою. Здійснення заходів з охорони культурної спадщини також передбачено зобов'язаннями України по адаптації її законодавства до законодавства ЄС у відповідній сфері, оскільки саме в національному законодавстві повинні бути закріплені вимоги щодо використання та охорони таких унікальних об'єктів. Як показує практика, основною причиною виникнення загроз для об'єктів, внесених до Списку від України, є недосконалість саме земельного законодавства України, а також недотримання його норм в частині охорони та використання земель історико-культурного призначення. На нашу думку, існує нагальна необхідність на законодавчому рівні визначити правовий режим земель, які знаходяться під об'єктами, внесеними до Списку та буферних зон; внести зміни до Земельного кодексу України, доповнивши склад земель історико-культурного призначення земельними ділянками, на яких розташовані об'єкти, внесені до Списку.

Література:

1. Гончаренко Л. Яким буде Рік культурної спадщини в Україні? [Електронний ресурс]. – Голос України. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/299212>.
2. 2018 – рік охорони культурної спадщини в Україні [Електронний ресурс]. – Урядовий кур'єр. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua>.

3. Бубнюк Д. Минуле для майбутнього: яким буде рік культурної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/culture/2018/02/02/388911_minule_maybutnogo_yakim_bude_rik.html.
4. Офіційний сайт ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/ua>.
5. Decision: 41 COM 7B.53 Kiev: Saint-Sophia Cathedral and Related Monastic Buildings, Kiev-Pechersk Lavra (Ukraine) (C 527bis) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://whc.unesco.org/en/decisions/7054>.
6. Виконання рішення сесії КВС означатиме захист пам'яток на багато років, і це означатиме, що питання включення Київського об'єкту до списку під загрозою вже не буде поставати» – Тамара Мазур [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Міністерства культури України. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245258382.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПРИМУСОВИХ ЛІЦЕНЗІЙ НА ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

Волинець І.П.

*молодший науковий співробітник відділу промислової власності,
аспірант*

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України,

фахівець з інтелектуальної власності

відділу інтелектуальної власності та трансферу технологій

Національний медичний університет

імені О.О. Богомольця

м. Київ, Україна

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – Угода про асоціацію або Угода) набула чинності у повному обсязі від 01.09.2017 року. З цього моменту, Україна має адаптувати національне законодавство відповідно до положень Угоди, а також сприяти їх дотриманню. Суттєвих змін може зазнати сфера інтелектуальної власності на лікарські засоби. Зокрема, забезпеченню вільного доступу до лікарських засобів без порушення права інтелектуальної власності, сприятиме так звана «система пункту 6», норма якої прописана у Декларації СОТ про Угоду ТРІПС і охорону здоров'я (далі – Дохійська декларація) від 14.11.2001 року [1]. В свою чергу, у пункті 2 статті 219 Угоди про асоціацію зазначено, що сторони мають «сприяти впровадженню та дотриманню Рішення Генеральної ради СОТ від 30 серпня 2003 року до пункту 6 Дохійської декларації» (далі – Рішення) [2].

Саме у пункті 6 Дохійської декларації прописано доручення Раді ТРІПС віднайти способи подолання проблем щодо ефективного застосування режиму примусових ліцензій, які мають країни з недостатнім або відсутнім виробничим потенціалом.

У зв'язку з цим Генеральна рада СОТ ухвалила вище зазначене Рішення про створення системи спеціальних примусових ліцензій з додатковою можливістю експорту ліків в такі країни. Насамперед ця система неофіційно називалась «системою пункту

б» та існувала у формі скасування певних умов, що стосуються примусових ліцензій [3, с. 177].

Система надає можливість вирішувати проблеми доступу до лікарських засобів (у таких випадках):

– коли країні необхідно закупити певні лікарські засоби у закордонного постачальника, оскільки вона не володіє достатнім виробничим потенціалом у фармацевтичній галузі, або не може виробити достатню кількість лікарських засобів для населення;

– коли лікарські засоби можуть бути виготовлені за примусовою ліцензією в іншій країні;

– коли експорт неосновного обсягу лікарських засобів, вироблених в країні, не покриває потреби імпорту країни.

Таким чином, країна-імпортер може скористатися механізмом «системи пункту б», щоб завезти з іншої країни лікарські засоби, виготовлені за примусовою ліцензією. [4, с. 27-28]

Держави-члени СОТ прийняли цю систему на основі консенсусу у вигляді Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС від 06.12.2005 року (далі – Протокол) [5]. Особливе значення цього рішення, який відкрив додаткові можливості доступу до лікарських засобів, полягає у тому, що це єдина поправка стосовно примусових ліцензій, запропонована до будь-якої з багатосторонніх торговельних угод СОТ з моменту їх прийняття Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) в 1994 році. Проте, неофіційно система могла застосовуватися ще з 2003 року. Після її погодження двома третинами держав-членів СОТ, які надіслали формальні повідомлення про її визнання, надалі стала постійною нормою Угоди ТРІПС. Багато держав – членів СОТ, що відносяться до різних груп країн, вже виконали цю вимогу: повідомлення про визнання отримані від багатьох країн, що розвиваються, включаючи кілька нерозвинених країн (Бразилія, Еквадор, Руанда, Таїланд тощо). Однак, визнання Протоколу не рівносильно включенню цього механізму в національне законодавство або згоди на його використання. Воно означає юридичну згоду з положенням про те, що всі держави-члени СОТ повинні мати право скористатися цією додатковою гнучкою можливістю, якщо вони вважатимуть це необхідним [3, с. 177]. Україна скористалась такою можливістю і прийняла Протокол відповідно до Закону України «Про прийняття Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС» від 03.02.2016 року. Документ набрав чинності від 23.01.2017 року [6].

Відтак, для України використання та подальше впровадження «системи пункту б» може мати велике значення. Даний механізм створює більш надійну основу для ефективного застосування примусового ліцензування саме для країн, що мають обмежений виробничий потенціал або не мають такого потенціалу, зміцнюючи тим самим їх позиції на ринку лікарських засобів. Адже «система пункту б» застосовується щодо будь-яких запатентованих оригінальних лікарських засобів, які можуть виявитись необхідними для вирішення проблем охорони здоров'я населення країн, що розвиваються і найменш розвинених країн, особливо пов'язаних з ВІЛ/СНІДом, туберкульозом, малярією та іншими епідемічними захворюваннями, які прописані у пункті 1 Дохійської декларації та не є вичерпними [3, с. 224]. Проте, варто зазначити що «система пункту б» не являє собою єдиний механізм доступу до життєвоважливих лікарських засобів. Наприклад, закупівля лікарських засобів у інших країн за заниженими цінами, патентна охорона яких вже закінчилась (мається на увазі не генеричних лікарських засобів, а саме оригінальних, що могли виготовлятися за старими технологіями, але термін придатності яких ще не закінчився); переговори урядів країн щодо домовленості знизити ціни на оригінальні лікарські засоби без застосування примусової ліцензії тощо.

Література:

1. The Doha Declaration explained. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dohaexplained_e.htm.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами -членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. // Офіц. вісник України. 2014. № 75. том 1. С. 83. Ст. 2125. Код акту 33824/2005. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page7.
3. Повышение доступности медицинских технологий и инноваций: на стыке здравоохранения, интеллектуальной собственности и торговли 2012 г. // Всемирная организация здравоохранения, Всемирная организация интеллектуальной собственности, Всемирная торговая организация. Переиздано с добавлением предметного указателя в 2013 г. Secretariat: WTO Switzerland, 2013. p. 258. Publication designed by Book Now Ltd. URL: http://www.who.int/phi/wipo_pub_628.pdf.
4. Волинець І. П. Використання досвіду зарубіжних країн щодо видачі примусових ліцензій на лікарські засоби в національному законодавстві // Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: збірник наукових праць V Всеукраїнської науково – практичної конференції (м. Київ, 28 вересня 2017 р.) НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. К. Інтерсервіс. 2016. 27-30. URL: http://ndiiv.org.ua/Files2/konfer_5.pdf.
5. Протокол про внесення змін до Угоди ТРІПС від 06.12.2005 р. // Офіц. вісник України. 2017. № 20. Ст. 582. Код акту 85078/2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_054.
6. Закон України «Про прийняття Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС» від 03.02.2016 р. № 981-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 12, Ст. 133. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981-19>.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРАНТІЙ СВОБОДИ МИРНИХ ЗІБРАНЬ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

Грицаєнко Л.Л.

кандидат юридичних наук, доцент,

головний науковий співробітник відділу упровадження практики

Європейського суду з прав людини в прокурорську діяльність

Національна академія прокуратури України

м. Київ, Україна

Угода про асоціацію Україна-ЄС була довгоочікуваним документом, який нарешті став якісною правовою основою розвитку відносин між нашою державою та цією європейською організацією. З огляду на зміст Угоди, її можна охарактеризувати як своєрідний програмний документ, який визначає напрями зусиль, що має прикласти Україна, щоб в майбутньому претендувати на перехід на якісно інший рівень стосунків. Ряд статей передбачає зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод (Розділ II Угоди) [1].

На виконання Угоди про асоціацію Кабінетом Міністрів України, затверджено План Заходів на найближчі роки, де одним із завдань для нашої держави є прийняття закону про мирні зібрання відповідно до європейських стандартів, перш за все

враховуючи положення Європейської конвенції з прав людини, а також практику Європейського Суду з прав людини.

Досі в Україні не було прийнято жодного конкретного автономного законодавства, що регулює проведення зборів, і не було внесено жодних поправок до чинного законодавства стосовно зазначеної проблеми.

Відповідно до статті 39 Конституції України [2] громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Слід також зазначити, що Конституційний Суд України в своєму Рішенні від 19 квітня 2001 року [3], виходячи з положень пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України про те, що виключно законами визначаються права і свободи людини і громадянина та гарантії цих прав і свобод і що лише судом відповідно до закону може встановлюватись обмеження щодо реалізації права громадян на проведення масових зібрань (частина друга статті 39), дійшов висновку, що визначення строків завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування з урахуванням особливостей мирних зібрань, їх форм, масовості, місця і часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання.

У справі «Веренцов проти України» заявник був визнаний винним за те, що «порушив порядок організації й проведення демонстрації», а Європейський суд з прав людини ухвалив рішення, що за умов відсутності будь-яких чітких і передбачуваних законодавчих положень щодо регламентування порядку організації та проведення демонстрацій засудження заявника за порушення неіснуючої процедури несумісне зі статтями 7 та 11 Конвенції [4].

Перед державою стоїть важливе завдання – законодавчо закріпити належні гарантії реалізації права на мирні зібрання, забезпечити необхідні заходи для полегшення умов реалізації свободи зібрань, водночас дбаючи про охорону громадського порядку, громадської безпеки, забезпечуючи права та свободи інших осіб.

Наразі підготовлено кілька законопроектів, серед останніх – проекти № 3587 і № 3587-1 «Про гарантії свободи мирних зібрань», що направлені на заповнення законодавчої прогалини в даній сфері, які були також надані Венеціанській Комісії для оцінки на відповідність міжнародним стандартам.

Аналізуючи законопроекти, рішення Європейського Суду з прав людини в справах проти України, де Суд визнав порушення права на мирні зібрання, рекомендації Венеціанської комісії [5], можна визначити основні напрями вдосконалення правового регулювання, направленного на створення законодавчих гарантії реалізації свободи мирних зібрань:

- перш за все, необхідно прийняти належну правову базу, яка б врегульовувала ряд питань, пов'язаних з реалізацією права на мирні зібрання. Беручи до уваги положення Основного Закону України це має бути Закон.

- по-друге, варто розробити певну класифікацію зібрань, наприклад, виокремивши невеликі та спонтанні, про які не доцільно повідомляти органи влади;

- процедура повідомлення про зібрання не повинна бути переобтяженою вимогами, що ускладнювало б реалізацію права на мирні зібрання. Визначення конкретних строків завчасного сповіщення повинно відбуватися з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення.

- тягар організації забезпечення громадського порядку, необхідних заходів в разі тимчасового обмеження дорожнього руху має покладатися на відповідні органи влади, які мають скоординувати роботу між собою, а не покладати на організаторів обов'язок попереджувати різні служби і т. п.

– обмеження права на свободу мирних зібрань має бути лише у виняткових випадках з чітко законодавчо передбачених підстав, які не повинні широко тлумачитися, а також застосовуватися із застосуванням принципу доцільності та пропорційності. На нашу думку, такий перелік підстав для обмеження фундаментальної свободи має бути вичерпним. Стосовно застосування принципу пропорційності, то на сьогодні це ключовий принцип, який застосовується на терені Європейського Союзу у разі потреби узгодити колізію між реалізацією основоположних прав людини та фундаментальними економічними свободами внутрішнього ринку Євросоюзу;

– повністю підтримуємо думку Венеціанської Комісії, що повідомлення про проведення мирного зібрання має розглядатися як надання державі певного часу для належного забезпечення необхідних заходів для полегшення реалізації свободи зібрань та охорони громадського порядку, громадської безпеки й права на інші свободи. Тобто повідомлення про мирні зібрання – це не запит дозволу на його проведення.

На жаль, законодавча прогалина щодо реалізації свободи мирних зібрань в Україні має місце вже не одна десятиліття, однак законодавець не дивлячись на рекомендації Європейського Суду з прав людини, Ради Європи, вимоги Європейського Союзу не поспішає вирішувати дану проблему. Однак повага до основоположних прав людини є однією з фундаментальних цінностей на яких базується Європейський Союз, тому наші зусилля з адаптації вітчизняного законодавства до «*aquis communautaire*» не будуть достатніми без належного забезпечення основних прав та свобод людини, що є важливим атрибутом сучасного демократичного суспільства.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством [...]: Міжнародний документ від 27.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ [...]: Рішення від 19.04.2001 № 4-рп/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01/paran54#n54>.
4. Справа «Веренцов проти України»: Рішення, Справа, Заява від 11.04.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_945.
5. Спеціальний висновок Венеціанської комісії, прийнятий Венеціанською комісією на її 108-му пленарному засіданні. (Венеція, 14–15 жовтня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.scourt.gov.ua.

**ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
У СФЕРІ ОХОРОНИ СОРТІВ РОСЛИН У СВІТЛІ ВИМОГ
УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ**

Дегтяренко Ю.В.

аспірант

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України,

помічник адвоката

м. Київ, Україна

XXI століття все частіше називають століттям інтелектуальної власності. На даний час вектор економічного розвитку країн на світовій арені кардинально змінився. Досить важливу роль для економічного процвітання держави відіграє ефективне забезпечення, регулювання та захист прав інтелектуальної власності.

Особливо це стосується сфери охорони прав на сорти рослин, так як Україна споконвіків є аграрною державою із значними запасами чорноземів та орних ґрунтів.

Враховуючи складну економічну та політичну ситуацію, що склалася в нашій державі, правильним шляхом виходу з неї буде залучення іноземних інвестицій, що в свою чергу дасть приріст валового внутрішнього продукту, значний економічний розвиток, зростання інноваційного потенціалу країни, збільшення конкурентоспроможності держави на зовнішніх і внутрішніх ринках збуту, стрімкий розвиток держави у науково-технічному та інноваційному напрямках. Але все це буде можливо лише за умови наявності відповідної законодавчої бази та дієвого правового механізму її реалізації.

Аналіз процесу наближення українського законодавства в сфері інтелектуальної власності до правової системи ЄС дає змогу виявити проблеми, що потребують негайного розв'язання і запропонувати підходи до підвищення ефективності цього процесу. Після того, як Європейська комісія вивчила законодавство України, вона була невдоволена рівнем захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі [3].

Сорти рослин складають особливу різновидність об'єктів патентно-правової охорони. Законодавство України в сфері охорони прав на сорти рослин є комплексним [4, ст. 14]. Основою розвитку рослинництва будь-якої аграрної країни є формування сортових ресурсів, а сортові ресурси України – це сукупність сортів культурних видів рослин, що занесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні, й становлять основу технології виробництва та переробки рослинної продукції, здатні забезпечити харчову і сировинну безпеку країни, тому нормативно-правове регулювання реєстрації та обігу сортів рослин є надзвичайно важливим [4, ст. 33].

Але в світлі останніх євроінтеграційних процесів, що відбулися в Україні, а саме – це набуття чинності 1 вересня 2017 року Угоди про асоціацію України з ЄС викликало у фахівців занепокоєння та багато запитань стосовно подальшого забезпечення правової охорони сортів рослин. Вважаю, що потрібно навести деякі особливості даних колізій. Так, відповідно до чинного законодавства України, а саме п.3, ст. 10 ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин» в Україні правова охорона сорту забезпечується патентом [1].

В цей же час, п.4 статті 221 «Угоди про асоціацію з ЄС» передбачено, що: «Патентуванню не підлягають: а) сорти рослин та породи тварин». Вивчаючи та аналізуючи далі текст «Угоди про асоціацію з ЄС», натрапляємо на наступне визначення цієї статті, в якій п.10 закріплюється, що «Поширення та умови цього часткового скасування узгоджуються з умовами, передбаченими в національних законах, постановках та практиках Сторін щодо прав на сорти рослин» [2].

Так, детально пропрацювавши чинне українське законодавство, ми не знаходимо даних узгоджень. Але при цьому в статті 228 «Угоди про асоціацію з ЄС» чітко зазначається, що: «Сторони співробітничать з метою сприяння і посилення охорони прав на сорти рослин...» [2].

Отже, така законодавча розбіжність може створювати собою серйозну перешкоду в частині охорони прав на сорти рослин, особливо в момент виникнення правових спорів. Також це є негативним фактором для співпраці в сільському господарстві та галузі селекції, а також в секторі забезпечення конкурентного середовища в сільськогосподарському виробництві. Тому необхідно усунути дану правову прогалину та привести у відповідність визначені нормативно-правові акти.

Слід також зазначити, що адаптація українського законодавства в сфері інтелектуальної власності до законодавства ЄС відбувається одночасно з правовою реформою в Україні. Держава повинна оновити законодавство, відповідно до міжнародних принципів та стандартів

Враховуючи необхідність формування єдиного економічного простору з Європейським Союзом в сфері інтелектуальної власності, необхідно провести спочатку гармонізацію (узгодження вітчизняних правових норм), а потім і уніфікацію (створення єдиних правових норм) законодавства країн – учасниць ЄС у сфері інтелектуальної власності та усунути правові колізії в сфері охорони прав на сорти рослин, що мають місце в Україні.

Література:

1. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 № 3116-ХІІ. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3116-12>.
2. Угода про асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/TITLE_IV.pdf.
3. Матеріали Урядового порталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
4. Дегтяренко Ю.В. Реєстрація та правова охорона сортів рослин за національним та міжнародним законодавством / Магістерська робота / Ю.Ф. / Кафедра інтелектуальної власності / КНУ ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2016.

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЩОДО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Дмитренко Е.С.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового права*

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів підвищується роль фінансового контролю у виявленні внутрішніх та зовнішніх ризиків, які негативно впливають на забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи України. А тому особливої актуальності набуває питання функціонування у державі ефективного ме-

ханізму фінансового контролю з метою збереження й підтримання правового порядку та належної охорони й захисту фінансової системи України.

Разом з тим, досягнення цієї мети потребує відповідних змін в організації фінансового контролю, в тому числі удосконалення його правового регулювання. Одним із шляхів є приведення законодавства України про фінансовий контроль відповідно до міжнародних стандартів, основоположних принципів Європейського Союзу (далі – ЄС) та положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угоди).

Підписання політичної та економічної частин Угоди та її ратифікація Верховною Радою України 16 вересня 2014 року вимагає, зокрема, реформування сфери фінансового контролю, а саме зовнішнього контролю та аудиту і державного внутрішнього фінансового контролю.

Аналіз змісту положень ст. 347 глави 3 «Управління державними фінансами: бюджетна політика, внутрішній контроль і зовнішній аудит» розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди переконує, що вони дають можливість Україні повною мірою спрямувати зусилля на забезпечення імплементації міжнародно визнаних стандартів та методик Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), Інституту внутрішніх аудиторів (ІА), Міжнародної федерації бухгалтерів (ІФАС). Зазначені міжнародні організації приймають акти обов'язкового та рекомендаційного характеру з метою вироблення єдиних вимог до здійснення фінансового контролю у різних державах. У цих актах мстяться не лише міжнародно-правові інструменти і стандарти дій у сфері фінансового контролю, а й перелік заходів, які вони пропонують чи зобов'язують державам вживати.

Зі змісту вказаної статті Угоди та аналізу її змісту вбачається, що насамперед необхідно забезпечити обмін найкращими практиками ЄС у сфері зовнішнього контролю й аудиту публічних фінансів та незалежність Рахункової палати, яка здійснює такий контроль. Також потребує подальшого розвитку шляхом гармонізації з міжнародними стандартами та найкращою практикою ЄС система державного внутрішнього фінансового контролю та внутрішнього аудиту в державних органах.

Тобто, як бачимо, реалізація зазначених та інших положень Угоди потребує докорінного реформування сфери фінансового контролю. Із цією метою необхідно здійснити низку важливих та необхідних заходів з огляду на наявність окремих проблем у цій сфері.

Серед проблемних питань імплементації положень Угоди – чітка невизначеність кола суб'єктів, які здійснюють зовнішній та внутрішній контроль й аудит в Україні, та неузгодженість норм законодавства щодо визначення понятійної бази у цій сфері. Зокрема, має місце штучне об'єднання відмінних за сутністю та незалежних один від одного внутрішнього й зовнішнього фінансового контролю. До того ж зміст цих понять по-різному трактується у нормативно-правових актах.

Окрім того, іншою проблемою є те, що на сьогодні в Україні фінансовий контроль й аудит здійснює значна кількість органів, повноваження яких часто дублюються, наприклад, Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України тощо.

Таким чином, наведене свідчить насамперед про недосконалість законодавства про фінансовий контроль в Україні та невідповідність його окремих положень міжнародним і європейським стандартам. Доречно зауважити, що детальний аналіз змісту Лімської декларації керівних принципів аудиту державних фінансів, прийнятої INTOSAI), та чинного законодавства України засвідчив, що останнє не містить ряду положень, задекларованих у цьому документі. Наприклад, щодо таких окремих видів контролю, як попередній контроль, контроль за фактом тощо [1, с. 108].

У контексті питання, що розглядається, слід також зауважити й про те, що переважна більшість контрольних процедур має фіскальний характер і, практично, здійснюється у вигляді перевірок та інспектування у формі ревізій. Але, як свідчить досвід інших держав, ці методи не запобігають виникненню негативних явищ у сфері публічних фінансів чи усуненню причин їх виникнення, а лише констатують пору-

шення фінансового законодавства. Отже, система фінансового контролю в Україні за сучасних умов, практично, не виконує попереджувально-профілактичну функцію (і це підтверджують результати діяльності контрольних органів).

З вищенаведеними пов'язана й інша проблема – домінування заходів подальшого (наступного) фінансового контролю над поточним (оперативним) контролем та державного фінансового контролю – над незалежним контролем. Зазначене спричиняє насамперед ненадходження у повному обсязі обов'язкових платежів до Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Зазначене підтверджує, що механізм фінансового контролю, з огляду на потребу підвищення його ефективності й результативності у протидії порушенням фінансового законодавства та з урахуванням проаналізованих положень Угоди на сьогодні потребує удосконалення. Йдеться про внесення змін до тих норм фінансового законодавства, якими регулюються питання фінансового контролю. Такими змінами пропонуємо передбачити більш активне впровадження як поточного, так і попереднього контролю у різних сферах публічної фінансової діяльності, а також видів і форм фінансового контролю не карального, а превентивного характеру – внутрішнього контролю й аудиту, громадського фінансового контролю тощо [1, с. 109].

З іншого боку, потребують удосконалення норми, які визначають повноваження органів фінансового контролю в Україні, з метою їх розмежування. Зокрема, пропонуємо головною функцією Державної аудиторської служби України визнати контроль за законністю, ефективністю й цільовим використанням коштів розпорядниками і одержувачами бюджетних коштів та державного і комунального майна, а Рахункової палати – здійснення аудиту ефективності використання коштів Державного та місцевих бюджетів.

Викладене дає підстави до такого висновку: з метою імплементації положень Угоди щодо фінансового контролю та удосконалення його механізму доцільно насамперед прийняти норми про впровадження видів і форм фінансового контролю превентивного характеру (внутрішнього контролю й аудиту, громадського фінансового контролю тощо) та розмежування повноважень контрольних органів. Ці та інші заходи із реформування механізму фінансового контролю в Україні не лише сприятимуть підвищенню його ефективності у попередженні порушень фінансового законодавства.

Література:

1. Дмитренко Е.С. Сучасний погляд на роль фінансового контролю у протидії порушенням фінансового законодавства / Е.С. Дмитренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2015. – № 4. – С. 105-110.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Івановська А.І.

аспірант

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

м. Київ, Україна

На сучасному етапі розвитку, питання взаємовідносин держави та громадянського суспільства у контексті проголошення курсу на європейську інтеграцію та впливу глобалізаційних процесів, набуває особливого значення та потребує подальшого дослі-

дження. Враховуючи зазначене, ця публікація присвячена аналізу розбудови взаємовідносин держави та громадянського суспільства в умовах європейської інтеграції.

В умовах розбудови інститутів громадянського суспільства та правової держави, потребують переосмислення вже усталені моделі та підходи. Поступове формування громадянського суспільства, розширення та поглиблення прав і свобод громадян, впровадження в законодавство механізмів саморегуляції громадянського суспільства на пріоритеті загальнолюдських цінностей призводить до демократизації суспільного життя та реалізації специфічних функцій та повноважень держави.

Проблематику громадянського суспільства досліджували такі вчені як О. Скакун, В. Федоренко, В. Скрипнюк, А. Колодій, М. Михальченко, В. Речицький, Ф. Бурчак, М. Козюбра, В. Копейчиков, Л. Кривенко. Серед теоретиків та дослідників євроінтеграційного курсу слід виокремити таких вчених як В. Горбулін, І. Бережнюк, С. Боротничек, А. С Гальчинський, О. А. Корнієвський, І. Грицяк.

Україною був зроблений європейський вибір фактично від початків її незалежності. Європейський вектор зовнішньої політики було обрано ще з початків її незалежності та закріплено в низці державних документів, серед яких постанови Верховної Ради України Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин (25 грудня 1990 р.), Про основні напрями зовнішньої політики України (22 липня 1993 р.); укладену з Європейським Союзом Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС (чинна з 1 березня 1998 р.), а також Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу (11 червня 1998 р.), Програму інтеграції України до ЄС (14 вересня 2000 р.), Угоду про асоціацію (березень 2014 р.)

Цілком очевидним є і той факт, що у рамках інтеграції України до ЄС, роль українського громадянського суспільства має активно розвиватись та базуватись на цінностях, притаманних європейському суспільству, адже наявність громадянського суспільства – це ознака європейської цивілізації і є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу.

На сьогоднішній день, розглядаючи взаємодію держави і громадянського суспільства в Україні постала необхідність отримання продовження в законодавчому закріпленні принципів і форм такої співпраці. Українське суспільство долає усталені стереотипи та трансформується в повноцінних суб'єктів конституційного права України.

Відповідно до частини першої статті 15 Конституції України, закріплюється вихідний принцип громадянського суспільства, згідно з яким суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності [1]. Однак, поняття самого терміну «громадянське суспільство» в Основному Законі наразі немає, що може призвести до певних проблем в конституційній правотворчій і правозастосовній діяльності.

Проте, з метою створення належних умов для участі громадськості у формуванні та реалізації державної правової політики та унормування інститутів громадянського суспільства було розроблено «Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3 [2] та «Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 [3].

Окрім того, запровадження форм участі інститутів громадянського суспільства в управлінні державними справами на сьогодні регулюються Порядком сприяння проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 [4], що надає можливість участі громадськості у прийнятті та реалізації рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Важливою складовою реалізації державної політики у сфері формування та розвитку громадянського суспільства є Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [5], Указ Президента «Про

забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 31 липня 2004 року № 854 [6], Постанова Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», який визначає порядок проведення консультацій з громадськістю [7].

Водночас, після підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році з'явилась також необхідність втілити низку складних перетворень внутрішньо-політичного характеру, а саме, необхідність адаптувати національне законодавство до норм ЄС, що стосуються функціонування державного сектору, зокрема і політики держави щодо взаємодії з громадянським суспільством.

Формальним відображенням активізації євроінтеграційних процесів в Україні є представлена 28 лютого 2018 року Дорожня карта законодавчого забезпечення виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка схвалена Кабінетом Міністрів України спільно з Верховною Радою України [8]. Дорожня карта представляє собою пакет з 57 законопроектів, враховуючи й ті, що регулюють відносини громадянського суспільства у різних сферах, а саме:

1. Проект Закону України «Про соціальні послуги» № 4607 від 06.05.2016, який був розроблений Кабінетом Міністрів України. Наразі він опрацьовується у Комітеті у справах ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю та готується до другого читання.

2. Проект Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульська конвенція) № 0119 від 14.11.2016, поданий на розгляд Верховної Ради України Президентом України. Наразі доопрацьовується в Комітеті у закордонних справах та готується до повторного першого читання.

3. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» № 4666 від 13.05.2016.

4. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів» №4578 від 04.05.2016, який розроблений Кабінетом Міністрів України. Наразі опрацьовується у Комітеті у справах ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю.

Отже, процес інтеграції України до ЄС є стратегічним курсом її зовнішньої політики. Система взаємовідносин між державою і громадянським суспільством в процесі інтеграції України до ЄС вже дає певні позитивні напрацювання. Очевидно, що основою демократії є наявність налагодженого діалогу та співпраці між державою та громадянським суспільством, на розвиток якого повинна бути скерована державна політика.

Література:

1. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%d0%bf>.
3. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%d0%bf>.
4. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%d0%bf>.
5. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%d0%bf>.
6. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/854/2004>.
7. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%d0%bf>.
8. <https://eu-ua.org/dorozhnya-karta-eyvrointegraciynyh-zakonoproektiv>.

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ В РОЗРІЗІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ковальчук І.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії, теорії держави і права
та державного будівництва
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна*

У 2017 році, після завершення всіх необхідних процедур щодо ратифікації, Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони почала діяти в повному об'ємі. Ця Угода ще до моменту її повної ратифікації давала відчутні результати.

Складно буде заперечувати, що незважаючи на всі складнощі імплементації положень Угоди про асоціацію, політичну та економічну нестабільність, в умовах збройної агресії та часто відсутності політичної волі керівництва держави, за останній рік Україна досягла значного прогресу та вагомих успіхів. Незважаючи на складні виклики та перешкоди, Україна впевнено не лише декларує, але й просувається в напрямі європейської інтеграції. Це говорить про силу європейської мрії українського народу, яка дозволяє будувати нову та сучасну країну незважаючи на складнощі.

Основними та пріоритетними напрямками реалізації положень політичної асоціації є проведення в Україні ряду реформ: конституційної та виборчої реформи; впровадження регіональної політики європейського зразка; реформа системи запобігання та боротьби з корупцією та реформа у сфері державного управління.

Одним з найбільш актуальних в розрізі імплементації норм європейського державного урядування та адміністрування територій є процес поновлення колись розпочатої конституційної реформи шляхом інтеграційного, інклюзивного та представницького процесу, зокрема за допомогою активних консультацій з громадянським суспільством, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії, включаючи законодавчі кроки, спрямовані на внесення змін до Конституції для децентралізації влади та проведення судової реформи.

При цьому необхідно розуміти, що зроблені на сьогодні зміни до законодавства, це лише початок. Ще достатньо тривалий час необхідно буде продовжувати роботу над усуненням застарілих, часто ще радянських, стандартів і правових норм, доопрацюванням існуючих та створенням нових норм права. Протягом 2014–2017 років Україна скасувала 14475 таких застарілих нормативних актів. Триває кропітка робота над гармонізацією національних стандартів і технічних регламентів з європейськими та міжнародними. Країна стрімко змінюється і наближається до ЄС. У процесі реалізації Угоди починають вирішуватися проблеми, які роками лише консервувалися [2, с. 4].

У 2017 році Україна помітно просунулась у реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Так, зокрема, у сфері децентралізації прийнято низку важливих законів, якими визначено: статус старост, коло повноважень, а також підстави та порядок дострокового припинення повноважень (Закон України № 1848-VIII); порядок добровільного приєднання територіальних громад до вже утворених об'єднаних територіальних громад (ОТГ) (Закон України № 1851-VIII); особливості об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів (Закон України № 1923-VIII); щодо добровільного приєднання територіальних громад

сіл, селищ до територіальних громад міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення (Закон України № 2379-VIII).

Продовжується процес добровільного об'єднання територіальних громад. За рік кількість ОТГ зросла майже вдвічі – з 366 до 731 громад (з них 26 очікують на призначення перших виборів). За даними за даними Держстату станом на 01.05.2018 року 3399 територіальних громад об'єдналися у 731 ОТГ (31,1% від загальної кількості рад базового рівня станом на 01.01.2015 р.), при цьому 7540 територіальних громад залишаються необ'єднаними (68,9% від загальної кількості рад базового рівня станом на 01.01.2015 р.), тому проблема і досі лишається актуальною.

Завдяки фінансовій децентралізації відчутно зросли доходи місцевих бюджетів, зокрема власні доходи зросли на 45,4 млрд. грн. або 31% (порівняно з 2016 роком), а частка місцевих бюджетів (включаючи трансферти) вперше сягнула майже 50% від зведеного бюджету. Крім того, більш ніж удвічі збільшилася державна підтримка територіальних громад – із 7,3 до 16,1 млрд. грн. Вирішити питання зміни системи органів влади на районному рівні, перерозподілу та розмежування повноважень і ресурсів, а також меж самих районів, має зареєстрований у Верховній Раді законопроект № 6636 [2, с. 10].

При цьому, не варто забувати, що це лише часткова реалізація реформи, повне її втілення стане можливим лише після внесення відповідних змін до Конституції України, а також прийняття нових законів щодо адміністративно-територіального устрою, діяльності префектів, служби в органах місцевого самоврядування тощо.

Співпраця з ЄС у питаннях регіональної політики сприятиме розширенню можливостей місцевих та регіональних органів влади для створення стимулюючих програм розвитку окремих регіонів, що потребують державної підтримки. Імплементация стандартів ЄС у національне законодавство та практику приведе до більшої децентралізації влади та оптимізації розподілу владних повноважень та відповідальності між різними рівнями влади [1, с. 126].

Крім того, у період реформ децентралізації повинні зрости вплив і відповідальність місцевих органів влади (зокрема, в частині надання преференцій за користування земельною ділянкою, оренди будівельних споруд тощо) щодо розвитку індустріальних парків, адже їх функціонування в регіоні сприяє забезпеченню потреб місцевих громад у створенні тисяч нових високопродуктивних робочих місць, оновленні інфраструктури, залученні інвестицій та, врешті-решт, наповненні місцевих бюджетів податковими надходженнями від розвитку виробництва [3, с. 180].

Таким чином, до беззаперечних успіхів та вже реалізованих етапів реформи децентралізації варто віднести: підготовлені та узгоджені конституційною комісією, що була створена Указом Президента України, проекти змін до Конституції у частині децентралізації влади та місцевого самоврядування; відповідно до звітів Кабінету міністрів України та Національної ради реформ, визнано, що зміни до Конституції у частині децентралізації влади та правосуддя відповідають європейським стандартам. Разом з тим, Верховній Раді так і не вдалось остаточно схвалити проект змін до Конституції України щодо децентралізації влади.

Отже, з часу підписання Угоди про асоціацію Україна проводить активні внутрішньополітичні перетворення за європейськими стандартами в галузях конституційної реформи, децентралізації влади, боротьби з корупцією та державного управління. У співробітництві й за спільно розробленим з Європейським Союзом планом впроваджується політична частина Асоціації з урахуванням верховенства права, демократичного розвитку та належного врядування. Проте необхідно зазначити і повільність та неузгодженість як загальної реформи децентралізації так і її секторальних напрямків, таких як освітня, медична, бюджетна, адміністративна реформи та інші.

Література:

1. Економічна складова угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління / за ред. І. Бураковського та В. Мовчан; Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. – К., 2014. – 141 с.
2. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/layout_16_02_final.pdf.
3. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О.Осташко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2016. – 184 с.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, (ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
5. Kovalchuk I. Problems and prospects of decentralization reform in Ukraine at the present stage // I. Kovalchuk // Modern Science. – 2017. – № 1. – С. 143-150.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Кострюков С.В.

доктор філософських наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

м. Дніпро, Україна

В Україні питання правового регулювання відновлювальних джерел енергії мають досить малу історію і знаходять відображення в законодавстві протягом останніх п'ятнадцяти років у вигляді Законів України: «Про альтернативні джерела енергії» [1], «Про ринок електричної енергії» [2], «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [3], а також різноманітних підзаконних нормативно-правових актів.

Новим поштовхом для розвитку права країни у цьому напрямку стала Угода про асоціацію України з Європейським Союзом (далі у тексті – ЄС), що вимагає від країни активних дій у сфері реформування енергетичної сфери у бік розвитку альтернативної енергетики. Незважаючи на те, що деякі аспекти енергетичного співробітництва України та ЄС були визначені ще Угодою про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 10.11.1994 р. [4], Планом дій «Україна ЄС» Європейська політика сусідства від 12.02.2005 р. [5] та ін., наріжним каменем становлення дієвої співпраці України та ЄС в сфері енергетики слугував прийнятий 01.12.2005 р. Меморандум між Україною та ЄС про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері [6]. Так, з огляду на мету забезпечення поступової економічної інтеграції і поглиблення політичної співпраці України з ЄС в документі акцентується увага на необхідності впровадження Україною *acquis* ЄС у сфері енергетики (пар. 4 Преамбули). Більш того, як зазначається в Меморандумі, зважаючи на спільність проблем диверсифікації та безпеки постачання енергоресурсів, ядерної безпеки, реформування енергоринку, розвитку і

модернізації інфраструктур енергетичної галузі, ефективного використання енергії та впровадження відновлюваних джерел як для України, так і для ЄС, поглиблення співробітництва в енергетичній сфері дало б можливість прискорити реалізацію тих чи інших національних галузевих перетворень, а також слугувало залученню інвестицій до українського енергетичного сектору. З огляду на це, документом передбачалася необхідність розробки планів дій, що мали б забезпечити комплексність та збалансованість підходу до виконання зобов'язань та реалізації відповідних стимулів у зазначеній сфері за чотирма напрямками: ядерна безпека; інтеграція ринків електроенергії та газу; підвищення безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів; структурна реформа, підвищення стандартів із техніки безпеки та охорони довкілля у вугільній галузі. Зокрема, зусилля, спрямовані на інтеграцію ринків електроенергії та газу, мали підкріплюватися впровадженням ключових елементів *acquis communautaire* з енергетики, довкілля, конкуренції та відновлюваних джерел енергії, передбачених Договором про заснування Енергетичного Співтовариства (далі у тексті – ЕнС) [7]. Водночас, задля досягнення переходу до відкритого ринку, Україна мала забезпечити диверсифікацію джерел постачання, зокрема, шляхом заміщення традиційних енергоносіїв відновлюваними енергоресурсами. Крім того Меморандум заклав підвалини приєднання України до ЕнС, передбачивши необхідність набуття Україною статусу спостерігача в останньому. Так, вже в листопаді 2006 р. за результатами зустрічі Ради Міністрів ЕнС у місті Скоп'є Україна разом з Молдовою, Норвегією та Туреччиною отримала статус спостерігача в ЕнС. Водночас Європейська Комісія, виступаючи від імені Співтовариства, була наділена повноваженнями стосовно координації дій, пов'язаних з реалізацією підготовки до процесу приєднання Норвегії, України та Молдови до Договору про заснування ЕнС [8, с. 2]. У подальшому, 24.09.2010 р. було позначене підписанням Протоколу стосовно приєднання України до Договору про заснування ЕнС, чому передували прийняття Меморандуму про взаєморозуміння щодо результатів переговорів про приєднання України від 07.10.2009 р. [9] та Рішення Ради Міністрів ЕнС D/2009/04/МС-ЕнС стосовно приєднання України до Договору про ЕнС від 18.12.2009 р. [10]. 15.12.2010 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» [11], на підставі чого відповідно до ч. 2 ст. 4 Протоколу 01.02.2011 р. Україна стала повноправним членом організації. Набуття Україною членства в ЕнС відіграє подвійну роль, з однієї сторони слугуючи забезпеченню прозорості відносин України та ЄС у газовій та електроенергетичній сферах й зміцненню енергетичної безпеки ЄС, а з іншої – надаючи імпульс процесу гармонізації та адаптації національного законодавства і процедур, що регулюють енергетичні відносини, з правилами й процедурами ЄС [12, с. 198-199]. Більш того, незважаючи на прийняття та часткове набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. [13], яка містить численні посилення на необхідність провадження ефективної співпраці у сфері енергетики, й відновлюваної зокрема, Угода тим не менш не визначає актив *acquis* ЄС, стосовно яких відбуватиметься поступове наближення законодавства України відповідно до визначених Угодою графіків у сфері відновлюваної енергетики (додаток XXVII), встановлюючи загальні засади, принципи в сфері енергетики та навколишнього природного середовища, у межах та на основі яких галузь сталої енергетики буде розвиватися надалі.

Таким чином, саме набуття Україною членства в ЕнС послугувало активізації процесу впровадження *acquis* ЄС з відновлюваної енергетики у національний правопорядок нашої держави. Так, відповідно до Договору, серед завдань ЕнС вказується на необхідність поліпшення екологічної ситуації, пов'язаної з енергозабезпеченням в регіоні, сприяння використанню відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності (п. d ст. 2), для досягнення чого на членів організації покладаються зобов'язання стосовно запровадження нормативно-правової бази ЄС, зокрема, й у

відповідних сферах згідно з визначеним Договором графіком (ст. 10). Більш того, ЕнС наділяється повноваженнями стосовно реалізації заходів, спрямованих на стимулювання розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективності з огляду на їхнє значення для захисту навколишнього природного середовища, забезпечення соціальної єдності й регіонального розвитку (ст. 35).

Таким чином, відповідно до Протоколу про приєднання на Україну покладалися зобов'язання щодо прийняття Планів імплементації Директиви 2001/77/ЄЕС стосовно сприяння використанню електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, на внутрішньому ринку електроенергії та Директиви 2003/30/ЄС стосовно сприяння використанню біопалива та інших відновлюваних видів пального для транспорту до 01.07.2011 р. На виконання вказаних положень Протоколу Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 р. № 733-р було затверджено план заходів щодо виконання зобов'язань, передбачених Договором про заснування ЕнС, згідно з яким відповідні плани з імплементації асquis ЄС в сфері відновлюваної енергетики мали бути затверджені до 31.08.2011 р. Незважаючи на це, вказані акти із значним запізненням були затверджені тільки 19.06.2013 р. на підставі Розпорядження КМУ № 429-р [14]. У зв'язку з цим, визначаючи фактори, що обумовили тривалу відсутність будь якого значного прогресу стосовно імплементації Україною енергетичного асquis ЄС, визначеного Договором про заснування ЕнС, можна вказати на надмірність фінансових тягарів, пов'язаних із впровадженням правил ЄС, зокрема, в таких сферах, як відновлювана енергетика та енергоефективність; необхідність реформування інституційних структур для ефективного впровадження енергетичного асquis; нездатність виконавчих та судових органів дієво реалізовувати рішення спільних інститутів та органів з вирішення спорів ЕнС і дотримуватись динамічного асquis в цій сфері [15, с. 137]. У наступному, відповідно до Рішення Ради Міністрів ЕнС D/2012/04/ МС-ЕнС, вносилися зміни до ст. 20 Договору про заснування ЕнС, згідно з якими передбачене раніше асquis у сфері відновлюваної енергетики заміщувалося Директивою 2009/28/ЄС «Про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директив 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС».

Таким чином, кожна Договірна Сторона зобов'язувалася вжити всіх необхідних заходів стосовно введення в дію Законів та інших нормативно правових актів, необхідних для виконання вимог зазначеної Директиви до 01.01.2014 р. (ст. 2), водночас Рішенням встановлювалися обов'язкові національні цілі в сфері відновлюваної енергетики, відповідно до яких на Україну покладалися зобов'язання стосовно досягнення 11% рівня енергії, виробленої з відновлюваних джерел, в загальній структурі енергоспоживання до 2020 р. (ст. 4). Задля досягнення цієї мети кожна Договірна Сторона, для якої встановлювалося завдання щодо досягнення індивідуалізованого рівня впровадження використання відновлюваної енергії, мала затвердити Національний план дій з відновлюваної енергетики до 30.06.2013 р. (ст. 5) [16].

Водночас прийняття Україною вказаного плану було традиційно позначене значним запізненням і багато в чому зумовлене відкриттям Секретаріатом ЕнС справи ECS-07/14 проти Албанії, Боснії та Герцеговини, Македонії, Чорногорії та України стосовно невиконання визначених Рішенням зобов'язань. Тим не менше, затверджені Розпорядженнями КМУ № 902-р від 01.10.2014 р. та № 791-р від 03.09.2014 р. «Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 р.» та «План заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23.04.2009 р.» дали змогу уникнути негативних наслідків порушення визначених Співтовариством зобов'язань, ставши підставою для закриття Секретаріатом 06.11.2014 р. ініційованого раніше провадження [17].

Таким чином, Національний план дій з відновлюваної енергетики до 2020 року, підтверджуючи 11% індикативну ціль щодо обсягу впровадження енергії з відновлюваних джерел, передбачив низку заходів, що мають бути здійснені задля реалізації сценаріїв очікуваного зростання частки відновлюваної енергії у валовому кінцевому

обсязі споживання енергії на 2020 рік. Водночас План заходів з імплементації Директиви 2009/28/ЄС передбачає перелік завдань, спрямованих, зокрема, на усунення нормативних та адміністративних бар'єрів, які опосередковують розвиток національного сектору відновлюваної енергетики. Загалом, вказані акти, заклавши необхідне підґрунтя для впровадження в життя новітніх законодавчих перетворень, створили сприятливі умови для подальшого розвитку сталої енергетики в Україні.

На сучасному етапі, згідно з даними Держенергоефективності України, Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики IRENA розробило фінальний звіт «Дорожня карта розвитку відновлюваної енергетики в Україні до 2030 року REMAP-2030». За даними експертів Агентства IRENA, у 2030 році частка енергії з відновлюваних джерел в кінцевому енергоспоживанні країни може становити щонайменше 21%. Така ціль відповідає і розрахункам, які проводили фахівці Держенергоефективності та представники експертного середовища [18].

Висновки: Підсумовуючи, з упевненістю можна стверджувати, що незважаючи на численні зусилля, вжиті Україною стосовно розвитку відновлюваної енергетики, вони доволі часто не мають системного та узгодженого характеру, що негативним чином позначається на розвиткові цієї сфери, а будь-які конструктивні зміни, зумовлені необхідністю виконання покладених на державу зобов'язань, переважно реалізуються під тиском міжнародних інституцій. Тим не менш, не зважаючи на усі фактори, що заважають Україні у повній мірі виконувати плани у сфері відновлюваної енергетики, країна поступово рухається до майбутнього з використанням нетрадиційних джерел енергії, для забезпечення майбутніх потреб населення.

Література:

1. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» 20.02.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 24. – Ст. 155. (з наступними змінами і доповненнями).
2. Закон України «Про ринок електричної енергії» 13.04.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 27-28. – Ст. 312. (з наступними змінами і доповненнями).
3. Закон України «Про «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» 09.07.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 1. – Ст. 1. (з наступними змінами і доповненнями).
4. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, 10.11.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
5. План дій «Україна-Європейський Союз» Європейська політика сусідства, 12.02.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_693_220.
6. Меморандумі між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері, 01.12.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_694.
7. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства, 25.10.2005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_926.
8. Energy Community Ministerial Council Meeting Conclusions, Skopje, 17 November 2006 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.energycommunity.org/pls/portal/docs/296184.pdf>.
9. Memorandum of Understanding on the Conclusions of Accession Negotiations with Ukraine, 7 October 2009 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energycommunity.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/426177/0633975AA9FF7B9CE053C92FA8C06338.PDF.
10. Decision of the Ministerial Council of the Energy Community D/2009/04/MC-EnC on the accession of Ukraine to the Energy Community Treaty, Zagreb, 18 December 2009 // [Еле-

- ктронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energycommunity.org/portal/page/portal/enc_home/docs/490178/0633975aabdc7b9ce053c92fa8c06338.pdf.
11. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» 15.12.2010: // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2787-17>.
 12. Кориневич А. Участь України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства: перспективи і зобов'язання в енергетичній сфері // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 100 (1). – С. 196–203.
 13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 27.06.2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820.
 14. Розпорядження Кабінету Міністрів України. Про затвердження планів заходів з імплементації Директиви 2001/77/ЕС і Директиви 2003/30/ЕС № 429-р від 19.06.2013 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/429-2013-%D1%80>.
 15. Петров Р. Енергетичне Співтовариство як провідник «енергетичного acquis» Європейського Союзу для східних сусідніх країн / Р. Петров // Європейське право. – 2012. – № 2-4. – С. 123–144.
 16. Decision of the Ministerial Council of the Energy Community D/2012/04/MC-EnC: Decision on the implementation of Directive 2009/28/EC and amending 221 Article 20 of the Energy Community Treaty, 18 October 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energycommunity.org/portal/page/portal/enc_home/docs/1766219/0633975abad97b9ce053c92fa8c06338.pdf.
 17. Cases 03–07/14: AL, BH, MK, UA/ Renewable Energy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energycommunity.org/portal/page/portal/enc_home/areas_of_work/dispute_settlement/2014/03_07_14.
 18. Держенергоефективності: погляд експертів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/uk/activity/plany-rozvytku/vidnovlivalnaenergetyka/poglyad-expertiv>.

НАБУТТЯ ЧИННОСТІ ЗАГАЛЬНИМ РЕГЛАМЕНТОМ ЗАХИСТУ ДАНИХ ЄС ТА ЙОГО ОКРЕМІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Марченко В.Б.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового регулювання економіки
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Прийнятий 27 квітня 2016 Загальний регламент захисту даних ЄС № 2016/679 (GDPR) [1] набуває чинності 25 травня 2018 року. Ця подія без перебільшення викликала цілу лавину публікацій та коментарів з боку представників українських юридичних та бізнесових кіл. І це вселяє обґрунтовані сподівання, що інтелектуальні сили країни знайдуть оптимальні шляхи і форми застосування ідей та концепцій Регламенту 679 на користь українського суспільства.

Спробувавши узагальнити основні положення сьогоденного дискурсу навколо GDPR, на наш погляд, можна виділити щонайменше три актуальні питання. По-перше,

які політико-правові наслідки для України має вступ у дію цього документа, іншими словами, які законодавчі зміни, і в якій формі можуть відбутися в Україні? По-друге, чи зачепить українських суб'єктів цей документ в якості регламенту ЄС уже тепер, тобто, з 25.05.18? І нарешті, а чи є ця нова, закладена в Регламенті 679, філософія регулювання персональних даних однозначним благом для суспільства? Звичайно, вироблення остаточних обґрунтованих висновків із вказаних питань вимагає тривалого часу. Однак окремі первісні оцінки, на наш погляд, можна зробити уже сьогодні.

Угода про асоціацію з Європейським Союзом [2] відповідно до її ст. 15 «Захист персональних даних» покладає на договірні сторони взаємне зобов'язання співробітничати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи. При цьому співробітництво у сфері захисту персональних даних може включати, *inter alia*, обмін інформацією та експертами. Отже, у сфері захисту персональних даних законодавчий аспект європейської асоціації України побудований у формі співробітництва у напрямі найвищих європейських та міжнародних стандартів.

Водночас, Угодою визначено ряд сфер, де передбачається більш визначений односторонній рух України в бік законодавства ЄС. Йдеться, зокрема, про поштові та кур'єрські послуги, телекомунікаційні послуги, фінансові послуги, транспортні послуги, електронну торгівлю, державні закупівлі (відповідно ст. ст. 114, 124, 133, 138, 140, 153). Тут законодавча асоціація України передбачає такі форми як адаптація, сумісність, наближення, приведення у відповідність, узгодження, впровадження, імплементація.

Відповідно до ст. 474 «Поступове наближення» Розділу VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» передбачається, що згідно із цілями Угоди, встановленими у статті 1, Україна здійснюватиме поступове наближення свого законодавства до права ЄС відповідно до Додатків I-XLIV до Угоди на основі зобов'язань, визначених у Розділах IV, V та VI Угоди, а також відповідно до положень цих Додатків. Таким чином, наближення законодавства України до права ЄС відбувається у визначених сферах та порядку. Тобто, прямих зобов'язань України щодо запровадження європейських правил у сфері захисту персональних даних Угода не передбачає.

Отже, юридична формула реагування України на розвиток законодавства ЄС про захист даних визначається як співробітництво. Такі широкі рамки теоретично надають можливість маневру: від прямого і повного запозичення європейських норм до вибіркової та творчої адаптації відповідно до місцевих умов, і водночас, інтересів європейських суб'єктів. І саме на пошуках такого збалансованого підходу, очевидно, і має зосередитись український законодавець.

В деяких публікаціях стверджується, що Регламент 679 має екстериторіальну дію [3]. Думається, що такий висновок є, щонайменше, передчасним, і в будь-якому разі, потребує уточнення і роз'яснення. Дійсно, відповідно до п. 2 ст. 3 GDPR [1] Регламент 679 застосовується до обробки персональних даних відповідних суб'єктів, які знаходяться в ЄС, оброблених контролером або обробником, які не засновані в ЄС, якщо діяльність з обробки пов'язана з: (а) пропозицією товарів чи послуг суб'єктам даних в ЄС, незалежно чи вимагається оплата від цього суб'єкта даних або (б) моніторингом їх дій, оскільки їх дії мають місце всередині ЄС. Таким чином, якщо суб'єкт підлягає певній юрисдикції, на території якої він діє, то навряд чи варто називати це екстериторіальністю.

Однак, напевно найбільше часу вимагатиме осмислення філософії правового захисту даних, яка реалізується Регламентом 679. У цьому сенсі існують оцінки і факти щодо неоднозначності впливу даного нормативного документа на бізнес-середовище [4]. Справа у тому, що вступ у дію GDPR для деяких компаній фактично означатиме їх закриття через високу вартість впровадження нового закону. Facebook, Google, інші великі технологічні компанії також зазнають впливу і змін. Підпорядкування новим правилам вимагає залучення адвокатів, експертів з персональних да-

них, програмістів. Найбільші всесвітні компанії витрачають десятки мільйонів доларів на впровадження нового Регламенту.

Компанія Uber Entertainment, яка робить онлайн-ігри, припиняє роботу її гри Super Monday Night Combat з 23 травня саме через GDPR. Компанія Gravity Interactive, виробник ігор Ragnarok та Dragon Saga, застосовує інший підхід: вона блокує європейцям доступ до її ігор. Чеська інтернет-компанія Seznam.cz зачинає свою соціальну мережу для однокласників через нове регулювання. За порушення правил GDPR регулятори можуть накласти штрафні санкції на компанії аж до €20 млн. (\$25 млн.) або до 4% річного обсягу продажів.

Підсумовуючи слід відзначити, що нові правила GDPR, з одного боку, надають європейцям більше контролю над їх персональними даними, а з іншого – спричиняють ускладнення відносин у даній сфері. Компанії, бізнес яких заснований на використанні персональних даних змушені будуть або взагалі відмовитись від нього, змінити бізнес-моделі, або вкласти значні кошти в існуючі з метою адаптації до GDPR, що імовірно спричинить тенденції до збільшення вартості відповідних послуг.

Діяльність українських компаній нові правила зачеплять лише в тій частині, в якій вона базується на використанні персональних даних суб'єктів ЄС, що в умовах євроінтеграційних тенденцій стає реальним завданням для багатьох із них. Для українського законодавця актуальним завданням на сьогодні є розробка оптимальної законодавчої моделі адаптації до правил GDPR, яка має забезпечити належний рівень захисту даних, і водночас не повинна привести до помітного подорожчання товарів і послуг та зниження доступності ведення бізнесу.

Література:

1. On the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation): Regulation (EU) 2016/679 of the European parliament and of the council of 27 April 2016. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.119.01.0001.01.ENG.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Коноваленко Д. Персональні дані: захист по-європейськи. – Юридична Газета online. – 16 травня 2018. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/personalni-dani-zahist-poevropeyski.html>.
4. Ivana Kottasová. These companies are getting killed by GDPR. – CNNMoney (London). URL: <http://money.cnn.com/2018/05/11/technology/gdpr-tech-companies-losers/index.html>.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Мигаль С.М.

*кандидат політичних наук,
викладач кафедри соціальних та математичних дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад
«Фінансово-правовий коледж»
м. Київ, Україна*

Угодою про Асоціацію України з Європейським Союзом (ст. 290) закріплюється право кожної сторони на регулювання національного ринку праці відповідно до міжнародних угод. Однак ЄС залишає за собою право в односторонньому порядку впливати на політичне керівництво держави з метою прискорення його реформування. Мова йде про реформи у сфері праці та зайнятості, зафіксовані в гл. 13 Розд. IV Угоди, та про перелік пріоритетів співробітництва у цій сфері, сформульовані в гл. 21 Розд. V цього документу [1].

Для приведення в дію наведених положень у додатку XL розділу V Угоди Україна зобов'язалася імплементувати низку директив ЄС, які матимуть далеко неоднозначний вплив на вітчизняні соціально-трудова стандарти.

Так, у Директиві Ради № 91/533/ЄЕС від 14.10.1991 р. «Про обов'язок роботодавця інформувати працівників про умови, що застосовуються до контракту чи трудової угоди», яка зобов'язує роботодавців протягом 2-х місяців з часу допуску працівників до роботи надавати їм у письмовій формі трудовий договір або інший документ, у якому буде викладено всі істотні умови праці, не дозволяє укладення трудового договору в усній формі. Директива зобов'язує роботодавців робити це протягом 2-х місяців з часу допуску працівників до роботи, що виводить їх з-під захисту під час проходження випробувального терміну. Вона також припускає, що правило інформування може не поширюватись на працівників, специфіка праці яких робить його «недоцільним» або коли трудові відносини не перевищують 1 місяця.

Директива Ради № 1999/70/ЄС від 28.06.1999 р. «Про рамкову угоду про роботу на визначений термін, укладену ЄКП, СКПРС та ЄЦРП», основною метою якої проголошується підвищення ефективності строкових договорів (тимчасових, сезонних або за гнучким графіком), значно полегшить роботодавцям відмову в укладенні з працюючими безстрокових договорів, адже Директивою припускається низка «об'єктивних причин», які дозволять продовжити, причому неодноразово, застосування строкових договорів.

Директива Ради № 97/81/ЄС від 15.12.1997 р. «Про рамкову угоду про неповну зайнятість, укладену СКПРС, ЄЦРП та ЄКП», в якій декларується усунення дискримінації осіб, що працюють на умовах неповної зайнятості, а також удосконалення системи регулювання неповної зайнятості населення, припускає можливість «добровільної» відмови працівників від повної зайнятості на користь неповної без «будь-якого наслідку», що фактично означає добровільну згоду на погіршення умов зайнятості.

Директива Ради № 91/383/ЄЕС від 25.06.1991 р. «Про доповнення заходів із заохочення покращення безпеки та здоров'я на роботі працівників з фіксованим терміном працевлаштування або тимчасовим працевлаштуванням», яка вводить додаткові гарантії охорони безпеки, здоров'я і життя щодо інформування, підготовки і медичного огляду для працюючих на основі тимчасових або строкових трудових договорів, на відміну від вітчизняного трудового законодавства прив'язує дані питання до конкретних категорій працівників, не поширюючи їх на всіх, хто працює за трудовим договором.

Директива Ради № 98/59/ЄС від 20.07.1998 р. «Про наближення законодавств держав-членів щодо колективного звільнення», яка зобов'язує роботодавців дотримуватись при його здійсненні певної процедури, зокрема участі при ухваленні рішення про нього представників центрів зайнятості і місячного терміну повідомлення про нього державних органів, запроваджуючи поняття «колективного звільнення», фактично легалізує явище масового звільнення, скорочує термін попередження про звільнення з 2-х до 1 місяця і не охоплює велику категорію зайнятих на державній службі.

Директива Ради № 2001/23/ЄС від 12.03.2001 р. «Про наближення законодавств держав-членів, що стосуються охорони прав працівників у випадку передачі підприємств, бізнесових структур або частин підприємств або бізнесових структур», покликана захистити працівників підприємств, що змінюють власників, не перешкоджає розірванню трудових договорів і звільненню з «економічних, технічних або організаційних причин, що спричиняють зміни в організації праці і впливають на умови зайнятості працівників».

Директива № 2002/14/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.03.2002 р. «Про встановлення загальної структури інформування та консультації працівників Європейського Співтовариства – Спільна декларація Європейського парламенту, Ради та Комісії про представництво працівників», яка встановлює вимоги до інформування працівників в установах і організаціях, має 2 суттєві недоліки. По-перше, «за вибором держави» Директива може не поширюватись на підприємства, де працює менше 50 осіб, що фактично означає обмеження діяльності профспілок у таких компаніях. По-друге, Директива містить норму, яка дозволяє роботодавцю «не інформувати і не консультувати, якщо це може серйозно зашкодити підприємству», що свідчить про обмеження права працівників і профспілок на інформування і консультування правом роботодавця на комерційну таємницю.

Крім основних Директив ЄС, над ратифікацією яких має працювати уряд України, існує низка інших директив у сфері соціально-трудова відносин, які повинні бути імплементовані за участі Міністерства соціальної політики України, які також мають суперечливе значення для посилення соціального захисту.

Так, Директива Європейського Парламенту та Ради №2003/41/ЄС від 03.06.2003 р. «Про діяльність установ трудового пенсійного забезпечення та нагляд над ними», яка надає можливість працювати в Україні європейським компаніям з управління активами, вимагає від них лише «розумних меж» інвестування на ринках ризикового капіталу. В той же час документ не закріплює мінімально допустимих показників доходності і не передбачає гарантій повернення накопичених коштів у разі їх втрати. Звичайно, Директива також не закріплює жодних повноважень щодо управління інвестиційними коштами чи впливу на прийняття рішень з боку працівників, які сплачують внески.

Директива Ради № 2004/113/ЄС від 13.12.2004 «Про реалізацію принципів рівних можливостей та рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях доступу та постачання товарів та послуг», яка гарантує рівне ставлення до чоловіків і жінок в усіх сферах суспільної діяльності, припускає відмінності у ставленні до них, виправдані законною метою непрямой дискримінації або доречними і необхідними засобами її досягнення.

Директива Ради № 2010/18/ЄС від 08.03.2010 р. «Про імплементацию переглянутої рамкової угоди щодо батьківської відпустки, укладеної СКПРЕ, ЄЦРП та ЄКП», яка виходить з необхідності рівномірного розподілу обов'язків між обома батьками при народженні дитини, скорочує загальний термін відпустки з 3 років до 4 місяців, надаючи лише 1 з них – на «непередаваній» основі батькові. Директива ставить надання батьківської відпустки у залежність від терміну роботи: така відпустка надаватиметься лише працівникам, які пропрацювали у фірмі не менше 1 року. Крім того, роботодавець може відкласти надання відпустки по догляду з поважних причин, пов'язаних з роботою підприємства, зокрема застосувати «спеціальні заходи» для задоволення оперативних та організаційних вимог малих підприємств.

Директива Ради № 92/85/ЄЕС від 19.10.1992 р. «Про вжиття заходів до покращення безпеки та гігієни праці вагітних жінок, працівниць, які нещодавно народили, чи годувальниць» не встановлює для роботодавців однозначного зобов'язання надавати відпустку таким категоріям працівників і жодним чином не допускати їх звільнення. Відпустка надається тільки на період, необхідний для охорони здоров'я, а звільнення допускається у «виняткових випадках» при наявності згоди «компетентних органів» та «обґрунтування» роботодавців у письмовій формі.

Директива Ради № 79/7/ЄЕС від 19.12.1978 р. «Про поступове запровадження принципу рівного ставлення до чоловіків та жінок у сфері соціального забезпечення» вигідна подружжю одностатевих шлюбів, яке здобуває можливість отримувати допомогу на дітей, що беруться ним на утримання. Вона ігнорує потреби жінок, що народжують дітей, у більших виплатах, порівняно з чоловіками, а також порівняно з жінками, які не народжують дітей.

Директива Ради № 2000/43/ЄС від 29.06.2009 р. «Про реалізацію принципу рівного відношення незалежно від расової чи етнічної належності» має 3 основні вади. Захист від расової або етнічної дискримінації встановлюється тільки з урахуванням національних традицій і практик, а вони не завжди відповідають міжнародним стандартам. В документі говориться про захист від аналогічних видів дискримінації тільки юридичних осіб і нічого про захист фізичних осіб. Надання допомоги дискримінованим групам в Директиві називається «позитивною дискримінацією», що взагалі є юридичним нонсенсом.

Директиви Ради № 2000/78/ЄС від 27.11.2000 р. «Про встановлення загальної системи рівного відношення у сфері зайнятості та професійної діяльності», хоча й зобов'язує роботодавців надавати особам з обмеженими фізичними можливостями умови для отримання підвищення по службі, проте подібні заходи застосовуватимуться ними тільки тоді, коли «не накладатимуть непропорційного навантаження на роботодавців».

Таким чином, аналіз основних норм розглянутих вище директив ЄС, які Україна зобов'язана імплементувати у власне трудове законодавство згідно Угоди про асоціацію з ЄС, показує, що безоглядне їх запозичення призведе до погіршення вітчизняних соціально-трудова стандартів.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПРАВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Обривкіна О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Навчально-науковий інститут права

Національного університету державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Київська область, Україна

Українські вчені виявляють неабиякий інтерес до проблем європейської інтеграції, насамперед тим економічним вимогам, яким повинна відповідати Україна, аби стати навіть асоційованим членом ЄС. Проте вивчаючи моделі майбутнього розши-

рення ЄС, вітчизняні вчені мало уваги звертають на соціальні стандарти в умовах європейської інтеграції.

Окреслене нами питання досліджувалось наступними вченими: В. Андрєєвим, К. Батигінім, С. Бичковим, Н. Болотіною, Ю. Васильєвою, В. Галагановим, І. Григор'євою, А. Дутчак, В. Зубенко, Р. Івановою, С. Калашниковим, Є. Яригіною, Ю. Бондаренко.

Соціальний захист насення займає важливе місце в соціальній політиці. Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів [1, с. 23].

Право на соціальний захист належить до соціальних прав, це одне з природжених прав людини, яке визнане світовим співтовариством і закріплене в основних міжнародно-правових документах, таких як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Європейська соціальна хартія. Європейська хартія про основні соціальні права, підписана державами – членами Європейського Союзу, містить права в галузі соціального забезпечення, які поділено на дві групи: права громадян, які працюють і мають право на адекватний соціальний захист і забезпечення в разі втрати заробітку внаслідок настання соціального ризику; права непрацюючих громадян, котрі не мають засобів до існування й отримують соціальну допомогу в розмірі прожиткового мінімуму [2, с. 56].

Слід зазначити, що сучасне законодавство України, яке спрямоване на регулювання соціального захисту, інколи суперечить та не відповідає нормам міжнародного права, і встановлює значно більші виплати у сфері соціального захисту, ніж це передбачено Конституцією і міжнародно-правовими угодами. Враховуючи це, слід погодитися з Є. Яригіною, яка зазначає: «Міністерство соціальної політики України розробило План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом – з іншої сторони на 2014–2017 роки, який містить комплекс тактичних заходів, вжиття яких сприятиме посиленню соціального захисту, що включає: модернізацію системи соціального страхування з метою підвищення ефективності управління, вдосконалення механізму призначення страхових виплат, забезпечення фінансової стабільності фондів соціального страхування; профілактику й попередження підліткової злочинності, потрапляння у складні життєві обставини шляхом утворення й організації діяльності центрів соціальної підтримки дітей та сімей в адміністративно-територіальних одиницях України; вжиття заходів щодо посилення адресності надання пільг, тобто запровадження механізмів надання пільг окремим категоріям громадян за соціальною ознакою з урахуванням їх доходів; реалізацію пілотного проекту Світового банку «Модернізація системи соціальної підтримки населення» щодо залучення до зайнятості непрацюючих працездатних одержувачів допомоги малозабезпеченим сім'ям; вивчення й аналіз міжнародного досвіду (держав–членів ЄС) щодо запровадження методів вимірювання інвестиційного ризику, процесів управління ризиком і розподілу стратегічних активів, забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи; опрацювання змін до законодавства задля вдосконалення сфери пенсійного забезпечення» [3, с. 157].

Яскравим прикладом впливу євроінтеграції на соціальний захист суб'єктів права стала пенсійна реформа. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсії»:

1. Підвищення мінімального страхового стажу для виходу на пенсію з 15 до 25 років з 1 січня 2018 року.

2. Перерахунок раніше призначених пенсій з 1 жовтня буде здійснюватися із використанням єдиного показника середньої зарплати за останні три роки (2014–2016) у розмірі 3764,4 гривень

3. На перехідний період 2017–2019 років застосовуватимуться такі правила призначення пенсії за віком: у 2017 році із застосуванням середньої зарплати за 2014–2016 роки, у розмірі 3764,4 гривень та величини оцінки одного року стажу – 1,35%; у 2018 році – із застосуванням середньої зарплати за 2016–2018 роки та вартості одного року стажу – 1%.

4. Збережено право для призначення пенсії за віком в 60 років для осіб, які мають повний страховий стаж. З 1 січня 2018 року пенсія за віком призначатиметься за наявності стажу на 1 січня 2018 року 25 років – у 60 років. Діапазон необхідного стажу щороку збільшуватиметься на 12 місяців до досягнення 35 років у 2028 році. За наявності стажу на 1 січня 2018 року від 15 до 25 років – у 63 роки. З 2028 року пенсії у 65 років призначатимуться особам, які матимуть 15–25 років стажу [4].

Змінам, які відбудуться у сфері соціального захисту, сприятимуть Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення соціального захисту дітей». Прийняття даного закону покращить соціальний захист дітей вразливих категорій, підвищить ефективність реалізації державної політики щодо охорони дитинства, удосконалив діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо соціальної роботи з дітьми, які потребують особливої уваги з боку держави.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування на випадок безробіття»:

1. Допомога по безробіттю виплачується з 8-го дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості.

2. Загальна тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 360 календарних днів протягом двох років, а для осіб перед пенсійного віку (за 2 роки до настання права на пенсію) – 720 календарних днів.

3. Розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до середньої заробітної плати (доходу) особи.

4. Право на допомогу по частковому безробіттю мають застраховані особи, які протягом 12 місяців, що передували місяцю, в якому почався простій, працювали не менше 26 календарних тижнів, сплачували страхові внески та в яких ці простой становлять 20 і більше відсотків робочого часу [5].

Ю. Бондаренко зазначає: «Необхідно законодавчо закріпити статус «частково безробітного», розробити механізми соціального захисту вивільнених у разі банкрутства підприємств працівників, внести зміни до чинного трудового законодавства щодо причин звільнення працівників. Доцільним є юридичне закріплення трьох причин вивільнення, а саме через: економічну необхідність, припинення строкового договору або контракту, за власним бажанням. В залежності від причини вивільнення визначатимуться форми соціального захисту» [6, с. 18].

Отже, проаналізувавши вище наведені законодавчі акти, можна дійти висновку, що в умовах євроінтеграції права суб'єктів соціального захисту дійсно змінилися. Але вплив міжнародного законодавства не завжди позитивно впливає на внутрішньодержавне право, адже виплати та право соціального захисту інколи не збігається і не відповідає міжнародним актам. Тому, основними напрямками державного правового регулювання у сфері соціального захисту громадян на сьогодні мають бути: а) удосконалення законодавства України з соціальних питань для приведення його відповідно до засад та принципів Концепції соціальної держави України; б) удосконалення національного права відповідно до норм міжнародного права для соціальної держави; в) системне формування законодавства з метою впорядкування і систематизації соціальних гарантій.

Література:

1. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери: монографія / за ред. Т. М. Кір'ян, Ю. В. Пасічника. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2012. – 398 с.
2. Копиленко О. Л. Правознавство: навч. посіб. / О. Л. Копиленко, Ю. І. Римаренко, Л. І. Мозговий. – К.: Професіонал, 2007. – 400 с.
3. Яригіна Є. П. Забезпечення стабільності системи соціального захисту України в умовах євроінтеграції. Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю проф. І. М. Сироти (м. Одеса, 31 жовт. 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 158–162.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсії: Закон України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2148-19>.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
6. Бондаренко Ю. М. Державне управління соціальним захистом населення в умовах європейської інтеграції України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Бондаренко Юрій Миколайович – Запоріжжя, 2008. – 23 с.

ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В РАМКАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Олійник О.Б.

*доктор юридичних наук,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Університет економіки і права «КРОК»*

Загребельна Н.А.

*методист II категорії навчально-методичного відділу
Інститут післядипломної освіти
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Слід зазначити, що Рішення Європейського суду з прав людини по конкретних справах, пов'язаних з порушенням прав і основоположних свобод людини, є обов'язковими для держави, відносно якої вони винесені, і підлягають обов'язковому і безумовному виконанню (ст. 46 ЄКПЛ: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати рішення ЄСПЛ по справах, в яких вони є сторонами»). Схоже положення міститься і в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», в ч. 1 ст. 17 якого зазначається, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права».

Судові та інші правозастосовні та правоохоронні органи України, виходячи з положень статті 3 Конституції України, повинні у разі колізії норм національного права і норм ЄКПЛ, застосовувати конвенційні норми. Це передбачає знання працівни-

ками судів, прокуратури та інших правоохоронних органів не тільки положень Конвенції, але і її інтерпретації у рішеннях ЄСПЛ.

Строго юридично рішення, винесене ЄСПЛ, обов'язково лише для сторін у спорі і діє стосовно цього спору. Іншими словами, рішення ЄСПЛ не створює само по собі прецедент як джерело права, тобто в його класичному варіанті англосаксонського загального права. Не визнає прецедент як джерело права і українська правова доктрина. Зі сказаного випливає, що формально і безумовно обов'язковими для України є рішення, винесені у справах, в яких Україна є стороною.

Конституція України, закріпивши в ст. 1 і 3 положення про те, що Україна є правовою державою, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1], у ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. [2], поклала на суд задачу виняткової важливості – забезпечити захист прав і свобод людини і громадянина, для чого наділила суд дуже широкими повноваженнями, надавши йому право розглядати скарги на будь-які рішення і дії (або бездіяльність) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань і посадових осіб [3].

Верховна Рада України 17 липня 1997 року ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Внаслідок набрання чинності для України 11.09.1997 р. зазначеної Конвенції, кожна неурядова організація або група осіб, що знаходяться під юрисдикцією України, а головне, кожна фізична особа, отримали право звертатися зі скаргою про порушення Україною прав і свобод до Європейського суду з прав людини, після використання всіх національних засобів правового захисту, таких як перегляд судових рішень та ухвал в апеляційному та касаційному порядках та перегляд судових рішень Верховним Судом України [4].

Перевірка судових рішень, що не вступили в законну силу, являється процесуальною гарантією захисту прав, свобод та інтересів осіб, які беруть участь у справі в суді першої інстанції. Виконання завдань цивільного судочинства досягається реалізацією цими особами права на оскарження судових рішень і перевіркою судом апеляційної інстанції їх законності і обґрунтованості шляхом повторного розгляду справи, з можливістю встановлювати нові факти, досліджувати нові докази, а також докази, які досліджувались судом першої інстанції з порушенням встановленого порядку. Оскільки існують випадки, коли місцеві суди у своїй практиці ухвалюють рішення з порушенням або неправильним застосуванням норм матеріального або процесуального права, неповно з'ясувавши обставини, що мають значення для справи. Тому, при перевірці справ судом апеляційної інстанції також доцільним є використання норм Конвенції з прав людини та основоположних свобод та застосування рішень Європейського суду з прав людини.

Аналізуючи дотримання положень Конвенції з прав людини та основоположних свобод і застосування рішень Європейського суду з прав людини місцевими та апеляційними судами, слід зазначити, що в Україні постійно використовується ця практика при вирішенні цивільних справ.

Так, наприклад, рішенням Київського районного суду м. Харкова від 12.09.2012 р. відмовлено в задоволенні позову про відновлення порушеного права, стягнення моральної шкоди. Рішенням судової колегії судової палати у цивільних справах апеляційного суду Харківської області від 26.11.2012 р. вказане рішення було скасоване. Позов задоволено частково – відмовлено в позові про стягнення моральної шкоди. Виходячи з матеріалів справи, звернувся позивач з позовом до суду в червні 2006 року.

З метою з'ясування обставин справи, судом було призначено відповідні експертизи. Однак, проміжок часу між призначеннями експертиз склав п'ять років. Взагалі ж справа перебувала в провадженні суду першої інстанції протягом шести років, що не відповідає вимогам розумного строку.

Тобто, Київським районним судом м. Харкова було порушено ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою встановлено право кожного

на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [4].

Судами Миколаївської області, як свідчить практика, також застосовувалися положення ст. ст. 6, 8, 10 Конвенції, положень ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції і, відповідно до них, рішень Європейського суду з прав людини при ухваленні судових рішень. Вивчені судові рішення вказують на те, що місцеві суди області здебільшого правильно застосовували положення Конвенції та рішення Європейського суду як частини національного законодавства при вирішенні цивільних справ протягом 2013 року. Практика Європейського суду та Конвенція застосовувались при винесенні рішень у 47 цивільних справах. Отже, останнім часом судді все більше звертають увагу на практику Європейського суду з прав людини, посилаючись на неї у своїх рішеннях, що має позитивне значення у справі наближення до загальноприйнятих світових стандартів судочинства і захисту прав людини [5].

Крім того, аналізуючи рішення Європейського суду з прав людини варто наголосити, що більшість справ проти України, розглядаються з підстав порушення ст. 6 Конвенції, а саме: надмірної тривалості провадження (розумність розгляду справ) («Єфремов проти України», «Фандралюк проти України», «Цихановський проти України»), щодо порушення принципу юридичної визначеності та незаконного продовження судового провадження апеляційним судом («Пономарьов проти України»), порушення права на розгляд справи незалежним та безстороннім судом після скасування рішення апеляційним судом і повернення справи на новий розгляд до суду першої інстанції («Романова проти України») та багато інших справ щодо порушення загальних принципів цивільного судочинства.

Принцип незалежності та неупередженості суду, принцип гласності, доступності судового розгляду, принципи розумності та вмотивованості судового рішення, принцип справедливості являються обов'язковими принципами для всіх держав-учасників Міжнародного пакту про громадські і політичні права від 16.12.1996 року. Порушення наведених принципів цивільного процесу, тягнуть за собою оскарження рішень суду до Європейського суду з прав людини.

З огляду на вищевикладене, та виходячи з положень ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», можна дійти висновку щодо доцільності застосування як джерел права, Конвенції з прав людини та основоположних свобод, а також рішень ЄСПЛ при вирішенні справ судами України, з метою удосконалення судочинства. Тобто, застосування практики Європейського суду вкрай важливо та сприяє підвищенню якості роботи судів і формуванню однакових підходів до застосування законодавства [6].

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. Ст. 545.
3. Пресіч Н. М. Застосування практики ЄС з прав людини як шлях до ефективного захисту прав людини в Україні / Н. М. Пресіч // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 2(5). – С. 102-106.
4. Аналіз застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод місцевими судами Харкова та Харківської області та апеляційним судом Харківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/criminal.
5. Аналіз застосування судами практики положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини при здійсненні цивільного судочинства за 2013 рік. місцевими судами Миколаєва

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mka.court.gov.ua/sud1490/uzagalnenj/uzagal_sud_praktik/konven.

6. Іліопол І. М. Практика застосування положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і рішень Європейського суду з прав людини місцевими та апеляційними судами України / І. М. Іліопол // Практика ЄСПЛ з питань цивільного процесуального права. Матеріали круглого столу. – Одеса, 2016. – С. 65-68.

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Перов Д.А.

студент IV курсу юридичного факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Трудова міграція є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Світова фінансова криза, несприятлива економічна ситуація в Україні, брак робочих місць на ринку праці, занижена ціна робочої сили, а також підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС надало реальних можливостей поглибити інтеграцію громадян в європейський ринок праці та стали підставами руйнування трудового потенціалу в цілому. Тільки за офіційними даними Держстату України, із нашої країни в період з 2015 по 2017 рік виїхали на роботу за кордон 1 млн 300 тис. осіб, тобто 4,5% населення (в основному емігрували в Польщу, Чехію, Італію, Румунію та Росію). Рівень безробіття серед осіб працездатного віку за методологією МОП становить 9,5%, а серед молоді – 22,4% економічно активного населення. Протягом 2014–2016 років у бюджетній сфері відбувалося масове вивільнення працівників – на 20, 10, та 3%. Така тенденція продовжує збільшуватися і в 2018 році.

Значна розгалуженість підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують права та обов'язки трудових мігрантів в Україні, та, водночас, відсутність законодавчої визначеності у зазначеній сфері потребує змістовної систематизації та оновлення нормативної бази шляхом імплементації міжнародно правових норм у національне законодавство України. З метою більш глибокого аналізу явища трудової міграції населення та проблем її нормативного регулювання як важливої складової соціальної політики держави варто розкрити значення тих правових інститутів держави, що забезпечують регулювання означених суспільних процесів. Важливу роль у дослідженні цього питання має вивчення зарубіжного досвіду, який вказує про відсутність універсального способу вирішення проблем незаконної трудової відповідальності, а, від так, і встановлення рівноцінного покарання (передбачення відповідної форми та виду відповідальності за таке правопорушення), яке ефективно б реалізувало свою превентивну функцію.

Досліджуючи норми національного законодавства, можна зауважити, що кодекс про адміністративні правопорушення України (далі – КУпАП) встановлює склади правопорушень у сфері трудової міграції: порушення посадовими особами підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, зокрема іноземних суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України, встановленого порядку працевлаштування іноземців та осіб без громадянства, надання їм житла, а також інші порушення, якщо вони будь-яким чином сприяють іноземцям та особам без громадянства в ухиленні від виїзду з України після закінчення строку перебування або спрямовані на їх незаконну реєстрацію, оформлення документів на прожи-

вання [1]. Відповідальність за означені діяння найчастіше настає у формі адміністративного штрафу та застосування адміністративного примусу щодо повернення іноземців та осіб без громадянства до країни відправлення. Однак, юридична природа самого поняття «незаконна міграція» в законодавчих актах України, на жаль, до сьогодні залишається невизначеною.

Проблемним є і те, що відповідальність за недотримання встановлених відповідно до закону стосовно іноземних громадян, осіб без громадянства та іноземних організацій, обмежень на здійснення окремих видів діяльності не передбачена чинним законодавством України. Державним регулятором, що встановлює такі обмеження щодо іноземних працівників на внутрішньому ринку праці України, є Кабінет Міністрів України (далі – КМУ). Відповідно до постанови від 26.12.2002 р. № 1983 «Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень» (зі змінами) цей орган має право щорічно з урахуванням регіональних особливостей ринку праці та потреби в пріоритетному порядку працевлаштування громадян України встановлювати допустиму частку іноземних працівників, які залучаються у різні галузі економіки господарюючими суб'єктами, що здійснюють діяльність на території України. При встановленні чисельності іноземних працівників КМУ визначає строк приведення у відповідність нормативної чисельності іноземних працівників господарюючого суб'єкта. Такий строк встановлюється з урахуванням необхідності дотримання роботодавцями порядку розірвання трудового договору (контракту), встановленого трудовим законодавством України.

У загальній імміграційній політиці світу на сьогодні найважливішу роль відіграють концепції циркулярної міграції та мобільного партнерства, що регулюються нормами національного законодавства відповідних держав. Провідні держави світу на сучасному етапі змушені щодня протидіяти інтенсивним потокам трудових мігрантів, що зі свого боку обумовлює необхідність створення ефективної «системи інтегрованої безпеки». В результаті в США, Іспанії, Великобританії, Німеччині поступово, але невпинно змінюється ставлення до трудових мігрантів і з боку політиків, і з боку громадськості.

Так, зокрема, у 2017 році законом про реформу у сфері боротьби з незаконною трудовою міграцією у США вжито заходів щодо вдосконалення механізму роботи патрульної служби та посилення державного кордону. Зокрема, вдвічі (до 10 тис. осіб) збільшено кількість співробітників, які патрулюють мексиканський кордон, побудовані металеві огорожі на багатьох її ділянках, розпочато будівництво бетонної стіни. Встановлено найскладніші технічні споруди, зокрема роботизовані та комп'ютеризовані системи з відстеження незаконних трудових мігрантів, прилади нічного бачення, спеціальні приховані датчики, що реагують на рухомі цілі [2, с. 215].

Однак заходи щодо посилення контролю за трудовою міграцією застосовувалися і раніше. Так, згідно з імміграційним законом, що набув чинності з 1 квітня 1997 року, передбачена процедура «прискореної депортації» трудових мігрантів, які незаконно в'їхали на територію США. Відповідно до американського законодавства процедура депортації незаконних трудових мігрантів здійснюється, як правило, за рішенням суду. Нині посадовцям надані повноваження самостійно приймати рішення про вислання трудових мігрантів без подальшого перегляду такого рішення, якщо мігрант прибуває в пункт в'їзду в США з підробленими документами або без будь-яких належних документів [3, с. 36]. Згідно з новими правилами, трудовий мігрант може бути негайно депортований під час в'їзду в Сполучені Штати за багаторазовою візою, якщо він порушив строк попереднього перебування навіть на один день; протягом наступних п'яти років він не має права отримати дозвіл на в'їзд в США. За порушення терміну перебування на 12 і більше місяців, в'їзд буде заборонений протягом десяти років. Водночас за незаконне наймання іноземців роботодавці зобов'язані сплатити значний штраф [4].

Ще однією формою боротьби з нелегальною трудовою міграцією є так звані «кампанії з легалізації», що активно застосовуються в Італії. Формування міграційного законодавства Італії розпочалося із Закону 1986 р., який мав чимало протиріч, а саме: розвиток тіньового сектору економіки запровадив досить ліберальну туристичну політику та передбачав слабку безпеку водних кордонів країни. Ситуація змінилася із прийняттям у 1990 р. «Закону Мартелли» котрий повністю змінив законодавчу базу міграційного законодавства, бо регулював терміни перебування мігрантів на території Італії та поступово ввів більш жорсткий контроль міграційних потоків. Згодом у 1995 р. був прийнятий «декрет Діні», де вже регулювалися навіть переміщення сезонних робітників на території держави, які не входили до ЄС; у цьому декреті були чітко пояснені правила в'їзду в країну і терміни перебування іноземців у ній, окреслені умови депортації та описана процедура возз'єднання сімей [5, с. 174].

Питання відповідальності за незаконну трудову міграцію остаточно знайшло своє відображення в законі «Турко-Наполітано» від 1998 р., який був доповнений Декретом-законом Уряду Італії «Про невідкладні заходи у сфері громадської безпеки» (має силу закону) від 23 травня 2008 року № 92, відповідно до якого для роботодавця, що дає роботу іноземцям без дозволу на проживання, передбачено арешт від трьох місяців до одного року, штраф у розмірі 5 тисяч євро за кожного найнятого нелегала, а також окремі адміністративні санкції за невиплату податків та соціальних внесків. Для нелегального працівника ж передбачена депортація [6].

Висновки. З огляду на зазначене, підсумовуючи досвід зарубіжних країн і враховуючи сутнісні юридичні ознаки явища трудової міграції, пропонуємо надати йому таке визначення: трудова міграція – це процес переміщення іноземців і осіб без громадянства через кордон України у межах встановленого законодавством адміністративно-правового режиму з метою укладення трудового договору з роботодавцем на здійснення трудової діяльності в межах процедур і на строки, встановлені державою. За результатами порівняльного аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства можемо констатувати, що для адміністративного правопорушення у сфері законодавства про трудову міграцію для всіх провідних держав світу, як і для України, обов'язковою ознакою є суспільна небезпека такого діяння, юридичним вираженням якого виступає його протиправність, винність діяння (бездіяльність) фізичної або юридичної особи, що посягає на суспільні відносини, пов'язані з режимом здійснення іноземним громадянином або особою без громадянства трудової діяльності у відповідній державі, за яке можуть наступати різні (залежно від законодавства конкретної держави) види відповідальності (зокрема в Україні КУпАП передбачена адміністративна відповідальність). Однак, на сьогодні в нашій державі відсутні склади певних адмінправопорушень у сфері законодавства про трудову міграцію, зокрема щодо встановлення відповідальності за недотримання обмежень на здійснення окремих видів діяльності іноземними громадянами та особами без громадянства. З огляду на це постає необхідність подальшої систематизації законодавства про адміністративні правопорушення у галузі законодавства про трудову міграцію та доповнення чинного адміністративного законодавства новими складами адміністративних деліктів, які застосовуються в провідних державах світу.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
2. Сегал У. Иммиграция в США: доклады и статьи ведущих секций и докладчиков международной конференции [«Миграция и развитие»], (г. Москва, 13-15 сентября 2007 г.) // Миграция и развитие. – Москва: МГУ, 2017. – Вып. 20. – С. 212-231.
3. Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция. М.: Экономический ф-т МГУ, ТЕИС, 2016. – 286 с.

4. Кухаренко Р. Українці в США [Електронний ресурс] / Р. Кухаренко // Міграція – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-theusa/>.
5. Кузенко В.М. Європейський досвід регулювання імміграційних процесів // Взаємодія громадян та правоохоронних органів в контексті формування правової держави: правові, історичні, філософські та психологічні аспекти: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 травня 2017 р.). – Львів: ЛьВДУВС, 2017. – С. 174.
6. Misure urgenti in materia di sicurezza pubblica 23 maggio 2008, № 92 [Електронний ресурс] // Gazzetta Ufficiale n. 122 del 26 maggio 2008 – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-theusa/>.

АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Проневич О.С.

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Євроінтеграція є вибором українського народу, що ґрунтується на усвідомленні європейської ідентичності, належності до європейської цивілізації та спільності історичної долі з європейськими народами. Визначення євроінтеграції як стратегічного орієнтиру, зовнішньополітичного пріоритету та ключової мети Української держави зумовлює необхідність імплементації європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини, модернізації інститутів публічної влади на людиноцентристських засадах, подолання технологічної відсталості, покращання інвестиційного клімату, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника тощо. Важливим засобом матеріалізації задекларованих євроінтеграційних прагнень є адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу як заснований на міжнародній угоді планомірний процес (комплекс односторонніх заходів) узгодження (зближення, наближення, пристосування, перетворення) нормативно-правових актів держави-реципієнта з європейськими стандартами правового регулювання окремих видів суспільних відносин (правової регламентації пріоритетних сфер).

Однією з пріоритетних сфер євроадаптаційної діяльності визнана охорона здоров'я. Здоров'я є універсальною соціальною цінністю, невід'ємним правом людини, ключовою характеристикою людського капіталу, цінним ресурсом і джерелом економічної та соціальної стабільності. У вітчизняному законодавстві ствердилося інституційно-функціональне тлумачення охорони здоров'я як системи заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя.

У главі 22 «Громадське здоров'я» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, закріплено обопільне прагнення розвивати «співробітництво в галузі охорони здоров'я з метою підвищення його безпеки

та захисту здоров'я людини як передумови сталого розвитку та економічного зростання». Визначено, що співробітництво охоплює такі сфери: зміцнення системи охорони здоров'я України та її потенціалу, зокрема шляхом впровадження реформ, подальшого розвитку первинної медико-санітарної допомоги та навчання персоналу; попередження і контроль над інфекційними хворобами, такими як ВІЛ/СНІД і туберкульоз, підвищення готовності до ризику спалахів високопатогенних хвороб та імплементацію Міжнародних медико-санітарних правил; попередження та контроль за неінфекційними хворобами шляхом обміну інформацією за найкращими практиками, пропагування здорового способу життя, визначення основних детермінант здоров'я та проблем в галузі охорони здоров'я, наприклад здоров'я матері і дитини, психічне здоров'я, алкогольна, наркотична та тютюнова залежність, зокрема імплементацію Рамкової конвенції з контролю над тютюном 2003 року; якість та безпечність субстанцій людського походження, зокрема крові, тканини та клітин; інформація та знання в галузі охорони здоров'я, у тому числі керуючись підходом «охорона здоров'я у всіх політиках держави». Особливе значення має закріплення постулату щодо обміну інформацією і найкращими практиками та здійснення інших спільних заходів, «у тому числі в рамках підходу «охорона здоров'я у всіх політиках» та поступової інтеграції України до європейських мереж охорони здоров'я». Відповідно до статті 428 Угоди прямо передбачено поступове наближення законодавства та практики України «до принципів *acquis* ЄС, зокрема у сфері інфекційних хвороб, служб крові, трансплантації тканин і клітин, а також тютюну» (перелік відповідних актів *acquis* ЄС визначено у Додатку XLI до цієї Угоди).

Імплементація актів *acquis communautaire* у сфері охорони здоров'я здійснюється Міністерством охорони здоров'я України, наділеним статусом головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 1141-р було схвалено розроблені Міністерством охорони здоров'я України у межах «євроадаптаційної компетенції» 8 планів імплементації передбачених Угодою про асоціацію 13 актів законодавства ЄС. Упродовж 2014–2017 років у режимі «простроченого дедлайну» було вжито окремих євроадаптаційних заходів у сфері охорони здоров'я. Одним з пріоритетів було визначено забезпечення імплементації чотирьох актів *acquis* ЄС у сфері запобігання інфекційним захворюванням (рішення № 2119/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про створення мережі епідеміологічного нагляду та контролю за поширенням інфекційних захворювань в Співтоваристві», рішення Комісії 2002/253 «Про визначення випадків, що використовуються для передачі інформації про інфекційні хвороби до мережі Співтовариства, створеної відповідно до Рішення № 2119/98», рішення Комісії № 2000/96 «Про інфекційні захворювання, які мають поступово охоплюватися Співтовариства відповідно до рішення 2119/98», Регламенту (ЄС) 851/2004 Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року «Про утворення Європейського центру з профілактики та контролю захворюваності»). Наслідком імплементаційних заходів стала інституціоналізація державної установи «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України», інституційна розбудова якої не завершена. Також не забезпечено вичерпного розмежування компетенції і налагодження взаємодії Центру з Держпродспоживслужбою України, триває формування мережі регіональних представництв Центру, не здійснено системної новелізації нормативно-правової бази та уніфікації термінології тощо.

Окремим напрямом євроадаптаційної діяльності є імплементація положень Директиви Ради 98/83/ЄС від 3 листопада 1998 року про якість води, призначеної для споживання людиною. Ця проблема значною мірою вирішена шляхом ухвали Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» від 18 травня 2017 року. Закріплені у Державних санітарних нормах та правилах «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»

(ДСанПіН 2.2.4-171-10) показники у цілому корелюються з вимогами Директиви 98/83/ЄС. Найсуттєвіші відмінності полягають у такому: у Директиві встановлено загальні вимоги до показників якості та безпечності питної води, а ДСанПіН 2.2.4-171-10 містять диференційовані вимоги для водопровідної води, води з колодязів (каптажів джерел) та фасованої води; національні Гігієнічні вимоги до показників безпечності фасованої води жорсткіші аніж вимоги Директиви 98/83/ЄС, однак вимоги щодо вмісту нітратів у колодязній воді та воді з каптажів джерел не відповідають вимогам Директиви; Директива 98/83/ЄС не поширюється на природні мінеральні води та води, які є медичною продукцією, а вимоги ДСанПіН 2.2.4-171-10 не поширюються на води мінеральні лікувальні, лікувально-столові, природні столові та води, призначені для спеціального дієтичного споживання, спеціально перероблені або розроблені для забезпечення задоволення дієтичних потреб дітей грудного та раннього віку.

Донині не забезпечено імплементацію актів *acquis* ЄС щодо виробництва, рекламування і продажу тютюнових виробів, трансплантації людських тканин і клітин та забезпечення якості і безпеки крові людини та її компонентів. Недодержання термінів імплементації цих актів *acquis* ЄС зумовлено низкою причин (конкуруючою компетенцією суб'єктів законопроектної діяльності, наявністю колізій формально-правового характеру, відсутністю збалансованого відомчого механізму євроадаптаційної діяльності, невиправданою «кулуарністю» підготовки проектів законодавчих і підзаконних актів тощо).

Вирішення зазначеної проблеми полягає у розгляді Верховною Радою України проектів законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони здоров'я та трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині», «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну», «Про приєднання України до Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами». Водночас зберігається необхідність європеїзації нормативно-правової бази, що регулює функціонування національної системи крові (йдеться про новелізацію Закону України «Про донорство крові та її компонентів» та «ревізію» відомчих підзаконних актів).

У контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері охорони здоров'я також доцільно вжити таких заходів:

- розширити перелік закріплених у статті 4 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» основних принципів охорони здоров'я шляхом інкорпорування базових європейських принципів;
- віднести налагодження міжсекторального партнерства до основних завдань Міністерства охорони здоров'я України;
- запровадити інститут омбудсмена з прав пацієнтів і створити незалежні інституції з розгляду скарг про порушення прав пацієнтів;
- налагодити державно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я тощо.

Резюмуючи, зазначимо, що належність охорони здоров'я до пріоритетних сфер адаптації законодавства України до актів *acquis* ЄС зумовлена прагненням забезпечити належні умови для реалізації права на здоров'я. Євроадаптаційні заходи здійснюються уповільнено та не мають системного характеру. Вони звужено розглядаються як засіб оперативного вирішення локальних проблем в окремих сегментах забезпечення громадського здоров'я. Натомість перспектива «перезавантаження» системи охорони здоров'я полягає у широкій імплементації відповідного європейського управлінсько-правового стандарту.

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ПРАВО ЄС ЯК ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Решота В.В.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Європейська інтеграція України є одним із пріоритетних векторів її зовнішньої політики. У зв'язку із цим важливим завданням у цій сфері є приведення права України у відповідність до правової системи ЄС. Така адаптація повинна здійснюватись у всіх сферах тому числі і в адміністративно-правовій.

Вважаємо, що право ЄС тісно пов'язане із міжнародним правом, однак не може вважатись його складовою так як, хоча ЄС і заснований на нормах міжнародного права, проте є унікальним явищем, суб'єктами якого виступають серед інших фізичні та юридичні особи, що дозволяє розглядати його як право «*sui generis*».

Як зазначає Р. С. Мельник та В. М. Бевзенко «необхідність визнання юридичних актів ЄС джерелами адміністративного права України впливає з положень Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. та Закону України від 18 березня 2004 р. «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [1, с. 95]. Однак Угода про партнерство і співробітництво між Україною, що з 2014 року вже не є чинною та замінена Угодою про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), а також Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» не містять положень, які б визнавали обов'язковість права ЄС для України.

У преамбулі до Угоди про асоціацію зазначено про бажання договірних сторін «просувати процес реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації» [2]. Відтак йдеться лише про необхідність наближення законодавства України до законодавства ЄС з метою подальшої співпраці та європейської інтеграції України. Ця Угода не визначає обов'язковість актів органів ЄС для України, а тому немає правових підстав визначати їх джерелами права України.

У той же час Угода про асоціацію з ЄС має надзвичайно важливе значення у якості джерела права і визначає основні напрями співпраці України та ЄС. Угода про асоціацію, окрім загальних положень про верховенство права та поваги до прав людини і основоположних свобод, питань правового співробітництва містить також приписи, які можемо віднести до джерел адміністративного права, наприклад, ст. 16 щодо співробітництва у сфері міграції, притулку та управління кордонами. Секторальне співробітництво також відноситься до особливої частини адміністративного права, яке врегульовує відповідні правовідносини.

Глава 1 розділу VII визначає положення щодо інституційної структури, у контексті чого створюються спільні інституції, зокрема Рада асоціації, Комітет асоціації, Платформа громадянського суспільства тощо. Рада асоціації згідно з ст. 463 Угоди про асоціацію може приймати рішення в рамках сфери дії цієї Угоди. Такі рішення є обов'язковими для сторін Угоди, які вживають необхідних заходів щодо виконання прийнятих рішень. Наприклад, рішенням №1/2014 Ради асоціації між Україною та ЄС від 15 грудня 2014 р. про прийняття регламентів Ради асоціації, Комітету асоціації і його підкомітетів затверджено відповідні регламенти.

Виступатиме джерелом адміністративного права України також припис ст. 471 Угоди про асоціацію, що регламентує доступ до судів та адміністративних органів сторін Угоди.

У підручнику «Загальне адміністративне право» за редакцією І. С. Гриценка, Р. С. Мельника, А. А. Пухтецької та інших (2015 р.) серед правових актів ЄС як джерел адміністративного права визначено: джерела *acquis communautaire*, регламенти Європейського Парламенту та Ради [3, с. 105-108], а також директиви у розділі міжнародних нормативно-правових актів [3, с. 103-104].

Визначення «*acquis communautaire*» міститься у Законі України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р., де цей термін визначається як правова система Європейського Союзу, яка включає «акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ» [4]. Проте це визначення було актуальним до ухвалення Лісабонського договору у 2007 р., а набрав чинності у 2009 р., що змінив правову систему ЄС, ліквідувавши триопорну структуру ЄС, замінивши Європейське Співтовариство та співробітництво в окремих сферах держав-членів ЄС. Таким чином сьогодні варто використовувати термін *acquis* ЄС або просто *acquis*, маючи на увазі увесь правовий доробок ЄС, а не співтовариств, що припинили своє існування.

Acquis відіграє надзвичайно важливу роль у процесі європейської інтеграції, оскільки зобов'язує країни-члени імплементувати усі попередні, що вже були вироблені в ЄС та наступні акти та документи, політичні рішення. Впровадження *acquis* у національні правові системи є необхідною умовою завершення процесу інтеграції в ЄС.

З приводу регламентів Європейського Парламенту та Ради, то необхідно зазначити, що це акти вторинного права ЄС, тобто акти органів ЄС. Регламент згідно з ст. 288 Договору про функціонування ЄС є обов'язковим актом для усіх суб'єктів кого він стосується, однак поширює свою дію на територію ЄС та її держав-членів, а не на Україну. Отже, не варто розглядати регламенти Європейського Парламенту та Ради ЄС у якості джерела права України та застосовувати їх у вітчизняному судочинстві.

Отже, не варто розглядати регламенти Європейського Парламенту та Ради ЄС у якості джерела права України та застосовувати їх у вітчизняному судочинстві.

Директиви, як правило, є основним інструментом гармонізації законодавства держав-членів ЄС. Для набуття юридичної сили директиви потребують імплементації в національне законодавство держав-членів ЄС, хоча у деяких випадках може мати місце пряма дія директив. Тому навіть у межах ЄС питання прямої дії директив ЄС є дискусійним. Директиви адресуються державам-членам ЄС (усім або декільком). Тому вважаємо, що немає підстав застосовувати директиви у якості джерел адміністративного права.

Серед правових актів ЄС обов'язкове значення для України будуть мати двосторонні угоди між Україною та ЄС, що мають силу міжнародних договорів. Обов'язкову силу для України такі договори будуть мати після відповідної процедури надання їм обов'язкової сили (ратифікації). Натомість інші акти органів ЄС не варто розглядати складовими системи джерел права України через необхідність адаптації законодавства України до права ЄС, що має значення насамперед при нормопроєктуванні. Угода про асоціацію між Україною та ЄС має найважливіше значення у контексті двостороннього співробітництва з ЄС та визначає напрями вдосконалення та наближення правових систем України та ЄС.

Отже, не всі джерела права ЄС виступатимуть джерелами права України. До останніх можемо віднести лише акти у формі міжнародних договорів України та ЄС, наприклад, Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз від 23 липня 2012 року; Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 року та інші.

Література:

1. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право: навч. посіб. / Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко; за заг. ред. Р. С. Мельника. – К.: Ваіте, 2014. – 376 с.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/.
3. Загальне адміністративне право: підручник / [І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та інші]; за заг. ред. І. С. Гриценка. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 568 с.
4. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

НОВІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Савенкова В.Г.

*здобувач кафедри фінансового права
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
викладач кафедри правознавства
Приватний вищий навчальний заклад
«Фінансово-правовий коледж»
м. Київ, Україна*

*Успіх – не остаточний, невдачі – не фатальні,
значення має лише мужність продовжувати.
Вінстон Черчіль*

Після укладення 2014 року Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (яка замінила Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС) Україна перейшла на новий рівень співпраці з ЄС – від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Як визначають провідні науковці та практики, ключове питання на сьогодні – повномасштабна імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Положення Угоди про асоціацію щодо адаптації українського законодавства створюють юридичні передумови для запровадження особливого процесу адаптації вітчизняного права з правом ЄС. Йдеться не тільки про установчі договори ЄС, а і про загальні принципи права ЄС, його інститутів, прецедентну практику Суду ЄС, тобто про всі правові надбання ЄС (EU *acquis*).

Однією з основних перешкод на шляху успішного завершення тривалого процесу адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є незадовільний стан реалізації прийнятих нормативно-правових актів (недотримання їх положень або ігнорування). У зв'язку з цим питання адаптації права України до права ЄС ще значний час залишатиметься однією з головних сфер наукових досліджень та суспільних обговорень. Однак необхідно звернути увагу на те, що лише співпраця та злагоджена робота всіх органів державної влади, представників усіх гілок влади,

органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства сприятиме досягненню головної мети – вступу України до ЄС [1].

Діяльність органів влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС стає системною та невід’ємною складовою політики інтеграції України до ЄС. В умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів дослідницька увага до компетентного управління збільшується у прогресії від управління організацією до управління публічними справами, що особливо постає важливим для України в умовах її реформування [2].

Лобанов В. стверджує, що проблематика державного управління багаторівневими та складними соціальними відносинами обумовлена інтеграційними змінами в політичних та соціально-економічних сферах суспільного життя. Рівень інтеграції та поглиблення глобалізації актуалізує збільшення плюралізму, полікультурних факторів, міжфункціональних ролей, розмивання ієрархії управлінських структур, створення горизонтальних мереж самоврядування та управління публічними справами органами самоорганізації. Дуже важливими в цьому контексті постає взаємозв’язок «виклики – контекст – дії – результат». Тому завдання щодо формування стратегічної компетентності керівного складу державної служби, як здатності створення цілісного управлінського простору, у визначенні пріоритетних завдань державного управління для реалізації та захисту національних інтересів – це виправданий крок з боку уряду, особливо в умовах орієнтації на загальноєвропейські цінності, стандарти та правові норми [3, с. 6].

На нашу думку, ключовим фактором успіху є взаємозагладжена робота усіх інституцій, на які покладено функції забезпечення процесу інтеграції України до ЄС, шляхом виконання положень Угоди про асоціацію. У контексті цього видається слушним окреслити основні зрушення у процесі євроінтеграційних прагнень України. Наприклад, 25 жовтня 2018 року було прийнято низку стратегічних актів в напрямку євроінтеграційного розвитку нашої держави:

1. План заходів з виконання Угоди про асоціацію і процедуру контролю за його виконанням. Цей стратегічний документ повинен забезпечити основу для стратегічного планування державних політик у різних сферах з урахуванням положень та зобов’язань України в рамках Угоди [4].

2. План перекладів актів права ЄС на 2017–2018 рр., серед яких затверджено 418 актів права ЄС. Вбачається що цей документ унеможливить неточності при перекладі та помилкове трактування права ЄС [5].

3. Стратегію комунікації Угоди, що покращить розуміння та сприятиме роз’ясненню євроінтеграції для громадян [6].

4. Внесені зміни до деяких постанов КМУ з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, що дозволить прискорити реалізацію рішень органів асоціації та прискорить ефективність двосторонньої співпраці Україна-ЄС на всіх рівнях.

Не можна оминати увагою і «Методологію перевірки відповідності законодавству ЄС і складання таблиць відповідності» [8], яка розроблена у рамках фінансованого ЄС проекту «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» [7]. Цей акт має стати в нагоді працівникам державних органів, яким в межах покладених обов’язків, доручено забезпечити відповідність проектів законодавчих актів законодавству ЄС і визначити ступінь їх відповідності Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Таким чином, можна стверджувати, що для прискорення та оптимізації законодавства України до права ЄС доцільним є не тільки розробка та прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на адаптацію законодавства України до права ЄС. Вбачається, що Україна активізує зусилля щодо перекладу нормативно-правових актів права ЄС, посилює всебічну проінформованість суспільства, систематизує процес наближення українського законодавства до європейського й міжнародного права через покращення компетенцій державного управління, що є позитивною тенденцією у євроінтеграційному прагненні України.

Література:

1. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 4. – С. 29–42.
2. Лубчак В. Що загрожує суверенітету України: доповідь НАН України «Національний суверенітет України в умовах глобалізації» // День. – № 74. – 26.04.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.day.kiev.ua/227664.
3. Лобанов В. Работа с высшим административным персоналом в США и других зарубежных странах. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – 230 с.
4. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п>.
5. Орієнтовний план перекладу активів *acquis* ЄС на 2017-2018 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/orientovniy-plan-perekladu-aktiv-acquis-es-na-2017-2018-roki.pdf>.
6. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.10. 2017 р. № 1106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/779-2017-р>.
7. Сайт Association4U: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.association4u.com.ua/index.php/en/>.

ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ СТАНДАРТІВ ЄС ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ СІМЕЙНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ ПРАЦІВНИКІВ

Сахарук І.С.

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри
трудового права та права соціального забезпечення
юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Серед пріоритетних напрямів імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 р. (далі – Угода про асоціацію) є вдосконалення трудового законодавства в частині забезпечення рівності та недискримінації працівників, в тому числі за ознакою сімейних обов'язків. Так, Директива Ради 2010/18/ЄС від 8.03.2010 р. про імплементацію переглянутої рамкової угоди щодо батьківської відпустки (далі – Директива 2010/18/ЄС) [1] закріплює нормативні умови забезпечення можливостей поєднання професійних та сімейних обов'язків працівників.

Обов'язок роботодавця гарантувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками в Україні закріплено ще з 2005 року, із прийняттям Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (ст. 17). Водночас, право працівника на поєднання професійних та сімейних обов'язків значною мірою залишається декларативним з огляду на відсутність механізмів його реалізації. При цьому, в Україні значна частина норм, направлених на забезпечення рівності за ознакою сімейних обов'язків є гендерно-активними, оскільки

направлені на захист материнства, але не батьківства (така позиція відображена і в ст. 24 Конституції України), що суперечить як стандартам ЄС.

В національному законодавстві єдиною спеціальною гарантією для всіх чоловіків, які мають дітей, є право на отримання відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку відповідно до ст. 179 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП), а також відпустки у зв'язку з усиновленням дитини з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, старших трьох років (ст. 82 КЗпП). При цьому, моніторинг Омбудсмана України засвідчує, що на практиці такі права чоловік може реалізувати скоріше як виняток, у ситуації, коли у дитини відсутня матір або у разі її тривалої хвороби [2, с. 206]. Така ситуація існує як з огляду на наявність гендерних стереотипів в українському суспільстві щодо ролі чоловіків у вихованні дітей, так і через наявність дискримінаційних положень законодавства щодо надання гарантій чоловікам для поєднання професійного і сімейного життя.

Зокрема, ряд спеціальних прав, передбачених КЗпП, які надаються жінкам, повинні бути поширені на батьків з дітьми: встановлення неповного робочого часу (ст. 56), заборона залучення до нічних, надурочних робіт, до роботи у вихідні дні, направлення у відрядження без згоди (ст. ст. 176, 177), надання відпустки у зв'язку з усиновленням новонароджених дітей (ст. 182), заборона відмовляти у прийнятті на роботу і знижувати заробітну плату, звільняти з мотивів, пов'язаних з наявністю дітей віком до трьох років, (ст. 184). Відповідно до ст. 186-1 КЗпП вказані гарантії поширюються на чоловіків лише у випадку, якщо вони виховують дітей без матері (або у разі її тривалого перебування у лікувальному закладі). Встановлення таких обмежень необґрунтоване та дискримінаційне, адже право на отримання відповідних пільг жінками не ставиться в залежність від того, виховують вони дитину з батьком чи ні. Названі норми не враховують стандарти ЄС, відповідно, ці пільги необхідно поширити на всіх батьків, які мають дітей відповідного віку. Такий підхід відображено у проекті Трудового кодексу України № 1658 (текст від 24.07.2017 р.), який містить окрему главу у книзі 4 «Особливості праці працівників із сімейними обов'язками».

До гарантій, які повинні надаватись і батькам, слід віднести і спеціальні перерви для годування дитини (ст. 183 КЗпП). Така позиція підтверджується рішенням Європейського Суду з прав людини 2010 р. у справі «Альварес проти Сеса Старт Еспанья» (*Alvarez v. Sesa Start Espana*). Судом відмічено, що включення до іспанського законодавства положення щодо штучного годування в доповнення до грудного є обґрунтованим, оскільки закон більше не пов'язує годування з біологічною функцією організму [3, с. 31]. З огляду на це, необхідно внести відповідні зміни до ст. 289 проекту ТК № 1658.

Погоджуємось з О. А. Парягіною, що поширення спеціальних гарантій і на чоловіків, крім забезпечення рівноправності працівників, має сприяти зміні стереотипів у розподілі сімейного навантаження та підвищення зайнятості жінок-матерів, зацікавлених у поєднанні кар'єри з вихованням дітей [4, с. 51-52]. Так, в Україні лише 2% чоловіків беруть відпустку по догляду за дитиною, тоді як, наприклад, в Данії 10%, Німеччині – 20%, Швеції – 36%, Норвегії – 80% [2, с. 207]. При цьому, політика ЄС направлена на заохочення використанні відпустки обома батьками. Так, ст. 2 Директиви 2010/18/ЄС визначає можливість надання батьківської відпустки принаймні 4 місяці (хоча, визначає можливість її встановлення аж до 8 років), при цьому, передбачає необхідність заохочення обох батьків використовувати вказану відпустку частинами [1]. У Швеції надаються податкові пільги за рівного її розподілу; у Німеччині, якщо відпустку бере тільки один з батьків, оплата здійснюється тільки один рік, а якщо обоє – за 14 місяців; в Ісландії по три місяці відпустки надається матері та батькові, а три розподіляються у будь-якій пропорції між батьками [2, с. 207].

Окрім надання спеціальних відпусток та додаткових гарантій у сфері праці працівникам, які мають дітей віком до 3 років, в межах політики позитивних дій необхідним є прийняття програм, направлених на підвищення конкурентоспроможності осіб з сімейними обов'язками. Стаття 6 Директиви 2010/18/ЄС передбачає гарантії для працівників після виходу із батьківської відпустки: можливість встановлення неповного

робочого часу чи спеціального графіку роботи, заходи щодо співпраці роботодавців та працівників, які перебувають у батьківській відпустці, інші заходи, визначені державами чи в колективних угодах [1]. Так, у країнах ЄС реалізуються програми, розраховані на навчання тривало безробітних, до яких відносяться переважно особи з сімейними обов'язками. Наприклад, у Франції та Іспанії законодавством передбачено право особи на спеціальну перепідготовку в кінці відпустки по догляду за дітьми. В Австрії малі підприємства можуть отримати субсидії на виплату заробітної плати працівникам, які повертаються на роботу після дворічної відпустки. У Великобританії діє програма підтримки одиноких батьків, яка передбачає створення додаткових робочих місць [4, с. 50-51].

Одним із ефективних способів забезпечення рівності можливостей для працівників з сімейними обов'язками є застосування гнучкого графіку роботи, неповного робочого часу, роботи на дому тощо, які на практиці не набули широкого поширення в Україні. Згідно зі ст.196 проекту ТК № 1658, за бажанням працівників, у період перебування у відпустці для догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома (зі збереженням права на отримання допомоги по догляду за дитиною). При цьому, діючий КЗпП не здійснює правовому регламентацію гнучкого графіку роботи, як і дистанційної зайнятості, а право на встановлення неповного робочого часу гарантує лише жінкам, які мають дітей (ст. 56).

План заходів з виконання Угоди про асоціацію, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106, серед заходів в рамках імплементації Директиви 2010/18/ЄС визначає необхідність а) усунення дискримінації за ознакою статі щодо батьківської відпустки для догляду за дитиною; б) запровадження можливості встановлення скороченого та неповного робочого дня / тижня для осіб, які вийшли з батьківської відпустки; в) врегулювання питання відсутності на роботі працівника у разі виникнення надзвичайних обставин у невідкладних сімейних справах; г) запровадження санкцій за порушення законодавства про батьківські відпустки.

Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2007 році серед заходів, направлених на імплементацію Директиви 2010/18/ЄС визначає розробку проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо надання додаткових гарантій, пов'язаних з поєднанням сімейних і трудових обов'язків)» [5, ст. 77]. При цьому, вказаний законопроект у Верховній Раді України не зареєстровано (за даними офіційного веб-порталу). А відповідно до аналізованого звіту, його прийняття не є пріоритетним і на 2018 рік [5, ст. 78]. Водночас, План заходів з виконання Угоди про асоціацію передбачав необхідність реалізації заходів щодо імплементації Директиви 2010/18/ЄС шляхом розробки відповідних нормативно-правових актів до 20 квітня поточного року.

У аналітичному дослідженні «Гендерна дискримінація у доступі до праці й послуг: оцінка впровадження Україною антидискримінаційних директив Ради ЄС» наголошено на існуванні «значного конфлікту між логікою Директиви 18, і урядовими заходами, викладеними в імплементаційних планах як 2015, так і 2017 рр. [6, с. 35] і з таким висновком слід погодитись. Адже Директива 2010/18/ЄС передбачає можливість її імплементації як за допомогою урядових заходів та відповідних нормативно-правових актів, так і шляхом прийняття колективної угоди. При цьому, для впровадження окремих положень Директиви важливе значення має проведення консультацій із соціальними партнерами, в першу чергу, організаціями роботодавців. Директива встановлює мінімальні вимоги щодо надання батьківської відпустки, тоді як конкретні умови її одержання, надання на оплачуваній основі чи ні, строк та ін. держави визначають самостійно у законодавстві, колективних угодах. При цьому, в самій Директиві наголошено на пріоритетності її імплементації саме шляхом ведення колективних переговорів.

В цілому, незважаючи на наявність Плану заходів по імплементації Директиви 2010/18/ЄС, на сьогодні відсутній навіть її офіційний переклад Міністерством юстиції України, не кажучи вже про встановлення пріоритетності здійснення заходів по її імплементації Урядом.

Слід відмітити, що імплементаційні плани стосовно усіх антидискримінаційних директив передбачають лише нормотворчу роботу – розробку відповідних нормативно-правових актів та забезпечення супроводу їх розгляду Верховною Радою України. Таким чином, з одного боку, Уряд знімає із себе відповідальність в цілому за процес імплементації (з огляду на гарантування в якості імплементаційних заходів не прийняття, а лише розробку нормативних актів). З іншого боку, для імплементації положень Угоди про асоціацію, особливо в частині впровадження антидискримінаційних норм, лише законодавчих заходів не достатньо. Так, зокрема, в контексті гармонізації професійного та сімейного життя важлива роль повинна бути відведена подоланню існуючих в суспільстві гендерних стереотипів, в тому числі щодо ролі чоловіків у вихованні дітей. Водночас, необхідним є проведення соціального діалогу з метою сприйняття та прийняття роботодавцями умов гарантування батькам (чоловікам та жінкам) права на додаткові гарантії у сфері праці у зв'язку із сімейними обов'язками. За відсутності підтримки роботодавців вказані гарантії залишаться лише декларативними, а держава зможе здійснювати вплив на їх реалізацію лише шляхом посилення юридичної відповідальності, що жодним чином не покращить становище безпосередньо самих працівників із сімейними обов'язками.

Література:

1. Директива Ради 2010/18/ЄС від 8.03.2010 р. про імплементацію переглянутої рамкової угоди щодо батьківської відпустки, укладеної UNICE, СЕЕР і ETUC, та скасування Директиви 96/34/ЄС // Угода про асоціацію між Україною та ЄС: соціально-трудовий вимір. Кн. 1: збірник актів законодавства України та *acquis communautaire* [упор. З.Я. Козак]. Львів, 2015. С. 200-208.
2. Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. 370 с. URL: www.ombudsman.gov.ua.
3. Рівність у сфері праці – виклик зберігається: Глобальна доповідь МОП. 2011. 82 с. URL: <http://www.ilo.org>.
4. Парягина О. А. Содействие занятости женщин с семейными. Трудовое право. 2008. № 3. С. 48-54.
5. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2007 році. URL: https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/layout_16_02_final.pdf.
6. Скорик М.М. Гендерна дискримінація у доступі до праці й послуг: оцінка стану впровадження Україною антидискримінаційних Директив Ради ЄС. Аналітичне дослідження. Київ, Бюро соціальних та політичних розробок, 2017. 78 с. URL: https://www.bureau.in.ua/downloads/2017%20IRF%20Project_.pdf.

СТРАТЕГІЯ ЄЕК ООН ЩОДО ОСВІТИ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЧИННИК ЗМІН В ОСВІТНЬОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Слепченко А.А.

кандидат юридичних наук

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Концепція сталого розвитку, визнана основою глобальної екологічної політики та орієнтиром подальшого розвитку суспільства зумовила значне посилення уваги до освітньої діяльності. Провідна роль освіти на шляху до сталого розвитку була визнана світовою спільнотою вже у 90-х рр. ХХ ст. Екологізація освітнього процесу набула

значення вже не тільки як пріоритетний елемент механізму екологічної безпеки, а як інтегруючий чинник освіти у цілому, який в контексті сталого розвитку визначає стратегічну мету і провідні напрями останньої. В результаті сформувався поняття «освіти в інтересах сталого розвитку» (далі – ОСР) (*Education for Sustainable Development*), як змістовно нового типу освіти в сучасному світі.

Освіта в інтересах сталого розвитку стала одним із пріоритетних напрямків співробітництва країн в Європейському регіоні. У XXI ст. ОСР виділяється в окремий напрямок міжнародної та європейської співпраці. В 2005 р. у м. Вільнюсі (Литва) на нараді представників міністерств охорони навколишнього середовища та міністерств освіти (17–18 березня 2005 р.) було прийнято «Стратегію Європейської економічної комісії ООН для освіти в інтересах сталого розвитку» (далі – Стратегія), країною-учасником якої є й Україна.

Першим із сформульованих у Стратегії її завдань є створення політичних механізмів, нормативно-правової бази та організаційної основи ОСР (п. 7). У п. 50 Стратегії конкретизується, що законодавство має бути однією з опор освіти задля сталого розвитку, нарівні з політикою, навчальними планами. Ключем для досягнення цієї мети, як зазначено у Стратегії, могло б стати прийняття на всіх рівнях систем освіти основоположних документів з ОСР. Водночас, правові інструменти повинні бути адаптовані до конкретних умов та наявного законодавства кожної країни, яка їх застосовує (п. 43).

План виконання Стратегії країнами-учасницями був окреслений у «Вільнюських рамках здійснення Стратегії ЄЕК ООН для освіти в інтересах сталого розвитку», прийнятих на Нараді високого рівня представників міністерств охорони навколишнього середовища та освіти (Вільнюс, 17-18 березня 2005 р.). У 2015 р. закінчився 3-й етап виконання Стратегії. Відповідно до Вільнюських рамок на даному етапі країни повинні були, зокрема, визначити пріоритети подальшої діяльності, необхідної для здійснення Стратегії, розглянути поточну політику, існуючі правові та оперативні рамки, механізми фінансування та заходи у галузі освіти; прийняти відповідні національні плани в якості основи і оперативного інструменту для здійснення Стратегії; домогтися істотного прогресу в здійсненні ОСР. Україна виконує взяті на себе зобов'язання лише частково, зі значним відставанням, про що автором неодноразово зазначалося у попередніх публікаціях.

Під час роботи Восьмої Міністерської Конференції ЄЕК ООН «Навколишнє середовище для Європи», що відбулася у Батумі (Республіка Грузія) у червні 2016 року, було організовано нараду високого рівня на тему «Освіта в інтересах сталого розвитку» (ОСР) з метою оцінки прогресу, досягнутого протягом перших десяти років здійснення Стратегії ЄЕК ООН з освіти в інтересах сталого розвитку. Міністри навколишнього середовища європейських країн, в тому числі, й України, у Декларації «Екологічніше, чистіше, розумніше!» вкотре підтвердили важливість подальшого розвитку та підвищення рівня освіти в інтересах сталого розвитку (п. 4). Особливої уваги заслуговує прийнята на зазначеній Конференції «Батумська заява міністрів з освіти в інтересах сталого розвитку», у якій зазначається про рішучу підтримку глобальних процесів у галузі ОСР та конкретизуються цілі та напрямки розвитку ОСР в Європейському регіоні на наступний термін.

У Плані роботи з виконання Стратегії ЄЕК ООН з ОСР на 2017–2019 роки, затв. 20–21 квітня 2017 р. у Женеві, було підтверджено намір країн-учасниць продовжити виконання Стратегії на період до 2030 р. та посилити інтеграцію ОСР до міжнародної та національної політики у галузі освіти та сталого розвитку (п. 15). Країни-учасниці повинні й надалі виконувати розроблені національні стратегії та плани дій з ОСР. Країнам, які ще не завершили підготовку та не прийняли планів дій та/або стратегій в галузі ОСР за першу декаду (2005–2015 р.), до яких, на жаль відноситься й Україна, пропонується прискорити та завершити цей процес (п. 16). Важливою частиною діяльності визнано дослідження у галузі ОСР, тож сприяння усвідомленню необхідності та значення досліджень, моніторингу та оцінки цього напрямку освіти повинно на наступному етапі роботи розглядатися країнами-учасницями як пріоритетне завдання (п. 34).

Очевидно, що одним із найважливіших факторів, які впливають на розвиток ОСР в Україні та на переорієнтацію усієї системи освіти на питання сталого розвитку, що впливає із змісту Стратегії та Планів її виконання, важливого значення набуває ефективність нормативно-правового регулювання даної сфери відносин. Вдосконалення правового регулювання галузі ОСР є, на наш погляд, актуальним завданням сучасної юридичної науки. Однією з прогалин вітчизняного законодавства донедавна була відсутність положень щодо ОСР у законодавстві про освіту, на відміну від екологічного законодавства, де на рівні політико-правових документів стратегічного характеру були закріплені ідеї сталого розвитку та екологічної освіти в інтересах сталого розвитку Української держави.

Але за останні роки вплив міжнародних ідей, концепцій, доктрин у даній сфері позначився й на освітянському законодавстві шляхом закріплення окремих положень щодо ОСР (переважно – у формі принципів, загальних засад, декларацій). Так, одним із принципів державної політики у сфері вищої освіти, закріплених у ст. 3 Закону України «Про вищу освіту», прийнятого 1 липня 2014 р. стало сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя.

У 2017 році відбулася знакова подія у сфері правового забезпечення ОСР в Україні: до нового Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. були включені положення щодо сталого розвитку. Зокрема, у преамбулі даного Закону передбачається, що метою освіти в Україні є, зокрема, забезпечення сталого розвитку України та її Європейського вибору, а у ст. 5 зазначено, що фінансування освіти є інвестицією у сталий розвиток суспільства та держави.

Зазначені пріоритети, разом із задекларованими Українською державою у низці політико-правових документів намірами здійснити екологізацію, модернізацію освіти та розвиток екологічної освіти в інтересах сталого розвитку, повинні, на наш погляд, спричинити «переформатування» освітньої системи України.

Пріоритетність освіти в інтересах сталого розвитку може розглядатися, зокрема, як один із принципів вітчизняного освітянського законодавства та права. Адже, прискорений розвиток відносин у галузі освіти та відповідного законодавства, як і поява нових, невідомих радянському законодавству інститутів, зумовили повернення до наукових дискусій щодо характеру та галузевої належності норм, які регулюють зазначену сферу відносин. Питання формування освітянського права залишаються предметом широких дискусій в Україні та в інших країнах. Деякими вченими підтримані висловлені раніше гіпотези щодо існування самостійної галузі освітянського права, розуміння якого лише як комплексної галузі законодавства вважається в наш час недостатнім. Існуючі у вітчизняній юридичній науці наукові погляди на дану проблему варіюються від категоричного заперечення такої галузі до її безспірного визнання.

Не ставлячи перед собою задачу обґрунтувати в даній публікації існування в правовій системі України такої самостійної галузі права, як освітянське право, все ж зазначимо, що, на наш погляд, об'єктивні передумови для таких висновків існують. Одним з основних факторів подальших досліджень у цьому напрямку є існування в системі освіти особливого виду навчально-педагогічних правовідносин, які за своїми ознаками суттєво відрізняються від адміністративних, цивільних чи трудових відносин, до яких, здебільшого, у доктрині права відносять правовідносини, що виникають у галузі освіти. Тому, актуальним завданням юридичної науки є, на наш погляд, подальші дослідження в напрямку розвитку «автономії» освітянського права, що надасть можливості для його подальшого розвитку, осучаснення, ліквідації прогалин, консолідації розрізнених однорідних норм в межах єдиних інститутів, повного і всебічного врегулювання правового статусу основних учасників освітніх правовідносин. Поглиблення наукових досліджень з цієї тематики матиме важливе значення також і для подальшого вдосконалення правових засад ОСР в Україні, так і реформування відносин у галузі освіти в Україні в цілому.

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРЯМОЇ ДІЇ НОРМ ПРАВА ЄС
НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В КОНТЕКСТІ УГОДИ
ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС**

Чернявський А.Л.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права і соціально-гуманітарних дисциплін

Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

м. Черкаси, Україна

Одним із найважливіших завдань європейської інтеграції України, в т. ч. і в контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, є забезпечення гармонізації українського та європейського права. Гармонізація будь-яких правових систем є складним та багатоаспектним явищем, яке стосується різноманітних галузевих (предметних) сфер правового регулювання та характеризується множинністю моделей та форм гармонізаційних процедур. Також необхідно відзначити, що після набуття чинності Лісабонським договором має місце певна еволюція самого європейського права, що проявляється у взаємопроникненні права ЄС та національних правових систем держав-членів [1, с. 28], тому гармонізація українського та європейського права має забезпечувати узгодження вітчизняного права з правом не лише самого ЄС, а й з правовими системами держав-членів.

Достатньо складним у теоретичному та практичному плані є комплекс проблем взаємодії правової системи ЄС та національних правових систем. У чистому вигляді ці питання стосуються взаємодії права ЄС та держав-членів, однак набуття чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС [2] певною мірою поширює проблематику взаємодії союзного та національного права і на українську правову систему. Одним із ключових аспектів проблем взаємодії права ЄС та національного права є питання про можливість прямого застосування норм права ЄС у правових системах держав-членів, в т. ч. і стосовно права національних судів виносити рішення безпосередньо на підставі норм установчих договорів та актів вторинного законодавства ЄС.

Вирішення питання про безпосереднє застосування норм установчих договорів ЄС у національному праві ґрунтується на їх природі як міжнародних договорів, укладених державами-членами, що зумовлює включення цих договорів до складу національних правових систем і робить обов'язковим їх застосування національними судовими та правозастосовними органами. Ще у 1963 р. Суд ЄСп у справі *Van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen* визнав положення установчих договорів безпосередньо застосовними у національному праві, якщо вони є обов'язковими, чітко та однозначно сформульованими і не потребують прийняття будь-яких національних імплементаційних актів [3, с. 180]. У 1991 р. Суд ЄСп, також, посилаючись на юридичну природу міжнародного договору, визнав, що безпосередньому застосуванню на національному рівні підлягають положення і угод про асоціацію з ЄС [1, с. 62].

Оскільки Угода про асоціацію між Україною та ЄС набрала чинності 1 вересня 2017 р., відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України вона є частиною національного законодавства України і підлягає безпосередньому застосуванню в якості джерела права. Проте, виходячи з практики Суду ЄС та Суду ЄСп, необхідно зробити висновок, що безпосередньому застосуванню в Україні підлягають тільки такі положення Угоди про асоціацію, які є обов'язковими, чітко та однозначно сформульованими і не потребують прийняття будь-яких національних імплементаційних актів, а положення Угоди про асоціацію, що не відповідають зазначеним критеріям, слід розглядати як такі, що встановлюють обов'язок відповідних органів державної влади України прийняти в межах визначеної законом компетенції необхідні нормативно-правові акти.

Питання про безпосередню дію на національному рівні актів вторинного законодавства ЄС є більш складним та багатокомпонентним. Відповідно до ст. 288 ДФЄС для виконання повноважень Союзу установи ухвалюють регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки. Регламент має загальне застосування. Він є обов'язковим у повному обсязі та повинен прямо застосовуватися в усіх державах-членах. Директива є обов'язковою щодо результату, якого необхідно досягти, для кожної держави-члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів. Рішення є обов'язковим у повному обсязі. Якщо рішення визначає тих, кому воно адресовано, воно є обов'язковим лише для них. Рекомендації та висновки не є зобов'язальними [4].

Як зазначає Р. А. Петров, важливою додатковою умовою прямої дії директив є закінчення терміну їх імплементації. Суд ЄС багаторазово визнавав, що лише директиви, зазначений термін імплементації яких минув, здатні мати пряму дію. Вони можуть мати пряму дію також у випадках, коли імплементацію було здійснено неповністю або неналежним чином. Провідним рішенням з питання прямої дії директив можна визнати *Marshall v. Southampton ma South West Area Health Authority*, у якому Суд ЄС установив, що директиви здатні мати лише вертикальну пряму дію [1, с. 63].

Як бачимо, на національному рівні в якості джерел права судами держав-членів ЄС мають прямо (безпосередньо) застосовуватися регламенти ЄС, а у випадку недотримання державою-членом імплементаційних зобов'язань – і директиви ЄС. При цьому за загальним правилом ні установчі договори ЄС, ні практика Суду ЄС (Суду ЄСп) не визначають можливості прямого застосування норм права ЄС третіми державами, в т.ч. і такими, що уклали з ЄС угоди про асоціацію. Тобто у найбільш загальному вигляді норми права ЄС (крім Угоди про асоціацію, яка теж є джерелом права ЄС) не можуть визнаватися в якості джерел права України і підлягати безпосередньому застосуванню в Україні, зокрема і судами під час розгляду конкретних справ).

Однак ряд положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС встановлюють специфічні вимоги, що допускать пряме застосування норм права ЄС в рамках української правової системи.

Зокрема, розділ VI Угоди про асоціацію між Україною та ЄС присвячений фінансовому співробітництву та положенням щодо боротьби із шахрайством. Відповідно до статей 453 та 454 цього розділу Україна отримує фінансову допомогу через відповідні механізми та інструменти фінансування ЄС, а основні принципи фінансової допомоги передбачені у відповідних регламентах ЄС щодо фінансових інструментів [2]. Враховуючи те, що принципи права ЄС у більшості випадків чітко визначаються актами первинного та вторинного права ЄС, а також прецедентами Суду ЄС (Суду ЄСп), зазначені вище положення Угоди про асоціацію дозволяють прямо посилатися на відповідні директиви ЄС як на джерело права в процесі використання на території України наданої Євросоюзом фінансової допомоги.

Враховуючи викладене, можемо зробити висновок, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС не лише визначає загальну стратегічну мету гармонізації законодавства України та ЄС, а й закладає специфічні механізми, що зумовлюють можливість у визначених угодою випадках прямого застосування актів законодавства ЄС на території України. На нашу думку, в процесі реалізації Угоди про асоціацію та посилення взаємозв'язків України та ЄС сфери можливого прямого застосування норм права ЄС в Україні мають розширюватися.

Література:

1. Право Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Аверочкіна Т. В. та ін.; за ред. О. К. Вишнякова. Одеса: Фенікс, 2013. 869 с.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

3. Гердеген М. Європейське право; пер. з нім. Київ: К.І.С., 2008. 528 с.
4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС У СФЕРІ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ

Ярошевська Т.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та історії України
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна*

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить цілу низку важливих домовленостей і є найбільш вагомою для України з економічної точки зору угодою, укладеною за часи незалежності. Метою домовленості є не тільки наближення економіки України до європейського рівня, але й тісна співпраця між сторонами, взаємна лібералізація відносин та спільний розвиток у найважливіших напрямках, зокрема і в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Зміст Угоди про асоціацію між Україною та ЄС охоплює аспекти співробітництва за шістьма напрямками, які, в свою чергу, деталізуються за окремими секторами, серед яких визначне місце відводиться праву інтелектуальної та, зокрема, промислової власності. Так, у ст. 157 Глави 9 «Інтелектуальна власність» даної Угоди йдеться, що цілями асоціації є спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території сторін та досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Перш за все, слід підкреслити, що інститут промислової власності України знаходиться в стадії інтенсивного розвитку і в цілому його положення відповідають сучасним універсальним міжнародним договорам про промислову власність. Практично те саме можна відзначити стосовно співвідношення даного інституту з відповідним законодавством ЄС. Однак ця відповідність не є абсолютною. На думку автора тез, певні положення інституту промислової власності України все ще потребують доопрацювання, зокрема в сфері охорони прав на географічні зазначення, з тим, щоб привести їх у відповідність до законодавства ЄС.

Погоджуюся з авторами [1, с. 18], що, здійснюючи гармонізацію законодавства, Україна зобов'язана враховувати, що цей процес має переважно односторонній характер, бо не передбачає здійснення взаємних кроків сторін із узгодження їхніх правових норм, а стосується тільки змін в законодавстві України для його гармонізації з нормами права ЄС. Також в процесі гармонізації національного законодавства з правом європейських інтеграційних організацій Україні необхідно враховувати подальший розвиток права ЄС, зокрема і в сфері охорони прав на географічні зазначення.

Географічне зазначення походження сільськогосподарських продуктів і харчової продукції активно використовуються в країнах-членах ЄС як ефективний та важливий інструмент індивідуалізації виробників з метою привернення підвищеної уваги споживачів до продовольчих товарів. У зв'язку з беззаперечною цінністю виключних прав на географічне зазначення, наразі постає комплекс питань щодо адаптації законодавства України в сфері охорони прав на географічні зазначення до європей-

ських стандартів. Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяла стабілізації позицій сільськогосподарських продуктів і харчової продукції на ринках ЄС. Однак загострилися проблемні питання гарантування безпечності та якості продукції, підвищення її конкурентоспроможності в «єдиному нормативному просторі» Україна – ЄС.

Вирішення цього питання вбачається у запровадженні державного ринкового нагляду та правового захисту географічного маркування української продукції згідно з європейською моделлю. Для першого напрямку практично сформована нормативно-правова база, яка поетапно впроваджується на практиці. Другий напрям має виключно національний формат і не відповідає європейським вимогам [2, с. 23].

Загалом, охорона прав на географічні зазначення за національним законодавством відповідає п. 1 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Але окремої уваги заслуговує вирішення питання щодо охорони схожих (омонімічних) назв, і про це йдеться у п. п. 3, 4 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На думку авторів [3, с. 50], це положення могло б відкрити дискусію щодо продовження використання кириличного варіанту багатьох назв продуктів, назви яких пов'язані із певним регіоном, але в Україні сприймаються більшою мірою як видові назви (наприклад, «Шампанське»).

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, досить жорсткими є процедури щодо неправомірно маркованого товару, при чому коло можливих правопорушень значно розширюється, що практично унеможливує зловживання правами на географічні зазначення, і це доречно. Вилучення партій товару, неправомірно маркованих, імовірно стане однією із перших ознак застосування даної Угоди в Україні.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить близько трьох тисяч географічних зазначень, які охороняються відтепер і на території України. При цьому даною Угодою не встановлені обмеження щодо їх охорони виключно у двосторонніх правовідносинах Україна – ЄС. Підписуючи Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна погодилась взагалі припинити неправомірне використання вказаних географічних зазначень.

Слід відзначити, що, для припинення неправомірного використання найбільш вживаних в Україні захищених географічних зазначень, ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачено десятирічний перехідний період, протягом якого можна правомірно використовувати географічні зазначення для позначення та презентації визначених продуктів, що походять з України: а) Champagne, б) Cognac, в) Madera, г) Porto, д) Jerez/Xeres/Sherry, е) Calvados, ж) Grappa, з) Anis Portugues, и) Armagnac, я) Marsala, к) Malaga, л) Токаї. Таким чином, в нашій країні доведеться змінити найменування більш ніж половини виноробної продукції, яка виробляється в Україні. Саме це і стало причиною запровадження 10-річного перехідного періоду. Семирічний перехідний період передбачається для використання географічних зазначень для позначення та презентації визначених продуктів, які походять з України: а) Parmigiano Reggiano, б) Roquefort, в) Feta. Відповідно до п. 1 ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, продукція, яка була вже виготовлена до набрання чинності даної Угоди, може вільно продаватися доти, доки не закінчиться на складі.

На думку автора тез, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС встановлені досить лояльні строки для припинення використання найбільш вживаних в Україні географічних зазначень. Проте аналіз положень про перехідний період приводить до висновку, що Україні слід невідкладно розпочати роботу з підготовки до охорони даних об'єктів права.

Погоджуюся з науковцями [3, с. 57-58], які вважають, що аналіз передумов формування української частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дозволяє ставити питання про неналежний рівень захисту інтересів національних товаровиробників, а підхід України до формування цієї частини Угоди є несистемним та непрофесійним. Зокрема, при формуванні тексту даної Угоди не було здійснено належної співпраці з асоціаціями тих товаровиробників, які найбільше використовують географічні зазна-

чення: вина, сиру та мінеральних вод. Технічна частина документу, а саме перелік географічних назв, що підлягають захисту у відповідності до даної Угоди, демонструє фатальну недосконалість нормотворчої техніки з української сторони.

Відсутність в Україні єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень та навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення і назви, що потенційно можуть стати ними, призвела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, наша держава сформулювала абсолютно безсистемний перелік. У нинішньому вигляді Угода про асоціацію між Україною та ЄС стосовно інституту географічних зазначень означатиме однозначні збитки для українських товаровиробників через необхідність заміни відомих назв товарів на інші. Разом з тим, цією Угодою вщент знищується потенціал для формування тих географічних зазначень України, які дозволили б українським товаровиробникам отримати хоч якусь користь від існування економіко-правового інституту географічних зазначень.

Отже, підсумовуючи все сказане, можна зробити наступні висновки. По-перше, в цілому посилення охорони права на географічні позначення матиме позитивні наслідки як для української, так і для європейської економіки. Це сприятиме росту довіри та визнання продуктів, назва яких містить географічні зазначення, дасть гарантії використання якісних товарів та приведе до зниження кількості підробок. Втім, очевидно, що виробники, які без належної правової підстави виготовляють продукцію із використанням захищених географічних зазначень, нестимуть значні фінансові втрати, які намагатимуться компенсувати за рахунок підвищення цін на продукти зі зміненою назвою. По-друге, у будь-якому випадку Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить умови щодо обов'язковості застосування досить суворих та непопулярних серед товаровиробників заходів, які можуть призвести до фінансових втрат або скорочення обсягів виробництва. У перспективі такі дії спрямовані на поліпшення якості і безпеки продукції. Більше того, тривалий перехідний період сприятиме поступовій адаптації до нових умов.

Література:

1. Муравйов В.І., Мушак Н.Н. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Віче. 2013. № 8. С. 12–18.
2. Крисанов Д.Ф. Географічні зазначення походження агропромислової продукції: європейський досвід та вітчизняні перспективи. Економіст. 2014. № 10. С. 18–24.
3. Андрощук Г.О., Афян А.А. Угода про асоціацію з ЄС: наслідки для інституту географічних зазначень в Україні. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. № 6. С. 48–59.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ

EUROPEANIZATION OF LEGAL GROUNDS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Dobkowski J.

Habilitated Doctor of Law, Professor,

Head at the Department of Administrative Law and Administration Science

Faculty of Law and Administration

University of Warmia and Mazury in Olsztyn

Olsztyn, Poland

Functioning of various supranational structures, growing globalization and European integration do not remain without influence on the shape of the East European administrative law and its studies. One of the issues in this respect is Europeanization of legal foundations of public administration.

The level of research is determined here mainly by the issues of legal grounds [1, p. 5; 2, p. 61]. Moreover, the considerations about Europeanization of sources of administrative law should be carried out in two aspects: material and formal ones [3, p. 65]. As far as material and legal grounds for public administration functioning are concerned it should be stated that the stimulator of transformations in this respect is first of all the law of the European Union. This is mainly seen in such branches of material administrative law as, e.g.: 1) Administrative economic law, especially antimonopoly law, consumers protection law, agrarian relations; 2) Food law; 3) Telecommunications law; 4) Power industry law; 5) Liberal professions law; 7) Transport law; 8) Nuclear law; 9) Environmental protection law.

The administration of internal affairs mainly include: law on foreigners and on the protection of the state border, as well as ensuring tight co-operation between institutions and organizations of the member states in the field of ensuring public security and order. Besides, some branches of the material administrative law remain beyond the scope of adjustment processes because they are not included in the legal regulations of the European Union.

There are constant changes with this regard, together with economic transformations, technological progress, and legal provisions in those respects. Those issues are perceptible in the normative sphere almost only from the point of view of administration of law. Their innovative character and changeability in time, and, at the same time, saturation with technical elements, make those problems difficult both in the sphere of research and in the teaching process. The lack of scientific knowledge results in the fact that considerations of few representatives of the doctrine of the administrative law mainly, but not only, amount to the reception and commentaries of regulations from the point of view of correctness of legislative procedure, their structure, or coherence – so rather secondary issues for the administrative practice.

Europeanization of formal grounds of public administration activities encompasses problems of procedural and legal-organizational character. Studying the sources of administrative law, particularly task and procedural norms, one should not forget that the subject of activity directly impinges on legal-structural solutions and administrative procedure principles.

Analyzing transformations of the East Europe administrative law in connection with the processes joining the EU, one should remember: «In general, public administrations are re-

garded as highly complex organizations that are practically totally connected with political, economic, and social life of a state (member state or a candidate state – remark J. D.), as well as with its history and traditions. Individual public administrations seek various solutions. They have different structures that can sometimes even differ internally (...) The Treaty about the European Union accepts that diversity because public administrations belong to a competence of each member state. The Community has no rights in the subject of public administration structures. There is the principle of subsidiary, according to which each member state establishes the structure, system, and procedures of its own public service» [4, p. 11].

Europeanization of formal grounds of public administration activities will entail changes in administrative law being the consequence of countries of Central and Eastern Europe participation in the Council of Europe and the ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

In the further part of this paper I will concentrate on presenting the European administrative standards influencing formal grounds for activities of the public administration. One of the forms of administrative polices' activities, besides classical measures of public administration activities, are specific administrative acts called in the literature «direct decisions» or «directly obliging individual acts». Due to largely simplified procedure, most often an oral form, order of immediate enforceability, given in conditions of administrative discretion (most often a general competence norm determining conditions to take actions), they quite deeply interfere with fundamental freedoms and rights of an individual. The European standards in this respect are set forth by Resolution 31 of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 1979 on Protection of an Individual against Administrative Acts. The right to hearing and justification of such an act should be listed among the rules of even the most simplified proceedings.

A significant completion in this respect is Recommendation R 2 of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 1980 concerning performing discretionary administrative competences. It introduces certain principles of using margins of decisions by public administration. The principle of equality in law, the principle of objectivism, the principle of adequacy (proportionality), and the principle of acting in the name of the objective for which a given organization was statutorily established.

In the state of public security and order threat, an efficient form of its ensuring is using administrative penalties. In this respect the standard is set forth by Recommendation R 1 of the Committee of Ministers for the Member States of 1991 concerning administrative sanctions. The recommendation contains the following principles:

1. sanctions and conditions of their imposition should be defined in an act;
2. a sanction cannot be imposed if in the time of committing an act it was not a subject of penalty – in situation when milder rules of responsibility were then in force, the stricter, introduced later, sanction cannot be used; in case of less repressive provisions becoming effective, they should be used for a person under an administrative responsibility regime;
3. nobody can be administratively punished twice for the same act, under the same provision, or provisions protecting the same social interest if the same act is the reason of taking up activities by two or more administration bodies on the basis of regulations protecting different social interests, they should take into consideration previously imposed sanction;
4. each action aiming at starting a sanction should be taken in reasonable time, adjusting the pace of procedures performed to this end to the circumstances of the case;
5. all proceedings instituted about imposing a sanction must – for the need of a given person's rights protection – be closed with adjudication (an act closing proceedings) [5, p. 130].

The most important competence of the administrative authority's activities is using direct coercion measures. The mentioned before Resolution R 2 of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 1980 concerning performing discretionary competences of administration will have an influence here, but first of all the provisions of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms will have application here.

The limits of discretionary administrative authority in this matter are determined by the convention, which objects purposeful use of violence.

You must also remember about Recommendation № R (84) 15 of the Committee of Ministers relating to public liability; Having regard to Recommendation № R (87) 16 of the Committee of Ministers on administrative procedures affecting a large number of persons; Recommendation № R (91) 10 of the Committee of Ministers on the communication to third parties of personal data held by public bodies; Recommendation № R (2000) 6 of the Committee of Ministers on the status of public officials in Europe; Recommendation № R (2000) 10 of the Committee of Ministers on codes of conduct for public officials; Recommendation Rec(2002)2 of the Committee of Ministers on access to official documents; Recommendation Rec(2003)16 of the Committee of Ministers on the execution of administrative and judicial decisions in the field of administrative law; Recommendation Rec(2004)20 of the Committee of Ministers on judicial review of administrative acts.

The summary of standardization was the publication of the book in 1998: *The Administration and You – A handbook*. This handbook presents those principles of substantive administrative law and administrative procedure which are considered to be of primary importance for the protection of private persons in their relations with the administrative authorities. It is intended to summaries and illustrates several decades of work undertaken by the Council of Europe in this field. This text will be of interest to legislators, judges, ombudsmen, administrators, lawyers and members of the general public.

The key document of European soft-law in this respect is Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration (Adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007 at the 999bis meeting of the Ministers' Deputies). Cases of maladministration, whether as a result of official inaction, delays in taking action or taking action in breach of official obligations, must be subject to sanctions through appropriate procedures, which may include judicial procedures. Good administration in many situations involves striking an appropriate balance between the rights and interests of those directly affected by state action on the one hand, and the protection of the interests of the community at large, in particular those of the weak or vulnerable, on the other, and recognizing that procedures intended to protect the interests of individuals in their relations with the state should in certain circumstances protect the interests of others or the wider community. Good administration is an aspect of good governance; that it is not just concerned with legal arrangements; that it depends on the quality of organization and management; that it must meet the requirements of effectiveness, efficiency and relevance to the needs of society; that it must maintain, uphold and safeguard public property and other public interests; that it must comply with budgetary requirements; and that it must preclude all forms of corruption. The requirements of a right to good administration may be reinforced by a general legal instrument; that these requirements stem from the fundamental principles of the rule of law, such as those of lawfulness, equality, impartiality, proportionality, legal certainty, taking action within a reasonable time limit, participation, respect for privacy and transparency; and that they provide for procedures to protect the rights and interests of private persons, inform them and enable them to participate in the adoption of administrative decisions. This code lays down principles and rules which should be applied by public authorities in their relations with private persons, in order to achieve good administration.

Nevertheless, with the aim of guaranteeing the right to good administration and ensuring an open, efficient and independent EU civil service, on 15 January 2013 the European Parliament adopted a resolution based on a legislative initiative report prepared by the Legal Affairs Committee, presenting detailed recommendations to the Commission on a Law of Administrative Procedure of the EU. This called for a regulation establishing an EU administrative law applicable to all the Union's institutions, bodies and agencies in their relations with the public. More specifically, the proposed regulation should codify the fundamental principles of good administration and regulate the procedure to be followed by the Union's administration when handling individual cases to which a natural or legal person is a party. It should also lay down a procedure applicable as a *de minimis* rule where there is

no specific law. Thus, this regulation would be considered as a code of practice under the new legal basis of Article 298 of the Treaty on the Functioning of the European Union. The Barroso Commission refrained from submitting any proposal, since it considered that there was no need for a legislative initiative in the field of the rights of citizens in their direct dealings with the institutions and bodies of the EU.

Europeanization of legal grounds of public administration operation encompasses the processes of introduction to our administrative order mainly humanitarian values, which are manifestations of civilization, cultural, and technological achievements of West European countries. It gives a new meaning to the research of the administrative system, where an individual is becoming a central institution, not such elements as efficiency of actions or its effectiveness.

References:

1. Starościak J. Podstawy prawne działania administracji / Starościak J. – Warszawa, 1973. – 156 s.
2. Boć J. Badanie źródeł prawa administracyjnego / Boć J // Prawo administracyjne; pod red. J. Bocia. – Wrocław, 2000. – 443 s.
3. Filipek J. Rola prawa w działalności administracyjnej państwa / Filipek J. // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace prawnicze. – V. 65. – S. 73-79.
4. Corte-Real I. Administracja publiczna a Unia Europejska / Corte-Real I. // Służba Cywilna. – Autumn-Winter. – 2000/2001. – № 1. – S. 2-11.
5. Kmiecik Z. Ogólne zasady prawa i postępowania administracyjnego / Kmiecik Z. – Warszawa, 2000. – 209 s.

SOVEREIGN DEBT CRISIS IN THE EUROPEAN UNION THROUGH THE EYES OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Dorociak M.

Faculty of Law and Administration

University of Warsaw

Warsaw, Poland

Introduction.

The article seeks to summarise the CJEU jurisprudence on the remedies adopted to tackle the sovereign debt crisis that struck the European Union in 2009. The article starts with short introduction about the roots of the crisis. Subsequently, measures adopted by the EU and its member states are described. Finally, the CJEU's judgments relating to this measures are presented. In the conclusion, a possible interpretation of the CJEU's «crisis jurisprudence» is suggested.

1. Sovereign debt crisis in the European Union.

The road leading to the sovereign debt crisis in the European Union, and in particular in its Economic and Monetary Union began with the outburst of financial crisis in the United States [4, pp. 55-57]. Crisis in financial sector quickly spread to governments that decided to bail out banks that were on the verge of insolvency. This led to the deterioration of condition of public finances with rising levels of governments deficit and public debt. «No bail-out clause» contained in Art. 125 of the Treaty on the function of the European Union, neglected by financial markets for years, was finally acknowledged by them and states such as Greece, Spain, Italy, Ireland and Portugal found themselves in deep prob-

lems [2, pp. 16-19]. Ineffectiveness of the original legal structure of the EMU, based on the treaties and the so-called Stability and Growth Pact, became brutally visible to everyone.

Moreover, it was found out that the EU was not only incapable of preventing the economic crisis, but also did not dispose of any mechanisms that could tackle the one that had already started. New solutions were desperately needed.

2. Responses to the sovereign debt crisis in the EU.

Reactions to the economic crisis undertaken by the EU and its member states may be in principle divided into three groups.

The first group contains 2 big packages of EU legislation and international treaty, namely: the so-called «six-pack» composed of five regulations and one directive; the so-called ‘two-pack’ composed of two regulations and the Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union, often referred to as ‘Fiscal Compact’. The main aim of these legal acts was to reinforce the Stability and Growth Pact, enhance the economic coordination within the EMU and to oblige EU member states to have the budgetary position of their general government balanced. Although effectiveness of these measures may be subject to discussion, none of them has raised so far any problems from the perspective of the EU law [1, pp. 192-194].

On the contrary, the second group, composed of rescue packages and such stability mechanisms as: European Financial Stability Facility, European Financial Stability Mechanism and European Stability Mechanism, complemented by unconventional monetary policy programmes by the ECB (Securities Markets Programme, Outright Monetary Transactions and Public Sector Purchases Programme) raised quite a few legal challenges that were thoroughly analysed by the CJEU. In short, all of these measures were aimed at providing financial assistance to the most distressed states, either by direct loans, or by monetary policy programmes that were soothing conditions on which they could borrow on financial markets.

Finally, the last set of EU responses to the economic crisis was aimed at breaking the sovereign-bank «doom loop» by creating a centralized, supranational supervision over the EU banking sector, supplemented by the Single Resolution Mechanism, European Deposit Insurance Scheme and the so-called «single rulebook».

In the subsequent part, legal problems relating to the economic crisis in the EU and examined by the CJEU will be briefly discussed. Six principle cases will be presented in a chronological manner.

3. CJEU’s «crisis jurisprudence».

The first «crisis case» that appeared before the CJEU concerned the European Stability Mechanism. The doubts that the referring court – Irish Supreme Court – raised, regarded compatibility of such assistance with the ‘no-bailout’ clause and the ESM’s alleged encroachment upon the ECB’s exclusive competence to conduct single monetary policy for the member states of the euro area [5, paras. 93, 129]. The CJEU did not identify any breaches of the EU law. It stated that the ESM’s role did not endanger ECB’s monetary policy mandate and that the financial assistance that it provided to EMU member states was legal as long as it was conditional [5, paras 98, 149].

In *Gauweiler* it was the ECB’s involvement in managing the economic crisis that became the object of the CJEU’s scrutiny. The CJEU was challenged with a referral from the German Federal Constitutional Court, seeking an answer to the question whether with the Outright Monetary Transactions the ECB did not go beyond its mandate [6, paras. 10]. Also this time the CJEU did not find any breaches of the EU law, underlining that the ECB was allowed by the treaties to support the general economic policies in the Union without the prejudice to its main objective of maintaining price stability [6, paras. 109]. In consequence, the OMT’s positive effects on the financial stability of euro area were legitimate as they in no way endangered price stability of the EMU.

In a subsequent case, *Kotnik*, although the CJEU was in principle asked to deliver an interpretation of the Commission Communication on the application of State aid rules to banks, it had also an occasion to present for the very first time its stance on the Directive

2014/59 on recovery and resolution of credit institutions and investment firms that forms part of the abovementioned single rulebook. Thus, the CJEU stated that despite doubts raised by the referring Slovenian Constitutional Court, EU law provisions imposing on shareholders and subordinated creditors an obligation of burden-sharing in case of a resolution of a credit institution do not violate principle of legitimate expectations and property rights [7, paras. 79, 111].

With a very similar challenge the CJEU was faced in *Ledra Advertising*. The proceedings were initiated in accordance with Art. 263 TFEU. The applicants were seeking annulment of provisions of Memorandum of Understanding [«MoU»] concluded between the ESM and the Republic of Cyprus that led to the taking over of the insured deposits, the conversion of uninsured deposits into shares and the temporary freezing of another part of those uninsured deposits [8, para. 73]. In their opinion indicated provision violated their property rights. Assessing the appeal of a Tribunal's judgment, the CJEU dismissed applicants' actions and confirmed the validity of the MoU aimed at ensuring the stability of the banking system in the euro area, which, according to the CJEU, cannot be deemed as unjustified restrictions on applicants' rights [8, paras. 74].

In *Florescu* the CJEU's preliminary ruling concerned the legal status of MoU containing conditions attached to the financial assistance provided to Romania and its compliance with the Charter of Fundamental Rights. Applicants before the referring court were seeking the annulment of the decisions suspending their pensions. The CJEU confirmed that the MoU as an act of the EU institution could be an object of the its interpretation. Subsequently, the CJEU stated that although it the MoU had not required adoption of such legislation as discussed in the proceedings, Romanian law should nevertheless not be considered as violating the fundamental rights [9, paras 36, 42, 60].

In the last of «crisis saga» judgments that have been issued so far, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, the CJEU was once again faced with the question of compliance of national legislation decreasing remuneration of public officials adopted during the financial crisis, with the EU law. However, this time the CJEU did not even refer to the issue of relation between national laws and the MoU and only focused on Portuguese laws' conformity with Art. 19(1) TEU. And as in all the above judgments, it did not find any potential incompatibility [10, paras. 52].

Summary.

The above brief review of the CJEU jurisprudence on measures undertaken in reaction to the crisis in the EU could not possibly discuss all the legal issues that arise from the presented judgments. The aim of the article was only to demonstrate how controversial from the legal perspective these instruments were. What is worth underlining is that the CJEU was continuously dismissing all the challenges that were appearing before it. Analysis of underlying reasons of such a position of the Court cannot be undertaken in this article, but it may be just suggested here that one possible explanation is that the CJEU was ready to do «whatever it takes» to save the euro area [3, pp. 104-119].

References:

1. Adamski D. Economic Policy Coordination as a Game Involving Economic Stability and National Sovereignty/ Adamski D. // *European Law Journal*. – 2016. – № 2.
2. Copelovitch M. The Political Economy of the Euro Crisis / M Copelovitch, J. Frieden, S. Walter. – URL. http://scholar.harvard.edu/files/jfrieden/files/friedencopelovitchwalter_cpsforthcoming.pdf, last access: 18 May 2018.
3. Dorociak M. Crisis jurisprudence of the Court of Justice of the European Union – in the name of «Euro-messianism»: Master's degree thesis / Dorociak M.; unpublished. – Warsaw, 2016.
4. Lane P. The Financial Crisis and the Sovereign Debt Crisis / Lane P. // *Journal of Economic Perspectives*. – Vol. 26. – № 3. – 2012.

5. Judgment of the CJEU of 27 November 2012, Thomas Pringle v Government of Ireland and Others, C-370/12, ECLI:EU:C:2012:756.
6. Judgment of the CJEU of 16 June 2015, Peter Gauweiler and Others v Deutscher Bundestag, C-62/14, ECLI:EU:C:2015:400.
7. Judgment of the CJEU of 19 July 2016, Tadej Kotnik and Others v Državni zbor Republike Slovenije, C-526/14, ECLI:EU:C:2016:570.
8. Judgment of the CJEU of 20 September 2016, Ledra Advertising Ltd and Others v European Commission and European Central Bank (ECB), Joined Cases C-8/15 P to C-10/15 P, ECLI:EU:C:2016:701.
9. Judgment of the CJEU of 13 June 2017, Eugenia Florescu and Others v Casa Județeană de Pensii Sibiu and Others, C-258/14, ECLI:EU:C:2017:448.
10. Judgment of the CJEU of 27 February 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses v Tribunal de Contas, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117.

EVOLUTION OF ADMINISTRATIVE SANCTIONS IN EUROPEAN UNION LAW

Klemt T.

Postgraduate Student of the European Department

Faculty of Law and Administration

University of Warsaw

Warsaw, Poland

Introduction.

The beginnings of applying administrative sanctions should be seen at the dawn of European integration. Already signed on 18 April 1951 in Paris, the treaty establishing the European Coal and Steel Community (ECSC Treaty) provided for instruments that we can undoubtedly classify as administrative sanctions. Article 47 of this treaty explicitly stated that the High Authority (today's European Commission) could impose fines and periodic penalty payments for each day of breach of obligations under this article, as well as for knowingly providing false information. The maximum amount of the fine was set at one per cent of the annual turnover, and the fine of five per cent of the average daily turnover for each day of infringement. Thus, administrative sanctions have become one of the first instruments used by the newly emerging European institutions.

Reasons of the application of administrative sanctions.

The use of administrative sanctions occurred because criminal penalties were considered as traditional and immanent attribute of national sovereignty. Social, economic and cultural aspects related to criminal law were too varied between Member States. Thus, they were not ready to transfer powers to harmonize them for the European Coal and Steel Community (ECSC) or the European Economic Community (EEC). Hence, jurisdiction in criminal matters is clearly reserved to the Member States. As a consequence, the European Commission was only given the power to impose administrative sanctions on entities directly violating the treaties. However, this situation has left an unregulated enforcement area to be implemented and implemented by the Member States. Although the European Commission received supervisory powers as to the fulfillment of obligations by individual states, it did not have effective instruments to fight against EU law infringements in this area.

Over time, this has become a serious disadvantage of the entire system. Fraud to the detriment of the Union was estimated in 1975 in the range of 10-25% of its annual budget, which was a significant amount. The European Commission was in a difficult situation at

the time of publication of these data, because it had almost no instruments to effectively tackle the problem. Over time, the problem of enforcement has expanded from EU financial interests to environmental protection, free movement of goods, workers' rights and other EU freedoms. Admittedly, the Commission could have complained about a breach of a treaty obligation by a Member State, but it did not have the means to enforce a court judgment (currently provided for in Article 260 TFEU).

Legal basis for imposing sanctions.

Faced with the growing problem, the method of solving it was found, referring to the principle of loyal cooperation. This principle, referred to in art. 4 par. 3 TFEU, is the most important basis for establishing the obligations of Member States to introduce an appropriate sanctioning system. In the case of *Amsterdam Bulb BV vs. Produktschap voor Siergewassen*, the Court of Justice of the European Union found that where EU law does not provide for specific sanctions for private parties infringing that right, Member States are authorized to adopt such sanctions, which they deem appropriate. What's more, it is their duty resulting precisely from the principle of loyal cooperation.

In the case against Greece, the CJEU set a specific standard of the activity in question, adding that, as a rule, the Member States are free to choose how they will react: by means of civil, criminal or administrative law. However, this freedom of choice is not unlimited – sanctions must be effective, proportionate and dissuasive. In the circumstances of a given case, this may mean that only criminal sanctions meet the above conditions. This position has been codified, with regard to fraud, in Article 325 TFEU, which states that the Union and the Member States shall combat fraud and any other illegal activities affecting the Union's financial interests by measures that have a deterrent effect and provide effective protection in the Member States and in all Union institutions, bodies and agencies. According to well-established case law, the lack of an appropriate response may result in a state complaint against a breach of a treaty obligation.

Over the years, the freedom to choose the means used has been limited by provisions in which the Union recommends specific sanctions when a Member State detects a specific factual situation. Historically speaking, this process began with regulations concerning specific problems, eg subsidies for sheep and cattle farming. Then they were sanctions defined for particular sectors, eg agriculture and fisheries. The next step was the consolidation of sectoral regulations and the adoption in 1995 of a general regulation on the protection of the financial interests of the European Union.

This Regulation provides for a number of administrative sanctions in the event of irregularities regarding the use of EU funds. These are measures falling under the scope of administrative law. This catalog includes fines, total or partial withdrawal of benefits, exclusion or withdrawal of benefits for the period following the detection of an irregularity, withdrawal of the license or recognition, loss of security or deposit, as well as other economic punishment of an equivalent nature and scope.

The sanctions referred to in the Regulation must be treated as a possible response to a breach of EU law. The obligation for Member States to impose them is due to more specific sectoral rules. These provisions may also introduce other sanctions, which are not mentioned in this regulation. Such cases will be discussed in more detail in the chapter devoted to the empirical analysis of functioning sanctions. Moreover, a Member State can not establish its own national sanctions, which are already specified in detail in EU law (eg exclusion from the law of subsidies for a farmer).

A dispute over the competence of the European Union to impose sanctions.

Despite the principle of loyal cooperation as the legal basis for the introduction of administrative sanctions, the transfer of powers to the European Union in this area was not without controversy. As a consequence, the question about the competence of the Union to impose sanctions is required, which was the subject of the dispute in the CJEU judgment in the case *Federal Republic of Germany vs. European Commission*. Germany raised two fundamental complaints in this case – the lack of competence of the European Union to set sanctions and the European Commission to impose them.

As regards the first of these, Germany opposed sanctions in the form of subsidies and exclusions for farmers. The subsidies consist in paying an additional sum of money in addition to the return of the received subsidy, when the farmer does not fulfill the obligations resulting from the support program. Exclusion means that the farmer will be excluded from the possibility of using the support in the future in connection with the breach. Both sanctions were aimed at punishing the offender. This constituted the basis for the applicant's claim that they did not have a legal basis because of their criminal nature. Referring to this allegation, the Court found that the EU has the right to define the measures necessary to achieve the objectives of the common agricultural policy (CAP). Harmonization of the sanctions system is part of this activity in the Court's opinion. The contested sanctions therefore constitute specific administrative instruments that are an integral part of the assistance system established to ensure sound financial management of the Union. At the same time, the Court refrained from taking a position on the allegation as to the possibility of sanctions in the field of criminal law.

With regard to the second plea, the German Government argued that only the Council has the power to impose the sanctions in question and that such powers can in no case be delegated to the Commission. Assuming that the Union is recognized as having the power to make exclusions, it can not be inferred that this activity can be carried out by the Commission. In response to these arguments, the Court referred to the judgment of the *Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel vs. Köster and Berodt & Co.*, according to which the Council has the option of delegating implementing powers to the Commission, which in this case has occurred with regard to subsidies and exclusions.

Conclusions.

The presented case law was repeatedly confirmed by the Tribunal in the following years, which emphasized that the EU may in certain cases order Member States to apply sanctions aimed at punishing a given entity. This is possible when the use of effective, proportionate and dissuasive sanctions of a criminal nature by the competent national authorities is necessary to combat serious crimes, eg against the environment. This may be the case if the Union considers that these measures are necessary to ensure full effectiveness of the legislation in the area concerned. Nevertheless, the definition of the type and level of criminal sanctions to be applied does not fall within the Union's competence, in line with the Court's judgment in relation to the Directive on ship-source pollution and the introduction of sanctions in the event of a breach of law.

It is characteristic for the European Union that constructions are introduced into primary law, whose validity and form have been established by the Court of Justice of the European Union many years before. This is also the case with the Treaty of Lisbon, which codified the Court's views in art. 83 par. 2 TFEU. This provision provides for the EU's competence to set minimum standards, in the form of a directive, relating to the regulation of offenses as well as sanctions for particularly serious crime with a cross-border dimension.

References:

1. Andreangeli A. Ne bis in idem and administrative sanctions: Bonda / Andreangeli A. // *Common Market Law Review*, 2013. – Vol. 50. – № 6.
2. Appel I. *Verfassung und Strafe* / Appel I. – Berlin, 1998.
3. Bitter S. *Die Sanktion im Recht der Europäischen Union* / Bitter S. – Heidelberg, 2011.
4. Fontaine P. *Voyage to the Heart of Europe 1953-2009* / Fontaine P. – Brussels, 2010.
5. Forrester I. A Challenge for Europe's Judges: The Review of Fines in Competition Cases / Forrester I. // *European Law Review*, 2011. – Vol. 36. – № 2.
6. Hampton P. *Reducing administrative burdens: effective inspection and enforcement* / Hampton P. – Norwich, 2005.
7. Herlin-Karnell E. *Is administrative law still relevant? How the battle of sanctions has shaped EU criminal law* / Herlin-Karnell E. – New York, 2014.

List of cases:

1. C-50/76, Amsterdam Bulb BV vs. Produktschap voor Siergewassen, ECLI:EU:C:1977:13.
2. C-68/99, Commission of the European Communities vs. Greece, ECLI:EU:C:1989:339.
3. C-326/88, Anklagemyndigheden vs. Hansen & Soen I/S, ECLI:EU:C:1990:291.
4. C-176/03, Commission of the European Communities vs. Council of the European Union, ECLI:EU:C:2005:542.
5. C-232/08, Commission of the European Communities vs. Kingdom of the Netherlands, ECLI:EU:C:2009:629.
6. C-45/05, Maatschap Schonewille-Prins vs. Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, ECLI:EU:C:2007:296.
7. C-240/90, Federal Republic of Germany vs. European Commission, ECLI:EU:C:1992:408.
8. C-25/70, Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel vs. Köster and Berodt & Co., ECLI:EU:C:1970:115.
9. C-440/05, Commission of the European Communities vs. Council of the European Union, ECLI:EU:C:2007:625.

SAME SERVICES – SAME RULES? REGULATORY STRATEGIES FOR OVER-THE-TOP SERVICES IN THE EUROPEAN UNION’S LAW

Mazur J.

Faculty of Law and Administration

University of Warsaw

Warsaw, Poland

The overall objective of this analysis is to provide a complex definition of *same services – same rules* approach, based on a created catalogue of approaches toward regulating the services provided over public net (over-the-top services, OTT's), which can be observed in the EU's law. OTT services are becoming a vital part not only of everyday life of billions of individuals, but also a vital part of the economy [10]. OTT services are one of the crucial innovations whose unique character has been noted by the European Union [8]. The analysis presents the regulatory strategies which can be initially deduced from existing legal categorisation of the services provided over the net. I position the *same services – same rules* approach at the centre of analysis, for it becomes the crucial criterion to support the understanding of the specific character of regulations concerning the digital space. The analysis of existing terminology describing OTT services provides basis for distinguishing three approaches – functional, innovative and cross-branches approach – which, to different extent, fulfil, or could result in fulfilling, the *same services – same rules* outline and therefore illustrate the actual meaning of the principle.

1. Functional approach.

The functional approach allows recognizing the services supplied over the public net as traditional services. It can be characterized as the process of comparing functions of the OTTs and traditional services from the customer's perspective. If the result of such comparison indicates strong resemblance of the two, and therefore their substitutional character, the OTT service must be subjected to the same rules as the traditional one. In the process, the uniqueness of the OTT service is questioned. Even though the innovative method of providing the service is not disputed, the actual function of the service remains the same as the traditional one, and therefore, it should be treated as such.

The most recent example of such attitude in the EU's legal system was presented in the judgment *Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL* [1]. The analysis of Uber's economical character leads to the conclusion, that even though the service provider wants to present it as an internet platform, it is functionally traditional individual urban transport-on-demand service and should be treated as such. It proves to expose characteristics of both information society service and individual urban transport-on-demand service, which makes it necessary to weigh the economical meaning of these two dimensions. The arguments which highlights the provider's control over e. g. prices of the service, conditions under which it is provided and minimum standards applying to the technical condition of the car used by the driver, are interpreted as the signs of exercising the control over the actual transport service. The functional approach allows to notice that the Uber's involvement in the process of providing the service is like the one of the individual urban transport-on-demand services and should be treated as such.

The fragility of compliance with such an approach can be illustrated with the case on VAT regime which should be applied to e-books [2]. The economic meaning of the service, which could be compared to the traditional books, in this case was not as relevant as the mean which was used to provide the service to the customer. The view, according to which e-books should be considered as a service provided over the net, not as a good, causes e-books to be excluded from the possibility of VAT exemptions, which can be applied to paper books. As such, the case seems to be an example of difficulties which appear when the new technologies are confronted with the old terminology and provides the justification for the second of the observed regulatory strategies.

1.2. Innovative approach.

The second of the legal strategies is based on the direct recognition of OTTs' unique character. It can be called the innovative approach, as it is based on the creation of new legal categories which lead to the new types of regulation. The complete terminological framework could provide common legal terminology that would describe OTT services coherently. The result could be the application of the *same services – same rules* approach not necessarily to the services provided over the net, as opposed to the traditional ones, but rather to the different types of the OTT services. This approach is based on the assumption that the digital space in general cannot be described with the terminology created before the development of Internet, and therefore should be subjected to another type of legal terminology and norms.

Regulations concerning digital content are an example of the innovative approach. The traditional freedoms regarding goods and services are complemented by a new type of trade deal subject. Data, as an item of exchange, is subjected to a new type of regulation in terms of customer rights. It is necessary to note that the practical realization of this approach which were so far proposed may lead to numerous doubts regarding the general regime, which should be referred to in case of lack of *lex specialis* regulations. Since the digital content definition includes not only data, but also services, it seems that the proposed framework is not concise. Implementation of a new legal category does not fulfil the expectations regarding the necessity of creating clear regulations which would include data itself.

However, one could assume that in case where complex and coherent regulatory framework emerge, it could provide new solutions regarding implementation of *same services – same rules*, as the new regulatory framework means not only terminological dimension, but also innovative approach towards regulation itself. The right to data portability is an example of such a concept which tries to provide the answers to growing monopolization of OTTs market. According to the article 20 of the GDPR 'the data subject shall have the right to receive the personal data concerning him or her, which he or she has provided to a controller, in a structured, commonly used and machine-readable format and have the right to transmit those data to another controller'. The actual meaning of the right to data portability will depend on how the controllers will fulfill their obligations to inform and facilitate exercising data subject's rights. However, by analogy with mobile number portability, the portability of data might be an effective instrument for reducing users' switching costs and lowering barriers of entry for small start-up providers. Simultaneously the right

to data portability is the sign of implementing the innovative rights, adequate to the technologies to which they refer.

1.3. Cross-branches approach.

To fully understand the cross-branches approach one should realize that OTT services often not only operate using different channel of providing services, but also rely on completely different to traditional business models. To some extent the Commission's focus on online platforms proves the importance of applying the economic perspective while creating the legislative framework for OTT services [7]. The new services offered *via* Internet are the clearest examples of the growing data-driven economy [9]. Video sharing platforms, music streaming services, services based on cloud solutions, are all (1) based on data flow, which does not involve any tangible means transferred to the customer. On the contrary, the 'neither service, nor good' which is provided to the customer is data, which in legal terminology could be the most precisely described as digital content. Moreover, they (2) use data analysis for the improvement of the offered services, such as profiling the content suggested to the users basing on their individual preferences, which often become their main source of profits, as the service itself remains free of charge. This business model leads to the situation in which the OTT services (3) can also be a source of data for further analysis, as they collect huge amount of data in the process of providing services.

For new business models different areas of regulation are vital e.g. data protection, intellectual property and copyrights. It is worth to consider that initiatives which are parts of the DSM strategy should be focused on reducing the barriers regarding building European data economy [6], which would both protect the individuals (as citizens and as customers) and allow the development of the DSM full potential from the entrepreneurs' perspective. From this point of view the regulations concerning data privacy and free flow of data become the crucial element of the legislative framework regarding OTTs. The approach, which could be called 'cross-branches,' allows the regulation leading to equality of treatment the similar services and remains sensitive to the fundamental differences between the services e.g. regarding business model according to which they operate. This legislative *modus operandi* allows the possibility of compliance with the *same services – same rules* principle, whilst avoiding the unnecessary limitations, which do not answer the challenges created by the new models of providing the services.

If one tries to analyse the regulations which are implemented as means to realise the initiatives undertaken due to the strategy of building the digital single market for Europe from broad perspective, the interoperation of the approaches described in this article is visible. The concepts of applying *same services – same rules* principle include several mechanisms, which altogether can be understood as the elements creating the actual meaning of this evermore popular phrase: (1) aligning the legal conditions regarding traditional and over-the-top services by performing the test of their actual economic meaning, which may result in the necessity to apply the rules which refer to the traditional services; (2) aligning the legal conditions regarding traditional and over-the-top services by creating both new legal categories of services, and new types of regulations, as way of answering the challenges that result from the unique character of the *over-the-top* services; (3) aligning the legal conditions regarding traditional and over-the-top services by searching for balance between applying the regulations which refer to the traditional services and remain relevant for the OTTs, and the necessity of regulating additional areas, whose importance is the effect of the changes to the model according to which the service is provided.

The *same services – same rules* principle, assuming the further growth of the digital economy in the EU, has potential of becoming the key aspect of regulatory framework that refers to the services provided over-the-public net. The overall picture of the legal steps, which have been undertaken in order to comply with the *same services – same rules* principle shows it rather as a general Dworkin's legal principle. The principle can not only be realized to the wide spectrum of extents, but it can be also followed by differentiated means. Nevertheless, the *same services – same rules* principle's crucial function is providing the universal goal which the implemented regulation concerning the OTT services should pursue, and, if read closely, several possible ways of reaching this aim.

References:

1. Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL. – Case C-434/15. – 20 December 2017.
2. K Oy // Case C 219/1311. – September, 2014.
3. Directive (EU) 2015/1535 of the European Parliament and of the Council of 9 September 2015 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical regulations and of rules on Information Society services // OJ L 241. – 17.9.2015. – P. 1–15.
4. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content // COM/2015/0634. – 2015/0287. – (COD).
5. Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights, Amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and Repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council // OJ L 304. – 22.11.2011. – P. 64–88.
6. Building a European Data Economy / European Commission. – 2017. – № 9.
7. European Commission, Commission Staff Working Document Online Platforms Accompanying the Document Communication on Online Platforms and The Digital Single Market, SWD/2016/0172.
8. Godlovitch I. Over-The-Top players (OTTs): market dynamics and policy challenges / Godlovitch I., Kotterink B., Marcus J., Nooren P., Esmeijer J., Roosendaal A.; Study for the IMCOO Committee. – Brussels 2015.
9. Mandel M. Beyond Goods and Services: The (Unmeasured) Rise of the Data-Driven Economy / Mandel M.; Progressive Policy Institute. – 2012.
10. Digital Economy Outlook / OECD. – 2015. – Paris, 2015.
11. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) // OJ L 119. – 4.5.2016. – P. 1–88.

MUTUAL TRUST AND ILLIBERAL DEMOCRACY IN THE EU LAW. THE CELMER CASE (C-216/18 PPU)

Wiacek M.

Postgraduate Student of the European Department

Faculty of Law and Administration

University of Warsaw

Warsaw, Poland

The «mutual trust» is a basic principle of the Area of Freedom, Security and Justice (the «AFSJ») and therefore the fundament of all juridical cooperation within the EU. At first we will try to as such it should be evaluated as a unique EU notion. The mutual trust permitted to facilitate or even eliminate the process of exequatur or recognition of the juridical decisions by other jurisdiction in civil and criminal cases [17]. Furthermore, the principle of sincere cooperation was set out in the first subparagraph of Article 4(3) TEU, to ensure the application of and respect for EU law. In that regard, as the CJEU has lately established, ‘as provided for by the second subparagraph of Article 19(1) TEU, member states are to provide remedies sufficient to ensure effective judicial protection for individual parties in the fields covered by EU law. It is, therefore, for the member states to establish

a system of legal remedies and procedures ensuring effective judicial review in those fields' [18]. A paragraph 10 of the preamble to the Framework Decision on the European Arrest Warrant («EAW») states that «the mechanism of the European arrest warrant is based on a high level of confidence between member states. Its implementation may be suspended only in the event of a serious and persistent breach by one of the member states of the principles set out» in the Treaties [3]. The mutual trust, or a *high level of confidence*, has been a key notion underlying the system of co-operation in criminal matters in the European Union. This paper aims to evaluate its accuracy within the illiberal democracy and the legislative changes in member state by exploring the High Court of Ireland preliminary request on Mr. Celmer surrender to Poland.

Nevertheless, the mutual trust is not blind. The Court of Justice of the EU formulated in 1986 the principle of effective judicial protection as a general rule of Union law [15]. As J. Lenaerts stated the principle of mutual trust is a constitutional principle that pervades the entire AFSJ and cannot be followed blindly [1, p. 805-840]. The principle was codified in the EU Charter of Fundamental Rights, which in Article 47 expresses this principle in its legal and entity aspect. It is a prerequisite for the principle of the effectiveness of EU law. The right to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal previously established by law is in the same time the rights that correspond to rights guaranteed by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Pursuant to the Article 52(3) of the Charter the meaning and scope of those rights shall be the same as those laid down by the said Convention; however, the EU law may provide more extensive protection.

Recently, this position has been recently strengthened by the CJEU in the *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* judgment by combining the effective judicial protection of individuals' rights under EU law (Article 19(1) TEU) which is a general principle of EU law stemming from the constitutional traditions common to the member states [18] with the values of the EU (Article 2 TEU) [18]. Furthermore, the member states are obliged, by the principle of sincere cooperation, set out in the first subparagraph of Article 4(3) TEU, to establish a system of legal remedies and procedures ensuring effective judicial review every time the EU law is applicable by the national court [18]. As the CJEU stated independence presupposes that 'the body concerned exercises its judicial functions wholly autonomously, without being subject to any hierarchical constraint or subordinated to any other body and without taking orders or instructions from any source whatsoever, and that it is thus protected against external interventions or pressure liable to impair the independent judgment of its members and to influence their decisions' [18]. It was confirmed in the *Achmea* judgment concerning the investment tribunals [19]; moreover, J. Lenaerts connected both cases in his speech delivered in the Supreme Administrative Court of Poland [2].

On the other hand the member states benefit of the right of the procedural autonomy. According to the well established jurisprudence «it is not for the Court to involve itself in the resolution of questions of jurisdiction to which the classification of particular situations based on [EU] law may give rise in the national judicial system» [16]. Nevertheless, the CJEU let a national judge not only to analyse whether the 'juridical authority' delivers a decision other member states, but include as well the analysis if the standards of human rights will be guaranteed (especially the prohibition of inhuman or degrading treatment during the detention in other member state) [17]. The Court interpreted that the Framework Decision should be, *save in exceptional cases*, understood as allowing the two-stage test for an executive juridical authority. The Irish High Court asked the preliminary question recalled directly the the *Aranyosi and Caldaru* analysis a executive juridical authority must determine whether there is a real risk of inhuman or degrading treatment of individuals detained in the issuing member state. It should be based on objective, reliable, specific and properly updated evidence with respect to detention conditions in the issuing member state. In the case of Hungarian detention system the European Court of Human Rights ('ECtHR') found Hungary to be in violation by reason of the overcrowding in its prisons and too small cells [7]). Similarly, the ECtHR found Romania to be in violation by the same reason [8; 9; 10; 11]. The state of the prisons in Romania was the subject of the re-

port of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [4]. As we can observe, the problem in Hungary and Romania were not of the legislative nature, but a non-compliance with applicable standards. According to the *Aranyosi* test those objective evidences (multiple ECtHR's judgments and international reports) bound judicial authority to assess the existence of that risk when it is called upon to decide on the surrender to the authorities of the issuing member state of the individual sought by a European Arrest Warrant [4]. It is the second stage in which the executing judicial authority carries out a concrete and precise assessment of the circumstances in the particular case. The CJEU stated that the consequence of the execution of EAW must not be that that individual suffers inhuman or degrading treatment.

Artur Celmer was accused of 'illicit production, processing, smuggling of intoxicants, precursors, surrogates or psychotropic substances or trafficking in same' and 'participation in an organized criminal group or association whose aim is to commit offense' [5]. He claimed that the legislative changes of Poland could reduce the possibilities of him having a fair trial and supported the claims by the European Commission decision from December 2017 on introducing the procedure from art. 7(1) of the Treaty on the EU and the Venice Commission's reports [5]. Moreover, to benefit from the *Aranyosi* exceptions, he argued as well the risk of attack from criminal gangs in and outside prisons of Poland. The High Court agreed and compared the Celmer case the *Aranyosi* approach and proposed to apply its two-stage test. Nevertheless, the fundamental rights from the Articles 4 and 47 of the Charter have different character. The former is absolute and unconditional [14]; the later is in the same time a subject to the principle of the procedural autonomy. Mr. Celmer probably knew that and included in his testimony the inhuman and degrading treatment arguments, based on his previous experience in Polish prisons. The problem with adopting this test to the case is that it is difficult to recognize how 'individual guarantees' can be given by the issuing member states when the system of justice of that country is no longer operating the rule of law. The High Court recalled in the preliminary ruling a one Polish case on theoretical constitutional concepts of rule of law [12]. Furthermore, there was only this one preliminary reference address to the CJEU questioning the mutual trust in relation to the Polish judiciary since December 2017. In my opinion, there is no doubt that the current legislation in Poland is a clear risk of a serious breach by Poland. However, multiplying of the exception within the EAW automatism may lead to the fragmentation of the AFSJ. So far, the party in the *Celmer* case felt to demonstrate how these defects will affect the trial once the suspect is surrendered [4]. The defects are related with the political and legislative action, and not the misapplication of the human rights standards.

If the Court would agree with the High Court reasoning, the executing judicial authority should examine in details how the judge will be appointed for Mr. Celmer's trial (from a list, by the algorithm, by the discretionary decision of the president of this tribunal), etc. At this point we were unable to find which tribunal issued the three EAWs and where exactly Mr. Celmer would be tried. Moreover, it should state that the protecting mechanisms established in the Polish criminal procedure (exclusion of a particular judge, verification by higher instance) would fail as well. Following the mechanism established by the CJEU, we would like to argue that the only acceptable solution would be the national policy exception. It is possible that the CJEU identifies the defects in the Polish judiciary as possible European policy exception. The CJEU could possibly support reasoning of the German Federal Constitutional Court presented in the case of *Mr R v. Order of the Oberlandesgericht Düsseldorf* regarding the conviction *in absentia* for 30 years and the case of *Mr C. v. Order of the Kammergericht* regarding the scope of right to remain silent is in the UK as in Germany [6]. The European public policy exception derives from the normative content of the principle of mutual trust. It allows another member state in exceptional cases check whether that other Member State has actually, in a specific case, observed the fundamental rights guaranteed by the EU [13]. Nevertheless, so far there were included in the civil procedure within the AFSJ [1; p. 824-828]. The CJEU has an important role to play in a process. In my opinion the Court should place a Polish judge in the center of its interest and confirmed its faith in an independent ruling even in the times of illiberal democracy changes in Poland.

References:

1. Lenaerts K. La Vie après l'avis: Exploring the Principle of mutual (yet not blind) trust / Lenaerts K. // Common Market Law Review, 2017. – № 54.
2. Lenaerts K. The Court of Justice and National Courts: A Dialogue Based on Mutual Trust And Judicial Independence / Lenaerts K. URL: http://www.nsa.gov.pl/download.php?id=753&mod=m/11/pliki_edit.php.
3. Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between member states; CFD 2009/299/JHA. – 26 February 2009 // OJ L. – 81, 27.3.2009. – P. 24–36.
4. The Minister for Justice and Equality – Celmer. – № 3. – 2018. – IEHC. 153.
5. The Minister for Justice and Equality – Celmer. – № 1. – 2018. – IEHC. 119.
6. Bundesverfassungsgericht: Order of the Second Senate. – 16 Sept. 2016. – 2 BvR. – 890/16.
7. ECtHR: Varga and Others v. Hungary. – № 14097/12; 45135/12; 73712/12; 34001/13; 44055/13; 64586/13. – 10 March 2015.
8. ECtHR: Voicu v. Romania. – № 22015/10.
9. ECtHR: Bujorean v. Romania. – № 13054/12.
10. ECtHR: Mihai Laurențiu Marin v. Romania. – № 79857/12.
11. ECtHR: Constantin Aurelian Burlacu v. Romania. – № 51318/12.
12. ECtHR: Urban v Poland: № 23614/08 // ECHR. – 30 November 2010.
13. Opinion 2/13: 18 December 2014 // ECLI:EU:C:2014:2454.
14. ECtHR: Bouyid v. Belgium. – № 23380/09. – 28 September 2015. – § 81.
15. Judgment of the Court: 15 May 1986: case 222/84. – Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary // ECLI:EU:C:1986:206.
16. Judgment of the Court: 22 October 1998: joined cases C-10/97 to C-22/97; Ministero delle Finanze // ECLI:EU:C:1998:498.
17. Judgment of the Court (Grand Chamber): 5 April 2016: joined Cases C-404/15 and C-659/15 PPU. – Pál Aranyosi, Robert Căldăraru // ECLI:EU:C:2016:198.
18. Judgment of the Court (grand chamber): 27 February 2018: case C-64/16. – Associação Sindical dos Juízes Portugueses // ECLI:EU:C:2018:117.
19. Judgment of the Court (Grand Chamber): 6 March 2018: case C-284/16. – Slovak Republic v. Achmea B.V. // ECLI:EU:C:2018:158.

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕОБІРУНТОВАНІ АКТИВИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО

Антонюк О.І.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецький національний університет
імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

У статті 29 Загальної декларації прав людини 1948 року проголошено, що при здійсненні прав і свобод людина повинна зазнавати лише таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав

і свобод інших, забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Однією з підстав допустимого втручання держави у право власності є визнання активів необґрунтованими та їх витребування (далі – цивільна конфіскація) відповідно до глави 12 ЦПК України. Така підстава була запроваджена у попередню редакцію ЦПК України Законом України від 12.05.2015 року № 198-VIII і викликала жваву дискусію щодо обґрунтованості розширення підстав позбавлення права власності, врегулювання такої підстави не у ЦК, а у ЦПК, запровадження презумпції неправомірності (необґрунтованості) набуття права власності, що відрізняє цивільну від спеціальної конфіскації (застосовується у разі доведення одержання майна внаслідок вчинення злочину або за рахунок доходів від такого майна), та є протилежною за передбачені у ЦК України презумпції правомірності набуття права власності (ч. 2

ст. 328), правомірності володіння майном (ч. 3 ст. 397); добросовісності поведінки особи (ч. 5 ст. 12). Різні точки зору висловлюються і щодо розуміння змісту словосполучення «набуті на законній підставі».

Наприклад, М.Хавронюк зауважує на тому, що на відміну від італійського антимафіозного закону, запропонована процедура виключає необхідність доводити у суді зв'язок активів із конкретним корупційним злочином і вину осіб у його вчиненні. Фактично мова йде про спрощену конфіскацію майна як покарання без злочину. За відсутності належних гарантій в умовах вибіркового правосуддя таким «номінальним власником» може стати будь-яка особа [1].

Після запровадження цивільної конфіскації було подано близько десятка законопроектів щодо її поширення на активи, виявлені під час кримінального провадження корупційних злочинів, незалежно від доведення вини власника та за межами кримінального провадження з використанням процедури, спрямованої не «проти особи», а «проти речі». У такій процедурі відповідачем може бути особа, яка не є підозрюваною чи обвинуваченою у кримінальному провадженні, а процедура передбачає презумпцію того, що набуті особою активи у період перебування на державній службі розцінюються як отримання доходів від корупції, якщо їх власник не зможе довести протилежного.

Слід зауважити, що відповідно до ч. 6 ст. 41 Конституції України допустимим втручанням у право власності є конфіскація майна, за умови, що вона застосована за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Відповідно до ст. 354 ЦК України конфіскація як санкція за вчинення правопорушення полягає у позбавленні права власності на майно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, передбачених у законі, внаслідок чого майно безоплатно переходить у власність держави.

Запровадження та застосування таких процедур не є новелою національного законодавства. Конфіскація активів поза кримінальним судочинством передбачена у законодавстві, зокрема, Великої Британії, Ірландії, Ліхтенштейна, Литви, Словенії, Швейцарії.

Про активне застосування таких процедур свідчить практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо вилучення неправомірно отриманих доходів, що можуть бути поділена на два види: 1) щодо конфіскації майна, застосованої у результаті постановлення обвинувального вироку (справи «Філіпс проти Сполученого Королівства», «Велч проти Сполученого Королівства»); 2) щодо конфіскації, застосованої без вироку, щодо майна, імовірно придбаного незаконним способом (справи «Ріела та інші проти Італії», «Аркур та інші проти Італії», «Раймондо проти Італії») або призначеного для використання у незаконній діяльності (справа «Батлер проти Сполученого Королівства»). У першому випадку конфіскація розглядалася ЄСПЛ як «штраф» за змістом п. 2 ст. 1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Протокол). У другому виді справ втручання розглядалося з точки зору права держави контролювати використання майна у зага-

льних інтересах (у п. 31 рішення від 24 березня 2005 р. у справі «Фрізен проти Російської Федерації»).

Отже, ЄСПЛ визнає вилучення майна, що було набуто незаконно, таким, що відповідає суспільному інтересу у боротьбі зі злочинністю, проте під час запровадження таких заходів має бути дотриманий баланс цього інтересу та інтересу у забезпеченні непорушності права власності, що має бути враховано у національному законодавстві та правозастосовній практиці.

Цивільна конфіскація у праві ЄС застосовується до активів особи, засудженої за кримінальне правопорушення, що могло призвести до економічної вигоди, та за злочини, які навряд чи здійснювалися один раз (контрабанда, відмивання грошей). Суд може прийняти рішення щодо застосування такого заходу, якщо дійде висновку, що відповідне майно є результатом кримінальних дій (наприклад, якщо вартість власності порушника диспропорційно вища його законного доходу). При цьому тягар доведення покладено на порушника, якого визнано винним за серйозне кримінальне порушення, який має довести законний характер набуття власності [2].

Європейська комісія з прав людини у 1986 р. і ЄСПЛ визнали конфіскацію активів поза кримінальним провадженням такою, що не суперечить презумпції невинуватості, не порушує майнові права та заборони покарання без закону (справи «М проти Італії», «Оторіно проти Італії», «Аркурі проти Італії», «Ріела та інші проти Італії», «Батлер проти Сполученого Королівства», «Уолш проти Сполученого Королівства», «Гогітідзе та інші проти Грузії»).

Наприклад, у рішенні у справі «Гогітідзе та інші проти Грузії» від 12 травня 2015 р. (п. 105) ЄСПЛ зазначає, що правові стандарти допускають: 1) конфіскацію майна, пов'язану з серйозними кримінальними злочинами (корупція, відмивання коштів, оборот наркотичних засобів) без попереднього кримінального обвинувачення; 2) переведення тягарю доведення законності походження майна на відповідачів цих некримінальних проваджень про конфіскацію, зокрема цивільних проваджень *in rem*; 3) конфіскацію майна і доходів, отриманих шляхом конвертації або перетворення цінностей, отриманих злочинним шляхом, або змішаного з іншим майном, що має законне походження; 4) застосування конфіскації до будь-яких осіб, які володіють майном без необхідної добросовісності. ЄСПЛ констатував, що, зважаючи на широку свободу розсуду органів влади у прагненні провадити політику протидії корупції у сфері державної служби, а також на той факт, що національні суди надали заявникам обґрунтовану можливість для розгляду їхньої справи у змагальних провадженнях, цивільні провадження *in rem*, метою яких є конфіскація майна заявників, які ґрунтуються на порядку, що відповідав міжнародним стандартам, не порушили справедливий баланс (п. 114 рішення).

Допустимою визнає ЄСПЛ і конфіскацію майна, що належало членам родини особи (незалежно від її засудження), зокрема, за таких обставин, як: 1) знання про незаконне походження майна; 2) неможливість пояснити походження майна; 3) вид злочину (тяжкість злочину) (рішення від 10 квітня 2012 р. у справі «Силицькиєне проти Литви»). ЄСПЛ зауважує на тому, що постанова про конфіскацію не є встановленням вини у злочині, а переслідує законну мету у загальних інтересах і ґрунтується на доказах придбання конфіскованих активів за рахунок реінвестування незаконних доходів злочинної організації (п. п. 53, 54, 63, 65, 67 зазначеного рішення).

У рішенні у справі «Батлер проти Сполученого Королівства» від 21 червня 2002 р. ЄСПЛ не знайшов порушень у вилученні у заявника грошей, зазначивши, що наказ про конфіскацію грошей був заходом запобіжного характеру, що не є кримінальною санкцією, а мав на меті вилучення з обігу грошей, щодо яких у влади існувало припущення про зв'язок з незаконним обігом наркотиків. Тобто таке припущення було визнано достатньою підставою для вилучення грошей, джерело надходження яких не було підтверджено.

ЄСПЛ наголошує на відсутності причини вважати конфіскацію непропорційним заходом навіть за відсутності обвинувального вироку. Визнається законним надання

переваги доказам недостатності законного доходу відповідачів для придбання майна. Застосування цивільної конфіскації за наявності доказів достатньої або високої ймовірності незаконного походження майна разом із неспроможністю власника довести протилежне відповідає принципу пропорційності за ст. 1 Протоколу (рішення у справах «Раймондо проти Італії», «Аркурі та інші проти Італії», «Морабіто та інші проти Італії», «Батлер проти Сполученого Королівства», «Уебб проти Сполученого Королівства», «Саккочча проти Австрії»). Аналогічно має розумітися відсутність законної підстави, про яку йдеться у ст. 291 ЦПК України (а не як відсутність, наприклад, нотаріально посвідченого договору купівлі-продажу будинку чи земельної ділянки). Правовим підґрунтям для цього є ч. 4 ст. 10 ЦПК України, ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ».

Таким чином, цивільна конфіскація не визнається такою, що порушує європейські стандарти захисту права власності, у тому числі й у випадку її застосування поза межами кримінального судочинства та кримінального засудження особи, щодо якої вона застосовується. Разом з тим, потребують уточнення формулювання у ст. 291 ЦПК України підстави її застосування задля забезпечення правової визначеності у питанні допустимості втручання держави у конвенційне право особи на майно.

Література:

1. Хавронюк М. Спецконфіскація – покарання без вироку суду або покарання без злочину // Ракурс. – 2016, 26 грудня. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/1385-sproba-zaprovadjennya-speckonfiskaciyi>.
2. Як повернути вкрадені активи? ЄС відповідає на ключові питання // Європейська правда. – 2015, 4 листопада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2015/11/4/7040324/>.

ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОГО ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ ДЕРЖАВ ЄВРОПИ

Богатчук Д.П.

аспірант

Інститут законодавства Верховної Ради України

м. Київ, Україна

Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань має особливе значення для реалізації норм міжнародного права. Водночас, реалізація цього принципу залежить від реалізації міжнародно-правових норм, яка здійснюється як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівні.

Як показує практика, більшість норм міжнародного права реалізується у межах національної юрисдикції засобами внутрішнього права і саме виконання міжнародних зобов'язань дедалі більше залежить від узгодженості міжнародної і національної правових систем [1, с. 187].

Міжнародний суд ООН у консультативному висновку від 26 квітня 1988 року зазначив, що «основним принципом міжнародного права є те, що міжнародне право має перевагу над внутрішнім правом держав» (п. 57) [2, с. 34].

Цього питання стосуються положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів [3] та Віденської конвенції про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями [4], зокрема стаття 46 та стаття 27. Також

варто відзначити, наприклад, положення пункту «b)» статті 1 Конвенції про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968 р. [5].

В цьому контексті є цікавим рішення у консультативному висновку Постійної Палати Міжнародного Правосуддя від 04 лютого 1932 року стосовно польських громадян та інших осіб польської національності чи мови спілкування на території Данцігу, в якому було зазначено наступне: «...держава не може посилається щодо іншої держави на власну конституцію з метою ухилитися від зобов'язань, покладених на неї міжнародним правом або діючими угодами» [6].

Разом з тим, установлення порядку взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного права у державі все ж є суто внутрішньою компетенцією національного, перш за все конституційного, законодавства або судової практики держави [7, с. 266].

І. І. Лукашук виділяє дві основні групи держав, що притримуються різних принципів співвідношення міжнародних договорів і національного права: 1) ті, що підтримують позицію рівноправності міжнародного договору і закону, коли наступний закон може відмінити міжнародний договір, що йому суперечить (Австрія, Албанія, Великобританія, Угорщина, Данія, Ірландія, Ісландія, Італія, Німеччина, Норвегія, Румунія, Туреччина, Фінляндія, Швеція); 2) ті, що визнають пріоритет міжнародних договорів по відношенню до законів; при цьому, зазвичай, встановлюється, що такий договір має бути схвалений парламентом (Болгарія, Греція, Кіпр, Хорватія, Іспанія, Португалія, Словаччина, Франція, Швейцарія) [8, с. 34, 35].

У конституціях держави визнають і закріплюють принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань. У законодавстві держав міститься механізм реалізації цього принципу.

Так, Конституцією Угорщини 2011 року передбачено, що Угорщина повинна забезпечувати приведення у відповідність міжнародного права та права Угорщини з метою виконання своїх міжнародних зобов'язань (ст. Q) [9].

У статті 10 Конституції Італії наголошено, що італійська правова система відповідає загально визнаним принципам міжнародного права [10].

Відповідно до Конституції Королівства Нідерландів 1978 року, положення міжнародних договорів і актів міжнародних інституцій, які в силу їх змісту можуть мати обов'язковий характер для всіх осіб, набувають такого обов'язкового характеру після їх опублікування (ст. 93) [11]. Статтею 94 Конституції Нідерландів передбачено, що чинні положення законів не застосовуються, якщо таке застосування суперечить положенням міжнародних договорів і актів міжнародних інституцій, які мають обов'язковий характер для всіх осіб (ст. 94) [11].

Конституція Польщі 1997 року передбачає, що ратифікований міжнародний договір після його опублікування у Віснику права Республіки Польща (*Dziennik Ustaw*) становить частину правопорядку держави і застосовується безпосередньо, якщо тільки його застосування не залежить від прийняття закону (п. 1 ст. 91) [12]. Також Конституцією Польщі передбачено, що міжнародний договір, ратифікований за попередньою згодою, наданою законом, має пріоритет над законами, якщо такий договір не може бути узгоджено з положеннями таких законів (п. 2 ст. 91) [12].

Статтею 55 Конституції Франції 1958 року передбачено, що угоди або договори, належним чином ратифіковані чи затверджені, після їх опублікування мають силу, що перевищує силу актів парламенту, за умови, щодо кожного договору чи угоди, застосування їх іншою стороною [13].

У Конституції Іспанії 1978 року передбачено положення, згідно з яким, належним чином укладені міжнародні договори, за умови їх офіційного опублікування в Іспанії, мають бути частиною внутрішньодержавної правової системи (ст. 96) [14].

В Конституції Австрії встановлено, що загально визнані норми міжнародного права вважаються невід'ємною частиною федерального права (ст. 9) [15].

Конституцією України від 28 червня 1996 року передбачено, що «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є

частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» (ст. 9) [16].

Крім того, статтею 18 Конституції України встановлено, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [16].

Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань та механізм його реалізації закріплені в Законі України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV, яким передбачені такі положення: «1. Чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права. 2. Згідно з принципом сумлінного дотримання міжнародних договорів Україна виступає за те, щоб й інші сторони міжнародних договорів України неухильно виконували свої зобов'язання за цими договорами» (стаття 15) [17].

Статтею 2 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 року № 2411-VI передбачено, що зовнішня політика ґрунтується на принципі сумлінного виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань [18].

Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань та механізм його реалізації у національних законодавствах закріплюється також на рівні документів регіональних міжнародних організацій, наприклад, Ради Європи.

Україна як член Ради Європи має виконувати свої зобов'язання, що випливають із документів, прийнятих цією міжнародною організацією.

Так, Відповідно до пункту 3 Директиви № 508 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про дотримання державами-членами Ради Європи своїх зобов'язань», всі держави-члени Ради Європи мають поважати свої зобов'язання за Статутом, Європейською Конвенцією з прав людини та усіма іншими конвенціями, сторонами яких вони є [19].

Парламентська Асамблея зазначає, що постійне невиконання прийнятих на себе зобов'язань буде мати наслідки [19]. Для цього Асамблея може використати відповідні положення Статуту Ради Європи [20] та свої власні процедурні правила [19].

Таким чином, принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань знайшов своє закріплення не лише на рівні міжнародного права, а й на рівні національного, зокрема конституційного, права держав.

Література:

1. Міжнародне право: Підручник / Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С. О. та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2009. – 752 с.
2. Applicability of the Obligation to Arbitrate under Section 21 of the United Nations Headquarters Agreement of 26 June 1947. Advisory Opinion of 26 April 1988. URL: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/77/077-19880426-adv-01-00-en.pdf>.
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_a04.
5. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_168.
6. Advisory Opinion of 4 February 1932. Permanent Court of International Justice, series A/B., Fascicule № 44. URL: http://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_ab/ab_44/01_traitement_nationaux_polonais_avis_consultatif.pdf.

7. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / А.І. Дмитрієв, В.І. Муравйов; Відп. ред.: Ю.С. Шемшученко; Л.В. Губерський; Київ. ун-т права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 638 с.: табл. – Авт. на обкл. не зазнач. – Бібліогр.: С. 594-596.
8. Современное право международных договоров. Т. II. Действие международных договоров: в 2 т. / И.И. Лукашук; Рос. акад. Наук, Ин-т государства и права. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 496 с.
9. Hungary's Constitution of 2011. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/hungary_2011.pdf.
10. Constitution of the Italian Republic. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf.
11. The Constitution of the Kingdom of Netherlands. URL: <https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008>.
12. The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April 1997. URL: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.
13. France's Constitution. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/france_2008.pdf?lang=en.
14. Spanish Constitution. URL: <http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner/ispania.pdf>.
15. Austria's Constitution. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/austria_2009.pdf.
16. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%20%20ba/96-%20%20b2%20%20d1%20%2080>.
17. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
18. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 року № 2411-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
19. Директива № 508 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про дотримання державами-членами Ради Європи своїх зобов'язань». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_157.
20. Статут Ради Європи. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_001/print1510256195524225.

**БАЗОВІ ЄВРОПЕЙСЬКІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ
ЩОДО АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВИ
ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ЗА УМОВ УКРАЇНИ**

Веклич В.О.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права,
історії та теорії держави і права
Навчально-науковий інститут права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

Розвиток глобалізаційних тенденцій зачіпає майже усі сучасні держави. При цьому виникає потреба щодо урахування світових тенденцій стосовно подолання корупції як деструктивного чинника і елемента суспільних відносин.

Актуальність розгляду поточної проблематики з-поміж іншого впливає з чинних аспектів правової політики України і взятих нею зобов'язань: «Принципового значення набувають положення ч. 1 ст. 51 Угоди и про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами, в яких зазначається, що Сторони визнають важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством (далі – ЄС) зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства» [1, с. 62]. Це зумовлює потребу щодо практичних заходів.

Представники юридичної компанії Сквайр Паттон Боттс (Squire Patton Boggs) вказують, що протягом значного історичного проміжку часу антикорупційне законодавство країн Європи значно поступалося відповідному правовому регулюванню США, але останніми роками виникла тенденція відповідно до якої відзначаються якісні зміни: «проблеми з ратифікацією, поширенням чинності, імплементацією та виконанням міжнародних норм та норм ЄС є одним з основних бар'єрів у боротьбі з корупцією в Європі» [2]. Натомість з-поміж завдань, які було поставлено перед Україною у антикорупційній сфері на 2014–2017 роки Є. Вандін з посиланням на законодавство відзначив наступне: «розроблення ефективної скоординованої політики, направленої на боротьбу із корупцією, створення спеціально уповноважених органів відповідно до стандартів ЄС» [3, с. 74]. Не зважаючи на позитивні відгуки фахівців доводиться констатувати, що обидва сегменти цього завдання з міжнародним «елементом» виявилися недосконалими.

З практичної точки зору можна виділити чотири основні документи, які є основоположними для антикорупційного права ЄС наднаціонального рівня:

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS № 173) [4].
2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS № 174) [5].
3. Конвенція Європейського союзу про боротьбу з корупцією, до якої долучені посадові особи Європейських Співтовариств або держав-членів ЄС (97/C 195/03) [6].
4. Конвенція щодо захисту фінансових інтересів Європейських Співтовариств (95/C 316/03) [7].

Останній документ має втратити чинність 5 липня 2019 року на підставі Директиви (ЄС) Європейських Парламенту і Ради Про боротьбу проти шахрайства стосовно фінансових інтересів Союзу за допомогою засобів кримінального права» [8] 2017/1371 від 5 липня 2017 року. При цьому, відзначаючи вагомість останніх двох документів з наведеного вище переліку, Л. Холмстрьом з Університету м. Люнд (Швеція) відзначила: «Процес імплементації правових документів щодо боротьби з

корупцією є досить неефективним» [9]. Україною ратифіковано перші дві наведені конвенції [4; 5], але разом з тим постає питання щодо належних змін чинного законодавства з урахуванням потреби щодо подальших змін права ЄС. У контексті цього також слід взяти до уваги узагальнення фахівців Європейської Комісії, котрі стосуються внутрішніх неправових практик з корупційним елементом, з-поміж яких інтерес викликають наступні: «слабкі моніторинг та перевірка фази опісля закінчення торгів (при тендерних процедурах – В. О.) викликають занепокоєння, залишаючи можливості для таких діянь, як неналежне обґрунтування поправок до державних контрактів, навмисна зміна якості результатів та відшкодування збитків» [10]. Так, прагнення посадових осіб різних рівнів скористатися своїми можливостями для реалізації неправових інтересів з корупційним елементом у підсумку викликатиме потребу в удосконаленні й ускладненні правового регулювання суспільних відносин. Так, на грантовій основі здійснюються дослідження, які стосуються проблем антикорупційного національного і європейського права (наприклад, згідно з Сьомою рамковою програмою для дослідження і технологічного розвитку ЄС). Розробники робочого документу «РД 10, Моніторинг антикорупційного законодавства і правозастосовної практики у Європі» стосовно дотримання норм права використали дещо розширену критеріальну базу: «При застосуванні більш широкої (крім норм права) концепції відповідності, яка також поширюється на реалізацію, ми будемо розрізняти «добру згоду» («goodness of fit») і дотримання, спричинене міжнародними нормами» [11]. Так, потреба у практичній реалізації норма права набуває двосторонньої об'єктивності за сучасних умов: як мета і мотив у контексті суб'єктивної сторони щодо учасника суспільних відносин, котрий прагне усвідомлено уникати корупційних діянь, а також при здійсненні міжнародної діяльності з усвідомленням негативних наслідків неправових практик і діянь за умови викриття. Обидва означені підходи сприяють поширенню правових тенденцій у суспільстві.

Отже, застосування відповідних документів за умов сучасної України узалежнене від подальшої імплементації норм європейського наднаціонального права, які стосуються антикорупційної діяльності, а також від удосконалення норм національного рівня, що були б дієвими при регулюванні суспільних відносин. Нормотворення перебуває у залежності від волі законодавця, котрий повинен реалізовувати відповідну діяльність, але при цьому виникає можливість неправових впливів з боку учасників суспільних відносин, котрі вбачають у антикорупційній діяльності загрозу для неправових інтересів. Таким чином, виникає потреба у розробці спеціальних процедур для моніторингу діяльності представників влади України ще до прийняття та імплементації відповідних міжнародних конвенцій. При цьому має враховуватися досвід використання неправових практик зацікавленими особами протягом незалежності України з тим аби розробити і втілити дієвий інструментарій для протидії таким практикам з боку громадянського суспільства, котре і має виступати у якості учасника демократичного процесу, володіючи інструментарієм для впливу на позицію держави зі збереженням правового режиму щодо регулювання суспільних відносин України на протигагу тоталітарним державним утворенням.

Література:

1. Хаустова М. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 1. С. 54-64.
2. Elvin R., Roberts L., Wünnemann T., and Faber S. Five minutes on... anti-bribery and corruption laws in Europe. Lexology by the Globe Business Media Group. 2017. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=565a8bd6-7a4a-4017-a0bd-94bcfdbfecbc>.
3. Вандін Є. Проблема регулювання антикорупційної діяльності в Україні. Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2017. № 2. С. 72-76.

4. Criminal Law Convention on Corruption: Treaty ETS No. 173 by Council of Europe, 27/01/1999. Council of Europe Portal. 2018. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007f3f5>.
5. Civil Law Convention on Corruption: ETS No.174, Council of Europe, 04/11/1999. Council of Europe Portal. 2018. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007f3f6>.
6. Convention drawn up on the basis of Article K.3 (2) (c) of the Treaty on European Union on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union (97/C 195/03). Official Journal of the European Communities. 1997. C 195. 25 June. P. 0002-0011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41997A0625%2801%29:EN:HTML>
7. Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on the protection of the European Communities' financial interests (95/C 316/03). Official Journal of the European Communities. 1995. C 316. 27 November. P. 48-57. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995F1127\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995F1127(03)&from=EN).
8. On the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law: Directive (EU) 2017/1371 of The European Parliament and of the Council of 5 July 2017. Official Journal of the European Communities. 2017. L 198. July 28. P. 29-41. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=CELEX:32017L1371>.
9. Holmström L. Corruption within the European Union – A study of the EU and its Member States concerning their level of – and fight against corruption, and its relation to law and democracy. Lund: Lund University, 2013. 55 p. URL: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=4248571&fileOid=4248638>.
10. European Commission. European Semester Thematic Factsheet «Fight Against Corruption». Date: 22.11.2017. European Commission website. 2017. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_fight-against-corruption_en.pdf.
11. Anagnostou D., Psychogiopoulou E., Khaghaghordyan A., Wagner A. WP 10, Monitoring anti-corruption legislation and enforcement in Europe. ANTICORRP consortium. 2014. 56 p. URL: https://www.againstcorruption.eu/wp-content/uploads/2015/12/D10.1_Background-report-on-international-and-European-law-against-corruption1.pdf.

***SOME ASPECTS OF CRIMINAL LIABILITY FOR VIOLATIONS
OF THE DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS***

Holovko M.B.

*Candidate of Law, Associate Professor,
Head at the Department of Criminal Law and Justice
Chernihiv National University of Technology
Chernihiv, Ukraine*

The statutory provision of Article 55 of the Constitution of Ukraine on the right of everyone «to apply for the protection of their rights and freedoms to the relevant international judicial institutions or to the relevant bodies of international organizations where Ukraine is a party» [5] is of urgent issue nowadays as Ukraine wants to meet the international and European standards in the field of human rights and freedoms.

The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred to as the Convention) [1], ratified by Ukraine July, 17 in 1997, not only proclaimed fundamental rights and freedoms, but also developed a special legal mechanism for their protection: the European Court of Human Rights.

The binding nature of the European Court of Human Rights decisions in criminal law of Ukraine consists of the following: firstly, according to Article 1 of the Convention, Ukraine has undertaken the responsibility to ensure the rights and freedoms of every person under its jurisdiction, and secondly, according to Article 32 of the Convention, the decisions of the European Court of Human Rights contain an official interpretation of the conventions that are considered to be mandatory in criminal law.

The influence of the decisions of the European Court of Human Rights on Ukrainian criminal law is also testified by the fact that the state, against which a decision has been made of violating the provisions of the Convention, takes measures to eliminate such violations by amending the criminal legislation and law enforcement practice. The examples of such practice can be traced in the amendments of the penal legislations of England, Belgium, Italy, France, Switzerland and other European states in accordance with the decisions of the European Court of Human Rights.

The problems of criminal liability for non-compliance with decisions of the European Court have been studied by many scholars. The most significant works have been done by V. N. Bibilo, T. N. Dobrovolskaya, O. V. Constantnyi, V. N. Kudryavtsev, M. V. Kuchin, A. V. Naumov, A. O. Selivanov, N. S. Tagantsev, M. D. Shargorodsky and others.

The normative aspect of the principles of justice testifies that in the objective form they are the norms of law, the observance of which is obligatory and provided by the power of the state. In addition, these principles can be expressed in a separate norm, and «flow» from several legal norms, each of which formulates only a separate component of a specific principle. On this basis, T. N. Dobrovolskaya notes that the principles of justice can receive dual consolidation [2]. An example of such normative statement is precisely the principle of binding judgments enshrined in Article 124 of the Constitution of Ukraine, which declares that «judicial decisions... are mandatory for execution throughout the territory of Ukraine» and Article 129 of the Constitution of Ukraine that makes the court decisions binding, according to the basic principles of the court proceedings.

According to Article 17 of the Law of Ukraine «On the implementation of decisions and application of the European Court of Human Rights practice» dated February 23, 2006 [6] while considering cases, courts are bound to apply the Convention and the European Court of Justice as a source of law. Consequently, this means that the practice of the European Court has primarily legal significance and is a direct regulator of public relations. In addition, for its proper implementation, it is not necessary to expect introducing of other normative legal acts, and judicial authorities can not refuse their application with reference to the necessity of adoption of some additional «specifying» rules of law.

O. Konstantnyi states that complete decision implementation of the European Court of Justice should be based on ideological and legal value [3]. Indeed, under the implementation of judgment of the European Court of Justice, one should understand not only the payment of compensation, but also the State adoption of individual measures in order to eliminate a specific violation imposed by the European Court of Justice as well as the general measures aimed at eliminating the grounds for the receipt of the European Court of the same statements against Ukraine in the future prospectives [4].

According to Article 382 of the Ukrainian Criminal Code (hereinafter referred to as the «UCC») intentional non-execution of a judgment, decision, decree, court rulings which have become legally binding, or impediment to their execution – shall be punishable by a fine of five hundred to one thousand non-taxable minimum of citizen incomes or imprisonment for a term up to three years; the same actions committed by an official – shall be punishable by a fine of seven hundred and fifty to one thousand non-taxable minimum incomes, or imprisonment for a term up to five years, with the deprivation of the right to occupy certain posts or engage in certain activities for a term up to three years;

actions foreseen by part one or two of this Article, committed by an official who has responsible or particularly responsible post, or by a person previously convicted for a crime envisaged by this Article or if they caused significant damage to the rights and freedoms of citizens, state, public interests or interests of legal entity – is punishable by imprisonment for a term of three to eight years with the deprivation of the right to occupy certain posts or engage in certain activities for a term up to three years; intentional non-performance by the official of the European Court of Human Rights decision – is punishable by imprisonment for a term of three to eight years, with the deprivation of the right to occupy certain posts or engage in certain activities for a term up to three years [7].

The analysis of the sanctions chapter 1-3 Article 382 of the UCC testifies that these crimes are considered by the legislator as acts of a small or medium gravity, as well as grave crimes. It allows a legislator to apply punishments which are alternatives to deprivation of liberty: to fine for a great variety of violations, to restrict liberty and develop not single but alternative sanctions that give the opportunity to choose the most appropriate punishment, taking into account the specific features of the crime and the person who committed it. However, the question arises: why is a punishment for a deliberate non-compliance with the European Court of Human Rights decisions by an official more severe than a deliberate nonfulfillment of a sentence, decree or court orders? After all, the principle of binding judgments of national courts is one of the constitutional principles of legal proceedings, which is set in Articles 124, 129 of the Constitution of Ukraine and has the highest legal force. Moreover, the legal consequences of non-enforcement of decisions of national courts for individuals and legal entities are the same as in the case of non-enforcement of judgments of the European Court of Human Rights.

One of the forms of implementation of court decisions is compulsory enforcement which is applied in the case when the obligated person avoids the voluntary execution of the decision.

Based on the comprehensive study of the significance of the decisions of the European Court of Human Rights in the norms of the General and Special Parts of the UCC the following conclusions have been made:

1. Recognition of the jurisdiction of the European Court of Human Rights by Ukraine means, firstly, the recognition in the national criminal law of the binding force of the Court's decisions, and secondly, the Court's ruling applies to all States parties to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; thirdly, the Court is empowered to determine the extent of the rights and obligations that are entrusted to the State.

2. Based on the principle of binding judgments of the European Court of Human Rights in national criminal law, it should be noted that the Court's decisions are normative. According to Article 32 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the jurisdiction of the European Court of Human Rights extends to all matters specified in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols.

3. Taking into account all mentioned above, we propose the disposition of the first, second and third parts of Article 382 of the UCC in the following way:

«Article 382. Failure to comply with a court decision

1. Deliberate non-execution of a judgment, decision, decree, court ruling, which became legally binding, or impediment to their execution shall be punishable by a fine of five hundred to one thousand non-taxable minimum incomes, or imprisonment for a term up to three years.

2. The same actions committed by an official shall be punishable by a fine of 700 to one thousand non-taxable minimum incomes, or imprisonment for a term up to five years, with the deprivation of the right to occupy certain posts or engage in certain activities for a term up to three years.

3. The same actions committed by an official who holds a responsible or particularly responsible post or by a person previously convicted for a crime envisaged by this article

or if they caused significant damage to the rights and freedoms of citizens, public or public interests or legal interests protected by law as well as deliberate failure by the official to comply with the judgment of the European Court of Human Rights, – shall be punishable by restraint of liberty for a term up to five years or by deprivation of liberty for the same term, with the deprivation of the right to occupy certain posts or engage in certain activities for a term up to three years. «

Part 4 of Article 382 of the UCC is proposed to be excluded from Article 38 of UCC.

References:

1. Council of Europe, 2004, The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols No. 11 and 14. URL: http://www.echr.coe.int/nr/rdonlyres/888fc791-t2c0-4096-afse-d84f09c0e24/0/ukr_conv.pdf
2. Dobrovolskaya, T.N., 1971, Principles of the soviet criminal trial (Questions of theory and practice), Legal literature, Moscow, p. 16.
3. Konstantniy, O.V., 2012, 'Practice of the European Court of Human Rights as a source of judicial enforcement of the Supreme Court of Ukraine', Herald of the Supreme Court of Ukraine 1 (137), 34.
4. Ministry of Justice of Ukraine, 2011, Information of the Ministry of Justice of Ukraine about implementation the decisions of the European Court of Human Rights in 2010-2011, from <http://www.minjust.gov.ua/0/38823>.
5. Verkhovna Rada of Ukraine, 1996, The Constitution of Ukraine, Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine [30], Art. 141.
6. Verkhovna Rada of Ukraine, 2006, The Law of Ukraine 'On the implementation of decisions and application of the European Court of Human Rights practice', Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine 30, p. 260.
7. Verkhovna Rada of Ukraine, 2001, The Ukrainian Criminal Code. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page13>.

АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ ВИЗНАЧЕНОСТІ ДО УКРАЇНСЬКОГО СУДІВНИЦТВА

Гуйван П.Д.

кандидат юридичних наук,

Заслужений юрист України, професор

Полтавський інститут бізнесу

Міжнародного науково-технічного університету

імені академіка Юрія Бугая

м. Полтава, Україна

Завданням подальшого розвитку правосуддя є реальне утвердження верховенства права у суспільстві і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді. Сутність верховенства права полягає в тому, що права людини та основоположні свободи є тими цінностями, що формують зміст і спрямованість діяльності держави. Однак верховенство права так і залишатиметься доктриною, позбавленою практичного значення, доки судді не керуватимуться у своїй професійній діяльності принципом верховенства права [1].

Юридична визначеність є невід'ємним елементом верховенства права, передбаченого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Разом з тим, сама Конвенція не містить нормативного закріплення вказаної юридичної ідеї у вигляді зрозумілих та чітких нормативних приписів. За таких обставин розуміння змісту та реальної сутності правової певності норм та судових рішень досягається за рахунок судового застосування її елементів у рішеннях Європейського суду з прав людини. Даний орган, напрацьовуючи прецедентну практику, дає певні тлумачення дефініцій та правил використання тих чи інших норм Конвенції при здійсненні судочинства.

Реальне значення принципу правової визначеності, як і інших засад справедливого судочинства, наповнюється конкретним змістом (пояснюється, коригується, уточнюється) та усвідомлюється відповідними суб'єктами на базі аналізу і узагальнення окремих правових ситуацій під час розгляду справ Європейським судом. З урахуванням цього фактору в літературі прийнято вказувати, що сутнісне наповнення категорії «правова визначеність» є результатом еволюційного тлумачення тексту Конвенції ЄСПЛ, акти якого, як відомо, *ipso facto* обов'язкові для національних законодавств та правозастосувань, причому в сенсовій інтерпретації, запропонованій безпосередньо цим Судом. Слід при цьому мати на увазі, що подібна інтерпретація не є сталою за сутністю, зокрема, в зв'язку з еволюційним у часі та сенсі пізнанням ЄСПЛ основних положень тексту Конвенції [2, с. 38-39]. Позиція Суду стосовно оцінки тих чи інших відносин може доповнюватися, зміст гарантій – розширюватися, набувати нових проявів та елементів застосування.

Приміром, шляхом формулювання змісту понять «встановлене законом» та «відповідно до закону» у конкретних рішеннях ЄСПЛ, вони отримали своє сучасне розуміння і мають застосовуватися в національних правових системах країн-підписантів Конвенції 1950 року. Суд наголосив, що вказані терміни вимагають не лише, щоб заходи влади мали певну підставу у внутрішньому праві, а й якість такого права має відповідати вимогам щодо доступності і передбачуваності. Відтак, воно повинне бути сформульованим з належною чіткістю, що дає можливість особам у разі потреби з належною правовою допомогою регулювати свою поведінку [3, п. 109]. Власне, передбачуваність правового становища особи, стабільність її правового статусу, можливість гарантування їй реалізації законних очікувань є квінтесенцією сутності принципу юридичної визначеності, в тому числі при здійсненні судочинства. Тож, ЄСПЛ запровадив такий інструментарій, коли явно виражене та зрозуміле нормативне правило далеко не завжди підлягає застосуванню. Мова йде про те, що у разі обмеження певного права, навіть у разі, коли воно відбувається відповідно до національного законодавства, втручання влади може бути визнано неправомірним, якщо встановлені у законі підстави обмеження викладено таким чином, що це позбавляє особу можливості прогнозувати власну поведінку та передбачати її наслідки.

Враховуючи, що згідно зі ст. статтею 17 Закону України від 23 лютого 2006 року «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачено застосування судами при розгляді справ Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практики Європейського суду з прав людини як джерел права, національні суди мусять застосовувати вказані норми європейського права при здійсненні судочинства. При цьому вони повинні забезпечувати їхнє пряме застосування, коли справа є аналогічною з тією, яка розглядалася ЄСПЛ. Але, досить часто судам необхідно здійснювати так зване «судове правотворення», пов'язане з тлумаченням національного права відповідно до європейських стандартів, тобто чинити творчу діяльність, зокрема, щодо конкретизації норм про фундаментальні права та свободи (розширеного тлумачення). І саме така діяльність в найбільшій мірі ґрунтується на доктрині судового прецеденту, зміст якого полягає в обов'язковості для органів судової влади виконання їхніх попередніх рішень (*stare decisis*). Це означає необхідність дотримуватись вирішеного та не змінювати вирішені питання [4, с. 316]. Тож, застосування прецедентної практики Європейського суду з метою реалізації ефективного захисту гарантованих прав і свобод громадян не ли-

ше санкціоновано законом, незастосування чи невірне тлумачення її є порушення Конвенції 1950 р. Адже прецедентне європейське право в тому й полягає, що ЄСПЛ не лише по суті вирішує справу, а й створює правову судову доктрину, яка дає змогу прецедентному праву перетворитися на динамічну систему, що розвивається, і за допомогою якої формуються стандарти у сфері прав людини [5, с. 71].

При цьому Європейський суд на нинішньому етапі все менше зважає на буквальный характер приписів закону, надаючи більшого значення параметрам його «якості». Відходячи від концепції щодо домінування позитивістського підходу до оцінки ефективності правової норми, наразі вважається, що недостатньо лише гарантувати пряму дію положень Конвенції – необхідно застосовувати прецедентне право Суду відповідно до національної правової системи. Національні суди, особливо верховні та конституційні, мають орієнтуватись на прецеденти Європейського суду з прав людини з метою усвідомлення тенденцій у таких важливих для верховенства права сферах, як наприклад, неупереджене судочинство [6, с. 57]. Згідно з вказаними сучасними підходами, здійснюючи тлумачення міжнародних та національних правових норм при їхньому застосуванні для вирішення конкретних спорів, суддя має зробити вибір між буквальним змістом норми права, який спирається на текст акту як на вираження волі законодавця, її структуру, співвідношення з іншими нормами, та чеснотами вищого порядку – справедливістю, моральністю тощо.

Звісно, особа, уповноважена застосовувати правові норми, має приймати рішення шляхом виокремлення змісту цієї норми логічними засобами та чіткого дотримання змісту при винесенні рішення. Разом із тим, не варто забувати, про встановлений принцип верховенства права, який визнається і діє в Україні згідно із частиною першою ст. 8 Конституції України. Адже вирішення спору відповідно до букви закону у деяких випадках може суперечити «духу закону», справедливості та врешті-решт – принципу верховенства права [7, с. 66]. Питання не просте, але сучасна правозастосовна практика наразі все більше схиляється до його вирішення шляхом досягнення певного балансу між так званими усталеними типами моралі – «моралі прагнень» та «моралі обов'язку», з урахуванням пріоритету останнього, як більш універсального типу моралі, що може слугувати підставою для права [8, с. 51-52].

При здійсненні судочинства у цивільних справах правозастосовний орган має дотримуватися усіх ознак, вказаних у статті 6 Конвенції як елементів права особи на справедливий суд, а також положень «неписаного права», які ґрунтуються на засадах моралі, гуманності розумності та справедливості. В доктрині зроблений розподіл складових права на справедливий суд на декілька груп: органічні, інституціональні та процесуальні. До органічних за даною систематизацією належать елементи, що забезпечують ефективне користування цим правом та його реалізацію (доступ до правосуддя та виконання судових рішень). Інституціональні елементи – це критерії, яким має відповідати як судова система держави загалом, так і кожний національний судовий орган окремо (незалежний, неупереджений, створений на підставі закону). Процесуальні елементи права на справедливий судовий розгляд забезпечують реальну участь особи в розгляді справи, змагальність сторін під час процесу, рівність сторін на всіх стадіях судового розгляду та розумні строки розгляду тощо [9, с. 86-87]. Попри різне призначення та функціональне навантаження вказаних елементів права на справедливий судовий розгляд, усіх їх об'єднує спрямованість на забезпечення справедливого захисту права. Скажімо, в темпоральному вимірі вони задіюються аби гарантувати своєчасний розгляд справи та виконання рішення, недопущення застосування судом закону із зворотною дією, або не доведеного до відома осіб, яких стосується (не оприлюдненого), забезпечити стабільність та сталість взаємин на майбутнє, реалізацію законних очікувань на осяжний період.

Вимога визначеності спрямована до конкретного судового рішення, як результату правозастосовної діяльності. В цьому відношенні вона стосується як змісту самого рішення суду (його ясності, непротирічливості, обґрунтованості, законності та вмотивованості), так і стійкості та стабільності остаточного судового рішення, поклика-

ного бути регулятором суспільних відносин. ЄСПЛ неодноразово вказував, що суперечливі рішення національних судів можуть бути окремим та додатковим джерелом правової невизначеності і відтак – порушенням права на справедливий судовий розгляд, встановленого у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [10, с. 75].

Підсумовуючи викладене у даній праці, можемо зазначити, що серйозною проблемою для українського судівництва продовжує залишатися відсутність єдиних критеріїв застосування практики ЄСПЛ. Використовуючи вказану практику, суди часто не усвідомлюють, у чому полягає правовий зміст її застосування. Використання рішень ЄСПЛ при винесенні національних судових вердиктів, як правило не відбувається навіть за нагальної потреби, а, якщо практика Європейського суду все ж застосовується, то це відбувається шляхом її простого згадування правозастосовним органом. Між тим, за тлумаченням порядку застосування Конвенції Європейським судом з прав людини, коли сторона процесу обґрунтовує свої вимоги чи заперечення правовими позиціями ЄСПЛ, обов'язком суду є не лише згадування про це у своєму судовому рішенні, а й здійснення відповідної творчої діяльності щодо тлумачення, адаптації вказаних вимог до конкретної ситуації чи обґрунтоване відхилення цих аргументів.

Література:

1. Розділ II Указу Президента України від 10.05.2006 № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.
2. Ковтун, Н. Н., Шунаев Д. М. Правовая определенность и res judicata в решениях Европейского Суда по правам человека. Российский судья. – 2014. – № 9. – С. 38-42.
3. Рішення ЄСПЛ від 13 грудня 2001 року у справі «Бессарабська Митрополія та інші проти Молдови», заява № 45701/99. URL: http://www.rrpoi.narod.ru/echr/another_3/metropolitan.htm.
4. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні – К.: Реферат, 2007. – 640 с.
5. Травников М.А. Будуще Европейского суда по правам человека: тупик или смена концепции/ Журнал российского права. – 2002. – № 6. – С. 71–74.
6. Вільдхабер Л. Місце Європейського суду з прав людини у європейському конституційному контексті. Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 1. – С. 56–62.
7. Смуток М.В. Застосування формули Радбруха у сучасній судовій практиці. Часопис Київського ун-ту права. – 2013. – № 3. – С. 66-69.
8. Fuller L. The Morality of Law – Yale University, 1969. – 262 p.
9. Энтин М. Справедливое судебное разбирательство по праву Совета Европы и Европейского Союза. Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2003. – № 3(44). – С. 85-97.
10. Рукавишникова А.А. Генезис категории «правовая определенность» в современной юридической науке. Вестник Томского государственного университета. Серия «Право». – 2014. – № 3 (13). – С. 71-81.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАННЯ ПЕТИЦІЙ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

Дмитренко А.О.

рядовий поліції, курсант III курсу

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року, стало потужним поштовхом щодо процесу наближення національної правової системи України до стандартів Європейського Союзу, у тому числі й у сфері співробітництва з питань громадянського суспільства. Зокрема, згідно зі статтею 444 вказаної Угоди, Сторони сприяють діалогу та співробітництву між учасниками громадянського суспільства з обох сторін як невід’ємної частини відносин між Україною та ЄС, шляхом:

а) зміцнення контактів та взаємного обміну досвідом між організаціями громадянського суспільства в Україні та державах-членах ЄС, зокрема проведення професійних семінарів, підвищення кваліфікації тощо;

б) сприяння процесу інституційної розбудови та консолідації організацій громадянського суспільства, у тому числі, серед іншого, лобістській діяльності, неформальному спілкуванню, візитам і семінарам тощо;

с) забезпечення поінформованості українських представників щодо організації в рамках ЄС консультацій та діалогу між соціальними і громадськими партнерами з метою залучення громадянського суспільства до політичного процесу в Україні [1].

Можливість направляти звернення громадян до владних інституцій Європейського Союзу була досить швидко врегульована на наднаціональному рівні. Зокрема, у Європейському Союзі право подавати петиції до Європейського парламенту було передбачене ще Маастрихтським договором 1992 року. Право петиції було запроваджено для того, щоб громадяни ЄС та особи, які постійно проживають в Європейському Союзі, мали можливість у більш простій формі звертатися до органів публічної влади ЄС із побажаннями та скаргами. Суттєво посилило право петицій в ЄС прийняття Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 року (Charter of Fundamental Rights of the European Union). Так, згідно зі статтею 44 цієї Хартії, кожен громадянин або громадянка Європейського Союзу, фізична або юридична особа, яка проживає або має офіційне зареєстроване місцеперебування в одній з держав-членів, володіє правом на подачу петиції до Європейського парламенту [2].

Усі петиції, відповідно до Правил процедури Європейського парламенту, повинні бути пов’язані з діяльністю, договорами та законодавством Європейського Союзу. Подані петиції можуть стосуватися застосування цих положень як органами ЄС, так і національними органами держав-членів Європейського Союзу. Фізичні особи можуть подавати петиції до Європейського парламенту як у справах громадського характеру, наприклад, що зачіпають економічну, політичну або соціальну сфери, так і особистого характеру [4, с. 104]. При цьому, згідно статті 41 вказаної Хартії, петицію можна направити будь-якою офіційною мовою Спільноти [2].

Петиція може мати форму скарги, прохання, зауваження / спостереження щодо проблем, пов’язаних із застосуванням законодавства ЄС або звернення до Європейського Парламенту вжити заходів з конкретного питання. Петиція може дати Європейському Парламенту можливість звернути увагу на будь-яке порушення прав європейського громадянина державою-членом, місцевими органами влади або іншими установами [3].

Якщо петиція підписується кількома фізичними чи юридичними особами, підписувачі можуть призначити представника або заступників представника, які будуть розглядатися в якості петиціонера. Якщо такі представники не були призначені, особа, яка перша підписала, буде розглядатися Європейським Парламентом як петиціонер. Предмет петиції повинен стосуватися питань, що входять в поле діяльності ЄС [3].

Інституційною гарантією ефективної реалізації права петицій на рівні ЄС є діяльність двох спеціалізованих установ у складі Європейського парламенту, які розглядають подані петиції і приймають рішення про подальші дії. Такими установами є Комітет з петицій та Європейський омбудсман. Варто звернути увагу, що установчі договори та регламентні акти ЄС визначають діяльність Комітету з петицій та Європейського омбудсмана таким чином, що ці установи скоріше гармонійно доповнюють на загальноєвропейському рівні один одного у розгляді петицій, ніж виключають у такій діяльності або протистоять один одному. Унеможливлення бюрократичного конфлікту між Комітетом з петицій та Європейським омбудсманом суттєво посилює потенціал направлення петицій на рівні Європейського Союзу [4].

Європейський Парламент не може скасовувати рішення, які були прийняті компетентними органами держав-членів ЄС. Європейський Парламент не є судовим органом і не має права здійснювати юридичні розслідування, виносити вироки / рішення або спростовувати вироки судів держав-членів. Петиція повинна бути написана на одній з офіційних мов ЄС. Петиція може бути подана двома способами: в електронному вигляді через портал PETI; поштою, надсилати за такою-то адресою. Після прийняття електронної чи паперової петиції до Парламенту, вона спочатку буде зареєстрована системою Європейського Парламенту. Позначається як анонімна чи конфіденційна, якщо ви оберете це, та присвоюється номер петиції [3].

Петиціонер отримає повідомлення стосовно прийняття петиції. Після реєстрації петиції передаються до Секретаріату Комітету з Петицій Європейського Парламенту для аналізу та оцінки. Секретаріат може зв'язатися з петиціонером з метою отримання додаткової інформації, використовуючи контактну інформацію, надану у петиції. Секретаріат готує резюме до петиції і надає рекомендації членам Комітету з Петицій для наступних дій [3].

Рішення про допустимість чи недопустимість петиції приймається Комітетом з Петицій Європейського Парламенту. Комітет також виносить рішення стосовно внесення петицій в порядок денний Комітету. Якщо петиція не пройшла, Комітет повідомить петиціонера. В залежності від предмету петиції Комітет з Петицій може дати пораду звернутися до інших органів. В залежності від обставин Комітет з Петицій може:

- просити Європейську Комісію провести попереднє розслідування стосовно петиції та надати інформацію стосовно дотримання законодавства ЄС;
- надіслати петицію до інших комітетів Європейського Парламенту для інформації чи наступних дій (комітет може, наприклад, взяти до уваги петицію в своїй законодавчій діяльності);
- в деяких випадках, підготувати та представити повний звіт Європейському Парламенту на пленарному засіданні, чи здійснити візити з метою пошуку фактів до країни чи регіону, зазначених в петиції, та опублікувати доповідь, що містить зауваження і рекомендації;
- приймати будь-які інші заходи/дії, які вважатиме за доцільне, щоб спробувати вирішити проблему або надати слушну відповідь на запит.[3]

Засідання Комітету з Петицій, як правило, проходять щомісяця, за винятком серпня місяця, коли Парламент перебуває на канікулах. Не всі петиції обговорюються відкрито та розміщуються в порядку денному. Петиціонера можуть запросити на обговорення петиції. Як правило, петиції, прийняті Європейським Парламентом, стануть публічними документами. Оригінальні тексти петицій не публікуються і не перекладаються; тільки резюме петицій доступні для громадськості. Секретаріат отримує велику кількість петицій щороку. Більшість з них обробляються з викорис-

танням письмової процедури. Петиції, що будуть оговорені на засіданнях Комітету, обираються шляхом рішень політичних груп чи Секретаріатом. З метою забезпечення конфіденційності, повністю конфіденційні петиції не обговорюються на відкритих засіданнях [3].

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року: ратифіковано із заявою Законом № 1678-УП від 16 вересня 2014 року // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Том 1. – Ст. 2125.
2. The Charter of Fundamental Rights of the European Union of 7 December 2000 // Official Journal of the European Communities. – 2000. – EN. – С 364/10.
3. Електронні петиції (міжнародний досвід) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29053.pdf>.
4. Нестерович В. Реалізація права петицій на рівні Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Володимир Нестерович – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/55865/%c2>.

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ТВОРЕННІ ЄДИНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЕКСПЕРТНОГО ПРОСТОРУ

Дуфенюк О.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії факультету № 1

Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Львівського державного університету внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Європейська спільнота давно замислилась над питанням формування єдиного експертного простору, в якому існує визнання повноважень судових експертів у кримінальному процесі будь-якої з країн-членів Європейського Союзу. Цей процес супроводжують певні труднощі, пов'язані із низкою чинників.

Чинники процесуальні. Кожна європейська держава реалізуючи внутрішню гуманітарну політику формує систему правоохоронних та судових органів і визначає підстави, порядок проведення судових експертиз, а головне – процесуальний статус експерта («науковий суддя», специфічний свідок чи окрема категорія учасників кримінального провадження). Різною може бути також доказова сила висновків експертів.

Чинники кваліфікаційні. Сьогодні у Європі відсутні уніфіковані стандарти підготовки та присвоєння кваліфікації експертів, сертифікації діяльності експертів тощо. Зважаючи на це, в одних країнах існують загальнодержавні реєстри судових експертів, у других існують реєстри судових експертів при кожному окружному суді, у третіх взагалі такі реєстри відсутні і кожен експерт повинен сам доводити, що його кваліфікація дозволяє надавати фахові відповіді на питання, поставлені процесуальними органами. Дещо краща ситуація з акредитацією діяльності лабораторій та установ з окремих видів експертиз. Зокрема, щодо дактилоскопічної, молекулярно-генетичної судової експертизи існують розроблені стандарти та відповідний акредитаційний порядок, в результаті проходження якого лабораторія отримує відповідний документ.

Чинники інноваційні. Кожна європейська країна проводить дослідження у сфері судової експертизи, впроваджує нові методики криміналістичних та інших досліджень, намагається мінімізувати ймовірність помилок та прояву суб'єктивізму в експертній діяльності. Темпи такого поступу у різних галузях у різних країнах відрізняються, а це

детермінує необхідність забезпечення обміну цими знаннями, розробки механізму визнання новостворених чи удосконалених методик європейською спільнотою. Адже чи може бути в судових та правоохоронних органів Швеції або Австрії довіра до результатів експертизи приміром голландських фахівців, якщо при досягненні та інтерпретації цих результатів застосовувалась нікому невідома експертна методика.

Усвідомлюючи той факт, що міжнародна співпраця у сфері експертного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень є однією з необхідних умов, покликаних забезпечити високу ефективність протидії сучасній злочинності, європейська спільнота для реалізації політики у цьому напрямі створила спеціальну інституцію – ENFSI (*European Network of Forensic Sciences Institutes*). Діяльність цієї європейської мережі інститутів судових експертиз ENFSI спрямована на планування стратегічного розвитку та підвищення якості судово-експертної науки та практики в Європі, визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень, поширення добрих практик судових експертиз, забезпечення комунікації між експертними установами з метою вироблення міжнародних стандартів та уніфікації процедур експертних досліджень [1]. Основними формами діяльності ENFSI є:

підтримка та консолідація усіх європейських установ, що є членами ENFSI;

поширення пропозицій членства в системі ENFSI серед європейських країн при одночасному збереженні тенденції сталого розвитку і довіри до ENFSI;

налагодження і утримання професійних контактів з іншими організаціями схожого профілю діяльності;

пропагування поміж всіма лабораторіями, що входять до ENFSI, засад доброї лабораторної практики та міжнародних стандартів, що гарантують якість досліджень і компетенцію осіб, що їх виконують.

Членами ENFSI є окремі лабораторії та інститути, представництво яких здійснюють уповноважені особи (передусім керівники), а ключові рішення приймаються на пленарних так званих бізнес-зустрічах, тоді як інші питання можна узгоджувати менш формальним способом, передбаченим статутом [2, с. 102]. Сьогодні ENFSI офіційно налічує 68 установ-членів науково-дослідних установ із 36 країн, причому частина з них є країнами поза кордонами Європейського Союзу (мал. 1.).

**Мал. 1. Карта учасників ENFSI станом на 11.05.2018
(за матеріалами джерела: <http://enfsi.eu/>)**

До структури ENFSI входять 17 Експертних робочих груп (*Expert Working Groups*) за різними галузями криміналістики (дослідження тварин, рослин і ґрунтів, дослідження ДНК, цифрові зображення, документи, наркотики, вибухові матеріали, дактилоскопія, вогнепальна зброя, дослідження пожеж і дії вибухових матеріалів, судові інформаційні технології, фоноскопія, письмо, сліди, фарба і скло, аналіз ДТП, аналіз місця злочину, текстиль і волосся) [3, с. 25].

Серед українських установ до складу ENFSI входить Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та Київський інститут судових експертиз. Це дозволило українським судовим експертам неодноразово брати участь у заходах, проектах, ініційованих бюро ENFSI, отримати доступ до останніх фахових розробок, налагодити контакти з провідними спеціалістами у сфері криміналістичних наук.

Водночас слід звернути увагу, ENFSI безпосередньо не здійснює акредитацію лабораторій, не верифікує їх відповідність стандартам і не здійснює атестацію експертів, що виключає автоматичне визнання висновків українських судових експертів джерелом доказів по всьому європейському континенті тільки на тій підставі, що експерт працює в установі, яка є членом ENFSI. Ключовим завданням ENFSI є забезпечення розвитку криміналістики і впровадження її досягнень у такий спосіб, щоб європейський континент отримав світову першість у цій науковій галузі [4]. Разом з тим постійно триває робота щодо впровадження відповідних стандартів. Зокрема, у 2012 році ДНДЕКЦ МВС України став першою судово-експертною установою в Україні, яка отримала акредитацію за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» у галузях проведення балістичних, трасологічних досліджень та випробувань; досліджень та випробувань холодної зброї і конструктивно схожих із нею виробів, побутових та професійних піротехнічних виробів; дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; проведення комп'ютерно-технічних досліджень комп'ютерної техніки та програмних продуктів; проведення молекулярно-генетичних досліджень [5].

Підсумовуючи та загалом позитивно оцінюючи міжнародну співпрацю з ENFSI, варто підкреслити, що доступ до новітніх розробок у вказаній галузі, постійний обмін досвідом застосування нових апаратних комплексів, впровадження нових методик досліджень є запорукою існування у країнах Європи та поза її межами ефективної «інтелектуальної зброї», що покликана протидіяти злочинності.

Література:

1. European Network of Forensic Sciencs. URL: <http://enfsi.eu>.
2. Girdwoyń P. Opinia biegłego w sprawach karnych w europejskim systemie prawnym. – Warszawa: Wydawnictwo: Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 2011. – 182 s.
3. Hrehorowicz M. Opinia biegłego w sprawach karnych gospodarczych i jej ocena sądowa. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2013. – 388 s.
4. About ENFSI. Aim. URL: <http://enfsi.eu/about-enfsi>.
5. Основні досягнення Експертної служби МВС України з наукової діяльності URL: http://dndekc.mvs.gov.ua/?page_id=2252#high_1.

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ МІГРАНТІВ,
БІЖЕНЦІВ, ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ
ОСІБ: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Дяченко В.І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач відділу підвищення кваліфікації
військових прокурорів
Національна академія прокуратури України
м. Київ, Україна*

Збройні конфлікти ХХ-ХХІ століття по всьому світу вимусили майже 38 млн людей переміститися в межах своїх країн [1].

Варто підкреслити, що регулювання внутрішніх переміщень – проблема над якою постійно працює міжнародна спільнота. З 1998 року ООН було схвалено основні Керівні принципи з питання переміщення осіб всередині країн, які базуються на тому, що незважаючи на чинне міжнародне гуманітарне право та норми із захисту прав людини поширюються на внутрішніх переміщених осіб, але в деяких аспектах вони не є достатніми для забезпечення належного захисту. Визначені принципи не є обов'язковим правовим документом, проте засновані на нормах міжнародного права та передбачають захист від недобровільного переміщення, допомогу при переміщенні, гарантії безпечного повернення, переселення та реінтеграції, а також визначають гарантії, що мають надаватися на всіх фазах процесу, або специфічні для кожної з них. Законодавчі норми даного документу покликані захистити ВПО від дискримінації, пов'язаної з їхнім становищем, забезпечити їм права і свободи, визначені міжнародним та національним законодавством [2].

Основне найбільш повне та чітке визначення для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), надане Європейською радою у справах біженців та вигнанців (ECRE) – це люди, які не перетинають міжнародних кордонів, а переселяються через стихійну негоду, бойові дії, різного штибу катастрофи з одного регіону країни до іншого.

З метою вирішення проблем та напрацювання певних теорій Україна тісно співпрацює у питаннях про права внутрішніх переселенців з рядом міжнародних організацій, серед яких є Рада Європи, ОБСЄ, а також консультанти від Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) [3].

Процес демократичної трансформації, соціальні, політичні та економічні зміни, які переживає наразі українське суспільство, а також обов'язки, які ми взяли на себе перед європейською спільнотою поставили нашу державу перед багатьма викликами, які необхідно було подолати ще з часів здобуття Україною незалежності. Одним з таких викликів є якісне, всебічне та беззаперечне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зазначених зокрема в Європейській Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод», прийнятій у 1950 році та ратифікованій Українською державою 17 липня 1997 року [4]. Україна стала однією з перших європейських країн, яка ще в 1998 році ввела кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

У 2007 році Україна підписала Угоду про реадмісію осіб, яка запроваджує процедури ідентифікації та безпечного й організованого повернення осіб, які не виконують умов, передбачених для в'їзду і перебування на території України або однієї з держав-членів Європейського Союзу. Сутність Угоди полягає в тому, що Україна та її сусіди-члени ЄС зобов'язуються приймати власних громадян, які порушили режим перебування на території іншої договірної сторони, а також громадян третіх країн за умови доведення їх походження з території України. А, починаючи з 2010 року, Україна почала виконувати вимоги Угоди про реадмісію осіб між Україною та ЄС.

Угода передбачає, що країна-підписант бере на себе зобов'язання щодо виконання даної Угоди щодо реадмісії власних громадян, реадмісії громадян третіх країн, які не ратифікували дану Угоду, та осіб без громадянства. Угода регулює процедуру реадмісії, вимоги до складання та подачі запиту про реадмісію, регулює порядок доведення громадянства, встановлює способи передачі осіб та види транспортування, процедуру транзитного проїзду, захист особистих даних осіб, до яких застосовується процедура реадмісії [5].

Укладаючи міжнародні договори з ЄС, а також розробляючи внутрішні нормативно-правові акти, на основі яких має відбуватися імплементація їхніх положень, Україна долучається до процесу виконання шенгенських угод Євросоюзу, що, в свою чергу, створює передумови для забезпечення свободи руху її громадян територіями держав – членів організації та поступову інтеграцію нашої держави в європейське співтовариство [6].

Важливою передумовою на шляху євроінтеграції України є долучення до загальноєвропейського процесу захисту прав біженців, контролю за кордонами, порядку надання притулку та міжкордонного співробітництва з сусідніми країнами. Неабияким кроком у даному напрямі стало приєднання України до так званого Седеркопінгського процесу.

На початку 2001 року Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та Шведська міграційна служба здійснили спільну ініціативу з метою сприяння діалогу з проблем притулку та нерегулярної міграції серед країн, що знаходяться вздовж східного кордону ЄС. Ініціатива отримала назву «Седеркопінгський процес» на честь міста Седеркопінг у Швеції, де відбулася перша зустріч. Тоді у зустрічі взяли участь високі посадові особи з Білорусії, Литви, Польщі та України, а також представники Уряду Швеції, УВКБ ООН, Європейської Комісії та Міжнародної організації з питань міграції.

Масштаби міграційних процесів на початку XXI століття спонукали керівні структури ЄС визнати міграцію новим «глобальним феноменом» та кардинально переглянути свій підхід до її регулювання. В законодавчій сфері це позначилося на прийнятті в таких суттєвих орієнтирів, як зміцнення співробітництва та взаємодії між державами-членами з питань міграції та активізація взаємодії з країнами походження мігрантів та транзитними країнами, насамперед у межах Європейської політики сусідства.

Головною перешкодою для запровадження повністю інтегрованої, «спільної» моделі міграційної політики в межах ЄС залишаються відмінні соціально-економічні умови, рівні життя та стандарти соціальної політики, які застосовуються в різних країнах-членах союзу [7].

Україна стала на шлях трансформації свого внутрішнього законодавства відповідно до норм та стандартів європейської міграційної політики. Спільна політика у сфері контролю за державними кордонами, співпраця в галузі навчання працівників міграційних служб та правоохоронних органів, покликана забезпечити реальне дотримання прав і свобод біженців, мігрантів та осіб без громадянства, співробітництво з питань екстрадиції та реадмісії осіб, підданих кримінальному переслідуванню поза межами країни свого громадянства, спрощення візового режиму між Україною та країнами-членами ЄС – перші кроки на шляху становлення України як вільного та повноправного члена європейського співтовариства.

Висновки: питання мігрантів, біженців та осіб без громадянства, внутрішньо переміщених осіб має бути одним із виразно артикульованих пріоритетів будь-якої державної влади й чіткого плану дій не лише на сьогодні, а й на наступні роки. Важливо координувати зусилля держави та громадянського суспільства у допомозі зазначеним особам, з метою вирішення максимум проблем, з якими зіткнулися громадяни. Важливо мати також докладну статистику щодо кількості таких осіб і щодо того, якої допомоги вони конкретно потребують.

Щодо правової підтримки та законодавчого проектування, то для України Керівні принципи ООН є найбільш надійними орієнтирами, в яких використані всі норми міжнародно-правових документів і які можуть стати частиною національного законодавства.

Література:

1. Global Overview 2015: people internally displaced by conflict and violence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bit.ly/1kgwgvvg>.
2. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны / Экономический и социальный Совет ООН (ЭКОСОС), 22 июля 1998. – E/CN.4/1998/53/Add.2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html>.
3. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб: Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні», червень 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/coermpubliccommonsearchservices/displaydctmcontent?documentid=0900001680697cbb>.
4. Європейська Конвенція «Про захист прав людини і основоположних свобод» // Міжнародний документ від 04.11.1950, Редакція від 01.06.2010 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб» 15 січня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/t080116.html.
6. Мушак Н. Україна на шляху до безвізового режиму з Європейським Союзом: роль та значення угод про місцевий прикордонний рух. Журнал Віче, № 23. – грудень 2014. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4464/>.
7. Оврамець М. А. Діяльність керівних органів ЄС у сфері контролю міграції / М. Оврамець / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p07/ovramec.pdf>.

ДО ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ПІЛОТНИХ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРИВАТИЗАЦІЇ

Задорожний О.В.

*аспірант кафедри цивільного права
Запорізький національний університет,
адвокат
м. Запоріжжя, Україна*

07.03.2018 року набув чинності Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018р. № 2269-VIII [3] (далі – Закон), яким запроваджено докорінно нові юридичні підходи до приватизації об'єктів великої приватизації, які також торкнулись суміжних цивільно-правових сфер. Передусім це стосується зупинення виконавчого провадження на час приватизації. З огляду на це, такі новели потребують ґрунтовного цивілістичного аналізу.

Окремими питаннями правового регулювання приватизаційних відносин займалися в Україні та за кордоном такі науковці, як Алданов Ю. В., Бандурка І. В., Дзера О. В., Демченко Н. С., Луць В. В., Нагорняк В. А, Скворцов О. Ю., Шишка Р. Б.,

Шутов М. І., Щербина В. С. та інші. Проте, окремі проблемні аспекти правового регулювання відповідних відносин потребують додаткового дослідження

Пунктом 14 Прикінцевих і перехідних положень Закону доповнено частину першу статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» [3, ст. 34] пунктом 12, згідно якого включення державних підприємств або пакетів акцій (часток) господарських товариств до переліку об'єктів малої або великої приватизації, що підлягають приватизації, неодмінно веде до обов'язкового зупинення виконавчого провадження.

Між тим, введення такого правового регулювання *без встановлення конкретного строку зупинення виконавчого провадження* прямо порушує, як Конституцію України [1, ст. 129], так і всі два пілотні рішення Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), котрі були винесені стосовно України за весь час дії для нашої держави Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Насамперед слід зазначити, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист [5]; а обов'язкове виконання судових рішень – складовою права на справедливий судовий захист [5].

Отже, будь-які перепони виконанню судового рішення мають бути суворо необхідними та чітко визначеними у часі. Тим більше, що зупинення виконавчих дій за своєю правовою природою є *тимчасовим* заходом. Звідси зупинення ж виконавчих дій на період приватизації є надто загальним строком, позаяк Закон не визначає конкретного строку приватизації об'єктів.

З цього приводу варто проаналізувати генезис зауважень до України з боку ЄСПЛ з окресленого питання.

Показовою є справа «Жовнер проти України» [7] в якій ЄСПЛ зазначив, що право на судовий розгляд, гарантоване статтею 6, також захищає і виконання остаточних та обов'язкових судових рішень, які у країні, яка поважає верховенство права, не можуть залишатися невиконаними, завдаючи шкоди одній із сторін [7, п. 33]. ЄСПЛ нагадує, що в принципі система тимчасового зупинення або відстрочка виконання судових рішень не критикується як така, особливо беручи до уваги свободу розсуду, дозволена в другому абзаці статті 1 Протоколу 1 до Конвенції. Проте така система має наслідком ризик покладання на власників непомірного тягара, зокрема, можливості розпоряджатися своїм майном і, таким чином, повинна передбачати певні процедурні гарантії для спостереження за запровадженням системи та її непередбачуваних наслідків для права власності [7, п. 54]. Та зазначає, що ситуація при якій відстрочка виконання рішення *не містила жодного точного строку* важко узгоджується з вимогою *передбачуваності*, зазначеною в статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Виходячи з цього і, навіть, якщо припустити, що втручання держави в право на виконання норм щодо її майна буде засноване на законі і служити правомірній меті, ЄСПЛ вважає, що *була порушена точна рівновага* між вимогами загального інтересу спільноти і вимогами охорони права заявниці на її майно і що в такому разі на особу покладається особливий та непомірний тягар [7, п. 55].

Цікаво, що Комітет Міністрів Ради Європи (далі – КМРЄ), в цілях виконання рішень ЄСПЛ, об'єднав цитоване рішення ЄСПЛ ще з 324 аналогічними рішеннями, створивши так звану «групу справ «Жовнер»». За наслідкам розгляду стану виконання рішень ЄСПЛ у цій групі КМРЄ 03.12.2009 прийняв проміжну резолюцію CM/ResDH(2009)159, якою звернув увагу України на недопустимість затримці у виконанні рішень ЄСПЛ та на відсутність ефективних засобів захисту [11]. В подальшому у зв'язку із невиконанням Україною вказаної проміжної резолюції КМРЄ виніс тимчасову резолюцію CM / ResDH (2009) 159, яка, до слова, теж не була виконана Україною.

З огляду на системність окресленої проблеми ЄСПЛ вдався до застосування механізму «пілотного рішення», застосувавши його у справі «Ю. М. Іванов проти України» [9].

Варто зазначити, що згідно правила 61-4 Регламенту ЄСПЛ пілотне рішення приймається лише в разі, якщо факти, викладені в заяві по відношенню до Договірної сторони, стосуються існування *структурної або системної проблеми* чи іншої подібної *дисфункції*. При цьому, в резолютивній частині пілотного рішення крім за-

ходів індивідуального характеру, зазначаються заходи *загального характеру*, які держава-відповідач повинна здійснити або привести свою діяльність у відповідність до норм Конвенції. До того ж, про прийняття пілотного рішення мають бути поінформовані Комітет Міністрів, Парламентська Асамблея Ради Європи, Генеральний Секретар Ради Європи та Комісар Ради Європи з прав людини.

З огляду на це, в резолютивній частині згаданого пілотного рішення ЄСПЛ вказано про те, що порушення України щодо невиконання рішень національних судів є наслідком несумісної з положеннями Конвенції практики, за виконання яких вона несе відповідальність і у зв'язку з якими сторони, права яких порушені, не мають ефективних засобів юридичного захисту.

Між тим і зазначене, навіть пілотне рішення, не було виконане Україною. Як наслідок вже *Велика Палата ЄСПЛ* (що є показовим з точки зору важливості питання) 12.10.2017р. прийняла *друге пілотне рішення* щодо України у справі «Бурмич та інші проти України» [8]. В цьому пілотному рішенні Україну було піддано гострій критиці за невиконання попереднього пілотного рішення, що призвело до того, що на час винесення рішення по даній справі *на розгляді ЄСПЛ знаходилось 12 143 аналогічних справ, що складає третину всіх справ, які знаходяться на розгляді ЄСПЛ стосовно України*. Не можна не відмітити різкий для ЄСПЛ тон викладення претензій до України. ЄСПЛ зазначає про те, що він враховує 16 років марних зусиль, спрямованих на пошук дієвого вирішення окресленої структурної проблеми [8, п. 37]. Вказує, що це рішення не має юридичної основи у Конвенції, і що воно залишає тисячі зневірених людей у правовому вакуумі та підриває захист прав людини, гарантованих Конвенцією, – проти чого ЄСПЛ найбільш наполегливо заперечує [8, п. 41]. ЄСПЛ також прямо зазначає про те, що це рішення є дуже невтішним сигналом [8, п. 29]

В результаті 05-07 грудня 2017 року КМРС на 1302-му засіданні ухвалює резолюцію CM/Notes/1302/H46-38 щодо справи «Ю. М. Іванов проти України», групи «Жовнер проти України», рішенням «Бурмич та інші проти України», в якій зазначає про невиконання зазначених рішень ЄСПЛ, про продовження існування проблеми невиконання або тривалого невиконання рішень національних судів [10, п. 1]. Наголошує на необхідності якнайшвидшого пошуку довготривалого вирішення першоджерел проблем, беручи за основу вказівки, надані КМРС та ЄСПЛ упродовж років [10, п. 6]. Наостанок вирішено відновити розгляд цієї групи справ щонайпізніше на своєму 1318-му засіданні (ДН) у червні 2018р. [10, п. 8].

Натомість, як зазначалось вище навіть після винесення другого пілотного рішення Великою Палатою ЄСПЛ та відповідного рішення КМРС, Законом було запроваджено, по суті, безстрокове зупинення виконавчого провадження на час приватизації (до слова, зазначене проблематика дзеркально *mutatis mutandis* стосується і припинення справ про банкрутство), що свідчить як про ігнорування пілотних рішень ЄСПЛ та резолюції КМРС, так, навіть, і про створення ще одної структурної дисфункції у приватизаційних правовідносинах. Що безумовно є неприпустимим.

І це при тому, що згідно статті 8 у поєднанні зі статтею 1 та 3 Статуту Ради Європи [4] за грубі порушення принципу верховенства права та незабезпечення здійснення прав людини і основоположних свобод, а також за невиконання обов'язку відверто та ефективно співробітничати задля досягнення мети Ради Європи, передбачені санкції. Якими є *тимчасове позбавлення країни-члена Ради Європи права представництва та припинення членства в Раді Європи*

Висновок. З метою безумовного виконання двох пілотних рішень ЄСПЛ та резолюцій КМРС, запобігання винесенню масових негативних рішень ЄСПЛ проти України, що неминуче призведе, серед іншого, і до фінансових втрат Державного бюджету України, вкрай гостро постає питання приведення Закону у відповідність до Європейських стандартів та Конституції України. Задля чого необхідно невідкладно на законодавчому рівні унормувати конкретні строки, на які зупиняються виконавчі провадження під час приватизації.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 30.06.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 14.05.2018).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 року. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 14.05.2018).
3. Про приватизацію державного і комунального майна: закон України від 18.01.2018 р. № 2269-VIII// База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2269-19> (дата звернення: 14.05.2018).
4. Статут Ради Європи від 05.05.1949р.: ратифіковано Законом України від 31.10.1995 р. № 398/95-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_001 (дата звернення: 14.05.2018).
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «ДІД Конс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 41, частини п'ятої статті 124, пункту 9 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 115 Господарського процесуального кодексу України, пунктів 1.3, 1.4 статті 1, частини другої статті 2, абзацу шостого пункту 3.7 статті 3 Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» (справа про стягнення заборгованості з підприємств паливно-енергетичного комплексу) від 13 грудня 2012 р. № 1-26/2012, справа № 18-рп/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12> (дата звернення: 14.05.2018).
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження» від 26 червня 2013 р. № 1-7/2013, справа № 5-рп/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-13> (дата звернення: 14.05.2018).
7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Жовнер проти України» (заява 56848/00) від 29.06.2004 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_221 (дата звернення 14.05.2018 р.).
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бурмич та інші проти України» (заява 46852/13) від 12.10.2017 р URL: <https://rm.coe.int/attachment-1-judgment-burmych-gc-46852-13-ukr-translation-/168078eb76> (дата звернення 14.05.2018 р.).
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04) від 15 жовтня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_479/page2 (дата звернення 14.05.2018 р.).
10. Резолюція Комітету міністрів Ради Європи від 05-07 грудня 2017 року № CM/Notes/1302/H46-38 URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_984 <https://rm.coe.int/attachment-2-ivanov-zhovner-cm-dec-1302-5-7dec-2017-ukr-translation-/168078eb20> (дата звернення 14.05.2018 р.).
11. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи від 03.12.2009 № CM/ResDH(2009)159. URL: <https://www.coe.int/en/web/cm/home> (дата звернення 14.05.2018 р.).

НОВАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Ищенко В.А.

кандидат юридичних наук, викладач кафедри правових дисциплін

Приватний вищий навчальний заклад

«Фінансово-правовий коледж»

м. Київ, Україна

На різних етапах розвитку суспільства люди спрямовували свої зусилля на забезпечення своїх першочергових потреб, перелік яких поступово розширювався. Необхідність створювати та захищати запаси їжі, характерні для первісного та рабовласницького суспільства доповнилася потребою у захисті власного життя, волі, майна. З поступовим переходом до індустріального суспільства постали питання забезпечення прав споживача, трудових прав, громадянських прав. Сучасний рівень розвитку характеризують як інформаційне суспільство, відповідно, сфера інформаційних відносин зазнає еволюційних змін, а саме: удосконалюється регулювання права на інформацію, права інтелектуальної власності, законодавчий захист приватної, комерційної, державної інформації.

Поширення різноманітних електронних засобів обробки інформації значно спрощує обмін та роботу з величезними обсягами даних і, водночас, відкриває можливості до зловживань доступом до такої інформації. Актуальним зараз є обмеження доступу до персональних даних користувачів у соціальних мережах, відсутність регулювання у цій сфері, як виявилось, має глобальні наслідки у вигляді маніпуляцій настроями широких верств населення напередодні вирішальних політичних подій, наприклад проведення виборів або референдумів. Цілком зрозумілою є занепокоєність Європейського Союзу станом захисту прав людини у сфері інформаційних відносин. Для регулювання цієї сфери у ЄС було запроваджено Європейський комітет по захисту персональних даних (European Data Protection Board, EDPB), який виступає останньою інстанцією у питаннях по захисту персональних даних. Крім того 25 травня 2018 року введено в дію Постанову ЄС № 697 від 27 квітня 2016 року «Загальний регламент з захисту даних» (General Data Protection Regulation, GDPR).

Сфера дії регламенту щодо захисту персональних даних поширюється на територію країн ЄС, а також охоплює організацій які зареєстровані у країнах ЄС або пропонують товари чи послуги громадянам ЄС, в тому числі безоплатні (різноманітні сервіси, соціальні мережі, месенджери). Слід пам'ятати, що регламент не контролює діяльність так званих домашніх сторінок чи сайтів клубів по уподобанням, діяльність яких не передбачає збір та обробку даних. Так само, збереження листування або он-лайн чат, або ведення історії не є порушенням приватності персональних даних.

Згідно регламенту, тлумачення персональних даних у мережі Інтернет дещо розширене, до нього увійшли: IP адреса, облікові записи у соціальних мережах різноманітні маркери сайтів. Такі дані не несуть безпосередньої інформації про особу, але можуть бути використані для її встановлення (наприклад, пошукова система Google має достатній обсяг даних щоб встановити особу користувача, отже вважається, що Google працює з персональними даними).

Для вітчизняного користувача зміни можуть видаватися незначними – зміна та оновлення угод при реєстрації на веб ресурсах професійного та комерційного спрямування, а також у соціальних мережах.

Набрання законної сили новацій щодо захисту персональних даних ЄС у першу чергу вплинуть на філіали міжнародних компаній в Україні, банківських установ, платіжних систем. Аналогічних змін зазнають стандарти роботи з іноземними фізичними та юридичними особами у вітчизняних установ, підприємств, організацій. Ціл-

ком прогнозованим вбачається перехід вітчизняних установ на новітні стандарти і по відношенню до громадян України з метою оптимізації підходів.

Враховуючи суттєві зміни у сфері стандартів захисту персональних даних слід звернути увагу на розбіжності підходів та нормативно-правових актів України та ЄС. Базова термінологія вже гармонізована з законодавством ЄС, наприклад «Інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована» (ст. 11 Закону України «Про Інформацію»). Щодо розбіжностей слід зазначити, що законодавство України передбачає відповідальність за розповсюдження інформації про фізичну особу та відшкодування матеріальної та моральної шкоди (ст. 27, 31 Закону України «Про Інформацію»). Стандарти ЄС вимагають виконання ряду обов'язкових дій навіть у випадках загрози розповсюдження інформації, при відсутності завдання шкоди. Наприклад, про можливе викрадення персональних даних з Центру Обробки Даних (ЦОД) після хакерської атаки власник даних має бути попереджений про можливість їх розкриття, незалежно від обсягів даних чи шкідливості наслідків їх поширення. Таким чином закріплюється право особи на контроль за обробкою персональних даних.

Водночас, задокументовано обов'язок третіх осіб, наприклад, власників ЦОД передбачити механізм встановлення зв'язку з десятками тисяч користувачів, що зареєструвалися у онлайн-сервісах підприємств-клієнтів ЦОД. Дотримання таких вимог дещо ускладнює діяльність підприємств, установ, організацій, цілком зрозумілим є їх приєднання до глобальних ініціатив з дотримання нових стандартів ЄС (наприклад, ініціатива oath.com вже надає послуги таким крупним компаніям як Yahoo, Tumblr, AOL).

Значно поскладнює впровадження стандартів ЄС у сфері захисту персональних даних розмежування організацій що збирають такі дані від організацій що її зберігають та обробляють. Згідно вітчизняного законодавства збереження та обробка такої інформації здійснюється безпосередньо установою або організацією що її отримала. Участь третіх осіб у процесі обробки інформації у вітчизняному законодавстві не має спеціального статусу і має бути узгоджено зі стандартами ЄС.

З іншого боку вказані вимоги мають стандартизувати роботу з персональними даними в різних установах, а також обмін та використання таких даних. У перспективі такі зміни мають не лише значно покращити захист особистого життя, а спростити документообіг між підприємствами установами, організаціями з різних країн світу.

Література:

1. Закон України Про інформацію редакція від 01.01.2017.
2. Постанова пленуму Верховного суду України про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи.
3. Загальний регламент з захисту даних (General Data Protection Regulation, GDPR [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал] – Режим доступу: <https://gdpr-info.eu> (дата звернення 20.05.2018).
4. Цукерберг вибачився перед користувачами Facebook [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-43533303> (дата звернення 20.05.2018).

**ІНТЕГРАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
У ПРАВОЗАСТОСОВНУ ПРАКТИКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

Пічкуренко С.І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової роботи
Національна академія внутрішніх справ*

Злагода О.В.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри оперативно-розшукової роботи
Національна академія внутрішніх справ*

Кацан Л.О.

*старший викладач кафедри оперативно-розшукової роботи
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

За останні роки відбулася трансформація організованої злочинності, зросла кількість організованих злочинних формувань, які мають чітку ієрархічну структуру, використовують новітні технічні засоби забезпечення протиправної діяльності, протидії правоохоронним органам [1, с. 3-4].

Злочинні угруповання мають свої служби розвідки та контрозвідки, до яких нерідко входять колишні та діючі співробітники правоохоронних органів.

Ефективна протидія злочинам, особливо її організованим формам, неможлива без використання досвіду європейських правоохоронних органів.

Тому і виникло питання щодо визначення основних напрямів негласної роботи органів досудового розслідування Національної поліції України на сучасному етапі.

Використання агентури в оперативно-розшуковій діяльності під час розкриття та розслідування злочинів є одним із найефективніших методів Боротьби правоохоронних органів зі злочинністю за кордоном. У більшості держав Європи існує певна законодавча база (закони, урядові рішення, циркуляри, інструкції, положення тощо), яка встановлює та регулює засади функціонування агентури та її участі у проведенні спеціальних (агентурних) операцій [2, с. 2].

В перше питання використання агентури правоохоронними органами було розглянуто на загальноєвропейській конференції представників правоохоронних органів, яка була проведена під егідою Інтерполу 14 лютого 1996 р. у м. Ліоні (Франція) [3, с. 5].

В подальшому на конвенції про взаємну допомогу в кримінальних провадженнях між державами – членами Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності були напрацьовані відповідні умови для проведення таємних спільних агентурних та використання конфіденційних співробітників під час проведення операцій правоохоронними органами країн-членів Євросоюзу [4; 5].

Сьогодні правоохоронні органи Європейського союзу все більше приділяють уваги проведенню таємних спільних агентурних операцій між державами-учасницями співтовариства.

Не дивлячись на те, що вказаний нормативно-правовий акт був ратифікована Україною ще в 2004 році, тільки в кримінальному процесуальному кодексі України, який був прийнятий в 2012 році було дозволено органами досудового розслідування проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Важливим є факт правового закріплення використання конфіденційного співробітництва, тобто, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України. Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру [6].

Окрім цього кримінальний процесуальний кодекс України надає можливість під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів отримувати відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування [6].

Таким чином, на нашу думку, органи досудового розслідування мають всі правові підстави використовувати не тільки досвід правоохоронних органів Європейського союзу, але і здійснювати сумісні таємні операції, щодо протидії злочинності, зокрема транснаціональної.

Література:

1. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29 квітня 2016 р. – Одеса: ОДУВС, 2016. – 184 с.
2. Огляд практики використання інформаторів у державах Європи // НЦБ Інтерполу в Україні за матеріалами Генсекретаріату Інтерполу. – К., 1998. – 14 с.
3. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: Посібник / За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. – 60 с.
4. Підюков П.П., Паніотов Є.К. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів при проведенні спільних агентурних операцій (таємних розслідувань) / П.П. Підюков, Є.К. Паніотов // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. Вип. 1 (1). – 2014. – С. 68-75.
5. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – Спецвипуск № 4 (71). – С. 20-29.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. // Документи Верховної Ради України: [сайт] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Качурінер В.Л.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права та державного управління

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

В Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом статті 360-366 розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» присвячені саме навколишньому середовищу. Сторони Угоди здійснюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації цілей сталого розвитку та «зеленої економіки». Аналіз законодавства Європейського Союзу у галузі охорони навколишнього середовища має важливе значення для подальшого вдосконалення та підвищення ефективності екологічного законодавства України. Пріоритетність співробітництва України з Європейським Союзом матиме й практичне значення – досягнення мети у напрямку підвищення рівня продуктивності виробництва, розширення бази його економічного зростання та конкурентоспроможності.

Сформовані в Європейському Союзі екологічні стандарти й розроблені програми становлять інтерес не тільки для інтеграційних об'єднань інших регіонів, а й для сусідніх держав, зокрема України, які вкрай зацікавлені в розвитку й удосконаленні національного екологічного законодавства. Ми маємо всі підстави вважати ЄС моделлю одного з найефективніших правових регулювань охорони навколишнього середовища у світі.

На думку професора В. Лозанського, в Україні багато застарілих екологічних законів і підзаконних актів, які не відповідають світовому рівню [1, с. 79]. Тому нормативно-правові акти, які в нашій країні належать до сфери екологічного законодавства, потребують докорінних змін з урахуванням необхідності їх адаптації до найбільш досконалого на даний час законодавства Європейського Союзу.

Як в українському, так і в європейському законодавстві закріплені основні принципи доступу до екологічної інформації, здійснено ратифікацію основного документу у досліджуваній сфері – Конвенцію ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція), здійснюється імплементація положень зазначеної Конвенції. Однак, наведений в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» перелік відомостей, що віднесені до екологічної інформації, є вужчим ніж в Орхуській Конвенції та у Директиві 2003/4/ЄС [2]. Отже, законодавство України частково відповідає вимогам зазначеної Директиви 2003/35/ЄС. У законодавстві України чітко не визначено поняття планів.

Директива № 2010/75/ЄС про промислові викиди (всеохоплююче запобігання і контроль забруднень) [3, р. 17]. Ця Директива встановлює правила щодо комплексного запобігання і контролю щодо забруднення навколишнього середовища, що випливають з виробничої діяльності. Вона також встановлює правила, призначені для запобігання або, якщо це неможливо, зниження викидів в повітря, воду і землю з метою запобігання утворенню відходів та досягнення високого рівня захисту навколишнього середовища в цілому.

Основними завданнями для України є впровадження визначених в Угоді положень Директиви щодо: інтегрованого підходу до оцінювання планованої діяльності; обов'язку особи, яка звертається для отримання інтегрованого дозволу; відкритості процесу прийняття рішення про надання дозволу; спалювальних установок; устано-

вок для спалювання чи спільного спалювання відходів; установок та видів діяльності, які здійснюються з використанням органічних розчинників; установок, що використовуються для виробництва двоокису титану.

Незважаючи на те, що в Україні існує правова база у сфері поводження з відходами, законодавство нашої держави потребує суттєвого вдосконалення з метою приведення у відповідність до вимог Директиви: існує потреба зменшення негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище; формування інфраструктури поводження з відходами; покращення системи управління у сфері поводження з відходами за рахунок розробки планів управління відходами та програм запобігання утворенню відходів. Доцільно також внести зміни до Закону України «Про відходи» щодо введення принципу «забруднювач платить» та принципу розширеної відповідальності виробника для встановлення механізму повного покриття витрат.

Правове регулювання проведення оцінки впливу на навколишнє середовище здійснюється на основі Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу деяких планів і програм на навколишнє середовище від 27 червня 2001 р. [4, р. 30]. Істотне значення для проведення такої оцінки в державах-членах мають також положення Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті, прийнятої в 1991 р. в Фінляндії під егідою Європейської економічної комісії ООН. ЄС брало активну участь у розробці і є учасником даної конвенції. Україна ратифікувала цю міжнародну угоду, а у 2015 році ратифікувала Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Закон України № 562-VIII), що є суттєвим кроком у належному впровадженні цього інструменту у національне законодавство.

Незважаючи на окремі успіхи і досягнення, загальний стан довкілля продовжує погіршуватися, що призведе до подальшого загострення екологічної кризи. Основною причиною цих негативних процесів в Україні є низька ефективність механізмів екологічного контролю й управління, які використовуються на промислових підприємствах, та переважно засновуються на жорстких адміністративних методах. Моделі організації й управління природокористуванням, які діють сьогодні в Україні, не забезпечують узгодженості економічних і природоохоронних цілей, через що виникає необхідність застосування нових підходів до вирішення екологічних проблем. У зв'язку з цим виникла необхідність розробки ефективної системи екологічного менеджменту як більш прогресивної моделі організації управління природокористуванням у ринкових умовах.

Щодо імплементації в українське законодавство директив в рамках Угоди про асоціацію, доцільно зазначити, що український законодавець має спланувати роботу щодо внесення відповідних змін до нормативно-правових актів України для забезпечення функціонування правових інструментів, які діють в ЄС. У системі українського законодавства відсутній окремий нормативно-правовий акт або положення стосовно доступу громадськості до правосуддя з питань довкілля у змісті іншого нормативно-правового акту, основною метою якого є імплементація всіх принципів Орхуської конвенції та Директиви 2003/4/ЄС. В Україні інформаційна складова екологічної політики є надзвичайно слабкою, для цього держава має сформулювати власну інформаційну, просвітницьку та освітню політику в цих питаннях та закріпити це на законодавчому рівні шляхом прийняття єдиного консолідованого нормативно-правового акту. Також, законодавство України чітко не визначає поняття планів та програм відповідно до Директиви 2003/35/ЄС, тому доцільно врахувати це у відповідному законодавчому акті або актах, оскільки оцінка екологічних наслідків впровадження планів та програм є одним з добровільних інструментів регулювання екологічних питань.

Література:

1. Лозанський В. Правове забезпечення екологічного управління в Україні та перспективи його покращення / В. Лозанський // Право України. – 2007. – № 9. – С. 79-81.
2. Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC // Official Journal, L 041, 14/02/2003. – P. 26-32.
3. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control) Text with EEA relevance // Official Journal, L 334, 17.12.2010. – P. 17-119.
4. Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment // Official Journal, L 197, 21/07/2001. – P. 30-37.

РЕФОРМУВАННЯ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Князєв Ю.В.

слідчий слідчого відділу

Житомирський відділ поліції

Головного управління Національної поліції

в Житомирській області

м. Житомир, Україна

Євроінтеграційний вектор розвитку України постійно зумовлює необхідність гармонізації українського кримінального та кримінального процесуального законодавства до законодавства Європейського Союзу. Останнім часом у кримінально-процесуальному законодавстві України відбулися суттєві зміни, опосередковані європейським вектором розвитку українського суспільства, євроінтеграційними процесами та вимогами сучасності. Зокрема, нарешті належним чином регламентовано порядок затримання злочинця пересічною особою, яка не являється працівником правоохоронного органу. Такий кримінально-правовий інститут призначений для реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, попередження вчинення ними нових правопорушень та активізації ролі в боротьбі зі злочинністю не лише населення, а й правоохоронних органів.

Статтею 29 Конституції України передбачено, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Указані фундаментальні положення Основного закону знаходять своє продовження та уточнення в приписах Кримінального процесуального кодексу України [1], що набрав чинності 19 листопада 2012 року (далі – КПК).

Так, згідно статті 207 КПК, ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. У цій же статті Кодексу передбачений виключний перелік обставин, за наявності яких кожен має право затримати злочинця без відповідного рішення суду.

До таких випадків належать: затримання особи під час вчинення або замаху на вчинення злочину; затримання особи безпосередньо після вчинення злочину чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні. Поло-

женнями частини третьої коментованої статті КПК України передбачено, що кожен, хто не є службовою особою правоохоронних органів, і затримав злочинця, зобов'язаний негайно доставити його до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

Включення цієї норми до КПК України є логічним продовженням інституту затримання як обставини, що виключає злочинність діяння, який передбачений ст. 38 Кримінального кодексу (далі – КК) України [2], де визначено, що не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади, якщо у процесі не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи. Перевищенням заходів, необхідних для затримання злочинця, визнається умисне заподіяння особі, що вчинила злочин, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці затримання злочинця і має наслідком відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 КК України.

Таким чином, законодавець чітко визначив як право кожної людини на необхідну оборону, так і право на затримання злочинця. Право на затримання безумовно обмежує свободу того, кого затримують, але воно має відбуватись як виняток із правила, по суті в умовах крайньої необхідності, для захисту більш вагомих цінностей, прав і свобод інших людей, коли іншим шляхом досягти такого захисту неможливо.

Дані новели кримінально-процесуального права можуть та повинні стати дієвим засобом для зменшення злочинності в країні, попередження вчинення злочинів, оскільки громадяни, керуючись ними, зможуть самостійно та не виходячи за рамки закону, допомагати правоохоронним органам у розслідуванні злочинів, покаранні винних.

Інститут необхідної оборони та заподіяння шкоди особі, яка вчинила злочин при її затриманні, в кримінальному праві зарубіжних країн має свої особливості, що обумовлено специфікою історичного розвитку їх правових систем. У кримінальному законодавстві більшості зарубіжних держав нема достатньо чіткої системи обставин, що виключають злочинність діяння. Винятком можна вважати лише КК Франції. Крім того, такі обставини називаються або виправдувальними обставинами (Англія та США), або виправдувальними фактами, які звільняють від кримінальної відповідальності (Франція), або обставинами, що виключають вину (Німеччина).

Особливий інтерес викликають трактування правомірності заподіяння будь-якої шкоди при необхідній обороні, які містяться в кримінальному законодавстві Франції та США. Конкретнішим тут є принцип співрозмірності. В сучасному зарубіжному законодавстві він визначається у двох законодавчих формах: за допомогою перелікової казуальної системи та за допомогою простої вказівки на певну співрозмірність якихось ознак захисту та посягання.

Розгорнута норма, яка визначає межі необхідної оборони, є у кримінальному законодавстві США. Американські законодавці, визначаючи умови правомірності необхідної оборони, акцентують на деталізації меж застосування насильства з метою оборони. При визначенні інтенсивної межі захисту використовується перелікова система. Зокрема, всі посягання поділяються на дві групи. При захисті від першої групи, яка чітко визначена в законі, можна застосовувати «смертельну фізичну силу», а при обороні від другої групи дозволяється застосовувати будь-яку фізичну силу, за винятком «смертельної». Закон визначає посягання і дозволяє використовувати фізичну силу того чи іншого ступеню тяжкості на підставі принципу співрозмірності.

У межах дозволеного громадяни самі, виходячи із конкретних обставин вчинюваного посягання, використовують обумовлений цими обставинами посягання той чи інший спосіб захисту. Окрему норму американське законодавство присвячує визначенню меж застосування насильства з метою захисту власності та житла. Причому проводиться розмежування захисту рухомого та нерухомого майна [3].

За Кримінальним кодексом Франції, до підстав ненастання кримінальної відповідальності чи її пом'якшення відноситься і обставина, відповідно до якої за наявно-

сті необгрунтованого посягання стосовно неї самої або іншої особи вчинила у той самий час яку-небудь дію, викликану необхідністю правомірного захисту себе чи іншої особи, за винятком випадків явної невідповідності між використаними засобами захисту і тяжкістю посягання [4]. Також у цьому кодексі визначено спеціальні випадки правомірного захисту, встановлюється, що діючим у стані правомірного захисту визнається той, хто вчинив дії з метою: а) відбити проникнення вночі у житло, здійснене шляхом злому, насильства чи обману; б) захистити себе від насильницьких крадіжки чи грабежу. Це положення нагадує правило необхідної оборони, закріплене в ч. 5 статті 36 КК України.

Згідно зі ст. 412 Кримінального кодексу Бельгії необхідна оборона можлива у разі проникнення особи у житло чи прибудови, якщо той, хто заподіяв шкоду, міг припустити напад, але у цьому разі не визнається обставиною, що виключає злочинність діяння, а належить до так званих вибачальних посягань: допускається лише зниження покарання. Як обставина, що виключає злочинність діяння, необхідна оборона визнається тільки у випадку, коли посягання на недоторканність особи, поранення і побої були викликані дійсною необхідністю законного захисту того, хто обороняється, чи іншої особи у двох можливих ситуаціях: у нічний час з метою відбиття проникнення; щодо особи, яка вчинила крадіжку або грабіж із застосуванням насильства [5].

Здійснюючи стислий аналіз існуючого українського законодавства відносно інституту затримання можна зробити висновок, що його необхідно розглядати, як самостійний вид правомірної поведінки, наряду з необхідною обороною і крайньою необхідністю. Інститут затримання злочинця має багато спільного з інститутом необхідної оборони. Однак він має специфічну мету і підстави. Засоби затримання мають більш широкі межі в часу, ніж захисні дії. Адже право на затримання злочинця може постати до виникнення права на необхідну оборону. При цьому слід зазначити, що термін «затримання злочинця» очевидно, не можна визнавати вірним, оскільки особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Активізація громадян у питанні використання права затримання особи, що вчинила злочин, залежить від активної виховної роботи. Тому в інтересах підвищення активності населення щодо припинення злочинних посягань варто значно поліпшити правову пропаганду серед населення, зокрема, щодо законодавства про затримання особи, що вчинила злочин.

Література:

1. Кримінальний Процесуальний Кодекс України // Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI.
2. Кримінальний кодекс України. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III.
3. Уголовное право США: сборник нормативных актов. – М.: Наука, 1985. – 216 с.
4. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. Л.В. Головки, Н.Е. Крылова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 650 с.
5. Уголовный кодекс Бельгии / науч. ред. Н.И. Мацнев. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 561 с.
6. Судова практика в кримінальних справах. // Право України. – 2012. – № 3.
7. Конституція України // Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ СТОСОВНО РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В ПРАВОВІ РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Косович В.

*студент юридичного факультету
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Приєднання України до низки міжнародних договорів та набуття статусу рівноправного члена європейських міжнародних структур гальмується певними перешкодами. До них, насамперед належить проблема ефективного забезпеченням справедливого розгляду справи впродовж розумного строку у суді.

Дотримання права на судовий розгляд впродовж розумного строку гарантується статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Важливо наголосити на тому, що Європейський суд з прав людини перевантажений заявами щодо порушення саме цієї статті. Така ситуація є наслідком того, що національні засоби правого захисту на практиці є неієвими, та в основному зорієнтовані на точкове подолання окремих симптомів відповідних порушень. Натомість масовість порушення права на розгляд справи судом протягом розумного строку вже сьогодні є захворюванням судової системи, котре не лише потрібно лікувати, але і попереджати та запобігати такому. Тому вкрай важливо удосконалювати чинні та запроваджувати додаткові заходи для досягнення цих цілей. Наприклад, збільшити кількість суддів, якщо це є причиною проблеми, і проводити законодавчі реформи, необхідні для пришвидшення розгляду. Водночас, звертаємо увагу, що ідея прискорення судочинства завжди повинна втілюватись із урахуванням принципу справедливого судового розгляду [1, с. 198].

На нашу думку, значним кроком на шляху подолання цих проблем є безпосередня імплементація практики Європейського суду з прав людини у національне законодавство, що активно здійснюється та пропагується в Україні. Запозичуючи чимало позитивного щодо розумності строків судового розгляду з судових справ та рішень Європейського суду з прав людини, що стосувалися саме України та її громадян, вітчизняне правове регулювання удосконалюється. Зокрема, одним із найважливіших покращень є факт запровадження критеріїв розумності строку розгляду справи, котрі були напрацьовані ЄСПЛ у справі «Меріт проти України». У цьому рішенні Європейський суд з прав людини констатував, що розумність тривалості провадження повинна визначатись у світлі відповідних обставин справи та з огляду на критерії, передбачені прецедентною практикою Суду, зокрема складність справи, поведінка заявників, а також органів влади, пов'язаних зі справою [2].

У частині 2 статті 28 КПК України закріплено ще один критерій розгляду справи впродовж розумного строку, котрий первинно був сформований ЄСПЛ у справі «Ай-бабін проти України» (п.40). У цій справі Суд підкреслив, що важливість спору для заявника має також бути взято до розгляду. У цьому контексті Суд нагадує, що той факт, що протягом періоду, який був розглянутий, заявник тримався під вартою, вимагає особливої сумлінності з боку органів влади і судів, які займаються справою у розг-

ляді правосуддя якнайшвидше [3]. Аналогічні висновки ЄСПЛ зробив у справі «Абделла проти Нідерландів» [4].

Вивчення питання розумності строків розгляду справи судом у світлі практики ЄСПЛ обов'язково передбачає аналіз розумності строку і під час виконання остаточних судових рішень як Європейського суду з прав людини, так і судів національної системи правосуддя. Зокрема, у практиці Європейського суду з прав людини щодо України такою, що не суперечить ч. 1 ст. 6 Конвенції, визнано тривалість виконання остаточних рішень судів протягом восьми місяців (ухвала про прийнятність у справі «Корнілов та інші проти України» від 07.09.2003 р.), двох років та семи місяців (ухвала про прийнятність у справі «Крапивницький проти України» від 17.09.2002 р.). Натомість суперечить ч. 1 ст. 6 Конвенції виконання рішень протягом понад трьох років (справа «Войтенко проти України», «Астанков проти України», «Беланова проти України»). Звісно, можливі й винятки, зумовлені об'єктивними та особливими потребами потерпілого. Так, у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004 р. Суд визнав надмірним виконання рішення національного суду протягом одного року, двох місяців і восьми днів, адже воно стосувалося надання заявнику компенсації органами державної влади через їх неспроможність забезпечити заявника в період з 1996 до 1998 р. безкоштовними ліками, які останній мав приймати щоденно. Взявши до уваги ці обставини, Суд ствердив, що випадок із заявником з огляду на його вік, стан здоров'я та природу інвалідності вимагав від відповідних органів виконати рішення суду та виділити необхідні кошти без жодних неналежних затримок.

За загальним правилом, встановленим у практиці Суду, тягар забезпечення виконання рішення суду проти держави впродовж розумного строку покладається насамперед на державні органи та починається з дати, коли рішення стає обов'язковим та таким, що підлягає виконанню (наприклад, пілотне рішення Суду у справі «Бурдов проти Росії (№ 2)» від 15.01.2009 р.). Особа, яка отримала рішення проти держави, не повинна розпочинати виконавче провадження за тією ж самою процедурою, що передбачена для виконання рішень національних судів (справа «Метаксас проти Греції» від 27.05.2004 р.). У таких справах держава-відповідач має бути вчасно проінформованою про таке рішення і повинна мати можливості для вжиття всіх заходів для його виконання чи передачі його до іншого компетентного державного органу, відповідального за виконання [5, с. 218].

Вагому роль відіграє практика ЄСПЛ у кримінальному процесуальному праві, адже звертає увагу на ті аспекти кримінальної процесуальної діяльності, які варто враховувати при оцінці дій органів, що ведуть судове кримінальне провадження та зустрічаються з наступними ситуаціями: своєчасність призначення справи до розгляду; проведення судового розгляду у призначений строк; повторювана заміна суддів; тривалі строки виготовлення мотивованого судового рішення чи протоколу судового засідання та направлення його сторонам чи ознайомлення з ними; повнота здійснення суддею контролю за виконанням працівниками апарату суду своїх службових обов'язків, у тому числі з повідомлення осіб, що беруть участь у справі, про час і місце судового засідання; повнота і своєчасність прийняття суддею заходів щодо учасників процесу та інших осіб, спрямованих на недопущення їх процесуальної несумлінності й процесуальної тяганини у справі; контроль судді за строками проведення експертизи, накладенням штрафів; відстрочення, що виникають з вини судової канцелярії чи інших адміністративних органів тощо.

Частина 1 статті 534 КПК України зазначає, що «у разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні», що частково суперечить загальній статті 28 КПК України. Адже регулюючи засаду розумних строків, стаття 28 КПК України передбачає правило згідно з яким розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

У статті 534 КПК України законодавець використовує термін «негайно». Практикою ЄСПЛ вироблено певні критерії його оцінки. Зокрема, у справі «Броуган та інші

проти Сполученого Королівства» Судом зазначено, що негайність має оцінюватися в кожній справі залежно від її конкретних особливостей. Окрема думка судді Сера Вінсента Еванса, котра була долучена до цього рішення, додатково передбачала, що поняття негайності в контексті Конвенції має застосовуватися з певним ступенем гнучкості, але межі такої гнучкості є досить обмеженими.

Якщо звернутися до словників з української мови [6], можна побачити, що негайність прирівнюють до понять «зараз», «невідкладно», «у цю ж хвилину (секунду)», «незабаром», «в найближчому майбутньому» тощо. Тож негайність допускає як невідкладне здійснення певних дій, так і після спливу певного часу. У цьому контексті потребує вирішення питання, яка ж тривалість буде вважатися розумною та чи буде такою взагалі? Адже вимога розумності передбачає встановлення часових меж здійснення процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень, при цьому такі строки не можуть бути невиправдано тривалими. Відсутність будь-якого законодавчо встановленого обмеження розсуду призводить до повної свободи в тлумаченні оцінних понять, що спричиняє загрозу суддівського свавілля. Тому необхідно або взагалі уникати використання оцінних понять у випадках, де їх використання може створити загрозу порушення законних прав та свобод громадян, або ж, принаймні, встановити законодавчо закріплені межі розсуду при застосуванні таких понять [7, с. 317].

Важливим кроком до реформування сучасної правової системи України звісно є встановлення та дотримання розумних строків судового захисту прав людини. На нашу думку, утвердження та успішна реалізація цього принципу на практиці можлива, насамперед, через всебічне вивчення, популяризацію та використання практики ЄСПЛ у справах, пов'язаних із судовим захистом прав людини упродовж розумних строків. Аксіомою для правника повинна бути теза, що розумний строк – це справедливий строк. Адже саме заради досягнення справедливості повинні працювати всі юристи, принаймні нам дуже хотілося б у це вірити.

Література:

1. Буайя Ф. Захист прав людини на національному та наднаціональному рівнях / Ф. Буайя // Журнал Право України. – № 11–12, 2012. – С. 196-199.
2. Рішення ЄСПЛ «Меріт проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_110.
3. Рішення ЄСПЛ «Айбабін проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_496.
4. Рішення ЄСПЛ «Абдоелла проти Нідерландів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57765>.
5. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини / Т. І. Дудаш. – 2013 р. – С. 3-367.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/stream/velykyislovnyk>.
7. В'юник М. С. Дотримання вимоги розумності строків при виконанні вироку у Кримінальному процесуальному кодексі України та практиці Європейського суду з прав людини / М.С. В'юник. – Часопис Київського університету права № 2, 2013 р. – С. 315-318.

**ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ПЕСТИЦИДІВ
У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ**

Кравцова К.М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічно-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

Охорона навколишнього природного середовища та законодавчо врегульований обіг пестицидів все більше виявляють себе як невід'ємні частини економічної політики цивілізованого суспільства. Важливе місце ці питання посідають в міжнародних договорах, оскільки на сьогодні державні території країн являють собою не тільки єдиний економічний та в багатьох випадках політичний простір, а й єдиний екологічний простір. Зміни в товарно-грошових відносинах, лібералізація цін, зростання ролі неурядових громадських організацій та місцевого самоврядування, напрям на відмову від застосування пестицидів узагалі, налагодження діалогу між органами публічної адміністрації та підприємствами, які виготовляють пестициди, їх взаємна відповідальність у сфері обігу останніх – такі стандарти переважають у більшості міжнародних угод на сучасному етапі щодо обігу пестицидів. Зокрема, запроваджуються більш жорсткі стандарти торгівлі пестицидами, безпечності продовольчої продукції на національному та міжнародному рівнях.

Міжнародні стандарти у сфері обігу пестицидів покликана розробляти міжнародна урядова організація в рамках ООН – Продовольча і сільськогосподарська організація (англ. – Food and Agriculture Organization), яка займається питаннями продовольчих ресурсів і розвитку сільського господарства країн світової спільноти, а також збором, вивченням, обробкою і поширенням інформації з питань розвитку сільського господарства і продовольства, надання технічної і методичної допомоги країнам; вивчає кон'юнктуру на світовому продовольчому і сільськогосподарському ринку, займається розробкою сільськогосподарської статистики, яка дозволяє зіставляти дані про сільське господарство різних країн тощо [1].

Зокрема, в рамках ФАО був створений Міжнародний кодекс поведінки у сфері розподілу і використання пестицидів (далі – Міжнародний кодекс) – це один з перших добровільних кодексів поведінки, який сприяє підвищенню продовольчої забезпеченості при одночасній направленості на охорону здоров'я та оточуючого середовища [2, с. 1]. Міжнародний кодекс був прийнятий у 1985 році на 23-й сесії Конференції ФАО та був змінений на 25-тій сесії Конференції ФАО в 1989 році з метою включення до нього положень про процедуру попередньої обґрунтованої згоди (далі – ПОЗ). В ньому встановлюються добровільні стандарти поведінки для всіх державних і приватних організацій, які займаються розподілом та використанням пестицидів або пов'язані з такими видами діяльності. На сьогодні діє переглянутий варіант Міжнародного кодексу, оскільки після прийняття Роттердамської конвенції про процедуру попередньої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин і пестицидів в міжнародній торгівлі у вересні 1998 року, ці положення Міжнародного кодексу стали зайвими.

Крім того, в Міжнародному кодексі визначені основи управління, тестування пестицидів, скорочення ризиків для здоров'я та навколишнього середовища, регулятивні та технічні вимоги, доступність та використання, розподіл і торгівля, обмін інформацією, маркування, упаковка, зберігання і знищення, рекламування пестицидів, а також моніторинг та дотримання Міжнародного кодексу.

Міжнародний кодекс поведінки у сфері розподілу і використання пестицидів на сьогодні – це оновлений міжнародний стандарт управління пестицидами. Крім того,

Міжнародний кодекс включає концепцію регулювання пестицидів протягом усього їх життєвого циклу, а також показує що управління пестицидами слід розглядати як складову частину регулювання хімічних речовин і сталого розвитку сільського господарства. Це означає, що надзвичайно важливе значення набуває на сьогодні співробітництво та взаємодія між різними урядовими та неурядовими організаціями, в тому числі тими, які дотичні до сільського господарства, охорони здоров'я, оточуючого середовища, комерції та торгівлі [3, с. 2].

У 1958 році міжнародна комісія із сільського господарства та Постійне бюро з аналітичної хімії створили групу з розроблення європейського харчового кодексу (англ. – Codex Alimentarius Europaeus). У 1961 році ця робота була закінчена під егідою ФАО та ВООЗ. Розроблено також програму ФАО/ВООЗ з підготовки стандартів на продукти харчування та створено допоміжну групу, відому під назвою Комісія з правил виготовлення харчових продуктів або Кодекс Аліментаріус [4, с. 300]. Зараз багато країн співпрацюють із Комісією Кодекс Аліментаріус. Вона має представництво майже у всіх країнах, які входять до Європейського регіонального бюро ВООЗ [4, с. 300-301]. Україна також співпрацює з Комісією Кодекс Аліментаріус.

Отже, міжнародним стандартом у сфері обігу пестицидів є створення системи міжнародних органів, які здійснюють не тільки розробку правил поводження з пестицидами, а й гігієнічних вимог щодо якості та безпеки харчових продуктів та охорони здоров'я споживачів, які користуються цими продуктами та пов'язані зі сферою застосування пестицидів.

Україна, як було вже зазначено, приєдналася до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі та до Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі, які включають в себе міжнародні стандарти у сфері поводження з хімічними речовинами. В тому числі і пестицидами.

До міжнародних документів, в яких розглядається один або декілька аспектів життєвого циклу пестицидів входять, не обмежуючись ними, такі: Міжнародна конвенція з карантину і захисту рослин (ФАО, Рим) [5]; Міжнародні стандарти з фітосанітарних заходів (МСФЗ № 12), розроблені Секретаріатом Міжнародної конвенції з карантину і захисту рослин ФАО; Конвенція про створення Європейської і Середземноморської організації з карантину і захисту рослин (Париж) [6]; Монреальський протокол з речовин, які руйнують озоновий шар, прийнятий в 1987 році; Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх знищенням, прийнята в 1989 році [7]; Повістка дня на XXI століття – Глобальна програма дій із сталого розвитку, і саме глави 14 (Сприяння сталому веденню сільського господарства і розвитку сільських районів) і 19 (Екологічно безпечне управління токсичними хімічними речовинами, включаючи запобігання незаконному обігу токсичних і небезпечних продуктів), прийнята в 1992 році; Конвенція про охорону біологічного різноманіття, прийнята в 1992 році; Конвенція про запобігання великим промисловим аваріям, прийнята в 1993 році [8]; Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку і План дій Всесвітнього продовольчого саміту, прийняті в 1996 року [9]; Загальна декларація охорони здоров'я і Політика загального здоров'я на XXI століття, прийняті в 1998 році; Конвенція про безпечне використання хімічних речовин на виробництві, прийнята в 1990 році; Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища і розвитку, яка проголошена на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 року [10].

Як бачимо, ці міжнародні документи детально врегульовують обіг пестицидів у всіх сферах життєдіяльності людини (праця, охорона здоров'я, перевезення вантажів, продовольче забезпечення) та охорони навколишнього природного середовища.

Література:

1. Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fao.org/about/ru/>.

2. Международный кодекс поведения в области распределения и использования пестицидов. – Продовольственная сельскохозяйственная организация ООН. – 2009. – 39 с.
3. Диуф Жак. Предисловие. Международный кодекс поведения в области распределения и использования пестицидов / Жак Диуф. – Продовольственная сельскохозяйственная организация ООН. – 2009. – 39 с.
4. Цюпко І.В. Практика організації контролю за якістю та безпекою харчової продукції в країнах Європи / І.В. Цюпко // Продовольча безпека країн: стан та перспективи зміцнення. – Львів, ЛьвДУСВ, 2011. – С. 292–301.
5. Міжнародна конвенція про захист рослин (Новий переглянутий текст, затверджений Конференцією ФАО на її 29-ій сесії листопаді у 1997 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_805.
6. Конвенція про заснування Європейської і Середземноморської організації захисту рослин 18 квітня 1951 року // Офіційний вісник України. – 2006. – № 39. – С. 111. – Ст. 2648.
7. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх знищенням, прийнята в 1989 році [Електронний ресурс] // Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants. – UNEP, Geneva, 2001. – Режим доступу: further information and text at: <http://chm.pops.int/>.
8. Конвенція про заснування Європейської і Середземноморської організації захисту рослин 18 квітня 1951 року // Офіційний вісник України. – 2006. – № 39. – С. 111. – Ст. 2648.
9. Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку і План дій Всесвітнього продовольчого саміту, прийняті в 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rau.su/observer/n3-4_97/019.htm.
10. Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища і розвитку, яка проголошена на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 року [Електронний ресурс] // Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. FAO, Rome. 1996.

**КОНВЕНЦІЯ ООН ПРОТИ КОРУПЦІЇ – НЕВІД’ЄМНА ЧАСТИНА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ТА ПРАВОЗАСТОСОВНА ПРАКТИКА УКРАЇНИ**

Крайник Г.С.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінального права № 1

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. є чинною для понад 40 країн Європи; ця Конвенція набрала чинності для України 1 січня 2010 р. [1]. З цього часу вказана Конвенція є частиною національного законодавства України, її положення повинні бути відображені у КК України.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року

№ 746-VII [2], зі статті 365 КК України вилучено усіх суб'єктів злочину, окрім працівників правоохоронних органів, а статті 423 і 424 взагалі вилучені з КК України.

Офіційний текст *ст. 19 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції «Зловживання службовим становищем»*: «Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисного зловживання службовими повноваженнями або службовим становищем, тобто здійснення будь-якої дії чи утримання від здійснення дій, що є порушенням законодавства, державною посадовою особою під час виконання своїх функцій з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи» [1]. У ст. 19 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції не йдеться про необхідність звільнення від кримінальної відповідальності тих, хто привласнював майно збройних сил, обкрадав армію та флот тощо, а тому назва вказаного Закону [2] не відповідає змісту, а також містить суттєві корупційні ризики і є кроком назад у протидії корупції. Законодавець зовсім не врахував суспільної небезпечності діянь, що були декриміналізовані, проігнорував завдання КК України (ст. 3), мету покарання (ч. 2, ч. 3 ст. 50 КК України), а також суттєві шкідливі наслідки такої декриміналізації за умови сталого застосування законодавства України про кримінальну відповідальність [3, с. 53].

У примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено вичерпний перелік корупційних злочинів. Статті 423 «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем» і 424 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень» КК України також належали до корупційних злочинів, але після декриміналізації їх було виключено з вказаного переліку.

Згідно зі ст. 22 Конституції України, Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані а також що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів; не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Відповідно до ст. 24 Конституції України, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [4].

У пояснювальній записці до законопроекту № 2023 (ініціатори – Кожем'якін А.А., Турчинов О.В.) від 16.01 2013 р., що взято за основу Закону від 21.02.2014 р. про статті 423 та 424 не йдеться взагалі, ймовірно тому, що хоча б якісь аргументи щодо цього не витримали б критики [5]. Також в обґрунтуванні Закону України від 21 лютого 2014 р. йшлося про те, що зайвими у КК є спеціальні норми щодо зловживання владою.

На практиці негайному звільненню (з 28 лютого 2014 р.) від кримінальної відповідальності за вказаним Законом підлягали особи, котрі заподіяли суттєву матеріальну шкоду (за ч. 1 ст. 423 мінімальна заподіяна злочинцями майнова шкода становить у 2014 році 152 250 грн) [6; 7]. Для порівняння – кримінальна відповідальність за крадіжку (ч. 1 ст. 185 КК України) у 2014 р. починалася з заподіяння майнової шкоди на 121 грн 81 коп (сума, що перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян [6; 7; 8]. Крім суттєвої шкоди суспільству, максимальне покарання за ст. 423 було до 10 років позбавлення волі, а за ст. 424 – до 12 років позбавлення волі.

Щодо ст. 365 КК – там залишились суб'єктами лише працівники правоохоронних органів (у пояснювальній записці до Закону від 21.02.2014 р. це пояснюється *найбільшою поширеністю* цих дій з-поміж вказаних суб'єктів). Цей підхід – неприпустимий, це виклик науці кримінального права (використовуючи лише критерій поширеності діянь, можна виключати жінок з числа суб'єктів умисних вбивств (ст. 115 КК), порушень правил дорожнього руху (ст. 286 КК) та з числа суб'єктів усіх інших злочинів, оскільки ці суб'єкти найменш поширені. Зокрема, К. О. Полтава в своїй монографії «Кримінологічна характеристика та запобігання автотранспортним злочинам, що пов'язані із загибеллю людей або тяжким тілесним ушкодженням, в Україні», зазначає, що жінки складають лише приблизно 2,2 від всіх суб'єктів автотранспортних пригод, що спричинили смерть потерпілого, заподіяли тяжке тілесне

ушкодження або загибель кількох осіб (стаття 286 КК України). Проте пропозицію виключити жінок з кола суб'єктів злочину, передбаченого ст. 286 КК України, К. О. Полтава справедливо не зазначає [9, с. 142, 215-220].

Якщо йти і далі хибним шляхом декриміналізації спеціальних норм, то є реальні побоювання, що буде декриміналізовано, наприклад, спеціальну норму – ст. 348 КК України «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця» (у такому разі залишать загальну норму – ст. 115 КК України «Умисне вбивство») і з легкої руки законодавця вбивці зможуть достроково вийти на волю.

Стаття 368-2 КК України «Незаконне збагачення» у чинній редакції після поспішних змін [10] суперечить *статті 20 Конвенції ООН проти корупції*, де менш суворі вимоги порівняно з КК України – слід лише раціонально обґрунтувати, а не довести (наприклад, службова особа, що з часом значно розбагатіла, зберігала попередні договори банківських вкладів, чеки, інші договори тощо, проте вони згоріли і докази їх набуття вже відсутні – у КК України на даний момент за це вже можлива кримінальна відповідальність за ст. 368-2 КК України). Пропоную усунути суперечності між вказаними статтями шляхом внесення змін до ст. 368-2 КК України. Ст. 368-2 КК України «Незаконне збагачення» слід викласти у такій редакції: «1. Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів, що значно перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати».

Тому, можна зробити такі висновки: 1) декриміналізація статей 423 і 424 КК України порушила Конституційні права і свободи громадян України на справедливий судовий розгляд, відшкодування злочинцями шкоди тощо (а це суперечить ст. 22 Конституції України); 2) залишаючи у статті 365 КК України суб'єктами злочинів лише працівників правоохоронних органів, порушується рівність перед законом (що суперечить ст. 24 Конституції України); 3) суспільна небезпечність злочинів не зменшилася, але особи (окрім працівників правоохоронних органів за ст. 365 КК), вже визнані винними у вчиненні злочинів (ст. ст. 365, 423 та 424 КК), на жаль, після вказаних змін були звільнені від покарання та не мають судимості; 4) ст. 368-2 КК України «Незаконне збагачення» у чинній редакції суперечить *ст. 20 Конвенції ООН проти корупції*, її слід привести у відповідність до положень вказаної Конвенції; 5) дуже важливо у майбутньому не допускати такого спрощеного та шкідливого для суспільства підходу до правотворчості (і не лише щодо змін та доповнень до КК України) з боку народних депутатів України; 6) ст. 365 КК України повернути у попередню редакцію (з 2001 р.).

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (підписана від імені України 11.12.2003 р., ратифікована 18.10.2006 р., набрала чинності для України 01.01.2010 р.). Офіційний вісник України. 2010. № 10. Ст. 506.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства України положень ст. 19 Конвенції ООН проти корупції: Закон України від 21 лютого 2014 р. № 746-VII. Офіційний вісник України. 2014. № 18. Ст. 530.
3. Настюк В. Я., Крайник Г. С. Проблемні питання адміністративної та кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в Україні. Право України. 2015. Вип. 12. С. 48–57.
4. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства України положень ст. 19 Конвенції ООН проти

- корупції». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45474 (дата звернення 12.05.2018).
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 92. Т. 1. Ст. 3248.
 7. Про державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16 січня 2014 р. № 719-VII. Офіційний вісник України. 2014. № 8. Ст. 230.
 8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80732> (дата звернення 14.05.2018).
 9. Полтава К.О. Кримінологічна характеристика та запобігання автотранспортним злочинам, що пов'язані із загибеллю людей або тяжкими тілесним ушкодженням, в Україні: монографія. Харків: Право, 2014. 284 с.
 10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 17. Ст. 118.

**БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ПРОЦЕСУ
ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ РОЗПОДІЛУ КОШТІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ**

Крупко Я.М.

*кандидат юридичних наук,
лейтенант внутрішньої служби, начальник аспірантури
Академія Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Сьогодні бюджетна децентралізація як одна зі складових процесу втілення принципів розподілу коштів між бюджетами здатна не тільки зберегти свій вплив у розподілі та перерозподілі коштів від бюджетів одного рівня до іншого, а й набути рис ефективного механізму, що здатен впливати на регіональний та місцевий розвиток, неупереджено створювати та формувати фінансову самодостатню систему територіальних громад, вдосконалити процес розподілу бюджетних коштів між територіями.

Слід підкреслити виняткове значення реалізації та впровадження принципів розподілу коштів між бюджетами, що, на наш погляд, призведе до досягнення економічної стабільності в країні, реалізації завдань на регіональних та місцевих рівнях, забезпечення як соціальної справедливості, так і політичної стабільності в нинішньому суспільстві. Це зумовлено доцільністю дотримання та застосування правових засад процесу розподілу коштів між ланками бюджетної системи.

У світі існує практика, за якої деякі розвинені країни у своїй діяльності бюджетного регулювання застосовують принципи, що покладені в основу бюджетного федералізму (Німеччина). Ключовими серед них є такі:

1) чітке балансування централізованої та децентралізованої моделі в процесі розподілу бюджетно-податкових повноважень, між бюджетами різних рівнів на справедливій та виваженій основі;

2) повна самостійність бюджетів нижчих рівнів та відповідальність органів влади вищого рівня за їх збалансованість [1, с. 119].

Порівняння досвіду інших держав у бюджетній системі та міжбюджетних відносин свідчить про те, що фінансово-бюджетні елементи відрізняються один від одно-

го не лише рівнем доходів та видатків місцевих бюджетів, а й підходами до розподілу коштів між різними ланками бюджетної системи.

Ефективна модель системи міжбюджетних трансфертів європейських країн характеризується наступними критеріями:

1) високий рівень автономії місцевого самоврядування, що характеризується стійкістю і передбачуваністю бюджетних доходів;

2) справедливість, об'єктивність і прозорість системи міжбюджетних трансфертів;

3) інформаційна відкритість, наявність великої бази даних;

4) гармонійність і розвиненість процедур взаємодії між органами влади різних рівнів;

5) спроможність до динамічного вдосконалення механізму міжбюджетних трансфертів.

Таким критеріям відповідає, зокрема, практика міжбюджетного регулювання в Франції, Німеччині, Данії, Швеції, Іспанії, Швейцарії досвід яких необхідно узагальнювати нашій державі сьогодні.

Отже, порівнюючи та зіставляючи зарубіжний досвід, можемо говорити про переваги децентралізованої моделі міжбюджетних відносин. Проте в умовах сучасної України беззастережно підтримувати децентралізацію не варто.

Для того, щоб удосконалити існуючу сьогодні модель бюджетної системи, необхідно змінити модель міжбюджетних відносин, яка повинна відповідати не лише державному (адміністративно-територіальному), а й бюджетному устрою держави. Звісно, що сьогодні дана модель децентралізації бюджетних коштів має раціонально розмежувати як функції, так і повноваження. Потрібно змінити докорінно пріоритети: на перше місце ставити інтереси місцевих бюджетів, шляхом зміцнення їхньої дохідної бази; процес розподілу державних коштів між різними рівнями влади (центральним, регіональним, місцевим) повинен передбачати, з одного боку, фінансове забезпечення, а з іншого – оптимальний обсяг структури бюджетних повноважень.

Однак коли впроваджували децентралізовану модель в бюджетну систему України необхідно було застосовувати принцип зацікавленості, який забезпечує акумулювання загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів центральних і місцевих органів влади.

Звісно, Україні необхідно запозичувати ряд позитивних зрушень та досягнень зарубіжних країн у процесі вдосконалення фінансування місцевого самоврядування.

Таким чином, відповідно до перспективних програмних документів, прийнятих останніми роками, основними напрямками реформ у сфері міжбюджетних відносин визнано забезпечення децентралізації бюджетної системи; дотримання принципів справедливості та прозорості в її функціонуванні; посилення фінансової бази та інвестиційної спроможності органів місцевого самоврядування задля підвищення якості послуг, що надаються населенню територіальних громад.

Вдалою реформу можна вважати лише тоді, коли їй сприятиме громадськість. Сьогодні влада повинна розробити зміни та пояснити громадянам, як ці реформи необхідні та дати гарантії щодо результату їх успішної реалізації. Реалізація та впровадження програми реформ не повинна здійснюватися за допомогою адміністративно-чиновницького тиску, без урахування жодних обставин та інтересів. Як правило, реформаторські зусилля гальмувалися неефективним та нераціональним використанням коштів бюджету й корупцією. Такий процес, як корупція на даному етапі залишається універсальним та традиційним поясненням постійних невдач у реформуванні будь-якої сфери нашої країни.

Будь-які реформи можна ввести у сферу державного управління. У разі, коли розвиток не спостерігається, добробут громадян не зростає, такі реформи можна вважати нерезультативними та неефективними. При здійсненні реформ місцевих бюджетів виділяють такі фактори, що перешкоджають даному процесу: відсутня соціальна база таких реформ; відсутній чіткий механізм їх реалізації; зовнішній вплив на

впровадження реформ; відсутні чіткі та кількісні обмеження в пріоритетах щодо реалізації реформ; високий рівень корупції, який зводить нанівець усі намагання.

Література:

1. Крупко Я.М. Правові засади розподілу коштів між бюджетами: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08 / Київський Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2016. – 185 с.

ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ДЕЯКИХ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Легеза Є.О.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного та митного права
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

У розвинених демократичних країнах ідеологію публічного адміністрування як системи, спрямованої на надання публічних послуг населенню, викладено у спеціальних актах, таких як: «Хартія громадян» (Великобританія, Індія, 1992 р.) [1], «Хартія державних службовців» (Італія), «Хартія Маріанна» (Франція, 1992 р.) [2], «Хартія прав споживачів державних послуг» (Бельгія, 1992 р.), «Хартія дотримання якості при наданні державних послуг» (Португалія, 1993 р.), «Нагляд за дотриманням якості» (Іспанія, 1992 р.), «Ініціатива стандартів якості» (Канада, 1992 р.), «Хартія дотримання якості при наданні державних послуг» (Португалія, 1993) тощо. Необхідно зазначити, що запровадження стандартів надання публічних послуг у зарубіжних країнах є свого роду реалізацією права суб'єктів звернення щодо отримання доступних та якісних послуг.

У Великій Британії діє Хартія громадянина, яка визначає права громадян у їхніх стосунках з державними органами та службами Сполученого Королівства, описує стандарти роботи британських державних служб і принципи дії урядових структур. Метою Хартії громадянина є надання таких послуг, у яких громадянин може мати впевненість і якими можуть пишатися всі державні службовці. У 1991 р. уряд Великої Британії запровадив Хартію громадянина для поліпшення якості роботи та реагування державних служб. Хартія була запроваджена у вигляді 10-річної програми.

Хартія громадян 1991 року встановила у Великобританії принципи, на яких повинна базуватись діяльність державних установ та організацій, що надають послуги населенню, а також зобов'язання уряду в даній сфері. До числа таких принципів віднесені встановлення чітких стандартів послуг, відкритість і повнота інформації, надання консультацій населенню і можливість вибору послуг, їх корисність та ефективність тощо. На основі Хартії громадян міністерствами та відомствами розроблені і схвалені Кабінетом Міністрів ще близько сорока хартій, кожна з яких встановлює стандарти послуг у таких сферах, як освіта, соціальне забезпечення, працевлаштування, відпочинок, оподаткування тощо. Додатково до них місцеві органи влади створили з урахуванням конкретних умов різних районів свої хартії послуг, які вони зобов'язалися дотримуватися. Така послідовна ієрархія нормативно-правових актів є досить ефективною для створення базових засад та стандартів надання публічних послуг та може слугувати прикладом для нашої країни.

Завдяки програмі «Хартія громадянина» у Великобританії помітно підвищився рівень якості публічних послуг, громадяни краще розуміли свої права при отриманні

таких послуг, створені передумови для зміни психології та культури самих державних службовців.

Однак реалізація даної програми натикається на низку труднощів, пов'язаних, зокрема, з недооцінкою з боку населення корисності «Хартії громадянина», недостатньою відповідальністю державних службовців за якість надання послуг, методологічними проблемами у визначенні показників і стандартів, низькою ефективністю моніторингу та суб'єктивізмом в оцінці послуг, слабкою координацією діяльності між їх провайдерами [3].

З метою оцінки практичних результатів роботи державних органів, які надають послуги громадянам, у Великобританії запроваджено так звані таблиці дотримання стандартів якості їхніх послуг. Спочатку це торкнулося загальноосвітніх шкіл, потім таблиці були адаптовані для різних організацій з метою їх використання, наприклад, під час інспекцій чи проведення аудиту [3].

Вагомим засобом регулювання якості публічних послуг у Великобританії є загальнонаціональна премія «Знак Хартії», затверджена британським урядом у 1992 році. Такий конкурс виконує суттєві регулюючі й стимулюючі функції у сфері підвищення якості адміністративного управління й наближення його до запитів та інтересів громадян.

Так, у Французькій Республіці основні принципи, порядок надання послуг та правила поведінки державних службовців під час спілкування зі споживачами закріплені в «Хартії Маріанна» [4]. Слід зазначити, що така увага французького законодавця до державних службовців цілком зрозуміла, адже надання більшості публічних послуг фізичним і юридичним особам здійснюється через них. Враховуючи якість та рівень діяльності державних службовців, суб'єкти звернення формують своє суб'єктивне уявлення про діяльність усього державного апарату в цілому. Тому процедура жорсткого відбору кандидатів на державну службу є одним із факторів підвищення якості публічних послуг.

Збільшення самостійності органів місцевого самоврядування та недержавних установ щодо надання публічних послуг населенню відстоюється в європейському правовому просторі, зокрема в Європейській хартії місцевого самоврядування, що ратифікована Законом України № 452/97-ВР від 15 липня 1997 року [5], Рамковій рекомендації Ради Європи про регіональну демократію від 17 листопада 2009 [6], Рекомендації Ради Європи про фінансові ресурси органів місцевої влади та їхні обов'язки: тест на субсидіарність № 79 (2000) [7] та ін.

У 90-х рр. ХХ ст. уряди більшості країн світу дійшли висновку про необхідність модернізації та поліпшення ефективності способу надання публічних послуг. Канада не є винятком із цієї тенденції. З 1995 р. на всіх адміністративних рівнях було розпочато реформування способів надання урядових послуг. «Модель надання послуг» – одна з дев'яти ключових цілей Програми дії, спрямованої на поліпшення роботи державних органів у цілому. «Модель надання послуг» розроблялася з позиції кінцевого споживача – громадянина. У цьому документі стверджується, що послуга, зорієнтована на споживача, має враховувати всі уподобання (побажання) громадян щодо кожної стадії надання послуги; тобто потреби громадян перетворюються на організаційний принцип, навколо якого визначається публічний інтерес і планується модель надання послуги. Аналізуючи досвід надання окремих послуг з позиції окремого громадянина, можна дійти висновку, що вдосконалення потребують дві основні позиції: 1) доступність послуги, що передбачає можливість швидко віднайти орган, який надає послугу (зокрема, правильний телефонний номер тощо), та безпосередньо фізична доступність органу (зокрема, призначення часу телефоном, наявність місць для паркування тощо); 2) якість надання послуги (наприклад, люб'язність, своєчасність надання тощо).

Виявлено, що адміністративно-процедурні відносини щодо надання публічних послуг зазначаються в законодавчих актах країн ЄС: у Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Австрія, Швейцарській конфедерації діють закони про адмініс-

тративну процедуру, у Фінляндській Республіці – Акт про адміністративні процедури, у Королівстві Нідерландів – Акт із загального адміністративного права, у Королівстві Швеція – Закон про державне управління, у Республіці Польща – Кодекс адміністративного провадження, у Чеській Республіці – Кодекс адміністративних процедур, у Литовській Республіці – Закон про публічне адміністрування тощо.

Таким чином, напрямками вдосконалення вітчизняного законодавства щодо надання публічних послуг з урахуванням правових стандартів ЄС є:

– розвиток теорії публічних послуг, що полягає в закріпленні у Концепції публічних послуг понятійно-категоріальних положень, принципів публічних послуг, критеріїв якості надання публічних послуг тощо;

– закріплення в нормативно-правових актах видів юридичних гарантій забезпечення законності надання публічних послуг: контролю за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації щодо надання публічних послуг; притягнення до відповідальності публічних службовців за відмову в наданні певного виду публічної послуги тощо;

– подальше дослідження ролі дискреційного розсуду суб'єктів надання публічних послуг та обмеження можливостей зловживання повноваженнями у процесі їх реалізації тощо.

Література:

1. The citizen's charter [Текст]. – London: [б. в.], 1991. – 51 p.
2. La Charte Marianne URL: http://www.modernisation.gouv.fr/sites/default/files/fichiers-attaches/referentiel_marianne_vf_juin_2013.pdf.
3. Садлер Дж. Повышение качества государственных услуг: опыт Великобритании. Проблемы теории и практики управления. – 2000. – № 3. URL: http://vasilievaa.narod.ru/10_3_00.htm.
4. La Charte Marianne. URL: http://www.modernisation.gouv.fr/sites/default/files/fichiers-attaches/referentiel_marianne_vf_juin_2013.pdf.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування: Закон України № 452/97-ВР від 15.07.1997 року // Офіц. вісник України. – 2013. – № 39. – С. 181.
6. Рамкова рекомендація Ради Європи про регіональну демократію від 17 листопада 2009 року. URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2232355&SecMode=1&DocId=1974014&Usage=2>.
7. Рекомендація Ради Європи про фінансові ресурси органів місцевої влади та їхні обов'язки: тест на субсидіарність № 79 (2000) URL: [http://www.coe.kiev.ua/docs/kmpbe/r79\(2000\).html](http://www.coe.kiev.ua/docs/kmpbe/r79(2000).html).

ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ПРАВА ПУБЛІЧНОЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА СВОБОДУ ВИСЛОВЛЕННЯ ВЛАСНОЇ ДУМКИ НА ПІДСТАВІ АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Лісніча Т.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Останнім часом набуває актуальності тема захисту прав фізичної особи, діяльність якої має характер публічної. В процесі здійснення такої діяльності часто-густо виникають питання щодо співвідношення даного права із обмеженнями, що впливають із публічного статусу фізичної особи, діяльність якої має характер публічної.

В різні часи окремим питанням правового статусу публічної особи як учасника цивільних правовідносин приділялася увага в роботах Р. О. Стефанчука [1], О. О. Кулінич [2], О. І. Нагінчука [3], Л. Опришко [4], але в цілому залишається багато питань, що не отримали висвітлення у сучасній науковій літературі.

Поштовхом до проведення дослідження стали інформаційні повідомлення на сайтах новин та у соціальних мережах, що містили інформацію сумнівного змісту, джерелом генерування якої були публічні фізичні особи, що обіймають державні посади або є публічними особами з точки зору права, і не лише в Україні. Так, в межах компанії проти корі, спалах якої спостерігався в Україні наприкінці 2017 року – початку 2018 року, однією із державних діячів України було оприлюднено пост у соціальній мережі Facebook, що суперечив не лише положенням офіційної науки, але і здоровому глузду щодо необхідності (доцільності) щеплення, його шкідливості, а також заклики до лікування гомеопатичними засобами. Саме за таких обставин виникає питання визначення меж можливості висловлення такої думки і співвідношення користі від здійснення особою її права із потенційною суспільною шкодою та підривом авторитету державних інституцій, покликаних забезпечувати лад у державі.

Для досягнення мети статті слід звернутися до визначення поняття публічної фізичної особи та класифікації ПФО в межах даного поняття. Зокрема, у попередніх роботах [5] нами відзначалося, що поняття «фізична особа публічного права» та «публічна особа» співпадають за змістом лише частково, при цьому, «фізична особа публічного права» є публічною особою внаслідок виконання державних функцій. В той же час, публічна особа в широкому розумінні стає такою через наявність інших ознак: *вплив особи на минуле, сучасне чи майбутнє широкого кола осіб, суспільний інтерес до життя, вчинків цієї особи у певний період у зв'язку із її діяльністю, відігрівання певної ролі у суспільному житті.*

Дане визначення видається актуальним для використання його під час подальшої роботи над означеною проблематикою.

Залежно від «виду» публічності, на нашу думку, слід розрізняти право фізичної особи на висловлення власної думки та право на розповсюдження відповідної інформації.

Для цілей даного дослідження видається, що можна поділити публічних осіб на:

1) публічних осіб що є представниками держави (тобто, обіймають певні державні посади, і висловлювання яких сприймаються або можуть сприйматися оточуючими як офіційна позиція держави, або їхній статус підкріплює силу їхніх висловлювань з будь-якого питання авторитетом державної влади);

2) публічні особи, що не є представниками держави, але в силу своєї професійної або іншої діяльності можуть бути визнані оточуючими (широким колом оточення) експертами у певній галузі, і до думки яких, відповідно, будуть прислуховуватися в разі висловлення її з того чи іншого питання (лікарі, митці, юристи, програмісти тощо);

3) публічні особи, які не відносяться до жодної із означених категорій, але діяльність яких або обставини сприяли їхній загальній «впізнаваності» і, відповідно, думка яких з будь-якого питання буде почута суспільством, суспільство буде зацікавлене, незалежно від обізнаності такої публічної особи у тому чи іншому питанні (співачи, актори, митці; особи із групи 2, але з питань, у яких вони не є експертами; особи, віднесені, за визначенням О. Нагінчука, до «публічних осіб, що стали публічними поза своєю волею» [3, с. 62]; інші особи, які в силу обставин мають ресурс для сповіщення суспільства про власний погляд на те чи інше питання);

4) журналісти – як окрема категорія публічних осіб, діяльність та професія яких завжди обумовлює їхню публічність (навіть вимагає такої публічності), а думка з того чи іншого питання обов'язково буде донесена до аудиторії внаслідок виконання посадових обов'язків та наявної можливості оприлюднення таких думок.

Як зазначається у рішенні «Гьормюс та інші проти Туреччини» [6], в цілому «необхідність» будь-якого обмеження на реалізацію свободи вираження поглядів має бути переконливо встановлена.

Як відзначає Е.В. Тітко, практика ЄСПЛ нараховує значну кількість справ щодо висловлювань відносно дій чи поведінки політичних діячів, державних службовців, чиновників, де одна сторона преса, засоби масової інформації, а інша політичний діяч або урядовець. Проте, за зауваженням суду, має бути дотриманий баланс, і хоча свобода вираження поглядів має характер першочергового та основного права, але воно не має завдавати шкоди репутації. Судом були надані рекомендації країнам у рамках національного законодавства щодо введення особливих, суворіших санкцій з метою захисту репутації, особливо політичних діячів та високопосадовців [7].

Стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на свободу вираження поглядів та право на отримання інформації. В той же час, ч. 2 вказаної статті закріплює положення про обмеження цього права.

В аспекті обговорення та свободи висловлення певних думок публічною особою має важливе значення також і означення кола питань, з приводу яких виникає дискусія. Наприклад, як зазначає О. Нагінчук за результатами вивчення практики Верховного Суду Сполучених Штатів Америки [3, с. 62], «приватні проблеми та розбіжності не можуть вважатися публічними дискусіями тільки тому, що вони привертають увагу суспільства» [8].

Відповідно до запропонованого на сайті Human rights «шкали рівня критики» [9] на підставі аналізу рішень Європейського суду з прав людини (справи «Лінгенс проти Австрії», «Яновський проти Польщі», «Тома проти Люксембургу», «Фресо і Руар проти Франції», «Констатинеску проти Румунії», «Перна проти Італії» та «Гріко проти Словаччини»), аналогічну шкалу, але вже за рівнем відповідальності за власні висловлювання, можна було б застосувати до фізичних осіб, які відносяться до публічних.

Ще одним аспектом співвідношення свободи вираження поглядів із виконанням професійних обов'язків є критика державним службовцем діяльності державних органів та їх посадових осіб. Європейський суд з прав людини неодноразово вказував на неоднозначність заборони критики влади держслужбовцями через порушення права на свободу висловлювання (наприклад, справа «Віллі проти Ліхтенштейну» 1999 року, «Фогг проти Германії» 1996 року тощо). Зокрема, у справі «Віллі (wille) проти Ліхтенштейна» ЄСПЛ зазначив, що хоча держава має право закликати державних службовців, через їхній особливий статус, до оглядності, на них, як і на всіх інших, розповсюджується захист, що надається ст. 10 Конвенції з прав людини [10].

Певні обмеження щодо свободи висловлення власної думки публічними особами, що належать до різних груп, можуть закріплюватися у відповідних кодексах професій-

ної етики, які, звичайно, не мають сили нормативних документів, проте, положень яких мають дотримуватись під час своєї діяльності представники окремих професій.

Висновки. Таким чином, незважаючи на те, що всі фізичні особи в цілому хоча і мають гарантоване Конституцією України право на свободу висловлювань, утім, повинні утримуватися у певних межах, що випливають зі змісту Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Для публічних же фізичних осіб право на свободу висловлювань підпадає під певні умови. Публічні фізичні особи в аспекті дослідження їхнього права на свободу висловлювань можуть бути поділені групи залежно від ступеня / виду можливого обмеження та можливої відповідальності. Право публічних фізичних осіб на свободу висловлення власної думки може бути обмежене за додатковими критеріями (професіоналізм, компетентність, відповідність етичним вимогам тощо), залежно від сфери їхньої діяльності, ступеня публічності та можливостей суспільного впливу.

Література:

1. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / відп. ред. Я. М. Шевченко. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права. – 2007. – 626 с.
2. Кулініч О.О. Підстави набуття статусу фізичної особи публічного права // Lex Portus. – № 2. – 2016. – С. 64-75. [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6746/kulinich_lexportus2-16.pdf?sequence=1.
3. Нагінчук О.І. Правова природа та поняття публічної особи (на основі практики Верховного Суду Сполучених Штатів Америки) // Наукові записки НаУКМА. – 2016. – Том 181: Юридичні науки. – С. 61-65 – [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9876/nahnichuk_pravova_pryroda.pdf?sequence=1.
4. Опрышко Л. «Ограниченные» публичные лица. Влияние статуса «публичного лица» на степень защиты частной жизни и репутации через призму решений Европейского суда по правам человека // Юридическая практика от 11.10.2005 г. № 41 (407). – С. 1. 11-12.
5. Лісніча Т.В. Поняття публічної фізичної особи у законодавстві України // Порівняльно-аналітичне право. – № 2. – 2015. – С. 108-111. – [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/2_2015/33.pdf.
6. Гьормюс та інші проти Туреччини. – [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://precedent.in.ua/2016/08/03/gormyus-ta-inshi-proty-turechchyny/>.
7. Тітко Е.В. Правомірне обмеження прав людини у сфері свободи вираження поглядів відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/4q/52543/>.
8. Time, Inc. v. Firestone, 424 U.S. 448 (1976). – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=search&court=us&case=/us/424/448.html/> – Title from the screen.
9. Публічні люди: де закінчується «суспільний інтерес» і починається приватність. – [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://ru.hr-activists.net/blog/publ-chn-lyudi-de-zak-nchu-tsya-susp-lnii-nteres-pochina-tsya-privatn-st>.
10. Дело «Вилле (wille) против Лихтенштейна»: Постановление Европейского суда по правам человека (Жалоба № 28396/95). – Страсбург, 28 октября 1999 года. – [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://www.lawmix.ru/abrolaw/8660>.

РЕФОРМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ТОРГІВЛІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Локшина Ю.В.

аспірант відділу європейського права та міжнародної інтеграції

Інститут законодавства Верховної Ради України

м. Київ, Україна

За оцінками багатьох вчених законодавство ЄС у сфері заходів захисту торгівлі вважається одним із найбільш розвинутих у світі [6]. Однак, необхідність модернізації цієї сфери законодавства в ЄС зумовлена зростаючою роллю країн, що розвиваються, у застосуванні заходів захисту торгівлі проти товарів, походженням із економічно розвинутих країн, зокрема із території Союзу, протягом останнього десятиріччя та необхідністю чинити опір цим викликам. Із цієї причини в ЄС ще з 2006 року точаться переговори із подальшої розробки і модернізації існуючих норм, що регулюють заходи захисту торгівлі.

Так, початок напрацювань щодо зміни даних правових норм в рамках ЄС припав на середину 2006 року, коли Єврокомісар з питань торгівлі П. Мендельсен, презентуючи звіт Європейської Комісії «Заходи захисту торгівлі в Європі в умовах світової економіки, що змінюється. Зелена книга для консультацій громадськості» [3], закликав «відобразити застосування заходів захисту торгівлі у Європейському Союзі відповідно до нових реалій у глобальному економічному контексті, оскільки протягом останніх десяти років з моменту прийняття змін світова економіка різко змінилася» [1]. У той же час, Єврокомісар звернувся до авторитетних європейських експертів та науковців, щоб почути їх думки щодо реформування даної системи заходів, розпочавши тим самим відкритий процес консультацій із зацікавленими особам та напрацювання пропозицій реформи у цій сфері. Так, підняті питання включали наступні: – чи достатня увага звертається на тих виробників, які перенесли частину свого виробництва на територію поза ЄС, – чи є необхідність здійснити перегляд інтересів як виробників, так і споживачів при застосуванні заходів, – яким чином досягти більшої прозорості при проведенні розслідувань, – чи достатні критерії беруться до розрахунку при розслідуванні та застосуванні заходів, – чи беруться до уваги інтереси малих та середніх підприємств при застосуванні заходів захисту торгівлі на території Європейського Союзу [2]. Пропозиція Європейської Комісії щодо реформування законодавства щодо антидемпінгових, компенсаційних та захисних заходів мала на меті вирішити ці та інші проблемні питання. Так, документ включав у себе шість груп питань для обговорення і відповідей зацікавленими сторонами: 1) роль заходів захисту торгівлі у світовій економіці, що змінюється; 2) зважування різних інтересів і позицій на території Європейському Союзі при антидемпінгових, компенсаційних та захисних розслідуваннях; 3) початок та проведення розслідувань; 4) форма, час та тривалість заходів; 5) прозорість при проведенні розслідувань; 6) інституційна структура розслідувань з питання заходів захисту торгівлі [3].

Нарешті, 12 грудня 2017 року Європейський Парламент та Рада ЄС прийняли Регламент (ЄС) 2017/2321 Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2017 року, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) 2016/1036 про захист від демпінгового імпорту з країн, що не є членами Європейського Союзу та до Регламенту (ЄС) 2016/1037 про захист від субсидованого імпорту з країн, які не є членами Європейського Союзу. Цим Регламентом, що набув чинності 20 грудня 2017 року, були затверджені пропозиції Європейської Комісії щодо модернізації заходів захисту торгівлі, що стало першим суттєвим реформуванням даної сфери торговельного права ЄС з 1995 року. Так, основні змін до законодавства у сфері захисту заходів торгівлі ЄС, запроваджені новим Регламентом (ЄС) 2017/2321, полягають у наступному:

1) Регламент враховує соціальні та екологічні наслідки демпінгу при прийнятті рішень щодо застосування заходів захисту торгівлі.

2) Регламент вносить зміни у статтю 2 Регламенту (ЄС) 2016/103, ліквідовуючи відмінність між країною з ринковою економікою та країною із неринковою економікою для вибору методології розрахунку демпінгу чи субсидій, замінюючи цю норму та диференціюючи між членами СОТ та членами, що не входять до СОТ. Так, стандартний підхід, який використовує внутрішні ціни і витрати держави-експорту застосовується до всіх членів СОТ. При цьому, у випадку «суттєвих викривлень ринку» Комісії дозволяється відповідно до Статті 2 (6а) Регламенту брати до уваги «витрати виробництва та продажу, що відображають незмінні міжнародні ціни, витрати або орієнтири або відповідні витрати на виробництво та продаж у відповідній країні, яка має аналогічний рівень економічного розвитку до країни-експортера» [5].

3) Відповідно до статті 1 Регламенту (ЄС) 2017/2321, визначаючи наявність чи відсутність «суттєвих викривлень ринку» у країні експорту, зокрема, включаючи політику та вплив держави, присутність державних підприємств, дискримінацію на користь вітчизняних компаній та відсутність незалежності у фінансовому секторі мають розглядатися кілька критеріїв, зокрема, і повага до міжнародних екологічних стандартів та охорони праці у виробництві продукції.

4) Європейська Комісія як уповноважений орган у даній сфері зобов'язана стежити за обставинами в країнах-експорту, а європейські товаровиробники можуть спиратися на ці повідомлення під час подання антидемпінгових, компенсаційних і захисних скарг.

5) Регламентом не передбачається додатковий тягар доказів для товаровиробників Союзу у справах, на додаток до поточної процедури.

6) Регламентом забезпечується надання допомоги малим і середнім підприємствам на території Союзу при розслідуванні.

7) Нові зміни у регулюванні передбачають право всіх зацікавлених сторін, зокрема профспілок, брати участь у розслідуванні та прийнятті рішень щодо застосування заходів захисту торгівлі [5].

8) Даний Регламент також вносить зміни у статтю 10 (7) Регламенту (ЄС) 2016/1037 щодо захисту від субсидій, зокрема, запроваджуючи додаткові консультації країні походження та/або експорту, що стосується інших субсидій, виявлених під час розслідування. У цих ситуаціях Комісія надсилає до країни походження чи експорту сукупність основних елементів, що стосуються інших випадків субсидування, зокрема тих, що згадуються в пункті (с) пункту 2.

9) Зміни передбачають публікацію не конфіденційної версії скарги після того, як всім сторонам дозволяється ознайомитися із текстом заяви у процесі антидемпінгового, компенсаційного чи захисного розслідування. Так, передбачається зобов'язання негайно поінформувати сторони після ініціювання розслідування щодо джерел, які Комісія має намір використати з метою встановлення нормальної вартості та їм надається 10 днів для коментування. З цією метою зацікавленим сторонам повинен бути наданий доступ до матеріалу, який включає будь-які докази, на яких покладається розслідування.

Отже, не дивлячись на те, що система законодавства Європейського Союзу у сфері заходів захисту торгівлі характеризується багатьма вченими як одна із найбільш прогресивних у світі та, що найкраще відповідає вимогам сьогодення, у неї неодноразово вносилися зміни з метою модернізації правил та норм регулювання на території ЄС. Таким чином, нові зміни до законодавства Європейського Союзу, що мали місце у 2017 році у сфері заходів захисту торгівлі зможуть допомогти Європейському Союзу протидіяти недобросовісній конкуренції, а також наблизити заходи захисту торгівлі в ЄС у відповідність до потреб малого і середнього бізнесу та споживачів. Загалом, можна зауважити, що однією із новітніх тенденцій модернізації законодавства Європейського Союзу, що регулює заходи захисту торгівлі, є саме прийняття норм щодо забезпечення кращого доступу до інформації всіх сторін процесу.

Література:

1. Саитова, О. М. Реформы антидемпингового законодательства ЕС [Текст] / О. М. Саитова. // Вестник экономики, права и социологии. – 2009. – № 1. – С. 65-70.
2. De Bievre D., Eckhardt J. Interest Groups and the Failure of EU Antidumping Reform. Paper for the Workshop «The EU in the World Economy» at the ECPR Joint Sessions of Workshops, Lisbon, 14-19 April, 2009, 23 p.
3. Europe's trade defence in a changing global economy. A Green Paper for public consultation. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_131477.pdf.
4. Willems A., Bregt N. What's wrong with EU Anti-Circumvention Rules and How to Fix it. Journal of International Economic Law, 2016, № 19. P. 497-514.
5. Regulation (EU) 2017/2321 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2017 amending Regulation (EU) 2016/1036 on protection against dumped imports from countries not members of the European Union and Regulation (EU) 2016/1037 on protection against subsidised imports from countries not members of the European Union. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:32017r2321>.
6. Willems A., Bregt N. What's wrong with EU Anti-Circumvention Rules and How to Fix it. Journal of International Economic Law, 2016, № 19, P. 497-514.

ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ АРЕШТУ ТА ТРИМАННЯ ОСОБИ ПІД ВАРТОЮ БЕЗ РІШЕННЯ СУДУ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Медвідь А.Б.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії держави і права
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна*

Продуктивне застосування у вітчизняній правовій доктрині, ратифікованої у 1997 році Верховною Радою України, Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [1] (надалі – Конвенція), не може відбуватися без детального вивчення її положень. З огляду на це, актуальним є компаративістське дослідження положень статті 5 Конвенції та статті 29 чинної Конституції України [2], щодо способу і форми регламентації ними правомірних обмежень права людини на свободу. Тому, порівняльний аналіз підстав застосування «законного арешту» та «тримання особи під вартою» як правомірних заходів позбавлення свободи, які можуть застосовуватися без рішення суду, відповідно до Конвенції та Конституції України, визначено метою даної наукової публікації.

Так, згідно з Рішенням ЄСПЛ у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» у підпункті «с)» пункту 1 статті 5 Конвенції вираз «здійснене з метою допровадження особи до компетентного судового органу» охоплює всі три альтернативні підстави для «законного арешту або затримання особи» [3, с. 14]. Цими альтернативними підставами є: 1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою правопорушення; 2) якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення; 3) при втечі особи після вчинення правопорушення. Водночас, як наголошується у Рішенні ЄСПЛ у справі «Бенхем проти Сполученого Королівства»,

у вказаному приписі «термін «правопорушення» має самостійне значення, ідентичне «кримінальному правопорушенню» закріпленому у статті 6 Конвенції. Класифікація правопорушення відповідно до національного законодавства є одним з факторів, які слід взяти до уваги. Втім, характер судового провадження і суворість покарання також мають значення» [3, с. 15]. Тому потрібно констатувати що термін «правопорушення» застосований у підпункті «с)» пункту 1 статті 5 Конвенції повністю охоплює поняття «злочину» згідно з національним законодавством України, але не обмежується виключно ним, оскільки у окремих випадках може також поширюватися на інші правопорушення (до прикладу, це певні види військово-дисциплінарних, адміністративних, податкових, митних правопорушень, тощо), які за своїм характером або суворістю покарання за них прирівнюються або можуть бути прирівняні Європейським судом до злочинів. Також, здійснюючи застосування та тлумачення підпункту «с)» пункту 1 статті 5 Конвенції, ЄСПЛ у рішенні в справі «Фокс, Кемпбелл і Хартлі проти Сполученого Королівства» [3, с. 15] наголосив: ««обґрунтована підозра» у скоєнні кримінального правопорушення передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача, що відповідна особа могла вчинити злочин. При цьому тлумачення поняття «обґрунтованості» залежатиме від усіх обставин справи».

Свою чергою, припис першого речення частини 3 статті 29 Основного Закону України передбачає лише дві альтернативні підстави, що стосуються виключно злочинів, керуючись якими спеціально визначені суб'єкти – «уповноважені на те законом органи», можуть застосувати «тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід» без рішення суду, це «у разі нагальної необхідності»: 1) «запобігти злочинів»; 2) «його перепинити». Жодних інших підстав для застосування цього заходу Конституція України не містить, як і не вказує на можливість визначення інших підстав у спеціальному вітчизняному законодавстві.

Як бачимо, єдиною спільною підставою для застосування «законного арешту або затримання особи» відповідно до підпункту «с)» пункту 1 статті 5 Конвенції, та «тримання особи під вартою» згідно з частиною 3 статті 29 Конституції України, є необхідність запобігти вчиненню особою злочину. Порівнюючи інші підстави для застосування вказаних заходів позбавлення свободи, перш за все варто дослідити юридичний зміст вжитого Конституцією України вислову «необхідність... його (злочин – А. М.) перепинити». Так, згідно з Академічним тлумачним словником української мови «перепинити» це: «1. Затримувати, зупиняти кого-, що-небудь...; 2. Перешкоджати певній дії, ходу, розвитку чого-небудь...» [4, с. 247]. Тому, вбачається цілком доцільним запропоноване у вітчизняній науковій літературі розуміння юридичного змісту вислову «нагальна необхідність перепинити злочин» як перш за все, «необхідність припинити виконання особою об'єктивної сторони злочину» [5].

На основі викладеного доходимо висновку про те, що порівняно з переліком підстав для «законного арешту або затримання особи» закріпленого підпунктом «с)» пункту 1 статті 5 Конвенції, перелік підстав для «тримання особи під вартою» як «тимчасового запобіжного заходу», встановлений частиною 3 статті 29 Конституції України, є значно вужчими, оскільки не передбачає таких підстав як – при наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою злочину та при втечі особи після вчинення злочину, та має очевидно превентивну спрямованість.

З огляду на це, варто погодитися із думкою вітчизняних науковців [5; 6, с. 659], що аналізовані положення частини 3 статті 29 Конституції України є не зовсім вдалими, так як не передбачають можливості застосування, як тимчасового запобіжного заходу, тримання під вартою щодо особи у якої, до прикладу, на одязі, при ній, у її житлі, в інших належних їй приміщеннях чи транспортному засобі виявлено явні сліди злочину, його знаряддя чи об'єкти злочинних дій; або яка вчинила закінчений злочин і намагається втекти.

Окрім цього, зауважимо що підстави застосування «тримання особи під вартою» як «тимчасового запобіжного заходу» встановлені частиною 3 статті 29 Конституції

України жодним чином не відображені у положеннях чинного Кримінального процесуального кодексу України [7]. Як уже зазначалося, стаття 176 КПКУ визначає «тримання під вартою» виключно одним із видів «запобіжних заходів» та не передбачає можливості його застосування як «тимчасового запобіжного заходу». При цьому, відповідно до пункту 2 статті 177 КПКУ єдиною підставою для застосування запобіжних заходів, загалом, і «тримання під вартою», зокрема, є «наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення» [9]. І хоча наведені положення чинного Кримінального процесуального кодексу України повністю відповідають положенням підпункту «с)» пункту 1 статті 5 Конвенції (у тому числі і щодо такої обов'язкової ознаки підозри, як «обґрунтованість») та положенням частини 2 статті 29 Конституції України, проте вони не розвивають припису першого речення частини 3 цієї ж статті Основного Закону України. А це, у свою чергу, призводить до суттєвого утруднення застосування на практиці вказаного припису Конституції України, норми якої, згідно з частиною 3 її статті 8, є нормами прямої дії.

Зважаючи на викладене, доходимо висновку що з метою уніфікації положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Конституції України необхідно внести зміни до першого речення частини 3 статті 29 Конституції України, а саме доповнити його додатковими підставами для застосування тримання особи під вартою як тимчасового запобіжного заходу. Зокрема, вбачається доцільним викласти вказаний конституційний припис у такій редакції: «У разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити, а також, при втечі особи після вчинення злочину або за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою злочину уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом». Водночас, для забезпечення можливості чіткої реалізації припису першого речення частини 3 статті 29 Конституції України необхідним вбачається привести у відповідність до його змісту положення чинного Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, необхідно не лише щоб припис частини 2 статті 176 КПКУ визначав «тримання особи під вартою» одним із видів «тимчасових запобіжних заходів», але й щоб норми Кримінального процесуального кодексу України закріплювали такий перелік підстав для застосування вказаного заходу, який повністю відповідатиме переліку вказаних підстав визначеному у першому реченні частини 3 статті 29 Основного Закону України.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950р. Офіційний вісник України від 16.04.1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, стор. 270.
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Посібник зі статті 5. Право на свободу та особисту недоторканність. Рада Європи. Європейський суд з прав людини. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/04041cb11a2e814ec2257f9900411906/\\$FILE/%D0%9F%83.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/04041cb11a2e814ec2257f9900411906/$FILE/%D0%9F%83.pdf).
4. Словник української мови: в 11 томах. Академічний тлумачний словник (1970–1980) – Том 6, 1975. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://http://sum.in.ua/s/perepynjaty>.
5. Юридичний Вісник України. Загальнонаціональна правова газета. / Юрінком Інтер. 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yuricom.com/ua/yuridichniy_visnyk_ukrayiny/overview/?id=603.
6. Волошина В. К. Загальна характеристика принципу забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні / В. К. Волошина // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та

аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. – Одеса: Фенікс, 2014. – Т. 1. – С. 659-660.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості ВРУ. – 2013. – № 9-10. – Стор. 475. – Стаття 88.

ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мотін О.О.

студент II курсу юридичного факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

В аспекті адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу (далі – ЄС) важливого значення набуває проблема дотримання європейських соціальних стандартів. У зв'язку з цим доречним є аналізування найважливіших положень врегулювання даної сфери суспільних відносин у країнах Європи та в Україні.

Європейські соціальні стандарти викарбовувалися поступово, протягом багатьох років, і закріплювалися у різних нормативно-правових актах. Власне, соціальні стандарти в країнах ЄС є впорядкованим комплексом єдиних вимог між державами-учасницями ЄС щодо встановлення для своїх громадян соціальної безпеки і можливостей соціального розвитку з метою реалізації ними соціальних прав і свобод [1, с. 72]. Базовими нормативно-правовими актами ЄС, що містять соціальні стандарти є Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS № 14) від 11.12.1953 р. (Париж), Європейська соціальна хартія (ETS № 35) від 18.10.1961 р. (Турін), Європейський кодекс соціального забезпечення (ETS № 48) та Протокол до цього Кодексу (ETS № 48a) від 16.04.1964 р. (Страсбург), Єдиний європейський акт (SEA) від 17.02.1986 р. (Люксембург) та інші.

Європейська соціальна хартія передбачає захист таких основоположних прав людини, як право на працю, на справедливу винагороду, на соціальну та медичну допомогу та інших. Приєднавшись до Хартії у 2006 р. Україна підтвердила своє європейське спрямування і взяла на себе зобов'язання сприяти реалізації прав та свобод громадян у всіх проявах. Важливість Європейського кодексу соціального забезпечення проявляється в тому, що він містить мінімальні стандарти захисту, які догвірні держави повинні надавати у зв'язку з дев'ятьма традиційними соціальними ризиками, а саме хворобою, безробіттям, старістю, трудовим каліцтвом, професійним захворюванням, материнством, інвалідністю, втратою годувальника та утриманням дітей [2 с. 29]. У дослідницьких роботах зазначається, що загалом основу новітнього інституту соціальної політики ЄС формують концепти розвитку соціальної держави та соціально орієнтованої ринкової економіки [3, с. 14]. Зміст ідеї соціальної політики може виражатися у наступних проявах: визнання соціальних прав і свобод, соціальна підтримка всіх верств суспільства, взяття державою відповідальності за рівень добробуту громадян, імплементація міжнародних стандартів прав людини та інших. Європейські стандарти соціальних прав мають важливе значення для формування євроінтеграційних цілей соціального розвитку та модернізації інституту соціальної політики України на основі утвердження принципів європейської соціальної моделі (European social model). Ними можуть бути наступні принципи: високий рівень соціального забезпечення, що має універсальний характер; розвинене трудове законо-

давство, що захищає найманого працівника; рівність можливостей і боротьба з дискримінацією та інші.

Слід зазначити, що національне законодавство не повною мірою відповідає вимогам конвенцій МОП та інших організацій. Науковцями зазначається, що першочерговим для вирішення даної проблеми є виконання галузевих положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої [1, с. 73]. Важливим для закріплення та реалізації соціальних стандартів в Україні є Закон України „Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” в редакції від 07.04.2012. Ним закріплено такі базові поняття, як державні соціальні стандарти, державні соціальні гарантії, соціальні норми і нормативи та інші. Важливим для забезпечення визначених Конституцією України соціальних прав та державних соціальних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного громадянина є Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів, затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики від 17.06.2002 № 293, що є складовою державної системи класифікації та кодування соціально-економічної інформації та розроблений відповідно до ст. 27 вже згаданого закону. Об'єктами класифікації є державні соціальні стандарти і нормативи у сферах: 1) доходів населення; 2) соціального обслуговування; 3) житлово-комунального обслуговування; 4) транспортного обслуговування та зв'язку; 5) охорони здоров'я; 6) забезпечення навчальними закладами; 7) обслуговування закладами культури; 8) обслуговування закладами фізичної культури та спорту; 9) побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування; 10) соціальної роботи з дітьми, молоддю та різними категоріями сімей.

Основні негативні моменти соціальної системи пов'язані із практичним застосуванням закріплених у законодавстві норм. Усупереч задекларованим цілям розбудови України як соціальної держави відбувається невпинне погіршення життєвих умов і розвитку громадян [3, с. 17]. Основним показником соціально-економічного розвитку країни, за яким можна визначити її місце у світовому рейтингу, є рівень життя населення, який можна оцінювати за структурою доходів людей, основною складовою яких є заробітна плата. Ст. 17 Закону України „Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” в редакції від 07.04.2012 серед основних державних соціальних гарантій, які визначаються на базі соціальних стандартів, виокремлює мінімальний розмір заробітної плати, яка у 2018 році становить 3723 грн. Українці отримують найнижчу заробітну плату у Європі, якщо переводити її у європейську валюту. Для порівняння у ВБ мінімальна зарплата в місяць перевищує 1401 євро, в Німеччині – 1498 євро, в Нідерландах – 1578 євро і т.д. [4]. На сьогодні курс євро складає приблизно 31 грн. Відповідно, мінімальна заробітна плата в Німеччині становить 48 918 грн., а у ВБ – 43 431 грн. Дані показники якнайкраще відображають розбіжності між реалізацією нормативних положень на практиці в Україні та деяких країнах ЄС. Рівень життя людини нерозривно пов'язаний з основоположним правом людини на гідне людське існування. Вперше серед європейських країн на законодавчому рівні право на гідне людське існування було закріплено у Німеччині, а саме у ст. 151 Веймарської конституції 1919 р., де зазначалося, що організація господарського життя повинна відповідати принципам справедливості з метою забезпечення усім гідного існування. Загалом у міжнародній практиці до соціальних стандартів гідного рівня життя належать: тривалість життя від 25 (мінімальна) до 85(максимальна) років; грамотність населення – 100%; середня тривалість навчання – 15 років; частка населення, що проживає за межею бідності – 10%; рівень безробіття – 8-10% та інші показники [2, с. 62]. На жаль, національні показники в більшості випадків не відповідають міжнародним та, зокрема, європейським стандартам. Так, наприклад, в міжнародній практиці стосовно кількості психічних патологій норма встановлена на рівні до 284 одиниць, а в Україні ж на початок 2013 р. було зареєстровано більше 1 млн громадян, що знаходяться під наглядом психіатра (приблизно 2,5% від загальної кількості населення).

Аналізуючи рівень життя людей у Європі та Україні важливо визначити на якому місці перебуває наша держава за рівнем розвитку. Соціальні стандарти рівня життя населення країн ЄС використовуються співробітниками ООН для розрахунку індексу людського розвитку (Human Development Index, HDI), який використовується для аналізу та прогнозування показників очікуваної тривалості життя людей при народженні, грамотності дорослого населення, середньої тривалості навчання, і т.д. Згідно з наведеною на офіційному сайті ООН інформацією, Україна наразі перебуває на 84 місці з 188 можливих [5]. Для порівняння у 1991 році Україна посідала 32 місце зі 175 можливих. На перших місцях за цим списком з країн Європи перебувають Норвегія, Швейцарія, Німеччина та Данія. Власне, дані показники підтверджують реальну відмінність у забезпеченні людей соціальними стандартами в Європі та в Україні.

Крім проблем монетарної бідності в Україні прослідковуються проблеми бідності за умовами життя, які проявляються у низькій доступності послуг у сфері охорони здоров'я, неналежних умовах життя, та інших моментах, що становлять реальну загрозу для безпеки країни.

Багато питань соціальної сфери суспільного життя українців залишаються невирішеними та такими, що потребують якісного врегулювання. Вплив на дану сферу суспільних відносин може відбуватися як нормотворчим, так і правозастосовчим шляхом. Це означає, що в процесі свого розвитку українське суспільство має орієнтуватися не тільки на декларативне проголошення норм-принципів, а й на ефективне вирішення існуючих проблем, якого можна досягнути за допомогою реалізації норм європейського законодавства.

Література:

1. Малюга Л. Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України / Л. Ю. Малюга // Журнал східноєвропейського права. – 2018. – № 48. – С. 70-76.
2. Міжнародні соціальні стандарти: навч. посіб. / авт.: А. М. Юшко, Н. М. Швець; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 121 с.
3. Ковбасюк Ю. В. Європейські соціальні стандарти: перспективи для України (політико-дипломатичний контекст) / Ю. В. Ковбасюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2014. – Вип. 21(2). – С. 13-21.
4. Eurostat: минимальные зарплаты в странах ЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.economics-prorok.com/2018/02/eurostat-минимальные-зарплаты-в-странах-ес.html>.
5. International Human Development Indicators. Country profiles [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/countries>.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПІДРУНТЯ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Музика-Стефанчук О.А.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В Україні та європейських державах, початок важливих реформаційних процесів, спрямованих на впровадження зміни в адміністративно-територіальному устрої, було покладено Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або органами влади 1980 р., яка набула чинності у 1981 р. (Україна приєдналася до Конвенції у 1993 р.), та Європейською хартією місцевого самоврядування 1985 р. Реформи передбачали запровадження принципу субсидіарності у функціонування громад (йдеться про чіткий розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, з метою ефективного прийняття та результативної реалізації управлінських рішень; при цьому ефективність та результативність має бути фінансовою, економічною, часовою тощо). Також Європейською рамковою конвенцією транскордонне співробітництво визначено як «будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством. Межі та характер такої компетенції цією Конвенцією не змінюються».

Обравши шлях незалежності, Україна у 1990 р. прийняла Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» (втратив чинність), відповідно до ст. 1 якого «міське самоврядування в Україні – це територіальна самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через органи, які вони обирають, усіх питань місцевого життя в межах Конституції України, законів України та власної фінансово-економічної бази».

Далі, у 1994 р. прийнято Закон України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» (втратив чинність), яким скасовувався інститут місцевої державної адміністрації, відновлювались виконавчі комітети місцевих рад. Так, ст. 1 Закону закріплювала, що «органами місцевого самоврядування в Україні є сільські, селищні, районні, міські, районні у містах і обласні Ради. Вони наділяються власною компетенцією, в межах якої діють самостійно. Голови сільських, селищних, районних, міських, районних у містах і обласних Рад та очолювані ними виконавчі комітети у порядку і в межах, визначених законом, здійснюють делеговані їм повноваження державної виконавчої влади».

Своєрідним етапом призупинення процесів децентралізації стало прийняття у 1994 р. Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України (втратив чинність). Цим договором передбачалася ліквідація виконавчих комітетів районних і обласних рад, а також відновлення місцевих державних адміністрацій на чолі з головами відповідних районних і обласних, Київської та Севастопольської міських, районних у містах рад (ст. 46 договору). У ст. 52 Конституційного договору передбачалося наступне: «рішення Рад, їх голів та виконавчих комітетів з питань місцевого самоврядування, якщо вони суперечать Конституції та законам України,

до їх вирішення судом відповідно до чинного законодавства України зупиняються: сільських, селищних, міських (міст районного значення) – розпорядженням голови відповідної районної державної адміністрації; міських (міст обласного значення) – розпорядженням голови обласної державної адміністрації». Тобто органам державної виконавчої влади на місцях надавалося право зупиняти рішення органів місцевого самоврядування, тим самим узаконювалося втручання органів виконавчої влади у справи місцевого самоврядування, що нині заборонено.

Значним етапом у розвитку місцевого самоврядування стало довгоочікуване прийняття Основного Закону України у 1996 р., де у ст. 140 закріплено: «місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України». У продовження цих та інших норм у травні 1997 р. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Цей акт вважається досить вдалим за структурою і змістом, свідченням чого є незначні правки протягом його чинності (зміни і доповнення вносилися переважно у зв'язку із необхідністю приведення окремих його статей у відповідність із новоприйнятими законами). Деякі положення Закону були предметом офіційного тлумачення у Конституційному Суді України (станом на березень 2018 р. є 7 таких рішень). Проте прийняттю Закону 1997 р. передувало прийняття інших актів, норми яких то спрямовувалися на ліквідацію місцевого самоврядування, то навпаки – на його відновлення.

Також варто вказати Європейську конвенцію про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні (1992 р.), Європейську хартію міст (1992 р.), Європейську хартію участі молоді в муніципальному та регіональному житті (1992 р.), Рамкову конвенцію про захист національних меншин (1995 р.) як такі, що стали логічним продовженням процесів децентралізації в Європі загалом, та в Україні зокрема.

З прийняттям Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» все частіше почали виникати питання про недостатню автономію органів місцевого самоврядування, про потребу в децентралізації та деконцентрації влади тощо. При цьому часто-густо, говорячи про такі потреби, політики і службовці органів місцевого самоврядування навіть не задумуються над тим, які наслідки це все може потягти за собою.

Сучасна українська влада зіштовхнулася з тим, що регіони, які своїм культурним (інколи навіть безкультурним) корінням економічно тяжіли до інших держав, почали вимагати автономію, розпочали боротьбу за так звану «федералізацію» унітарної держави. Примітно, що такі регіони (йдеться про Схід і Південь України) воліють мати незалежність від України, або бути її суб'єктом у межах федеративного устрою, або бути суб'єктом іншої держави, при цьому різноманітні виплати, витрати на обслуговування поточних проблем регіонів мають фінансуватися за рахунок коштів Державного бюджету України, а надходження до місцевих бюджетів мають здійснюватися на підставі законодавства іншої держави. Досить нелогічне прагнення, але, тим не менш, воно має місце.

У 2015 р. прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Ніби то перспективний якоюсь мірою документ, водночас саме його призначення є дещо спірним. Так, окрім існуючих, створюються нові – об'єднані територіальні громади з власними бюджетами, яким з Державного бюджету України на пряму виділяються кошти. Відповідно до ч. 3 ст. 5 БК України бюджетну систему доповнено новою складовою – бюджети об'єднаних територіальних громад. Зазначимо, що процеси укрупнення базового рівня адміністративно-територіального устрою відбулися в усіх європейських країнах. Починаючи з 50-х рр. ХХ ст., загальна кількість органів місцевого самоврядування в Європі скоротилася майже на 40 тис.

Місцеве самоврядування і децентралізація влади в ідеалі повинні мати зв'язок із територіальною громадою, а в Україні децентралізація влади – це не прагнення територіальної громади, а намагання усунути когось від влади, поділити отриману владу між іншими людьми. Отже, маємо очевидний зворотній бік медалі: прагнення отри-

мати більше прав, пов'язаних із місцевим самоврядуванням, під покривом поняття «децентралізація влади», призвело до збройного протистояння між представниками державної влади і тих, хто прагне забрати частину цієї влади, отримати контроль над грошима, природними ресурсами, корисними копалинами і, в решті решт, над людьми. Тобто децентралізація влади в Україні реально не має нічого спільного із розширенням будь-яких прав територіальної громади, зокрема фінансових прав.

Підсумовуючи викладене, можемо зазначити, що власне європейське законодавство стало підґрунтям для децентралізації влади в Україні. Цікаво, що між моментом його прийняття і ратифікацією в Україні минули десятиліття, змінилися держави. Проте основа місцевого самоврядування, закладена в європейських хартіях була актуальна як тридцять років тому, так і нині. А ось норми українського законодавства навпаки – втрачають актуальність протягом декількох років, що вимагає внесення змін.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ГАЛУЗІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ТЕРАКТУ: ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКИЙ ПІДХІД

Солодовнікова Х.К.

кандидат психологічних наук,

старший лаборант наукової теми 16БФ042-01

юридичного факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

З моменту підписання Угоди України та ЄС активізувалися тенденції поглибленого вивчення практики застосування різних сфер права з метою ефективною адаптації законодавства України до законодавства ЄС. В тому числі це відбилося й на такій болючій для України проблемі як відшкодування шкоди, заподіяної в результаті теракту.

В європейській практиці в цій сфері з самого початку заснування контртерористичної стратегії пріоритет надавався подоланню негативних наслідків тероризму, тобто захисту інтересів людини, її основоположних прав на життя та свободу. Зокрема, це передбачено в рамках правової системи ООН, де розроблено численні універсальні угоди і протоколи, більшість з яких є ратифікованими Україною. Вони спрямовані проти міжнародного тероризму та стосуються конкретних видів терористичної діяльності. Особливе значення для законодавців різних країн має резолюція 60/288 Генеральної Асамблеї ООН про глобальну контртерористичну стратегію ООН (2006). Вона знаменує собою перший випадок досягнення всіма державами – членами Організації Об'єднаних Націй згоди щодо загальних стратегічних і оперативних рамок для боротьби з тероризмом. Стратегія підтвердила потребу в більш активному діалозі між посадовими особами держав-членів, що займаються боротьбою з тероризмом, з метою зміцнення міжнародного, регіонального та субрегіонального співробітництва та розширення поінформованості про Стратегію протидії тероризму.

Рада Європи прийняла «Основоположні принципи захисту жертв терористичних актів» [1] як основоположний документ в сфері захисту жертв терористичного акту та зазначила основні напрями даного захисту, зокрема: надання невідкладної допомоги та подальше надання допомоги. Таким чином, міжнародне судочинство виявило пряму зацікавленість у тому, щоби національне законодавство включало в себе подальший розвиток механізмів захисту жертв терористичних актів, враховуючи ге-

неральні положення міжнародних нормативно-правових актів в даній сфері. А отже є підстави стверджувати, що в законодавстві Європейського Союзу робляться кроки, спрямовані не лише на надання невідкладної допомоги, а й на те, аби на рівні нормативно-правових актів забезпечити подальший захист жертв терористичного акту.

Ретроспективний аналіз розвитку європейського права в сфері протидії тероризму дозволяє стверджувати, що воно з одного боку має глибокі історичні коріння, а з другого не є застиглим, а навпаки, рухливим та швидко адаптивним до реалій європейського сьогодення. Що проявляється в тому числі й в ефективній системі відшкодування шкоди, заподіяної в результаті теракту, яка має в своїй основі компенсаційний механізм.

В європейській практиці регресний порядок виплати компенсацій жертвам називається інститутом суброгації [2]

Як зазначається у статтях 131-134 Кримінального кодексу Франції «Держава відповідає за всю шкоду або її частину, яку заподіяв засуджений іншій особі і прямо впливає із реалізації рішення суду, який постановив виконання роботи в суспільних інтересах. До держави в порядку суброгації переходять права особи, якій заподіяно шкоду» [2].

Нормативно-правовими джерелами регулювання деліктних зобов'язань є кодекси (окремі глави у Французькому Цивільному Кодексі (ФЦК) і Німецькому Цивільному Уложенні (НЦУ) та спеціальні закони: про морські пригоди, про захист та інформування споживачів товарів і послуг й інші окремі види зобов'язань (Франція), про повітряний транспорт, про автомобільний транспорт, про відповідальність за шкоду, завдану використанням атомної енергії та радіоактивних речовин (Німеччина) тощо [3].

Вивчення європейського досвіду, аналіз відповідних положень законодавства, виявило зосередженість на безумовній цінності особистості, захисту її інтересів та максимального убезпечення умов життя, що в свою чергу відображається у величезних доробках в галузі законотворчості, яка спрямована в тому числі на поглиблення знань та поширення інституту відшкодування шкоди.

Досвід європейських держав свідчить про необхідність ухвалення окремого закону, яким буде врегульовано процедури, підстави, умови, механізми і джерела виплат державою коштів потерпілим від тероризму. На сьогоднішній день в Україні такого закону ще немає.

З іншого боку, в національній законотворчій діяльності простежується тенденція зрушення акценту із відшкодування шкоди заподіяної майну на європейські стандарти, що передбачають впровадження людиноцентристського підходу. В центрі уваги законодавця опинилася людина, яка зазнала немайнової шкоди – заручник, тобто постраждали честь, гідність, свобода тощо.

На сьогоднішній день перед науковцями та законодавцями стоїть проблема не лише визначення, попередження, профілактики тощо терористичних злочинів, а й розробка ефективного правового інструментарію відшкодування шкоди, заподіяної терактами, а також соціальної реабілітації жертв. Втім, зараз існують два законопроекти, які могли би спричинити принаймні якийсь рух в цьому напрямі, але вони обоє відхилені парламентом. Натомість законодавцем запропоновано внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 2003 року [4], які передбачають запровадження правових механізмів соціального захисту, реабілітації тощо постраждалих в результаті скоєння терористичного акту із застосування захоплення заручників.

Література:

1. «Руководящие принципы защиты жертв террористических актов» были приняты Комитетом министров 2 марта 2005 г. на 917-й встрече заместителей министров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/994_533.
2. Уголовный кодекс Франции. – СПб: Юридический центр Пресс, 2002. – 650 с.

3. Гражданское уложение Германии. Buergerliches Gesetzbuch Deutschlands mit Einfuehrungsgesetz: Вводный закон к Гражд. Уложению / [пер. с нем.; 2-е изд.]. – ВОЛТЕРС КЛУВЕР: 2006. – С. 816.
4. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» (щодо основ соціального захисту заручників) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63961.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ЇХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Стефанчук М.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України,
старший науковий співробітник юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Досліджуючи питання здійснення права дитини на свободу пересування насамперед варто звернутись до Загальної декларації прав людини, яка у статті 13 зазначає, що кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави. Кожна людина має право залишити будь-яку країну, включаючи й власну, і повертатися у свою країну.

Такі ж положення знайшли своє відображення і в ст. 33 Конституції України, яка зазначає, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Ключовим аспектом, який стосується дітей в даній нормі є положення «за винятком обмежень, які встановлюються законом».

Такі «обмеження» першочергово встановлює Цивільний кодекс України у ст. 313, де зазначається, що 1) фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, має право пересуватися по території України лише за згодою батьків (усиновлювачів), опікунів та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними; 2) фізична особа, яка не досягла шістнадцяти років, має право на виїзд за межі України лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальників та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними, крім випадків, передбачених законом.

Розглядаючи особливості запровадження в українське законодавство європейських стандартів здійснення права дитини на свободу пересування ми зупинимось на питаннях свободи виїзду дитини за кордон.

Особливості перетинання державного кордону особами, які не досягли 16-річного віку передбачені Правилами перетинання державного кордону громадянами України, які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57.

До недавнього часу ці правила були спрямовані на забезпечення принципу рівності батьківських прав і обов'язків щодо дитини і встановлювали паритетність прав батьків не залежно від сумлінності виконання ними батьківських обов'язків. Станом на сьогодні вектор зрушився в європейську сторону забезпечення законних інтересів прав дитини, в тому числі і права на свободу пересування і батьки, які не повною

мірою виконують свої батьківські обов'язки можуть бути усунені від можливості приймати рішення щодо свободи виїзду їхніх дітей за кордон.

Так, 7 грудня 2017 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів». Цим законом було внесено ряд змін у законодавство України, яким дещо спростився порядок виїзду дитини за кордон. Так, цим Законом було доповнено частиною 5 статтю 157 Сімейного кодексу України. Відтепер той із батьків з ким за рішенням суду проживає дитина самостійно вирішуватиме питання свободи пересування дитини за межами України у випадку наявної заборгованості зі сплати аліментів іншим із батьків (на якого покладено обов'язок сплачувати аліменти).

При цьому доказом такої заборгованості вважатиметься довідка, видана органом державної виконавчої служби, про наявність заборгованості зі сплати аліментів, а сукупний розмір заборгованості має перевищувати суму відповідних платежів за 6 місяців.

Також варто відмітити, що Закон встановлює максимальний строк перебування дитини за кордоном – 1 місяць, а підставами для такого виїзду є:

- лікування;
- навчання дитини за кордоном;
- відпочинок.

Такий вичерпний перелік видається нам дещо дивним, адже є цілий ряд причин, за якими дитина може бажати виїхати за кордон, які не передбачені ч. 5 ст. 157 Сімейного кодексу України. Дослівно розтлумачивши правову норму можна зробити висновок про те, що органи Державної прикордонної служби мають право відмовити дитині у виїзді за кордон, якщо мета виїзду відрізнятиметься від вищезазначеного виключного переліку. Такою метою може бути виїзд за кордон з метою участі у спортивних змаганнях, творчих конкурсах, для нагородження дитини за її досягнення, участь у науково-практичних конференціях, зйомка у кінофільмах чи запрошення для звукозапису фонограм, презентації її інтелектуальних досягнень (презентація книги, фотовиставки, картин тощо), участь в судових засіданнях (наприклад, у якості свідка), ознайомчі візити до іноземних установ (Рада Європи, ЮНЕСКО, наукові та навчальні установи), врешті решт, для здійснення своїх майнових прав, таких як вступ у спадщину, придбання нерухомого майна, «шоп»-тури тощо.

Станом на сьогодні це питання вже почалось вирішуватись на законодавчому рівні і до Верховної Ради України подано Проект Закону України від 23.06.2017 № 6647 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку виїзду дитини за межі України».

Саме цим проектом мають бути закріплені базові європейські стандарти здійснення права дитини на свободу пересування. Ним планується внести зміни до Цивільного та Сімейного кодексів України, а також до Закону України «Про охорону дитинства». Ключовими положення цього законопроекту є:

– можливість дитини самостійно звернутись до суду для отримання дозволу на виїзд за межі України;

– можливість прийняття рішення про надання згоди на виїзд дитини за межі України на постійне проживання або на один чи декілька тимчасових виїздів дитини за межі України як без обмежень так із визначенням країн, до яких дозволено або заборонено в'їзд (на відміну від нинішніх обов'язкових правил виключного зазначення країни перебування та чітко визначеного строку);

– можливість тимчасового виїзду за межі України за згодою одного з батьків чи інших законних представників та за відсутності згоди іншого з батьків (законних представників) за дозволом органу опіки та піклування у таких випадках: 1) для лікування хвороби за наявності обґрунтування необхідності надання медичної допомоги за межами України; 2) для участі в міжнародних олімпіадах; 3) для участі в міжнародних програмах обміну школярів; 4) для участі в міжнародних музичних, худо-

жніх та інших творчих конкурсах; 5) для участі в міжнародних екологічних, наукових, технічних, художньо-естетичних, туристичних, освітньо-культурних заходах, міжнародних дитячих змаганнях; 6) для участі в спортивних заходах (що вже значно ширше встановлених нині лікування, навчання та відпочинку);

– можливість надання довгострокового (до трьох років) дозволу батьків на один або декілька виїздів дитини за межі України, як без обмежень так із визначенням країн, до яких дозволено або заборонено в'їзд, у супроводі одного з батьків (законних представників) дитини або інших осіб.

– гарантування спрощеного порядку тимчасового виїзду дитини за межі України в окремих випадках.

І хоча цей законопроект все ще не передбачає усіх особливостей та потреб дитини у виїзді за кордон, все ж таки варто констатувати, що такий підхід до вдосконалення чинного законодавства безперечно можна визнати євроінтеграційним, адже забезпечення прав і свобод дитини є однією із базових категорій побудови усього європейського права.

В умовах безвізового режиму із країнами Євросоюзу для дітей відкриваються нові можливості і нові перспективи, саме тому український законодавець повинен повною мірою орієнтуватись на європейські стандарти здійснення права дитини на свободу пересування та їх запровадження в Україні.

Література:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/tu/57-95-%D0%BF>.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів» від 7 грудня 2017 року № 2234-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2234-19/paran50#n50>.
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
7. Проект Закону України від 23.06.2017 № 6647 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку виїзду дитини за межі України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62131.

СВОБОДА ПЕРЕМІЩЕННЯ КАПІТАЛУ ЯК ПРИНЦИП ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС

Суходольська А.А.

старший викладач

Полтавський університет економіки та торгівлі

м. Полтава, Україна

Однією із складових чотирьох свобод, на яких будується життя Європейського Союзу, є вільний рух капіталу, яка є обов'язковою умовою формування і розвитку єдиного ринку. Званий також внутрішнім ринком, ринок ЄС пропонує територію, на якій не існує національних кордонів і бар'єрів, що дозволяє людям, товарам і послугам вільно пересуватися на підставі Пакту про створення Європейського співтовариства. Внутрішній ринок має принципове значення для процвітання, зростання і зайнятості робочої сили в ЄС, відіграючи роль у реалізації завдань Євросоюзу в контексті Лісабонської стратегії. Представляючи собою інтегрований, відкритий і конкурентний простір, ринок підтримує мобільність, конкурентоспроможність та інновацію у взаємодії, особливо, з галузевими напрямками політики співтовариства. Щоб кожен громадянин або підприємство могли повною мірою скористатися перевагами єдиного ринку, ЄС концентрує зусилля на усуненні перешкод, які все ще заважають його функціонуванню. Загалом ЄС прагне гармонізувати різні законодавства, щоб краще справлятися з викликами глобалізації та адаптуватися до прогресу, пов'язаного з новими технологіями [1].

Єдиний ринок повинен забезпечувати більше результатів та переваг для задоволення очікувань та проблем споживачів та підприємств. Забезпечуючи високі стандарти, єдиний ринок розширив потреби споживачів, запропонував асортимент, якість продукції, належну ціну, права, вніормував процеси боротьби з недобросовісною конкурентною діяльністю, зловживанням домінуючих позицій тощо. Проте єдиний ринок може запропонувати більше в ключових галузях повсякденного споживчого життя, таких як енергетика або телекомунікації, а також в умовах фрагментарності чи відсутності ефективних секторів конкуренції. Крім того, необхідно посилити безпеку та якість продуктів і послуг, а також ринковий нагляд. Безпека харчових продуктів, фармацевтичні та роздрібні фінансові послуги - це сфери, в яких споживачі мають бути освіченими та підзвітними для повного використання переваг єдиного ринку. У цьому відношенні права споживачів, зокрема права на повновартісне та колективне відшкодування, повинні бути переглянуті з метою їх інтеграції в європейський простір [2].

Прості та індивідуальні інструменти дозволять краще орієнтуватися та застосувати єдиний ринок без додаткового регулювання. Відмітимо, що процес вільного переміщення капіталу в межах державного та міждержавного економічного утворення прискорює адаптацію законодавства національних господарств до загальноєвропейських вимог. Даний принцип забезпечує фізичним та юридичним особам безперешкодно відкривати рахунки в будь-якій державі ЄС; переводити в необмежених кількостях кошти з однієї країни в іншу.

Доцільно відмітити, що на сьогодні відсутнє єдине чітке поняття свобода руху капіталу, яке формувалося протягом довгого періоду часу залежно від розвитку спільного ринку між державами-членами.

На сьогодні під рухом капіталів слід розуміти трансфер руху капіталів з однієї держави-члена до іншої, проте вони мають містити самостійний характер, а не здійснювався в зв'язку з постачанням товарів, наданням послуг або переміщенням робочої сили [3]. Тобто під свободою руху капіталів доцільно розуміти самостійну свободу. Крім того ця свобода не залежить від громадянства учасників відносин. Відсутній документ, в якому стверджується, що користуватися свободою руху капіталів можуть тільки громадяни держав-членів. Навпаки, у багатьох випадках звертається увагу на те, що дана свобода поширюється на громадян третіх держав. Вказана особливість різко відрізняє свободу руху капіталу від інших трьох свобод – руху осіб, товарів і послуг.

Отже, рух капіталу в мажах ЄС – один із важливих економічних інструментів, який пов'язує національні господарства та єдине європейське господарство. Рух капіталу можна трактувати як трансферт майнових (прав участі, нерухомості та ін.) та грошових (кредити, розміщення облігаційних позик і ін.) ресурсів. Свобода руху капіталів в праві ЄС означає скасування всіх заходів, що ускладнюють укладання та дотримання умов угод, які пов'язані з подібним трансфертом, між резидентами різних держав.

Відмітимо, що з економічної точки зору, міжнародний рух капіталу - це, по-перше, забезпечення для себе стабільного ринку безпосередньо або в якості трампліну для виходу на ринки «третіх країн»; по-друге, покращити освітній рівень власного «внутрішнього ринку», ті чи інші сектори якого розташовані в окремих країнах; по-третє, включення свого зростання фінансового інтересу в міждержавні відносини на регіональному та міжнародному рівні.

Література:

1. URL: http://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/internal_market.html?root_default=sum_1_coded%3d24,sum_2_coded%3d2401&locale=ro.
2. Seldachek, M. Capital and Payments: The Prohibition of Discrimination and Restrictions. European Taxation. 2000. January. February. P. 14-28.
3. Костицький В. В. Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії. Ін-т законодав. передбачень і правової експертизи. К., 2003. 198 с.

ОХОРОНА СЛУЖБОВИХ ТВОРІВ В УКРАЇНІ, ЄС ТА США: СПІЛЬНЕ Й ВІДМІННЕ

Хоменко В.Л.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри техніки розвідки родовищ корисних копалин
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Проблематика правової охорони захисту службових творів актуальна для багатьох країн. Питання визначення тих умов, за яких той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності (ОПІВ) може бути визнаний «службовим», не раз ставали предметом дослідження вітчизняних та закордонних науковців, зокрема, Е. Гаврилова, А. Белецької, С. Лосева, Ю. Федорової, О. Штефан, А. Штефан, Р. Денисової, О. Новолаєвої, В. Коноваленко та інших.

Деякі аспекти взаємовідносин між роботодавцем і працівником при створенні службових творів і винаходів були розглянуті нами раніше [1-3].

Регулювання цивільно-правових відносин в різних країнах побудоване часто виходячи з правових поглядів, що кардинально відрізняються один від одного. В зв'язку з цим, для цілей аналізу видається доцільним згрупувати дані погляди залежно від правової системи, до якої належить право тієї або іншої країни. Можна виділити дві основні концепції авторського права на службовий твір:

1. Концепція, що спирається на традиції англо-саксонського права – модель *copyright*. Дана модель характерна, перш за все, для таких країн як США і Великобританія.

2. Концепція, що базується на принципах континентального права – модель *droit d'auteur*, яка є основною для більшості країн Європи (зокрема, Франції, Швейцарії).

Особисті немайнові права на службові твори.

Розглянемо особливості англо-саксонської концепції по відношенню до особистого немайнового права. Як в англійській, так і американській системі правопорядку застосування засобів охорони особистого немайнового інтересу автора істотно обмежується у відносинах з роботодавцем і замовником у разі створення службового твору або твору за замовленням.

Англійська і, тим більше, американська концепція регулювання соціальних відносин в цілому розглядає особу не як об'єкт турботи з боку держави, а як самостійний соціально відповідальний суб'єкт, положення якого в суспільстві є результатом його дій (на відміну від теорії зрівнюючої (розподільної) справедливості).

До введення в англійське і американське законодавство про авторське право норм, регулюючих особисті немайнові права, таке регулювання довгий час здійснювалося виключно за допомогою інститутів, що мають непряме відношення до немайнових прав (законодавство про конкуренцію, майнові авторські права, побічно пов'язані із захистом немайнового інтересу і тому подібне).

Навіть після приєднання США і Великобританії до Бернської конвенції, в законодавстві цих країн був закріплений лише мінімальний перелік немайнових прав відповідно до статті 6bis Конвенції. Таким чином, немайнові права авторів мають в даних країнах значне менше значення, чим в країнах континентального права.

Концепція, що базується на принципах континентального права, також має певні обмеження особистих немайнових прав авторів. Особливо явно проблема кореляції необхідності передачі прав на використання службового результату інтелектуальної діяльності роботодавцю з особистим немайновим інтересом працівника виражена в зако-

нодавстві країн романо-германської правової системи, де особисті немайнові права автора традиційно грають значнішу роль.

У континентальному авторському праві мета обмеження особистих немайнових прав досягаються за допомогою інших засобів. Європейський законодавець в такій ситуації, як правило, не заперечує сам по собі факт існування особистих немайнових прав. Більш того, у ряді правопорядків (наприклад, у Франції) потреба у вирішенні вказаного конфлікту інтересів не приводить, принаймні, на рівні закріплених в законі декларацій, до відмови від принципу невідчужуваності особистих немайнових прав автора. Проте, в судовій практиці вказані норми закону переінтерпретуються, і, будучи протиставлені іншим базовим принципам приватного права (зокрема, принципу добросовісного здійснення цивільних прав), тлумачаться як такі, що допускають в певних межах операції по розпорядженню особистими правами, зокрема у разі створення службових творів. При цьому межі визнання вказаних операцій що породжують юридичний ефект визначаються за допомогою використання методології зважування інтересів.

Сказане, проте, дає додаткові підстави для припущення про те, що головним критерієм, який дозволяє констатувати особистий характер суб'єктивного цивільного права, що надається, є не його здатність служити засобом забезпечення особистого немайнового інтересу, а особливі властивості права, і перш за все, його невідчужуваність і непередаваність іншим чином. Існування конфліктів між особистим і майновим правом свідчить про те, що їх змістом охоплюються одні і ті ж поведінкові можливості, які, тим самим, самі по собі не можуть вважатися ні майновими, ні немайновими. Відповідно, про особистий характер права можна говорити лише в тих випадках, коли закон надає правовласникові такі можливості контролювати використання нематеріального об'єкту, якими він не може розпорядитися.

Майнові права на службові твори.

Англо-саксонська концепція виходить з принципу приналежності авторських прав (окрім немайнових прав) роботодавцю. Так, згідно чинному в США законодавству про авторське право, автором твору, створеного найнятим робітником, є роботодавець.

Дійсно, на практиці достатньо складно уявити собі ситуацію, в якій твір, створений за завданням роботодавця, в рамках трудових обов'язків і відповідно до трудового договору, після створення використовуватиметься працівником, а не роботодавцем. Цілком очевидно, що роботодавець, сформулювавши таке завдання, має на увазі саме використання твору самим роботодавцем відповідно до його цілей. Тому у разі закріплення в законодавстві приналежності виняткових майнових прав на службовий твір за його автором, неминуча необхідність в кожному випадку створення такого твору врегулювати питання з переходом виняткового права до роботодавця, що спричинило б додаткові витрати і тимчасові витрати на оформлення такого переходу права, не говорячи вже про можливі спори між сторонами угоди, що укладається.

Європейські країни займають протилежну позицію, визнаючи автором і володарем всіх авторських прав, включаючи майнові, самого автора. Так, наприклад в ст. 43 закони про авторське право Німеччини спеціально обмовляється, що до службових творів застосовні загальні норми авторського права про передачу виняткових прав автора твору.

Реалізація даного принципу досягається або прямою згадкою про застосування до службових творів загальних норм авторського права (Франція), або просто відсутністю спеціальних норм, присвячених службовим творам (Швейцарія).

Таким чином, в країнах загального права існує достатньо розвинена система норм, регулюючих відносини зі створення і використання службових творів. Дані норми базуються на принципі презумпції приналежності авторських прав роботодавцю, що запобігає виникненню після створення службового твору проблеми оформлення переходу авторських прав до роботодавця як суб'єкта, зацікавленого у використанні даного твору.

При цьому в законодавстві США і Великобританії існують спеціальні норми, присвячені навчальним творам. У свою чергу, в країнах континентального права презюмується збереження авторських прав за автором і встановлені лише обмежені гарантії для роботодавця.

Відзначимо, що в українському законодавстві в питаннях захисту службових творів існує протиріччя між Законом України «Про авторське право і суміжні права» і Цивільним кодексом України.

Обидва нормативні документи сходяться у визнанні за автором особистих немайнових права і розходяться в питанні майнових прав. Закон встановлює власником майнових прав роботодавця, в той час як ЦК встановлює спільне володіння майновими правами роботодавця і працівника. Оскільки в правовому відношенні ЦК є більш вагомим документом, то слід керуватись саме його положеннями.

При аналізі норм українського законодавства видно, що в частині порядку передачі роботодавцю виключного права на службовий твір, воно слідує за англосаксонською правовою традицією. Але при цьому українське законодавство залишає за автором право на винагороду, що певною мірою компенсує автору неможливість використання свого твору. Тому, можна сказати, що українське право, враховує і принципи, які характерні для континентальної правової системи. Разом з тим, саме вплив англосаксонської правової системи є визначним при конструюванні української норми про приналежність майнових прав на службовий твір. Це є певною мірою виключенням для української правової системи охорони інтелектуальної власності, яка в цілому базується на принципах, які властиві континентальній правовій системі.

Література:

1. Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Коросташова І.М. Інтелектуальна власність: підручник. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 320 с.
2. Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Коросташова І.М. Патентологія: монографія. – Дніпропетровськ: НГУ, 2015. – 424 с.
3. Проблеми захисту інтересів роботодавця при створенні службових творів / А.А. Москаленко, С.А. Москаленко, Р.С. Кірін, В.Л. Хоменко // Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: Зб. наук. праць. – Київ, 2016. – С. 221-225.

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ШЛЯХОМ СТИМУЛЮВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПОСТКРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Хряпінський П.В.

*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри кримінального права і кримінології
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Нові методи і засоби запобігання злочинності є актуальною міжнародно-правовою проблемою сьогодення. Тенденція, спрямована на інші способи вирішення кримінально-правових конфліктів, не пов'язані із застосуванням кримінальної відповідальності і

покарання, є глобально-світовою й значно поширена у європейському правовому просторі. Досвід запобігання злочинам шляхом стимулювання до позитивної посткримінальної поведінки відбиває правову інтеграцію та глобалізацію з огляду на європейські тренди. Зазначені заходи безпосередньо реалізуються у звільненні від кримінальної відповідальності, покарання чи суттєвого пом'якшення останнього. Найбільш поширеною практикою у європейському кримінальному законодавстві є звільнення від покарання чи його пом'якшення [1, с. 28-29].

В Особливій частині Кримінального кодексу ФРН (в ред. 13.11.1998 р.) передбачається близько 20 видів спеціального звільнення від покарання чи його пом'якшення. Так, в § 83а передбачено, що у випадках, вчинення злочинів § 81 (державна зрада Федерації) і § 82 (державна зрада Землі) суд за своїм розсудом може пом'якшити покарання або відмовитися від нього, якщо особа добровільно відмовиться від подальшого виконання діяння і ліквідує відому їй небезпеку того, що інші особи продовжать її діяльність, що спрямована на вчинення даного діяння або суттєво її зменшить або добровільно унеможливить доведення цього злочину до кінця. Згідно до абз. 3 § 87 суд може відмовитися від покарання за агентурну діяльність з метою саботажу (§ 87), якщо особа добровільно припинила своє діяння і своєчасно надала інформацію відповідному закладу, в результаті цього акти саботажу, що відомі особі, ще можуть бути попереджені. Також факультативне пом'якшення або звільнення від покарання передбачено у випадках, якщо особа добровільно і суттєво сприяє припиненню подальшого існування злочинного об'єднання або вчиненню караного діяння, що відповідає цілям такого об'єднання (ч. 1 абз. 6 § 129); добровільно і своєчасно надала відому їй інформацію відповідному закладу і карані діяння про які повідомлено можуть бути попереджені (ч. 2 абз. 6 § 129). Якщо ж особа, яка вчинила діяння, досягає свої мети з припинення існування такого об'єднання або ще досягається і без його зусиль, то така особа не карається. Своєрідним є заохочувальний припис § 314 а, що ставить у пряму залежність від кримінально-правового заохочення від соціальної корисності позитивної посткримінальної поведінки у разі вчинення злочинів проти суспільної безпеки. Так, згідно до абз. 1 і 2 § 314 а, у випадках § 307, абз. 1, і в § 309, абз.2, якщо особа добровільно відмовиться від подальшого вчинення діяння або будь-яким іншим способом попередить небезпеку, або у випадках § 309, абз.1, § 314, абз. 1, якщо особа добровільно відмовиться від подальшого вчинення діяння або будь-яким іншим способом попередить небезпеку, або у випадках а) §307, абз. 2, б) §308, абз. 1 і 5, с) § 309, абз. 6, d) § 311, абз. 1, е) 312, абз. 1 і 6, № 1, f) §313 і у зв'язку з §308, абз. 5, якщо особа добровільно попередить небезпеку раніше, ніж буде завдано значної шкоди, то суд може звільнити особу від покарання чи пом'якшити його. У той же час не карається той, хто у випадках а) § 307, абз. 4, б) § 308, абз. 6, с) §311, абз. 3, d) §312, абз. 6, № 2, е) § 313, абз.2 і у зв'язку з § 308, абз.6 добровільно попередить небезпеку раніше, ніж буде завдано значної шкоди або у випадку § 310 добровільно відмовиться від подальшого вчинення діяння або будь-яким іншим способом попередить небезпеку. Якщо небезпека попереджається без участі особи, то досить її добровільних і наполегливих зусиль, спрямованих на досягнення цієї мети (абз. 4 § 314 а) [2].

Значною кількістю приписів, що стимулюють до позитивної поведінки, характеризується КК Сан-Марино. Кримінальне покарання не призначається, зокрема у разі: неправдивого свідчення, якщо винний відмовиться від неправдивих показів і повідомить достовірну інформацію в суді (ч. 2 ст. 358); неумисного сприяння втечі заарештованого, якщо протягом трьох місяців винний сприятиме затриманню втікача (ч. 2 ст. 368); насильства і погроз, образи посадової особи, якщо остання при виконанні своїх функцій вчинила самоправні акти (ст. 383); брутального поводження з членом родини, якщо до проголошення вироку відновиться сімейна гармонія (ч. 3 ст. 235); участі у змові у посяганні на територіальну цілісність і вічну свободу Республіки, конституції, форму правління, життя, здоров'я, свободу Капітанів-Регентів, якщо винний, порушивши злочинну змову, сповістить владу (ст. 339-1) [3, с. 417]. Кримінальний кодекс Швеції (від 21.12.1962 р.) у якості заохочення передбачає факультативне приз-

начення менш суворого покарання, ніж передбачено за злочин чи його незастосування у випадках коли небезпека була незначною або покарання не перевищує одного року тюремного ув'язнення, що застосовується судом за вчинення злочинів, що включені до Глави 13 «Злочини проти суспільної безпеки», Глави 14 «Злочини пов'язані з фальсифікацією», Глави 15 «Про лжесвідчення, хибні обвинувачення і інші неправдиві заяви» КК Швеції. Так, у ст. 11 Глави 13 КК зазначається, що особі, яка притягнута до кримінальної відповідальності за злочини проти суспільної безпеки (ст. ст. 1, 2, 3, п.2 і 3 ст. 5-а, 6, 7, 8, 9, 10 КК), може бути призначене менш суворе покарання, ніж передбачено за ці злочин, якщо вона добровільно попередить небезпеку або її наслідки до того, як виникнуть суттєві незручності чи безлад; згідно ст. 11 Глави 14 КК особі, яка притягнута до кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з фальсифікацією, може бути призначене менш суворе покарання, ніж передбачено за цей злочин, якщо вона до того як виникнуть незручності своїми діями попередить небезпеку; у ст. 14 Глави 15 зазначено, що особі, яка притягнута до кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з лжесвідчення, хибними обвинуваченнями і іншими неправдивими заявами може бути призначене менш суворе покарання, ніж передбачено за цей злочин, якщо вона до того як виникнуть незручності виправить помилку чи в інший спосіб попередить ризик наслідків у подальшому. Крім того, ст. 11 Глави 9 КК Швеції передбачає звільнення від кримінальної відповідальності особи винної у шахрайстві з страхової компанією, якщо до настання шкоди добровільно відмовиться від вчинення діяння. Непоодинокі також є випадки незастосування покарання у разі мало-значності діяння чи виключно у випадках, «коли кримінальне переслідування необхідне в інтересах суспільства» [4, с. 138].

Кримінальний кодекс Франції (від 22.07.1992 р.) передбачає звільнення від покарання, а також його пом'якшення у випадках позитивної поскримінальної поведінки винної особи. Так, ст. 132-59 § 1 КК є загальною нормою, що дозволяє звільнення від покарання у випадках, якщо соціальна реадaptaція винного досягнута, завдана шкода відшкодована та небезпечні наслідки припинили своє існування. Спеціальне звільнення від покарання настає у таких випадках: якщо особа, яка вчинила замах на злочини, що передбачені ст. ст. 411-2, 411-3, 411-6, 411-9, 412-1 КК, поінформує адміністративні або судові органи влади, що надасть можливість попередити вчинення вказаних злочинних діянь та установити у необхідних випадках інших винних (ст. 414-2); якщо особа, яка прийняла участь у заколоті проти законної влади (ст. 412-2) до початку здійснення будь-яких дій, пов'язаних з кримінальним переслідуванням, розкриє заколот компетентним органам влади та дозволить встановити інших учасників (ст. 414-3); якщо особа, яка вчинила замах на тероризм, поінформувала про це адміністративні або судові органи, що дозволило попередити здійснення злочинного діяння та установити у необхідних випадках інших винних (ст. 422-1); якщо особа, яка вчинила замах як виконавець чи співучасник будь-якого злочину, передбаченого ст. 434, поінформує про це судовий орган чи адміністрацію пенітенціарного закладу, що дозволить попередити здійснення втечі (ст. 434-37); якщо особа, яка вчинила замах на вчинення будь-якого злочину, передбачено ст. 442, поінформує про це судові чи адміністративні органи влади, що дозволить попередити злочини фальшивомонетників та установити у необхідних випадках інших винних (ст. 442-9); якщо особа, яка прийняла участь у злочинному угрупованні до початку будь-яких дій, пов'язаних з кримінальним переслідуванням, розкриє угруповання чи змову компетентному органу влади та дозволить встановити інших учасників (ст. 450-2). Спеціальне пом'якшення, що визначається можливістю призначення в 3-4 рази меншого базового покарання, є національною особливістю застосування заохочувальних норм у кримінальному законодавстві Франції. Таке пом'якшення можливе, зокрема: якщо особа, яка незаконно затримала або позбавила свободи потерпілого добровільно звільняє його до витоку семі діб з дня фактичного захвату (абз. 3 ст. 224-1); якщо особа, яка у складі організованої банди або щодо декількох осіб незаконно затримала або позбавила свободи потерпілого (лих), добровільно звільнить його (їх) до витоку семі діб з дня фактичного захвату, за ви-

ключенням випадків коли потерпілий (лі) підверглися будь-якому посяганню на свою фізичну недоторканність (абз. 3 ст. 224-3); якщо особа, яка захопила заручника, добровільно звільнить його до витоку семі повних діб з дня фактичного захвату, без виконання вимог і умов (абз.3 ст. 224-4); Скорочується вдвічі покарання, якщо особа, яка діяла як виконавець чи співучасник злочинних діянь, передбачених ст. ст. 411-4, 411-5, 411-7, 411-8, 412-6, поінформує про це адміністративні чи судові органи влади, сприяє припиненню злочинних діянь чи попередженню загибелі чи хронічного захворювання людини, а також встановленню у необхідних випадках інших винних (ст. 414-4). Також скорочується покарання, якщо особа, яка діяла як виконавець чи співучасник будь-якого акту тероризму, сповістить адміністративним або судовим органам влади, що дозволить припинити злочинне діяння або попередити злочинні наслідки у вигляді загибелі або хронічного захворювання людини та встановити у необхідних випадках інших винних осіб (ст. 422-2). Таким чином, підсумовуючи викладене зазначимо, що позитивне стимулювання кримінально-правовими засобами у європейському законодавстві, в умовах глобалізації права, відображає сучасні світові тенденції розвитку кримінального права та досвіду його застосування [5, с. 650].

Література:

1. Хряпінський П.В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ. 2010. 310 с.
2. Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. и пред. А.В. Серебренникова. – М.: Изд-во «Зерцало». 2000. 208 с.
3. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: моногр. К.: Юрисконсульт. 2006. 1048 с.
4. Уголовный кодекс Швеции / Науч. ред. Н.Ф. Кузнецова, С.С. Беляев. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс». 2001. 320 с.
5. Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: моногр. Харків: Харків юридичний. 2009. 840 с.

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ
У СФЕРІ ПОБУДОВИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ
СИСТЕМИ В УКРАЇНІ**

Чурилова Т.М.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного,
європейського та екологічного права
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету*

Ченур В.О.

*студентка III курсу
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

Важко уявити ефективне сільськогосподарське виробництво без сучасних знань, без доступу до інформації про новітні технології в аграрній сфері.

Можливості участі в інноваційній діяльності сімейних фермерських господарств України є вкрай обмеженими. Причиною такого стану є відсутність дієвої системи надання дорадчих послуг. Між тим, в епоху економіки знань створення дієвого механізму поширення знань, технологій, інформації для фермерів, сільських громад відіграє ключову роль. Таким механізмом у більшості країн є ефективна система надання консультаційних послуг.

Україна має надзвичайно великий сільськогосподарський потенціал, перебуває на перехресті важливих європейських доріг, тому необхідно надати малим і середнім виробникам сільськогосподарської продукції систему, за допомогою якої вони б могли дотримуватися вимог ринку.

Формування системи сільськогосподарського дорадництва в Україні було започатковане у 2003-2007 роках за сприяння проектів міжнародної технічної допомоги. Попри те, що у 2004 р. був прийнятий Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», 11 липня 2007 р. було прийнято Державну цільову програму сільськогосподарської дорадчої діяльності на період до 2009 р., розпорядженням Кабінету Міністрів України № 303-р від 23 травня 2012 р. було передбачено надання фінансової підтримки сільськогосподарській дорадчій службі у межах видатків, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі» успіхів у становленні сільськогосподарської дорадчої діяльності як системи досягти не вдалося.

Головною проблемою розвитку сільськогосподарського консультування є, у першу чергу, відсутність державної підтримки. Консультативні служби в регіонах створюються і працюють, як правило, за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги, що, безумовно, не може замінити повноцінну, систематичну, планомірну консультативну діяльність.

Крім того, діяльність у сфері консультування гальмується відсутністю єдиної системи та правил надання консультативних послуг, системи моніторингу, узагальнення досвіду, системи методичного забезпечення.

Розвиток системи сільськогосподарського дорадництва та приведення її у відповідність до вимог ЄС сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національного виробника, комплексному розвитку сільських територій.

Відповідно до статті 404 Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, співробітництво між Сторонами в галузі сільського господарства і розвитку сільських територій охоплює, зокрема поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів, а також сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи консультування сільськогосподарських виробників [1].

У ЄС важливість системи консультування фермерів знайшла відображення як у правових актах країн – членів цієї організації, так й у правових актах Європейського Союзу.

У зв'язку із впровадженням нових підходів щодо фінансування RDP, прийнятий Регламент (ЄС) № 1306/2013 Європейського Парламенту та Ради «Про фінансування, управління та моніторинг спільної сільськогосподарської політики».

Першим пріоритетом для розвитку сільських територій САП ЄС (the Common Agricultural Policy) встановила сприяння передачі знань та інновацій у сільське господарство, лісове господарство та сільські місцевості [2].

Сільськогосподарська консультативна система в країнах ЄС (FAS) – це система, яка допомагає фермерам розуміти і дотримуватись правила ЄС, зокрема, тих, що стосуються cross-compliance – механізму, який пов'язує прямі платежі з дотриманням фермерами базових стандартів, що стосуються навколишнього середовища, безпеки харчових продуктів, здоров'я і добробуту тварин, рослин, а також екологічних вимог щодо використання сільськогосподарських земель. FAS у різних країнах може бути представлена як державними так і приватними організаціями.

Так, у країнах ЄС існує дві моделі надання консультаційних послуг. Перша полягає у передачі знань та інформаційних послуг державними дорадчими службами. З початку впровадження дорадництва перші консультаційні служби створювалися державою. Особливістю є те, що такі служби фінансуються та контролюються державою, а фермери можуть скористатися послугами на добровільній основі та отримувати підтримку для адаптації своїх господарств до вимог ефективного господарювання. Яскравим прикладом є система дорадництва у Польщі, яка створена і функціонує за підтримки держави.

Тенденція розширення та децентралізації консультаційних послуг в країнах ЄС (наприклад, Франція, Греція, Португалія, Італія, Іспанія, Польща) сприяла комерціалізації та приватизації консультаційних організацій у цій сфері. Це пов'язано з посиленням конкурентоспроможності постачальників консультаційних послуг, а також виникнення «нових гравців» на цьому ринку послуг.

Отже, друга модель представлена сільськогосподарськими дорадчими службами, які працюють на приватних засадах. Вони у свою чергу, користуються державною підтримкою через відповідні урядові програми, які спрямовуються на розвиток фермерства. У свій час вони створювалися державою, функціонували за рахунок бюджетних коштів, але з часом приватизувалися. Так, вже наприкінці 90-х рр. XX ст. приватизована дорадча служба (ADAS) Англії і Уельсу. У Шотландії сільськогосподарська дорадча служба (SAC) функціонує при Шотландському аграрному коледжі на приватних засадах. У Нідерландах сільськогосподарська дорадча служба була приватизована в 2000 році. В Австрії і Франції сільськогосподарські дорадчі служби функціонують при аграрних (сільськогосподарських) палатах, які є громадськими організаціями сільськогосподарських товаровиробників [3].

Приватний сектор представлений великою кількістю консультантів, які працюють незалежно (наприклад, Італія) або як частина великої консультативної організації (наприклад, у Фінляндії чи Швеції).

Надання консультаційних послуг приватними дорадчими службами здійснюється на платній основі, але багато з них дотуються державою, тобто кожен сільськогосподарський товаровиробник щороку одержує від держави певну суму коштів на оплату визначеного обсягу дорадчих послуг. Використання цих коштів контролюється державою.

Фінансування відбувається як коштами ЄС, так і національним бюджетом, або у поєднанні.

Політика ЄС в області розвитку сільських районів фінансується за рахунок Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських районів (EAFRD), при цьому кожна країна ЄС отримує фінансові асигнування. Для розвитку сільських районів регіони складають програми розвитку розглядаючи щонайменше чотири із шести спільних пріоритетів ЄС, першим із яких є сприяння передачі знань та інновацій в сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості [2].

Для отримання допомоги в наданні консультаційних послуг потрібно дотримуватись умов, які закріплені в Керівних принципах Європейського Союзу щодо державної допомоги в сільськогосподарському та лісовому секторі і в сільських районах 2014–2020 рр. Вони викладені у п. 1.1.10.1 та 1.1.10.2 глави 1, та щодо спільного із національним фінансування – п. 3.6, 3.7 глави 3 [4].

Застосування тієї чи іншої моделі не обмежується законодавством. У більшості країн ЄС можливе існування одночасно двох моделей надання інформаційно-консультаційних послуг. Так, наприклад у сільському господарстві Великобританії консультаційна служба представлена державним і приватним сектором.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014 – № 75.
2. Ruraldevelopment 2014-2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_en.
3. Корінець Р. Ціна доброї поради // Вісник Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України. – 2013. – № 1.
4. European Union Guidelines for State aid in the agricultural and forestry sectors and in rural areas 2014 to 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0701%2801%29>

СУД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (СВРІА): ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ

Шабалін А.В.

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник

Центр правового забезпечення розвитку науки і технологій

Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України,

адвокат

м. Київ, Україна

Обрання Україною Європейського вектору розвитку ставить своїм завданням необхідність глибокого дослідження принципу організації та діяльності європейських інституцій, європейського законодавства та відповідної правозастосовної практики. Саме такий підхід дозволяє створити належні умови для поступової адаптації українського законодавства до правових стандартів Європейського Союзу (надалі – ЄС).

Важливе місце у системі правового захисту в країнах-членах ЄС відведена Суду Європейського союзу (Court of Justice of the European Union), надалі – Суд ЄС [1]. На цей загальноєвропейський судовий орган покладена важлива роль щодо вирішення правових спорів (й не тільки) на території ЄС.

Варто зазначити, що, наразі, рішення Суду стосуються й українських суб'єктів господарювання – «Нафтогаз vs Єврокомісія» щодо доступу до газопроводу OPAL.

Отже, з огляду на посилення в Україні ролі євроінтеграційних процесів (у політиці, економіці, безпеці тощо), існує як з позиції теорії, так і практики необхідність у дослідженні ролі єдиної судової інстанції в ЄС.

Забігаючи наперед, зауважмо, що об'єм цієї наукової роботи не дозволяють нам більш детально розглянути всі нюанси пов'язані зі організацією та діяльністю Суду ЄС. А тому ми зупинимось на ключових засадах діяльності Суду ЄС.

Суд ЄС був заснований відповідно до Угоди про Європейське об'єднання вугілля та сталі у 1952 році. Наразі Суд ЄС розташований у Люксембурзі.

У складі Суду ЄС діють три установи: сам Суд Європейського Союзу, Суд першої інстанції (створений у 1988 році, раніше мав назву Трибунал першої інстанції), Трибунал з питань публічної служби (створений у 2004 році) [2].

Нормативною базою діяльності Суду ЄС є загальноєвропейські документи: Угода про створення Європейського економічного співтовариства 1957 рік; Договір про створення Європейського союзу (Маастрихтський договір – 1992 рік); Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти – 2007 рік. Також спеціальним правовим документом є Статут (Протокол Суду – 1957 рік) [3, с. 409].

До складу Суду ЄС входить по одному суді від кожної країни-члена ЄС. У складі Трибуналу з питань публічної служби – 7 суддів. Також у складі Суду ЄС діють радники (генеральні адвокати – від 7 до 8 осіб). Основна функція радників – надання незалежного та об'єктивного юридичного висновку щодо спірного питання [3, с. 409-410].

Варто зазначити, що судді та радники повинні мати високу юридичну кваліфікацію або бути визнаними експертами у галузі права. Кожен суддя та радник Суду ЄС призначається строком на шість років за умови згоди представників уряду всіх країн-членів ЄС, але можлива ротация складу через три роки. Голова Суду ЄС обирається строк на три роки суддями Суду.

Говорячи про компетенцію Суду ЄС варто зазначити, що основною компетенцією цього загальноєвропейського органу є забезпечення єдиного тлумачення та застосування загальноєвропейського права [4].

У науковій літературі вказується, що Суд європейського співтовариства має подвійну природу. Він уособлює в собі функції міжнародного и частково наднаціонального суду [5, с. 113].

По суті судді Суду ЄС є добрими тлумачниками права, а також термінології [6, с. 606].

Суд має права розглядати наступні категорії справ.

Справи щодо тлумачення актів ЄС. Таке тлумачення надається відповідно до запиту національного суду у разі застосування права ЄС при вирішенні конкретного спору. Тут варто зауважити, що національний суд повинен бути тією інстанцією рішення якої не підлягаю оскарженню відповідно до національного законодавства [3, с. 412].

Інша категорія. Справи пов'язані з невиконанням країнами-членами ЄС вимог, що випливають з загальноєвропейського права. До Суду ЄС у таких справа можуть звертатися загальноєвропейські інституції, наприклад, Європейська Комісія.

Також у Суді ЄС можуть бути оскаржені акти (щодо скасування), які були прийняті органами ЄС. До Суду можуть звертатися як загальноєвропейські органи, так і приватні особи, юридичні особи. Підставою для звернення є порушення персонального права (щодо звернення приватних осіб, юридичних) або наявності загрози такого порушення. Підстава оскарження актів – відсутність компетенції, порушення

процедури, порушення вимог загальноєвропейських документів тощо. Строк позовної давності складає 2 місяці. Варто зазначити, що такий строк є для більшості спорів, що може вирішити Суд ЄС.

Також Суд розглядає й міждержавні спори (між країнами-членами ЄС), якщо це стосується договірних відноси. Якими передбачено можливість вирішення спірних проблем у Суді ЄС.

У Суді ЄС можуть бути оскаржені рішення щодо Апеляційних інстанцій, які приймають рішення відносно спірних питань пов'язаних із гармонізацією та діяльністю внутрішнього європейського ринку. Так, наприклад, наразі у Суді ЄС може бути оскаржене рішення Апеляційного органу, який розглядає звернення на рішення компетентних державних органів щодо торгових марок.

Варто зазначити, що Суд ЄС є й інстанцією, яка переглядає рішення Суду першої інстанції (Трибуналу). Як вже було зазначено вище Суд першої інстанції був заснований у 1988 році. Основним завданням Суду першої інстанції є ухвалення рішення у певних випадках, а саме: у позовах фізичних та юридичних осіб (компаній), у справах щодо пов'язаних із конкурентним правом. Також Суд ЄС може переглядати рішення Трибуналу з питань публічної служби [3, с. 412].

Процедура ухвалення рішення Судом ЄС проходить дві стадії: 1) подання письмових документів сторонами та закріплення судді за справою, який аналізує подані документи та складає юридичний висновок по справі; 2) публічні слухання – тут перед колегією суддів проходить обговорення справи, вислуховуються міркування. Генеральний адвокат виносить рішення. Це рішення не є остаточним і може бути змінено колегією. Саме колегія суддів публічно виносить остаточне рішення, яке публікується в день проголошення [7, с. 412; 4].

Процедура вирішення справ в Суду ЄС має й інші особливості. Це стосується й категорій справ [4].

Розглядаючи особливості ролі Суду ЄС в Об'єднаній Європі, ми вважаємо, що доцільно було при підготовці національних нормативних актів враховувати існуючі позиції Суду ЄС, оскільки це сприятиме оперативності адаптації національного права до загальноєвропейського права та запровадженню стандартів ЄС в Україні.

Література:

1. CVRIA. URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/sv/ (дата звернення: 05.05.2018).
2. CVRIA. URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/jo2_7024/sv/ (дата звернення: 05.05.2018).
3. Толстых В. Л. Международные суды и их практика. Учебное пособие. М.: Международные отношения. 2015. 504 с.
4. European Union. Court of Justice of the European Union (CJEU). URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_en (дата звернення: 05.05.2018).
5. Энтин М. Л. Международные судебные учреждения. М.: Международные отношения. 1984. 176 с.
6. Mancini G. F. The making of a constitution for Europe/ Common Market law Riview/ 1989. Voi. 26. 780 p.
7. Як працює Європейський Союз. Довідник інституцій ЄС. URL: <http://ukrpolgerm.com/document/literature/1/27> (дата звернення: 05.05.2018).

АДАПТАЦІЯ НОРМ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ КРАЇН ЄС НА ПРИКЛАДІ ТРАНСПОРТНОГО ПОДАТКУ

Шаренко М.С.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Наприкінці 2014 року в Україні був введений транспортний податок, який справляється з власників легкових авто у випадку коли ринкова вартість автомобіля складає більш ніж триста сімдесят п'ять мінімальних зарплат (1396125 гривень у 2018 грн.) та з року випуску якого минуло не більше п'яти років. Власниками автомобіля можуть бути фізичні, юридичні особи та нерезиденти, які зареєстрували власне авто в Україні. Ставка транспортного податку складає двадцять п'ять тисяч гривень на рік [1]. А якщо у власника два чи більше автомобіля кожен з яких підпадає під дію транспортного податку, то власник зобов'язаний сплатити податок за кожне авто.

Якщо раніше, щоб не сплачувати транспортний податок покупці – майбутні власники нових авто «за особисту винагороду» домовлялися з представниками автосалону, щоб можна було зменшити собівартість бажаного покупцем авто, яке ще не перетнуло кордон України, тому у договорі купівлі-продажу автомобіля прописувалася сума, яка не підпадала під дію транспортного податку, то у 2018 році ця схема вже неактуальна, тому що з'явилася позитивна практика оскарження платниками повідомлень-рішень органів Державної фіскальної служби України з нарахованого транспортного податку. Оскаржити такі повідомлення-рішення можна як через органи Державної фіскальної служби України, так і у судовому порядку.

Отже, оскаржити повідомлення-рішення з нарахованого транспортного податку можна спробувати не лише в окружних адміністративних судах, а й у апеляційних адміністративних судах України. Аналізуючи практику Вищого адміністративного суду України у справі № 804/14459/15 [2] суд дійшов висновку, що розрахунок використання легкового автомобіля протягом п'яти років здійснюється з часу випуску, а не з часу володіння таким автомобілем, як вважають у органах фіскальної служби. У справі № К/800/8077/16 [2], Вищий адміністративний суд України вважає незаконним нарахування власнику транспортного податку у 2015 р. та своєю постановою скасовує судові відмови першої інстанції та апеляції по справі № 826/22028/15 [2]. Вищий адміністративний суд України аргументує свою позицію тим, що, по-перше, транспортний податок відноситься до місцевих податків та зборів, які встановлюються місцевою радою. Отже, повинно бути обов'язкове рішення міської ради про сплату цього податку й опубліковане не пізніше 15 липня перед новим бюджетним періодом, а якщо такого рішення міської, селищної та сільської ради нема, або воно опубліковано пізніше 15 липня, то транспортний податок можна не сплачувати. Слід підкреслити, що Податковим кодексом України [1] транспортного податку у переліку місцевих податків не передбачено. По-друге, транспортного податку нема у переліку загальнообов'язкових податків та зборів, а відповідно до Податкового кодексу України забороняється установа загальнодержавних податків та зборів, не передбачених Кодексом.

У справі № К/800/52542/15 Вищий адміністративний суд України вважає, що правове регулювання транспортного податку в Україні є порушенням норми статті 143 Конституції України, принцип стабільності податкового законодавства, закріплений у Податковому кодексі України [1] та діє всупереч практиці Європейського суду з

прав людини приводячи в приклад справи «Щокін проти України» [3] та «Серков проти України» [4], які відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5] підлягають застосуванню судами як джерела права. Цими рішеннями встановлено порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» [6], оскільки органи держаної влади віддали перевагу найменш сприятливому тлумаченню національного законодавства, що призвело до накладення на заявника додаткових зобов'язань зі сплати податку.

У 2018 році Верховний суд України у своїй постанові по справі № К/9901/1648/17 [2], 804/1241/17 [2] став на бік платника транспортного податку й відмовив у задоволенні касаційної скарги органів Державної фіскальної служби України щодо сплати платником транспортного податку за 2015 рік.

Таким чином, на сьогодні, існує позитивна практика оскарження платником податкових повідомлень-рішень органів Державної фіскальної служби України щодо сплати транспортного податку. Підсумовуючи судову практику Верховного суду України, Вищого адміністративного суду України, деяких окружних адміністративних судів України та апеляційних адміністративних судів України можна зробити висновок, що правове регулювання транспортного податку в Україні суперечить деяким нормам Конституції України, Податкового кодексу України, діє всупереч практиці Європейського суду з прав людини, порушує норми Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» [6], Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5] та інше, тому якщо власник автомобіля, який підпадає під дію транспортного податку бажає не сплачувати 25000 гривень щорічно на протязі п'яти років [1] у нього є високі шанси скасувати податкові повідомлення-рішення як у судовому порядку, так і через органи Державної фіскальної служби України й можливо у майбутньому законодавець скасує транспортний податок, який на даний момент порушує права платників податків.

Поза всяким сумнівом, податкове законодавство України, на прикладі транспортного податку, потребує суттєвих змін. Транспортний податок в Україні у тому вигляді, який він є має бути скасований, або адаптований до податкових норм країн Європейського Союзу, в який Україна так мріє вступити.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Реєстр судових рішень України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Щокін проти України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_858.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Серков проти України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/25055.docx>.
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/T063477?an=147&ed=2012_10_16.
6. Конвенція «Про захист прав людини і основоположних свобод» від 04.11.1950 № ETS N 005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu50k02u?an=0&ed=2009_05_27.

КЛАСТЕРИ ЯК НОВА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шишовська О.О.

аспірант

Львівський університет бізнесу та права

м. Львів, Україна

Новою сучасною формою організації підприємницької діяльності є кластери. Базою для формування кластера повинна бути зацікавленість всіх членів учасників кластера що забезпечується досягненням єдиної мети. При цьому кластеру притаманні такі ознаки: збереження економіко-правової незалежності; географічна локалізація учасників; інноваційний характер об'єднання; широкий спектр залучених підприємств (сфери влади, освіти, страхової та ін.).

За твердженням Крикавського Є. В., Похильченко О. А., кластер поєднує широке коло учасників, які тісно взаємопов'язані технологічним ланцюгом вартості. По вертикалі відносини характеризуються наявністю конкуренції між підприємствами, а по горизонталі – мають коопераційний характер [1].

В Україні вже діє ряд кластерів, які мають позитивний розвиток, зокрема кластер сільського зеленого туризму «Оберіг», який об'єднує 10 агроосель (Хмельницька обл.), кластер виробників екологічної продукції (Полтавська обл.); українськорумунський «Перший аграрний кластер» з вирощування плодово-ягідної продукції та розвитку садівництва (Чернівецька обл.); регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації», (Рівненська обл.) «Натуральне молоко» (Рівненська, Тернопільська та Львівська обл.); переробно-харчовий кластер (Вінницька обл.).

Оцінка результативності функціонування кластера може даватися, як з позиції успішності функціонування кластера загалом, так і з позиції входить окремого підприємства – учасника кластера.

Неабияку роль при формуванні кластера повинна відігравати держава, основна роль якої повинна полягати у:

проведення аналізу можливостей для розвитку кластера, виявлення причин, які можуть гальмувати процеси його розвитку;

створення прозорої інформативно-комукаційної сите реалізації продукції, що виробляє кластер;

використання досвіду спеціалістів-практиків з кластеризації та навчання існуючих;

відвідування симпозіумів, семінарів, конференцій і т. д., які присвячені вивченню, удосконалению кластерної системи.

Успішна реалізація кластерних ініціатив передбачала досягнення наступних результатів:

- перспективний розвиток національної економіки і більш рівномірний розподіл вигод від подібного зростання;

- зростання продуктивності і ефективності праці в агросфері, що націлено на розвиток пілотних кластерів, збільшення обсягу експорту і виробництва продуктів високої якості а також зростання вартості одиниці експорту;

- концентрація місцевих ресурсів на вирішення соціальних проблем розвитку регіонів [2];

- зростання внутрішніх інвестицій та істотне поліпшення рівня інвестиційного клімату.

Результатом ефективної діяльності кластера є визначення показників серед яких:

- економічна ефективність, обумовлена зростанням зайнятих в галузях-постачальниках, які виконують замовлення агропідприємств (посадковий матеріал, обробка ґрунту тощо);

- економічну ефективність за рахунок підвищення завантаження виробничих потужностей в галузях-постачальниках, які виконують замовлення;

- економічну ефективність від підвищення попиту і економії державних витрат в пов'язаних галузях.

- економічну ефективність, обумовлена зниженням витрат на постачання продукції, обробку тощо в результаті реалізації кластерного підходу (концентрація виробництва, аутсорсинг допоміжних і управлінських процесів, перехід на споживання вітчизняних зелених продуктів і т.п.);

- економічну ефективність, отримана в результаті зростання постійного контингенту споживчих підприємств;

- економічну ефективність, обумовлену територіальною доступністю продукції агрофірм.

Основними перевагами кластерної моделі розвитку бізнесу для учасників кластерів є:

- розвиток, продуктивність і конкурентоспроможність усіх учасників кластера;

- зростання попиту на ресурси та послуги з боку учасників кластерів стимулює розвиток і доступність послуг інфраструктури, а географічна близькість дозволяє економити на витратах;

- співпраця з іншими учасниками кластеру, поділ завдань дозволяє знижувати витрати на розробку і впровадження інновацій, закупівлю, виробництво, маркетинг, і в підсумку збільшувати обсяги збуту.

Література:

1. Крикавський Є.В. Концепція кластера у формуванні потенціалу конкурентоспроможності деревообробних підприємств: монографія / Є.В. Крикавський, О.А. Похильченко – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 322 с.
2. Костицький В. В. Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії / В.В. Костицький ; Ін-т законодав. передбачень і правової експертизи. – К., 2003. – 198 с.

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

*Наукове видання
(українською та англійською мовами)*

**«Теорія та практика адаптації
законодавства України до законодавства ЄС»**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

8 червня 2018 р.

м. Київ

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.

Телефон: +38 0552 399580

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4392 від 20.08.2012 р.

Підписано до друку 4.06.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 22,09. Тираж 200. Замовлення № 0518-115.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.